10 ₪
ניתן לשלם בנדרים פלוס
תחת השם 'אוסף גליונות'
אין לקחת בהקפה בשו"א

הוצאה לאור
צוף
נתן פלדמן

אוסף גליונות מבית צוף הוצאה לאור

אוסף

פרשת תולדות תשפ"ז • גליון 399

מהדורה מיוחדת לזכרו • ה' כסליו ה'ת"ש - ה' כסליו ה'תשמ"ז
לרגל
יום הזכרון
ה - 87

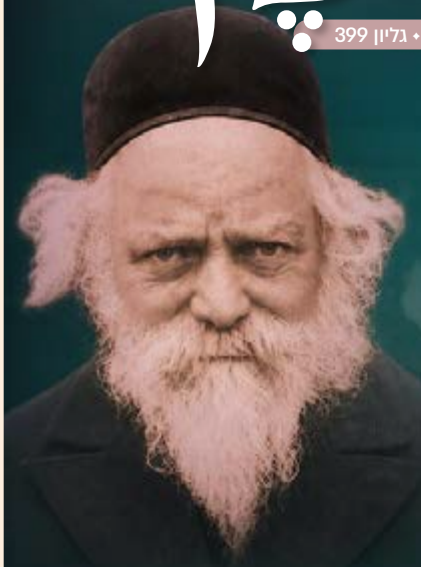

אֱמֶת מֵאֶרֶץ תִּצְמָח

דמותו של מרן בעל ה'ברכת שמואל' זצוק"ל
עומק העיון, קדושת המחשבה ואצילות הנפש
באספקלריית תורתו מסורת רבותיו והליכותיו בקודש
ליום הזיכרון השמונים ושבעה

כשיש קשר טוב בין האב לבנו
נמנעות הרבה בעיות!
רבינו הגדול מרן רה"י הגרמ"ה הירש - משנת רמ"ה

על הגרח"י ספטימוס זצ"ל
הגאון רבי יוסף וייס - עינינו גל

מסדר קידושין שלחש לו ת"ח נאמן מהקהל
שאחד מהעדים שייחד החתן גזלן הוא, מה יעשה?
הגרמ"ב זילברברג - שיעורי ליל שבת

פאניקה בקצה הסלון, הצלחות בכנס הזכרון...
הרה"ג אשר קובלסקי - פניני פרשת השבוע

האם מותר לעשות סופגניה חלבית ללא היכר?
בירור הלכה

בפלטפורמת הספר התורני
ניתן לקנות קובץ דיגיטלי

02-5090089
הבית של מחברי הספרים
hasefer.org.il
office@hasefer.org.il
הספר התורני
לחבר · להפיץ · ללמוד
מבית צוף הוצאה לאור

תוכן העניינים

אוסף הדעת

3 **מגד גרש ידחים**
משלחנו של רבינו הגדול
מרן רשכבה"ג **הגרי"ג אדלשטיין** זצוק"ל

5 **משנת רמ"ה**
רבינו הגדול מרן רה"י הגאון
רבי **משה הלל הירש** שליט"א

7 **מראה כהן**
מרן רבינו ראש הישיבה הגאון
רבי **דוד כהן** שליט"א

9 **חשבתי דרכי**
הגאון הגדול רבי **משה שפירא** זצ"ל

11 **ועד ליל שבת**
הגאון הגדול
רבי **ישראל בונם שרייבר** שליט"א

13 **נחלת בנימין**
הגאון הגדול
רבי **בנימין סורוצקין** שליט"א

15 **עינינו גל**
מאמרי עין לא ראתה

19 **מחשבות טובות**
מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה

23 **אז נדברו**
מחשבות לבני הישיבות

אוסף ההלכה

29 **שיעורי בינה**
הגאון הגדול
רבי **ישראל בונם שרייבר** שליט"א

31 **עטרת הברכות**
שיעורי הגאון רבי **עקיבא מדלוב** שליט"א

33 **שיעורי ליל שבת**
הגאון רבי
מרדכי בונם זילברברג שליט"א

35 **עומק הפשט**
דיוני הלכה אקטואליים

41 **משא ומתן**
הגאון רבי חיים קאהן
בית הוראה עץ חיים מכון לחושן משפט

44 **פניני הלכה**
מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר

51 **אוצר ביכורי הלכה**
הגאון רבי **אברהם טומבק** שליט"א
מתוך הסוגיות והפוסקים

57 **תוספת שבת**
מעלת השבת וקדושתה

59 **בירור הלכה**
בירורי הלכה אקטואליים

63 **מחשבה קצרה על הדף**
תפיסות עומק על סדר הדף היומי

68 **מבחני לדעת**
מבחן בדף היומי, במשנה ברורה
ובחפץ חיים ואהבת חסד

אוסף הפרשה

71 **שיעור חומש**
מרן הגאון הגדול רבי **חיים פיינשטין** שליט"א

73 **נחל אליהו**
משיעורי הגאון
רבי **אליהו דיסקין** שליט"א

75 **פניני פרשת השבוע**
הרה"ג **אשר קובלסקי** שליט"א

77 **יעלת חן**
הגה"צ רבי **יצחק שמואל גמזו** שליט"א

79 **מבקשי יחודך**
מאמרים בעומק פרשיות השבוע
הגאון ר' **מרדכי יוסף זקוטינסקי** שליט"א

83 **מענה יחזקאל**
הרה"ג ר' **יחזקאל הרטמן** שליט"א

88 **מאמרי חסד לאברהם**
הגאון רבי **אורי יצחקי** שליט"א

89 **מעין גנים**
עיונים ובירורים על פרשיות התורה
ושיחותיו של הגאון ר' **מרדכי גליס** שליט"א

91 **דעת חכמה**
מאוצרו הנפלא של
הגאון ר' **יוסף חיים אלבוים** שליט"א

93 **עמק השבוע**
עיונים וביאורים במהות הימים בשבוע הבא
הרה"ג ר' **ראובן מלך שווארץ** שליט"א

97 **עלון לשבת**
הרה"ג **שלמה קולדצקי** שליט"א

101 **שירת התודה**
עלון חדש מבית שירת המועדים
הגאון ר' **משה פישל קרויזר**

102 **אמת מארץ תצמח**
לדמותו של מרן הגרב"ד ליבוביץ זצוק"ל

מערכת 'אוסף גיליונות'
a0554006628@gmail.com

ראש המערכת:
הרב **נתן פלדמן** שליט"א

חברי המערכת:
הרב **צבי קנול** שליט"א
הרב **חיים וכסלר** שליט"א
הרב **משה הכהן** שליט"א
הרב **עקיבא יוסף לוי** שליט"א
הרב **יוסף שלמה בייפוס** שליט"א

מבית 'צוף'
הוצאה לאור

בכל נושאי האוסף ניתן לפנות בטלפון
0554006628

לתוכן

ממגד גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול

מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זצוקללה"ה

'פיקודי ה' ישרים משמחי לב'
חיימתי הן ישריס כשיוצאין מפי ישר
(מדברי מרן זצוק"ל ע"פ חז"ל בילקוט תהלים)

פרשת תולדות תשפ"ז (שנה ח') תשפ"ז לפ"ק * גליון 264 * עיה"ק ירושת"ו * כתבי תלמידים

'ויעתר יצחק לנכח אשתו כו'' התפילה מועילה לפי השגת המתפלל

איתא במדרש (ב"ר ס,יג) "רבי ברכיה ורבי לוי - מפני מה לא נפקדה רבקה עד שנתפלל עליה יצחק, שלא יהיו עכו"ם אומרים פילתנו עשתה פירות, אלא ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו". ולהלן שם במדרש איתא עוד "רבי ברכיה בשם רבי לוי אמר ברכת אובד עלי תבוא (איוב כט,יג) ברכת אובד זה לבן הארמי שנאמר ארמי אובד אבי, עלי תבוא זו רבקה שברכוה אחותנו את היי לאלפי רבבה, ועמדו ממנה אלופים מעשו ורבבה מיעקב, אלפים מעשו - אלוף תימן אלוף קנז, מיעקב רבבה דכתיב (יחזקאל טז, ז) רבבה כצמח השדה נתתיך".

ויש להעיר בסתירת דברי המדרש, שבתחילה אמר רבי ברכיה כי לא נפקדה רבקה עד שנתפלל עליה יצחק כדי שלא יאמרו עובדי כוכבים תפילתנו עשתה פירות, ומיד אחר כך אמר רבי ברכיה בעצמו שנתקיימה הברכה שברכו את רבקה, שעמדו ממנה אלופים מעשו ורבבה מיעקב, ומפורש שתפילתם וברכתם של העובדי כוכבים כן עשתה פירות.

ובאמת צריך ביאור בעיקר הדבר מהו שלא יאמרו עובדי כוכבים שתפילתו עשתה פירות, הרי גם תפילה של גוי היא תפילה, ומצינו בכמה מקומות שגם תפילת גוי מתקבלת, כמו שכתוב בתפילת שלמה בחנוכת ביהמ"ק (מלכים א' פ"ח) וגם אל הנכרי אשר לא מעמך ישראל הוא וגו' אתה תשמע השמים מכון שבתך ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי וגו', וע"ש ברש"י שגוי שמתפלל - מקבל את הישועה יותר מישראל, ובמגילה דף ט"ו אמרו לעולם אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך שהרי שני גדולי הדור ברכום שני הדיוטות ונתקיימה בהן, ואלו הן דוד ודניאל, דוד דברכיה ארונה דכתיב ויאמר ארונה אל המלך וגו', דניאל דברכיה דריוש דכתיב אלהך די אנת פלח ליה בתדירא הוא ישיזבינך, ומבואר שנתקיימה ברכתם של העובדי כוכבים, ארונה שברך את דוד, ודריוש שברך את דניאל, ומהו שאמרו כאן שלא יאמרו עובדי כוכבים תפילתנו עשתה פירות.

ומו"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל היה אומר כי בדברי אגדה אין סתירות, ואם מצאנו סתירה ומחלוקת באגדה - שני הדברים נכונים (עיין מכתב מאליהו ח"ב עמ' 371 וח"ג עמ' 353), וגם כאן יש לומר שהכל נכון, כי בודאי גם תפילה של גוי יכולה להועיל, אבל תלוי מה התפילה צריכה לעשות ולפעול, שכל אחד זוכה בתפילתו לפי זכויותיו, והתפילה מועילה בדבר שהמתפלל יש לו שייכות לזה.

והרי גויים כל שאיפתם והשגתם זה בגשמיות, וממילא גם תפילתם יכולה להועיל רק בענייני גשמיות ולא בענייני רוחניות, וכן ברכת ארונה לדוד וברכת דריוש לדניאל היו בענייני גשמיות, ולכן נתקיימה ברכתם.

ומעתה יש לומר כי בברכת "אלפי רבבה" כלולים כמה עניינים, ראשית זוהי ברכה על כמות הגופים, שירבו יוצאי חלציה בכמות, ובזה מועילה גם ברכה של גויים, שגם הם יש להם שייכות לריבוי בכמות, וגם ישמעאל היו לו אלפים ורבבות, כמו שכתוב (בראשית יז,כ) הנה ברכתי אותו והפריתי אותו והרביתי אותו במאוד מאוד וגו', ועל זה גם גויים יכולים לברך.

אמנם יש עוד ענין ב"אלפי רבבה", והוא מה שאמרו חז"ל ביבמות דף ס"ג עה"פ ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל - מלמד שאין השכינה שורה על פחות משני אלפים ושני רבבות מישראל, הרי שהיו ישראל שני אלפים ושני רבבות חסר אחד וזה לא עסק בפריה ורביה נמצא גורם לשכינה שתסתלק מישראל, וזהו "היי לאלפי רבבה" שתזכה שזרעם יהיו ראויים להשראת השכינה. [וכבר הובא במק"א בשם הגר"מ יפה-שלזינגר זצ"ל].

וכדי לזכות להשראת השכינה צריכים את קדושת כלל ישראל, שייוולד יעקב אבינו שהוא בחיר שבאבות (ב"ר עו,א) וצורתו חקוקה בכיסא הכבוד (שם פב,ב), ומצינו שבזכות יעקב ניצל אברהם מכבשן האש (שם סג,ב) כמ"ש בית יעקב אשר פדה את אברהם (ישעיה כט,כב), והיינו מפני שצריכים את יעקב, שבלי יעקב אין כלל ישראל, שלמות קדושת כלל ישראל הוא רק על ידי שלושה אבות אברהם יצחק ויעקב, ועל ענין כזה של רוחניות והשראת השכינה, שיוולד יעקב אבינו וממנו יעמוד כלל ישראל, לא שייך שתועיל תפילה של גויים, וצריכים לזה דווקא את תפילת יצחק אבינו.

ואמנם לאחר שכבר התפלל יצחק על לידתו של יעקב, מעתה גם תפילת גויים יכולה להועיל לענין המשך הדורות שיהיו אלפים ורבבות בכמות, ובזה אמרו חז"ל שנתקיימה ברכתם ועמדו רבבה מיעקב, אבל להעמיד את יסוד כלל ישראל וקדושתו לא שייך שתועיל תפילתם של גויים, ובזה אמרו שלא יאמרו עובדי כוכבים תפילתנו עשתה פירות!

(משיעורי החומש ודרשות בש"ב)

'עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי כו'' מקור החיוב לשמוע בקול חכמים

פירש רש"י: וישמר משמרתי - גזרות להרחקה על אזהרות שבתורה, כגון שניות לעריות ושבות לשבת.

בשבת כג,א מבואר דאנר חנוכה מברכין 'ועצונו להדליק וכו', ואמרינן התם 'והיכן ציוונו, רב אויא אמר מלא תסור'

ובכתובות ז,ב ברכת אירוסין מאי מברך כו' ועצונו על העריות ואסר לנו את הארוסות. ופירש רש"י - ואדרבנן נמי מברכין 'ועצונו' 'ואסר לנו' כדאשכחן בנר חנוכה. וכונת רש"י ליישב דבשלמא 'ועצונו על העריות' הוא מה"ת, אבל 'ואסר לנו את הארוסות' היינו איסור ארוסה לבעלה הוא רק מדברנן, והיאך אומרים על זה 'ואסר', לכך הביא מנר חנוכה שמברכין עליו 'ועצונו' וכמו שהקשו בגמ' שבת הנ"ל 'והיכן ציוונו' ומשני דלפינן מלא תסור.

וילה"ק דכל זה שפיר לדעת הרמב"ם (בסה"מ שרש א', וריש הל' ממרים) שלא תסור הוי לאו דאורייתא שלא לעבור על דברי חכמים, וה"נ נתחייבנו על זה בעשה ד'ועשית ככל אשר יורוך', אבל להרמב"ן ושא"ר אין הלימוד ממקראות אלו, והגמ' שהזכירה 'לא תסור' הוא אסמכתא בעלמא, וא"כ אכתי תקשי היכי אמרינן 'ועצונו'.

ובאמת יש לבאר, להני ראשונים מנין שחייבים לקיים מצוות דרבנן, כיון דקרא דלא תסור לא קאי על זה, ונראה בזה, דהרי כח רבנן לתקן תקנות הוא מקרא ד'ושמרתם את משמרתי' דדרשינן עשו משמרת לשמשרתי, א"כ בהאי קרא גופיה מונח דיש חיוב גם לקיים את תקנות אלו שיתקנו חכמים.

ונראה דזהו גם הביאור בקרא דכתיב גבי אברהם אבינו 'עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי, ופירש"י שקיים גם גזרות שעתידים חכמים לגזור, ולכאורה א"כ מהו 'אשר שמע אברהם בקולי', הא חיובם רק מדרבנן, אלא דבקרא גופיה מבואר שעתידים לגזור גזרות ויקיימו, וא"כ מהאי קרא גופא ה"ז נחשב 'בקולי'.

ובאמת שהרמב"ן גופיה כבר כתב דהחיוב לשמוע בקול חכמים הוא הלכה למשה מסיני, ולפ"ז ג"כ הוא מה"ת.

ולפ"ז מיושב מה שמברכין אנו 'וצוונו' דגם לשאר הראשונים דרשינן ליה מ'ושמרתם את משמרתי' ומהל"מ, [ויש לפרש ד'ושמרתם' קאי על גזרות ואיסורי חז"ל, וההלמ"מ על המצוות עשה שתיקנו חכמים], ולשון הגמ' מלא תסור', להני ראשונים הוא באמת רק אסמכתא, אך עיקר המקור מ'ושמרתם' או מהלמ"מ.

[א.ה. וע' יבמות כא,א) דמשמע שגם משמרת למשמרתי הוא מאסמכתא, ודו"ק בזה ואכמ"ל].

(שיעורים פ"ק דכתובות)

דבריהם הם זכרונם

'וימצא בשנה ההיא מאה שערים ויברכהו ה'' מרבה נכסים - חמדת הממון

הנה ידוע שהעולם הזה הוא סכנה גדולה מאד, ריבוי הנאות העולם הזה ועשירות, זה דבר מסוכן, ומפסידים בו עולם הבא, ובאבות (ב,ז) שנינו מרבה נכסים מרבה דאגה, ריבוי עולם הזה הוא דבר לא טוב, רק כפי הצורך, וכמו שאמר יעקב אבינו (בראשית כח, כ) ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש, אבל יותר מזה לא כדאי.

ולכאורה הרי אנו רואים שהאבות הקדושים היה להם הרבה ממון, באברהם נאמר 'ואברם כבד מאד במקנה בכסף ובזהב', ביצחק נאמר 'ויזרע יצחק בארץ ההיא וימצא בשנה ההיא מאה שערים ויברכהו ה'', וביעקב גם כן נאמר 'ויפרוץ האיש מאד מאד ויהי לו צאן רבות ושפחות ועבדים וגמלים וחמורים'.

והענין, כי זה תלוי לפי המדרגה של האדם. ידוע שהיו עשירים גדולים בעלי מדרגה, כמו הרש"ש שהיה עשיר גדול, וכתב חידושים על כל הש"ס, על כל דף בש"ס יש חידושים ממנו, ועל המשניות, ועל המדרשים, וכן רבי אפרים זלמן מרגליות היה עשיר גדול, וחיבר את הבית אפרים, ויד אפרים, ספרים גדולים מאד, ולהם העשירות לא הזיקה מפני שהיו בעלי מדרגה, וניצלו את העשירות לדברים טובים מה שצריך לעשות.

לכן אין להתפלא על מה שהיו האבות הקדושים עשירים גדולים, כי הם עשו עם העשירות הרבה מעשים טובים, ולפי מדרגתם זה לא הזיק להם.

והנה התנא אמר מרבה נכסים מרבה דאגה, ולכאורה הרי זה תלוי במדרגת האדם, אם הוא צדיק או שאינו צדיק, והתנא לא חילק בזה. ויש לבאר, כי התנא אמר "מרבה" נכסים, היינו מי שטורח ומשתדל להרבות נכסים, מתוך חמדת הממון, ואין הכי נמי שאם הזדמנו לו נכסים בלי שהוצרך לטרוח עבורם, זה תלוי לפי המדרגה שלו, אבל מי שטורח ומשתדל להרבות נכסים מתוך חמדת הממון שיש לו, הוא מרבה דאגה.

ובאמת אדם שנזדמן לו כסף, ואינו "מרבה", צריך לדעת מה לעשות עם הכסף, ויש שמשקיעים "השקעות" להרוויח עוד כסף, אבל בזה שוב יש חשש של ריבוי עולם הזה. ומי שנוגע לו למעשה יכול להתייעץ ולשאול...

*

ובמק"א הזכיר רבינו: ...אמנם יש עשירים שזוכים ומנצלים את העשירות כמו שצריך, ונותנים לצדקה כפי החיוב כמו שהאריך הח"ח בספרו אהבת חסד, ובאיגרת הגר"א כתב שנתינת חומש לצדקה הוא חיוב גמור, אבל הרבה עשירים גדולים קשה להם לתת מעשר וחומש מנכסיהם, אנחנו לא מבינים את גודל הניסיון שבזה, אבל סיפר לי אחד שמכיר עשירים שקשה להם מאד להפריש מעשר וחומש לצדקה, וכן אם יש להם איזה הפסד או מניעת רווח זהו צער אינם בשבילם.

ובאמת היו גם עשירים צדיקים גדולי עולם, הרש"ש היה עשיר, והיה גאון וצדיק, וכתב חידושים על כל הש"ס, ועל המשניות, ועל המדרשים, כמעט אין דבר שלא כתב עליו, וזכה שחידושיו נדפסו בכרך הגמרא, וכולם לומדים ומשתמשים בזה, ולא הפריעה לו העשירות, ובודאי עשה בה הרבה מעשים טובים לשער.

וידוע המעשה עם הרש"ש שהלווה פעם סכום כסף לאדם אחד, וכשביקש ממנו לפרוע את חובו, טען הלווה שכבר החזיר ושילם את הכסף, אבל הרש"ש אמר שלא שילם, ונתפרסם ויצא שם רע בעיר וילנא על אותו אדם, כי כולם היו בטוחים שהרש"ש צודק.

ולאחר זמן פתח הרש"ש את אחד הספרים בביתו, ומצא שם את סכום ההלוואה, ונזכר כי אכן בשעתו שילם לו הלווה את החוב, אלא שהוא היה באמצע לימודו, והניח את הכסף בסוף הספר, ושכח מכל הענין, ורצה הרש"ש לבטל את השם רע שיצא על אותו האדם, ולכן עשה שידוך של אחד מצאצאיו עם אחד מצאצאי האדם ההוא, כדי שעל ידי זה יתפרסם הדבר כי אמת היה הדבר שהאדם ההוא שילם את חובו להרש"ש, ושהוא איש אמת. זוהי הנהגה של מידות טובות...

עבודה שבלב

ענייני תפילה וביאורי סידור התפילה מאוצרו של רבינו זצללה"ה

עטיפת ציצית

כוונת המצוה

כשלובש ארבע כנפות עם ציצית ומברך, הרי הלבישה היא מצוה, והברכה עוד מצוה, והלבישה היא מצוה הנמשכת כל היום, שכל רגע שלבוש ציצית זה מצוה, חיוב עם קיום של מצות ציצית, וכשחושב על כך, הרי המחשבה היא גם כן מחשבה של מצוה.

*

מצות ציצית מקדשת את האדם, כמו שהביא בשערי תשובה (ג,כב) מדברי הספרי שהציצית מוסיפה קדושה, שנאמר "והייתם קדושים לאלקיכם".

*

מובא ברש"י ריש פרשת קרח- "מה עשה, עמד וכינס מאתיים וחמשים ראשי סנהדראות, רובן משבט ראובן שכניו, והם אליצור בן שדיאור וחבריו וכיוצא בו, והלבישן טליתות שכולן תכלת, באו ועמדו לפני משה, אמרו לו, טלית שכולה של תכלת חייבת בציצית או פטורה, אמר להם חייבת, התחילו לשחק עליו, אפשר טלית של מין אחר חוט אחד של תכלת פוטרה, זו שכולה תכלת לא תפטור את עצמה".

והיינו שעשו ליצנות מדברי משה רבינו, כי הטעם שנותנים חוט של תכלת הוא מפני שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכיסא הכבוד (סוטה יז, א), ואם חוט אחד תכלת מזכיר את כיסא הכבוד, כל שכן טלית שכולה תכלת, ומדוע חייבת בציצית, ובאו להוכיח מזה שמשה רבינו אומר כנגד הסברא, ואין לסמוך עליו.

והאמת שכל זה אינו נכון, כי מה שהתכלת משפיע להזכיר לאדם את כיסא הכבוד, זהו רק בזמן שמקיימים בה מצות ציצית, ואם ילך אדם ויתלה קלא אילן בבגדו (עיין ב"מ סא, ב) לא ישפיע עליו כלום, מפני שאינו מקיים בזה מצות ציצית, רק כאשר מקיימים את המצוה כהלכתה, אז משפיעה עליו קדושת המצוה שיתעורר לחיזוק האמונה, והיא גזירת הכתוב שקדושת המצוה משפיעה על הלב, כמו שכתוב וראיתם אותו וזכרתם וגו' ועשיתם את כל מצוותי והייתם קדושים, אבל אם אינו מקיים מצוה אין התכלת משפיע כלום.

מי שאין לו ציצית בבגדו

אמרו חז"ל (מנחות מא,א) כי למרות שציצית היא רק מצוה קיומית, ואין חיוב ללבוש בגד החייב בציצית, מכל מקום בעידן דריתחא מענישים את מי שאין לו ציצית בבגדו, וביאר רבינו יונה (שע"ת ג,כב) כי העונש הוא "על דבר אשר לא חמד בלבבו יופי המצוה ושכרה", והיינו כי כשם שיש חמדת הממון והכבוד יש גם חמדת המצוות, ומי שאינו חומד את יופי המצוה זהו מפני שאינו מחשיב את המצוה. ועידן ריתחא היינו אם יש איזה חטא שהאדם עובר עליו בלי אונס, יש כבר קטרוג עליו.

יפה שעה של מעש"ט בעולם הזה

ידוע כי הגר"א לפני פטירתו החזיק את הציצית בידיו ובכה ואמר, כאן בעולם הזה אנו יכולים לקיים מצות ציצית על ידי השתדלות קלה והוצאה של כמה פרוטות, ואילו בעולם הבא לא תהיה אפשרות יותר לקיים מצוות. ושמעתי שאמרו כי מה שלא הצטער על תורה, זהו מפני שגם בעולם הבא לומדים תורה, וכמו שאמרו חז"ל (ברכות סד, א) תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, ופירש"י שהולכים מישיבה לישיבה וממדרש למדרש, ואם כן גם בעולם הבא יזכה לשמחת התורה, אבל מצוות לא יהיו שם.

הנחת תפילין

כוונת המצוה

במצות תפילין יש כמה תועליות, וכפי שאנו מזכירים בהנני מכוון שלפני הנחת תפילין: "שיש בהם יחודו ואחדותו יתברך שמו בעולם, ושנזכור נסים ונפלאות שעשה עמנו בהוציאנו ממצרים, ואשר לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו, וציוונו להניח על היד לזיכרון זרוע הנטויה ושהיא נגד הלב לשעבד בזה תאוות ומחשבות לבנו לעבודתו יתברך שמו, ועל הראש נגד המוח שהנשמה שבמוחי עם שאר חושַי וכוחותַי כולם יהיו משועבדים לעבודתו יתברך שמו, ומשפע מצות תפילין יתמשך עלי להיות לי חיים ארוכים ושפע קודש ומחשבות קדושות וכו'".

והיינו שמצות תפילין משפיעה על האדם חיזוק האמונה, זכירת ניסי יציאת מצרים, ומועילה לשעבד את הלב ואת המוח לעבודת השם, וגם מחשבות קדושות, שזה כולל כל ענייני האמונה, תורה, תפילה, וכל מה ששייך לתרי"ג מצוות.

"לשעבד בזה תאוות ומחשבות ליבנו לעבודתו וכו'"

לפני הנחת תפילין אומרים- "וציוונו להניח על היד... ושהיא נגד הלב לשעבד בזה תאוות ומחשבות לבנו לעבודתו יתברך שמו"- שכל המחשבות והתאוות שבלב יהיו לעבודת השם, "ועל הראש נגד המוח שהנשמה שבמוחי עם שאר חושי וכוחותי כולם יהיו משועבדים לעבודתו יתברך שמו"- שגם הראש וכל החושים יהיו משועבדים לעבודת השם.

ומוסיפים ומבקשים "ומשפע מצות תפילין יתמשך עלי להיות לי חיים ארוכים ושפע קודש ומחשבות קדושות בלי הרהור חטא ועוון כלל", והענין בזה, שהראש יהיה תפוס במחשבות קדושות בלי היסח הדעת, "בלי הרהור חטא" - חטא הוא לשון חיסרון כמו שכתוב (מלכים א' א,כא) "והייתי אני ובני שלמה חטאים" ופירש רש"י חסרים ומנועים מן הגדולה, ושייך דרגה כזו שלא יהיה שום חיסרון, בלי הרהור חטא כלל!

והדרך לכל הדרגות האלו היא עם מה שכתב המסילת ישרים בפרק א', שכל המעשים הגשמיים יהפכו לרוחניים "לעבודתו יתברך שמו", וכמו שכתב שם- "שתהיה כל פנייתו רק לבורא יתברך, ושלא יהיה לו שום תכלית אחר בכל מעשה שיעשה אם קטן ואם גדול אלא להתקרב אליו יתברך", היינו שיכוון גם במעשיו הגשמיים לשם שמים, ויעשה אותם רק במטרה להתקרב להקב"ה, ובזה הוא מתקדש "עד שיימשך אחריו יתברך ממש כברזל אחר אבן השואבת", דבקות כזו בהקב"ה שנמשך אחריו כמו מגנט שאינו יכול להיפרד, ככה הטבע משתנה ומתקדש על ידי כוונת המעשים לשם שמים.

וכגון כשאוכל יאכל מפני שהוא חייב לאכול, לצורך בריאות הגוף לעבודת השם, וממילא גם שיעור אכילתו יהיה כפי הצורך, מצד אחד לא פחות מן הצורך, כי זה אסור לו, וצריך לשמור על בריאותו, אבל גם לא יותר מן הצורך, שזה כבר מיותר, ואינו אלא תאווה.

"ומחשבות קדושות בלי הרהור חטא ועוון כלל"

אנו מבקשים בהנני מכוון לפני הנחת תפילין "מחשבות קדושות", שהראש יהיה תפוס במחשבות שיש בהן קדושה, ולא במחשבות אחרות, יכולות להיות גם מחשבות "כשרות", אבל זה לא תורה, ואין בזה קדושה, ומבקשים שנזכה למחשבות "קדושות" - שהראש יהיה תפוס בקדושה! ובעיקר בתורה, זה הכי טוב, שהראש תפוס בתורה. אמנם זוהי מדרגה גבוהה מאד, ולא פשוט לקיים זאת.

אדם חושב כל הזמן, כמו שכתב רבי ישראל סלנטר באיגרת המוסר שהאדם חפשי בדמיונו, בראש עוברות כל הזמן מחשבות ודמיונות, בכוונה ושלא בכוונה, וצריך לשלוט על המחשבות שיהיו מחשבות קדושות.

קדושת המחשבה, לחשוב מה שחייבים לחשוב, תורה, או עבודה, או חסד, אין לשער מה שזוכים במחשבה אחת! גם מרן הגרא"מ שך זצ"ל ביקש בצוואתו 'מחשבה אחת של מוסר' לעילוי נשמתו, כל מחשבה של מצוה מקדשת את האדם.

וזהו כוח קדושת התפילין המשפיע על האדם, 'קרקפתא דמנח תפילין' הוא קרקפתא אחר, שיש בו מחשבות קדושות.

וראו כל עמי הארץ

שמעתי עובדא מהג"ר מרדכי צ'יקינובסקי זצ"ל, שהלך פעם לבקר את מרן הגרי"ז זצ"ל, ומרן קיבל אותו בסבר פנים יפות, ודיבר איתו, והרגיש הרגשה נעימה מאד במחיצתו, והנה כשהגיע זמן תפילת המנחה, ומרן הגרי"ז היה מתפלל מנחה עם תפילין, וכשראהו הרב צ'יקינובסקי עם התפילין נפל עליו פחד פתאום ואחזתו רעדה, ולא הבין מה ארע עכשיו שהתחיל לפחד ממנו.

ואחר כך התבונן והסביר, שהרי כתוב בפסוק ' וראו כל עמי הארץ כי שם השם נקרא עליך ויראו ממך', ודרשו חז"ל (ברכות ו,א) אלו תפילין שבראש, היינו כשעמי הארץ, הגויים, רואים אדם מישראל שמניח תפילין, זה מפיל עליהם פחד ומורא.

אמנם זה תלוי מה הכוונה והמחשבה, ומי שמניח תפילין בלי כוונה ובלי חיזוק האמונה זה לא משפיע, ונשאר אותו האדם עם התפילין, ומה שכתוב שהתפילין משפיעות 'שפע קודש ומחשבות קדושות' זוהי תפילה ובקשה, וצריכים זכויות לזה, ומרן הגרי"ז כשהניח תפילין, זה היה עם שלמות הכוונה הגדולה ביותר, ואצלו זה היה בבחינת "תפילין שבראש" - שבתוך הראש, היינו שהשפעת התפילין קיימת בתוך הראש והמוח, וכשרואה אותו אדם אחר שאינו במדרגה הזאת, הוא כמו "עמי הארץ" ביחס לדרגתו של מרן הגרי"ז, וממילא "ויראו ממך" זה מפיל עליו פחד ומורא. זוהי השפעת התפילין שבראש.

וכעין עובדא זו מובא בספר כתר תפילין (וילנא תרע"ג) שמעתי מספרים על הגאון רבנו אליהו זצ"ל, שפעם אחת לן לינת לילה בבית מלון, ויהי בבוקר עמד בעל המלון להתפלל שחרית והניח תפילין כדת, וגם הגאון עמד להתפלל בחדר שלו והניח תפילין. והנה פתאום בא איש איכר בליעל והתחיל להכות את בעל המלון מכות רצח, ויזעק זעקה גדולה ומרה. ויהי כאשר שמע הגאון ז"ל את צעקת בעל המלון, ויפתח הגאון את דלת החדר, ויהי כאשר ראה הבליעל הזה את הגאון ז"ל, נפחד מאד וייפול מלוא קומתו ארצה ויתעלף.

אחר כך שאל בעל המלון להגאון, מדוע נרעד הבליעל מפניו, ויאמר לו הגאון, משום שראה את התפילין שעל ראשי. תמה בעל המלון, הן גם אני התפללתי בתפילין על ראשי, ומדוע בכל זאת היכני. השיב לו הגאון, אתה נושא את התפילין על ראשך ואני בתוך ראשי. כלומר, אתה נושא התפילין ללא כוונה, וללא מחשבה לשעבד עצמך לעבודת הבורא, כאשר מצות תפילין נועדה לעורר האדם להיות עבד נאמן. והכתוב אומר וראו כל עמי הארץ כי שם השם נקרא עליך ויראו ממך ודרשו חז"ל אלו תפילין שבראש [דקדקו לומר 'שבראש' ולא 'על הראש']. היינו שאם על ידי התפילין יהיה נקרא שם השם עליך, אז ויראו ממך. ע"כ.

קדושת הרצועות

הנה יש דבר שהרבה אנשים אינם נזהרים בזה, להשגיח ולשמור על קדושת רצועות התפילין כראוי, ושמעתי מאדם אחד שהיה בביתו של הגאון רבי יצחק אלחנן זצ"ל מקובנא, כי פעם ראה רבי יצחק אלחנן אדם שהחזיק תפילין ורצועת התפילין נגעה ברצפה, מיד צעק רבי יצחק אלחנן- "תשמישי קדושה!.."

ואמר לי אותו אדם, כי מאז שראה את הזעזוע של רבי יצחק אלחנן, עשה עליו הדבר רושם עז, וכל ימיו לא היה מסוגל לראות שרצועת תפילין תיגע ברצפה.

טַרְכְטִינְגוֹט 0534103168

ניתן לקבל את הגיליון במייל : MIMEGED111@GMAIL.COM

כמו כן לתרומות והנצחות, ולשליחת ד"ת, עובדות והנהגות ממרן זצוק"ל ניתן לפנות לכתובת הנ"ל.

לתוכן

משנת רמ"ח

ממשנת רבינו מרן ראש הישיבה הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א

פרשת תולדות תשפ"ז

התנאי לעלייה בתורה – מידת הענוה!

כתוב בסוף הפרשה (בראשית כח ט), לאחר שיעקב אבינו הלך לחרן, 'וילך עשו אל ישמעאל, ויקח את מחלת בת ישמעאל בן אברהם אחות נביות, על נשיו לו לאשה'. **וכתב רש"י, שממקרא זה ניתן ללמוד שאחר שיעקב אבינו קיבל את הברכות הלך ונטמן בבית עבר, ולמד שם תורה י"ד שנה,** קודם שהלך אל לבן לחרן, עיין שם החשבון בזה. **ויש לברר, מדוע לא נכתב דבר זה במפורש,** אלא רק ברמז.

ואולי יש לומר בדקדוק הלשון שיעקב אבינו 'נטמן' בבית עבר, דהיינו שלמד תורה בצניעות בלי שאיש יידע מכך, ולכן לא נכתב דבר זה במפורש, כדי לרמז שמאחר ולמד בצניעות זכה לתורה, **כמו שכתב הרמב"ם** (תלמוד תורה פ"ג ה"ב), **וכל היגע בתלמודו בצינעה מחכים שנאמר ואת צנועים חכמה.**

ואולי יש להעמיס כן בדברי המדרש (ב"ר סו א), **'אמר יעקב, ע"י שהייתי עוסק בתורה שנמשלה כמים זכיתי להתברך בטל,** שנאמר ויתן לך האלוקים מטל השמים'. ויש לברר, מדוע הזכיר יעקב שהתורה נמשלה למים דוקא [והרי היא נמשלה גם לטל, וכמש"כ בפרשת האזינו (דברים לב ב) 'תזל כטל אמרתי'], אכן **יש לבאר בזה עפ"י דברי הגמרא בתענית** (ז.), **'אמר רבי חנינא בר אידי, למה נמשלו דברי תורה למים,** דכתיב הוי כל צמא לכו למים, לומר לך **מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה'.** וא"כ י"ל שזהו ביאור דברי המדרש, שיעקב אבינו אמר שכיון שלמד תורה שנמשלה למים - דהיינו בצניעות ובענוה - לפיכך זכה לטל, וכמבואר בהמשך המדרש (שם סי' ג), על הפסוק 'ויתן לך האלוקים מטל השמים ומשמני הארץ ורוב דגן ותירוש', דדריש 'מטל השמים' זו מקרא, 'ומשמני הארץ' זו משנה, 'דגן' זו תלמוד, 'תירוש' זה אגדה. שמכיון שלמד תורה בענוה לפיכך נתקיים תלמודו בידו.

אלא שעדיין צריך להבין מה השייכות שיש בין מידת הענוה ללימוד התורה. והנה כתוב (שמות ג ה) 'ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלוקים', ואומרים חז"ל (שמו"ר ג א), שהיה זה מגודל ענוותנותו של משה, שסבר שאינו ראוי לגילוי שכינה, ועל כך **אמר לו הקב"ה, 'אני באתי להראות לך פנים, וחלקת לי כבוד והסתרת פניך, חייך שאתה עתיד להיות אצלי בהר מ' יום ומ' לילה,** לא לאכול ולא לשתות, ואתה עתיד ליהנות מזיו השכינה'. הרי שבזכות שהסתיר את פניו מחמת שהיה סבור שאינו ראוי לכך, וכיבד בכך את הקב"ה, לפיכך זכה לקבל את התורה ולקרני ההוד!

ומבואר שעל ידי ענוה אדם מכבד את הקב"ה. וכן מתבאר מדברי המסילת ישרים (פי"א), שכתב שמידת הגאוה מביאה את האדם לידי כך שמרגיש שהכל מגיע לו - 'לי נאוה תהילה'. הוא מרגיש מיוחד ומרומם יותר מכולם, ומתנהל בכל דרכיו בצורה כזו, וממילא הוא בטוח ש'מגיע לו' כל מיני דברים. **ומבואר מדבריו שמידת הענוה צריכה להביא את האדם להרגשה הפוכה, שלא מגיע לו מאומה,** והיינו משום שכל הכוחות והכשרונות והמעלות שיש לו הם מהקב"ה, והוא עצמו אין לו כלום. וזה היסוד של מידת הענוה, שלא מגיע לו כלום, כי הכל מהקב"ה! אבל בעל הגאוה מרגיש שהכל מגיע לו, כי הוא חושב שמה שיש לו אכן שייך לו, ועל כן כתוב בגמ' בסוטה (ה.), שהקב"ה אומר על בעל הגאוה 'אין אני והוא יכולים לדור בעולם'.

נמצא שבעל הגאוה מחסר מכבודו של הקב"ה, וממילא הקב"ה מתרחק ממנו, וזה מונע ממנו את היכולת להצליח בלימוד התורה, אבל מי שזוכה למידת הענוה מרבה את כבודו של הקב"ה, והשכינה שורה עליו, ועי"ז הוא זוכה לתורה.

עוד יש לבאר בטעם הדבר שהעניו זוכה לתורה, ע"פ מאמרו של ריש לקיש במסכת שבת (פג:) **'אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה,** שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל'. **וכן איתא במדרש תנחומא** (נח סי' ג), **'לא תימצא תורה שבעל פה אצל מי שיבקש עונג העולם תאוה וכבוד וגדולה בעולם הזה,** אלא במי שממית עצמו עליה. וכך דרכה של תורה, פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל'. ומוסיף עוד המדרש, **'לפי שלא כרת הקדוש ברוך הוא ברית עם ישראל אלא על התורה שבעל פה, שהיא קשה ללמוד, ויש בה צער גדול,** שהיא משולה לחושך'.

נמצא, שכדי להצליח בלימוד התורה האדם מחוייב לכבוש את תאוותיו ורצונותיו, ולבטל את עצמו לקב"ה לגמרי. אמנם מי שהוא בעל גאוה אינו יכול לותר על תאוותיו, כמו שכתב בחובות הלבבות (שער הכניעה פ"י) 'כי מי שנכנסה בו הגאוה והגדולה אין העולם וכל אשר בו מספיק לו לכלכלתו, לגובה לבו ובזותו מה שהגיע לחלקו ממנו'. ולפיכך אין התורה מתקיימת אצל בעל הגאוה, אלא רק אצל מי שדעתו שפלה.

עוד יש לבאר טעם נוסף בזה, שהלומד כדי לזכות לכבוד אינו עושה מה שיביא לו תועלת בלימוד, אלא מה שיביא לו כבוד. כגון כשאינו מבין איזה דבר הוא מתבייש לשאול, כי 'זה לא מתאים לו' להראות לאחרים שאינו יודע, ובוודאי שאינו יכול לשאול את מי שנחשב פחות ממנו. כמו כן יתכן שאחר שאמר סברא או דבר חידוש, ואחרים מעירים על דבריו, לא יסכים לחזור בו, כיון שזה לא לכבודו להודות בטעות. **כך אי אפשר להצליח בלימוד!**

בעיה נוספת קיימת אצל הלומד תורה כדי לזכות לכבוד, שאינו לומד מה שמתאים לו. וכגון מה שמצוי אצל בחורים, שיש כאלו שמנסים להרשים ולומר חידושים עמוקים שמעבר להבנתם, וכך הם מתרגלים לדבר בלי להבין. וכן יש הלומדים עם חברותא שאינו מתאים להם, מפני שהם חוששים 'מה יאמרו הבריות' אם אכן ילמדו עם מי שמתאים להם.

נמצא אם כן שא"א להתמסר לתורה מבלי להגיע למעלת הענוה בשלמות! ויש חיוב על כל בן תורה שרוצה לגדול בתורה להתחזק במידת הענוה, ולהתבונן היטב אם הוא מקיים באמת את דברי חז"ל הנ"ל, האם הוא אכן מוסר נפש לתורה, או שלומד רק כשנוח לו ואין זה מפריע לו לקיום רצונותיו ותאוותיו. יזכנו ה' להתעלות בתורה ובענוה, אמן.

הוראת שעה

כשיש קשר טוב בין האב לבנו זה מונע הרבה בעיות!

[מתוך דברי רבינו שליט"א לכינוס בענייני חינוך - אלעד - חשון תשפ"ז]

שואל: כשיש לאב זמן מצומצם ללמוד עם בנו, והוא מסתפק מה ללמוד עמו, האם עדיף שיחזור איתו על הנלמד בחיידר, כדי לדעת את מצבו ולקדמו, או שעדיף שילמד עמו משהו אחר, שזה יכול לתת לילד יותר חוויה והנאה, וליצור בינו לאביו קשר חיובי?

רבינו שליט"א: זה כמובן תלוי במצבו של הילד. אם יש לו בעיה בכיתה, שאינו מבין את השיעור כראוי, אז בוודאי האב צריך לעזור לו, להכין עמו קצת את מה שעתידים ללמוד בחיידר למחרת, כך שכאשר ישמע זאת מהמלמד לא יהיו הדברים חדשים אצלו לגמרי, ויהיה לו יותר קל להבינם. אמנם אם הילד מבין היטב את דברי המלמד אף בלא עזרתו של האב, אזי אכן עדיף שילמד עמו משהו אחר, כדי לפתח את היחס הטוב ביניהם, שזה דבר חשוב ביותר, וכשהילד מרגיש שמחה והנאה בלימודו עם האב זה בונה קשר טוב ביניהם, וקשר טוב בין הילד להוריו זה הדבר העיקרי שמונע ממנו לעשות דברים שאינם טובים.

שואל: ילד שבלימוד הוא מושלם, מקשיב, מבין טוב, זוכר טוב, אבל הוא שקט ומופנם, שונה משאר הילדים, ולפיכך ההנהלה ממליצה שיילכו לטיפול רגשי, ואילו האבא טוען שמאחר והילד לומד מצוין אין צורך לטפל, ועם הזמן ייפתרו הבעיות. מי צודק?

רבינו שליט"א: האם הילד שמח?

שואל: לא.

רבינו שליט"א: אם כן זה מסוכן, ואפילו שבלימוד כיום הוא מאה אחוז מכל מקום צריך לחשוש מה יהיה בהמשך, וממילא האבא חייב לטפל. ומה שאומר שעם הזמן ייפתרו הבעיות זו טעות, אלא אדרבה, יש חשש שהבעיה תלך ותגדל, ומזה קורים טרגדיות גדולות. ילד מופנם שרוי בצער גדול על כך שאין לו חברים, וחייבים לטפל בזה.

שואל: מתי מגיע הרגע שחייבים לטפל?

רבינו שליט"א: בפשטות כאשר אומרים לו בחיידר שצריך לטפל.

עיונים בשמעתא

"שויא אנפשיה חתיכה דאיסורא"

בכמה מקומות בש"ס נתבאר דין "שוויא אנפשיה חתיכא דאיסורא", והיינו שאדם האומר על דבר פלוני שהוא אסור עליו הרי הוא חייב לנהוג בו איסור כפי דיבורו.

וכך מבואר במשנה (קידושין סה, א) "האומר לאשה קדשתיך והיא אומרת לא קדשתני, הוא אסור בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו", והיינו שהיות ולפי דבריו היא 'אשתו' נאסר ב'קרובותיה' על פי מאמר פיו [וכך מבואר עוד בסוגי' כתובות ט, א, כב, א].

ונבוא לברר ולבאר גדר דין זה ומקורו, וכדלהלן.

'שוויא' – נאמנות האדם על עצמו מדין 'הודאת בע"ד'

בקצוה"ח (סימן ל"ד סק"ד) נקט שהוא 'דין נאמנות' דהאדם נאמן על עצמו אע"פ שהוא 'קרוב' אצל עצמו ואפילו שהוא רק 'עד אחד', ומקור דין זה הוא ממה שחידשה תורה ש"הודאת בעל דין כמאה עדים", שנלמד מהפסוק "אשר יאמר כי הוא זה", ולשיטתו אין זה דין מיוחד בדיני ממונות אלא הוא 'דין נאמנות' מחודש בכל דיני התורה.

ולפי דבריו צ"ל שהמקור לזה שהנאמנות של האדם על עצמו היא 'יותר ממאה עדים, [אע"פ שבפסוק אין ראיה שהוא נאמן 'יותר ממאה עדים'] הוא ממה שבעדים התורה לא האמינה לע"א ולקרוב ופסול, ועל עצמו נאמן אפילו בע"א קרוב ופסול, וע"כ שיותר ראוי להאמין לאדם על עצמו מאשר לעדים על אחרים, ומזה אפשר ללמוד שהנאמנות על עצמו היא גם במקום שהוא נגד מאה עדים.

חיוב על האדם לנהג איסור כמו שסבור

אולם בתרומת הכרי (ס"א סק"א) מבואר שאין זה דין 'נאמנות', אלא חיוב של האדם לנהוג כפי ידיעתו, כלומר, אע"פ שלבית דין הדבר מוחזק להיתר, כיון שהאדם מחזיק את הדבר לאיסור ב"ד כופין אותו לנהוג בו איסור כפי דבריו.

והיינו, שהיות והאדם עצמו סבור שהאשה אסורה לו, הרי שאפי' אם באמת היא מותרת לו הוא מחויב לנהוג בה איסור, ואם לא ינהג כפי ידיעתו 'יעבור בזה על איסור 'יראת מאלוקיך', [וכמבואר לגבי נתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה שמחוייב כפרה על הסכמתו לעבור עבירה], וממילא ב"ד כופין אותו בהתאם לדבריו ולחיובו לנהוג בה איסור. [וכעין זה כתב החת"ס (תשו' ח"ד, ס"ק)].

הוכחה בדעת הריטב"א שיש ב' דינים של 'שויא'

אלא שנראה שבדעת הריטב"א מוכרח שב' הגדרים אמת, וכדלהלן.

מבואר בגמ' (כתובות ט, א) "אמר ר' אלעזר האומר פתח פתוח מצאתי נאמן לאוסרה עליו", ומפרש הריטב"א (ד"ה והא) שהלשון היא "נאמן לאוסרה עליו" ולא "אסורה עליו", משום שמדובר בטוען כך לפני ב"ד שאז הוא נאמן לענין שהם אוסרים אותה עליו ומוציאים אותה ממנו. ומשמע, שמעיקר הדין נאסרת גם באמר כן חוץ לב"ד - מדין 'שוויא', אלא שע"י שאמר בב"ד הם כופין אותו להוציאה.

והנה אם דין 'שוויא' נובע מכח 'דין נאמנות' מחודש כדברי הקצוה"ח אמנם אפשר לדון אם הנאמנות גם במקום שאמר חוץ לב"ד, אבל לפי משמעות הריטב"א שגם חוץ לב"ד יש דין 'שויא' אין סיבה לחלק בדין הכפיה בין תוך ב"ד לחוץ מב"ד. ולדעת התרומת הכרי שב"ד כופין אותו לנהוג כפי האיסור שאסר על עצמו מדוע שיהיה חילוק באומר כן מחוץ לב"ד.

ונראה לבאר דעת הריטב"א שסובר שיש בדין 'שוויא' 'ב' דינים', א. בתוך ב"ד יש לו 'נאמנות' על עצם האיסור, ב. מחוץ לב"ד אין לו נאמנות בעיקר האיסור, אלא שנאמן שהוא סבור שהדבר אסור לו, וממילא הוא מחויב לנהוג בזה איסור.

וסבר הריטב"א שכח כפיית ב"ד הוא רק באופן שיש לו דין 'נאמנות' בעיקר האיסור, וזהו דווקא באומר בב"ד שאז נאמן על מציאות האיסור, אבל באומר חוץ לב"ד אפי' שמצד הדין מחויב לנהוג איסור כפי דבריו עדיין אין כופין אותו על זה, כיון שאין לו נאמנות כלל, אלא שמחויב לנהג כפי ידיעתו ואין ב"ד כופין ע"ז. (ובעיקר ענין ה'כפייה' על 'שוויא' עי' פת"ש אה"ע קט"ו סקל"ז).

הוכחה שדין הנאמנות אינו מדין הודאת בעל דין

אמנם אע"פ שנתבאר בדעת הריטב"א שבפני ב"ד נאמן על מציאות האיסור, אין הכוונה ל'נאמנות' כדרכו של הקצה"ח אשר יסודה הוא מנאמנות של 'הודאת בע"ד', היות ובדברי הריטב"א מבואר שהאומר פתח פתוח מצאתי ויש לה דמים אינו נאמן [וכמבואר ברש"י], והטעם הוא שמציאת הדם זה הוכחה ברורה נגד טענתו שמצא פתח פתוח, וס"ל להריטב"א שאין דין 'שוויא' במקום שיש הוכחה של 'אנן סהדי' נגד דבריו.

ואם מקור הדין 'נאמנות' היה מכח הדין של 'הודאת בעל דין' שנאמן אפי' כנגד מאה עדים וכמו שנקט הקצוה"ח, היה צריך להיות נאמן גם במקום שיש נגד דבריו הוכחה של 'אנן סהדי', ומזה שמבואר בדבריו שבאופן כזה אינו נאמן, מוכח שאין בדבריו 'נאמנות גמורה' כשל 'הודאת בע"ד', אלא צריך לומר שהוא דין נאמנות מחודש לענין איסורים שלא מועיל נגד עדים.

[אולם להמבואר בדעת הריטב"א שיש ב'שוויא' גם דין שנאמן ע"ז שהוא סבור שהדבר אסור לו אלא שאין ב"ד כופין ע"ז, א"כ מה שנקט שבמקום שיש הוכחה של 'אנן סהדי' נגד דבריו אין בזה דין 'שויא' הכונה רק לדין 'נאמנות' שנתחדש בתוך ב"ד, אבל עדיין יהיה בזה הדין 'שויא' שהוא עצמו צריך לנהוג כפי ידיעתו].

משנת הישיבה

מתוך סדרת ועדי הדרכה לבני ישיבה

עבודת המידות (כג)

בשבוע שעבר הובאו דבריו של ר"ח ויטאל, בענין המידות הנובעות מיסוד האש והרוח, וכעת נביא את המידות הנובעות מיסוד המים והעפר.

היסוד השלישי שהוא יסוד המים - הגורם לתאוות התענוגים. ויש לו שתי תולדות: א. החמדה, לגזול ממון חברו. ב. הקנאה, לקנא בחברו שיש לו הרבה ממון ותענוגים וכדו'.

ומתבאר מדבריו חידוש גדול, שהקנאה שאדם מקנא בחברו שיש לו תענוגים נובעת מיסוד המים, שממנו נובעות תאוות התענוגים. [ודבר זה צ"ב לכאורה, שכן היה מן הדין לומר שקנאה היא גם תולדה של מידת גאוה, שכן פעמים רבות אדם מקנא בכבודו של חבירו, והרי נתבאר לעיל שהגאוה ורדיפת הכבוד שורשם ביסוד האש].

והיסוד האחרון הוא יסוד העפר, שממנו יוצאת העצבות, וכל מה שקשור אליה - שפלות, חוסר חשק, חוסר כח, וחוסר שמחה. ותולדתו, עצלות בקיום התורה והמצוות, שמאחר ולא קיבל כל מה שרצה בעוה"ז, או שיש לו ייסורים, זה גורם לו לעצבות. ועצבות זו מולידה הרגשה של עצלות, שמרגיש שאין לו כח לקיים את המצוות בצורה הראויה.

העצבות גורמת לאדם שאינו שמח בחלקו כלל, וכל עושר שבעולם אינו מספיק לו, אלא רוצה כל הזמן עוד ועוד, עד שלבסוף הוא נהיה מתוסכל. ושורש הדבר במידת 'יסוד העפר' של העצבות, שהאדם כאילו יורד לעפר, לעצבות שמביאה לעצלות, וזה מביאו לכך שאינו שמח בחלקו, ואינו שבע מכל העושר שבעולם.

ארבעת יסודות אלו - אש רוח מים ועפר - הם השורש של 'ארבעה אבות נזיקין' של המידות הרעות. וכנגדן יש בנפש היסודית ארבע מידות טובות, הנמשכות מארבעת היסודות הטובים שבה. **הראשונה - כנגד יסוד האש - היא מידת הענוה,** הגורמת לאדם להתרחק מכל מיני כעס וכדומה הבאים מכח הגאוה. **השניה - כנגד יסוד הרוח שממנו יוצא כח הדיבור - היא מידת השתיקה,** דהיינו להיות 'כאילם לא יפתח פיו', חוץ ממה שנדרש לעסק התורה והמצוות, או במה שמוכרח לקיום הגוף וכבוד הבריות.

המידה הטובה **השלישית - כנגד יסוד המים שהוא השורש של תאוות התענוגים - היא מידת המיאוס בתענוגי הגוף** והמותרות. המידה הטובה **הרביעית - כנגד העצבות שבאה מיסוד העפר - היא השמחה,** להיות כל הזמן שמח בחלקו. וכנגד העצבות שמולידה עצלות, מולידה השמחה זריזות במצוות, כמו שכתוב 'שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב'.

© כל הזכויות שמורות למערכת 'משנת רמ"ה', יוצא לאור ע"י המערכת מתוך שיעוריו שיחותיו וכתביו של רבינו שליט"א
לפרטים ויצירת קשר: מספר פקס 153777921183 דוא"ל: mishnasrama@gmail.com

לתוכן

מראה כהן

מתורת רבינו מרן ראש הישיבה הגאון רבי דוד כהן שליט"א

גיליון 10 | פרשת תולדות תשפ"ז

מראה הפרשה

'מעלת הישיבה' - 'בית היוצר לאנשים אישים'
מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם

(מאמר שנמסר עבור בטאון 'כנסת ישראל' שע"י בוגרי ישיבת חברון)

ויהי כי זקן יצחק (בראשית כז, א). שנינו בגמ' (יומא כח, ב) "דא"ר חמא בר חנינא מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם, היו במצרים ישיבה עמהם, שנאמר 'לך ואספת את זקני ישראל', היו במדבר ישיבה עמהם, שנאמר 'אספה לי שבעים איש מזקני ישראל'. אברהם אבינו זקן וישב בישיבה היה, שנאמר 'ואברהם זקן בא בימים'. יצחק אבינו זקן וישב בישיבה היה, שנאמר 'ויהי כי זקן יצחק'. יעקב אבינו זקן וישב בישיבה היה, שנאמר 'ועיני ישראל כבדו מזוקן'". וצ"ב מהו ענין זה של "זקן וישב בישיבה". ופי' הר"ח: "זקנים ישבים בישיבה היו, כלומר שכינה עמהם", וצ"ב מה נתייחד ענין השכינה במקום שנקרא "ישיבה".

ביאור ענין "זקן וישב בישיבה" כתב המהרש"א שם, דזקן היינו שקנה חכמה, וכמבואר בקידושין (לב, ב) "אין זקן אלא מי שקנה חכמה, שנאמר ה' קנני ראשית דרכו", ויהיה הפירוש "זקן", זה קנה. וא"כ מבואר בקרא שאברהם אבינו היה זקן שקנה חכמה. ומבואר לפי דרכו דאין מהלך לקנין החכמה אלא בבחינה של "זקן וישב בישיבה", דאין קנין החכמה אלא במהלך של ישיבה.

וביאור הדברים, דקנין התורה אינו כשאר החכמות שהם לפי הכישרונות וההשקעה גרידא, אלא קנין התורה הוא בעמל ויגיעה לירד לעומקה של סוגיא ולהיות ממית עצמו עליה, ובמ"ח קנייני התורה. ואף שרק חלק מהקנינים שייכים לצורת לימוד התורה, וחלקם שייך למידות וד"א, הם מקנייני התורה, מפני שקנין התורה אינו רק הידיעה גרידא, אלא שתהיה התורה חלק ממנו ולהיות מהותנו מהות של תורה, ולזה צריכים את קנייני התורה שהם הכלי קיבול לתורה.

ואיתא בקידושין (לב, א) רב שמחל על כבודו, כבודו מחול, משום ד"תורה דיליה", דכתיב "כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה"", ופרש"י בתהילים: "בתחילה היא נקראת תורת ה', ומשעמל בה היא נקראת תורתו". וביאר הסבר מקלם זצ"ל (אוד רש"ז פר' אמור) דנעשית "תורתו", היינו שנעשה הוא ותורתו חד. וזה ג"כ הענין של קנין התורה, שנעשה הוא ותורתו אחד.

וממה שמבואר בגמ' דהא דאברהם זקן מורה שקנה חכמה, והיינו שהיה "זקן וישב בישיבה", מבואר שאין דרך לזכות לקנין התורה בעמל ויגיעה וקניני התורה אלא ע"י "לישב בישיבה". וצריכים לבאר מהו הגדרת המושג "ישיבה".

* * *

מה יעשה אדם ויחכם

והנה איתא בגמ' נדה (ע, ב) "א"ל לכשיהיו נחכם להן", ופרש"י: "נחכם להן - נתיישב בדבר". ומבואר שהעניין של "נתיישב" נאמר כלפי דבר שצריך חכמה ועיון בבירור הסוגיא. עוד אמרינן שם: "מה יעשה אדם ויחכם, א"ל ידבה בישיבה וימעט בסחורה". והוא גם בדרך זו, ד"ידבה בישיבה" היינו להתיישב ולעיין בדברים היטב, וכן "ימעט בסחורה". ואין הכוונה שימעט בסחורה כדי שיהיה לו פנאי לשבת בישיבה, דא"כ היה צ"ל בהיפוך "ימעט בסחורה וידבה בישיבה", ונשמע שימעט בסחורה כדי שידבה ללמוד, אלא יש כאן ב' תנאים: האחד, שידבה בישיבה, ובנוסף, שגם שמדבה בישיבה צריך גם למעט בסחורה, וסחורה כוללת כל העניינים הגשמיים שאינם קשורים ללימוד, ותנאי זה נצרך ע"מ להחכים.

אמנם מלכד דעניינה של הישיבה הוא להתיישב בדברים לעיין ולהעמיק בפלפול ובסברא, שרק באופן זה מתיישבים הדברים על ליבו, יש ענין נוסף במושג של "ישיבה", וזהו מלשון קביעות דבר, שכל דבר הקבוע לו מקום קרוי "ישיבה". ומצינו זאת בלשון הטור והשו"ע סי' קס"ז דהיו "יושבין" לאכול היינו שקבעו לאכול יחד, וכן מבואר במגילה (כא, א) "אין ישיבה אלא לשון עכבה, שנאמר ותשבו בקדש ימים רבים".

ותוכן הדברים בזה, ע"פ המבואר ביהושע (א, ח) "לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה". ופירש"י: "והגית בו - והתבוננת בו, כל הגיון שבתורה בלב". ומבואר דהציווי של לימוד התורה הוא ב' בחינות, א' - 'לא ימוש ספר התורה הזה מפיך', שהוא מורה על הקביעות התמידית בלי הפסק, ב' - 'והגית בו יומם ולילה', שהוא מורה על ההתבוננות ועיון המחשבה התמידי. וזהו ב' העניינים של ישיבה, מקום קביעות התורה, והמקום להתיישב בדברים לעיין ולהעמיק בפלפול ובסברא. וגם החלק העיוני של 'והגית' בא במהלך של קביעות התורה, וכלשון הפס' 'והגית בו יומם ולילה', שהוא מורה על שקיעות המחשבה התמידית.

ונראה שזהו תוכן הענין שכתב הר"ח "זקנים ישבים בישיבה היו - כלומר שכינה עמהם", דהנה כתב רבנו יונה בברכות (ד, א כדפי הרי"ף) על דברי הגמ' "מ"ד אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב - אוהב ה' שערים המצוינים בהלכה יותר מכל בתי כנסיות ובתי מדרשות שבעולם", וז"ל: "שאוהב הקב"ה שערי ציון מכל בתי כנסיות ובתי מדרשות, וכמו שאוהב בהמ"ק יותר מבתי כנסיות ובתי מדרשות, כך אוהב השערים המצוינים בהלכה כלומר ששם קביעות התורה וההתורות בכל יום יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות שלומדים בהם לפי שעה דרשות או פסוק, מפני שהמקומות הקבועים הם במקום בהמ"ק, כדאמרינן מיום שחרב בהמ"ק אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד". ומבואר דהשראת השכינה היא במקומות קביעות התורה, שהם הד"א של הלכה.

וע' בפסחים (קיח, ב) "מאי 'כי לישבים לפני ה'' - זה המכיר מקום חברו בישיבה" וכו', ובמהרש"א שכתב: "בישיבה וכו' היינו לפני ה', דאין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה". ומבואר ג"כ דהישיבה היא לפני ה', משום שאין להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה, והישיבה היא הד"א של הלכה שהם לפני ה'.

מראה הישעה

שאיפה לגדלות –
דרך הוא בהולך ללמוד תורה
שנעשה אדם גדול

ברשות מרביצי התורה הגדולים, ברשות התלמידים היקרים, מרנן ורבנן ורבותיי. זכות נפלאה היא בשבילי להיות במקום התורה הגדול והחשוב הזה. אשרינו מה טוב חלקנו שזכינו היום הזה לראות פה במקום, בעיר שכל כך רחוקה מרוחניות, כל כך רחוקה, כל ההיפך מדרך התורה, ופה לראות בעיר הזאת, בפרברים של העיר הזאת, לראות את הפנים המאירות של התלמידים היקרים הנפלאים האלה, שעתידים בעזרת השם להיות גדולי ישראל. זה משמח אותנו מאוד מאוד.

אנחנו יכולים להגיד פה כהיום הזה, נצח ישראל לא ישקר. יש עתיד גדול ליהדות צרפת, שבעזרת השם תקים דור של תלמידי חכמים כבר היום ברוך השם. מפארים את היכלי הישיבות בארץ הקודש, תלמידי הישיבות מצרפת, כולם, רובם ככולם, מעולים מאוד, מרוממים מאוד, חשובים מאוד. ברוך השם יש המשך גדול, שאתם תזכו גם כן להמשיך את מורשת התורה של צרפת של פעם, צרפת שיסודה בארץ הקודש. כל חיינו אנחנו חיים מיהדות צרפת. פותחים גמרא, רש"י, תוספות, ראש, הכל הכל זה מצרפת. זה היה הרי מקום התורה שממנו יצאה תורה, וברוך השם רואים את ההמשך.

אני לא רוצה להאריך בדברים, אבל אני רוצה להגיד דבר אחד קצר מאוד. הגמרא במסכת כתובות מספרת את הסיפור עם רבי עקיבא וכלבא שבוע, כלבא שבוע כידוע היה אבא של אשתו של רבי עקיבא, כשהיא רצתה להתחתן איתו, הוא אמר אני לא מוכן לשידוך הזה, הוא עם הארץ, הוא לא יודע ללמוד, אז רחל אמרה הוא ילך ללמוד תורה, לא רצה, אז הוא אמר אם את תתחתני איתו, אני ינדור אתכם שניכם מכל נכסיי, עברו עשרים וארבע שנים, רבי עקיבא היה לו אז עשרים וארבע אלף תלמידים, ורבי עקיבא הגיע עם אלפי תלמידיו, ויצאו לקראתו כולם, אחד מהם היה כלבא שבוע בעצמו, וכלבא שבוע בא לרבי עקיבא, הוא לא הכיר אותו, הוא לא ידע, שאל אותו מה אני אעשה? הדרתי מנכסיי את בתי, את חתני, ואני כל השנים יש לי צער מזה, אם יש לו איזה היתר. אז הוא אומר לו, אילו היית יודע שחתנך יהיה גברא רבא, אדם גדול, האם היית נודר גם כן? אמר לו, אדעתא דגברא רבא לא נדרתי, לא הייתי נודר על דעת שיהיה גברא רבא, אז אמר לו רבי עקיבא, אם כך אתה יכול להיות רגוע, אני התחתן שלך, והנדר מופר, כך מספרת הגמרא.

המשך בעמוד הבא

...ונן נראה דכל המקומות שבהם נזכר ענין הזקנה של האבות שהוא מורה על "זקן ויושב בישיבה" הוא בשייכות לענין הברכות, שאצל אברהם הלשון 'ואברהם זקן וה' ברך את אברהם בכל', ואצל יצחק הוא הקדמה לברכות שבא למסור לעשו ונמסרו ליעקב, ואצל יעקב הוא בברכות שבא לברך את אפרים ומנשה, שהיא הברכה לכל הדורות "בך יברך ישראל לאמר ישימך אלקים כאפרים וכמנשה". והדברים מבוארים היטב לפי המבואר, דהרמב"ן כתב בפר' תולדות (כז, ד) "בעבור תברכך נפשי - היה בדעתו לברך אותו שיזכה הוא בברכת אברהם לנחול את הארץ, ולהיות הוא בעל הברית לאלקים", ומבואר שיסודה של הברכה הוא בהעמדה של בעל ברית לאלקים, ולכן כח הברכה מיוסד על "זקן ויושב בישיבה" ששכינה עמו, והוא הראוי להיות בעל ברית לאלקים.

'הסבא מסלבודקה הוא ה'מרא דשמעתתא' להלכות ישיבה וצורת הישיבה'

***

"מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם". הישיבה היא המושג המקודש ביותר בכלל ישראל, שהוא מקום קביעות התורה ששם קיימת השראת השכינה בכל הדורות והיא במקום בית המקדש, והיא בית היוצר להקים וליצור דורות של בני ישיבה שהם תלמידי חכמים שלמים בתורתם וביראתם ובעבודת ה' ובמידותיהם, והיא המעמידה את ישראל בכל הדורות, ובה מתקיים "דברי אשר שמתי בפיך לא ימושו מפיך מפי זרעך מעתה ועד עולם", והיא המלווה את ישראל בכל התקופות, ולא פרשה מהם בכל תקופות הגלות.

ישיבה היא "בית היוצר לאנשים-אישים" (אגרות פחד יצחק), ישיבה אינה רק מקום לימוד תורה בעלמא כשאר חכמות שיש להם מקום מיועד ללמוד את החכמה, "ישיבה" היא מקום שאדם הופך את אישיותו לאישיות עליונה, ומקום שבו נוצר "האדם השלם". ישיבה יוצרת "בן ישיבה", וזה במהלך של "יושב בישיבה", בקביעות עמל התורה ובעומק עיונה.

שמעתי מהגר"י הוטנר זצ"ל כמה פעמים, דמצינו בתורה בב' מקומות ענין של 'בנין', האחד בתיבת נח והשני בבניית המשכן. ואמר, ששני הבניינים הללו קיימים ביסוד בנין הישיבה. הבנין של תיבת נח להבדיל מהעולם הגדול השקוע במצולות החטאים, ובנין המשכן, המקום המיוחד לעבודת ה' ולהשראת שכינתו. ומי שמכניס את הרחוב לפנים הישיבה, מאבד את כוחם של שני הבניינים האלה.

זכתה ישיבת חברון כנסת ישראל, כי הישיבה הק' היא ממקומות התורה היחידים שלמעלה ממאה שנה מחזיקה בדרכה והנהגתה ובייחודיותה, ממה שהנחילו לנו מייסדי הישיבה זצ"ל. **ושמעתי ממרן הגרא"מ שך זצוק"ל, שהסבא מסלבודקה הוא ה'מרא דשמעתתא' להלכות ישיבה וצורת הישיבה.** וב"ה שזכינו שישיבתנו הק' היא מגדל אור לבני עליה מובהקים עם כוחות גדולים ושאיפות גדולות, ובעז"ה נזכה לשמור על הישיבה בקדושתה ובטהרתה, בדרך שסללו לנו רבותינו מייסדי הישיבה. **הרבה מקטרגים קמו בתקופה האחרונה על קיום הישיבות, ואינם מבינים שמימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם, וזהו סוד הקיום של האומה הישראלית, וקיום הישיבות הוא קיום ישראל בכל הדורות, ובפרט בתקופה זו של חבלי משיח, ורק בכח התורה נזכה בתוך החשכה להארת אור התורה, ולגאולת ישראל במהרה.**

מראה השער

מתוך שו"ת והדרכה לבני הישיבות | עריבות התורה (ג)

הז"ל אומרים 'שאין אדם למד אלא במקום שליבו חפץ' ורש"י מבאר 'שאם לא לומד מסכת שהוא חפץ בה אינה מתקיימת לפי שלבו על תאותו'. איך הלימוד במסגרת הישיבתית מסתדרת עם כלל זה?

המסגרת של ישיבה נועדה לבנות את הבחור בלימוד, וככזאת אין לה תחליף, כי יש בזה כח הרבים, ויש את השיעורים, ולכן בחור צריך לסגל לעצמו את הנלמד בישיבה כדי שיוכל להבנות בלימוד, ומחוץ לסדרי הישיבה או בבין הזמנים וכן לאחר שנות הישיבה יוכל לללמוד מה שלבו חפץ.

בחור שנמשך מטבעו ללימוד בקיאות, האם שייך גם בדרך זו להנחיל את מתיקות התורה?

כמובן שדרך לימוד בקיאות של 'דף היומי' לבחור, לא יביא לו מתיקות התורה, אבל בחור שלומד לימוד שיש בו הבנה ועומק שמבין מה שלומד ומקיף את הסוגיא הנלמדת, גם אם זה לא נעשה בצורת הלימוד הישיבתי הרגיל היום שמעיינים ומדקדקים בכל ענין להבין הדברים, יכול למצוא בלימוד זה טעם ומתיקות התורה, וראינו להרבה גדולי עולם שלמדו בדרך זו ונתעלו להיות 'מרא דכולא תלמודא'.

כתיבת 'מערכות' ו'חבורות', או סיכומי סוגיות, מה עדיף כדי לתת לבחור סיפוק וערבות בתורה?

כתיבת חידושי תורה או סיכומי סוגיות, יש לה משמעות בעליתו והתקדמותו של בן הישיבה, ויש בזה כמה מעלות, הראשון הוא - הסיפוק שיש לאדם כשהוא כותב חידושי תורה, שהוא מרגיש שהוא הגיע להישגים, ונוסף - גם שעל ידי הכתיבה מתבררת לו הבנת הסוגיא יותר טוב כשהכל מסודר בפניו, וזה דרך טובה מאד להגיע למתיקות התורה, שכל שהוא מרגיש שהבין יותר וגם זכה לחדש חידושי תורה ולהעמידם על הכתב, יש לו יותר 'גישמאק' וסיפוק בלימוד.

בודאי שעדיף לכתוב סיכומי סוגיות, כי ע"י זה מגיע להבנה יותר טובה וברורה במה שלמד, וכמו שכותב בנפש החיים 'שעיקר 'חידושי תורה' זה מה שהסוגיא מתבררת ללומד'. גם לכתוב 'חבורות' זה דבר מצויין, אבל אין שום ענין לכתוב, אלא אם באמת יש לו משהוא אמיתי וברמה טובה, ואם באמת יש לו 'חבורה' מצויינת הוא חייב לכתוב, אבל גם אם לא התחדש בסוגיא דבר המצריך כתיבה של 'חבורה', יש תועלת עצומה לסכם את הסוגיא בכתב, שעל ידי כך הסוגיא במתבררת יותר טוב, וזוכה בזה לקנות את הדברים לשנים רבות [ובישיבה קטנה בודאי שאין שום ענין לכתוב 'חבורות', זה שייך רק אחרי שיודעים ללמוד טוב ויוצא דברים טובים ואמיתיים].

מראה השער

המשך מעמוד קודם ◄

שואל שם התוספות קושיה, הרי אין פותחין בנולד, כשנותנים פתח להפר נדר, נותנים פתח על הצד הזה לא הייתי נודר, אבל זה רק על מה ידיעה שלא ידעתי קודם, אבל דבר שנולד, שיתפתח בהמשך, אומרים תוספות אי אפשר לפתוח פתח, אז איך יכול רבי עקיבא לפתוח פתח לכלבא שבוע, שאדעתא דגברא רבא לא נדר, והרי אין פותחין בנולד?

אומר תוספות יסוד גדול שזה לא נולד. מדוע? כי הדרך והאורחיה במי שהולך ללמוד תורה שנעשה אדם גדול. זה לא נולד. זה הדרך. מי שהולך ללמוד תורה נעשה אדם גדול. שאלו אותי הרבה כל השנים, באים לישיבות הרבה בחורים, לא רואים שכולם נעשים אנשים גדולים. ברוך השם הרבה נעשים אנשים גדולים. זה טעות לחשוב שאדם גדול זה רק אדם שכולם מפורסם מאוד וחשוב מאוד. אדם גדול זה תלמיד חכם גדול שמרומם מאוד, אבל גם יש כאלה שלא יוצאים אנשים גדולים. למה זה כך? הרי כתוב אורחיה מי שהולך ללמוד תורה נעשה גברא רבא.

אז אמרתי שהתשובה היא פשוטה. דרך מי שהולך ללמוד תורה שנעשה גברא רבא, אם הוא הולך ללמוד תורה בשביל להיות גברא רבא. אם הוא הולך ללמוד לכמה שנים ולא בשביל להיות גברא רבא, אז הוא לא יהיה גברא רבא. צריך לבוא לישיבה עם רצון חזק, עם שאיפה, עם השתוקקות להיות גברא רבא, ואז תוספות נותן לנו הבטחה, יש לו הבטחה חתומה מבעלי התוספות. הוא יהיה גברא רבא בעזרת השם.

כשאתם באתם פה לישיבה, אז תדעו לכם, השנים האלה בונות, השנים האלה מגדלות, וכל אחד יכול להיות גברא רבא. אבל בתנאי אחד, אם הוא בא לישיבה בשביל להיות גברא רבא. ולהיות גברא רבא זה לבוא לישיבה, לנצל את הזמן, לדעת את החשיבות של כל רגע, לשמוע טוב את השיעורים, לחזור טוב על מה שלומדים, לחזור גם אחר כך את מה שלומדים, עם רצון והשתוקקות להיות תלמיד חכם שהוא גברא רבא. ואז בעזרת השם הוא יהיה גברא רבא.

שהקדוש ברוך הוא יעזור לכם כולכם שתזכו באמת למושגים האלה, לבוא עם רצון והשתוקקות. יש לכם רבנים נפלאים, שיעורים נפלאים, תקבלו מהם, תנצלו את הזמן, תלמדו, תחזרו ותקנו את הלימוד שלכם. ובזכות זה כולכם תהיו תלמידי חכמים גדולים, גדולי תורה ממש, ותמשיכו בעזרת השם את עולם התורה כולו ואת עולם התורה של צרפת, ונזכה להרמת קרן התורה במהרה בימינו. אמן.

(מתוך דברי חיזוק בישיבת 'חזון יהודה' בצרפת – במסגרת מסע רבינו שליט"א עבור קרן עולם התורה – חשוון תשפ"ז)

יו"ל ע"י מערכת 'מראה כהן' שע"י 'תורה דיליה', מתוך שיעוריו שיחותיו וכתביו של רבינו שליט"א
לתרומות ולהנצחות ולפרטים ויצירת קשר ניתן לפנות למייל mc038009090@gmail.com מי שיש ברשותו חומר נשמח לקבלו למייל
להצטרפות לקבלת העלון מידי שבוע יש לשלוח מייל לכתובת הנ"ל

לעילוי נשמת
הרב אלכסנדר ב"ר אברהם ז"ל
הרב יונתן בנימין ב"ר יצחק ז"ל
הרב יעקב ב"ר בנימין הלוי ז"ל
הרב דוד ב"ר שמואל לייב ז"ל

חשבתי דרכי

נקודות אור על פי משנת הגאון רבי **משה שפירא** זצ"ל

פרשת תולדות

מערת המכפלה שייכת לאבות אשר חידשו צורת אדם שבה יש צירוף גמור של שמים וארץ, זוהי עצם המכפלה [ב']

יש אופן מיוחד של קנין השייך לעניין המכפלה

פתחנו בשבוע הקודם בעניינה של המכפלה, נמשיך בשיעור זה.

מפרשה זו של שדה עפרון נלמד, כפי הדרשה הידועה בתחילת קידושין "קיחה קיחה משדה עפרון", שאשה נקנית בכסף, המובן מהדברים הוא, שכאשר התורה מגלה לנו בפרשה זו קניין כסף באשה, היא מתכוונת ללמדנו שקניין זה צריך להביא למכפלה, כך צריך הדבר להיות ואף אפשר שיהיה, [אם כי לא תמיד הוא מתממש לקרות בפועל], זהו העניין המונח בשורש הדבר.

המושג של קניין אצלנו, הוא רק של הכנסת חפץ לרשות, ואף קנין אדם לעבד נחשב קנין חפץ כקניין שורו וחמורו, אולם אצל האבות יש דבר שאין כמותו בכל העולם כולו, אצל שרה אמנו מצאנו שנתנה את שפחתה לאברהם, והייתה הכונה כמאמר רחל "ואבנה גם אנוכי ממנה" שייחשב כאילו היא ילדה, וכן שפחות רחל ולאה ילדו ארבעה שבטים שהם שליש מכלל ישראל, והרי אין לנו יותר מארבע אמהות והשפחות אינן נחשבות לאמהות, אלא נחשבו הנולדים על ידי השפחות [חוץ מהנולד מהגר שנאמר בה "ותקל גברתה בעיניה" ונפרדה ממנה] שנים על שם רחל ושנים על שם לאה והם בני האמהות, מהו דבר זה, הרי אין מערכת קניין לקנות אדם באופן כזה, אשה אינה יכולה לקנות אשה לשפחה בקנין כזה שכשהיא תלד יקרא הדבר שהיא יולדת, אכן אין מציאות כזו רק אצל האבות והאמהות, כפי שנבאר.

מושג זה נלמד לקניין אישות, וזהו הדין של "אשתו כגופו" כלומר אין אלו שני אנשים החיים את חייהם ויש ביניהם מערכת יחס של קירבה אלא אשתו כגופו, זאת אפילו לא קירבה של ראשון בראשון שהיא הקירבה הגדולה ביותר, אלא זאת קירבה של אדם קרוב לעצמו, כמבואר מהסוגיות בזה, ונחשב בעל דבר כלפיה כמעיד על עצמו ולא כמעיד על קרוב, איך יתכן קניין כזה שיצור מציאות הנקראת כגופו.

באמת בעומק הדברים גם זאת מכפלה, יש כאן חיבור שמחזיר אותם לשורשם, ויוצר מציאות של שני בני אדם חיים שכל אחד מהם חי את עצמו ואת השני, זה נקרא כגופו, כך צריך להיות החיבור הזה.

ואף אם לא תמיד זה מתקיים, אבל העניין והדין קיים, יש כאן חלות קניין באדם, שאדם קונה אדם כאדם לא כחפץ או כשור וחמור, יש מציאות כזו של קניין.

כלפינו נשתיירה מציאות כזו אך ורק בקנין אישות של קידושין, אולם אותו הקנין של האמהות בשפחות היה שייך רק אצלם, משום שהאנשים ההם היו אנשים של מכפלה.

המציאות אצלם, היציאה לפועל של כל הדברים, הוציאה לפועל את אותו עומק שהיה במחשבה תחלה, מה שהיה בכונה זה מה שיצא לפועל בדיוק במעשה, כמובן שאיננו מעלים על הדעת דבר כזה אצלנו, לנו אין מציאויות כאלה, ואצל האנשים האלה הקנין שקנו את האדם היה כגופו, הקניין היה הוצאה לפועל של שורש הדברים והחלות הייתה באופן כזה, עד כדי שנחשב כגופו, ושליש מכלל ישראל יכול להגיע באופן כזה.

החיבור האמיתי לבורא אף הוא עניינו מכפלה

באמת, כאותה המכפלה כך צריך להיות החיבור האמיתי בין הנבראים לבורא, כדאיתא בב"ב (דף ע"ה) עתידים צדיקים שיקראו בשמו של הקב"ה שנאמר "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו", המדובר הרי על בני אדם, אלו שמסרו את עצמם, שכל עצמם היה רק כביכול גילוי כבוד שמים, עתידים ליקרא בשמו של הקב"ה, שמו של הקב"ה אשר אסור להזכירו, ואף אותם צדיקים כשחיו בעוה"ז היה אסור להם להגותו אלא רק להתבונן בו ולכתבו, והם עתידים בעצמם להקרא בשמו של הקב"ה.

כשבורא העולם ברא את האדם בצלם אלקים, זה היה המכוון, הדבר לא התגשם בפועל כאן בעוה"ז משום שגרם החטא, אבל כשיתוקן החטא והדברים יחזרו בחזרה למכוון הראשון, אז עתידים צדיקים להיקרא בשמו של הקב"ה.

עניין זה של הכפלה שייך לשבת שהיא הסוף מעשה המקיים את המחשבה תחילה

אף עניינה של השבת כפול כדאיתא במדרש תהלים על הפסוק מזמור שיר ליום השבת, "כל עיסקא דשבת כפול, לחם משנה שני העומר לאחד, קרבנה כפול שנאמר וביום השבת שני כבשים, עונשה כפול שנאמר מחלליה מות יומת, שכרה כפול שנאמר וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכובד, אזהרותיה כפולות זכור ושמור, מזמור כפול מזמור שיר ליום השבת", השבת היא תכלית מעשה שמים וארץ כמו שאנו משוררים בפיוט "סוף מעשה במחשבה תחלה", נמצא שהשבת היא המכפלה של כל המכוון, היא הסוף מעשה המכוון כנגד המחשבה תחילה, לכן צריך לכבד את השבת בלחם משנה, לשמרה בזכור ושמור, ולהקריב בה שני כבשים בני שנה תמימים, זה חייב להיות מכפלה, בהתאמה מדוייקת ומלאה עד כדי שזה מכפלה של זה.

זוהי צורת הבריאה המכוונת מצידו יתברך ומערת המכפלה שייכת רק למי שמכוון לכך

באמת, מצידו יתברך בכל מה שנברא, וכל מה שהיה בתכנית, המכוון האמיתי במציאות כולה היה להיות מכפלה, ומה שאינו כך הרי שזה השתבש על ידינו ואנחנו אשמים בכך, אחר שעוותנו וקלקלנו מפני חטאינו, וקרה, וקורה, מה שקרה, אבל המכוון האמיתי כאמור, שכל המציאות כולה צריכה להיות באמת מכפלה, מערת המכפלה מחזיקה בתוכה את אותם בני אדם ששמרו את הבחינה הזו של מכפלה בעולם.

אותם בני האדם שיכולים להכנס לשם, למקום הזה, הם אלו שבעצם מציאותם הם לגמרי, עד כמה ששייך במציאות עוה"ז אחרי החטא, אלו שמוציאים לפועל את אותה מכפלה של סוף מעשה במחשבה תחלה, אותה התאמה מלאה לגמרי עד הקצה האחרון, להיות תואמים לגמרי למחשבה תחילה, באופן שכשהמחשבה תחילה מגיעה לסוף מעשה נמצא כאן דבר שהוכפל.

עתה יבואר הנסיון בזה שאברהם אבינו צריך לקנות את מערת המכפלה מעפרון החתי

פתחנו בשיטת רבנו יונה, שיטה יחידה בדברי הראשונים, המגלה לנו שאברהם אבינו היה צריך לעבור עוד נסיון אחר העקידה, נסיון נוסף שבא לגלות שאברהם לא הרהר ולא הקשה קושיות על בורא העולם, וגילה בזה שמה שעושה בורא העולם זאת המציאות ואין מקום להרהר אחריה, ועתה נבא לבאר.

ראינו כי הנסיון בזה הוא שאחר שבורא העולם הבטיח לאברהם אבינו את ארץ ישראל עתה הוא צריך לקנות את מערת המכפלה, ביאור העניין, כי הנה המקום הזה נקרא מערת המכפלה, כפי שהארכנו בעניינה, המקום שבו קיימת המכפלה השלמה שנמצאת בעולם, מעתה, הנה באמת חלות הקנין כאן בהכרח שייכת למערכת קנין אחרת השונה מכל מערכת הקניינים שאנו מכירים, ומובן שאחר שאנו לומדים מכאן קניין כסף באשה מלשון קיחה, הרי שקניין זה אינו שוה ערך לכל הקניינים שאנחנו מכירים, כאן זאת חלות קנין של חיבור, קניין מסוג אחר לגמרי.

ועתה, לקנות את מערת המכפלה בכסף מעפרון החיתי זה דבר בלתי אפשרי, מה לעפרון החיתי ולמערת המכפלה, חז"ל אומרים שאחר שחיסרו ו' משמו הרי שהוא עולה בגימטריא "רע עין" עין רעה, והרי אם יש מישהו שלא שייך לכאן, שמהותו ושמו הם סתירה למציאות השלמה של הבריאה שעליה נאמר וירא אלקים כי טוב, והנה טוב מאד, רע עין הוא ההיפך הגמור מכי טוב, וכל שייכותו למערת המכפלה היא בלתי אפשרית, ומובן מאליו שאם מורידים את מערת המכפלה לעסקי קרקעות בעלמא חלילה, אם היא נמכרת כמו כשאר מכירת נכסים זה דבר בלתי אפשרי, קנין כזה אינו תופס כי החיבור למקום כזה הוא של מכפלה, חיבור של כגופו, חיבור מסוג אחר, וכמו שכל בר דעת מבין שאין קידושי אשה כשאר קנין נכסים, אין מציאות כזו.

יש בדבר זה קושי עצום, והוא באמת בלתי אפשרי, והטעם שמתייחס אותו הקושי לזכיה בארץ ישראל, כי מצינו שארץ ישראל נקראת בשמות שנקרא בהם העולם הבא, ארצות החיים, נחלת ה', כל שמות העוה"ב, העולם העליון, היינו אותו העולם שאנו עתידים להיות בו, אברהם אבינו שזכה בהבטחה בארץ ישראל, אמנם עדיין זו הבטחה ולא ניתנה לו הארץ וקרקעותיה בפועל, אבל הזכות בארץ ישראל מחייבת שמערת המכפלה תהיה שייכת רק לו, אין עוד מישהו שיכול להיות הבעלים על מערת המכפלה, ששייכת רק למי שנבחר להיות המחבר של העוה"ז והעוה"ב, להיות זה שיגלה בסופו של דבר שהעולם הזה והעולם הבא הם באמת אחד, עולם אחד פעמיים, כפול.

למתבונן יש כאן נסיון נורא ואיום, יש כאן משהו שמפריך את כל האמת שאברהם אבינו גילה, אברהם אבינו צריך לקנות מעפרון את מערת המכפלה, עפרון הוא הבעלים על מערת המכפלה והיא תהיה שלו רק אם ישלם לו את הכסף, למתבונן יש כאן קושי שהוא בעומק הדברים יותר גדול מהקושי של העקידה, כי קניית המערה מעפרון הרי נעשתה כמו שנאמר "ויקם השדה והמערה אשר בו לאברהם למקנה מאת בני חת", הקושי עדיין קיים ואינו פתור, ואילו העקידה נתברר ונפתר עניינה ונסתיים הנסיון, זה הנסיון האחרון, לעמוד בקושי שאין לו פתרון, להישאר בקושיא בלי תירוץ, אברהם אבינו היה צריך לעמוד גם בנסיון הזה, לא להרהר על כך שבאופן הפשוט והטבעי ביותר היה צריך מי שזכה בנחלת ה' בארצות החיים לזכות ממילא במערת המכפלה, אשר אינה נתפסת בקניינים מסוג אחר ולא שייכת עליה שום בעלות אחרת מלבד אנשי המכפלה.

ידוע שגם ראשו של עשו קבור במערה, כמובן שעשו הוא לא האדם של המכפלה, העובדה שראשו קבור במכפלה היא משום שראשו של עשו זהו החלק שיעקב קנה בקניית הבכורה, הראשית של עשו, אלא שבדרך הטבע עולם כמנהגו נוהג ונותר הראש אצל עשו בחייו, אולם כשפרש מהראש ממילא שייכת אותה הראשית ליעקב שקנאה.

אף אצל יעקב חוזר אותו פלא, כשהוצרך לקנות מעשו את חלקו במערה

את אותו הדבר אנו מוצאים בהמשך גם אצל יעקב כפי שמפרש רש"י (בראשית נ' ה') על הפסוק "בקברי אשר כריתי לי בארץ כנען" "ומדרשו עוד מתיישב על הלשון, כמו אשר קניתי. אמר רבי עקיבא כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למכירה כירה, ועוד מדרשו לשון כרי, דגור, שנטל יעקב כל כסף וזהב שהביא מבית לבן ועשה אותו כרי, ואמר לעשו טול זה בשביל חלקך במערה", גם יעקב היה צריך לקנות מעשו התובע את חלקו במערה, כי בדרכי הקניינים הרגילים עשו יורש כמו יעקב, גם הוא בן בנו של אברהם אבינו, להוריד את מערת המכפלה לבעלות של מי שאינו יכול להיות שייך אליה הוא ההיפך הגמור מעניינה, דבר זה הוא מהסודות הכמוסים ביותר בבריאה, מה להם ולמערת המכפלה.

וכאמור היה אברהם אבינו צריך לעבור גם את הנסיון הזה, עולמו של אברהם אבינו היה עולם ברור ביותר, הכל היה ברור ונהיר, אולם דבר זה הוא קושי שאין לו פתרון, עד שיתיישב.

אנו צאצאי האבות ותפקידנו לגלות את עניין המכפלה

עלינו לדעת, כיון שבמערת המכפלה טמונים אבותינו שלנו, אשר אנו צאצאיהם ונקראים על שמם, וכל שמותיו של יעקב, יעקב ישראל וישורון אלו שמותינו שלנו, כך נקרא כלל ישראל, הרי אנו מחוברים עד לאבות הקדושים, ובסופו של דבר עניין המכפלה יתגלה גם על ידינו.

זוהי הנקודה המרכזית ביותר בבריאה, התורה מאריכה בזה, ללמדנו את מעלתם של האבות, ואת החובה הגדולה, שגם בזה אנו חייבים לומר מתי יגיעו מעשינו למעשי אבותינו אברהם יצחק ויעקב, שהם המכפלה של העולם.

[כהמשך לסוגיא זו, יתבאר המשך הפרשה, ואין כאן המקום להאריך בזה, ועיין בדברי הרמב"ן על "ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל" בסוד המידה הנקראת כל, וסיום דבריו "והנה הוא מבורך בשמים ובארץ, ולכך אמר בה' אלהי השמים ואלהי הארץ", והוא העניין שפתחנו שכל הקבור במערת המכפלה שכרו כפול ומכופל, כי הוא מבורך בשמים ובארץ "כי כל בשמים ובארץ" כדברי הרמב"ן].

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה על פרשת שבוע
מרבינו ראש הישיבה
הגאון הגדול רבי **ישראל בונם שרייבר** שליט"א
שנאמרו בישיה"ק

פה קדוש

"הקול קול יעקב והידיים ידי עשו" (כ"ז, כ"ב), ובמדרש רבה (ס"ה, כ'); "א"ר ברכיה בשעה שיעקב מרכין בקולו ידי עשו שולטות, דכתיב (שמות ט"ז) וילונו כל העדה ויבא עמלק, ובשעה שהוא מצפצף בקולו אין הידים ידי עשו, אין ידי עשו שולטות".

מבואר בחז"ל שבזמן שהקול קול יעקב אין הידיים ידי עשו, ובעיקר הענין הקשו רבים מן המפרשים היאך לומדים זאת מהפסוק, הן בפסוק משמע להפך – שיתכן שהקול יהיה קול יעקב גם כשיהיו הידיים ידי עשו. ולכאו' נראה פשוט שהוא כיון שאמרו הפסוק בלשון תימה, 'הקול קול יעקב והידיים ידי עשו', דהיינו שהוא מתקשה הכיצד יתכן הדבר, ומזה נראה דאליבא דאמת לא יתכנו שניהם כהדדי.

ועל כל פנים יש להבין מהו 'הקול קול יעקב', האם יש כאן רק ענין מעשי גרידא שלא הצליח לשנות את קולו ולחקות את קול עשו. וברש"י כתב: "קול יעקב - שמדבר בלשון תחנונים קום נא (פסו' י"ט), אבל עשו בלשון קנטוריא דבר, יקום אבי (פסו' ל"א)". ויש להקשות מדוע באמת דיבר יעקב בלשון תחנונים, והרי התיר לעצמו לבוא במרמה ולקחת את ברכותיו של עשו ואף לקחת את בגדיו, ואם כן למה לא החליף גם את שפת דיבורו שתהא תואמת לו ותישמע כמותו.

עוד הקשו בקדמונים (עי' אבן עזרא ועוד) היאך חלה ברכת יצחק ליעקב והלא ברכה בטעות היתה, דהוא לא כיון לברך אלא את עשו ולמעשה נמצא שבירך את יעקב.

ויסוד הענין מבואר, דהנה בר"ן בריש נדרים התקשה בדברי ר"ת וכתב בזה"ל; "ותמהני עליו פה קדוש איך אמר דבר זה", וכן מצינו עוד לשונות בראשונים, והדבר לכאו' תמוה מה שייכות הקושיא לפיו הקדוש של ר"ת, ואף כי אכן יהיה אולי מן התימה היאך טעה בדבר הלכה עדיין מה קשור הדבר לקדושת פיו.

ובגמ' כתובות (ח:) איתא, "אמר רב חנן בר רב הכל יודעין כלה למה נכנסה לחופה, אלא כל המנבל פיו ומוציא דבר נבלה מפיו אפילו נחתם לו גזר דינו של שבעים שנה לטובה נהפך עליו לרעה", וצ"ב מהי הכפילות בלשון חז"ל 'כל המנבל את פיו' וגם 'מוציא דבר נבלה מפיו', דלכאו' היינו הך, ועמד בזה הט"ז (יו"ד סי' קכ"ד סק"א).

אלא הביאור הוא, דהנה בבראשית (ב', ז') כתיב "וייצר ה' אלוקים את האדם וגו' ויפח באפיו נשמת חיים", ותרגם האונקלוס "והות באדם לרוח ממללא", ומבואר שעצם עצמותה של הנשמת חיים שננפחה באדם פה אל פה כחלק אלוק ממעל היא ה'רוח ממללא', והדיבור הוא נשמת החיים שמפעמת באדם והוא החלק הרוחני שבו[1]. מעתה נראה שהכח המדבר שבאדם, שהוא הפה, אינו סתם איבר שמוציא הבל של קדושה, אלא הוא עצמו כלי קודש, חפצא של קדושה שמקורה מן העליונים שמחזיקה את ה'רוח ממללא' ומביאה אותה אל הפועל.

משום כך חומרת המוציא דבר נבלה מפיו אינה רק דבר הנבלה שיצא ממנו, אלא שהוא 'מנבל את פיו', שהוא לוקח את הפה הקדוש שניתן לו ומחלל את קדושתו. במקום לממש את מטרתו ולדבר בו דברי קדושה הוא מקלקל אותו ומדבר דברי נבלה. הפה עצמו מתחלל ונהיה פה מנובל.

ולכן גם חמור כל כך עונשו של המנבל את פיו, עד שרח"ל 'אפילו נחתם לו גזר דינו של שבעים שנה לטובה נהפך עליו לרעה', מה שלא מצינו במקום אחר, כי אדם כזה לא רק מוציא דברי נבלה אלא מחלל את הקודש, לוקח את הדבר הקדוש ביותר שמחזיק את נשמת החיים שבקרבו והופך אותו לכלי מקולקל.

על הג"ר יצחק בלאזער זצ"ל מפטרבורג מסופר שציווה לפני מותו שלא להספידו, אולם לאחר שנפטר נוצר דין ודברים בין הרבנים שהשתתפו בלויה האם לקיים את צוואתו או לא. הג"ר יצחק ירוחם ברלין (בנו של הנצי"ב), שנכח במקום, הכריע לקיים את צוואת הנפטר ולא לערוך שום הספדים. לאחר מספר ימים, נגלה אליו בחלומו ר' יצחק פטרבורגר

---

[1] א.ה. מורנו רה"י שליט"א הוסיף ודיבר על ענין הדיבור בהקשר לדין נדר בשיחה אחרת, ושם חזר על עיקרי הדברים המובאים כאן והוסיף מזה אחד ומזה אחד. בתוך דבריו הדגיש ודקדק שלשון התרגום הוא לא 'והוה האדם עם רוח ממללא' אלא 'והות באדם' וכו', ומכך משמע במפורש שהדיבור נחשב למהותו של האדם עצמו.

ועל פי הדברים האמורים ביאר מה שמצינו במקומות רבים שיש חומרא מיוחדת לכוח הדיבור יתר על כל דבר אחר (וכפי המובא גם בשיחה כאן), וזאת ע"פ מה שכתב הנפש החיים (א', י"ג) לגבי 'מגיד לאדם מה שחו', שלא מזכירים לו 'את' שיחו אלא מבארים לו 'מהו', כמה גדולה חומרתו שהוא פוגם למעלה בעולמות העליונים, יעו"ש. ומכיון שהדיבור הוא חלק הנשמה החצובה ממעל, לא זו בלבד שיש לו קדושה יותר מכל דבר אחר, אלא מי שפוגם בו נחשב כלוקח את כתרו של המלך עצמו ומזיק על ידו, שזה ודאי חמור משאר היזק בעלמא.

בנוסף הובאו אז גם דברי האריז"ל שהשותק מדברים בטלים מ' יום רצופים זוכה לרוה"ק, ואף שאין לנו השגה באותה רוה"ק מהי הא מיהת חזינן שדוקא שמירת הדיבור יש בכוחה להביא להשגות גבוהות ברוחניות יותר מכל מעלה אחרת, והטעם כאמור.

והודה לו על שדאג לקיום צוואתו. שאל אותו הרב ברלין, מה נעשה בדינך בשמיים. ענה לו ר' יצחק, אין לי את היכולת לספר מה נעשה שם בבית דין של מעלה, אולם דבר אחד אוכל להגיד לך: עם תלמידי חכמים העוסקים בתורה מקלים מאד בדינם יתר על שאר האנשים, אך גם אצלם יש דבר אחד שלא מקלים בו כי הוא זה ומחמירים בו מאד. הדבר הזה הוא חטא הדיבור. מזה אין איש שנמלט מעונשו, וכולם נידונים בו בחומרה יתירה.

מאידך נוכל להבין כמה גדולה מעלתו של השומר את פיו בקדושה, שהוא משמר את הקודש שלא יארע בו פסול ומחזיק את הפה שישאר חפצא תמימה של קדושה. אצל אדם כזה הפה נותר קדוש בעצם, הוא עומד בקדושתו ואין דבר שיכול לחלל אותו. זוהי הסיבה שהתקיימה ברכתו של יצחק אפילו שהיתה בטעות, כי קדושת פיו חייבה שלא יפול דבר מדבריו ארצה, ואף שהוא מצידו לא התכוון מ"מ הפה מצד עצמו גרם שדבריו יתקיימו. והוא מה שמצינו רבות בחז"ל 'כשגגה היוצאת מפי השליט', שדבריהם של הצדיקים התקיימו למרות שלא התכוונו, וזאת כיון שפיהם גופו חייב את קיום הדברים, עקב היותו חפצא קדושה מצד עצמה.

אותה קדושת פה מחייבת שגם דברים שאין בהם איסור לא ייצאו מהפה. הפה הוא קדוש, מרומם, חלק אלוק ממעל, וכדי לשמור על קדושתו בשלימות יש להזהר אף מדברים שבתורת 'דברים' חשובים היתר, אך אינם מתאימים לכלי שהם יוצאים ממנו. וכך יעקב אבינו ע"ה, על אף שראה היתר לעצמו להטעות את אביו בכל זאת לא היה מסוגל לשנות את דיבורו ולדבר בלשון עשו, כי הפה שלו קדוש וצריך לשמור עליו כראוי לו.

לא זו בלבד, אלא אפילו דברים שאין בהם פסול כלל לעיתים אינם יכולים לצאת מכזה פה, אם יש בהם טעות, שכן כאמור קדושת הפה לא נותנת להוציא מתוכו דברים שאינם מתאימים לו, וזהו שתמה הר"ן על ר"ת 'תמיהני עליו פה קדוש איך אמר דבר זה'. לא יתכן שפיו הקדוש נכשל לומר דבר שאינו עומד בחקר האמת.

ככל החיזיון הזה מצינו באוה"ח הק' בפרשת פנחס, עה"פ 'לפווה משפחת הפוני' (במדבר כ"ו, כ"ג): "ומצאתי לחסידי ישראל שכתבו (אלשיך תצוה כ"ח, ל"א) כי פה של לומדי תורה דינו ככלי שרת אשר ישרתו בם בקודש, כי אין קדושה כקדושת התורה ולזה אסור לדבר בו אפילו דברי חול הגם שאין בהם דברים האסורים, והוא מה שרמז במאמר 'לפווה', שהוא פה העמל בתורה שבו שוכן חצי שמו יתברך, 'משפחת הפוני' - פירוש צריך לפנות מפיו כל חוץ מהגות התורה". והדברים נפלאים.

מאידך אשכחן בגמ' בחגיגה (יב:) ובע"ז (ג:); "אמר רבי לוי כל הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה מאכילין אותו גחלי רתמים", וכידוע עונש גחלי רתמים הוא שריפה, שמכניסים לאדם גחלים שאינם נכבים מהרה, כלשון רש"י יעו"ש (א.ה. ועי' ערכין טו: ד'גחלי רתמים היינו גיהנום'), והקשה המהרי"ל דיסקין דא"כ אמאי קתני בלשון 'מאכילין' אותו גחלי רתמים, לכאו' יש לכתוב 'שורפין' אותו בגחלי רתמים וכיו"ב. אלא הכוונה היא, שבשלמא אם היו סתם שורפים את האדם בגחלי רתמים, היו הגחלים נכבים בסופו של דבר, ולכך 'מאכילין' אותו בגחלי רתמים, שאז פיו – שדרכו נכנסו הגחלים – יישאר פצוע לעולם ללא תרופה. כי בהיות והאדם פסק מדברי תורה, חילל את קדושת פיו ועסק בדברי שיחה, עונשו הוא גם כן בפה, שפיו המחולל ייפצע וישרף ע"י הגחלים.

ודבר נוסף למדים אנו מכאן, שהעונש אינו סתם כך על מי שהפסיק ללמוד והתחיל להתבטל, אלא על מי שפסק מד"ת 'ועסק' בדברי שיחה. זאת אומרת שלעיתים האדם זקוק למיעוט שיחה שיישב את דעתו, אך הקב"ה אינו רוצה שזה ייהפך ל'עסק' שלו, שהוא ייכנס לתוך זה וימלא בכך את ראשו.

אנו עומדים כעת בתקופת בחירות. כמובן שמן הצורך הוא שיהיו אנשים שיעבדו למען הצלחת המערכה, אולם בכל זאת אין זה שייך אלינו. עבודה למען בחירות היא 'עסק', אין היא דבר בטל סתם, ובחורים היושבים ועוסקים בתורה צריכים להתעסק אך ורק בה, בלי לעשות עסק מדברים אחרים. ולאו דוקא בחירות, אלא כל דבר שהופך ל'עסק', לדבר שממלא את הראש, נוגד את קדושת התורה, את 'כלי השרת אשר ישרתו בם בקודש', והאדם צריך 'לפנות מפיו כל חוץ מהגות התורה'. דבר כזה מוקצה הוא לבני תורה שיושבים ועוסקים בקדושת התורה. כי התורה היא עסקנו היחיד, ואין לנו שום דבר חוץ ממנה. כל 'עסק' אחר מוציא את האדם מן התורה ומעביר אותו למחוזות אחרים הרחק הרחק. אמנם צריכים אנשים שיעבדו, זה דבר טוב ראוי ונצרך, אך עדיף שהאחרים שעושים אותו הם שיעשו אותו. "אי אפשר לעולם בלא בסם ובלא בורסקי, אשרי מי שאומנותו בסם ואוי לו מי שאומנותו בורסקי" (קידושין פב:).

ואכן יעויין שם בגמ' דאיתא משמיה דרבי מאיר "לעולם ילמד אדם לבנו אומנות נקיה וקלה", וצ"ב דהא התם גופא איתמר "רבי נהוראי אומר מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה" וכו', הרי שאין ללמד את הבן אלא תורה, וכידוע הוא רבי נהוראי הוא ר"מ (כדאי' בעירובין יג: ועוד). ונראה הכוונה שר"מ אומר שכל אחד לבנו – צריך אכן ללמד אומנות, אבל אני, 'לבני', לבן שלי – לא מלמד אלא תורה... את כל הדברים הטובים שיעשו אחרים, אני לכשעצמי מניח כל אומנות שבעולם. איני דר אלא במקום תורה.

אין לנו שיור רק התורה הזאת.

ס"ת שרוי בצער
הציבור נקרא להמשיך להעתיר בתפילה ובתחנונים ולהרבות בלימוד התורה
לרפואתו השלימה של רבינו מרן רה"י הגאון הגדול ר' 'ישראל בונם בן חיה רויזא' שליט"א בתושח"י
והן קל כביר לא ימאס תפילת רבים.

בס"ד

נחלת בנימין

רבינו ראש הישיבה מרן הגאון רבי **בנימין סורוצקין** שליט"א

פרשת תולדות

בחירת יעקב מעשיו

והיה כאשר תריד ופרקת עלו מעל צוארך (כז, מ)

נראה הביאור בזה ע"פ דברי הרמב"ם (בפי"י מהל' מלכים ה"ו) שכתב וז"ל "יצא זרעו של ישמעאל שנאמר כי ביצחק יקרא לך זרע ויצא עשו שהרי יצחק אמר ליעקב ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך מכלל שהוא לבדו זרעו של אברהם המחזיק בדתו ובדרכו הישרה" עכ"ל.

וכבר הקשו דבגמ' (נדרים לא, א) מפיק לה להך מילתא דבני עשיו אינן בכלל זרע אברהם משום דכתיב ביצחק ולא כל יצחק. ואמר הגר"ח ע"ז דודאי עיקר הילפותא היא מקרא דביצחק ולא כל יצחק אבל עדיין אין אנו יודעין מי מזרעו של יצחק הוא הנחשב לזרעו של אברהם אם יעקב או עשיו, וע"ז בא הקרא (בראשית כח, ד) ד"ויתן לך את ברכת אברהם" דרק זרע יעקב הוא שנחשב לזרע אברהם. והוסיף ע"ז מרן הגרי"ז (פרשת תולדות. להלן כח, א עה"פ לא תקח אשה מבנות כנען) דבאמת עד אותה שעה היה הדבר תלוי ועומד מי יהיה נחשב זרע אברהם. וכן היא משמעות לשון הרמב"ם שכתב מכלל שהוא לבדו זרעו של אברהם המחזיק בדתו ובדרכו הישרה, הרי שתלה הדבר בזה שהוא מחזיק בדתו ובדרכו הישרה יעו"ש.

ונראה דמקור דברי הרמב"ם אלו שתלה הדבר בזה שהוא המחזיק בדתו ובדרכו הישרה, משום דס"ל להרמב"ם דלעולם שם זרע אברהם תלוי בזה אם יעקב מחזיק בדתו ובדרכו הישרה, ובכל עת שאינו מחזיק בדתו ובדרכו הישרה פקע ממנו ברכת אברהם.

וזהו הביאור בקרא ד"והיה כי תריד ופרקת עלו מעל צוארך", ופרש"י "כלומר כשיעברו ישראל על התורה ויהיה לך פתחון פה להצטער על הברכות שנטל ופרקת עלו" עי"ש. דכל מה שזכה יעקב לברכת אברהם והוא זרע אברהם הוא משום שהוא המחזיק בדתו ובדרכו הישרה, ואם אינו מחזיק בדתו ממילא פקע ממנו ברכת אברהם דזכייתו מתלי תלוי בזה שהוא המחזיק בדתו ובדרכו הישרה, וכמש"נ.

ובדברינו אלו יתבארו היטב דברי התנחומא סוף פרשת כי תצא (סימן י. מובא בדעת זקנים) "ויזנב בך, מכת זנב שהיה חותך מילותיהם של ישראל וזורקן כלפי מעלה ואומר בזה בחרת טול חלקך" עי"ש. והנה הזוהר סוף פרשת בשלח (ח"ב ס"ו ע"א) כתב דעמלק נטל אינון דהוון גזירין ולא איתפרעו וגזר להון ושדי להו, עי"ש. ר"ל דלקח אלו שמלו ולא פרעו וזרק מילותיהם כלפי מעלה ואמר טול חלקך.

ולפי מש"כ מבואר הדבר היטב, דהנה נראה פשוט דהא דלקחו מילותיהם של ישראל אין זה רק להראות שאינם מקיימים מצות התורה, כי אם דעיקר הדבר שזכה יעקב ונבחר להיות זרע אברהם [ועיקר מלחמת עמלק היא בשביל הברכות שלקח יעקב מעשיו וכדאיתא בילקוט פרשת חוקת (רמז תשסד), וכבר כתבנו בזה בפרשת בשלח (שמות יז, ח)] היא משום שהוא המחזיק בדתו ובדרכו הישרה.

והנה דתו ודרכו הישרה היינו מצוות מילה ודרך השם, וכדמבואר בדברי הרמב"ם (בפי"א מהל' ע"ז ה"ג) וז"ל "ויעקב אבינו למד בניו וכו' ללמד דרך ה' ולשמור מצות אברהם" והיינו מצות מילה דהיא המצוה שנתחייב בה אברהם יתר על מצוות בני נח והיא הנקראת מצות אברהם (ע"י בפי"י ממלכים ה"ג) והן הן דברי הרמב"ם שהוא המחזיק בדתו ובדרכו הישרה, ר"ל מילה ודרך ה'.

מעתה א"ש היטב למה נטפל עמלק למצות מילה, דרק משום דיעקב הוא המחזיק במצוה זו נבחר להיות זרע אברהם. והוא מה שאמר עמלק בזה בחרת טול חלקך, ר"ל דהרי בחרת ביעקב משום דהוא השומר ברית מילה, הרי שלך לפניך וזרק מילותיהם שלא נפרעו כלפי מעלה לקיים בזה והיה כאשר תריד ופרקת עלו מעל צוארך, דהבחירה תלוי ועומד בזה שיעקב הוא המחזיק בדתו ובדרכו הישרה, ורק אז יש ליעקב זכות אבות וכמש"נ.

ויש להוסיף בזה עוד דזהו גם הביאור בדברי המדרש אסתר רבה (פרשה ז, יג) "ויבא עמלק וכו' ומהיכן בא עמלק, א"ר כרוספדאי בשם ר' יוחנן שבא מאצל בלעם הרשע שבא ליטול עצה ממנו וכו', אמר לו בלעם לך ועשה עמהם מלחמה וכו' מפני שהן תלויין בזכותו של אברהם אביהם, ואף אתה שהוא בן בנו של אברהם תלוי בזכותו של אברהם מיד בא עליהם למלחמה" עכ"ל.

והדברים מבוארים ע"פ מש"כ, דזהו מה שאמר להם בלעם הרשע דבשעה שרפו ידיהם מן התורה ופרקת עלו, הרי יש לך פתחון פה לזכות בברכתו של אברהם וגם לך יש זכות אבות, דבחירתו של יעקב להיות זרעו של אברהם ולזכות בברכתו הרי לעולם תלויה אם יעקב מחזיק בדתו ובדרכו הישרה, וכיון שעכשיו רפו ידיהם מן התורה הרי יש לך לערער על הבחירה הזאת וגם אתה נחשב לזרעו של אברהם, מיד ויבוא עמלק וגו'.

פניני נחלה

ויאמר יעקב השבעה לי כיום וישבע לו (כה, לג)

הדברים תמוהים לכאורה ואין להם שום ביאור, דמה ענין שבועת עשיו ומה נתוסף בזה שנשבע והלא מבואר בחז"ל דבאותו היום עבר על ג' עבירות חמורות גילוי עריות שפיכות דמים ועבודה זרה, ומה יוסיף ליעקב בשבועתו של עשיו, וצ"ב.

ואולי י"ל בזה עפ"י דברי הרמב"ם (בפי"ב מהלכות גזילה ואבידה ה"ז) שכתב וז"ל "וכן מי שברח מבית האסורים והיתה מעבורת לפנינו ואמר לו העבירני ואני נותן לך דינר והעבירו אין לו אלא שכרו הראוי לו" עכ"ל. והרשב"א ביבמות (קו, א) כתב וז"ל "כתב הרמב"ן מהא שמענין דמי שהוא חולה וסממנים ביד חבירו שווים עשרים והתנה עליו ליתן דמיהם הרבה, ומחמת האונס דחולה הוא פסק עליו דמים מרובים, אין לו אלא דמיהם" עכ"ל.

ולפי"ז נראה לומר דהכא לולי השבועה היה יכול לטעון משטה אני בך דהא פסק דמים מרובים דהיינו בכורה כתשלומין לנזיד העדשים מחמת אונס הרעב וכמש"כ רש"י. ועיין בשו"ע חו"מ (סי' רסד ס"ח) וז"ל "בד"א בשלא נתן לו אבל אם נתן לו בכל אלו הדברים אינו יכול להוציא מידו" יעו"ש. וכתב הקצה"ח שם (ס"ק ד) "ואם נשבע ליתן נראה שצריך ליתן לו כל שכרו כיון שנשבע, דעיקר הטעם אינו אלא משום שיכול לטעון משטה אני בך, ושבועה מסלק השטאה ואם מת צריכים היורשים לשלם ואע"ג דנדר או נשבע אין היורשים צריכים לקיים נדרו כמבואר ברמ"א סי' רנד" יעו"ש. ולפי"ז אתי שפיר הא דהשבועה על המכירה דעיקר ענין השבועה היה כדי לסלק בזה טענת השטאה דשוב אינו יכול לבוא אח"כ בטענת משטה אני בך, וז"פ.

יצפון לישרים תושיה

ברש"י בסוף הפרשה (כח, ט) הוכיח דיעקב לא הלך ללבן מיד אלא למד בבית עבר י"ד שנה אחר שקיבל את הברכות, וכלשונו של רש"י שם "ולמדנו מכאן שנטמן בבית עבר ארבע עשרה שנה ואחר כך הלך לחרן", וכן בהמשך שם "הא למדת שאחר שקבל את הברכות נטמן בבית עבר ארבע עשרה שנים".

וכבר עמד בנזר הקודש על המדרש רבה (פרשה סז), מדוע לא קיים יעקב אבינו ציווי אמו מיד, שהיא ציותה עליו להינצל מיד עשיו על ידי שיברח ללבן, ואילו הוא הלך ללמוד תורה בבית עבר, עיי"ש מה שכתב דגם עשיו רצה בתחילה ללכת לבית לבן, ואם כי אפשר דבלא"ה לא קשיא דכמו דגבי ציווי יצחק לשאת אשה ילפינן מהכא (עי' תרוה"ד פסקים סי' מ) דגדול ת"ת יותר מכיבוד אב ואם, וא"כ הוא הדין לעניין ציווי רבקה, אמנם לשון רש"י 'נטמן' (והוא ממדרש רבה ב"ר סח, ה ובדומה לזה במגילה יז, א) משמע שלא היה כאן רק ת"ת אלא גם קיום ציווי אמו לברוח מעשיו, וצ"ב איך מתקיים בבית עבר ענין הבריחה מעשיו.

והנראה בביאור הענין ע"פ דברי המדרש רבה דברים (פ"א יט), וז"ל המדרש "מהו פנו לכם צפונה א"ר חייא אמר להם אם ראיתם אותו [עשיו] שמבקש להתגרות בכח אל תעמדו כנגדו אלא הצפינו עצמכם ממנו עד שיעבור עולמו הוי פנו לכם צפונה, א"ר יהודה בר שלום אמרו לו ישראל רבש"ע אביו מברכו 'על חרבך תחיה' ואתה מסכים עמו, ואומר לנו הצפינו עצמכם מפניו ולהיכן נברח, אמר להן אם ראיתם שמזדווג לכם ברחו לתורה ואין צפונה אלא תורה שנאמר (משלי ב, ז) 'יצפון לישרים תושיה'" עכ"ל המדרש. ונראה דעי"י התורה אין לעשיו שליטה בכם, וכדכתיב (בראשית כז, כב) 'הקול קול יעקב והידים ידי עשיו', דאין הידים ידי עשיו בזמן שהקול קול יעקב, אולם אין זה משום דלא ניתן לו אז שליטה על כלל ישראל, אלא משום שזהו מקום מברח ומנוס.

והביאור בזה דהוא באמת מקום מברח מעשיו, דמה שאמר להם הקב"ה ברח לתורה הוא משום דיש מקום שנקרא תורה, והוא מקומו של הקב"ה, דאין להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה (ברכות ח, א), והנה שיעור ד"א הוא שיעור מקום, והוא רשות בפ"ע וכמו דאמרינן דד"א של אדם קונה לו בכל מקום (עיין בעל המאור שבת ריש פרק הזורק), דהוא רשותו ומקומו, וה"נ יש מקום שהוא נקרא מקומו של הקב"ה והוא ד"א של הלכה, והן הן דברי המדרש ברח לתורה כלומר יש מקום מנוס מעשיו והוא מקומו של הקב"ה, הארבע אמות של הלכה ושם יש מקום להצפין עצמו מעשיו, ושם מברח ומנוס ממנו, דד"א של הלכה דהוא מקומו של הקב"ה הוא מקום בפ"ע ואינו בכלל העולם, ולכן אע"ג דאביו ברכו ואין מקום בעולם הזה שאין לעשיו שליטה, מ"מ יש מקום שאינו בכלל העולם, ושם אינו נוהג כל הנהגות ודינים שנאמרו בעולם, ואם תברחו למקום זה אין לעשיו שם שליטה, והוא הד"א של הלכה, שהוא מקומו של הקב"ה.

ויש להוסיף בזה גם מה שנאמר בגמ' מכות (י, א) מנין לדברי תורה שהן קולטין וכו' ומסיק דבעידנא דעסיק ביה הם קולטים גם ממלאך המות, הרי מבואר מזה דהתורה הוי 'מקום' מברח ומנוס מעשיו, כיון שהוא 'מקומו' של הקב"ה, ודו"ק.

ובזה ביארנו (ראה מועדים ימים נוראים) מש"כ הרמב"ם (בפירוש המשניות לר"ה פרק ד) דר"ה ויוה"כ הם ימי מברח ומנוס אליו, דלכאורה צ"ב אם בורחים מהקב"ה מה שייך שיהא המנוס אליו, ולפי"ז הדברים מבוארים, דהמנוס אליו היינו למקומו של הקב"ה דהוא הארבע אמות של הלכה, וכדברי המדרש הצפינו אתכם וברח לתורה, וכמו דהוא מקום מנוס מעשיו, הוא גם מקום מנוס מהדין והמשפט שהוא מנהגות של העולם, דמלך במשפט יעמיד ארץ, אבל מקום זה הוא מחוץ להנהגת העולם והבריאה, ושם אין פחד ומורא מהנהגת דין ומשפט, וכמש"נ.

ונראה דזהו גם הביאור בפסוק בישעיה (כו, כ) 'לך עמי בוא בחדרך וסגור דלתך בעדך חבי כמעט רגע עד יעבור זעם', וזהו כלשון המדרש הצפינו עצמכם ממנו עד שיעבור עולמו, וה"נ אומר הקב"ה דביום זעם בעת המשפט, בשעת זעם ורוגז, הצפינו עצמכם ובא בחדרך, ופרש"י בבתי כנסיות ובתי מדרשות, כלומר ברחו לתורה לד"א של תורה, דהוא מקומו של הקב"ה, וזהו לשון חדריך, כלומר למקום דירה ולרשותו של הקב"ה, והצפינו עצמכם שם גם מזעמו של הקב"ה, וכמש"נ.

מעתה אתיין היטב מה שנטמן יעקב בבית עבר, דההטמנה בית עבר הוא הטמנה ב'מקום' של הקב"ה, והוא המברח והמנוס מ'ידי עשיו' דאין לו שליטה כלל במקום שבו נמצא ה'קול יעקב', ודו"ק.

ביאורי תפילה

ענין ברכת המזון

ויתן לך האלוקים מטל השמים ומשמני הארץ (כז, ו)

הא דאמרינן פסוקים אלו במוצאי שבת הוא בשביל לומר פסוקים של ברכה בתחילת ימי השבוע (משנ"ב סי' רצה סק"ה), ובספה"ק איתא שנקטו פסוקים אלו דווקא, להזכיר לאדם בתחילת ששת ימי המעשה, שיישמר ולא ישכח כי השפע והברכה הם מאתו יתברך.

ונראה להוסיף בזה עפ"ה (דברים ח, יח) "וזכרת את ה' אלוקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל". ונראה דאין זה ציווי בפ"ע שנזכור את הבורא תמיד, אלא דהוא לפרש מה שנצטווינו קודם לכן לברכו אחר האכילה (שם פסוק יז) "ואכלת ושבעת וברכת", שענינו שלא נשכח אלא נזכור שהכל מאתו יתברך. והוא ע"פ דברי הרמב"ם (בפ"א מהל' ברכות ה"ג) שכ' וז"ל "וכשם שמברכין על ההנייה כך מברכין על כל מצוה ומצוה וכו' כדי לזכור את הבורא תמיד" עכ"ל.

ונראה דיסוד דבר זה נלמד מברכת המזון, דהנה לעיל (דברים ח, י- יז) כתוב "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלוקיך וגו' השמר לך פן תשכח את ה' אלוקיך וגו' פן תאכל ושבעת וגו' ורם לבבך ושכחת את ה' וגו' ואמרת בלבבך כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה וגו'" ונראה דההשמר לך פן תשכח מיישך שייך להא דואכלת ושבעת, וכן הוא להדיא בהמשך (שם יא, טו) "ונתתי עשב בשדך וגו' ואכלת ושבעת השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם וגו'" ופרש"י (שם בפסוק טו) וז"ל "כיון שתהיו אוכלים ושבעים השמרו לכם שלא תבעטו שאין אדם מורד בהקב"ה אלא מתוך שביעה שנאמר פן תאכל ושבעת ובקרך וצאנך ירביון מה הוא אומר אחריו ורם לבבך ושכחת" עכ"ל, דע"י זה שהוא בא לידי שביעה יש לחוש שזה יביא אותו לסור מאחרי ה', שיביא את האדם לושכחת את ה' אלוקיך, ובכדי למנוע שכחתו יתברך, ציווה הקב"ה לברכו, דע"י הברכה יזכור את הבורא כי הוא הנותן לך כח, וזה יסוד ענין הברכה שנצטווינו לאחר האכילה והשביעה כדי שלא נשכח אלא נזכור שהכל מאתו, וזהו דמסיימת התורה "וזכרת את ה' וגו'" דע"י זה שתברכו תזכור ולא תשכח. שוב מצאתי דכן כתב הספורנו עה"פ "וברכת" וז"ל "למען תזכור כי מאתו היו כל אלו" עכ"ל (וכן ע" שם בספורנו פסוק יט) והיינו כמש"כ, ובאמת שכן כתב הרמב"ם במו"נ (ח"ג פ' מד) שזהו הטעם לברכת המזון יעו"ש.

מעתה אתיין היטב [ונתעוררתי לזה ע"י נכדי] מה שכתב הרמב"ם דזהו טעם התקנה לכל הברכות כדי לזכור את הבורא תמיד, וד"ז נלמד ממה שהתורה ציותה לברך ברכת המזון לאחר האכילה, דהוא כדי שנזכור את ה', ולכן תקנו חז"ל ענין הברכות כדי לזכור את הבורא תמיד, ולא רק אחרי בהמ"ז ודו"ק, וכן הוא באמת (בהקדמה לי"ד החזקה) וז"ל הרמב"ם "הספר השני אכלול המצות התדירות שנצטוינו בהם כדי לאהוב את המקום ולזכרו תמיד כגון קרית שמע ותפילה ותפילין וברכות" עכ"ל.

ולפי"ז יש לבאר נמי מה שנקט יצחק "ויתן לך האלוקים וגו'" בלשון מדת הדין וכתב רש"י, מהו האלוקים - בדין, אם ראוי לך יתן לך, ואם לאו לא יתן לך.

ולהנ"ל מבואר היטב, דאם זוכר את ה'ויתן לך' כלומר שה' הוא 'הנותן לך' כח לעשות חיל, אז הוא בדין, אבל אם לאו אלא 'ושכחת' את ה' אלוקיך - אז לא יתן לך, דה'יתן לך' מתלי תלי בזכרון התמידי, המתקיים בברכת המזון ובשאר הברכות.

עינינו גל

שתהפך המלכות למינות

א. חז"ל אומרים שאין בן דוד בא עד שהמלכות תהפך למינות, ובירושלמי מפורש שהכונה למלכות עכו"ם, ויש עוד נוסח בילקוט עד שכל העולם כולו יהפך למינות, ומבואר שיש לנו סימן למשיח אם רואים שהמלכות של הגויים הופכת למינות, ולשון הגמ' בסנהדרין (צז,א): א"ר יצחק אין בן דוד בא עד שתתהפך כל המלכות למינות, אמר רבא, מאי קרא "כולו הפך לבן טהור הוא", ע"כ. וצריכים להבין דבשלמא כל הסימנים שהובאו שם שחוצפא יסגא והגליל יחרב ובית הועד יהפך לזנות ותהי האמת נעדרת כל אלו הם קלקולים בבנין עם ישראל, אבל מה נוגע לנו שמלכות גויים נהפכה למינות.

וראשית יש להתבונן בדוגמא שהביאו מפר' נגעים דכולו הפך לבן טהור, ומצאתי בשם משמואל (תזריע) שהביא דברי המדרש רבה "שאת" זו בבל, "ספחת" זו מדי, "בהרת" זו יון, "נגע צרעת" זו אדום. ותמה שהרי נגע צרעת הוא שם כללי לג' מראות - שאת ספחת בהרת, ואינו נגע בפני עצמו ולמה יחשב זה למלכות בפני עצמה. ותירץ לפי דברי המדרש רבה (שמיני) שדניאל ראה שלשתן בלילה אחת ומלכות הרביעית בלילה שניה, וכן משה הניח שלשתן בפס' אחד, ואת הרביעית בפס' שני, ומה הטעם לזה, ותירצו שם, ר' יוחנן אמר ששקולה מלכות הרביעית נגד שלשתן, ור"ל אמר יתירה משלשתן ע"כ. וא"כ מובן שגם כאן היא נקראת בכללות נגע צרעת ע"ש כולן.

ולפי המדרש הנ"ל ד"נגע צרעת זו אדום", ביאר המהרש"א את כוונת הגמ' דכיון שהלבן שבנגע צרעת הוא סימן טומאה לנגע, ובעי "הסגר" שרומז על המינות, והוא סימן טומאה למלכות אדום, שישראל יהיו בהסגר ובמאסר הגלות במלכות אדום, וכשיתהפך כולו ללבן הוא סימן טהרה למוסגר כמ"ש "כולו הפך לבן טהור" **כן כשיתהפך כולו למינות הוא סימן טהרה לישראל, שיצאו מתוך ההסגר ומאסר הגלות**, עכ"ד. אך עדיין צריך להבין את השייכות והקשר לישראל, ומה מעניין את ישראל אם אומות העולם שייכים לבסיס של אמונה או שהם נהפכו למינות, ומדוע זה נחשב סימן אל הגאולה, וצ"ע.

וביאור הענין, שישראל מושפעים מהתרבות שיש אצל הגויים, ועד כמה שאצל הגויים נתרבתה המינות, הרי זה גורם לקלקול של מינות וחסרון אמונה גם אצל עם ישראל, ולכן הוא בכלל רשימת הסימנים שיהיו בשעת עקבתא דמשיחא.

והדברים אמורים כלפי מה שנתפרסם שכעת נעשה מהפך בבחירות ארה"ב, ומפלגת הדמוקרטים עלתה ברוב המדינות, והרי ארה"ב מלכות אדום בימינו, ואנו מושפעים מהתרבות שיש אצל הגויים, כפי שרואים שבחטא הדמוקרטיה הורעלו גם השמאל החילוני הרדיקאלי בארץ הקודש, כי הדמוקרטיה היא מינות כפשוטה, שכל מציאותה להשליט את המהלך של איש הישר בעיניו יעשה, ורואים זאת לחוק עליון, שינתן לכ"א לעשות ככל העולה על שטותו, וכל תכליתם להתיר הרצועה שלא תיהי' כל מגבלה לאדם לעשות ככל שיחפוץ, ויהי' רשיון והיתר לעשות ככל חטאת הגויים, בריש גלי, וללא שום רסן.

ב. והנה בספר קובץ מאמרים של הגאון הקדוש רבי אלחנן וסרמן הי"ד, מעמיד משוואה הכרחית, שכל צד קלקול שאנו מוצאים בקרב הגויים ובמדינות העולם, בהכרח יש לו שורש בנו, ושם (ח"א, במאמר המשבר העולמי וסיבותיו) מדבר על הכלכלה שהיתה אז תקועה בכל העולם, הגם שהי' שפע מזון בעולם, ואף הבנקים בשויץ היו מלאים בזהב, ובכל זאת היתה נפילה כלכלית בבורסה שהפילה את כל המסחר, ותלה זאת בכך שאין אימון בין בני אדם, כי נחלשו באמונה בה', ועד כמה שאין אמונה לא שייך שום מסחר כי כולו מבוסס על "קרדיט" (אשראי) ואימון הדדי, וכותב שהתרופה היא לחזור לאמונה.

ואף אנו נאמר, שהקלקול של הדמוקטריה, התחיל אצלינו שנחלשנו בדביקות המוחלטת בגדולי הדור, וניתן לכל אחד דרור להביע את עמדותיו ודיעותיו הפרטיות, וחושב שמבין מעצמו ויודע כיצד למצוא פתרון לבעיות הגיוס וכדו' ולדעתו מבין יותר מגדולי הדור, שהיא גופא שורש רעת הדמוקרטיה שכ"א חופשי להפריח דעותיו כרצונו, והתרופה היא שנתחזק כנגדם באמונה עיוורת בכוח התורה של גדולי הדור, ונסמוך עליהם, גם כשיאמרו על השמאל שהוא ימין... ונחמתנו, שאם כולו הפך לבן, ונהפכה מלכות הגויים למינות, קרב יום גואל.

הגרח"י ספטימוס זצ"ל

א. בשבוע שעבר נתבקש לישיבה של מעלה הגאון רבי חיים יצחק ספטימוס זצ"ל, מדמויות ההוד הטמירות דשכונת מטרסדורף בירושלים אשר יגע בתורה כל ימיו, וזכה להעמיד את משפחתו המעטירה כפי שלא רבים זכו, ובהם אדירי תורה ויראה ממש, שמפארים את עולם התורה בידיעותיהם ושליטתם בכל מכמני תורה, ובעומקה ורומה של שמועותיה.

מאות המנחמים שהגיעו לביתם, התחזקו לראות את אותו סלון פשוט ששימש את הגאון המנוח, כשכל קירותיו מרצפה ועד תקרה עמוסי ספרים לעייפה, שרובם בלים משימוש ואף עטורים בהערות פרי עפרונו המהיר, בהרבה לילות היה קם ב-3:00 לפנות בוקר ולמד במרץ עד הנץ, ומעבר לשעות בהם היה עוסק בלימוד בנות הסמינרים בתנ"ך ויהדות - כשמאות מהם זוכות להקים בית של תורה בזכות שיעוריו המאלפים - היה שקוע בכל רגע פנוי בריכוז הכוחות ובעמל תדירי בעומק סוגיות התורה, בכל מרחבי ההלכה והאגדה, שהפליאו רואיו.

ב. הגאון המנוח למד בבחרותו בכפר חסידים אצל מרן המשגיח רבי אלי' לופיאן זצוק"ל, שבעצם היה זה שהפך אותו למה שהוא. הוא הגיע בבחרותו כאמריקאי, וחשב לשהות רק לשנה בארץ ישראל על מנת ללמוד משהו כדי לצאת בעל בית טוב, חשב להמשיך כמו אביו בעבודת החשבונאות, לימים הוא סיפר, רב אלי' הפך לי את הראש, עד שבאתי אליו חשבתי שיש ב' דרכים: **או** עולם הזה **או** עולם הבא, וצריך כל אחד לבחור ביניהם. אבל אצל רב אלי' למדתי שיש ב' דרכים: או עולם הבא **עם** עולם הזה או כלום מכלום... עכשיו תחליט!

הוא התפעל מיכולת ההכלה של רב אלי', בעת שבחורים חוצניקים החליטו לערוך מנין מעריב עם הלל בברכה ביום העצמאות, חשב בתחילה שרב אלי' לא יודע מזה, לא הבין איך זה מתאים בתוך ישיבה, אח"כ הבין שרב אלי' בחכמתו החליט להעלים עין מהתופעה, לא רצה לאבד אותם, ברבות הימים נהפכו כולם לאברכים בני עליה... הסבלנות השתלמה.

ג. לפני כ-15 שנה חלה במחלה הארורה, שתקפה אותו קשות, זו היתה שאלה של חיים, ורופאו המליץ לו על טיפול חדשני שנוסה אז, ובהמלצתו יכל להכלל בקבוצת מטופלים ניסיונית, אלא שבטופס הבקשה ראה שרשום שזה נועד למי שנוסתה עליו שיטת טיפול אחרת "בעלת תופעת לוואי", אף שהרופא ביטל את הענין במחי יד ואמר שזה לא מעכב, לא הסכים המנוח להתרפא על בסיס נתון שקרי, בנו לקחו לשר התורה מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל שבשמעו את הענין הורה לו: אינך צריך שום טיפול הרי הנך עוזר כלכלית לבנך הת"ח! לימים חזר הרופא עם אישור מיוחד מאותה מערכת נסיונית, אך המנוח שוב פעם חזר למרן הגר"ח ולא רצה להזיז יד ורגל ללא הסכמתו, ורק כשחזר והורה לו כעת לעשות את הטיפול הסכים ליטול את הטיפול, שאכן העמידו על רגליו והחלימו.

היה תקופה מסויימת מגיד שיעור באחת מהישיבות אשר שילבו מקצועות קודש עם חול, ובאותם ימים יצא מרן רה"י הגרא"מ שך זצוק"ל במתקפת חרמה כנגד ישיבות אלו, וחשב שעליו לעזוב את התפקיד ולקבל ההוראה כמות שהיא, והגם שכמה תלמידי חכמים אמרו לו שודאי הגרא"מ שך לא נתכוון אליו, ואם ילך יכנס תחתיו אחר שפחות ממנו באידישקייט, לא נחה דעתו בתנחומים אלו, ועלה ובא אל הקודש להתייעץ עם מרן הגרא"מ שך, שמקוה שיכול להסתדר בפרנסה בלי ללמד שם, וענה לו מרן שאכן אין לך מה לחפש שם, ותיכף עזב את המשרה! כך זכה לציית תמיד לגדולי הדור בנאמנות.

ד. כשהגעתי לנחם בימי השבעה, הופיע יהודי מבוגר בן גילו שיבדלחט"א מהר נוף, והתיישב גונח בין המנחמים, הוא פשוט לא נרגע מתחושת ההחמצה שלו, באותם שנים למד עם המנוח בישיבה כשלש שנים, היה להם שם קשר אישי מיוחד, ברבות הימים היה ברור לו משום מה שהמנוח חזר לאמריקה, וכך ניתק הקשר ביניהם, הוא חזר ע"ז שוב ושוב שהוא לא מכיל את גודל הפספוס, פשוט בכה כששמע על הבשורה, איך לא ידע שהנפטר גר בירושלים על ידו, התרפק על זכרונות מתוקים מרב אלי' לופיאן, ממש חזר על המנגינה שלו איך שלמד מוסר, בניגון תובעני, כדן בדברים ומהפך בהם, המנחמים היו מרותקים לחזות בזכרונות מהוד קדומים.

מה שהתעוררתי מהמחזה העצוב הזה, שאולי גם אנחנו מחמיצים כל הזמן הזדמנויות פז, להתחבר ליהודים תלמידי חכמים חשובים, לשמוע רבנים גדולים, לקבל תורה ממוסרי התורה שמצויים לנו בכל שכונה ועיר, והנה כשנגיע אחרי מלאות שנותינו עד מאה ועשרים בבריאות, נתלוש שערות ראשינו בעולם האמת, איך לא ניצלנו את האנשים הללו, לינק ולקבל מהם תורה ויראת ועבודת השם, ונתפוס מאוחר מידי את גודל ההפסד וההחמצה, לכן החכם עיניו בראשו, לנצל את ההזדמנויות שלפתחו, לשאוב תועלת רבה מכל התלמידי חכמים שמקיפים אותו, לשמוע את סברותיהם ואת מתיקות חידושיהם, ולהצטרף אל שיגם ושיחם הנלבב. **ת.נ.צ.ב.ה.**

מימוש ה"זכות להיות חרדי"

א. בבחירות האחרונות נפתחה שוב הסוגיה של התגוונות הציבור, כאשר כמה מבוגרי הישיבות הקדו' נכנסו לתוך שוק העבודה, והשתלבו בכל מיני צורות בעולם המעשה, ובשעת מבחן עמדו גדולי הדור שליט"א והסבירו שיש להם הזדמנות פז להצהיר קבל עם ועולם שהם שייכים לקהל החרדים לדבר ה', ובכך להעמיד את ילדיהם כממשיכי מסורת היהדות אלפי שנה, ואשרינו מה טוב חלקינו שרובם ככולם נשמעו לקריאת גדולי הדור, וצירפו את עצמם אל קהל ה"זוכים להיות חרדי".

אמנם פשוט שבכך לא תמה המלאכה, ואולי רק התחילה, כי הלא רוצים אנו שכל החינוך שלהם יהיה רק לתורה ויראת שמים טהורה, וזה לא יכול להסתכם בפעולה חד פעמית של ציות לגדולי הדור כל ארבע שנים, מאידך מתאוננים הם שלא מצרפים אותם אל מוסדות החינוך כשוים בין שוים, וכאשר נאלצים הם לשלוח למסגרות הלימוד של הממ"ח, אז קורס לנגד עיניהם כל החינוך של ילדיהם, ולא יודעים לשית עיצות בנפשם, איך להמשיך ולהעמיד את ביתם בדרך ישראל סבא.

ב. כבר מצינו את ההבדל בין ילדים שגדלים לתורה ויראת שמים כראוי, לבין ילדים שפוזלים לשעשועי העוה"ז אשר נעשים יותר ויותר נגישים והולכים וממלאים חוצות קריה, ואת ההבדל הראשון רואים היטב בחילוק שבין יעקב לעשיו, כמבואר בדברי רש"י בתחילת פרשתן עהפ"ס "ויגדלו הנערים ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה": כל זמן שהיו קטנים לא היו ניכרים במעשיהם, ואין אדם מדקדק בהם מה טיבם, כיון שנעשו בני י"ג שנה זה פירש לבתי מדרשות וזה פירש לע"ז.

ומקורו במדרש רבה (פר' סג): "ויגדלו הנערים", רבי לוי אמר משל להדס ועצבונית (מין חוח קוצני) שהיו גדילים זה על גבי זה, וכיון שהגדילו והפריחו זה נותן ריחו וזה חוחו, כך כל י"ג שנה, שניהם הולכים ובאים מבית הספר, לאחר י"ג שנה זה היה הולך לבתי מדרשות וזה היה הולך לבתי עבודת כוכבים. ע"כ. ומבו' שאם הילד רקוב, אפי' אם יכנס למוסדות של אברהם אבינו, וישב עם תלמיד מצטיין כמו יעקב אבינו והכל יראה נפלא ורגיל, והוא ילך לתלמוד תורה עם חברים טובים, יזרום עם האוירה החרדית, בודאי לא יועיל הדבר אם מבפנים הכל רקוב, ופתאום כשהוא יגדל ויפרח יגלו שאינו אלא קוץ וסילון ממאיר בכרם ישראל, והכיוון שלו לרע רח"ל.

ולכן אם אכן חפצים יהודים יקרים אלו להעמיד משפחה טובה של ילדים ויראים ושלמים, עליהם להחליט בנקודה הכי פנימית שלהם, ששייכים הם להסטוריה החרדית רבת השנים, ומוכנים להתחבר למהלך של אברהם אבינו ששבחו ה' יתב': "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ובני ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט", ולא שיפזלו החוצה אל המתירנות והנהנתנות, ברצון לרקוד על שתי החתונות.

אדם יכול להחליט על פי עצת גדולים, שלפי דרגתו וצורך ביתו ומשפחתו עליו לעבוד לפרנסתו כך וכך שעות ביום, אך זה לא אמור לשנות במאומה את צורתו החיצונית, עליו לבא בין האברכים ולהתחכך עימהם בבתי המדרש ובתי הכנסת, לנסות ללמוד בכל שעה פנויה, להבין שהתורה היא משוש חיינו כפשוטו, לא רק ב"זריקת עצם" לאיזו קביעות דף היומי, אלא לנסות להתחבר ללימוד בכל מאי דאפשר, ואם אפשר לו פעמיים לחזור על הדף היומי למה לא יעשה זאת? אם יכול לקבוע לימוד הלכה יומי אז למה שלא יעשה זאת? הילדים הרי מזהים מיד האם הוא רציני לחיי תורה, או "עושה סיבוב".

ג. רואים כל יוזמות של אנשים לכונן קהילות של יהודים העמלים לפרנסתם, אבל את הנקודה המבוארת בפרשה לא תמיד מפנימים, שהכל תלוי מהו החינוך שנותנים לילדים, כי אם הם יקבלו חינוך יהודי אמיתי שמכוון לשאיפות גדולות להתעלות בתורה וירא"ש הם יגיעו לפסגות נפלאות, אבל אם ח"ו יתנו להם חויות ככל העולה על רוחם, ויתנו להם לטעום מכל הזבל של העולם, הרי המציאות היא שהילדים הולכים וגוררים את כל המשפחה כולה, ונמשך החבל אחרי הדלי.

ואפילו בין האברכים עצמם, רואים שההורים משתנים לטוב או למוטב בהתאם למוסדות החינוך אליהם שלחו את ילדיהם להתחנך, כי כמעט אי אפשר לעמוד כנגד הפצרות הילדים שרצונם להיות דומים לחבריהם, ואת זה קלטו גדולי הדור היטב, ומשום כך יזמו את "קרן ההסעות", שראו שאפי' חילונים גמורים שייך להפוך לגמרי אם הילדים שלהם יקבלו חינוך חרדי, והדברים מוכחים וברורים מהשטח, א"כ לא יתכן להצליח בהקמת קהילות תומכות לאנשים עובדים, אלא אם הילדים יתחנכו אצל מחנכים יראי שמים מרובים, שכל מהות חינוכם לרומם בתורה ויר"ש, אבל אם ישלחו את הילדים אל מוסדות הממ"ח, בלי שום ספק שיגררו אחרי ילדיהם, להבל.

ובמשפט אחד נסכם, אין כזה דבר שלא יקבלו ילד טוב לכל מוסד שהוא, בדוק! לא ידחו שום ילד, אם בביתו יוותרו על בילויים וחיי חומר! רק התנאי היחידי הוא שהבית ישאר בית של תורה מקורי, וימשיכו לנהל אותו **ברוח ישראל סבא!**

הדרכת החזו"א לבית של תורה

א. הקב"ה תמיד מעודד את כלל ישראל, וממציא עיצות מרחוק, על מנת שימצאו תקוה וחיזוק גם בעת קושי וניסיון, והרבה פעמים הקב"ה משדד מערכות, וטורף ממשלות על שלל דעותיהם ותאוות שלטונם, שהכל יתגלגל באופן שזה יועיל לכלל ישראל, ואף עתה בעת גזירות הגיוס שגוררים לא מעט פגיעות כלכליות, כמו מעונות ושאר זכויות, צריכים אנו להתעודד מהצלחת גדולי הדור בהקמת "קרן עולם התורה" שממסע למסע הולך ומתחזק, ומזה נקיש לכל שאר הגזירות שאינם אלא בשביל לבחון עד כמה דבקים אנו בתורה תמיד.

ויש סיפור ידוע על הגרי"ז, בעת שנפוצה שמועה ברחוב דאז שעומדים להעלות בצורה משמעותית את מחירי הסוכר, וניגשו למרן הגרי"ז לשאול האם מחובת ההשתדלות לרכוש כמות גדולה של סוכה, והשיב תשובה קולעת, שחז"ל אמרו: "מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה ועד ראש השנה", **מזונותיו** אמרו ולא **מזומניו** או **ממונו**, ומאחר ונגזר כמה סוכר קצוב לכל משפחה שוב לא משנה באיזה מחיר הסוכר ימכר.

על דרך זה יש לומר, דלא רק "מזונותיו" קצובים לו, אלא גם הבית בו הוא אוכל את מזונו, גם הוא תלוי בהכרזה שהיה עליו ארבעים יום קודם יצירתו (כדאי' במאירי שזהו הכונה בית פלוני לפלוני ושדה פלוני לפלוני, דהיינו הדירה שבה הוא יגור, והפרנסה ממנה יתפרנס), כי כל אחד מקבל בין כך מה שנקצב לו, וגם אם מחירי הדירות ימשיכו להתייקר מאד, יעזרו כ"א משמים להשיגו במחירו הגבוה, שיזכה במגיע לו.

ב. ובגמ' בסוטה אמרו שהאומר מה אוכל למחר הרי זה מקטני אמנה, וממילא לא צריך לחשוש גם אם מחר יתייקר הלחם. וכתב ה'משך חכמה' (עקב י,כ) וז"ל: ובענין המזון הראה להם להם למשמרת צנצנת המן כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם, וכל מי שדואג על מחר הוא מחוסר אמנה, עכ"ל.

וכן אדונינו הגר"א בסוף אגרתו המפורסמת הורה לאשתו שלא תצמצם בשכרו של המלמד כי כל מזונותיו של אדם קצובים לו מר"ה, וגם תשגיח על בריאותם ומזונותם תמיד שלא יחסר להם, ושתפזר להבנים פרוטות לשמחם שהלימוד יתחבב עליהם. ואח"כ הזהיר לאשתו וכתב לה בזה"ל: "...ועל זה תתן תמיד דעתך והשאר הכל הבל, כי מאומה לא ישא האדם בעמלו רק שני חליפות בגדים לבנים "גם לא אח פדה וגו', אל תירא כי יעשיר איש וגו', כי לא במותו וגו'", ואל תאמר אניח לבני חק בשאול בני אדם דומין לעשבי השדה הללו נוצצין והללו נובלין, כ"א נולד במזלו ובהשגחת א-ל עליון ב"ה, והם שמחים במותו והוא יורד לשאול, ר"ל הניח לבניו קבא דמוריקא קרי אנפשיה: "ועזבו לאחרים חילם". אוי ואבוי על שכולם חושבים להניח לבנים, ואין יתרון מבנים ומבנות רק בתורתן ובמעשיה הטובים, אבל מזונתם קצובים להם.

ג. באמרי דעת יש הדרכה נפלאה שקיבל הגרמ"י לפקוביץ זצ"ל ממרן החזו"א זי"ע (בתוך קטע מדרשת שבע ברכות בו הדריך זוג צעיר, ודיבר עמם בבהירות איך נראה אורח חיים ב"בית של תורה"), וכך דבריו: "...חתן וכלה כשבאים לבנות ביתם בשאיפה ורצון להקים בית של תורה ויראה, צריכים להכיר בדרישת תורתנו הקדו' שתובעת להתפנות מכל ענייני עוה"ז וטרדותיו, שלא יתן מחשבתו, ולא ישים עיסוקו לסדר עצמו וביתו ע"י התעסקות בצ'קים ועמידה בבנקים וכדו' מענייני הגשמיים, אלא יפנה לבו ונפשו לעסק התורה וקיום המצוות, וישקיע עצמו בעמלה של תורה, בה יתן כל תקוותו, ושאר כל הדברים יהיו טפלים בעיניו. ואם ישאל השואל, וכי איך אפשר להגיע לזה בזמן שכיסו ריק בלא כל פרוטה, אספר לכם שבשעה שרבינו מרן החזו"א זי"ע דיבר בי נכבדות, והשידוך כבר עמד לצאת לפועל, בתוך הדברים שאלתיו ברמז בלשון זה, ואם תאמר...? (מהיכן נתפרנס...?) **אמר לי החזו"א בלשון זה: נשכבים לישון כשאין בבית אף פת לחם, וכשקמים יש ארוחת בוקר טובה בבית...!** ותשובה זו בעזה"י אכן ליוותה אותנו והועילה לנו לכל חיינו בכל התקופות והמצבים, בלי לעסוק בחובות צ'קים ובנקים.

וזהו היסוד מה שאמרו לנו חז"ל לא נתנה תורה אלא לאוכלי המן, שלימוד תורה וקנין אמיתי בתורה, אפשר דוקא בצורת חיים כשל אוכלי המן, שלא משקיעים טירחה בענייני העוה"ז, אלא כל צורך גשמי אשר צריך האדם, יוצא הוא לפתח ביתו ומקבל את זה, ולמדנו בדברי חז"ל שהזכיה לזה הוא כ"א לפי דרגתו, ומי שזכה קיבל את צרכיו בלא טירחה, ומי שהיה חסר לו בשלימות נפשו היה צריך לטרוח בהשגת מזונו. ויסוד הבית של בן תורה צריך להיות באמונה ובבטחון בהשגחה, מתוך ידיעה ברורה שחיזוק בזה יזכהו שלא יחסר לו כלום, כדכתי' לא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם, ע"כ.

אלו דברים מחזקים ביותר, שמעלים את האברך מעל כל החישובים הקטנוניים, ומבטלים מעיקרם את כל השיח סביב גזירות כאלו או אחרות ח"ו, שעד כמה שמבינים שכל חיינו מנוהלים ע"י הי"ת, א"כ מה באמת אכפת לנו ממה שיעשו..??

מחשבות טובות
מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה
תמצית
להתענג בידיעת התורה
גליון מיוחד

איך זוכים למתיקות וידיעת התורה

אחד הדברים החשובים ביותר ללומדים היא 'ידיעת התורה', לזכור את מה שלומדים, עם זאת רבים מהלומדים חשים כי הזכרון שלהם חלש, ואין ביכולתם לזכור את תלמודם ללא חזרות רבות ומתישות, הלוקחות זמן רב.

בגליון זה נברר בסייעתא דשמיא האם נכון הדבר שידיעת התורה זה דבר ששייך רק למעטים, ורק למי שמקדיש הרבה מאד זמן לחזרות, או שהזכרון תלוי בדברים נוספים, וניתן כמה כלים חשובים המביאים בס"ד למתיקות וידיעת התורה.

מצות ידיעת התורה

ראשית חשוב להעמיד בצורה ברורה מהי המצוה של ידיעת התורה, ומהו שיעור המצוה.

ידועים דברי הגמרא (קידושין ל), "ושננתם" שיהו דברי תורה מחודדים בפיך, שאם ישאל לך אדם דבר, אל תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד, שנאמר "אמור לחכמה אחותי את"... ואומר "חיצי גבור שנונים". ופרש"י יהו מחודדים בפיך, חזור עליהם ובדוק בעומקם, שאם ישאלך אדם לא תצטרך לגמגם כו'. אמור לחכמה אחותי את- שתהא בקי בה כאחותך שאסורה לך ע"ש.

ר' ישראל סלנטר (אור ישראל פרק כ"ז) מבאר את דברי הגמרא וז"ל 'יסוד המצוה הזאת כולל שני פרטים, א' הידיעה לרכוש לו הבקיאות בכל חלקי התורה, שיהיה תלמודו שגור בפיו. ב' הוא היכולת להתחכם בתורה לחדד השכל לשננו ולהישירו שיוכל לישא וליתן במלחמתה של תורה, ולעקור הרים בפלפולו, ושתי אלה כינו חז"ל בשם סיני ועוקר הרים, וזהו נכלל גם בכתוב שהביאו חז"ל בגמ' קידושין הנ"ל "כתבם על לוח לבך" זהו יסוד הבקיאות, "חציך שנונים" זהו הפלפול והחריפות'. עכ"ל.

רמת הידיעה הנדרשת היא גבוהה מאד, שתהיה בקי בה כאחותך שאסורה לך, והיינו שצריך להיות בקי ברמה של ידיעה ברורה ושליפה מיידית, כמו שאדם עונה מיד כששואלים אותו אם מותר לו לישא את אחותו, ולא בצורה שהוא צריך לחשוב על הדברים ולנסות להזכר בתשובה.

נדמיין לעצמינו מערכת מבחנים שתוסיף קריטריון חדש ולפיו תשובה שהנבחן ענה באופן מיידי מתקבלת, ותשובה שנכתבה לאחר מחשבה אינה מתקבלת, מסתבר שאנו נתקומם בנגד קריטריון זה, מה ההבדל אם ידענו מיד או שחשבנו על זה קצת, אולם בתורה אנו רואים שזהו השיעור של מצות ידיעת התורה.

בכדי להבין את ההבדל בין ידיעה לשליפה ניתן לראות את בקיאותנו בשפה הארמית, אנו יכולים ללמוד גמרא ולהבין ארמית בצורה שוטפת, אבל אם נצטרך לדבר בארמית הדבר יהיה קשה עבורינו. מרן הסטייפלר בבחרותו כאשר אבד לו כרטיס הכניסה לבית המרחץ תלה מודעה בזה הלשון 'האי מאן דאשכח פיתקא דבי מסותא יהבינהו ניהלי ואנא יהיבנא סימנים מובהקים דידה'. עבורנו לנסח כזו מודעה היה לוקח זמן, ולא ברמה של שליפה מיידית, בדיוק כמו שאנו מנסים להזכר במה שלמדנו, לעומת הבנת דברים אלו שאנו מבינים אותם בקלות, ועלינו ללמוד כיצד מגיעים לידיעת התורה ברמה של שליפה מיידית.

חשוב גם לשים לב שמצות ידיעת התורה לא נאמרה לזכור ברור מה שלמדנו היום, אלא לזכור ברור היום גם מה שלמדנו לפני עשר שנים ויותר.

מציאות השכחה

כעת נעבור לברר את התופעה של השכחה, האם היא תופעה מוכרחת ולא טובה, או שהשכחה אינה מוכרחת ויש בה ברכה מרובה.

ידועה הגמרא (סנהדרין צ"ט) בענין החזרה, כל הלומד תורה ואינו חוזר עליה דומה לאדם שזורע ואינו קוצר, קצת פחות ידוע המשך דברי הגמרא כל הלומד תורה ומשכחה דומה לאשה שיולדת וקוברת. לפי המציאות של רבים שלומדים וזוכרים בעיקר את מה שלמדו לאחרונה, הגמרא ממשילה את שכחת הלימוד לאשה שילדה עשרה ילדים וכולם מתו חוץ מהאחרון, שגם הוא ימות עוד מעט, ודאי מדובר כאן בטרגדיה עצומה שאין להשלים עימה.

מציאות זו של השכחה אומרת דרשני, לכאורה דבר זה תמוה ואפילו מקומם, התורה מצוה אותנו להגיע לרמה של ידיעה ברורה עם שליפה מיידית של התשובות, ודבר זה נראה אפשרי רק לבעלי זכרון חזק, והרי מצוה זו נאמרה לכל אחד. קשה להשלים עם מציאות שדומה לאשה שיולדת וקוברת, ובהכרח צריכה להיות תשובה שוה לכל נפש כיצד להגיע לדעת את מה שלומדים.

שאלה שניה: כיצד יתכן שמצד אחד התורה מדברת על רמה גבוהה של ידיעת התורה, ומצד שני לכאורה לא ניתנו לנו כלים מספיקים לקיום מצוה זו, ובפרט שהרי דברי חז"ל 'קודשא בריך הוא איסתכל באורייתא וברא עלמא', וא"כ הבריאה צריכה להיות מותאמת לכזו רמה של ידיעה. (עיין בדברי החפץ חיים בהקדמה לליקוטי הלכות ששואל שאלה זו).

שאלה שלישית: אנו רואים שכל הבריאה בנויה בחכמה נפלאה ואינסופית, (וכפי שמפרטים בספרים חובות הלבבות שער הבחינה, ובחזו"א אמונה ובטחון פ"א, ובתחילת הספר חיי עולם, ומבואר שם שהתבוננות בחכמת הבריאה היא מצוה חשובה מאד), ואילו לגבי מערכת הזכרון לכאורה אם היו נותנים לנו כביכול להחליט על תכונת השכחה היינו מעדיפים שהדברים שאנו לומדים, וכן שאר הדברים, יחרטו בזכרוננו לזמן ארוך בצורה ברורה, בדיוק כפי שהתורה מצוה לזכור את התורה, ולכן צריך להבין מדוע המציאות אינה כך.

נביא דוגמא לחכמת הבריאה המופלאה, דוגמא השייכות לענייננו. החזון איש (שם) כותב 'סגולת הרפואה הטבעה בגוף האדם, כי פגע הפוצע בגופו בכל מקום שהוא ונחתך בשרו ודמו שותת, מיד כל אבריו עורקיו וגידיו שולחים עזרה, הם שמנים המקפיאים את פני הפצע ומעכבים את הדם מלזנק'. לולא מערכת קרישת זו של הדם, הרי שכל פצע קטן היה יכול לגרום ח"ו למותו, עי"כ שכל הדם היה שותת מאותו פצע ללא מעצור.

ונשאלת השאלה מדוע אין במערכת הזכרון מנגנון קרישה המונע מהידיעות שאנו לומדים להשכח.

שני כלים חשובים לזכרון

לאחר ההתבוננות נראה שלא די שמערכת הזכרון שלנו מותאמת בהחלט לידיעת התורה ברמה גבוהה, אלא גם המציאות של השכחה היא גם חלק מאותה חכמה מופלאה שאנו רואים בבריאה, אלא שהדבר תלוי בנו, והדבר אינו תלוי רק בריבוי חזרות, אלא כבר בשלבים המוקדמים יותר ניתן להשתמש בכלים רבים שיועילו לנו לזכור את תלמודינו לאורך ימים ושנים.

מחקר שנערך ע"י חברת טלפונים מצא נתונים מעניינים, שכל אחד מאיתנו אם יבחן את בדברים יוכל לראות את נכונות הדברים. במחקר נבדקה היכולת הממוצעת של האדם לזכור מספרי טלפון, נבדקו במחקר אנשים מחמישים מדינות. התוצאה שהתקבלה היתה שאדם ממוצע זוכר בין חמשה לעשרה מספרי טלפון בעל פה, אדם בעל זיכרון מיוחד זוכר עשרים מספרים, ורק מעטים בעלי זיכרון פנומנאלי זוכרים יותר. לעומת זאת בדקו כמה מנגינות זוכר אדם ממוצע, והתוצאה היתה בין אלף לאלף מאתים מנגינות! זאת למרות שמנגינה אחת מכילה מספר פרטים כמו מאה ועשרים מספרים! מסתבר כי אצל יהודים שבשבתות ומועדים חלק מעבודת היום הוא ניגוני התפילות וזמירות השבת והמועדים התוצאה לגבי מנגינות תהיה גדולה יותר. אנו גם יכולים לראות דבר זה גם בעובדה שבדרך כלל אדם זוכר את הפטרת בר המצוה שלו הרבה יותר מאשר את הדרשה שאמר.

להשארת שאלות ניתן להתקשר - 074-7962028 להקיש 6 ולהשאיר הודעה ברורה או במייל osef.tguvot@gmail.com

המסקנה המתקבלת היא שאם משתמשים ואוגרים ידע בצורה נכונה יכול מח האדם להפיק מעצמו זיכרון רב תוכן, אין ספק שאם מספרי הטלפון היו כוללים 120 מספרים שונים, לא היינו זוכרים שום מספר טלפון בעל פה, לעומת זאת את המנגינות אנו זוכרים היטב, יש כאן פער אדיר בין זכרון של מספרים לבין זכרון של מנגינות, ועלינו לעמוד על שורש הענין, במטרה שאנו נזכור סוגיות לפחות כמספר המנגינות שאנו זוכרים, ולא כמספר מספרי הטלפונים שאנו זוכרים...

ההבדל בין מספרי טלפונים למנגינות מורכב משני הבדלים עיקריים: א' לאדם אין שום חיבור וחוויה בשמיעת מספרי טלפונים, מאחר מדובר בנתונים טכניים בלבד, לעומת זאת כאשר האדם שומע מנגינה הוא מרגיש חוויה וחיבור למנגינה שהוא שומע, וככל שהמנגינה יפה יותר, או שהאדם יותר אוהב מוזיקה, החוויה גדולה יותר, וממילא הוא יזכור טוב יותר את המנגינה. ב' מספר טלפון מכיל מספרים שאין להם סדר מסוים, וקשה לזכור ערבוביא סתמית של מספרים, לעומת מנגינה שהתווים המרכיבים אותה יש להם סדר ורצף הגיוני ויפה. (אדם שישמע ילד קטן מנגן באורגן בלי לדעת לנגן אין כמעט סיכוי שהוא יזכור את רצף התווים גם אם הוא ישמע זאת הרבה פעמים).

המטרה שלנו היא שכמו שאדם יודע כאלף ומאתים מנגינות שונות, המורכבות כל אחד מלמעלה ממאה פרטים שונים, והאדם יודע אותה בעל פה בצורה ברורה, כך האדם ידע בצורה ברורה לפחות אלף ומאתים סוגיות, המורכבות כל אחד מלמעלה ממאה פרטים שונים!!!, ואם במנגינות שהאדם שמע אותם זמן מועט מסדר יומו, ולא בכל יום, הוא זוכר למעלה מאלף מנגינות, בלימוד התורה שהאדם משקיע בו כמה שעות בכל יום ניתן להגיע להרבה יותר.

נמצאנו למדים שמערכת הזכרון שלנו בנויה לזכור כמות גדולה של חומר בצורה ברורה, אלא שבשביל לזכור את מה אנו לומדים עלינו לחזק שני דברים, את החוויה ואת הסדר, החוויה היא בזמן הלימוד עצמו וכפי שנפרט יותר בהמשך, והסדר הוא אחרי הלימוד, לא לסיים את הלימוד בלי שיהיה לנו סדר הגיוני וברור של כל פרטי הסוגיא, ולא רשימה של פרטים ללא קשר ביניהם.

נמשיל דבר זה לסיפור על משחק השחמט. ננסה להציג רעיון לשחק שחמט בצורה שונה מהמקובל, במקום לחשוב על כל צעד איך אפשר לקחת כלים מהיריב ולבקוע את הדרך אל המלך עד הכרזת ה'מט', ולעצור את התוכניות של היריב, פשוט נחזיק אוזניה סודית בה ילחוש לנו אחד מאלופי העולם מה כדאי לנו לעשות בכל צעד, אם המטרה שלנו היא להראות לשני שניצחנו אולי נרצה בכך, אבל רוב המשחקים מחפשים לא רק את הנצחון אלא גם את האתגר, לנתח בראש את המהלכים האפשריים וליישם אותם, והאוזניה הסודית תוציא להם את הטעם מהמשחק, כיון שהם ירגישו שהם לא באמת משחקים, אלא משמשים כבובה של אותו אלוף...

הנמשל הוא לימוד התורה, ניתן ללמוד תורה בג' צורות: ניתן ללמוד בצורה בה אנו רואים את דברי הגמרא כאותו שחקן שמישהו לוחש על אזנו את המהלכים במשחק, ובמקרה שלנו, להבדיל כמובן, האמוראים והראשונים והאחרונים מלמדים אותנו את המהלכים בסוגיא, ואנו לא מרגישים חלק מהדברים. ניתן ללמוד את הגמרא כצופה מן הצד המביט על שנים המשחקים, שיש לו מתח מסוים מה יהיה הצעד הבא של כל אחד מהשחקנים, ובמקרה שלנו, שוב להבדיל, יש לנו חיבור מסוים לקושיא ותירוץ, למחלוקות, ולעצם הדברים הנלמדים. אולם הדרך הטובה ביותר היא להיות כאחד השחקנים במשחק, שכל שלב במשחק מאתגר אותו והוא במתח לקראת הצעד הבא של השחקן השני, ובמקרה שלנו, כאשר אנו לומדים נדון בגמרא מה הדין באופן מסוים (לאו דווקא בספק, אלא בכל מקרה שבו הגמרא אומרת מה הדין באותו מקרה), יש לנו כמו חידה מאתגרת לדעת את הדין, ואנו עוצרים לרגע קט וחושבים מהו הנדון, והאם הדין לא פשוט, ורק אח"כ ממשיכים לראות את הדין, כאשר יש מחלוקת והגמרא מביאה ראיה לצד מסוים, הדבר מפריע לנו באופן אישי, וכאשר הגמרא מיישבת את אותו אמורא הדבר משמח אותנו, כאשר התוס' שואלים סתירה לסוגייתנו מסוגיא אחרת, עוצרים לרגע לפני שמתחילים את ה'ויש לומר' ומרגישים את הקושיא, ורק אז ממשיכים לתירוץ. לימוד באופן זה הוא חוויתי יותר, וממילא זוכרים אותו הרבה יותר טוב, וכפי שראינו בהבדל בין מנגינות לבין מספרי טלפונים.

לא בכדי הגמרא כתובה בצורה חיה של שקלא וטריא, ולא בצורה של מסקנות ופסקי הלכות כמו המשנה וספרי ההלכה, הלימוד צריך להיות בצורה חיה ומאתגרת, ולא בצורה של לימוד נתונים יבשים.

כלי נוסף לידיעת התורה

לאחר שראינו את היכולת המופלאה של האדם לזכור דברים רבים, ובלבד שלימודם יהיה בצורה של חוויה וסדר כמו מנגינות, נמשיך לכלי חשוב נוסף לידיעת התורה, ונחזור לשאלות ששאלנו על המציאות של השכחה, שלכאורה הדבר אינו תואם את רצון הקב"ה שנגיע לידיעת התורה, ואינו תואם את חכמת הבריאה.

אחת הדוגמאות שהחזון איש מביא לחכמת הבריאה היא מערכת העיכול, ובכוונה תחילה אנו מביאים דוגמא זו לחכמת הבריאה, בשביל ללמוד ממנה על מערכת הזכרון, שהיא בניה בצורה מאד דומה למערכת העיכול, אבל יש הבדל יסודי וחשוב ביניהם. וזה לשון החזון איש 'ולפנינו מחזה מזעזע כל לב חכם במבנה גו האדם לקבל המזון ולעכלו באופן חימי ליסודות נפרדים ולשלח כל יסוד למקומו הראוי, ואשר למדנו משפטם בכח החכמה אשר חונן בה האדם, משפט הכרס והקיבה, הכבד והמרה, הטחול והכליות, והדקין וכיס השתן, הלב והמח, ולכל אבר תפקידים מיוחדים, וכולם עובדים שכם אחד בזריזות נפלאה עד שמבררים את הדם בירור אחר בירור ומעמידים אותו על אופנו בכמות האודם והלובן הדרוש לקיום המכונה הנקראת אדם, ומכוונים את מנת הסוכר בדיוק ועוד דברים מפולסים בפלס דק על דק נבדק'.

מערכת הזכרון היא מערכת עיכול של הידיעות אותם אנו רואים ולומדים, והיא פועלת בדומה למערכת העיכול של המזון, כמו שמערכת העיכול הגשמית מסננת את המאכלים ולוקחת מתוכם רק חלק קטן הנצרך לאדם, ואילו הכל היה נשאר בגוף האדם הוא לא היה יכול להתקיים, וכפי שאנו רואים שהברכה היחידה שמוזכר בה שבלי זה 'אי אפשר להתקיים ולעמוד לפניך' היא הברכה על פעילות מערכת העיכול, כך פועלת מערכת העיכול השכלי, האדם קולט מספר עצום של ידיעות בכל יום, והתפקיד של המח הוא לסנן את הידיעות ולשמר מתוכם רק את הידיעות הנצרכות לאדם. וכפי שמערכת העיכול מופעלת ע"י עשרה אברים שונים, כך מערכת ההבנה והזכרון לא מופעלת רק ע"י המח, אלא ע"י כוחות נוספים הקיימים באדם, וכפי שנלמד בסדרת השיעורים.

הסטייפלר (חיי עולם פרק א') כותב כדלהלן: ומנפלאות הבורא יתברך שהזכרון תלוי ברצונו, שכאשר נחוץ לו הדבר ההוא, הרי הוא זוכרו ורואהו במחשבתו, ובהתעסקו בדבר אחר נטמן הדבר ההוא בחדרי מוחו (לבל יתבלבל שכלו ועיונו ברבי רבבות פרטים שונים ומשונים כשיוצגו לפניו כולם בבת אחת)'.

נתאר לעצמינו שני אנשים שמנהלים שיחה חשובה ביניהם, או אדם ששומע שיעור, המציאות היא שאת המשפט האחרון שנאמר האדם זוכר בצורה מלאה, (דבר זה נקרא במחקרים 'זכרון לטווח קצר' שזה מחזיק כמה שניות), ומתוך המשפטים הקודמים האדם זוכר רק את עיקרי הדברים, באופן כזה מיליארדי בני אדם מנהלים את חייהם בצורה שהזכרון מסייע להם בכך. כעת נתאר לעצמינו מה היה קורה אילו המציאות היתה שונה, לטוב ולמוטב, זה ברור שאם האדם לא היה זוכר את המשפט האחרון שנאמר בצורה ברורה אלא בערך לא היה שייך לנהל שום שיחה, אבל באמת גם אילו האדם היה זוכר בצורה ברורה את כל הדברים שנאמרו מתחילת השיחה, וגם כל מה שהיה קודם, היה במוחו ערבוביא גדולה של נתונים, ומרוב דברים הוא היה מתבלבל ולא יכול לנהל שיחה תקינה, לצורך כך הקב"ה ברא את מערכת הזכרון בצורה של מסננת מופלאה שמעמידה כל דבר שהאדם ראה או שמע במקומו הראוי לו, דברים שאינם נצרכים כלל אינם נזכרים כלל, והדברים הנצרכים לאדם נזכרים אצלו בצורה הנצרכת לו, דברים הנצרכים לידיעה ברורה וחדה נשמרים בצורה ברורה וחדה, ודברים שמספיק לזכור בערך או רק את עיקרי הדברים נשמרים באופן הנצרך לאדם.

כעת נעבור לראות באיזה אופן אנו זוכרים את תלמודינו, והאם הדברים מתאימים לדברים שנאמרו על פעילות מערכת הזכרון.

לכאורה כיון שהאדם מעונין לזכור את תלמודו לאורך זמן, ברמה שאם ישאלך אדם אל תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד, היה מן הראוי שכח הזכרון ישתף פעולה עם הצורך הזה, והאדם לא ישכח דברים שהוא מעונין לזכור, אולם המציאות היא לא כך, ועלינו לבאר את הסיבה לכך.

הסיבה היא שבשונה מפעילות מערכת העיכול שהאדם מפעיל רק את כח האכילה ומכאן ואילך הכל מתנהל באופן אוטומטי לחלוטין, פעילות כח הזכרון מושפעת באופן ישיר מהאדם, והיינו שמה שבאמת חשוב לאדם לזכור הוא יזכור, ומה שפחות חשוב הוא לא יזכור, וא"א 'לשקר' את כח הזכרון. ככל שהדברים חשובים יותר לאדם באמת, והוא ניגש ללימוד לא רק בגלל חשיבות לימוד התורה, ובשביל להבין את הדברים, אלא עומד לו בראש, בצורה מוחשית וברורה, רצון אמיתי שניתן ליישמו, שאת מה שהוא לומד עכשיו הוא רוצה ויכול לזכור גם בעוד עשר שנים, מחשבה זו בפני עצמה עושה הבדל גדול ברמת הזכרון, מפני שה'מסננת' מזהה שדברים אלו חשובים לאדם, ומשכך היא משמרת את הידיעה במוחו לאורך זמן.

אם הגישה שלנו ללימוד תהיה כמו הגישה לשפה הארמית, ללמוד כדי להבין, אנחנו באמת נבין, אבל לא תהיה לנו יכולת שליפה, אבל אם המטרה שלנו תהיה גם ידיעת הדברים לאורך זמן, תהיה לנו גם יכולת שליפה.

מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל נסע פעם לאיזה מקום יחד עם ת"ח אחד ועוד אחד מנהל חנות מזון גדולה, ואותו ת"ח סיפר למרן הגראי"ל על ידיעת התורה המופלגת של מרן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל והתאונן למה הוא לא זכה לכזה ידיעת התורה. הגראי"ל שתק, ולאחר כמה דקות של את מנהל החנות כמה מוצרים יש לך בחנות, והוא ענה לו שיש כ12.000 מוצרים, שאל אותו הגראי"ל אם הוא יודע מחיר כל מוצר, והתשובה היתה שלא, ושוב שאלו האם יש מישהו בחנות שיודע, והתשובה היתה שיש כמה שיודעים, אמר לו הגראי"ל מסתמא הם מההנהלה הבכירה של החנות, ענה לו המנהל שדווקא הם אנשים פשוטים, אלא שהם מסדרים את המדפים ואחראים על המחירים. ואז פנה הגראי"ל לאותו ת"ח ואמר לו הרי לך שבשביל לזכור כ"כ הרבה דברים אין צורך לגאונות מיוחדת, צריך רק להצטרך ולרצות לזכור...

חשוב להדגיש, ובשיעורים הבאים נרחיב בזה יותר, שענין הגישה ללימוד מתוך רצון לזכור, צריך להיות בהרגשי הלב כגישה ללימוד מתוך מטרה ברורה לזכור, אבל בזמן הלימוד עצמו אל לנו להטריד את עצמינו במחשבות על זכרון, אלא נהיה מרוכזים אך ורק בגוף הלימוד, שמעתתא בעי צילותא, ופירש רש"י שאינו טרוד בכלום מחשבה, וכל מחשבה שמפריעה לריכוז בעצם הלימוד, אפילו המחשבה לזכור, עלולה באופן פרדוקסלי לגרום לנו לזכור פחות את מה שאנו לומדים. למה הדבר דומה לאדם שבזמן שמיעת מנגינה יהיה טרוד במחשבה לזכור אותה, שהדבר עלול לגרום לו שלא להיות מרוכז ולהנות מהמנגינה וממילא לזכור אותה פחות.

נמצא א"כ שהמצוה של "והיו הדברים האלה אשר אנוכי מצוך היום על לבבך, ושננתם" איננה רק מצוה של ידיעת התורה, ושיעור המצוה הוא ברמה של שליפה מיידית, אלא התורה מעמידה כאן גם את הדרך לקיום מצוה זו, שעל ידי שהדברים יהיו "על לבבך", שנהיה מחוברים לדברים בהרגשי הלב, ללמוד מתוך חוויה ואיכפתיות, אז נוכל לקיים את המצוה של ידיעת התורה כראוי.

נתאר לעצמינו אדם שמגיע הביתה ומתחיל לשאול איפה המטבח ואיפה הסלון, איך קוראים לילדים שלו, כמה סוכר הוא שם בקפה, וכדומה, אין ספק שמדובר באדם שאינו מן הישוב, או שלא מדובר בילדים שלו אלא של שכן שלו, רצון התורה שהידיעות יהיו "על לבבך", יהיו חלק מאיתנו, מאישיותינו, מהווייתינו, שהגישה שלנו לכל סוגיא תהיה שסוגיא זו הופכת להיות חלק מאיתנו לאורך ימים ושנים, וע"י הגישה הזו נוכל להגיע לרמה הרבה יותר גבוהה של ידיעות.

נמצאנו למדים שמצות התורה 'ושננתם' היא מצוה השוה לכל נפש, אם רק נשכיל לדעת כיצד ללמוד את הדברים בצורה נכונה, כפי שאנו יודעים יותר מלאף מנגינות בעל פה, ונעבור בסייעתא דשמיא של לא רק צבירת הידיעות אלא הכפלת הידיעות, ובשיעורים הבאים נלמד בסייעתא דשמיא מהם הכלים לכך.

הכלים שאנו נלמד בסייעתא שמיא בשיעורים הבאים הם כלים כיצד ניתן להשפיע על כח הזכרון, ולגרום לו שהדברים ישמרו בצורה טובה לאורך זמן, כלים אלו מחברים את האדם בצורה חזקה ועוצמתית לתלמודו, הלימוד יהיה מתוך חוויה ושמחה, ובצורה מסודרת, כמו מנגינות, וע"ז בסייעתא דשמיא כפי שאנו זוכרים למעלה מאלף מנגינות המכילים יותר ממאה פרטים, נזכור ג"כ למעלה מאלף סוגיות המכילים פרטים רבים.

כפי שהבאנו מדברי החזון איש שמערכת העיכול הגשמית מורכבת מאברים רבים, הרי הם הכרס והקיבה, הכבד והמרה, הטחול והכליות, והדקין וכיס השתן, הלב והמח, כל מערכת העיכול של נתוני המידע שהאדם אוגר מורכבת מכוחות רבים ומגוונים, שכל אחד יש לו השפעה על עוצמת הזכרון, ושימוש בכמה שיותר מכוחות אלו מביא את האדם לזכור את תלמודו בצורה חזקה הרבה יותר, אולם המציאות היא שרבים מהלומדים משתמשים רק בכלים הבסיסיים ללימוד התורה, הרי הם כח השמיעה הראיה והדיבור, וכן בכח השכלי, ולא משתמשים באותם כוחות נפלאים שהקב"ה חנן אותנו בהם, וממילא הזכרון הוא חלש. הדבר דומה לאיש תחזוקה שמשתמש לעבודתו במברג פשוט בלבד, ואין לו לא מברגה או מקדחה ולא שאר כלי מלאכה, שעבודתו תהיה קשה הרבה יותר, והתוצאות של העבודה שלו במקרים רבים לא תהיה טובה.

נסכם בקצרה את שלשת הכלים הנ"ל המביאים את האדם למתיקות וידיעת התורה: א' לגשת ללימוד מתוך מטרה מוחשית וברורה וישימה לזכור את הדברים לאורך ימים ושנים. ב' ללמוד בצורה של חוויה ואכפתיות. ג' לסדר את הדברים לאחר הלימוד.

לאחר עמל ויגיעה של אלפי שעות של לימוד הסוגיות והספרים של גדולי הדורות, יחד עם שימוש חכמים, בנינו בסייעתא דשמיא סדרת שיעורים המקיפים בצורה ברורה וישימה את הדרכים המביאים למתיקות וידיעת התורה, 12 כלים חשובים המביאים לחיבור פנימי אמיתי ללימוד, וע"ז זוכים בס"ד למתיקות וידיעת התורה.

הצד השוה לכל כלים אלו:

א' כל הדברים בנויים על מקורות נאמנים מדברי חז"ל בגמרא ובמדרשים, וכן בדברי רבותינו גדולי הדורות, מתוך מאות מראי מקומות שעוסקים בנושא זה, ונזכיר בכל דבר את המקורות שכך צריך ללמוד, ושהדבר נותן תועלת לאיכות הלימוד ולידיעת התורה. יצויין כי אע"פ שמקור הדברים הוא מחז"ל, הדברים מופיעים גם במחקרים עדכניים, אם כי אחד המחקרים מציין כי למרות שחקרו הרבה את פעילות מערכת הזכרון עדיין הנסתר בה רב על הגלוי, אמנם לנו יש דרך פשוטה ללמוד על מערכת הזכרון, ע"י לימוד הדברים שנאמרו ע"י מי שברא את אותה מערכת, וציווה אותנו בתורה שבכתב "והיו הדברים האלה אשר אנוכי מצוך היום על לבבך, ושננתם", ובתורה שבעל פה כפי שעברה איש מפי איש ממשה רבינו עד חז"ל שדבריהם נכתבו במשנה ובגמרא, אנו לומדים על הדרך להשתמש בצורה נכונה במערכת הזכרון במטרה לזכור את מה שלומדים.

ב' הדרכים שיבוארו אינם כלי עזר חיצוניים טכניים כיצד לזכור את הנלמד, אלא הם דברים יסודיים המחזקים את הלימוד עצמו וממילא הם מחזקים את הזכרון.

ג' כל הדרכים שיוזכרו הם דרכים שבהם השתמשו ומשתמשים גדולי התלמידי חכמים בכל הדורות, אלא שאצל התלמידי חכמים הם דברים פשוטים וטבעיים, (ואם נשאל אותם כיצד הם יודעים כ"כ הרבה, יתכן בהחלט שהם לא ידעו לפרט דרכים אלו שהם עצמם פועלים לפיהם, כמו שלא כל מי שהולך נכון יודע לומר למי שמתקשה בהליכתו במה הוא הולך נכון והשני לא הולך נכון, אולם אם נתחקה אחרי לימודם נראה כיצד הם משתמשים בכלים אלו באופן טבעי), מה שנותר לנו הוא ללמוד ממעשיהם ולעשות כך גם אנו ולצמוח ג"כ תלמידי חכמים בסייעתא דשמיא.

ד' הדברים שנלמד שוים לכל נפש ומתאימים לכל צורת לימוד, עיון ובקיאות, גמרא והלכה, וכו', ואין צורך לשנות את צורת הלימוד, או להוסיף לימוד נוסף וללמוד אותו עם הכלים הנ"ל, אלא נלמד איך לקחת את הצורה שבה אנו לומדים כיום, ולהעצים אותה.

ה' הדרכים שיוזכרו אינם מצריכים זמן ארוך, אלא הם בעיקר שינוי מבט וצורה, ללמוד בצורה איכותית יותר, וע"ז להשביח את איכות הלימוד, את ההבנה, את ההנאה, וגם את הזכרון. עם זאת חשוב לדעת שבכדי שהשינוי יהיה חזק ואמיתי, ויתן את הפירות שאנו רוצים לראות, צריך להקדיש זמן להבין את המשמעות והחשיבות של כל כלי עליו נלמד, וכן להרגיל את עצמינו ללמוד בצורה כזו באופן טבעי.

כל כלי עליו נלמד, נביא חלק מהמקורות לדברים, ובנוסף בכדי שהדברים לא ישארו בגדר ידיעה בעלמא, ננסה למצוא את הצורה בה משתמשים בפועל בכלי זה.

נזכיר כאן נקודה חשובה הנוגעת לכל מהלך השיעורים.

הרבה פעמים אדם רוצה ושואף לקנות לעצמו מעלה חשובה, כגון ללמוד יותר בהתמדה, לקום בבוקר בזריזות, להיות יותר טוב לזולת, וכדומה, ונשאלת השאלה מהי הדרך לעשות את השינוי הנדרש עבור כך.

כפי המבואר בספרים (יש בזה אריכות דברים, ומקורות רבים, אבל לא נאריך בזה כעת רק נזכיר את יסודות הדברים ונרחיב עליהם בשיעורים הבאים), צריך לעשות שני דברים חשובים: א' להיות מחובר בצורה פנימית למה שהוא עושה. ב' להתרגל בדברים במציאות. בלי שני הדברים הללו לא ניתן להתקדם בשום תחום בחיים, אדם שירצה מאד להשיג איזה מעלה, ויגיע לרוממות מיוחדת כגון בימים הנוראים שהאדם מתרומם לדרגות גבוהות, לא יוכל להשיג את המעלה בלי להתרגל בה, מפני שהרצון מתפוגג עם הזמן. גם אדם שיתרגל בדבר מסוים, אם הוא לא מחובר לדברים ורוצה בהם, הוא יעשה אותם מתוך כפיה, והוא לא יוכל להמשיך לכפות את עצמו לאורך זמן. ולכן צריך את שני הדברים כאחד, וזוהי הדרך להתקדם בחיים.

אשר על כן מלבד הלימוד על הכלים להתענג בלימוד וידיעת התורה, נלמד גם מהי הדרך להתעוררות פנימית לרצות לקנות מעלה זו, ומהי הדרך להתרגל בדברים, ולצורך כך אלו שיישמו את התרגילים יתוגמלו עד הסכום אותו הם משלמים על סדרת השיעורים, וכדלהלן.

חשיבות ההשקעה בקנית הכלים ללימוד איכותי ולזכרון טוב

ישנם המסתפקים האם כדאי להקדיש זמן ומאמץ ללימוד עניינים אלו, בהיותם טרודים בלימוד סוגיות חדשות ובשאר דברים הנצרכים להם, וכבר הם משתדלים להקדיש זמן לחזרה על תלמודם, ו'אין זמן' לעסוק בנושאים אלו. אולם בחשבון פשוט נראה מדוע משתלם מהרבה בחינות להקדיש לדברים אלו זמן.

משל למה הדבר דומה לאדם הנוסע ברכב ויש לו פנצ'ר בגלגל, החלפת הגלגל דורשת עצירה מהנסיעה בשולי הדרך ולהגביה עם קפיץ את הרכב ולשחרר את הברגים של הגלגל המפונצ'ר והחלפתו בגלגל הרזרבי, אולם אותו נהג החליט להמשיך בנסיעתו בצורה איטית במטרה שלא להתעכב מלהגיע למחוז חפצו, עבר שם חכם אחד ושאל אותו מדוע אינו מחליף את הגלגל, והוא ענה לו שבהיות והוא ממהר להגיע למחוז חפצו, וכעת הנסיעה חייבת להיות איטית יותר בגלל הקלקול של הגלגל, הרי שאם יעצור להחליף את הגלגל זה יעכב אותו עוד יותר, ואין לו את הזמן לכך...

הפרקים דלהלן שמקורם כאמור מדברי חז"ל ושאר ספרי רבותינו, בכוחם לתת דחיפה משמעותית לכל איכות הלימוד והזכרון, וע"י לימודם באופן רציני, במיוחד אם הדבר ייעשה ע"י הקדשת זמן ללימוד כל כלי וכלי ולהתאמן ולהתרגל בו באופן מעשי, זה לא לוקח זמן רב, והתועלת היא אדירה, בהשפעה משמעותית על הלימוד בבחינות רבות, מבחינת איכות הלימוד, החיבור וההנאה מהלימוד, ידיעת הנלמד, ודברים אלו מביאים גם לתוספת של שעות לימוד, בגלל שההנאה והסיפוק מהלימוד והידיעה גדולים יותר.

זאת ועוד, כיון שהמקורות לדברים שנלמד הם תורניים, הרי שלימודם אינו בגדר לימוד מקצוע הזכרון כ'הכשר מצוה', אלא הוא בבחינת לימוד סוגיא חשובה מסוגיות הש"ס. לימוד הסוגיא בעירובין (נ"ג נ"ד) העוסקת בעניינים אלו, או לימוד יסודי ומעמיק ומעשי של מ"ח קנייני תורה (אבות פרק ו'), אינו פחות מלימוד שאר הסוגיות שבש"ס. וכיון הלימוד צריך להיות ע"מ לקיים כל דבר באם יגיע לידו, לימוד ענין זה הוא לימוד של סוגיא חשובה ע"מ לקיים את הדברים בפועל.

הכלים שיוזכרו בשיעורים אין הכונה שכל לומד חייב להשתמש בכולם, כל אחד יכול להשתמש בכלים המתאימים לו, אולם כל הכלים הם שוים לכל נפש, ויש בהם מדרגות רבות, כאשר עם הזמן ההרגל יעשה את שלו והם יהפכו להיות חלק מהלימוד עצמו ללא מאמץ, ואדרבה התענוג העצום כאשר לומדים בצורה הנכונה יביא במשך הזמן את הלומד למצב בו הוא לא יבין כיצד ניתן בכלל ללמוד בצורה אחרת. מלבד זאת בכללים שיצוינו ישנם דרגות רבות בישומם, וכל אחד יכול לקבל קצת שייכות לכל דבר, וכל התקדמות אפילו מעטה בכללים אלו יש לה השפעה עצומה על ההנאה מהלימוד ועל הזכרון, והשמים הם הגבול, אף כי התורה 'לא בשמים היא' אלא היא ברת השגה לכל אחד ואחד, התורה אומרת 'כי קרוב אליך הדבר מאד, **בפיך ובלבבך** לעשותו', בפיך זה הלימוד עצמו, ובלבבך זה החיבור האמיתי לתורה, חיבור שכלי ורגשי, חיבור עמוק שנוגע לנפש, חיבור שיושג יותר ויותר ע"י הדברים שנלמד, בסייעתא דשמיא.

האדם הזוכה לידיעות רחבות וברורות בתורה, מלבד המעלה והזכיה העצומה שיש בלהיות 'תלמיד חכם', יש לכך השפעה נרחבת בתחומים נוספים: א' ההנאה והסיפוק מהלימוד גדלים לאין שיעור, וממילא שעות הלימוד מתרחבות ומתווספות, ובמקום קושי להתמיד בלימוד התורה, המתיקות העצומה מושכת את האדם ללמוד כמה שיותר בלא קושי, וע"ז הידיעות מתרבות עוד ועוד והאדם נעשה לת"ח אמיתי. ב' בדרך כלל מי שרוכש ידיעות ומושגים בהרבה נושאים, נעשה גם בקיא בהלכה, ויכול לדקדק הרבה יותר בכל מעשה המצוות שלו ובהליכות החיים, וכמאמרם ז"ל תורה מביאה לידי זהירות וזריזות ונקיות ופרישות וכו'. ג' ידיעת התורה משפיעה על האישיות של האדם ומעדנת את מידותיו יותר מכל עסק אחר (גם של תיקון המידות) והופכת אותו לאיש אחר. ידועים דברי החזון איש (אגרות חזו"א א' י"ג) 'ואמנם האיש הזוכה לידיעת התורה [ר"ל שהשכל הניתן בנפש כגרעין בגומת השדה התאחד עם החכמה והיו לבשר אחד], הוא הולך בין אנשים, ונדמה לאדם הרואה לעיניים כבן אדם, אבל באמת הוא מלאך, הגר בין בני תמותה, חי חיי אצילות ומרומם על כל ברכה ותהלה'. ישנם בדבר עוד מעלות רבות ונשגבות, אולם א"א לפורטם כי רבים הם, וכל אחד שטעם את טעם מתיקות לימוד התורה וידיעתה יכול להוסיף בעצמו עוד ועוד מעלות.

נזכיר נקודה נוספת: ההסתכלות הפשוטה היא שבכדי להגיע לידיעות נרחבות בתורה צריך להקדיש זמן רב עד מאד, אם בשנה האחרונה הספקנו כך וכך סוגיות, ואנו זוכרים מתוכם כך וכך פרטים, הרי שבעוד 9 שנים נדע מקסימום פי עשר ממה שלמדנו בשנה האחרונה, בתקוה שלא נשכח בכל שנה את מה שלמדנו בשנה שקדמה לה, במקרה הטוב... אולם הדברים לא נכונים, כפי שנראה מיד.

הרב פינקוס (נפש שמשון התורה וקנייניה עמ' קנ"ה) מביא את דברי המאירי (משלי ח' ל"ד) שכתב וזה לשונו: יכול אדם ללמוד תורה בעשר שנים, לא תחשוב שהחלק העשירי ממנה ילמד בשנה הראשונה, אבל בראשונה ישיג מעט ובשניה כפלים, וכל שיתעסק בה תקל הבנתו וימצא לפניו נתיב החכמה דרך סלולה, **ויפה לו שעה אחת מאורך זמן בהתחלה**.

וביאר הרב פינקוס, על פי מה שמספרים על ממציא משחק השחמט שהמציא חכם אחד עבור מלכו, המשחק נשא חן בעיני המלך והוא ביקש לתת לו פרס, רצה החכם להמחיש למלך את מורכבותו העצומה של המשחק שניתן לבצע בו מליוני מהלכים שונים, והוא אמר למלך כך: הכנתי טבלת שחמט ובה שישים וארבע משבצות, מבקש אני מאדוני המלך שעל המשבצת הראשונה יניחו גרעין חיטה אחד, ובמשבצת השניה יכפילו את הכמות ויניחו שתים, במשבצת השלישית ארבע, וכן על זה הדרך 8, 16, 32, וכו'. רק זאת בקשתי. בתחילה המלך צחק מדבריו, אך כשעשה חשבון לעצמו התברר שאין די חיטה בכל המדינה בכדי לעמוד בדרישת החכם, אם נכפיל את הכמות 64 פעמים נגיע למיליארדים רבים. אומר הרב פינקוס שאותו דבר בלימוד התורה, ככל שהאדם לומד יותר כך התועלת בלימודו גדולה יותר, ולכן גדולי ישראל הגיעו למעלתם המופלגת בידיעת התורה, מפני שכל תוספת מכפילה את עצמה עוד ועוד לאין שיעור. זה הסיבה לפער האדיר בין תלמידי חכמים לאנשים רגילים למרות שהפער בשעות הלימוד אינו גדול כ"כ.

נמצאנו למדים שמצות התורה 'ושננתם' היא מצוה השוה לכל נפש, אם רק נשכיל לדעת כיצד ללמוד את הדברים בצורה נכונה, כפי שאנו יודעים יותר מאלף מנגינות בעל פה, ונעבור בסייעתא דשמיא של לא רק צבירת הידיעות אלא הכפלת הידיעות, ובשיעורים הבאים נלמד בסייעתא דשמיא מהם הכלים לכך.

פרטים אודות הרישום לסדרת השיעורים

השיעורים מתקיימים בירושלים (בישיבת מיר, ובנוה יעקב - פסגת זאב, ובבית וגן), באופקים, ובאלעד.

כמו כן ניתן להצטרף ולקבל גישה לשמיעת השיעורים בטלפון.

הנרשמים יוכלו לשמוע את השיעורים בקו 02-3131465 שלוחה 4 (יש למלא בנדרים פלוס את הטלפון ממנו רוצים לשמוע את השיעורים, ניתן לשמוע את השיעור הראשון חינם).

מחיר הסדרה הוא 720 ₪, ולבחורים 400 ₪, עד 10 תשלומים.

מבצע מיוחד (עד חנוכה): 600 ₪ לאברכים, ו300 ₪ לבחורים.

החזר כספי עד גובה התשלום למיישמים את התרגילים שניתנים בשיעורים.

להרשמה ופרטים 055-400-7977, או בנדרים פלוס קופת סיכומי תמצית.

{ אז נדברו }

פרשת תולדות תשפ"ז | גליון מספר: 754 | לסדר: "אתה עתה ברוך ד' "

על פי התורה!! האם יש עניין להיות יצור חברתי ותקשורתי???

יש לי שאלה מפתיעה למדי: האם על פי ההשקפה היהודית יש עניין ליצור קשרים חברתיים?? האם יש עניין להיות בן אדם ידידותי..?? תבין: זה הרי אחד המאבקים הקבועים שיש לנו בבין הזמנים מול אותו בן עליה שהוא מצידו רוצה רק ללמוד כל היום... ויש תמיד את הנציגים מטעם האיגוד או משכני שממש לוחצים ומשדלים אותו בכל דרך להיות חלק מהפעילות החברתית... ת אני זוכר את זה בתור בחור צעיר... אני מצידי להסתגר בעזרת נשים וללמוד כל הזמן... אבל לא!! כל הזמן לחצו עלי שאני אגיע לקעמפ, שאני אסע יחד עם כולם לשבת, 'כי זה חשוב',

והשאלה היא: מי אמר שזה חשוב?? האם באמת יש עניין?? בעצם מה... מה העניין??

אז תן ניחוש מהי התשובה הצפויה שלי??? **התשובה היא: כן!!!! כן רבתי!!**

ע"פ ההשקפה היהודית יש עניין להיות יצור תקשורתי!! כן!!! בפירוש!! כעת שים לב: חשוב לי להדגיש: זה לא שתקשורת זה ערך יהודי בפ"ע!! אנו לא ממציאים ערכים יהודים, אבל זה כן בהחלט אחד **מקווי האופי שמאפיינים יהודי!!** חז"ל מדגישים לנו בהרבה מקומות, שאחד מדרכי קידוש ה' זה אדם שדעתו מעורבת עם הבריות, ומשאו ומתנו בנחת עם הבריות,

בפרשה כתוב ההבדל הבולט ביותר בין עשיו ליעקב: ויגדלו הנערים ויהי עשיו **איש יודע ציד איש שדה...** ואילו יעקב **איש תם יושב אוהלים...** מה ההבדל בין איש שדה ל--איש אוהלים??

שדה זה לא מקום ישוב!! עשיו לא יכול לחיות בהרמוניה עם אנשים מן הישוב... הוא לא מסתדר איתם, יש לו תמיד היתקלויות עם אנשים... לעשיו יש אופי משלו, שלחיות בחברת אנשים שחושבים אחרת זה מעצבן אותו... זה מגביל אותו... אין לו סבלנות אליהם, ואילו יעקב יושב אוהלים... יושב בישיבה!! פוגש אנשים ומתנהל איתם... בן תורה הוא יצור תקשורתי... הוא לומד להסתדר עם אנשים, מה שבטוח: יצור לא תקשורתי... אחד כזה שהעבודת ה' שלו גורמת לו כל הזמן להיתקלויות ולפיצוצים מול אנשים יש כאן אינדיקציה שעובד ה' כזה הוא לא מודל לחיקוי!!!

וצריך לדעת שדווקא עובדי ה' הצעירים, מאוד נוטים לטעות ולהתבלבל בזה!!!! (לא נעים לומר, אבל במבט לאחור אני מגלה שחלק מעובדי ה' שהכי התמגנטו עליהם בתור בחור צעיר, כיום אני יודע למפרע שחלק עיקרי מההתלהבות שלי התמקדה דווקא בנקודת חולשה!!! כן... הוא היה באמת עובד ה', אבל הייתה לו חולשה מסוימת בתקשורת בין אישית... ודווקא ההתנהלות הלא תקנית הזו שובה את לבו של הצעיר!! ולמה?? כי בתור בחור חיפשתי מדרג'ת... חיפשתי עובדי ה' בשיעור קומה מאוד נשגב, וכשפגשתי אישיות שלא כ"כ מצליחה לתקשר עם הסביבה, אוטומטית תרגמתי את זה שזה כביכול סוג של מדרגה מאוד גבוהה, שמרוב שהוא צדיק הוא לא איתנו... אז זהו!!! שאין לנו בעיה עם חולשות... אבל אל תעשה מהם שיטה!!! במקום לדון אותו לכף זכות על תקשורת לקויה, הפכתי את זה לסוג של התנהלות) אז זהו שלא!!! צריך לדעת שחלק בלתי נפרד מעבודת ה' זה תקשורת בין אישית נורמלית!! זה אחד מתנאי הסף להיות 'ישראל אשר בך אתפאר...'

עכשיו: באמת מה העניין להיות יצור תקשורתי?? מאיפה המושג הזה? איפה זה כתוב בתורה?

אז ככה: מקובלנו: שחרש פטור מכל המצוות!!! למה?? כי הוא לא פיקח!!! כן... כולנו יודעים שפיקח ו--חרש זה דבר והיפוכו.. כמו שהמשנה תמיד אומרת: 'חרש והתפקח, פיקח והתחרש',

מה הפשט בזה?? מה ההשוואה בין פיקח לחרש?? העניין הוא פשוט:

מה עושה את הבן אדם פיקח??? **תקשורת בין אישית!!!!** התקשורת הבין אישית היא זו שמקנה לבן אדם רגישות והקנאת יחסים... כל תינוק שמתחיל לשחק וללהג מול תינוקות בני גילו... דרכם הוא לומד לפרש את המעשים שלו... לפי התגובות של החברים הוא קולט שלעשות ככה זה מציק ואילו ככה זה נעים, כשמחייכים זה גורם לחיוך, וכששורטים זה גורם לבכי... התקשורת הבין אישית מול הזולת עושה את הבן אדם פיקח.. מעניקה לו קודים חברתיים והבנה בשטח...

ומה לעשות שלחרש (אמיתי) יש מגבלה פיזית שהיות והוא לא שומע... אז התוצאה הישירה והעגומה היא **שיש לו לקות תקשורתית!!!!** מי שחסר לו בתקשורת הוא לא פיקח... ולכן חרש ושוטה זה הולך ביחד... זו בדיוק הסיבה למה קטן הוא גם חלק מהשלישיה של חש"ו... ולמה?? מאותה סיבה בדיוק!! תינוק קטן חי בבועה של עצמו... וממילא כל עוד הוא כזה, אז באמת חסר לו בתקשורת, ולכן גם קטן הוא אשטיקלא חרש ופטור מן המצוות...

בקיצור: כשההורים שלי רבו איתי שאני אשחק עם ילדים... וכל פעם שהייתה לי התמודדות מול חבר, ניסיתי לברוח לסינר של אמא, אבל היא התעקשה לעמוד מהצד ולא איפשרה לי לברוח מהזירה, כי היה לה חשוב שאני אלמד התנהלות תקשורתית,, אני מצידי במשך שנים ראיתי בזה סוג של עקרון מודרני!!! עוד משהו שהפסיכולוגיה הכניסה לנו לסל... אז זהו!!! שממש לאחרונה עליתי על הנוסחה היהודית שבזה... יצור לא תקשורתי הוא קצת חרש!!! ומה לעשות שחרש הוא נישט בר חיובא!!! כלומר: אין עבירה להיות לא תקשורתי... מאותה סיבה שאין עבירה להיות שוייטה... אבל מה לעשות... שוטה זה שוייטה ליידער... נישט בר חיובא!! ויש חובה קדושה לעשות הכל כדי להכשיר את עצמי להיות בר חיובא!!

(אגב: מעניין לציין: ראיתי שטיקל גאוני שאמר הק' ר' אברהם גרודזי'נסקי הי"ד כחודש לפני פרוץ השואה, הוא ביאר שם שהמשחק בקוביה פסול לעדות **לא בגלל** שהוא בר עבירה!! אלא אדרבה, זה בגלל שהוא לא **בר מצוה**, כי הסחר האנושי בנוי על תקשורת בין אישית של שני סוחרים שמתמקחים וכל אחד מושך לכיוון שלו וממשש דופק, זה מאפיין מובהק של **הסוחר היהודי** שבסוף הירידה היה נכנס לבית המדרש ומשתמש עם אותה תבנית של תקשורת, להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד... הראש המסחרי הזה הצליח לתקשר עם בורא עולם, אבל מי שמשחק בקוביה ששם הכל עניין של מזל והימורים... אז במילים אחרות הוא בורח מתקשורת!!! הוא לא מוכן לנהל דיאלוג של סחר תקשורתי, אלא הוא נותן למזל לנהל אותו... כזה אחד הוא סוג של חרש, זה לא עניין של עבירה, אלא הוא פשוט לא פיקח, הוא לא בר דעת, לא בר מצוה)

ההמשך בעמוד 3-4 בגיליון זה...

להצטרפות לרשימת התפוצה במייל:

A8447168@gmail.com

--

לתקבות בפקס:
077-4448588

לקבל את העלון בפקס:
מערכת אוצר הגליונות:
02-3132641
קוד עלון: 1233

לתרומות ולהוראות קבע לעלון:
באשראי:

"נדרים פלוס"

(קופה: עלון אז נדברו)

בטלפון:

0799-654321

בבנק: בנק פאגי
סניף 182
חשבון 747815
ע"ש: שב שמעתא
(מוכר להחזר מס)

למענה אנושי:

052-7683095

חגי הנביא!! והחג שאחרי החגים!!!!

ראש חודש כסליו כאן, ומתחילים כבר להריח חנוכה... מה שבטוח, במכולת כבר התחילו לשים לי את הסופגניות ליד הקופה... אני מקווה להתחזק עם זה מעמד עד חנוכה... על כל פנים בתור בחור, ברגע שהגיע ר"ח כסליו התחלתי ללמוד הלכות חנוכה, כי ל' יום קודם החג וכו', ואז אמרו לי שמה פתאום... חנוכה זה בכלל לא חג!!! ואז נודע לי שזה ויכוח ישן נושן, יש כאלו שממש כועסים ומקפידים שלא לקרא לחנוכה חג, כי לא מוסיפים על החגים, ומאידך יש כאלו שאצלם חנוכה זה חג לכל דבר עם כל ההכנות... והשנה מצאתי פשרה מעניינת!!! לחנוכה אמנם לא קוראים חג!!! אבל לכל הפחות נקרא לו **חגיון!!** מה הקשר?? אז זהו שחגיון!!! הוא אחד מג' נביאים אחרונים, וחגי הנביא, הוא זה שעומד ומתנבא בהושענא רבא!!!

ועל מה הוא מתנבא? **על הורתו ולידתו של חנוכה!!** אני לא יודע אם זה קשור, אבל חגי הנביא עומד ביום האחרון של החג ומתנבא שאוטוטו- עוד מעט אחת ואני מרעיש את השמים ואת הארץ... תתכוננו... הולך להיות פה עוד חג!! הלא הוא חנוכת בית חשמונאי, שאז גדול יהיה כבוד הבית האחרון מן הראשון...

תכל'ס הנביא חגי הוא ספר מאוד קצר, מדובר בסה"כ ב-39 פסוקים, (פחות ממפטיר יונה) אבל בספר הקצר הזה יש משפט אחד שחוזר על עצמו חמש פעמים לאורך הספר!!!

שימו לבבכם על דרכיכם!!!! שימו נא לבבכם!! שימו נא לבבכם!! מהיום תזכור שהתמרור שנקרא **'שים לב'** לקוח במקורו מחגי הנביא, מה יש??

על מה חגי הנביא מזהיר כ"כ לשים לב??

העניין הוא: שהיות וחגי הוא אחד מג' הנביאים האחרונים, שזה כבר לקראת שקיעת שמשה של הנבואה... ככל שזה התקרב לסוף הנבואה, ככה הנבואה הלכה ופחתה, זכריה כבר מתנבא בעיקר בדרך משל וחידה... וגם חגי הנביא, כשהוא פונה לישראל הוא בעיקר משקף להם!!!

חגי הנביא אומר לישראל: אתם הרי יודעים בדיוק מה קורה כעת כאן בארץ ישראל... ואז הוא משקף להם את התקופה הקשה שהייתה אז, את המחסור, את הבצורת, את היוקר, ואת הרעב, את כל זה חגי מעמיד בפניהם. טוב!!! בשביל זה לא צריך להיות נביא... את הנתונים העובדתיים האלו כולם ידעו אז בהיכרות מקרוב!!!

ובכן, מעתה- אומר חגי הנביא, אם מעכשיו אתם תדרשו את ה' ותחלו לבנות את בית המקדש, אני מתנבא שמעכשיו יהיה טוב!! אבל **תשימו לבב!!** שימו לב לשינוי שהולך להתרחש מכאן ואילך... ושוב חוזר הנביא ומדגיש ומתריע: אני שוב משקף לכם: א. מה קורה כעת!!! ב. מה אני מצווה אתכם לעשות מכאן ואילך. ג. ומה יקרה מהרגע שתעשו את זה, ושוב חוזר חגי הנביא ואומר: תשימו לב!!!

זאת אומרת: הפעם לשם שינוי חגי הנביא לא מתנבא ומסיים נבואתו והולך... לא!! הפעם חגי הנביא מבקש שיתוף פעולה! אני רוצה שתשימו לב!!! כי אם לא תשימו לב לא תעזור כל הנבואה שלי, חגי הנביא מוסר לנו כאן נבואה לדורות!!! חגי מבשר לנו בזאת שגם אחרי שתפסוק הנבואה, אל דאגה, עדיין יהיו גילוים שמימיים שניתן יהיה לראות את ה' בעיניים... אבל בשביל זה צריך לשים לב!!!

לדוגמא: אני יכול להעיד על גילוי שמימי שראיתי במוחשי לפחות עשר פעמים... כל פעם שהעניינים הסתבכו וכל מיני מפריעים, ברגע שקבלתי על עצמי חיזוק בעסק התורה (במה שהייתי צריך להתחזק) התקיים בי: אם ראית שהיסורים ממשמשים ובאים עליך רוץ לחדרי תורה ומיד היסורים בורחים ממך,

ההמשך בעמודה השמאלית

(המשך) תכניס לראש: איפה ששמשים לב!! שם שמים גם את האצבע!!!

כל פעם מחדש שהבנתי שהיסורים באו עלי בגלל ביטול תורה, ברגע שקבלתי על עצמי חיזוק והתחלתי לבצע אותו, הרי ראיתי בחוש שכל המקבל ע"ע עול תורה מעבירים ממנו עול יסורים וכו'... עכשיו: אמרתי שראיתי את זה בחוש עשר פעמים... מה... רק עשר פעמים ולא יותר? מה התשובה? מסתמא זה קרה יותר פעמים... **רק לא שמתי לבו!!** רגע... וחוץ ממני, הרבה אנשים אחרים, האם גם הם שמו לב שכשהם קיבלו ע"ע חיזוק בתורה, ה' העביר מהם עול יסורים ועול מחשבות טורדניות?? לא!! לא בטוח! למה לא??

כי... כי הם לא שמו לבו!!! נו... באמת למה?? למה הם לא שמו לב??? אתה יודע למה לא??

כי יש כלל ברזל: איפה שאני שם לב!!! שם אני גם יודע לשים את האצבע!!!

הבנת את המשפט? אני חוזר: **איפה שאני שם את הלב!!! שם אני יודע לשים אצבע!!!**

בא ניקח דוגמא מאוד פשוטה: תאר לעצמך שבעוד חודש תקום ממשלה שתהיה מאוד מאוד טובה לחרדים (אני כמובן מתכוון לממשלה הכי גרועה, שרק מסיבות צדדיות הם יהיו 'נראים כאוהבים לחרדים בשעת הנאתן') וביום בהיר כל הגזירות נגד החרדים יתבטלו... וכעת לא נותר לנו אלא לברר למי מגיע הקרדיט.. איך קרה שלפתע הכל בא על מקומו בשלום? נו.. איך מסבירים את זה?

אוההה... נכנסתי פה לדלת פתוחה... כל מי שקצת מבין בפוליטיקה, רק תתן לו את המקרופון והוא יכול למסור פה שיעור כללי של שלוש שעות... הוא ינתח לך לפרטי פרטים את כל השחמט הסבוך שנוצר... והלשון מאזנים... והערבים... אפשר להסביר את זה באינספור ויראציות מי ייצר את המצב... ומי שתה קולות, מי עשה את תרגיל נכון ומי לא,

רגע... ואם אני פתאום אייבש אותך ואני אטען בתוקף שהסיבה שקמה ממשלה טובה לחרדים זה פשוט בגלל שרבבות אברכים בני תורה עמדו בניסיון לא קל, והחליטו בנחישות שבכל מחיר הם דבקים בתורה גם ללא הנחות בארנונה ובמעון ובעקבות זה שהם קיבלו ע"ע עול תורה גזרה חכמתו ית' שיסיר מהם עול מלכות... אה... מה תגידו?? איך תגיב ליז??

אני אגיד לך איך תהיה התגובה. פחות או יותר ככה.. כן.. בבבטח.. ודאי... ברור... אבל.....

בקיצור: תפסיק להשמיס לי פה עם מוסר... תודה רבה, תתחיל לדבר לעניין...

למה?? למה כך תהיה סוג התגובה?? כי שוב אחזור על אותו כלל:

על איפה ששמים את הלב, על זה שמים אח"כ גם את האצבע!!!

בא נדבר בכינוי: כשהייתה כאן מערכת בחירות... איפה שמנו את מוקד שימת הלב שלנו? במפת הגושים!! בכל מיני פרשנויות פוליטיות למיניהם... שמנו לב לכל מיני אישיים פוליטיים שהשמיעו את קולם, נכון שם שמנו את עיקר מוקד שימת הלב?? אז זהו!!! שאחרי ששם שמנו את הלב, אל תצפה שפתאום כולנו נשים את האצבע ונדע לומר שהישועה הגיע בזכות 'המקבל עול תורה מעבירים ממנו עול יסורים וכו', מצטער, הגענו מאוחר, כי שמים אצבע איפה ששמים לב!!! והיות ושמת לב לכל מיני פרשנויות פוליטיות, בסופו של יום עליהם גם תשים את האצבע, **זה בדוק ומנוסה!! וזה בדיוק מה שחגי הנביא מכין אותנו...**

אל דאגה, גם לאחר שתפסוק הנבואה, עדיין ימשיכו להגיע חיוכים בהירים משמים... יהיו גילוים ברורים משמים על בסיס קבע, אתם תוכלו להיות מורה באצבע כמו התינוקות בשירת הים ולומר: זה קלי ואנווהו!!! הנה ה'... ראיתי אותו במו עיני... רק מה??

בתנאי שתשימו לב!! כי שוב ושוב: גם אם יהיו ניסים גלוים והחרטומים אפילו יודו אצבע אלוקים היא!!! אם אתה לא תקדים לשים לב, לא תוכל לשים על זה את האצבע!!! יהיה אצבע אלוקים... יהיה יד הגדולה אשר עשה ה', אבל לא תדע לשים על זה את האצבע!!

כעת נחזור אלי... כל פעם שמיקדתי את תשומת לב והפנמתי את הפסוק 'נאלמתי דומיה החשיתי מטוב וכאבי נעכר', שעל זה דורשים חז"ל שברגע שנאלמתי מעסק התורה והחשיתי מטוב- אין טוב אלא תורה, אוטומטית 'כאבי נעכר', ובשניה שחזרתי לעצמי ותפסתי חיזוק, כל ההסתבכויות ברחו ממני, אז זהו!! שכל פעם שהצלחתי למקד מבט ולשים לב שזה זה! העניינים הסתדרו... האם תמיד זה קרה? לאו!! למה לא? **כי לא תמיד שמתי לב שזה זה!!!** וברגע שלא שמים לב, לא יודעים לשים אצבע!! לא חסרים מקרים שהייתה לי איזושהי בעיה ביזוקרטית, ובסוף היא הסתדרה, למה הייתה בעיה? כי 'במשך חודש ימים לא הצלחתי לתפוס אותו', נו... תנחש איך הבעיה נפתרה? כי אחרי חודש כן הצלחתי לתפוס אותו... אה... מה ההבדל בין המקרים?? למה כאן הישועה הגיעה כתוצאה מחיזוק בתורה וכאן זה הסתיים בזה ש'הצלחתי לתפוס אותו'?? פשוט מאוד: שוב אותה נקודה!!! הכל תלוי איפה היה מוקד שימת הלב!! במקרה הזה שמתי את מוקד תשומת לב על אותו אחד שלא תפסתי אותו, והיות ותשומת לב הייתה בבירוקרטיה שאני לא תופס 'אותם'!! אז בסוף גם את האצבע ידעתי לשים שאיפה זה הסתיים?? שבסוף כן תפסתי 'אותם'

כן!!! מכין אותנו חגי הנביא: הכל מתחיל ונגמר בך! שימו לבבכם!! איפה שתשים לב שם תשים את האצבע!! לא יעזור נביאים, לא יעזרו לך המופתים והישועות... גם אם יהיו ניסים גלוים... ליצני הדור תמיד ישימו בסוף את האצבע איפה שמראש הם שמו את הלב...

אתן לך עוד דוגמא מוכרת: קופה פלונית הבטיחה אשתקד שכל מי שיתרום להם ימצא את הזיווג שלו בשנה זו, ואז חלפה שנה, והם מגוללים לנו עשרות ישועות שהגיעו ישירות בעקבות הקופה... מאיפה הם יודעים כ"כ במדויק לפרט כל מי שראה ישועה בזכותם??

פשוט מאוד: **הם שמו לבו!!** למה הם שמו לב? כי כנראה היה פה מישהו שהיה חשוב לו לשים לב!!! סו"ס היה פה קמפיין מכוון, רצו פה משהו, וממילא כי מי שראה ישועה בהקשר של הקופה, הרי זה אוכל ומזון לשביל הקמפיין של השנה הבאה... (אין לי שום בעיה, בכיף) זאת אומרת: מי שחשוב לו לשים לב!!! יודע טוב מאוד לשים את האצבע איפה שחשוב לו.. .

רגע... ואם אני תרמתי לאותה קופה וגם התפללתי לה', למי אני אזקוף את הישועה? האם לה' או לאותה קופה?? שוב!!! תגיד לי איפה שמת את הלב ואומר לך איפה לשים את האצבע!! אם שמת את משענת לבך על קבר פלוני וסגולה אלמונית, עליהם אתה תשים את האצבע, הם 'הביאו' לך את הישועה, לך תכבד אותם בסנדקאות, אבל אם אחרי הכל, שמת לב לה', נשענת על מקור הברכות, אז ביום פקודה, כשתגיע הישועה, אתה תדע לשים את האצבע על ישועת ה'... זו הצוואה האחרונה של הנביא האחרון... שימו לבבכם!!! אתם תחליטו איפה לשים את הלב, ושם תוכלו גם להצביע... הנה ה'...

בקיצור: אם מישהו עדיין מחכה לאיזה ישועה או מופת שתנחת עליו מהשמים... אז תדע לך שהכדור בעיקר נמצא אצלנו... אני בסוף זה שאבחר למי לזקוף את הישועה...

(המשך מעמוד 1-) האם יש עניין להיות חברמן?

תכל'ס: זה ההבדל שהתורה מציפה לנו בין יעקב לעשיו!! יעקב מייצג תקשורת, יעקב תמיד משתמש במושג אח!! אחווה!! כל המושג של 'כי ישבו אחים יחדיו' יליף 'אחווה אחווה' מבני יעקב, יעקב במשך 22 שנה מתנהל בשתי שפות מול לבן... (שפה אחת מעל השלחן ושפה אחת מתחת השלחן, מה שנקרא 'אחיו אני ברמאות' ובשתי שפות הם תקשרו מצוין) חוץ מפעם אחת!!! היה פעם אחת ויחידה שיעקב אבינו ניתק קשר וברח... והותיר את לבן המום!!! כי גם לבן הערומי לא התכונן לזה! הוא לא הכיר את יעקב כמנתק קשרים!! (ואגב: גם אז, זה היה רק אחרי שיעקב שמע את בני לבן שמדברים מאחורי הגב ולא מנהלים איתו תקשורת ישירה, ואז 'וירא יעקב את פני לבן והנה איננו כתמול שלשום' ואז יעקב ראה לנכון לנתק קשר)

אבל לעשיו קשה לנהל תקשורת... אצל עשיו הכל עובד עם אלופים... כל אחד נהיה אלוף... כל אחד מתבצר באליפות שלו... עסוק בלהגדיר ולחדד לעצמו במה הוא המושיע היחיד של העולם, ולחפש את ההזדמנות הראשונה לחסל את כל מי שנקרה בדרכו... ובינינו עד היום זה ככה!! (אגב: למי שיודע, התוכן המוזכר כאן הוא הרבה יותר עמוק מהצורה שאני מציג אותה כאן, עיין ערך ח' מלכין קדמאין שכל אחד מתבצר במידה היחידנית שלו, ועסוק בלהחריב כל מה שנבנה לפניו בבחינת וימת, וימלוך תחתיו!! ואילו אצל הז' רועים שבמלכות ה' זה ז' מידות שממוקמות פנים אל פנים וממזגות ומשלימות זו את זו)

עד כאן בסדר??? **<u>אלא!!!! שכעת לפתע הסיפור מתחיל קצת להסתבך...</u>**

עד כאן אמרתי שעשיו הוא לא תקשורתי!! הוא איש ציד! איש שדה!!!

דא עקא ש-מה לעשות שלעשיו יש דוגמא טובה!!! סו"ס הוא בן של יצחק, והוא קיבל בזה דוגמא אישית מיצחק!! אם שמת לב, יצחק גם יוצא **<u>לשוח בשדה</u>** יצחק גם יושב בארץ הנגב, יצחק גם בורח למדברות ולשדות. אצל פחד יצחק אנחנו גם רואים התרחקות וניתוק מתקשורת. נו, אז יש לעשיו דוגמא טובה, הנה. גם יצחק חי בנתוני שדה בלי תקשורת?

<u>אז זהו!!! שיש הבדל תהומי בין חוסר תקשורת נוסח עשיו לבין יצחק...</u> אצל יצחק, זה לא שאין תקשורת!!! אלא אדרבה, זה מתחיל הפוך!!! ליצחק אבינו יש ערוץ תקשורת בין אישי הכי דביר מול ה'... יצחק כל הזמן בקשר מול ה' ותורתו, ואדרבה!!! דווקא מהמקום הזה, אתה יכול לראות את יצחק לא כ"כ מתקשר עם אחרים... לא בגלל חוסר תקשורת!!! אלא מרוב נחישות לשמור על תקשורת מלאה מול ה'!!!

אולי לא שמת לב, אבל בשורות ספורות אלו אני רוצה לענות על שאלה שממש מתבקשת וזועקת: תבין: אני פה בשורות האחרונות מסביר בלהט שיהודי הוא יצור תקשורתי!! יצור חברתי... דעתו מעורבת עם הבריות, ולמייעשה, כל המשפטים מהסוג הזה הם קצת... קצת צורמים, תסכים איתי שזה מצלצל לא כ"כ טוב באוזן... נכון זה נשמע שאני קצת... קצת מדבר כמו... כמו... כמו משכיל... הרי מה הייתה תמיד הטענה של המשכילים (כולל החרדים ה'חדשים' עד עצם היום הזה(?

הטענה הנצחית שלהם היא: שאתה לא יכול לגמרי להיות מבודד מכל העולם... סו"ס אתה לא חי לבד... אתה חי במדינה ואתה מקבל שירות ובתור יצור תרבותי ומדיני וחברתי מצפים ממך שגם אתה תשרת במדינה... ואילו אתה יורק להם בפרצוף ועונה להם בצרפתית: ששום דבר!!! אני דבוק בתורה!!! והם לא מבינים מה אתה רוצה, ומתייחסים אליך כמו משתמט ופרזיט ויצור לא תרבותי... ובאופן כללי זה לא סוד שהיהודי לאורך כל הדורות השתבח והתגאה בזה שהוא מבודד מכל האומות, הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב... וישכון ישראל בטח בדד!!

נו... והנה אני פה מגיע ומסביר בשיא ההריטות שהמאפיין של יהודי זה יצור תקשורתי וחברתי... נו... אז גם אני התחלתי לדבר כמו משכיל?? יש פה בדברי לכאורה צליל שנשמע 'היה יהודי בביתך ואדם בצאתך'???

<u>אה... למה זה לא נכון? מה בכל זאת ההבדל?</u>

אז הנה ההבדל התהומי: גם עשיו וגם יצחק... שניהם אנשי שדה!!!

כל ההבדל הוא שאצל יצחק זה 'ויצא יצחק **<u>לשוח</u>** בשדה!!!! ואילו אצל עשיו, 'איש יודע ציד איש שדה!!! הבנת?? יצחק יוצא לשדה דווקא בשביל **<u>להשיח!!!</u>** יצחק יוצא לשדה לא כי הוא רוצה להתנתק... אדרבה... הוא יוצא לשדה כי שם יש לו את הקליטה הכי טובה בתקשורת עם ה'...(זה כמו יעקב שקורא לרחל ולאה **<u>השדה</u>** אל צאנו... למה? רק בגלל שהוא רוצה לדבר!!! הוא רוצה לדבר איתם ולנהל איתם שיחה בצורה הכי תקשורתית ואידיאלית!!) ואילו עשיו...?? כשעשיו הולך לשדה, זה בגלל שהוא דוחה תקשורת!!! הוא יוצא מצויד בכלי ציד כדי שמי שיעיז להופיע מולי ואולי לנהל מולי דיאלוג, אני יקטע את השיחה בצרור יריות ואסיים איתו בכדור אחד ברא...

<u>כלפי מה הדברים אמורים??</u>

כשאני בתור חרדי מאוד שומר על הבית שלי, ואני לא מסכים בשום פנים ואופן שיהיה בבית שלי גישה לוואצפ, וקבוצות, ואתרים, כלפי חוץ זה אולי נראה למישהו שאני יצור לא חברתי ולא תקשורתי!! כן... כל פקידה במשרד ממשלתי שרוצה לשלוח לי קישור, או בוואצפ ואני מסביר לה שאין לי אופציה כזו, היא מצידה חושבת לעצמה... איזה יצור לא תקשורתי! הכל בסדר... היא יכולה להמשיך לחשוב... כי כל מי שיש לו טיפה שכל בקדקודו יודע ומבין שהסיבה היחידה שאין לי גישה לוואצפ... זה רק בגלל שאני נחוש להמשיך למנף את התקשורת הבין אישית הכי בריאה והכי תקינה כאן בתוך חומות הבית ולא לפזול החוצה... היות ועולה לי בחיים שנשב פה יחד בארוחת ערב ויהיה פה תקשורת בין אישית בריאה ולא שכל אחד יהיה קבור במכשיר שלו... לכן!!! ורק לכן אני נחוש להתנתק מכל תקשורת לא מבוקרת לרשת!!! (אה... אז הפקידה מהבנק לא מבינה את זה?? לא נורא, זה לא הדבר היחיד שהיא לא מבינה... היא גם לא הבינה למה כ"כ מהר היא נהייתה חד הורית... היא כבר לא מבינה שאפשר בכלל אחרת...)

אז הנה לך דוגמא של יצחק שיוצא לשדה!! כלפי חוץ אתה יכול לראות יצור לא תקשורתי.. אבל זה ההיפך הגמור!

כן... זה הרמב"ם המפורסם בהלכות דעות: **"ואם היו כל המדינות שהוא יודעם ושומע שמועתן נוהגים בדרך לא טובה כמו זמנינו... ישב לבדו יחידי... ואם היו רעים וחטאים שאין מניחים אותו לישב במדינה אלא אם כן נתערב עמהן ונוהג במנהגם הרע יצא למערות ולחוחים ולמדברות, ואל ינהיג עצמו בדרך חטאים"** הרמב"ם ממליץ לפעמים ליהודי לצאת למדברות... למה? כי הרמב"ם הוא לא תקשורתי?? הוא מייעץ ליהודי לדחות תקשורת?? לא!!! ההיפך הגמור!! הרמב"ם היה מבחר המין האנושי והאישיות הכי אהובה ונערצת אצל המלכים באותה תקופה, רק מה?? היות ואני נחוש להמשיך תקשורת נכונה עם ה', אני אתנתק בקנאות מכל מישהו אחר שירצה לתקשר איתי על חשבון דודי ורעי...(אגב: אצל יצחק בפרט, יש פה מצב חירום... אברהם מצד אחד משביע את אליעזר שלא יקח אשה ליצחק מבנות הכנעני, כי כולם פה רשעים ללא יוצא מן הכלל, ומאידך גיסא: אל תעיז להוציא את יצחק מכאן כי הוא עולה, תנסה לשקלל את שני הנתונים האלו ביחד... מהי המשוואה קבלת?? שיצחק נותר אדם בודד בתוך ארץ כנען!!! הוא מנוע מלנהל תקשורת עם כל מי שסביבו, כי כולם רשעים, ואילו לצאת מא"י הוא גם לא יכול... כן, נגזר על יצחק בעל כרחו סוג של חוסר תקשורת... ולכן גלות מצרים מתחילה מיום לידתו של יצחק!! צורת חיים מבודדת שכזו היא גלות לכל דבר... אבל החוסר תקשורת עם הסביבה לא נובע מאי תקשורת, אדרבה... זה נובע מקנאות לתקשורת רציפה עם ה')

את כל האריכות של השורות האחרונות הזו כתבתי כדי לזהות את המוקש!!! כן!!! יהודי הוא סנוב!! יהודי מבודד!!!

השאלה ממי??? מאומות העולם... מהרחוב המסוכן...

אבל בתוך היהדות?!? בתוך הקהילה? בין אדם לחבירו?? כשהוא חי ומעורב בין עושי מעשה עמך?? כאן אדרבה ואדרבה!! חייבים תקשורת בין אישית... **<u>תקשורת בין אישית בריאה זה א' ב' של בין אדם לחבירו!!!!</u>** בדיוק על זה דיבר הלל הזקן, כשאותו גר התעקש שהלל ילמד אותו את כל התורה כולה על רגל אחת... הלל לא נבהל... הלל מצא הגדרה אחת קולעת שכוללת בתוכה את כל התורה כולה על רגל אחת... מהי??

<u>מאי דעלך סני לחברך לא תעביד!!! זו כל התורה כולה!!!</u> מה פירוש??

הלל הסביר לאותו גר: יהדות זה עולם של ידידות!!! זה תקשורת!!! התקשורת מול הרבש"ע זה היסוד של בין אדם למקום, ואילו התקשורת הבין אישית התקינה בין יהודים זה היסוד של בין אדם לחבירו...

אני מוכרח לומר ש-לי באופן אישי כל היסוד הזה הוא מחודש מאוד!!! להבין שתקשורת בין אישית זה ערך כ"כ מהותי ביהדות, עד כדי שהוא חלק

ההגדרה של פיקח ובר דעת... שתבין: אחת הטעויות הכי מוכרות בקרב בחור בן עליה זה מה העניין להיות חלק מהחברה?? אם אני בחור בן עליה ולא בא לי לצאת לטיול עם כולם... למה כ"כ מנסים לשדל אותי לצאת? עד שסו"ס הצלחתי להתגבר על הביטול תורה של הפטפטת הזו... עד שהצלחתי להתנתק מכל הנייעס שמבטלים אותי... סוף סוף הצלחתי לסמן וי שאני כבר כמעט ולא מפטפט ורק שטייגן שטייגן שטייגן... ופתאום כולם עושים לי עליהום וכמעט מכריחים אותי בכח לעצור את ההישג הזה ולהוריד פרופיל... כן!! מאוד קשה להסביר לצעיר בן עליה כזה דבר!! (וכאן חשוב להדגיש: לא רק שקשה לבחור להבין את זה, אלא מניסיון אישי, כל פעם שניסו להתמקח איתי בנושא הזה, תמיד פירשתי לעצמי את המשא ומתן הזה, שזה כמו עוד איזה פרוטוקול כזה... זה כמו שאם אני מאוד מתאמץ בשבילך, אתה אמור להגיד לי בנימוס שלא... לא... אל תתאמץ... לא נעים, ואני כעת אמור לענות לך... שלא!! בשמחה... זה לעונג לי... נכון זה הפרוטוקול של השיח הנימוסי?? אז הייתי בטוח שככה זה בכל פעם שניסו לדחוף אותי בכח לחברה... פירשתי את זה שכאילו מתפעלים ממני מאוד שאני כזה מתמיד מופלג, ומרוב שמתפעלים חוששים עלי שאני לא אקרוס... וכעת לא נותר לי אלא לענות להם עם כל ה'ענווה': שלא!! לא!! הכל בסדר... אני 'אוחז שם' במדרגה הזו) אז זהו שלא!!! צריך לדעת שהסיבה האמיתית למה 'מיעוט שיחה' היא חלק בלתי נפרד מקנייני התורה... זה לא חשש נקודתי שאנחנו מפחדים עליך שאם רק תלמד כל הזמן אתה תקרוס... לא!! החשש הוא הרבה יותר איסטרטגי!!! אנחנו יודעים שמי שיותר מידי מכונס בתוך עצמו... לא מתקשר עם הסביבה שלו ולא מנהל תקשורת בין אישית הוא קצת חרש... קצת שוטה, ואולי גם נשאר קטן...

חשבת שגדלת... חשבת שאם נהיית מתמיד כזה שלא מדבר מילה עם אף אחד, חשבת שנהיית בזה גדול?!? קח בחשבון שדווקא זה גורם לך לנסיגה! כי נכון ש'תלמוד' זה הקנין הראשון והחשוב בקנייני תורה, אבל יש עוד 47 קניינים, שכמעט חצי מהם תלוי באופן הכרחי בתקשורת בין אישית, ומי שמדכא תקשורת בין אישית הוא פשוט מאבד בידיים נתחים שלימים מהבר דעת שבו... הוא פשוט לא מבין עניין!! ולצערנו הרב ניתן לפגוש את זה באופן הכי ישיר בהבנה שלו בלימוד או בחוסר הכרת המציאות... אז יתכן שהוא אולי יפגין יכולות של ידע ושליטה(שזה תוצאה של עקביות ועמל) אבל בלהרגיש סוגיה ולקלוט את התמונה... בזה הוא חלש יותר מאחרים!!! אין לו את הפקחות שמסורה לתקשורת...

(כמדומני שיש בני עליה שהם מבינים סוגיה, אבל עדיין מפריע להם שהם לא מרגישים סוגיה, והם לא מצליחים להסביר מה מפריע להם, 'מרגיש להם' שיש פה משהו והם לא מצליחים להצביע על הנקודה, ואני חושב שהבהירות שבפקחות חסרה להם, והיות ובפונציאל יש להם את זה, אז הם מרגישים שחסר להם משהו... כי זה מכובה אצלם!!)

ואם כבר הגענו לנושא הזה... אז תרשה לי לומר עוד משהו בעניין:

אחת הקבלות שקבלתי על עצמי בר"ה האחרון זה ללמוד בעיון את הסוגיה של לשון הרע!!! תבין: כולנו יודעים שלשון הרע זו עבירה מאוד חמורה, וצריך ליזהר מאוד וכו' וכו'... אבל מה אעשה, שכל פעם שפתחתי את הסוגיה כדי לברר את הנושא של לשון הרע... בסוף תמיד איכשהו יצאתי עם רושם כללי כזה ש. שעזוב... בינינו. אל תדבר על ככלום וגמרנו!!!! אל תדבר על שום דבר ועל אף אחד.. מה שבטוח בטוח...

בסוף זו הייתה המסקנה שלי... אז ככה: פעם לא היה לי בעיה להגיע לכאלו מסקנות, זה כמו שאני לא בקי גדול בהלכות שבת, אבל זה לא מפריע לי להיות יראי שמים... כי מקסימום אני לא מזיק אבן בשבת!! לא פותח דלת, ולא מרים בקבוק, ולא נושם עד שאני לא יודע בוודאות שזה מותר... כן... כך נראית התנהלות של יראי שמים עצלן, מחליט לכנוס בתוך שלו והכל אסור וזהו... אז מה הבעיה.. כמו שככה עשיתי בהלכות שבת... אז מקסימום נעשה אותו דבר בלשון הרע... אסור לדבר על אף אחד...

(אה... אבל בסוף זה הרי לא מצליח? טוב... אז מקסימום זה יכנס לרשימת של- 'זה באמת זה לא בסדר', עוד משהו לא בסדר, ושאף פעם לא מתכנן להיות בסדר)

אז זהו שלא!!!! פתאום קלטתי שזו לא אופציה!! מי שלא רוצה להיכשל בלשון הרע... ולכן מה? לכן הוא מחליט לשתוק ולהישאר מבודד ומנותק חברתית.. שידע לו ש-**רב הנזק על התועלת!!!** כי לדאבוננו הרב המציאות בשטח קובעת שהאנשים שצברו את השיאים הכי נוראים ומדממים בעבירות שבין אדם לחבירו... זה דווקא לא אנשים רעים!!! אלא מי??

אנשים שאין דעתם מעורבת עם הבריות!!!

מדובר בנתון עגום מאוד!!! הרבה פעמים מדובר דווקא ביהודי ירא שמים... והוא גם איש טוב ורחמן מטבעו... ואדרבה... באחד על אחד יתכן שהוא שופע חסד והטבה באופן מעורר השתאות(אבל מה לעשות שבאישיות שלו הוא לא תקשורתי, ו'אין דעתו מעורבת בין הבריות' והוא לא קולט את הניואנסים, ותכל'ס במבחן התוצאה הוא פיגוע מהלך!!!! הוא מחולל נזקים ודורך על היבלות הכי כואבות והוא אפילו לא מתחיל להבין מה הוא עשה... יש לו פליטות פה ממש לא במקום וחסר לו את החיישנים הבסיסיים לברור את המילים ולזהות מה נכון לומר, ומתי, הוא ידחף בכח לכל מיני נושאים ורגישים ויתעקש להתערב ולחוות דעה ורק יסבך עניינים,(ואין לו את החיישן הבסיסי לזהות שהוא לא שייך לאירוע הזה וכל ההתערבות שלו בנושא היא נזק אחד גדול מתחילה ועד סוף(ואני רוצה לעצור רגע ולהבהיר: מי שלרגע חשב שאני מעליב פה מישהו... הכל בסדר, מי שאני מדבר עליו, אין סיכוי בעולם שהוא יבין שמדברים עליו!! כי אין לו את זה!!! אבל הסביבה שחיים איתו וסובלים ממנו?!? אוה... הם מבינים יותר מידי טוב על מה מדובר... ואליהם אני פונה... כן... אני פונה אליך!!! שאתה כן תקשורתי, ודעתך כן מעורבת עם הבריות, ואתה חווה על בשרך איזה מחיר יקר משלם היצור הלא תקשורתי- בבין אדם לחבירו,

לפחות אתה!!! שאתה תחכים ממנו!!!

שתי מסקנות אני מצפה ממך שתפיק ממנו: א. שלפחות אני ואתה לא נהפוך את הבעיה הזו לשיטה!!! כשאני ואתה רואים עובד ה' רוב בלקות תקשורתית.. הוא תמיד מעורר מהומות ואין משאו בנחת עם הבריות, אל תתן לזה להתפרש כסוג של מהלך בעבודת ה'... אל תקרא לזה פרומקייט!! ולא עודף של יראת שמים!! גארנישט!! תקרא לזה לקות תקשורתית וזהו!!!! (כמובן שתמיד ניתן לדון לכף זכות, אבל שלא יתפרש כשיטה! כי חוסר תקשורת היא לא שיטה ביהדות ולא יעזור כלום!! היהדות מוכנה לקבל גם חולשות כל עוד זה לא שיטתי) **זו משימה אחת!** דבר שני: שלכל הפחות אנחנו לא נעודד חוסר תקשורת!!! **מה אני מתכוין?**? לדוגמא: אם פעם למדתי הלכות לשון הרע, והמסקנה הייתה שמהיום צריך לשתוק ולהישאר מבודד מהעולם וזהו... אז זהו שהיום אני יודע שלחיות ככה זה טרף!!! כי כמה שלשון הרע זו עבירה חמורה בבין אדם לחבירו, אז לטפח חוסר תקשורת בין אישית זה הרבה יותר חמור מעבירה!!! כי זה עצמו לא עבירה, אבל זה בסיס וכר נרחב להצמיח אישיות חסרת רגישות וטאקט לחלוטין...

(אני יודע שיבואו ויטענו לי מהמשנה: שלא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה... וניתן לצטט לי את כל שער השתיקה לארחות צדיקים, אבל עדיין, מי שמבין עניין קולט ששתיקה אין הכוונה למנזר השתקנים... שתיקה הכוונה היא או להקשבה, או סבלנות או לחילופין דיבור מחושב, על משקל 'והחריש יעקב עד בואם'... בקיצור: ברור שלדיבור יש מחיר מאתגר... שכשאתה מדבר אתה נכנס לסיכונים... אבל לכן מה?? גם החיים בעצמם מזמינים שלל התמודדויות, וכי לכן נישאר במיטה?? צריך מיעוט שיחה בשביל להיות בן אדם תקשורתי)

ואין לך השתחה וחטא בבין אדם לחבירו יותר גדול מזה... חז"ל בכבודם ובעצמם ממקדים אותנו שהסמל ודוגמא לחילול ה' זה לראות יהודי שאין!!! אין משאו ומתנו בנחת עם הבריות, ואין דיבורו בנחת עם הבריות, והוא כולו בעל קטטה ובכל מקום הוא מותיר אחריו אוירה חרוכה... אז מילא אם הוא היה מושחת, רשע ונוכל... החרשתי... עוד יצור לא סימפטי שראוי לכל גינוי, אבל דא עקא שלא!!! הבעיה הכי מרכזית כאן שהוא קורא ושונה ומשמש ת"ח, ובכל זאת התקשורת הבין אישית שלו כ"כ לקויה, שהבריות אומרות: 'אוי לו לפלוני שלמד תורה, ראה כמה מקולקלים מעשיו, כמה מכוערין דרכיו', בקיצור: אין לנו בעיה בקיומם של אנשים חסרי תקשורת... אבל לכה"פ שזה לא יצמח מתוך בית המדרש!! שזה לא יהיה תוצר רשמי ומוצהר מבית המדרש... שאף אחד לא יתבלבל ויקרא למחדל הזה עבודת ה'... כי לזה יקרא חילול ה'!! בקיצור: לא יחדל אביון מקרב הארץ... אנחנו לא מתיימרים לנקות את בית המדרש מחסרי תקשורת וטאקט... תמיד יהיו כאלו... אבל לפחות נדע שזה לא מודל לחיקוי!! בקיצור: אתה הבן עליה, שרשמת לעצמך לאחרונה הישג מרשים במיוחד!! שהצלחת להדביק את הקצב עם המתמיד של הישיבה... זה שלא מדבר עם אף אחד, לא מעניין אותו אף אחד, רק יושב ולומד ולומד ולא מבזבז אפילו דקה, שכמובן רק ככה צומחים גדיי'לים, קשקוש קשקוש!!! צר לי לאכזב אותך, שום הישג לא רשמת לעצמך!! רק נסוגת אחור!! וההוכחה המדעית ביותר: שלאחרונה אתה מרגיש פחות חשק בלימוד, פחות טעם, ופחות הבנה, אני נביא??

פרק ג': ענבי הגפן, דודי המנוגע, ושושנה מהעיזים, בית נאמן בישראל...

תקציר מהשבועיים האחרונים: הכל התחיל מדודי שלנו שזרחה צרעת במצחו בעוון ביזוי תלמידי חכמים, ודודי שחשב להתפטר בקלילות מהצרעת גירד ושייף את הנגע, ואז התברר שלפי רבנן התולש סימני טומאה 'אין רפואה למכתו' עד שתפרח בכולו, וכאן המרא דאתרא ר"א הורה ש-די לו בזה שיצמח לו נגע חדש... תכל'ס... דודי הספיק מאז להתבגר...

ובזאת עברנו לעזרת נשים... לשושנה שגדלה בבית של ר' שלמיהו הכהן, היחיד שמסכים לקבל בכורות תמימים לחצר שלו, וברגע של חוסר שליטה, שושנה החליטה להדביק עיגולי דבילה לאזניים של הבכורות, ואכן באותו יום הם חזרו מהמרעה עם אזניים נשוכות... העיזים נהיו שם דבר!!! כל העיר דיברה עליהם... העיזים קיבלו את הכינוי עיזי שושנה..

כן... זה לא היה נעים... כל פעם שהעיזים יוצאים לסיבוב כל הילדים רודפים אחריהם... וקוראים להם עיזי שושנה... (היה אפילו שולייא דנגרי אחד שכל פעם שהילדים היו מרגיזים אותו הוא היה מאיים אני אעשה לך משכנתא באוזן, אבל מאז הסיפור עם האזניים של שושנה... הוא התחיל לומר: אני אעשה לך שושנה באוזן... זה נהיה מושג של לעג וקלס) נו... אז מילא יש לנו פה עיזים ללא אזניים... לפחות זה אומר שיש להם מום, אז היידע, בא נשחט אותם כמה שיותר מהר... ונאכל אותם או שלא... העיקר לסלק אותם מכאן ויפסיקו לעשות ביזיונות... אבל לא!!! מה לעשות שחז"ל קנסו שכל בכור שנפל בו מום לדעת, אפילו בגרמא אין שוחטין אותו על מום זה, עד שיפול בו מום אחר... (וכאן זה היה לדעת... אוהו... זה היה לגמרי במכוון) והעיזים המשיכו להסתובב ולעשות ביזיונות... בקיצור: במשך תקופה שלימה שושנה לא יצאה מהבית... כל העיר דיברה על שושנה אחת שמטילה מום בקדשים בכוונה... היא גם קיבלה זימון לבי"ד לאופציה של מכת מרדות...

בקיצור: זה לא היה נעים בכלל!!! אבל מאז חלפו שנתיים... שושנה תפסה את עצמה לידיים... התבגרה ועל זה נאמר 'חטאת נעורי ופשעי אל תזכור', (שגם פשעי הנעורים נחשבים ונקראים בשם חטאים ושגגות) אבל השם הרע והקלא דלא פסיק עשה את שלו... ושושנה הגיעה לפירקה, וכולם ידעו שמדובר בכלילת המעלות, אבל עדיין!! הכתם של האוזניים לא הצליח לעזוב אותה... ובשלב הזה לכולם היה ברור שהיא ראויה לבעל משכמו ולמעלה... רק צריך לחפש מישהו כזה דומה שגם מאחוריו יש איזה קופה קטנה של שרצים...

ובשלב זה הגיע ההצעת שידוך של דודי!!!! מישהו שהכיר את דודי את פעם ובעיקר של היום!!! ניגש והציעה להורים של שושנה של פעם ובעיקר של היום, שני הצדדים שמעו את הסיפור משני הכיוונים... מה קרה פעם, ועם מי יש לנו עסק היום... ההורים של שושנה הלכו להיוועץ עם ר' אליעזר הגדול... סו"ס שושנה עדיין מדובר בסיפור שהתחיל ונגמר באזניים של כמה עיזים, וניתן לומר שהסיפור מאחורינו... אבל אצל דודי ? ! ? הסיפור עדיין לא נגמר!!! הרי דודי בשביל להיטהר לגמרי מטומאת צרעת, בשביל זה הוא ממתין לנגע נוסף שיופיע ועוד אח"כ שהנגע יעלם והוא יפטר ממנו... בקיצור: צריך פה שני ניסים- ולא ברור איזה נס יותר גדול!! גם שיגיע נגע!!! וגם שיעלם כמה שיותר מהר!!! ר' אליעזר בירך בחום והבטיח: אל דאגה... חתן מוחלין לו על כל עוונותיו... בעזה"ש עוד יגיע נגע, ודודי יתרפא ממנו במינימום של זמן...

השידוך נסגר במזל טוב... ענבי הגפן בענבי הגפן... חתן מרומם וירא שמים מרבים, עם הכלה המהוללה והצדקנית בת כהן... התחילו להיערך לחתונה... מיותר לציין שהחתונה נערכה באולם גן תחת כיפת השמים משום שהחתן מצורע... ומצורע מטמא בביאה... כל מי ששוהה יחד עם החתן תחת אותה קורת גג נהיה ראשון לטומאה... אבל חופה?!? לא מוותרים על חופה... החופה נעשתה עם מחיצה... כל מי שנכנס תחת יריעות החופה נטמא... ויש לציין שלא נרתעו!!! היו שם עשרות צורבא מרבנן ידידי החתן, שבאו להשתתף בשמחת הכלולות... וקטרו ליה אגנא, הם לא נרתעו מלהיטמא... אפילו ר' אליעזר הגדול לפתע הופיע במלא הדרו... נכנס תחת החופה ובירך ברכת חתנים, אם הקב"ה שוכן איתם בתוך טומאותם ומוחה את שמו על המים בשביל לעשות שלום בין איש לאשתו אז גם ר"א לא נרתע מלהכניס את ראשו ורובו תחת החופה... שתבין: עומד לפנינו חתן דומה למלך!!! מלך ביפיו תחזינה עיניך... אין זכר לצרעת!! כבר שנתים שהכל נקי... אבל הוא מצורע!! צרעת דרבנן!! אין לו טהרה עד שיופיע שוב צרעת שיטהר ממנה... רבי אליעזר בירך ברכת חתנים.. וכשהוא סיים הוא בירך את החתן מעומק לב... יהי רצון שכמה שיותר מהר תגיע צרעת ו... ועוד יותר מהר תסתלק... שני העדים ליוו את החתן והכלה בדרך לחדר יחוד... ורגע לפני שנכנסו... לפתע העד נאלם דום!!!! אני רואה טוב?? אני רואה לך משהו על המצח!!!!

מיד החלה המולה... חיפשו שם כהן שבקי במראות נגעים... תוך כמה דקות מצאו כהן... אבל לא!!! רבי אליעזר עצר אותם... לא!! חתן נותנים לו כל שבעת ימי המשתה... לא מסגירים חתן בבית המשתה... שאף כהן לא יתקרב לחתן ולכלה... ר"א חיפש דווקא ישראל שבקי במראות נגעים, כזה אחד שמצד אחד יודע להזהות נגע, אבל אין לו את הסמכות להסגיר ולהחליט... הגיע ר' יהוחנן הלוי שהוא מגדולי הבקיאים ומיד!!! מיד זיהה שאת כצמר לבן... הוא אפילו מדד שיעור כגריס מצומצם... ורבי אליעזר בירך בדמעות חמות ש... שהנגע ישמר!!! שח"ו לא יעלם!! שנספיק 'לתפוס' אותו בסוף השבע ברכות כדי שנוכל להסגיר, ואח"כ לפטור... (כן... זה לא כ"כ פשוט, זה שחתן נותנים לו כל שבעת ימי המשתה ולא רואים לו את הנגע... הרי זה מהדברים שעליהם נאמר: 'יש בדבר להחמיר ולהקל', לפעמים זה משחק לטובתו של החתן ולפעמים לרעתו, הנה... במקרה שלנו יתכן שהכי טוב היה לחתן שיסגירו אותו, מה שבטוח בטוח, אבל כנראה שה' רוצה עוד כמה דמעות שעליהם יושתת בית גדול זה)

וכך חלפו להם שבעת ימי המשתה בגילו ברעדה!!! במקום גילה שם תהא רעדה!! מצד אחד עצם נוכחותו של הנגע הוא אור בקצה המנהרה, זה כבר חיוך וקריצה משמים ש'היו עיניו פתוחות אל הבית הזה' שכעת נבנה... ובמקביל דודי כל הזמן במעקב צמוד... נו... מה קורה עם הנגע? ביום השלישי של השבע ברכות היה נראה שהנגע מתחיל לכהות ולהיעלם... הבקי טען שזה כבר יורד ממראה של 'קרום ביצה' (שזה המראה הכי פחות לבן שזה אומר שפחות מזה זה כבר לא נגע) זה היה רגע של נחיתה בשביל החתן והכלה... לא הייתה ברירה... הם פרשו זה לזולת זו וזו לזווית זו והתפללו... דודי התפלל בתחינה: אנא ה'... תזכה אותי להעמיד בית גדול וטהור בישראל... ושושנה התחננה: ה' שמעה בקולי תהיינה 'אזניך' קשובות לקול תחנוני... ואז!!! לאחר כמה שעות שוב דודי מסתכל במראה... והופה!!! כל הלבן חזר ובשיא העוצמה... שוב הוזעק הבקי הישראל (שמותר לו לראות את הנגע, כי הוא לא המחליט והמסגיר) אוהההו... ברוך ה' הנגע חזר ובגדול!!! הפעם הוא כבר 'עזה כשלג'! המראה הכי עז... בקיצור: לאורך השבע הברכות היו כמה תנודות לכאן ולכאן... היה רגע שלפתע הופיעו שתי שערות לבנות... (וזה גרוע!! כי שתי שערות זה כבר סימן טומאה, וזה אומר שהכהן לא רק מסגיר, אלא מחליט, ואז גם אם זה חולף אחרי שבוע, דודי נכנס לתהליך שלם של טהרת מצורע, שזה אומר פעמיים תגלחת כל גופו כדלעת וציפרים, ואח"כ קרבנות בהמה) אבל אחרי יומיים השערות נפלו וכולם נאנחו בהקלה תכל'ס... יום לאחר השבע ברכות דודי קם!! ושוב הנגע במצחו!!

הגיע כהן והסגיר את דודי כפי התכנית... לאחר שבעה ימים חזר הכהן והנה כהה נגע הצרעת מן הצרוע, הכהן פטר את דודי! פטר אותו אפילו ללא צורך בתגלחת וציפרים... הרגע הזה היה הרגע המרגש ביותר... סגירת מעגל סופי, כעת ניתן לראשונה להכריז באנחת רווחה שהכל מאחורינו... כעת דודי, זכה במקחך, בסימן טוב ובמזל טוב יעלה ויפרח כגן רטוב, מצא אשה מצא טוב, ויפק רצון מה'.

לתוכן

מזל טוב בכורות, ומתחילים מסכת ערכין...

אני מוכרח לציין החבלי לידה של הבכור היו קשים... זה היה אי שם בעיצומם של ימים הנוראים... לא הבנתי מי נגד מי... הכל היה נראה כ"כ מסובך... אבל לאט לאט מאז שפדינו את החמור בשה, העסק התחיל קצת להפשיר... מסתמא החמור לא היה כ"כ אשם כמו ירח האיתנים שהיה קשה להתחיל בו נושא חדש... אבל אח"כ נכנסנו עם כל הרמ"ח והשס"ה למערכת הסבוכה והאולטרא רגישה של המתנת כהונה דבכור... הכהן שכ"כ ישמח לקבל בכור בעל מום, וכ"כ לא מתאים לו כעת לקבל בכור תמים, ושלל הספקות שיכולות להיווצר סביב הבכור, מי הוא, ומי האדישה פרה שלו... משם עברנו לבכור אדם, כאן עשינו טבילת ראש בבת אחת לתוך עומק חושן משפט... וכעת אנחנו במעשר בהמה... שלמייעשה הוא הניגוד הכי קיצוני לבכור, כמה שבכור הוא עול כבד שמייצר חשדנות ייתר, ככה מעשר בהמה הוא הקרבן הכי פחות תובעני, הכי קל בעולם להתפטר ממנו, וועד לרציניים בלבד... למי שמבין את הזכות... עכ"פ הדרן עלך מסכת בכורות המתוקה...

ובשבוע הבא אם ירצה ה' מתחילים מסכת ערכין!!! מסכת ערכין היא מסכת מאוד מומלצת בתור חיזוק, והייתי אפילו מוסיף בתור לחמם מנועים להצטרף לדף היומי לקראת הסיום שלפני ההתחלה... (הבנת את המשפט האחרון?? אגב: מי שזכה ללמוד בעיון או בכל מסלול אחר, שלא יושפע ממני ח"ו, אף אחד לא צריך לסבול שאני בעודד ללמוד דף היומי) ובכן: מסכת ערכין בגדול עוסקת בסוף פרשת בחוקותי... אחרי הקללות יש שם איזשהי פרשה בתורה שתמיד ידעתי שיש לי 'חור' איתה... לא היה לי כ"כ מושג מה כתוב שם... אז זהו!!! שלמייעשה הפרשה הזו מסווגת לספר הפלאה לרמב"ם... (ויש בה פירוט קצר ונמרץ של י"א סוגים שונים של הקדשות!!! כל כמה פסוקים זה כבר נושא אחר, והרי הם בקצרה: א. ערכין. ב. אבר מבהמה. ג. פסולי המוקדשין. ד. מקדיש ביתו. ה. מקדיש שדה אחוזתו. ו. מקדיש שדה מקנה. ז. חרמים. ח. בכור. ט. מקדיש בהמה טמאה. י. מעשר שני. יא. מעשר בהמה) וזה למעשה הסוגיה הרשמית של מסכת ערכין, אלא שזה רק רשמי, כי בפועל, בערכין יש כל מיני נושאים אחרים... אז ככה: הפרק הראשון מתחיל עם סריקה נרחבת מכל הש"ס של המקומות שבהם כתוב 'הכל כשרין ל.... ' אח"כ מתחילה סוגיה ממוקדת של ערכין. והדרן עלך פרק א',

וכאן מתחיל פרק ב'... שגם כאן מתחיל נושא נרחב לכל הש"ס

השבלונה היא: אין ב___ פחות מ___ ולא יותר מ___ וכאן צריך לדעת באופן כללי: שישנם שתי סוגיות יקרות בש"ס שזכויות יוצרים שלהם נזקפות נטו למסכת ערכין!!!

הסוגיה החביבה והמתוקה של שירת הלויים!! שבהשגחה פרטית זה יוצא בין סוכות לחנוכה, שבשניהם החליל מכה לפני המזבח ח' ימים ברציפות, ואח"כ בהמשך יש הסוגיה הנחוצה וההחמורה ביותר, הלא היא סוגיית לשון הרע!! לא!! זו לא סוגיה קשה, אבל היא בהחלט סוגיה חמורה מאוד...

וגם חוץ מזה גדרי תוכחה ומחאה, גם נושא קריטי!!

ומכאן ואילך עוברים לסוגיות של שדה אחוזה ומקנה, הישג יד, וחרמים, ואפילו!!! אפילו חוזרים אחורה לפרשת בהר, לדיני בית מושב עיר חומה, ועוד הלויים שבפרשת מסעי,

יהיה לנו שם גם הצצה קצרה לסוגיות של שומת נכסים ושעבוד נכסים בעומק סוגיות החמורות של גבייה מלווה בחו"מ...

ותחשוב שכל התורה הגדולה והארוכה הזו מקופלת לנו בתוך 32 דפים!!! אם רק תסכים להפשיל שרווליים ולהיכנס לערכין עם כל הרמ"ח והשס"ה... זכית לשלוח זרועות להרבה גופי תורה קצת פחות מוכרים, שאנחנו פוגשים אותם בש"ס והגיע הזמן להפסיק להסמיק איתם כל פעם מחדש...

רק לרבקה התרוצצו בנים?? זה גם קורה בתוכי!!!

הסיפור שכולנו מכירים מהגן: רבקה אמנו לפני שילדה את יעקב ועשיו, היא הרגישה תחושה מוזרה וזה גרם לה לרוץ בבהלה לבית המדרש של עבר ולשאול: אני לא מבינה... כשאני עוברת ליד בית המדרש הוא רוצה לצאת, וכשעוברים ליד רשת אלחוטית הוא גם רוצה לקפוץ... אז מה קורה פה?? ואז הרגיעו אותה שהכל בסדר... שני גויים בבטנך וכו'...

וכאן כולנו מכירים את הוורט הידוע של ר' שלום שבדרון זצוק"ל ששאל: איך התשובה שלהם הרגיעה את רבקה?? וכאן ר' שלום אמר את המשפט המפורסם: שרבקה חששה שהעובר שלה מזרוחניק!!! כזה אחד שרוקד על שתי החתונות... עד כאן הוורט, אבל אתה מבין לבד שר' שלום לא אמר את הוורט הזה וזהו... זה לא רק אמירה שנונה... יש פה באמת נקודה עמוקה ש... שרלוונטית לכל אחד ואחד מאיתנו! רבקה לא הצליחה להבין איך יתכן שיהודי אחד מסוגל מצד אחד להשתוקק ולהתאוות לעבודת ה'? ותוך כדי להתאוות לשטויות ולגלוש ברשת???

וכעת!!!! שים לב מה קורה?? במקרה הספציפי הזה, הרגיעו את רבקה שבמקרה שלך הכל בסדר!!! כי אצלך באמת מדובר בשניים... ולא רק שנים... אלא מדובר בכאלו 'חברמנים' שכבר הספיקו לעשות ביניהם עסקים חובקי עולם עוד לפני שהם נולדו... שניהם, שניהם יחד הגיעו להבנות שלא מתאים להם כל הקפיצות האלו... ולכן הם סיכמו ביניהם על חלוקה... אתה תקח את העולם הזה ואני את העו"ב. אם ככה, רבקה באמת יכולה להיות רגועה... הכל מסודר... ומעתה!!!! זה היה מסר מרגיע **רק** לרבקה... **אבל רגע... מה עם אמא שלי??**

את אמא שלי אף אחד לא הרגיע... כי לי לא היה תאום... אני הייתי שם לבד... וגם אצלי, כשאמא שלי עברה ליד בית הכנסת רציתי לקפוץ... וכשהיא עברה ליד שטויות, גם שם רציתי לקפוץ עם כל המרץ...

אז בינינו... אני אהיה כנה... אני לא באמת יודע מה היה עם אמי ע"ה, 'לא הספקתי' לשאול אותה עד כמה התרוצצתי בבטנה... אבל עזוב... אני לא צריך להגיע אליה. אני מכיר יותר מידי טוב את ההתרוצצות שלי כיום... אוהו. מצד אחד: אני כזה מרומם... עובד ה'... כל כך משתוקק לעשות רצון ה' ובאמת!! 'לעשות רצונך אלוקי חפצתי' ואתה אפילו יכול לראות את זה כאן מע"ג הגיליון... אבל זה לא סתירה!!! שבמקביל אני גם רוצה לעשות הרבה שטויות... אז ב"ה שיש לי כל מיני מחסומים שלא מאפשרים לי... אם זה מחסום חברתי... או מחסום של כבוד עצמי... ובפרט ברגע שאני אדון אז נדברו... והכי הכי: מי שאני הכי זוקף לו את ההצלחה הזו זה ה-יראת שמים שלי... שרק בגללה החלטתי להכניס את עצמי לתוך מנגנון האבטחה הזה במודע ובבחירה (כלומר: יתכן שמה ששומר עלי שלא לעשות שטויות זה כל מיני 'חסימות' למיניהם... אבל אל תשכח את הפיל שבחדר... אל תשכח שאני הוא זה שיזמתי את החסימה הזו... אני עומד מאחורי השליטה הזו ואני מגבה אותה ללא הרף...) אבל עדיין!!! כל זה לא משנה את העובדה שכל פעם שאני עובר ליד אייפון. מישהו שם רוצה לקפוץ... ואני לשם שינוי **לא** הולך לבית מדרש של עבר בבהלה לשאול 'אם כן למה זה אנוכי',

אתה יודע למה לא?? כי אני איש ולא אשה!!! שאלות כאלו רק רבקה שואלת... ליצחק אבינו אין כאלו שאלות... כי זה בכלל לא הפתעה בשבילו... אצל איש תמיד בוקעים שתי קולות ושניהם מתרוצצים ורוחשים שם בפנים. וכל אחד בתורו רוצה לקפוץ.. אין כאן המקום להאריך אבל זה אחד ההבדלים המרתקים בין אישה לאשה!! אצל איש יכול להיות שתי קולות מנוגדים שמשמיעים את קולם ביחד... מה שנקרא יום אחד מלאך ויום אחד גלח. אבל אצל אשה זה לא קיים ומומלץ לדעת את זה.

(אני ואשתי חזרנו מסיום הש"ס... אשתי חזרה מרוגשת עד אימה... היא אמרה לי שהיא ראתה שם את השכינה הקדושה!!! שאלתי אותה: האם היא ראתה שם עוד משהו? לא!!! מצידה 'כבוד ה' מלא את היכל הספורט', אמרתי לה: מה... לא ראית מי היה לפני מי? ומי לא ישב ליד מי?? מי קיבל את הקדיש ומי את הקל מלא רחמים?? לא שמת לב לכל הפוליטיקות מאחורי הקלעים? לא!! היא לא שמה לב!!! היא ראתה רק את השכינה הקדושה שבאה להשתתף בסיום הש"ס!!! עכשיו: גם אני ראיתי את השכינה... סו"ס אל תשכח שאני סיימתי את הש"ס ולא היא... אבל עדיין!! ויתרוצצו הבנים בקרבי... אני ראיתי שם עירבוב אור וחושך... אגב: זה קורה גם הפוך!!! פתאום קורה איזה משהו לא נעים... ואשתי מזדעזעת עד עמקי נשמתה... היא מזהה רוע!! צביעות!! תאוות שלטון!! היא לא יכולה לסבול את המידות רעות שנחשפו כאן לפניה, ואילו אני מרגיע אותה... הכל בסדר... כן... אני גם רואה כל מה שראית... אז מה... אחרי הכל מדובר באדם שיש לו הרבה מעלות... הוא בסה"כ רוצה קצת כבוד... ביטוי אישי... ולפעמים זה גם גורם לו לאבד שיווי משקל... מותר לו!! אבל אשתי לא מבינה... איך זה הולך ביחד??

אז זהו שאני גבר!!! ואצל גבר יש 'ויתרוצצו הבנים בקרבה'!! יש לי כל מיני קולות שונים ומגוונים שבועקים מתוכי בד בבד... בראש השנה אני מטפס עד כסא הכבוד... וזה לא סתירה שתוך כדי... היצר הרע לא מתבייש להתיש אותי עם כל מיני חשבי"נת טפשיים...)

אז מילא רבקה, כל עוד היא לא מבינה את זה... הכל בסדר. מקסימום היא תלך לבית המדרש של שם ועבר ותוך חמש דקות יסבירו לה שככה זה ותנוח דעתה... גם אשתי, אם יום אחד תהיה איזושהי רבנית שתורידך לה את זה בצורה נכונה... היא תבין את זה וזה יעזור לכולם...

דא עקא!!! שאני עוד הרבה לפני כן... אני אוחז בשלב שאני בעצמי!!! אני בעצמי עדיין רחוק מלהבין את זה, אני עדיין לא מצליח לעכל את העובדה שקיימים אצלי שתי קולות שבועקים מבפנים ואין שום תיאום ביניהם... אני מאוד מתקשה להפנים את זה!!! אני יותר מידי בטוח שקיים רק קול אחד בלבד, הלא הוא אני!!!! ושכחעשיו שלי מתעורר יחד איתי בבוקר ומתחיל לערוך עלי את 'שולחנו הטהור', אני בטוח שאני רשע וטמא, אני משוכנע סופית שזו האישיות שלי... אני בטוח שהפרפרים שיש לי כעת בראש וכל הדחפים השפלים שלי זה עצם האישיות שלי....

ואגב: אני לא לגמרי לגמרי טועה... כי סו"ס הרי יש אצלי איזה עשיו שם עמוק מבפנים... הוא קיים... אף אחד לא מנסה לטאטא את קיומו... וגם אף אחד לא מתעלם מהסיכון הממשי שאם אני אקים איתו קואליציה, ואשתף איתו פעולה 'על מלא' ואכנע לכל המניפולציות שלו, אני עלול בהחלט למצא את עצמי ח"ו אשטיקל עשיו... אבל לעת עתה הוא בסה"כ קול שבוקע מתוכי!!! והוא פה בשביל להיות!!! הוא פה בשביל להשמיע את קולו ואני פה בשביל להיאבק מולו ללא הרף... וגם אם לפעמים אני נגרר אחריו וזה נורמלי... אבל תמיד בסוף לתפוס את המושכות ולא לתת לו לגנוב אותי- ממני... וכל עוד אני נחוש להמשיך להיאבק בו ולא להיכנע ולמסור לו את המושכות הרי הכל בסדר... עסקים כרגיל...

זה למעשה ההלם הגדול של קין וכל הטרגדיה שקרתה לו בעקבותיו!!!

קין ביום בהיר גילה בהפתעה גמורה את קיומו של היצר הרע... והוא היה כ"כ בהלם שהוא נכנס למשבר עמוק... מה... זה מה שאני?? ככה היצר הרע הוציא אותי פיסטוק?? ואז הקב"ה פונה לקין ואומר לו: מה קרה?? **'למה חרה לך ולמה נפלו פניך'??** מה אתה לוקח ללב??

קין עונה לקב"ה... מה... גיליתי שאני כזה יצור נאלח... לא מפרגן לרבש"ע יותר מכמה עגבניות רקובות. אם ככה אני אני במשבר..

והקב"ה ממש 'לא נבהל', והוא מרגיע את קין ובפסוק אחד ה' מגדיר לנו את כללי המשחק מול היצה"ר עד סוף כל הדורות: **הלא אם תטיב שאת ואם לא תטיב לפתח חטאת רובץ...** אל תדאג קין!!! זה שיש לך יצר הרע זה ממש לא מפתיע אותי... זה אני!!! אני עומד מאחורי זה!!! אני בראתי אותו!!! רציתי מגרש שעשועים!!! ולכן הכנסתי למגרש יצר טוב, ויצר הרע, והעמדתי אותך ביניהם בתור שחקן ראשי...

אז מה קרה?? בסה"כ גילית שאתה לא לבד במגרש?? גילית שיש לך יצר הרע שמשחק מולך ובועט עם כל הכח לכיוון ההפוך?? בוקר טוב... מה חשבת... מה... גם אתה כמו האלה האלה מהסיפורים שמגיעים באמצע הלילה למגרש ריק ואז הם בועטים בכדור ומכניסים גולים בלי שוער?? ברוך שיש יצר הרע... זה כל הפואנטה של המשחק וזה משחק אמיתי!! אתה צריך יצר הרע... ובשביל זה יש לך דחפים שליליים, וב"ה הם עובדים, וכל מה שנדרש ממך זה להיות שחקן טוב!! לבעוט עם כל הכח, ובעיקר לבעוט נכון!!!! ולהפעיל את כל הכח וכל התחכום שלא לתת לו להכניס לך שוב גול.. אז נכון.. הוא הכניס לך גול אחד (ואני מבטיח לך שהוא יכניס עוד כמה וכמה גולים...) לכן מה?? לכן התיישבת על הדשא?? הלאה... תמשיך... אתה יכול ברגע להכניס לו עוד חמש גולים ולנצח בגדול...

זה הסיפור שלי ושלך... מאוד קשה לי להפנים ש'שני גוים בבטני', והם מתרוצצים שם... כל פעם מחדש שהקול הזה בוקע מתוכי... אני צריך שוב ושוב להזכיר לעצמי... ההלו.. זה לא אני!!! זה בסה"כ קול שבוקע ממני... ואני פה בשביל לווסת אותו!! אה... אבל הקול הזה, הוא כזה מרושע?? נכון!!!! אתה יודע כמה פעמים מצאתי את עצמי בקלונ??

רוצה כמה מדגמים 'חמודים'?? בבקשה: קרה לי לא פעם, שביקשתי ממישהו הלוואה או איזה טובה, ומשום מה הוא סירב, ואז, אחרי כמה ימים קרה לו איזה אסון... עשה תאונה.. שבר רגל... הפסיד בבחירות וכו', ותן ניחוש מה הייתה המחשבה הראשונה שלי?? כן... זה קרה לו בגלל שהוא עזר לי, כי אם הוא היה זוכה להיטפל ל'אדם השלם בקדושת יוצרו' הכל היה בסדר... יש כאלו שמחייכים כעת יחד איתי, (הם מכירים את המחשבות האלו) אבל יש כאלו שמזדעזעים עד עמקי נשמתם מעוצמת האגו המבחיל... ואני שואל בכנות: נראה לך שאני כזה??? ממש לא!!! אבל זה לא סתירה שקיים בתוך תוכי קול כזה!!! הוא קיים!!!

אתה יודע כמה פעמים קרה שרצו להפעיל אותי בנושאים שעומדים ברומו של עולם, והבנתי טוב מאוד את נחיצות העניין... ובכל זאת, בלב שלי כל הזמן ניקרה מחשבה טורדנית... רגע... אבל מה אני ארוויח מזה... ואז ברגע שהבטיחו לי כמה שקלים העסק התחיל לנסוע... נו... אני נראה לך כזה אגואיסט שרק עם כסף אפשר להוציא ממני משהו?? תאמין לי שלא!!! תבדוק אותי... אבל אז מה... סו"ס אני צריך כסף... אני צריך להתפרנס, והקול הזה צודק!! הוא קיים!! ה' מעוניין בנוכחות של הקול הזה... רק מה? צריך לדעת לווסת אותו!! למקם אותו!!! וכאן אני השחקן שצריך להציב את הקול הזה במשבצת שלו.. כי אם לא אעמיד אותו במקום... אני באמת עלול לפתח סממני אגואיסט שדואג רק לקידום האישי שלו... זה בהחלט עלול לקרות אם השחקן יברח מהמגרש... אבל באותה מידה אם אני השחקן- אם אני אוציא אקדח ויירה בקול הזה למוות... רבקה הראשונה שתבכה... רבקה תגיד: למה אשכל גם שניכם יום אחד?? אם אני הורג את העשיו שבי שמזכיר לי שאני קיים!!! התוצאה תהיה שאני אמחק את עצמי... אשכח מקיומי... ואז רבקה תפסיד גם עשיו וגם יעקב... אל תשכח שהיא זו שמורה ליעקב לגנוב את הברכות!!!

וכאן חשוב להדגיש שיש עוד קול שבוקע מתוכי... שגם בו צריך לטפל!!!

אני יכול לספר לך על עצמי סיפורי גבורה ואצילות נפש שאתה תשתומם. סיפורים שלקוחים מהוד קדושים... מסירות נפש בלתי נתפסת... עמל התורה עד כלות הנפש... ומידת החסד מעוררת השתאות... נו... אתה רוצה שאתחיל לספר על עצמי?? אני מצידי מוכן, אבל חבל... לא כדאי!!! כי כל הסיפורים האלו... כמה שהם אציליים, לצערי הרב הם לא החזיקו מעמד יותר משבוע וחצי... ונס!! נס שלא יותר!!! כי כשקרה וזה החזיק מעמד יותר זמן, אז שרפתי רק יותר זמן בחיים... כי זה לא היה אני!!!! אז אין טעם... כן!!! ברגע כמו שפתאום היצר הרע מופיע ואני בטוח שאני הרשע הכי גדול וזה לא נכון... אז אותו דבר גם ההיפך!!! לפעמים גם היצר הטוב מתמקם בהפתעה... ואני בבת אחת מתעופף לגבהים... ואין בעיה... כל עוד אני יודע שזה מבצע חד פעמי זה בסדר, אבל ברגע שאני בטוח שהמשיח הוא הסגן שלי... הרי גם זה שקר!!! כי אני גם לא עשיו וגם לא יעקב... אני בעל בחירה שמוטל בין שניהם!!! ושתי הקולות ביחד שבוקעים מתוכי... הרי ה' שלח אותי לכאן להיות השחקן שמתמרן ביניהם... וממילא אל תהיה מזועזע מהיצר הרע כי זה לא אתה... אבל באותה מידה אל תרמה את עצמך שאתה מיסטר יצר הטוב... גם בזה אסור ליפול!!! עכשיו רגע... בעצם מה הבעיה?? מילא כשחשבתי שאני הכי רשע בעולם, זה גרם לי ליאוש... אבל לרכוב על היצר הטוב ולחשוב שאני הכי צדיק בעולם?? מה הבעיה?? התשובה היא: שברגע שזה לא אני, אז לרבש"ע אין עניין בזה!!! כמו שה' לא כועס עלי על יצר רע שלא קשור אלי!!! ככה הקב"ה לא מעוניין לאהוב אותי על יצר טוב שלא קשור אלי... ה' רוצה את החלק שלי כאן!!!

אתה יודע איך קוראים לזה במילה אחת? אם כן למה זה? אנוכי!!!!

ה' רוצה את ה-אנוכי!!!! שאני אתן את האנוכי שלי לאנוכי ה' אלוקיך...

שיעורי בינה

שיעורי מרנן רה"י הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
לפי סדר המצוות להרמב"ם

לא תעשה צז

שלא ליתן מום בקדשים
שנאמר כל מום לא יהיה בו
כלומר אל תתן בו מום

נאמר בפרשת אמור "ואיש כי יקריב... תמים יהיה לרצון כל מום לא יהיה בו" (ויקרא כב כא), והוזהרנו בזה שלא להטיל מום בכל הקדשים.

אם אסור להטיל מום בבהמה בעלת מום

נחלקו בגמ' (בכורות לג:) אם יש איסור להטיל מום בבהמה שהיא בעלת מום. ובפשטות הפלוגתא היא בגדר האיסור להטיל מום בבהמת קדשים. אי אמרינן דהאיסור הוא לפסול את הקרבן מהיותו ראוי להקרבה ובבהמת קדשים או בכור שהוא בעל מום דבלא"ה פסולה ליכא איסורא. או דנאסר עצם המעשה של הטלת המום, ואף אם הקרבן אינו נפסל בכך, אסור.

אך בשלטי הגיבורים (שבועות טז: מדפי הרי"ף) כתב טעם אחר בשיטת המתיר, דהאיסור אינו פסילת הבהמה אלא דאסור לעשות את הבהמה לבעלת מום, ולכך כשמטיל מום בבהמה שהיא בעלת מום לא עשה את הבהמה 'בעלת מום'.

ספק הגמ' אם אסור להטיל מום בתמורת בכור ומעשר

הגמ' (תמורה כא.) מסתפקת אם יש איסור להטיל מום בתמורת בכור ומעשר, שהם קדושים אך אינם קרבים ע"ג המזבח. ובפשטות ספק הגמ' בנידון הנ"ל - האם איסור הטלת מום הוא מחמת שפוסל את הקדשים ותמורת בכור ומעשר אינם נפסלים מחמת מום, או שעצם הטלת המום בקדשים אסורה בכל גוונא ואף בתמורת בכור ומעשר. ובתוס' עמדו על כך ואמרו צריכותא לשתי האיבעיות, דאינו דומה מום בתמורת בכור ומעשר דלא חזי להקרבה כלל למום בבעל מום דחזי מעיקרא להקרבה. ולאידך גיסא התם מטיל מום בבהמה דלא חזיא כלל שהיא בעלת מום, והכא הבהמה תמה ושמא לוקה עליה.

אם יש איסור להטיל מום בקדשים בזמן הזה

הגמ' (ע"ז יג:) מחלקת בין מטיל מום בבעל מום למטיל מום בקדשים בזמן הזה, דאפשר דאע"פ דאיכא למ"ד דהמטיל מום בבע"מ בבעל מום אסור, אך המטיל מום בקדשים בזמן הזה לא חזי לא לגופו ולא לדמיו ואינו אסור מדאורייתא אלא מדרבנן בלבד. ולכאו' להצד דהאיסור הוא עצם עשייתו לבעל מום, מאי נפק"מ בכך דלא חזי לא לגופו ולא לדמיו, הרי למעשה עבד איסורא.

ובאחיעזר (יו"ד ח"ב סי' לג) הביא סברא זו באופן אחר. דהרמב"ם (פ"א מהל' איסורי מזבח ה"ח) כתב "הטיל מום בקדשים ובא אחר והטיל בה מום אחר השני, אינו לוקה". ודקדק באחיעזר את דברי הרמב"ם שהזכיר דאף המום הראשון הוטל בתחילה בכוונה ע"י בן דעת ודלא כלשון הגמ' 'המטיל מום בבעל מום' דמשמע דבכל אופן שנעשתה הבהמה בעלת מום, שייך דין זה. ובאר האחיעזר דהרמב"ם לשיטתו סובר (פי"ח מהל' פסולי המוקדשין ה"ה) דבכור קדשים שהטילו בו מום אסור באכילה מצד האיסור "לא תאכל כל תועבה" (דברים יד ג) ואף פדיון לא מהני ואסור להשתמש בדמים כיון דאתא כתוצאה מתועבה. ואהכי המטיל מום בבעל מום אינו לוקה, רק היכא דהמום הראשון הוטל בה בכוונה, דלא חזי לא לגופו ולא לדמיו. אבל אם נפל בה מום מאליו לא נפסלה הבהמה מצד 'לא תאכל כל תועבה', ואע"פ דלא חזיא לגופה מ"מ חזיא לדמיה, והמטיל בה מום לוקה. וצ"ב דאם הטל המום אסורה מצד עצמה מאי נפק"מ אם חזיא לדמיה או לא חזיא לדמיה.

מחלוקת הראשונים לענין הטלת מום קבוע בבעלת מום עובר

נחלקו הראשונים אם מותר להטיל מום קבוע בבהמה שיש בה מום עובר. משמעות דברי הרמב"ם (פ"ב מהל' איסורי מזבח הט"ו) דאסור והוא לוקה, ואילו התוס' (בכורות לד.) והרא"ש (סי' ד) סברו דאינו לוקה. ופלוגתא זו מתפרשת לכל הצדדים. דבין אי

נימא דהאיסור הוא לפסול את הקרבן - יש להסתפק באופן זה שבהטלת מום קבוע הוא פוסל את הבהמה פסול חדש שלא היה בה בתחילה, שהיתה בעלת מום עובר. או דסוף סוף לא נפסלה לדינא יותר, דבשעה שמטיל בה מום כבר אינה ראויה להקרבה, ואפשר דלא עשה בה כלום. ולהצד השני יש להסתפק אם בהמה שהיא בעלת מום עובר, המטיל בה מום קבוע נחשב שעושה אותה בעלת מום גדול יותר ואסור. או דלמא דאחר שהיא בעלת מום אין מקום להוסיף בה שם בעלת מום כלל.

כל הפוסל את הקרבן עובר בלאו של הטלת מום בקדשים

כתב הרמב"ם (פי"ח מהל' פסולי המוקדשין א-ב) "כל המחשב מחשבה שאינה נכונה בקדשים, הרי זה עובר בלא תעשה שהרי הוא אומר לא יחשב. מפי השמועה למדו שבכלל דין זה שלא יפסיד הקדשים במחשבה, שהרי זה דומה למטיל מום בקדשים, ואף על פי כן אינו לוקה שאין המחשבה מעשה". מבואר בדבריו דהאיסור של מחשבה שאינה נכונה בקדשים, דומה לאיסור הטלת מום בקדשים ומהות האיסור היא הפסול שפוסל את הקרבן. והוסיף המנחת חינוך (מצוה רפז) דמינה שמעינן דלאו דווקא פסול של מחשבה שאינה נכונה נחשב כמטיל מום בקדשים, אלא כל הפוסל את הקרבן בכל אופן שהוא עובר על איסור מטיל מום בקדשים.

רש"י (זבחים ב:) מפרש דהמחשב מחשבת שלא לשמה בזבחים עובר על 'לא יחשב'. וכתב המנחת חינוך דרש"י פליג על הרמב"ם, דלהרמב"ם אסור רק מחמת שפוסל את הקרבן, ואילו לרש"י מיירי באופן שהקרבן כשר ולא עלו לשם חובה כגון נדר ונדבה של עולות ושלמים שאינם נפסלים. אמנם לולי דבריו היה נראה דאף כשאינו יכול להקריב את הקרבן לשם חובה מחמת מחשבתו, הרי זה כמי שפסל את הקרבן ועבר על לאו של מטיל מום, אע"ג דהקרבן לא נפסל לגמרי.

האיסור לפסול את הקרבן מהקרבה

ונראה ללמוד מהא דאמרי' דבזה"ז אין איסור של מטיל מום בקדשים מפני שהקרבן לא חזי לא לגופו ולא לדמיו. וחזי' דאין האיסור לפסול את הקרבן מקדושתו, אלא האיסור הוא לפסלו מהקרבה. דבכדי לעבור על הלאו, אין צורך להחיל חלות פסול בקדושת הקרבן, אלא כל שנעשה הקרבן אינו ראוי להקרבה ע"י מעשה, עבר על איסור של מטיל מום בקדשים.

ולהלכה דקיי"ל דהמטיל מום בבעל מום אינו עובר בלאו, היינו משום שהקרבן שהוא בעל מום כבר אינו ראוי להקרבה, ולא הוסיף במעשה שלו כלום לדינא.

וא"ש החילוק בין קרבן סתם לקרבן בזמן הזה דלא חזי לגופו ולא לדמיו, דכל קרבן העומד להקרבה אסור להפקיע ממנו את אפשרות ההקרבה ואין לעשות בו מעשה שסותר את אפשרות ההקרבה של הקרבן. אמנם אם הקרבן אינו ראוי לא לגופו ולא לדמיו, חסר בקדושת הקרבן שלו בעצם, ויתכן שאין בזה כל איסור, דכרגע הקרבן מופקע בלא"ה מקדושתו ואינו ראוי להקרבה כלל.

ואפשר דאף מ"ד דאסור להטיל מום בבעל מום סבר דהאיסור הוא לפסול את הקרבן מהקרבה, אלא דלדעתו כל מעשה שפוסל את הקרבן אסור מחמת הלאו, אע"פ שלא חל שום תוספת פסול על הקרבן, ולא נשתנה דינו.

הטלת מום בגרמא

הגמ' (בכורות לג:) מביאה דהאיסור של הטלת מום בבהמת קדשים שייך אף כנעשה המום ע"י גרמא, ודרשו מהפסוק "כל מום לא יהיה בו" - שלא יהיה בו מאליו. הרמב"ם השמיט הלכה זו, וצ"ב מדוע. אך להאמור מובן דאף בגרמא שייך איסור זה, דלא נאסר גוף המעשה אלא הפסול שפוסל את הקרבן, וזה שייך אף בגרמא.

נמצא - אסור להטיל מום בקדשים, וגדר האיסור אינו מעשה של הטלת מום ולא המעשה של הפקעת קדושתו של הקרבן, אלא מניעת אפשרות ההקרבה שלו, ולכך כל פסול שפוסל את הקרבן בכלל האיסור של הטלת מום בקרבן.

עטרת הברכות

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א

בדין טפל לענין ברכה ראשונה ולענין ברכה אחרונה

כשאין שיעור בעיקר אי מברך על הטפל

כתב בשו"ע סי' רח סעיף ט 'עירב קמח דוחן ושאר מיני קטניות עם קמח של חמשת מיני דגן ובשלו בקדירה מברך בורא מיני מזונות ועל המחיה וכו', ודוקא שיש באותו קמח מחמשת מיני דגן כדי שיאכל ממנו כזית כדי אכילת פרס וכו'. אבל אם אין בו זה השיעור מברך בתחילה בורא מיני מזונות ואחריו בורא נפשות'.

ותמה בזה האבני נזר סי' לח דכיון דמדין עיקר וטפל אתינן עלה, א"כ בדין דנימא דאף היכא דליכא שיעור כזית כדי אכילת פרס במיני דגן דמ"מ לא יברך על שאר התבשיל דהרי טפל הוא, ובתורת טפל אינו טעון ברכה.

ולכאורה נראה בפשטות עפמש"כ האחרונים להוכיח דטפל לעולם טעון ברכה ורק נפטר בברכת העיקר וראי' ממש"כ התוס' לקמן מד דדין עיקר הפוטר את הטפל זהו דוקא היכא דדעתו על הטפל בשעת ברכת העיקר וכן הוא בשו"ע ס"ס קעז, וכן אם היה שינוי מקום דשוב מברך על הטפל. ואשר לפ"ז אתי שפיר בפשוטו דברי השו"ע, דהיכא דליכא שיעור כזית כדי אכילת פרס וליכא ברכה ד"על המחיה" א"כ בעי

ברכת בורא נפשות, וקושית האבני נזר תמוהה לכאורה, וצ"ת.

ועד"ז תמה בספק עמק ברכה עמוד נח ע"ד המשנה ברורה סי' רח סעיף טז בענין יין פוטר כל מיני משקין אף לענין ברכה אחרונה. ובשער הציון כתב, "דלא יצוייר רק אם שתה רביעית יין, שמחויב לכו"ע בברכה, אך בשתה פחות מכשיעור זה יל"ע בדבר איך יעשה לענין ברכה אחרונה דמשקין, דהלא יש דעות שסוברין דאפ' על רוב רביעית צריך לברך מעין ג', וממילא לא יוכל לברך בנ"ר על המשקין, דכי משום שאין אנו יודעין לברר ההלכה יחויב ע"ז לברך בנ"ר, וצ"ע". והקשה שם בעמק ברכה דהרי הא דעיקר פוטר את הטפל אין פרושו דהטפל אין צריך ברכה דניטל החיוב ברכה ממנו, אלא פירושו שהטפל הוא בכלל העיקר **ונפטר** בברכת העיקר וראי' מתוס' מד ע"א. וא"כ בנדון המ"ב הרי למעשה אינו מברך מספק **על הגפן**, ושוב בדין דיברך בורא נפשות, וצ"ת.

טפל לברכה ראשונה טעון ברכה ואילו לברכה אחרונה אינו טעון ברכה

אשר יראה ליסד בזה, דכלפי הנדון אי טפל טעון ברכה ורק נפטר בברכת העיקר או דליכא כלל חובת ברכה, לעולם תרוויהו איתניהו בהו, ואמנם חלוקים המה ברכה ראשונה מברכה אחרונה. ברכה ראשונה לעולם טעון ברכה ורק דברכת העיקר 'פוטר' את הטפל, ואילו לענין ברכה אחרונה ליכא לכל עיקר חובת ברכה אחרונה.

והיינו דלענין טפל לא חל חובת ברכה מסוימת דידי', דהרי אינו אצלו כי אם בתורת טפל, ומה"ט לכמה פוסקים כשאוכל פת בתורת טפל אף פטור מנטילת ידים דאכילה דטפל לא מחייב בנטילת ידים, אך לענין ברכה ראשונה דתולה במאי דנהנה מהעוה"ז, אף דהוא טפל הרי מ"מ **נהנה** הוא, ולזה טעון ברכה כלפי "האיסור להנות מהעוה"ז בלא ברכה", וכל מאי דכתבו התוס' מד והפוסקים דבעי דעתו בברכת העיקר **לפטור** את הטפל זהו לענין ברכה ראשונה דבעינן דיתיחס ברכת העיקר לגבי הטפל מחמת דמ"מ נהנה ובעינן לפטור ענין הנאתו. ואמנם לענין ברכה אחרונה ליכא לכל החובת ברכה כל עיקר דחובתו אינו משום ההנאה כי אם מחמת אכילתו, ואכילת טפל לאו אכילה היא.

יסוד לדבר דטפל בברכה אחרונה לא טעון ברכה כלל

ונראה דהדבר מוכרח מכל פת ומליח דסתמו הפוסקים אף דאכל פת דשבע ע"י, נפטר בברכת המליח בבורא נפשות, ויל"ע הרי כלפי הברכת המזון לא שייך בזה דברכת בורא נפשות תפטור בהמ"ז דהוא דאורייתא, ועמד בזה באגרות משה. ויראה מוכרח מזה דכלפי הבהמ"ז דאורייתא ליכא לכל עיקר המחייב היכא דאוכל בתורת טפל והזכרנו בשיעור הקודם דברי הכסף משנה ד"ואכלת ושבעת וברכת" נאמר דבעי **כוונת אכילה**. ורק לענין ברכה ראשונה מצינו דבעי **לפטור** את הטפל, והיינו מדין אסור לאדם ליהנות מהעוה"ז בלא ברכה.

ונראה עוד דאף לענין ברכה ראשונה חלוק הברכה המבוררת והמיוחדת לכל מין מאשר להתיר את האיסור הנאה, דבתורת טפל ליכא לחובת ברכה בתורת אכילה ומ"מ אכתי אסור ליהנות בלא ברכה ולזה בעי לפטור בברכה ראשונה, ממש"כ במ"ב סי' ריב סק"ד דהיכא דלא נתכוון בברכת העיקר דמברך על הטפל. אמנם כתב דיברך על הטפל "שהכל" אף אם הוא פרי. ויל"ע דהרי עד כמה דלא נפטר הטפל בברכת העיקר הרי בדין דיברך ברכה הראוי' לו.

אשר נראה מוכרח מזה, דבתורת טפל ליכא לברכה המיוחדת דהרי אוכלו כטפל, וכל מאי דבעי ברכה זהו מהדין דאסור להנות מהעוה"ז בלא ברכה, ולזה כל שלא כיון בברכת העיקר אכתי מחויב בברכה מדין אסור להנות, ואמנם לזה סגי "בשהכל" כמש"כ רבינו יונה ריש פ' כיצד מברכין ונתבאר בארוכה בשיעור פתיחה, וכדברי הרמ"א דהאוכל הטפל לפני העיקר דפקע מיני' ברכה המבוררת ומ"מ יברך "שהכל" דאסור להנות בלא ברכה.

ואף להחולקים אדברי הרמ"א דלא נדון כטפל בכה"ג מ"מ בגוונא דלא כיוון בברכת העיקר, המ"ב סתם דלכו"ע יברך שהכל.

והנה נתבאר בזה דדין ברכה המיוחדת לכל מין הרי בתורת טפל נפקע ברכתו לגמרי ולא טעון ברכה וזהו חד דינא עם ברכה אחרונה דבתורת טפל ליכא לכל עיקר חובת ברכה, ורק יתר על כן ברכה ראשונה דטעון ברכה מצד "דאסור להנות" ורק לזה די בברכת שהכל להפקיע את האיסור ליהנות, וכמש"נ.

ישוב קושית העמק ברכה

ומיושב שיטת המ"ב ממאי דהקשה העמק ברכה דאף דלא בירך על היין "על הגפן" מ"מ אינו מברך בורא נפשות על שאר המשקין דהם טפלין. [ואמנם במ"ב מבואר לענין יין פוטר כל מיני משקין דלא די בזה דהמשקין טפלין אלא הגדר הוא דהיכא **דנתחייב** על העיקר ליכא לתורת ברכה על שאר משקין ויתבאר יותר לקמן בעזה"י].

והיא היא קושית האבני נזר בדברי השו"ע לענין כל שיש בו בדלית לשיעור כזית כדאכ"פ, דיברך בורא נפשות, ותמה באבני נזר והרי כטפל ליכא לברכה אחרונה והיינו כמש"כ דלענין ברכה אחרונה לטפל אין את כל עיקר המחייב דברכה אחרונה. שו"ר דהאבני נזר בעצמו הזכיר ממאי דפת ומליח ליכא לבהמ"ז על הפת. [ואמנם תו"ד שם כתב דברכה ראשונה דהטפל טעון ברכה משום דכל דהעיקר חייב ברכה אף הטפל, וכלפי ברכה אחרונה הרי לענין הדאורייתא לא דנים דהעיקר חייב בברכה. וכיון דאין העיקר טעון ברכה כמו"כ הטפל ודימה שם להלכות שבת בדין הוצאה, ואכ"מ.] ולפ"ד אתי שפיר בפשיטות דלעולם טפל ליכא לכל חובת ברכה, ורק שאני מברכה ראשונה דמ"מ אסור ליהנות מהעוה"ז בלא ברכה אשר מטעם זה בעי לפטור את הנאתו.

ב' מיני טפל לענין ברכה אחרונה א. משמש לאכילת העיקר ב. מיעוט כלפי הרוב

אשר יראה בישוב קושית האבני נזר, דהא דנתבאר דכלפי ברכה אחרונה ליכא לכל עיקר חובת הברכה היכא דאוכלו בתורת טפל, זהו רק היכא דכל אכילתו **בתורת טפל** ומשמש לאכילה קודמת. לא כן בתערובת דחמשת מיני דגן אף דנדון כעיקר ושאר התבשיל כטפל מ"מ הרי **כוונתו לאכילת שניהם**, ומ"מ נתחדש דהמיני דגן הם עיקר בהתבשיל וברכתו מזונות אמנם כוונתו לשניהם, וכיון שכן לענין ברכה אחרונה בעי לזה **דנפטר** בברכת העיקר וככל ברכה ראשונה.

באופן דכל מאי דנתבאר דשאני ברכה ראשונה מברכה אחרונה לענין הגדר דעיקר פוטר הטפל זהו כפת ומליח דכל אכילת הפת בתורת טפל, ולא מתחייב כלל בברכה אחרונה. לא כן בתערובת דה' מיני דגן דכוונתו לשניהם הרי בזה בעי ברכה על שאר התבשיל דכוונתו אף אליו ומ"מ אהני חשיבות דה' מיני דגן **לפוטרו** בברכת העיקר.

והן הן דברי השו"ע דהיכא דליכא כזית דגן כדאכ"פ דבעי לברך "בורא נפשות", ושאני מפת ומליח דכל אכילתו היא בתורת טפל ואין בזה את כל עיקר המחייב דברכה אחרונה, ומיושב היטב קושית האבני נזר, וכמש"נ.

והנה נתבאר בזה דהיכא דכוונתו לשניהם, הרי ברכת העיקר פוטר הטפל אף לענין ברכה אחרונה. אמנם בדברי המשנה ברורה נראה גדר מחודש בהך דינא דברכה אחרונה וכוונתו לאכילת שניהם, דאין זה מדין **דברכת העיקר** פוטר הטפל, כי אם משום דהיכא דאיכא **'לחובת ברכה'** על העיקר ליכא לכל חובת הברכה להטפל, והיכא דליכא לחובת הברכה על העיקר בדין דיתחייב לברך על הטפל, וזהו דתלה השו"ע בהך תבשיל אי אית בי' כזית דגן א"כ ליכא לחובת בורא נפשות, כן נראה ממש"כ בסי' רח לענין יין פוטר כל מיני משקין דתלה זאת במאי **ד'מתחייב'** בברכת מעין ג' אי יתחייב על המשקין ובפשוטו התם נראה מהפוסקין דשיאטי' לדין עיקר וטפל, ואמנם זהו טפל דכוונתו לאכול שניהם דומי' לתערובת, ועיין.

סלט פירות והמיעוט הם מז' מינים לענין ברכה אחרונה

נראה לדון לפמש"כ, בתערובת דאזלינן בתר רוב כסלט פירות וכדו' דבפשוטו כוונתו לתרי המינים, ומ"מ אזלינן בתר הרוב דעצם הרוב נקבע כעיקר בהך תערובת וברכת העיקר **פוטר** את הטפל, ולפמש"כ באופן זה כן הוא אף לענין ברכה אחרונה בעינן או להברכה דהעיקר **דיפטור** את הברכה אחרונה הטפל, או בעינן דיחול **חובת ברכה** בהעיקר כדי שלא **יתחייב** הטפל

וכדברי החפץ חיים סי' רח, לפי"ז בסלט פירות דמעורב צימוקים מז' מינים וכדו', והם המיעוט, דברכת העיקר פוטרתם, א"כ כ"ז לענין ברכה ראשונה, אכן לענין ברכה אחרונה הרי להנך שיטות דברכה אחרונה על ז' מינין דאורייתא, א"כ אין להרוב משאר מינין כח לפטור החיוב דאורייתא דז' מינין, ובשלמא לענין פת ומליח בברכה אחרונה דאין ברכה אחרונה דמליח פוטר חיוב פת דאורייתא היינו משום דבאופן זה אין את כל עיקר חלות החיוב דברכה אחרונה, אכן באופן הנ"ל דכוונתו לשניהם וחל חובת ברכה אחרונה על המיעוט בדין שיתחייב לברך ברכה אחרונה דמין ז' על המיעוט, ויל"ע לדינא.

שיעורי ליל שבת

שיעור מורינו רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

בית הכנסת המרכזי שיכון ה' ~ גליון מס' 299 - תשפ"ז

מסדר קידושין שלחש לו ת"ח נאמן מהקהל שאחד מהעדים שייחד החתן גזלן הוא, מה יעשה?

מעשה שמסעיר את עולם ההלכה - מסדר קידושין שהורה לחתן לייחד את עדי הקידושין, וכשכבר עמד לברך את ברכת האירוסין ניגש אליו ת"ח נאמן ולחש לו שאחד העדים גזלן ומעיד שראה אותו בגזילתו, והאמין מסדר הקידושין לדבריו אף שעד אחד אינו נאמן בדבר שבערוה ואינו נאמן כלפי החתן והכלה, אבל מסדר הקידושין שמאמינו שויא אנפשיה חתיכא דאיסורא דמהני גם כשמאמין לאחר (וכמוש"כ בש"ש ש"ד פ"כ והביא כן מהב"ש), **וא"כ במה שנוגע למסדר קידושין עליו לנהוג כמו שאמר לו אותו ת"ח וכיצד א"כ יברך את ברכת האירוסין?**

ולמעשה מסדר הקידושין שלא רצה לגרום לעוגמת נפש בחופה ולבזות את העד בפני רבים, נפל על הארץ והציג עצמו כמתעלף, והגיעו למקום כוחות הצלה שפינו אותו לבית החולים, והחופה נערכה ע"י מסדר קידושין אחר, ויש לדעת האם נהג כשורה?

והנה דעת התומים (סימן פז ס"ק כז) דאין אדם נעשה רשע הפסול לעדות אלא כשהעידו עליו שני עדים בבי"ד, וטעמו שאין אדם יוצא מחזקת כשרותו עד שיבואו שני עדים ויעידו עליו שעבר עבירה, וכן פסק בשו"ת חת"ס (יו"ד סימן יא), ולפי"ז א"כ גם אם הוא גזלן כל עוד שלא העידו עליו בבי"ד אינו נפסל לעדות ושפיר יכל מסדר הקידושין לברך את ברכת האירוסין.

והנה מעשה דומה היה לפני שנים, באחד שניגש למסדר הקידושין ולחש לו שאחד מהעדים גזלן, ומסדר הקידושין שלא הכירו כלל, טען בתוקף שאינו חייב להאמינו, וגם מהלכות לשון הרע שצריך למיחש זה דווקא אם היה בא אליו לפני שייחד את העדים, אבל לאחר שייחד את העדים, ע"א אינו נחשב כלום, ומשום כך סידר מסדר הקידושין את הקידושין כסדרן אלא שלהפתעתו אותו אדם שלחש לו כובד בברכה בחופה, ומסדר הקידושין אף שלא קיבל את דבריו, אמר לו שלפי דבריו שלחש לו קודם החופה הוא מנוע מלברך, ונשאלו בזה חכמי הדור זצ"ל האם נהג כהוגן שלא חש לדבריו, ובזה שמנע ממנו לברך.

ואמר על כך הגאב"ד הגאון רבי ניסים קרליץ זצ"ל שעשה כהוגן שהמשיך בסידור הקידושין וטוב עשה שמנע ממנו לברך, והגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל הוסיף שלא רק שהיה אסור לאותו אדם לברך, אלא אף היה אסור עליו לענות אמן על ברכת האירוסין ושבע ברכות, ואם לא היו עשרה אנשים מלבדו בברכת חתנים שצריכים עשרה היה עליו להמנע מהשלמת המנין כי מכשילם בברכה לבטלה (שמעתי מהג"ר בעל "משברי ים" שליט"א, תלמידו המובהק של הגר"א גנחובסקי זצ"ל), וכשנשאלו הלא לדעת התומים אינו נפסל לעדות, השיבו שאין הלכה כדעת התומים שנסתר מכמה מקומות.

ועי' במהר"ם שיק (מצוה לז אות ז) שהביא ראיה משו"ת חוות יאיר (סימן טו) שאף שרק הוא יודע שהוא פסול בעבירה, אינו יכול להעיד אף שעדיין לא נתפרסם, וכן כתב האמרי בינה (הלכות עדות סימן מ), ובחידושי הרי"ם (סימן לא סק"ב) שכן מבואר בשו"ע (סימן לד ס"א) שאינו יכול להצטרף עם עד רשע, וסתם ולא חילק בין שהעידו עליו בבי"ד, ועי' בזה בדברי מו"ר הגאון שליט"א בחשוקי חמד (שבועות דף לב ע"ב).

ואולם נראה דכל זה במקרה שם שהעד עצמו ראה שהוא גזל ולפי מה שראה אסור לו לברך אף בלא שויא אנפשיה חתיכא דאיסורא, אבל במקרה דידן שמאמין לאחר ואסור רק משום שויא אנפשיה חתיכא דאיסורא יתכן שזה תלוי אם הוא מסדר קידושין בשכר או בחינם, דאם הוא בשכר א"כ משועבד הוא לחתן ואינו יכול להפקיע עצמו ע"י שויא אנפשיה וכמו שאשה אינה נאמנת לאסור עצמה לבעלה מדין שויא אנפשיה כיון שהיא משועבדת לו, אלא שכבר הקשה הבית יעקב (כתובות דף ט ע"א) איך יכול הבעל לאסור את אשתו מדין שויא אנפשיה הלא משועבד לה, ותירץ דיכול לגרשה וא"כ ה"ה כאן יכול מסדר הקידושין לחזור בו דפועל יכול לחזור בו בחצי היום דעבדי הם ולא עבדים לעבדים.

אלא שיש לדון דמסדר קידושין **קבלן הוא**, ועי' במחנה אפרים (שכירות פועלים סי' ד, ה) דיש דעות בראשונים אם קבלן יכול לחזור בו בחצי היום, ואמנם עי' בש"ך (של"ג סק"ד) דאם לא היה קנין אף אם התחיל במלאכה רשאי הקבלן לחזור בו והסכים עמו בנתיה"מ (סי קפ"א סק"ד ובסי' של"ג סק"י), ועי' חזו"א (ב"ק כג ג') **ובחידושי רבי דב לנדו** (בב"מ סי' לט הערה ד'), ואמנם פועל שהפסיק ממלאכתו **מחמת אונס** ידו על העליונה (ב"מ עז.), וכן פסק השו"ע (סי' שלג ס"ה), **וכתב בפתחי חושן** (שם יח) שמשמע מדבריהם שהוא הדין לקבלן, ונמצא א"כ שגם לדעות שקבלן אינו רשאי לחזור בו כאן יהיה רשאי לחזור משום אונס דשויא אנפשיה מכריח אותו לחזור בו מהקידושין.

אלא שבשבות יעקב כתב (ח"א סי' ו) שבדבר מצוה פועל אינו רשאי לחזור בו, והוכיח כן מדברי החוות יאיר שכתב גבי שליח ציבור וכדומה שאין בזה משום עבד לעבדים שהרי מלאכתו היא עבדות ה', אמנם יש סתירה בדברי הקצות החושן בזה מסי' שלג (סק"ז) לסימן רצ (סק"ה), ולמעשה בפתחי חושן (שכירות, סי' יא א בהערה) נראה שרשאי לחזור בו וטעמו שאפילו אם מצד עבודתו הוא בכלל עבד ה', אם אינו יכול לחזור בו שוב נעשה כעבד לעבדים.

והגר"ד לוי שליט"א ראש ישיבת פוניבז' כשהיה פולמוס על הנידון הנ"ל, הראה את דברי שו"ת חתם סופר (אהע"ז א' סי' ק') שנשאל מרב אחד שסידר קידושין וצירף עמו ע"א להיות אחד מהעדים, ואחר איזה שבועות נודע להרב המסדר שהשמש שצירף עמו ויחד אותו לעדות הוא קרוב עם הכלה שני בשני בחד בעל ונפשו בשאלתו אי צריכא לקדש שנית בעדים?

והשיב החת"ס דיש לסמוך על אסיפת העם שהיה שם אף שלא ראו והשגיחו על נתינת הטבעת ואמירת הרי את מקודשת מ"מ אנן סהדי שנתקדשה הכלה מחתן זה, וכמוש"כ הר"ן בפרק המגרש בשיטת הרי"ף דלר"א אף ע"ח כרתי דהכוונה לא שע"ח בכתבם יועילו כמו ע"מ בפנינו אלא כל שהגט יוצא מתחת ידה מחותם בע"ח שאין בו חשש **הרי אנחנו כולנו יודעים שבא מיד בעלה לידה אעפ"י שלא ראו עדים המסירה הרי כולנו עידי מסירה ומגורשת למפרע משעת המסירה שהרי הוא כאלו נמסר בפני עדים** ע"ש, הרי שמתירים אשת איש לעלמא על סמך אנן סהדי מבוררת א"כ ק"ו בן בנו של ק"ו **בנידון שלפנינו שהכניסה לחופה והיה שם רבנים מסדר קידושין ומברכים ויצאו מהחופה בחזקת נשואה ועדיין הוא כן בלי פקפוק וערעור פשיטא אנן סהדי וכלנו עידי מסירת הקידושין מיד החתן ליד הכלה ובאמירה הגונה עפ"י רב המסדר הבקי בדינים וטיב קידושין פשוט יותר מביעא בכותחא דאין צריך לקדש שנית** ונתעוררתי ע"י דברת מ"ו הגאון במקנה שכל עידותינו בקידושין אינו אלא עפ"י אומדנא בעלמא שהרי **מכסים פני הכלה ואין העד יכול להעיד שזאת היא הכלה אלא באומדנא שהשושבינים הושיבוה באפריון וכדומה וזהו ראיה ברורה לכל מה שעסקנו פה בתשובתינו** וכיון שהכל על ידי אנן סהדי א"צ דין עדות ולא יופסל ע"י צירוף פסולים וקרובים דהרי כל אנן סהדי פסולין וכשרים מצורפים אלא כל אנן סהדי לא צריך, עכ"ד.

ושוב שמעתי מהרב יהודה הורביץ שליט"א **ששמע מחכ"א שהגיע לפניו שאלה על מקרה דומה שעלה חשש גזלן על עד קידושין, ושאל למרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל מה עליו לעשות? והשיב יש את שו"ת חת"ס הנ"ל, ושוב שאל אם מ"מ כדאי לחזור ולעשות קידושין, ואמר הגרי"ש 'אין צורך אפשר לסמוך על החת"ס'.**

ונמצא לפי"ז דאף שיחד החתן עדים והיה שם עד גזלן מ"מ הקידושין כשרים על פי אנן סהדי ואין כאן נמצא אחד מהם קרוב או פסול כיון שעדים לחוד ואנן סהדי לחוד ובאנן סהדי גופיה ליכא נמצא אחד מהם קרוב או פסול, ויכל א"כ המסדר קידושין לברך ברכת אירוסין ואותו עד לברך בשבע ברכות, וזה שלא כהוראת מרנן הגר"נ קרליץ והגר"א גנחובסקי זצ"ל, ועדיין צ"ע.

להערות והארות, ולקבלת העלון במייל 0548473@gmail.com ©

לתוכן

הילכתא
לדעת לחיות כהלכה

גיליון
עומק הפשט
בירורי הלכה ופסקי דין אקטואלים, מפי גדולי ופוסקי הדור שליט"א

גיליון מס' 535

בס"ד, יום ג' פרשת תולדות, ל' חשון תשפ"ז

נושא הגיליון

זימון על הכוס

עַל כּוֹס יַיִן מָלֵא כְּבִרְכַּת ה'

כוס של ברכה: בהמשך לסדרת הגיליונות בעניין זימון כהלכה, נדון בגיליון שלפנינו (מספר 535) בנושא "זימון על הכוס". האם ברכת המזון טעונה כוס, מה הדין ביחיד, בשלשה ובעשרה?

האם יש חיוב גמור לזמן על הכוס, או שאינו אלא מצוה מן המובחר, ומה הטעם שבזמננו רבים אינם נוהגים לברך על הכוס?

עוד נדון, על איזה משקה מברכים, האם דווקא על יין או שאפשר גם על חמר מדינה, ומה נחשב חמר מדינה בזמננו?

להרחבה בנושאים קרובים ראה בגיליון 350 "שיעור יין לארבע כוסות", ובגיליון 351 "משך שתיית כוס של ברכה".

1. האם בהמ"ז טעונה כוס?

מחלוקת תנאים: מבואר **בגמ'** (ברכות דף נא. נב.) שנחלקו תנאים האם ברכת המזון טעונה כוס, ונחלקו הראשונים כיצד לפסוק להלכה.

בגמרא (פסחים דף קה:) שנינו שהנכנס לביתו במוצאי שבת ואין לו אלא כוס אחד, מניחו עד לאחר המזון, ואומר עליו ברכת המזון ומסדר עליו את ברכות ההבדלה. ומדייקת הגמרא מכאן שברכה טעונה כוס.

ובמשנה (פסחים דף קיז:) שנינו, מזגו לו כוס שלישי מברך על מזונו. **ובגמ'** מבואר, אמר רב חנן לרבא, שמע מינה ברכת המזון טעונה כוס. והשיבו רבא, ארבע כוסות תיקנו רבנן דרך חירות, וכיון שכבר יש כאן כוס יעשה בו מצוה. וביאר **הרשב"ם** (שם) שאין הכוס בא בשביל ברכת המזון, ובשאר ימות השנה

דבר העורך

טוֹב עַיִן הוּא "יְבָרֵךְ"

מעלת כוס של ברכה: כתוב **בפסוק** (בראשית פרק יח פסוק ט) שהמלאכים שאלו את אברהם אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ. **ובגמ'** (בבא מציעא דף פז.) אמר רבי יוסי ברבי חנינא, שהיה זה כדי לשגר לה כוס של ברכה. וכתב **בשפתי חכמים** (בראשית פרק יח פסוק ט), שעיקר המצוה שתשתה מאותו כוס שבירכו עליו.

וכתב **המהרש"א** (חידושי אגדות ברכות דף נא:) שמסתמא שתה אברהם עם המלאכים כוס של ברכה, כמנהג רב נחמן, כמסופר **בגמ'** (ברכות דף נא:) שרב נחמן ביקש מעולא האורח שישגר כוס של ברכה לילתא אשתו של רב נחמן, וכאשר לא שלח הקפידה ילתא, עד ששברה בכעסה ארבע מאות כדי יין.

ועניינה של מעלה זו, ביאר בעל **הנתיבות** (נחלת יעקב אמת ליעקב דרשות מהר"י מליסא פרשת ראה) על פי מאמר **הגמ'** (סוטה דף לח:) "אין נותנין כוס של ברכה לברך אלא לטוב עין, **שנאמר** (משלי פרק כב פסוק ט) טוֹב עַיִן הוּא יְבֹרָךְ, אל תקרי יְבֹרָךְ אלא יְבָרֵךְ". אף הנותן צדקה בשביל עצמו מתברך, אבל להיות צינור שהשפע עובר דרכו לאחרים אינו זוכה אלא טוב עין, הנותן מתוך רחמנות על העני.

ומבואר **בגמרא** (פסחים דף קיט:) שבסעודה שעתיד הקב"ה לעשות לצדיקים לעתיד לבוא נותנים כוס של ברכה לאברהם, ליצחק, ליעקב, למשה וליהושע, וכל אחד מהם נמנע מלברך, עד שנותנים אותו לדוד והוא אומר אני אברך ולי נאה לברך, **שנאמר** (תהלים פרק קטז פסוק יג) כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא. וביאר הנתיבות על פי דברי **הרמב"ם** שכוס של ברכה הוא השפע, ולכן אמרו שאין נותנים אותו אלא לטוב עין, שמשפיע ברכה גם לזולתו.

ומעתה נבין ביתר שאת את חשיבות הדינים שיתבארו בגיליון, מתי ובאיזה אופן מברכים על הכוס, ויהי רצון שנזכה לברכת טוֹב עַיִן הוּא יְבֹרָךְ.

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

אינה צריכה כוס, אלא שבליל הסדר, שקבעו בו ארבע כוסות, מברכים ברכת המזון על אחת מהן.

ובגמרא (ברכות דף נא.) אמר רבי יוחנן, כל המברך על כוס מלא נותנין לו נחלה בלי מצרים, **שנאמר** (דברים פרק לג פסוק כג) וּמָלֵא בִּרְכַּת ה' יָם וְדָרוֹם יְרָשָׁה. ורבי יוסי ברבי חנינא אומר, זוכה ונוחל שני עולמים, העולם הזה והעולם הבא. ועל יסוד מאמר זה שרים בליל שבת בסיום הזמר "צור משלו אכלנו" (חיברו פייטן שלא נודע שמו), עַל פּוֹס יַיִן מָלֵא כִּבְרְכַת ה'.

2. שיטות הראשונים

אפילו ביחיד: דעת **התוספות** (פסחים דף קה: ד"ה שמע מינה ברכה) שברכת המזון טעונה כוס, והביאו בשם **רבינו שלמה ב"ר מאיר ורבי יחיאל** שטעונה כוס אפילו ביחיד, והוסיפו שכן מוכח **במדרש שוחר טוב** (תהלים ג). ומסיימים שהעולם אין נוהגים לברך על הכוס אלא בשלשה.

וכן דעת **רבינו יונה** (ברכות דף לז:), **הרא"ש** (פסחים פרק י סימן יד) **ורבינו ירוחם** (נתיב טז חלק ז דף קמט ע"א) בשם **הבה"ג**, שטעונה כוס אפילו ביחיד. וכן נהג **מהר"ם מרוטנבורג**, כמובא **בהגהות מיימוניות** (הלכות ברכות פרק ז אות ס), וכן פסק **הטור** (סימן קפב).

רק בשלשה: **ההגהות מיימוניות** (שם) מביא בשם **ר"י וה"ר אלחנן** שאין ברכת המזון טעונה כוס אלא בשלשה. וכן מבואר **בזוהר חדש** (מדרש רות הנעלם דף מז.), שהובא **בבית יוסף** (סימן קפב). ומדברי הזוהר, כפי שהעתיקו **המשנה ברורה** (סימן קפב ס"ק טז, מובא בהמשך), משמע יותר מזה, שיחיד לא יברך על הכוס כלל. ועל יסוד זה נהגו המדקדקים לברך ביחיד בלא אחיזת הכוס, כדלהלן.

לא חייבים כוס: **מהגמרא** (פסחים דף קיז:) שהובאה לעיל, הוכיח **הרשב"א** (ברכות דף נב. ד"ה ולענין) שאין ברכת המזון טעונה כוס, שהרי רבא דחה את הראיה מכוס שלישי של ליל הסדר, שאין חיוב הכוס מחמת ברכת המזון, אלא משום דארבע כסי תקינו רבנן, משמע שברכת המזון אינה טעונה כוס. וכתב שכן דעת **הרי"ף** (פסחים דף כו.), שהביא בהלכותיו את דברי רבא.

ולגבי **הגמ'** (פסחים דף קה:), שמדייקת מהברייתא שברכה טעונה כוס, יישב הרשב"א שאין הלכה כאותה ברייתא, אלא כתנא הסובר שאינה טעונה כוס, וכדברי רבא, ולכן לא הביא הרי"ף בהלכותיו אותה ברייתא.

וכן כתב **הרמב"ם** (הלכות ברכות פרק ז הלכה טו) שאין ברכת המזון צריכה יין, ומשמע שאינה טעונה כוס כלל, אפילו בשלשה.

מצוה מן המובחר: כתבו **הר"ן** (על הרי"ף פסחים דף כו. מדפי הרי"ף ד"ה שמעת, ובחידושי הר"ן פסחים דף קה:) **ורבינו מנוח** (הלכות ברכות פרק ז הלכה טו), הובאו **בבית יוסף** (סימן קפב), שגם לסוברים שאין חיוב לברך על הכוס, מכל מקום לכל הדעות מצוה מן המובחר לברך על הכוס. וכן כתב **הרמב"ן** (מלחמות ה' ברכות דף לט. מדפי הרי"ף), שהרי הזכירו חז"ל כוס של ברכה כמה פעמים ועשו לו כמה מעלות טובות, ואם אין בו אפילו מצוה למה הוזכר כלל. וכן פסק **הרמ"א** (סימן קפב סעיף א) בשם **הר"ן**.

3. שיטות הפוסקים

ברכת המזון: **בשולחן ערוך** (סימן קפב סעיף א) הובאו כל שלש השיטות, יש אומרים שברכת המזון טעונה כוס אפילו ביחיד, ולשיטה זו צריך לחזר אחר כוס, ואם מצפה שיהיה לו, ימתין מלאכול, אפילו אם יעבור זמן סעודה אחת. ויש אומרים שרק בשלשה טעונה כוס, ויש אומרים שאינה טעונה כוס כלל. **והרמ"א** הוסיף שמכל מקום מצוה מן המובחר לברך על הכוס.

לדעת **החיי אדם** (כלל מו סעיף ה) ההכרעה להלכה, שבשלשה חייבים לברך על הכוס. ולדעת **הכף החיים** (סימן קפב ס"ק א) מאחר שהשו"ע כתב את השיטה השלישית באחרונה, נראה שכך דעתו להלכה, שאין חיוב כוס אפילו בשלשה.

אולם **המשנה ברורה** (סימן קפב ס"ק ד, טז) כותב שהשולחן ערוך לא הכריע בין הדעות, **והמהרש"ל** (שו"ת סימן כג) **והב"ח** (סימן קפב) החמירו, אבל מנהג העולם להקל כדעה השלישית, שלא לחזר אחר כוס. ומכל מקום כשמזמנים בשלשה ויש בבית יין או חמר מדינה, מצוה מן המובחר לכל הדעות לברך על הכוס. וביחיד, מקילים **כמה אחרונים** וכן מנהג העולם שלא לברך על הכוס כלל.

ולגבי תשעת הימים, שנוהגים בהם שלא לשתות יין, כתב **המשנה ברורה** (סימן תקנא ס"ק עא) שברכת המזון יברך בלא כוס, "כיון דיש פוסקים דאף ג' שאכלו אין צריך כוס, עכ"פ בכהאי גוונא יש לסמוך עלייהו".

יש מדקדקים: כתב **הרמ"א** (סעיף ב), וכן **בשו"ע הרב** (סימן קפב סעיף א), יש מדקדקים, שכשמברכים ביחיד מניחים את הכוס על השולחן ואינם אוחזים אותו בידם, שנכון מנהג זה על דרך הקבלה.

וביאר **המשנה ברורה** (ס"ק טו, טז) שבזה יוצאים ידי כל הדעות. לדעה הראשונה ביחיד טעונה כוס, ומדברי הזוהר משמע שיחיד לא יברך על הכוס, ולכן מברכים כשהכוס מונח לפניהם על השולחן ואינם אוחזים אותו, ובזה מרוויחים את שני הצדדים. מצד ההלכה יוצאים ידי חובת כוס מעיקר הדין, שהרי הכוס מונח לפניו, ואחיזת הכוס בידו אינה אלא למצוה מן המובחר. ומצד הקבלה אין זה נחשב כמברך על הכוס, כיון שאינו אוחזו בידו. ומסיים המשנ"ב, וכהיום מנהג העולם שאין מברכין על הכוס כלל ביחיד.

וכתב **בערוך השולחן** (סימן קפב סעיף א, ג): במדינתינו לא נהגנו בכוס כלל, כי היין וכן שארי משקים ביוקר אצלינו, וכל שתייתינו הוא מים כידוע, וכפי הנראה תפסנו לעיקר כדעה הסוברת שאין צריך כוס, ומכל מקום יש מדקדקים בשבתות וימים טובים כשיש זימון לברך על הכוס אם אפשר להשיג. ובזמן הגמ' כולם בירכו על הכוס, כי היין היה אצלם בזול. לכן במדינות שיין מצוי וזול, ודאי ראוי לכל ירא ה' לברך על הכוס, ובפרט כשיש זימון.

והאגרות משה (יו"ד חלק ג סימן נב אות ג) כתב שיש מעלה לברך על הכוס בשלשה, והרוצה לנהוג כן יתנה שלא יהא עליו כנדר. אבל אין חיוב לברך על הכוס אפילו בעשרה, שכבר מאות שנים נהגו שלא לברך על הכוס, ונחשב הדבר שנפסק אצלנו כשיטת הסוברים שאין חיוב כוס, למרות שהסיבה היתה בזמנם מחמת שלא היה יין מצוי.

ומוסיף שיש נוהגים לברך תמיד על הכוס, אבל בתלמידי חכמים לא שמע שנוהגים לברך דווקא על הכוס, ואפשר שהטעם בזה, שבשביל לנהוג כדין, אם ישתה מלא לוגמיו, הוא נכנס למחלוקת האם מברכים אחריו מעין שלש. ואם ישתה רביעית גדולה, שבוודאי מתחייב בברכה אחרונה, יהא אסור להורות אחר שתייתו, ומטעם זה גם לעיון בלימוד אינו טוב.

4. מנהג גדולי ישראל

<u>מצוה מן המובחר</u>: במנהג גדולי הדור מצינו דרכים שונות. יש שזימנו על הכוס אף בימות החול. **הגרי"י פישר זצ"ל** נהג לברך על הכוס בכל עת שהיה חיוב זימון, גם בימות החול. והיה מעורר שתמוה שלא ראינו שמהדרים לזמן על הכוס אף המדקדקים להדר בשאר מצוות, ומאי גרע מצוה זו, שאף שהיא פלוגתא, הלא כתב **הרמ"א** (סימן קפב סעיף א) "ומכל מקום מצוה מן המובחר לברך על הכוס", ואין נפקא מינה בזה בין שבת לימי החול (הליכות אבן ישראל, שבת, פרק טז סעיף יא והערה 13).

בבית **הגראי"ל שטיינמן זצ"ל** (כאיל תערוג, הלכה עמוד רסז) זימנו על הכוס בשלשה אף בחול. **ובאור לציון** (חלק ב פרק מו סעיף כ) כתב שיש להשתדל שכל זימון של שלשה יהיה על הכוס.

ויש שזימנו על הכוס רק בשבתות ובמועדים. **הגר"נ קרליץ זצ"ל** (עדות בני ביתו לרבני הילכתא) זימן על הכוס בשבת ויום טוב אף בשלשה. ובבית **הגרש"ז אויערבאך זצ"ל** (עדות נכדו הג"ר אהרן גולדברג שליט"א לרבני הילכתא) לא זימנו על הכוס בימות החול, ובשבת, בפורים ובחול המועד זימן על הכוס אף בשלשה. וכשלא היה מזמן על הכוס, היה דרכו לשאול לפני ברכת המזון את בני ביתו אם רוצים לשתות, וכאשר השיבו שלא, היה מבקש להסיר את היין מן השולחן ומברך בלא כוס.

ויש שנהגו שלא לזמן על הכוס, או רק בעשרה. בבית **הגרי"ש אלישיב זצ"ל** לא זימנו על יין אלא בפורים ובליל הסדר (עדות נכדו הג"ר אריה אלישיב שליט"א לרבני הילכתא). **ובארחות רבנו** (חלק א עמוד קסב) מובא שאצל **החזו"א** ובעל **הקהלות יעקב** לא זימנו על הכוס אף בשבת. **והגר"ח קניבסקי זצ"ל** (אלא ד' אמות פרק כא סעיף א עמוד פ) זימן על הכוס רק בעשרה ולא בשלשה. וטעם המנהג אמר בשם אביו בעל **הקהלות יעקב** מפני שבזמנם היין היה ביוקר, ולכן הוא נוהג לברך על הכוס רק בעשרה, וממשיך בזה מנהג אביו. ובספר **מאיר עוז** (חלק ח עמוד 262) הביא ששאל את הגר"ח אם ראוי להדר לזמן על הכוס, והשיב שהמנהג שלא לזמן על הכוס.

ודרך מיוחדת נהג **הגר"ש דבליצקי זצ"ל** (דרך ישרה, פרק כב אותיות א-ג, עמוד רסז-רסח), שהיה מברך על הכוס אף ביחיד, ולא היה אוחזו בידו בשעת הברכה, אלא העמידו לפניו על השולחן. ובדרך כלל היה הכוס של ברכת המזון מחמר מדינה, והיקל להחשיב גם קפה או קולה כחמר מדינה. ועל פי רוב אף כשזימן בשלשה בירך על חמר מדינה,

ולכן גם אז לא היה מגביה את הכוס, שכיון שאין ברור שמשקה זה נחשב חמר מדינה, טוב יותר להעמידו לפניו בלבד.

5. חמר מדינה

משקה חשוב: מבואר **בשו"ע** (סימן קפב סעיף ב) שכוס ברכת המזון אינה אלא של יין, ולא משאר משקים אפילו קבע סעודתו עליהם. ואם אין יין מצוי באותו מקום, והשכר או שאר משקים הם חמר מדינה, מברכים עליהם חוץ מן המים. וכתב **הרמ"א** שאין למחות במה שנוהגים לברך על השכר, שהרי יש אומרים שאינה טעונה כוס כלל, ועוד שעיקר חמר מדינה הוא שכר וקובעים הסעודה עליו. ואף שיש יין בעיר, אינו נקרא מצוי לדבר זה, שהוא ביוקר ואי אפשר לקנותו לכל סעודה. ומכל מקום מצוה מן המובחר לברך על יין.

ומה נחשב חמר מדינה בזמננו, נחלקו בזה הפוסקים. דעת **החזו"א**, כפי שכתב **הגר"ח קניבסקי זצ"ל** במכתבו לחמיו **הגרי"ש אלישיב זצ"ל** בעניין הבדלה (נדפס בקובץ תשובות חלק א סימן נז), שבארץ ישראל אין היום חמר מדינה, שכן אין ההמון שותים בירה במקום יין. ואמר החזו"א שאולי מיץ תפוזים הוא חמר מדינה, אך למעשה גם על זה לא הסכים. ודעת **הגרי"ש אלישיב זצ"ל** (שבות יצחק, פסח עמוד קל) שמיץ תפוזים טבעי או מיץ אשכוליות הוא חמר מדינה, אבל מיצים שעיקרם מים עם תמצית טעם דינם כמים.

ובאגרות משה (או"ח חלק ב סימן עה) כתב שסודה ושאר משקאות כאלה דינם כמים בעלמא. ואף שמגישים אותם גם בסעודות חשובות ומכבדים בהם, שתייתם היא לצמאון ולהתקרר. וחשיבות משקה היא כששותים אותו אף בלא צורך הגוף, לכבוד הסעודה ולכבוד האורחים. ועיין **בשערי הברכה** (עמוד קלח) שהאריך בשיטות לגבי חמר מדינה.

קלח שערי פרק ו הברכה

נט. הכוס בברכת המזון צריכה להיות עם יין, ולא עם משקים אחרים[קכב]. ואם לא מצוי במקומו יין, או שהוא יקר מאד, או שאינו יכול לשתות יין - רשאי לברך על כוס שיש בה חמר מדינה[קכג]. וחמר מדינה צריך שיהיו בו שני תנאים: א. משקה חשוב, כגון בירה או משקאות חריפים, למעט מים, וכן משקאות קלים שחשובים כמים[קכד]. ב. משקה שרגילים לשתות במקומו[קכה]. ואם יש לפניו שני משקים שהם בכלל חמר מדינה, יקדים

שערי הברכה >מהדורה חדשה< / שטיינברג, שמואל יוסף (עמוד 160) (6470422)

הדפס מאתר אוצר החכמה

6. כוס של ברכה

טעם הדבר: כתב **בנתיבות עולם למהר"ל מפראג** (נתיב העבודה פרק יח), כשם שהשי"ת משלים את האדם במזונותיו, כך צריכה ברכת המזון להיות בשלמות הגמורה, והיין ראוי ביותר לברכה, שהוא מורה על הברכה הבאה מאת השי"ת, ולכן נקרא כוס של ברכה. וכאשר שפע הברכה של היין מונח לפניו, הוא מודה ומברך על כל הטוב שקיבל מאת השי"ת.

וכתב **הלבוש** (סימן קפב סעיף א) "כבר ידעת שברוב

הברכות שתיקנו חכמינו ז"ל תיקנום לסדרם על הכוס, מפני שהוא דרך כבוד ושבח נאה לסדר כן שבחו וברכתו יתברך עם הכוס שבידו, וכמו שאמר **הכתוב** (תהלים פרק קטז פסוק יג) כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם ה' אֶקְרָא. והוסיף שעל פי הקבלה יש בזה סוד גדול, שהכוס רומז לספירה העשירית, מידת המלכות, הנקראת כוס ישועות, המקבלת את השפע מכל הספירות שלמעלה ממנה, וממנה הוא יורד ומשפיע ברכה ופרנסה לכל העולם.

ובספר **מאיר עוז** (חלק ח עמוד 263-262) תמה על דברי הלבוש, היכן מצינו שרוב הברכות נאמרות על הכוס. ופירט את הברכות שתיקנו על הכוס ואת הברכות הנאמרות בלא כוס, ומדבריו עולה שרובן נאמרות בלא כוס.

ואפשר לבאר שלא דיבר הלבוש אלא בברכות הקשורות לסעודה. בשעת סעודה דרכו של אדם להרים כוס יין ולהודות, ולכן נאה לסדר גם את שבחו של מקום על הכוס. ואין הכוונה דווקא לקידוש ולברכת המזון שהם על סדר הסעודה ממש, אלא לכל ברכה שיש עמה סעודה, כברית מילה, נישואין ופדיון הבן, וכן ברכת אבלים בסעודת אבלים, קידוש החודש בסעודת עיבור החודש, והבדלה שעמה סעודת מלוה מלכה. אבל ברכות שאין עמהן סעודה, אין טעם להביא בהן כוס.

7. שָׂבַע בַּיּוֹם הַלַּלְתִּיךְ

<u>שפע ברכה</u>: כתב **הבן יהוידע** (שבת דף לב: על הגמ' "עד שיבלו שפתותיכם מלומר די") שבכל סעודה מברך האדם שבע ברכות. בתחילתה שתים, על נטילת ידים והמוציא, ובסופה ארבע ברכות של ברכת המזון וברכה פרי הגפן על הכוס, וסימן לדבר בלשון **הפסוק** (תהלים פרק קיט פסוק קסד) שָׂבַע בַּיּוֹם הַלַּלְתִּיךְ.

ומי שיש לו ברכה בעושר אוכל גם פירות, ומוסיף בכל סעודה שלוש ברכות, העץ והאדמה ושהכל, ונמצא מברך עשר ברכות בסעודה. ואדם רגיל אוכל שתי סעודות ביום ומברך י"ד ברכות, והעשיר מברך כ'. וזהו "עד שיבלו שפתותיכם מלומר די", שתהיה לכם עשירות ולא תסתפקו בי"ד ברכות אלא תברכו כ'. עכ"ד.

וצריך ביאור, שהרי אחר שתיית הכוס מברך עוד ברכה מעין שלש 'על הגפן', כמבואר **בשו"ע** (סימן קצ סעיף ב), ונמצא שיש כאן שמונה ברכות בסעודה?

ונראה שכוונתו שברכה זו אינה מסדר הסעודה. כוס של ברכה שייכת לברכת המזון עצמה, וברכת בורא פרי הגפן שעליה היא חלק מסדר הזימון, אבל שתיית הכוס וברכת מעין שלש שאחריה דין נפרד הוא. וכמבואר **בשו"ע** (סימן קצ סעיף ג), שיש ספק באיזה שיעור מתחייבים בברכה אחרונה על שתיית יין, בשיעור כזית או רביעית. נמצא שברכה מעין שלש אינה באה מחמת הסעודה אלא מחמת השתייה, ותלויה בשיעורה. אלא שמדין כוס של ברכה צריך לשתות מלא לוגמיו, ומלא לוגמיו הוא רוב רביעית, ומשום כך ישתה רביעית שלמה כדי לצאת מן הספק.

8. מעשה רב

<u>ירושלים של מעלה</u>: **המחנך הדגול הג"ר ליפא זילברמן זצ"ל** שימש משגיח רוחני בתלמוד תורה קמניץ בירושלים. והיו אומרים בירושלים של מעלה, שזכות גדולה היא לתלמוד תורה, שגברא רבה כמותו בחר להיות משגיח רוחני בחיידר.

וסיפר אחד מתלמידיו, שלפני עשרות שנים כשהיה תלמיד בתלמוד תורה, שמע ממנו דרשה שנחקקה בלבו, ובה ראה מהו דקדוק בהלכה. ר' ליפא הנהיג שהתלמידים יטלו ידיהם ויאכלו פת בארוחת הבוקר, באומרו שבלא זה אין דעתם מיושבת עליהם ללימוד. וכיון שכולם נטלו ידיהם ואכלו יחד באותה שעה בכיתה, סבר שחייבים בזימון. ועורר שממילא צריך גם כוס, שהרי ברכת המזון טעונה כוס.

על כן הלך ושאל את **הג"ר זונדל קרויזר זצ"ל**, והשיבו: הרי יין ביוקר, וממילא פטורים. [כנראה כוונתו למה שכתב בערוך השולחן הנ"ל, שבמקום שהיין ביוקר לא נהגו לברך על הכוס, ותפסו לעיקר כדעה שאין ברכת המזון טעונה כוס]. תמה ר' ליפא: וכי ביוקר ייקרא, והלא בקבוק מיץ ענבים עולה שקלים ספורים? ואף על פי כן לא זז ר' זונדל מדעתו. [אפשר שטעמו כמו שכתב באגרות משה הנ"ל, שכיון שכבר מאות שנים נהגו שלא לברך על הכוס, נחשב הדבר כנפסק אצלנו, אף שהסיבה לכך היתה שלא היה יין מצוי]. את כל המעשה סיפר ר' ליפא בפני התלמידים, ולמעשה לא זימנו על הכוס.

דינים העולים

א. **כוס של ברכה: נחלקו בגמ' האם ברכת המזון טעונה כוס. ולהלכה יש אומרים שטעונה כוס אפילו ביחיד, יש אומרים שרק בשלשה, ויש אומרים שאינה טעונה כלל. ולכל הדעות מצוה מן המובחר לברך על הכוס.**

ב. **למעשה: מנהג העולם להקל שלא לחזר אחר כוס. אולם כשמזמנים בשלשה ויש בבית יין, מצוה מן המובחר לברך על הכוס. ובתשעת הימים יברך בלא כוס. וביחיד נהגו שלא לברך על הכוס כלל, ויש מדקדקים שמניחים את הכוס על השולחן ואינם אוחזים אותו, ובזה יוצאים ידי כל הדעות.**

ג. **מנהג גדולי ישראל: במנהג גדולי הדור מצינו דרכים שונות. יש שזימנו על הכוס גם בחול, יש שזימנו רק בשבתות ובמועדים, ויש שלא זימנו על הכוס כלל או רק בעשרה.**

ד. **בלי נדר: באגרות משה כתב שאין חיוב כוס אפילו בעשרה, אך מעלה יש בזה לברך על הכוס בשלשה, והרוצה לנהוג כן יתנה שלא יהא עליו כנדר.**

ה. **שיעור השתייה: המברך על הכוס צריך לשתות מלא לוגמיו. וכיון שיש ספק אם מתחייבים בברכה אחרונה בשתיית כזית או רביעית, ישתה רביעית שלמה ויברך אחריה מעין שלש.**

ו. **חמר מדינה: כוס של ברכה צריכה להיות של יין, ובמקום שאין יין מצוי מברכים על חמר מדינה חוץ מן המים. נחלקו הפוסקים מה נחשב חמר מדינה בזמננו. יש סוברים שאין היום חמר מדינה כלל, ויש שהחשיבו מיץ תפוזים טבעי כחמר מדינה. ומשקאות קלים שעיקרם מים דינם כמים.**

משיב כהלכה

שאלה: כיצד ראוי לאחוז את הכוס של ברכה?

מה הם גדרי אחיזת כוס של ברכה בזימון ובברכת המזון? האם דין נטילה בשתי ידים נאמר דווקא כשמגישים את הכוס למזמן, או אף כשהוא מגביה אותה בעצמו מן השולחן?

מהיכן מודדים את הגבהת הטפח, מתחתית הגביע או מתחתית הרגל? ועד מתי צריך המזמן להחזיק את הכוס בידו, עד "אל יחסרנו", עד אחר "הרחמן", או עד אחר ברכת בורא פרי הגפן?

מקורות: **גמרא** (ברכות דף נא.); **שולחן ערוך** (סימן קפג סעיף ד) **ומשנה ברורה** (שם ס"ק טו-טז); **שערי תשובה** (סימן קצ ס"ק ה); **כף החיים** (סימן קפג ס"ק יט); **ערוך השולחן** (סימן קצ סעיף ז); **שבט הלוי** (חלק ט סימן ער אות ב).

במדור זה מופיעה שאלה בנושא הגיליון הבא, הקוראים הנכבדים מוזמנים לשלוח תשובות להגדיל תורה ולהאדירה, מומלץ לצרף את פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד). התשובות המובחרות ישולבו במדית האפשר בגיליון הקרוב.

- **ניתן להגיש תשובות באחת מהאפשרויות הבאות.**
- קו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שלוחה 4
- עמדות 'נדרים פלוס' קופת 'הילכתא'
- חדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
- במייל 5047867@gmail.com

הגיליון הוקדש לעילוי נשמת
מרת חיה זיסל ב"ר אליעזר ליפא הירשמן ע"ה
נלב"ע כ"ה חשון
תנצב"ה

נושא הגליון הבא:

"סדר הגבהת הכוס"

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

גם גיליון זה הוגה בסיוע
מקרא פלוס • תוכנת ההגהה
של הוצאת "מקרא" · דוגמה חינם לכל ספר ועלון
לפרטים ולהצעת מחיר
plus.mikrabooks.co.il
ביינוש קרליבך 058-7179103

הילכתא
לדעת לחיות כהלכה
גיליון שבועי עומק הפשט
שיעורים וימי עיון
בית הוראה טלפוני
בירורי הלכה אקטואליים
קו מידע הלכתי
חוברות הדרכה

מכון הילכתא
מענה אנושי: 02-5350-535 מייל: 5047867@gmail.com
לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com
קו מידע הלכתי
02-5377-085
ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

בס"ד

משא ומתן

גליון שבועי | תולדות - תשפ"ז

יו"ל ע"י בית הוראה עץ חיים - מכון לחושן משפט | בנשיאות הרב חיים קאהן שליט"א ראש בית הדין עץ חיים ניו-יורק

פסקי דינים

דיני משפט //
הרב חיים קאהן שליט"א

קנין

א. קבלת בית הדין לפשרה, צריכה קנין[1] (אפילו ב"ד של שלושה כשרים[2]). וצריכים לפרש את שמות הפשרנים שמקבלים עליהם, אלא אם עשו הקנין לפניהם[3].

ונחלקו הפוסקים אם חתימה על שטר הבוררות מועילה כקנין[4].

השלשת ממון

ב. מן הדין, אין זכות לבעל דין לתבוע ששכנגדו ישלישׁ את ממון התביעה ביד ב"ד[5]. אבל נראה שהסכמת האחרונים היא שבזמנינו שיש חשש שאף שחתמו שטר שתקף בערכאות לא יהיה ציית דינא (או יתעכב זמן מרובה בערכאות, וכדומה), מקבלים טענת השלשה[6].

וכן כשנראה לב"ד שיש חשש שהנתבע יבריח את ממונו מהתובע, רשאים הם לעקל ולעכב את ממון הנתבע עד לפסק הדין[7] (וכן בקרקע, יכולים להורות להשאיר את הנכס במצבו הנוכחי עד הבירור בבי"ד).

ויש שכתבו שאף התובע מעצמו רשאי לעקל מעות או נכס בערכאות בלי היתר בית דין, אם חושש שהנתבע יבריח את הנכס[8], אבל חייב להזמין מיד את הנתבע לדון בבית דין של ישראל[9].

1. סנהדרין ו' א', סי' י"ב סעיף ז', וכתב הסמ"ע ס"ק י"ד דלא כראב"ן שכתב אם קבלו לכתחילה לדין ופסקו פשרה אי"צ קנין, ועיין במאזניים למשפט ס"ק ו' שכתב ע"פ ביאורו בראשונים שאם באו מתחילה בתורת ב"ד ומחלו בפירוש (או הסכימו בפירוש לפשרה) אי"צ קנין, וראה להלן הערה 657 מטו"ז.

2. סי' י"ב שם, וביאר הסמ"ע ס"ק ט"ז דהגם ששלושה יכולים לדון בלי קנין, שאני פשרה שרוצה שזה יוותר לשכנגדו לפנים משורת הדין. ובפתחי תשובה ס"ק י"א הביא מהרבה ראשונים דבשלושה אי"צ קנין (ומברכי יוסף ס"ק י"ב שהאריך מאוד בזה), אבל מסיק שאינו יכול לומר קי"ל כדבריהם כפי שכתב זה התומים סו"ס כ"ה בקיצור ת"כ על שיטות שאינו מוזכר בשו"ע ורמ"א, אכן עיין בהגהות משפט שלום (שנדמ"ח) שציין לשו"ת פרח מטה אהרן חלק א' סי' קכ"ג שהמוחזק י"ל קי"ל. ועיין בערך ש"י סעיף ז' שהביא משו"ת מהרש"ל סי' ד' שמה שיכולים לחזור בהם מהפשרה שעשו בהבי"ד בלי קנין הוא תק"ח שיכול לחזור מפשרה לדין אבל אם פוקר בבי"ד, לא עשו תקנתא לרשיעי ואינו יכול לחזור בו.

3. נתה"מ ס"ק ד', מר"ן סנהדרין ו' א'.

4. דעת הסמ"ע ס"ק י"ח שכתבו שטר בלי קנין בתחילת הדיון מהני, והאו"ת ס"ק ז' ונתה"מ חידושים ס"ק י"ב כתבו דלא מהני, ובשו"ת מהרש"ם חלק ה' סי' מ"ה מאריך בזה, ונוטה שאם כתבו קאמפראמיס שמועיל בדיניהם מהני מדין סיטומתא, וע"ע סי' מ' פרטי דין במחייב עצמו בשטר בדרך הודאה, וה"ה לכאן, והאריכו הפוסקים בזה.

5. ש"ך סי' ע"ה ס"ק ב' מרדכ"ך בית ב' חדר א', דלא כדרכי משה שם, ובשו"ת דברי חיים חו"מ סי' ז' שכן עיקר ואם מסרב לדון עד שישלישׁ התובע יש לו דין מסרב.

6. כסף הקדשים שם, חכמת שלמה שם ושו"ת האלף לך שלמה חו"מ סי' א', וע"ע שו"ת דברי מלכיאל חלק ג' סי' ק"ע, שו"ת מהרש"ם חלק א' סי' ע"ג, וכ"כ בערוך השולחן סי' ד' סעי' ה', ע"פ הרמ"א סו"ס ד' שמחייבים את הבע"ד לתת משכון לפני הדיון.

7. סימן ע"ג סעיף י'.

8. בשו"ת רמ"ע מפאנו סי' נ"א ושו"ת ריא"ז ענזיל סי' צ"ד כתבו שעיקול ע"י ערכאות אינו בכלל הליכה לערכאות כאשר כל כוונתו להכריח עי"ז שישבו לדין בבי"ד של ישראל, ואף למה שכתב הרמ"א סימן כ"ו סעיף א' שי"א דמי שהלך לערכאות אין נזקקין לו, אין זה בכלל, וע"כ הלכה רווחת היא שאם א"א לעקל ע"י בי"ד מותר לעקל ע"י ערכאות ובלבד שלא ימשיך לדון בזה לפניהם אלא בפני הבי"ד.וה"ה שרשאי להבטיח את זכויותיו ע"י ערכאות, וכגון לרשום משכנתא על נכסי החייב. עיין שו"ת מהרש"ם חלק ג' סוסי' ט' דאם נעשה מדעת שניהם מותר ואין בזה משום מייקר אלילים, דכן כתב שו"ת חת"ס חו"מ סי' ג' שמותר להעלות פראטאקל (הדו"ד שנאמרו מהצדדים בבי"ד) בדיניהם כדי להבטיח עצמו.

9. שם, ואמנם הואיל שא"א לעקל בדיניהם בלי הזמנה בערכאות, ע"כ שצריך להזמין את שכנגדו באותו זמן לבי"ד ולהודיע לבי"ד שהזמינו לערכאות לשם עיקול ולא לדון שם, והבי"ד יפסקו היאך לדון בדבר.

(המשך בעמוד הבא)

מעשה שהיה

התחייבות כתשלום//

בעודו מעיין בעיתון, צדה את עינו של דוד מודעה קטנה. וזה תוכן דבריה 'מחפש מקור נוסף לפרנסתך? בא ללמוד מקצוע שתוכל לעסוק בו בשעות הערב'.

- נשמע מעניין... - הרהר לעצמו דוד, וחיש מהר התקשר למספר הטלפון שנרשם במודעה.

- שמי שלמה. אני מתקן כלי כסף, תוכל ללמוד אצלי את רזי המקצוע ולעסוק בו בשעות הפנאי. זו פרנסה נוספת בצורה קלה ומכובדת' - סיפר לו הלה.

- כמה זמן לוקח ללמוד מקצוע זה? - שאל דוד.

- מספיק ארבעה / חמשה שיעורים, אני פנוי בשעות הערב. תוכל להגיע לביתי ברחוב המגיד.

- מצויין, אני גר ממש בסמוך אליך - שמח דוד.

- אהה... אם כך אני חושש שאני לא רוצה ללמד אותך...

- מדוע? - לא הבין דוד.

- כי באיזור שלנו כולם מתקנים אצלי, אני היחיד שעושה זאת, אני לא מחפש שיהיה מי שירד לפרנסתי. אולי אם תתחייב לי שלא תעסוק בזה כאן באיזור שלנו אני יסכים.

ישיבת הדיינים

ג. הדיינים צריכים לשבת באימה וביראה ובכובד ראש, שהשכינה מצויה בשעת הדין, שנאמר 'אלוקים נצב בעדת קל, בקרב אלוהים ישפוט'[10] (תהלים פ"ב א'). ומאימת השכינה המצויה בבי"ד צריכים הדיינים להתעטף בסודרין[11] (וכדי שלא יסתכלו אנה ואנה), ובזמנינו, בכובע עליון ובגד עליון[12].

כדי שיצא הדין לאמיתו ישימו הדיינים לב לדברי בעלי הדין וידקדקו בדבריהם[13], ומטעם זה אסורים לאכול או לשתות בשעת הדיון[14].

מורא שמים

ד. אמרו חז"ל, לעולם יראה הדיין כאילו חרב מונחת על צווארו וגיהנם פתוחה לו מתחתיו[15], מאידך, ציינו חז"ל את שכר הדיינים שדנים את הדין כפי הבנתם לשם שמים[16].

ובכל זה אין הבדל בין תביעה גדולה או אפילו קטנה של שוה פרוטה[17] (אבל על תביעה פחות משוה פרוטה אין ב"ד חייבים להזדקק[18], שאינו ממון לענין גזל[19]).

שמיעת הטענות

ה. בית דין שומעים את הטענות מפי בעלי דין עצמם, שמתוך כך יכירו בטענותיהם אם הן אמת או שקר[20].

מן הדין, התובע יכול למנות 'מורשה' ('טוען') לטעון טענותיו בפני ב"ד[21], אך הנתבע, לרוב הראשונים אינו יכול למנות מורשה[22]. ומכל מקום המנהג[23] הוא למנות מורשה ('טוען') לסדר הטענות[24] הן לתובע והן לנתבע. וראוי שיציעו הבעלי דין את טענותיהם תחילה, והנסיון יוכיח.

ועיין עוד בזה בתה"ד סי' ש"ד ע"פ מרדכי ב"ק קצ"ג שאוסר, וכפי ביאור הרמ"א סי' ד' אפילו בדיעבד, ואכן בהג"ה אשר"י ב"ק פרק ג' סי' ג' ד"ה וכבר, מתיר עכ"פ בדיעבד, ובאורים סי' ד' ס"ק ה' כתב שהמרדכי איירי בשר עכו"ם אלים וחולק על התה"ד, ובשו"ת רמ"א סי' פ"ו מתיר לעקל. ולפי האמור נראה שאם אירע הדבר בימים שא"א לקבל עיקול ע"י בי"ד וחושש מהפסד, יכול לעקל ע"י ערכאות, וכשיזדמן לבי"ד ישלח הזמנה לדון בדיננו.

10. סנהדרין ז' א', סי' ח' סעיף ב', סמ"ע ס"ק ו', וראה ברכי יוסף שם משלה"ק.

11. שם, וסמ"ע סי' ה' ס"ק ט"ז.

12. ערוך השולחן סי' ח' סעיף ב'.

13. סי' ח' סעיף ב' שידון דין אמת לאמיתו, ראה כסף הקדשים שם, ומאזניים במשפט שם, וכן בפרישה סי' א' סעיף ב', וע"ע סי' ט"ו סעיף ה' לפסוק ע"פ הדברים שדעתו נוטה שהוא אמת.

14. ברכי יוסף סי' ח' אות ה' ו' משלה"ק מס' ר"ה נר מצוה אות ל"ב.

15. שם, וראה סמ"ע ס"ק ז' ח'.

16. שם, סי' ח' סעיף ב', סמ"ע ס"ק ט"ו. וראה עוד לעיל סעיף ז'.

17. סנהדרין ח' א', סי' ו' סעיף א'.

18. סי' ו', ובש"ך שם ס"ק א' מחלוקת הראשונים אם דנין על כלי פחות משווה פרוטה, וע"ע פ"ת שם ס"ק א' כמה פרטים בדינים אלה.

19. סמ"ע ס"ק א'.

20. סי' י"ג סעיף ג' וסמ"ע ס"ק י"ב. ובסי' י"ז סעיף ו', שבאם אפשר, לא יהא הדיין שומע מפי המתורגמן (ע"פ פירוש הרמב"ם הל' סנהדרין פרק כ"א הלכה ח' במכות ו' ב' הנהו לעוזי), ונראה שמהטעם האמור נכון להימנע במידת האפשר מקבלת טענות בעלי הדין ב'זום'.

21. ראה פרטי דין רבים בדיני הרשאה, וע"ש אם ראוי להיעשות מורשה.

22. סי' קכ"ד סעיף א', ובסמ"ע שם ס"ק א' הביא הטעם, שהנתבע עצמו יש חזקה שאינו מעיז פניו בפני בעל חובו, אך המורשה שלו שמא יטען שקר (משא"כ התובע, שגם הוא עצמו אין לו חזקה שאינו תובע שקר). ועוד, שהתובע הממנה מורשה, הרי הוא מקנה לו את ממון התביעה, והרי עומד במקומו וכאילו הוא התובע עצמו, משא"כ הנתבע, שאין לו מה להקנות למורשה.

23. הסמ"ע בסי' י"ז ס"ק י"ד כתב שכל שבאו לדון לפני דיינים קבועין הו"ל כקיבלו עליהם לדון כן, ואין לנו אחר הקבלה כלום. וכתב הש"ך בסי' קכ"ד ס"ק א', שאם התובע מעכב על כך, אין לקבל מורשה של הנתבע. וכתב התומים ס"ק א, שכהיום נתפשט המנהג בכל מקומות דמעמידין התובע ונתבע מורשה בלי שטר הרשאה, והיינו משום דהוה כקבלו עליו. אבל בהגיע הדבר לידי הכחשה, נוהגים מבלי לסמוך אמורשה, וצריך בע"ד להיות עומד בבית דין, ויקום בפניו כחשו, ומנהג יפה הוא.

24. והיינו טענות של אמת, ולא כעורכי הדיינים, המלמדים לטעון שקר. ראה מפרשי המשנה אבות פרק א' משנה ח', כתובות פ"ה ב' שר"נ יעץ לקרוביו, וב"ח סי' י"ז ס"ק י"ב, ופתחי תשובה שם ס"ק ט"ו, וסי' ט"ו [illegible]מ' שבת קי"ט א' להפך בזכותו של ת"ח. ע"ע בכסף קדשים באריכות כמה פנים בזה.

מעשה שהיה

- אין בעיה. אני מתחייב על כך!

למחרת התייצב דוד בשעה היעודה בביתו של שלמה. - **אני עדיין לא בטוח שאני רוצה ללמד אותך...** - אמר לו שלמה.

- מה הבעיה עכשיו? אני כבר התחייבתי שאני לא יעסוק בזה בשכונה שלנו - לא הבין דוד.

- דברתי היום עם ידיד וסיפרתי לו על כך. הוא טען באזני שהתנאי שעשינו בינינו לא יועיל.

כאן כבר הגיע תורו של דוד לכעוס - מה אני חשוד בעיניך כמי שאינו עומד במילתו???

- חס וחלילה! לא מכך אני חושש! ההוא טען שאין חלות להתחייבות כזו, כיון שהיא בגדר 'קנין דברים'. פירוש - כל הסכם כדי שיהיה בו ממש יש צורך לעשות עליו קנין, וקנין מועיל רק כאשר חל על דבר שיש בו ממש. לפיכך קנין שכל מהותו הוא לא לעשות, אינו קנין (עיין סמ"ע סימן רמ"ה סק"ב וראה בכל זה 'משא ומתן'- גליון ט"ו, מדור 'קו ההלכה' מאמר 'יורד לאומנותו').

- האם ידידך הוא דיין? מדוע שלא נשאל דיין מוסמך על כך?

על אתר החליטו השניים לסור אל 'בית ההוראה'.

- צדקו דברי ידידך שאין מקום להתחייבות כזו בסתם, התחייבויות כאלו הן בגדר 'קנין דברים'. אך בנידון דידן אני חושב שתוכל ללמד את דוד את סודות המקצוע בהשקט ובביטחה. אתה לא צריך לחשוש שהוא יעסוק בזה בשכונתכם ויקפח את פרנסתך.

• • •

(המשך בעמוד ג)

קו ההלכה

קבלת קנין במשא ומתן

שאלה:

בהרבה שטרות כתוב הנוסח 'וקנינא מיניה בבית דין חשוב', אך בפועל אין עושים קנין, ובוודאי שאין עושים זאת בפני בית דין חשוב.
אם כן, למה בכלל כותבים את הנוסח הזה?

תשובה:

הסיבה לכתיבת נוסח זה היא, שבהרבה מענייני משא ומתן ישנם תנאים המוגדרים בהלכה כ'אסמכתא', כלומר שאם אדם מתחייב או קונס את עצמו בתנאי מסויים, אמדו חז"ל את דעתו שאינו גומר דעתו להתחייב באמת, ואסור לצד השני לתבוע ממנו את התחייבותו (חו"מ סי' רז סעיפים ב ט).

אחד הפתרונות לבעיה של 'אסמכתא' מבואר בגמרא (נדרים כז:), שאם עושים קנין על ההתחייבות בפני ב"ד חשוב, הרי בודאי גמר בדעתו להתחייב, וההתחייבות חלה.

וחידשו הראשונים, שאם כתבו בשטר שעשו קנין בב"ד חשוב, אף אם באמת לא עשו כן - ההתחייבות חלה, משום שהודאת בעל דין כמאה עדים דמי (סי' רז סעי' טו), והיינו שבכתיבת נוסח זה הרי אנו יודעים שגמר בדעתו להתחייב ולהקנות (סמ"ע שם ס"ק מב).

אמנם לשון 'דלא כאסמכתא' בלבד, אינו מועיל, שהרי אנו רואים שיש בו אסמכתא, ומה מועיל שכתב דלא כאסמכתא (סי' רז סעי' יח וסמ"ע ס"ק נא. ורק במקום שאינו אסמכתא גמורה מועיל נוסח זה. סי' קיג סעי' א ודרישה סעי' ד, ועי' קצוה"ח סי' יב ס"ק ג). אך אם כתב שהקנין נעשה 'באופן המועיל', או 'בענין שאין בו אסמכתא' - הרי ההתחייבות חלה (ט"ז לסעיף יח שם).

והנה, יש קדמונים שכתבו הנוסח 'שיהא כח לשטר זה **כאילו** נעשה בבית דין חשוב' (נחלת שבעה סי' כב וסי' כה, וכן משמע בשו"ת רדב"ז ח"ד סי' אלף רפח, ובאר היטב חו"מ סי' קכט ס"ק טז), ומזה נראה שלמדו שדי בזה שהמתחייב גילה דעתו שרוצה להתחייב בגמירות דעת (שהרי כיון שכתב 'כאילו נעשה בב"ד', מבואר שבאמת לא נעשה בפני ב"ד, ואין כאן הודאת בע"ד. והטעם לנוסח זה הוא או משום שהודאה גמורה מיחזי כשקרא, כדלהלן. או שזה אגב הנוסח 'דלא כהשטאה ודלא כהשבעה', ששם באמת סגי בנוסח זה של גילוי דעת, שאין כוונתו להשטאה או להשבעה).

אמנם, מפשטות דברי הפוסקים נראה שהביאור הוא שמאחר והודאת בעל דין כמאה עדים, הרי זה שכתב כך בשטר יודע שב"ד יאמינו למה שכתוב בשטר, ויחייבוהו בהתחייבות זו, וממילא גם הוא גומר בדעתו ומתחייב. ולפי זה, הנוסח צריך להיות שנעשה הקנין בב"ד חשוב, ולא 'כאילו נעשה', שהרי שהרי לשון זה מורה שבאמת לא נעשה בבי"ד חשוב (ראה שו"ת ראנ"ח סי' סו).

ומה שאין בנוסח זה 'מיחזי כשקרא', שהרי כותב בשטר דבר שלא היה ולא נברא, הוא משום ששקר זה הוא לחייב את עצמו, ולא להוציא ממון מאחרים (תוס' ב"מ יב: ד"ה כותבין, ב"ב מד: ד"ה דלא. ביאור הגרי"פ לספר המצוות לרס"ג עשה כב דף קנח ע"א, ודרך אמונה הל' מעשר שני פ"ה ה"י ביאור ההלכה ד"ה וכן. אבל ראה מאירי ומהרש"ל גיטין יג: פנ"י קידושין כו: שו"ת חתם סופר אה"ע ח"א סי' קמז, ושו"ת מנחת יצחק ח"ח סי' קמא שרק במקום צורך גדול התירו לשקר בזה. ולמעשה, בכל הדורות כתבו כך בנוסחאות השטרות, וסמכו על כך שאין בזה איסור שקר).

מעשה שהיה

ה'חתם סופר' (יורה דעה סימן ט') דן במקרה דומה. ר' דוב השוחט לימד לר' חיים את מלאכת השחיטה, והתנה עמו שלא ישחט במקום שהוא עצמו, ר' דוב, כבר שוחט. מְחַדֵּשׁ ה'חתם סופר' שתנאי זה מחייב את ר' חיים אפילו אם לא נשבע עליו. התחייבות זו היא חלק מהתשלום שדורש ר' דוב עבור לימוד המלאכה ועל כך התחייב ר' חיים. משכך אם יעבור ר' חיים על תנאי זה הרי הוא עובר בלאו של 'לא תעשוק שכר שכיר'. שהרי גוזל ממנו את שכרו עליו התנה עמו בעבור שילמד אותו את המלאכה.

החת"ס אף מסיים שם דבריו ופוסק שעל בית דין לכוף אותו לקיים תנאי זה.

(ועיין עוד בתשובות 'חסד לאברהם' יו"ד סימן ס"ט מה שכתב על כך לה'חתם סופר', ואף שנחלק עליו בגופא דעובדא התם, מכל מקום נראה בעליל שמודה לדבריו שאם התנו על כך מלכתחילה, הרי שתנאי זה הוא חלק מהתשלום עבור הלימודים ואינו יכול לפטור את עצמו בכך בשום טצדקי שבעולם. עוד ראה בשו"ת 'נצח ישראל' (גרוסמן) סימן מ"ב מה שכתב בזה.)

© כל הזכויות שמורות לBHI מכון לחושן משפט ובית הוראה עץ חיים

לקבלת הגליון במייל:
mm@businesshalacha.com

לדיני תורה, שאלות בדיני ממונות, ריבית, צוואות, דיני מקח וממכר בשבת ויו"ט, או לכל ענין הקשור לגליון אפשר להתקשר:
BHI | 1937 Ocean | Brooklyn, NY 11230 | 877-845-8455
| ask@businesshalacha.com | www.businesshalacha.com

הדפסה והפצה ע"י הוצאה לאור צוף - נתן פלדמן
טלפון: 02-6504055 דוא"ל: zuf@zuf.co.il

הקלדה | עריכה | הגהה | עימוד | הדפסה | הפצה

פניני הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות **בישיבת מיר**

גליון מספר 375

פרשת תולדות

תשפ"ז

אם יש בהקדמת תפלתו לתפלת הציבור משום לא תתגודדו ♦ הרב אורי יצחקי

חלה שנתערבה בחולין ונאכלה חתיכה אחת מהתערובת ♦ הרב משה מרדכי כהן

נתערבו החלות של לחם משנה לאחר הברכה (ספק ברכות בתערובת) ♦ הרב אברהם זנגר

יין ספק מא"י אם יכול לחתום 'הגפן' ותוכ"ד לומר 'גפנה' ♦ הרב זאב פראנק

איסור לשון הרע בדרך מכתב ♦ הרב אליסף פרלמן

הרב אורי יצחקי

אם יש בהקדמת תפלתו לתפלת הציבור משום איסור לא תתגודדו

א. ידוע שיש כמה שיטות בחישוב זמן הנץ החמה, אם לפי זמן הנץ הנראה או האסטרונומי וכן בענין נץ הנראה יש דעות בצורת החישוב באותו מקום אם כפי המקום הגבוה בעיר או השכונה ואם מנכים הרים קרובים או רחוקים ועוד צדדים וצדדי צדדים בהלכה שאכמ"ל, וצריכים הרב וגבאי המנין לקבוע את הזמן לאותו מנין.

ומצוי שגם אחר שהוחלט ע"י הרב והגבאים להתפלל בבית הכנסת בזמן מסוים המפורסם בלוחות ביהכנ"ס, יש יחידים שדעתם - ע"פ מה שבירדו את ההלכה כשהגיעו להוראה או ע"פ הרב שהולכים לפי פסקיו שאינו רב ביהכנ"ס שבו הם מתפללים - שהזמן שנקבע מוקדם יותר או מאוחר יותר מהזמן שראוי להתפלל בו ע"פ דעתם, וכה"ג עומדים בספק איך לנהוג למעשה, האם להתחיל להתפלל בזמן שלהם או להתחיל להתפלל בזמן שנוהגים הציבור.

ב. הנה אם זמנם מאוחר לזמן הציבור, יש צד גדול להורות להם שיאחרו את תחילת תפלתם, ואע"פ שיפסידו בזה את עיקר מעלת תפלת הציבור שהיא להתחיל בשווה עם הציבור (כמבואר בפמ"ג סי' ק"ט א"א סק"ב הי"ד בביה"ל שם ריש הסימן, וכן במשנ"ב סי' ס"ו סקל"ה בשם א"ר "לכתחילה נכון להתחיל בשוה עם הציבור", ובתשובות וכתבים לחז"א (שם) דיש לדלג פסוד"ז אם יוכל להיות במעלה זו להתחיל יחד עם הציבור בשוה), אך כנגד זה הרי לשיטתם מתפללים קודם הנץ החמה שיוצאים יד"ח רק בדיעבד או בשעת הדחק, כמבואר בשו"ע ובמשנ"ב ריש סימן פ"ט שרק בדיעבד יש להתפלל מעלוה"ש, ומשמע שאפילו דקה קודם הנץ הוא בכלל דיעבד, ובפרט שגם אם מתחיל אחר הציבור עדין יש בזה מעלה של תפלה בציבור, וידוע שנחלקו בזה עד כמה יאחר ועדין נחשבת כתפלה בציבור, דבמשנ"ב בסימן ס"ו ס"ק ל"ה מבואר שעיקר תפלת הציבור הוא להתחיל ממש בשוה, ורק שיעור מצומצם מאוד מותר להקדים דהיינו הפסוק ד' שפתי וגו' דבזה המעט ודאי ליכא קפידא דאין ניכר כלל הקדמתו, עכ"ל, ובשו"ת בצל החכמה ח"ד סי' ג' כתב דמסתבר דכל זמן שהציבור בברכה ראשונה שפיר דמי לכתחילה ואפשר דאפילו עד סוף ברכת אתה קדוש, ובנידו"ד תלוי מאוד בהפרש הזמנים, ע"פ רוב אינו אלא כדקה או שתים, אך לפעמים הוא כשלוש ארבע דקות ויותר, אעפ"כ לכאורה זה עדיף מאשר להתפלל בדיעבד לפי הנץ.

ג. אך אם זמנם מוקדם לזמן שנקבע ע"י הציבור במקום זה, צ"ע איך ינהגו, דאם יקדימו להתפלל קודם הציבור נכנסים בכמה חששות, האחד דלפי המשנ"ב מפסידים את עיקר תפלת הציבור, דע"פ רוב יש בהקדמה יותר משיעור הזמן של אמירת הפסוק ה' שפתי תפתח וכו'.

אך חמור יותר הוא האיסור להקדים תפלתו לתפלת הציבור, דיעוין בשו"ע בסימן צ' ס"י: כשעומד עם הצבור אסור לו להקדים תפלתו לתפלת ציבור, אלא אם כן השעה עוברת ואין הציבור מתפללין לפי שמאריכים בפיוטים או לסבה אחרת, (אבל בלא שעה עוברת, יתפלל הפיוטים והתחינות עם הציבור ולא יפרוש מן הציבור אפילו לעסוק בדברי תורה וע"ל סימן מ"ח), ע"כ.

ולכאורה בשביל רווח קלוש של התחלת התפלה עם הנץ ממש צ"ע אם כדאי להיכנס בחשש של איסור על שו"ע מפורש כדי להרוויח מעלת הנץ, ואף שהיא מעלה גדולה ומותר להתפלל אפילו ביחידות כדי להרוויח תפלה בנץ החמה כדמוכח במשנה ובגמרא ברכות פ"ג וביה"ל סימן נ"ח ד"ה ומצוה מן המובחר, אך לא שמענו שמותר לעבור איסורים עבור זה.

ד. ואולי יש לומר דאין איסור זה חמור כ"כ שהרי מצינו שאם השעה עוברת ואין הציבור מתפללין לפי שמאריכים בפיוטים **או לסבה אחרת** מותר להקדים, וא"כ דלמא המעלה של התחלת התפלה מיד בנץ החמה נחשבת כצורך ונכללת במה שהתיר השו"ע במש"כ "או לסבה אחרת".

אך יש לדון לפלפל גם בזה, די"א שזמן הנץ אינו מצומצם כ"כ, אלא זמנו נמשך מעת ההתנוצצות הראשונה של גלגל החמה במזרח עד עלית כל גלגל השמש על הארץ, וכל זמן זה הוא בכלל המעלה של תפלה בנץ החמה, וזמן זה הוא כ 3 עד 5 דקות, וא"כ אין ההפסד כ"כ להמתין ע"מ שלא לעבור על איסור של הקדמת תפלתו לתפלת הציבור. אך יש סוברים שזמן הנץ הוא במדויק בזמן התנוצצות השמש הראשונה, ולפי שיטה זו [שמחזיקים בה הרבה פוסקים] אין עצה זו מספיקה, והדרינן לספק דידן אם יש להתיר הקדמת התפלה לתפלת הציבור עבור תפלה בנץ החמה.

ה. אך באמת אם רצונו להתפלל בנץ החמה לפי שיטתו, יכול לצאת חוץ לביהכנ"ס ולהתפלל ביחידות, כמוש"כ המשנה ברורה בסימן צ ס"ק ל"ד בשם הב"ח, דאם צריך הוא למהר תפלתו כגון שיוצא לדרך, **יצא מבהכ"נ ויתפלל בביתו**, ואפשר דבשביל לימוד התורה ג"כ מותר לעשות כן, וכן משמע בספר מאמר מרדכי, אך שם איירי לענין תפילת מוסף ואפשר דה"ה לענין שחרית, עכ"ל.

ויש להטעים קצת את ההלכה שחייב לצאת מביהכנ"ס אע"פ שמפסיד תפלה בציבור, דבטעם האיסור להקדים תפלתו לתפלת הציבור כשנמצא עם הציבור, כתב המשנה ברורה שם בשם האורחות חיים **שהטעם מפני שהוא כמבזה את הצבור**, ומסברא נראה שאין להקדים תפלתו כשעומד בציבור ע"מ להרויח תפלה בציבור כיון שאדרבה בזה מבזה את הציבור.

ו. עוד טעם גדול שלא להקל בזה, דידוע שנחלקו הראשונים אם מעלת הנץ היא בק"ש או בתפלה, ואע"פ שגם לפי הצד שמעלת הנץ היא בק"ש ולא בתפלה אין מורים לקרוא ק"ש ביחידות לפני הנץ ולהמתין זמן רב עד תפלת הציבור, יש בזה טעמים נוספים, חדא משום שיש ספק מה יעשה עם הברכות, דאם יברך יצטרך לסמוך גאול"ת וממילא יתחייב להתפלל, ואם לא יאמר את הברכות מבטל את תקנת חז"ל שתיקנו לקרוא ק"ש עם הברכות שהיא תקנה חמורה מאוד עיין במשנ"ב וביה"ל בסוף סימן מ"ו, וידועים דברי הרשב"א שכשיש ספק על ק"ש ועל הברכות שמעיקר הדין הי' צריך לקרוא ק"ש בלא ברכות דאין הברכות מעכבות, אעפ"כ כתב הרשב"א שיקרא עם הברכות **דכך היתה התקנה שכל זמן שקורין חייב לקרות כעיקר**

לתוכן

התקנה ובברכותיה, כמבואר בסימן ס"ז ובמשנ"ב שם ס"ק ד'.

מעתה כיון שיש ספק בדבר אם מעלת הנץ בתפלה, אין לו לעבור איסור של מקדים תפלתו לתפלת הציבור עבור ספק מעלה.

ז. שו"ר שכ"פ גדולי הפוסקים - הגרש"ז אויערבאך זצ"ל והגר"ש אלישיב זצ"ל, הו"ד תפילה כהלכתה פרק ג' הערה ל"ז, דאף שהתירו לזהירים להתפלל ביחידות כותיקין, זה הוא רק שאינם מתפללים במנין כלל, אך אם הוא מתפלל עם הציבור ורואה שהם יאחרו את שעת הנץ החמה, ולא יתפללו כותיקין, אסור לו להתפלל ביחידות משום שאסור להקדים תפילתו לתפילת הציבור, וצריך לצאת חוץ לבית הכנסת כדי שלא לבזות את הציבור. ובשם מרן הגריש"א זצ"ל הובא שם שאסור לו גם לצאת, אלא יקרא קריאת שמע לפני הנץ, וימתין לציבור, מפני שעיקר התפילה כוותיקין היא אמירת קריאת שמע לפני הנץ החמה. [וראיתי בספר משנה אחרונה בהערות לסימן פ"ט הערה כ"ד שכתב שהגר"ש אלישיב זצ"ל הולך בשיטת זקינו בעל ה'לשם' (הובא בקובץ תורני 'ישורון' יח, ובקובץ מפרשים על המעשה רב הנ"ל) שכתב לתרץ קושיית הגרנ"ה (במעשה רב שם) על הגר"א, דהא דמבואר בגמרא בברכות שיתפלל ותיקין גם בלא מנין עשרה, הכוונה רק על קריאת שמע לבד, ולא על תפילת שמו"ע].

ח. וראיתי בשו"ת יביע אומר [חלק ב' - אורח חיים סימן ז'] שנטה קו להקל בכ"ז, וסמך על דברי המאירי בברכות (דף כ"ז) ד"ה יתבאר, שכתב וז"ל: ומ"מ עכשיו נהגו קצת חכמים להקדים תפלתם לתפלת הצבור בשבתות וימים טובים, מפני שרוב ההמון מטרידן, ואין יכולין לכוין. ע"כ. ולא הבנתי כלל ראיה זו, דמשמע שהבין בדברי המאירי שאותם החכמים התפללו בביכנ"ס בשעה שהציבור התפללו שם אלא שהקדימו תפלתם לתפלת הציבור, וא"א לפרש כן, שהרי אותם החכמים חששו לטירדה מחמת רוב ההמון ואין יכולים לכוין, וא"כ מה הרויחו במה שהתפללו בביכנ"ס לפני הציבור, אכתי ההמון מטרידם, אלא שע"כ ס"ל למאירי שטעם האיסור במקדים תפלתו משום שאינו מתפלל בציבור, ובכה"ג שהציבור מטרידו אין לו לחוש לתפלת הצבור דתפלה שאינה בכוונה אינה תפלה **ולכן לא התפללו כלל בביהכנ"ס עם הציבור**, ומה ראיה יש לנידו"ד.

ט. עוד סמך שם על שו"ת פרי תבואה (סי' סח), שכתב שהמאריך בתפלתו יוכל להתחיל תפלת י"ח מקודם שיתחילו הצבור ויסיים עמהם. ונסמך על דברי תר"י שכ' הטעם שם משום שצריך אדם להתפלל עם הצבור. והרי לענין תפלה עם הצבור סגי בהכי כשמתחיל או מסיים לבד עם הצבור, דבלא"ה אין המתפללים אומרים מלה במלה, ובשעה שזה או' ברכת מגן אברהם, השני אומר ברכת אתה חונן, ואפ"ה מקרי תפלה עם צבור. וכו'. ע"ש, ע"כ, אך המשנ"ב לא הביא את טעמו של הרבינו יונה אלא את טעמו של האורחות חיים שמבזה את הציבור.

י. עוד נסמך על הנהגת הפר"ח (מובא בס"ס תצ"ו) שהיה במצרים ביו"ט שני ודעתו לחזור, ואחר שהניח תפלין בביתו וקרא ק"ש, הלך לבהכ"נ והתפלל תפלת י"ח, וכתב - ואעפ"כ כשמקצת העם קמו סמוך לחתימה דאמת ויציב, קמתי והתחלתי להתפלל קודם שיתחילו הם, שהאריכות אחר שמסיימים הכל יש בו היכר טפי מההתחלה. ע"כ.

ולענ"ד גם מזה אין ראיה, דמש"כ ש"כשמקצת העם קמו **סמוך לחתימה דאמת ויציב**, קמתי והתחלתי להתפלל קודם שיתחילו הם", משמע שלא היתה כאן הקדמה רק של זמן מועט, והלא גם המשנ"ב כתב בסימן ס"ו שבזמן מועט אין קפידא, ובפרט שהקפיד לקום רק אחר שהעם קמו דאז לא היה ניכר הקדמתו, [ומסתמא הצניע גם את הכריעה במגן אבות לעשותה באופן שאינו ניכר דאל"כ מה הרויח במה שקם עם הציבור כיון שהקדמתו תהא ניכרת תיכף ומיד בכריעה].

יא. עוד כתב להוסיף צדדים להקל בזה, לפי טעם המבואר בארחות חיים (ה' תפלה אות סט) **בשם הר"ש** [והביאו המשנ"ב בסימן צ'], דה"ט לפי שהוא כמבזה את הצבור, והביא משו"ת יד אליהו מלובלין (סי' ז'), שאם גלוי לכל אונסו ונראה שמחמת האונס מקדים תפלתו להם, מותר לו להתפלל בבהכ"נ, כיון דלא שייך ה"ט שהוא בזיון לצבור כשמקדים עצמו להתפלל. וה"נ בנ"ד אם ידוע לצבור ההוא שהאדם הזה רגיל להאריך בתפלתו, לא חשיב כמבזה את הצבור, שניכר הדבר שעושה כן לסיים עמהם ולשמוע קדושה, ע"ש.

ובעניותי לא הבנתי את הראיה, דעד שמביא ראיה מהשו"ת יד אליהו יביא ראיה מהשו"ע שכתב במפורש להתיר אם השעה עוברת ואין הציבור מתפללין לפי שמאריכים בפיוטים או לסבה אחרת, אלא שהרגיש שאין הענינים שווים כ"כ, דכשהציבור מאחרים עושים שלא כדין וניכר שעוברים זמן ק"ש ותפלה, משא"כ מי שמאריך קצת בתפלתו ורוצה להקדים ע"מ להספיק קדושה, היכן ניכר אונסו.

ומה שהביא עוד מערוך השלחן (סי' צ סי"ד), אינו ענין לנידו"ד, דז"ל הערוה"ש: וי"א דאפילו יש שהות לילך לביתו יכול להתפלל בבהכ"נ קודם הצבור אלא [מג"א סקכ"א בשם תר"י] דלא אסרו להתפלל בבהכ"נ קודם הצבור אלא כשמתפללין בזמן הק"ש והתפלה ולא כשמאחרין הזמן, עכ"ל, הרי שלא דיבר אלא במאחרים הזמן.

הנה המעיין בכל התשובה ימצא שרוב גדולי הפוסקים שהביא הוא בעצמו לא ס"ל להקל בזה, וכן דעת גדולי הפוסקים בני זמננו שהבאנו לעיל וכ"ד המשנ"ב, לכן לענ"ד אין להקל כלל, ובפרט בנידו"ד שמקדימים ע"מ להרויח זמן הנץ החמה לפי שיטתם, פשיטא שאין אונסם ידוע, וע"פ רוב אין גם לתלות שממהרים ע"מ להספיק קדושה עם הציבור דבעינינו חזינן שממהרים תפלתם וגומרים לפני הש"צ זמן מספיק שגם אם היו מתחילים עם הציבור היו מספיקים לקדושה.

יב. עוד התעוררתי לטעם נוסף שלא להקל בזה כלל, והוא משום חשש שעוברים בזה על איסור לא תתגודדו!! ואע"פ שלא ראיתי בפוסקים שיעוררו ע"ז ויצרפו טעם זה לדעת המחמירים, אולי סגי להו בטעם השו"ע, אך יש לדון אם שייך הך טעמא.

הנה כבר כתבנו במאמר בשבוע הקודם כמה כללים בענין לא תתגודדו, ונסכם בקצרה, דשני טעמים לאיסור – משום שתי תורות ומשום מחלוקת, ושייך אפילו במנהג כש"כ בדין והלכה, גם כתבו הפוסקים ששייך האיסור גם ביחיד העושה לעצמו בתוך הציבור, ולא התירו רק בכגון אמירת תחנון ונפילת אפים שהתפשטו מנהגים ידועים בכל הקהילות וגם בא"י התקבצו אנשים מקהילות רבות במקום אחד וכ"א מחזיק במנהגו שנהג במקומו.

וחשבתי אולי יש להתיר בנידו"ד משום שיש בזה מנהגים חלוקים בחישוב זמן הנץ, וכל אחד עושה כמנהגו, ואע"פ שהוא מחלוקת הפוסקים כבשאר ענפי התורה, ניכר לכל שעושה כמנהגו. אבל לענ"ד אין בזה כדי להתיר, דהא בכל מקום שייך למימר הכי וביטלת את כל האיסור, וע"כ דלא התירו אלא בכגון תחנון ולא במחלוקת הפוסקים לגבי דין מדיני התורה, וצ"ע.

הרב משה מרדכי כהן

חלה שנתערבה בחולין ונאכלה חתיכה אחת מהתערובת

מעשה באשה שהכינה כמה עשרות לחמניות קטנות (כארבעים) והפרישה אחת מהן לחלה ואח"כ הכניסה אותם לאפיה לתנור והכניסה בטעות גם אותה אחת שהפרישה לחלה, ואחר האפיה שכבר נאכלה אחת מהם נודע לה שהלחמניה האסורה נתערבה ואין כל אפשרות להכירה.

תערובת יבש ביבש בשאר איסורים ובתרומה וחלה

בשו"ע סימן ק"ט סעיף א' מבואר שבשאר איסורים אם נתערבה חתיכה של איסור בחתיכות של היתר מאותו המין והתערובת היא יבש ביבש והיינו שהחתיכה עומדת בפני עצמה אלא שנתערבה באחרות ואינה ניכרת בינהם, מעיקר הדין חתיכת האיסור בטילה ברוב, ורק אם היא חתיכהראויה להתכבד מדרבנן אינה בטילה מפני חשיבותה, כדאיתא ברישׂ סימן ק"א והיא סוגית הגמ' דף ק.

אולם בנידון דידן מיירי בחלה שדינה כתרומה ותרומה שנתערבה בחולין יבש ביבש דרשינן בספרי שלעולם אינה בטילה ברוב בפחות ממאה, ועיין רש"י חולין דף צ"ט. ובתוס' ב"מ נ"ג. את מקדשו ממנו שאם נפל לתוכו הוא מקדשו מכאן אמרו תרומה עולה באחד ומאה, וכן הוא במשנה סופ"ק דחלה, ובפשטות הוא דין דרבנן וקרא אסמכתא בעלמא עיין רש"י נדה מ"ז. ורמב"ם פ"ט ממאכלות אסורות הי"ג, ותוס' ב"מ נ"ג. ואמנם עיין רעק"א בגליון הש"ס שם.

והנה בעלמא אם נתערבה החלה בשאר חתיכות ואין מאה כנגדה מהני לישאל על החלה בפני שלשה ולבטלה (כדין נדר) ולחזור ולהפריש כראוי אבל כיון שכבר נאכלה לחמניה אחת מהתערובת, שוב אין לישאל על ההפרשה כי אז יתברר למפרע שאכל טבל שלא הופרשה ממנו חלה וכמבואר ברמ"א יו"ד סימן שכ"ג, ועיין בש"ך שם סק"ו שאף שאם לא ישאל נמצא שאכל חלה, מ"מ להרבה פוסקים החלה בטילה ברוב משא"כ טבל שאסור לכו"ע, ואף שסברא זו שיכא בחלת חו"ל שלהרבה פוסקים בטילה ברוב ואינה מדמעת, ולא בחלת א"י עיין חזו"א דמאי סימן ד' סקכ"א. ולהשאל רק על חלק מהחלה שהפריש (ונמצא שהשאר בטל באחד ומאה להרבה פוסקים לא מהני כלל עיין דרך אמונה פרק ד' מתרומות ציון הלכה ס"ק תס"ז, תס"ח, תצ"א).

תערובת שנאכלה ממנה אחת החתיכות

אמנם במעשה דידן שנאכלה לחמניה אחת מן התערובת ייתכן לדון דקלקלתו היא תקנתו, דהרי קי"ל שתערובת שמדרבנן אינה בטלה ברוב ונאבדה אחת מן החתיכות כגון שנפלה לים או שנאכלה בשוגג הותרו כל החתיכות האחרות שאנו תולים לומר שהאיסור הוא שהלך לו וכדאיתא בשו"ע סי' ק"י ס"ז. ולפי"ז לכאורה גם בנדון דידן יש לתלות שהלחמניה שנאכלה בשוגג היא היא החלה, וא"כ הותרו כל שאר הלחמניות (ועי' בשו"ע שם שיש לאכול את שאר החתיכות

שתיים ולא כל אחת בפני עצמה, ועי' ברמ"א ובש"ך, וט"ז ופר"ח שם)[1].

והנה מקור האי דינא הוא בגמ' בזבחים דף עד: דאמרו אמר ר"ל חבית של תרומה שנתערבה במאה חביות ונפלה אחת מהן לים המלח הותרו כולן דאמרינן הך דנפל דאיסורא נפל ומזה למדו הרא"ש והרשב"א דהוא הדין לנאכלה אחת החתיכות בשוגג שהותרו כולם וכמובא בב"י שם, והיינו דאעפ"י דהתרומה בטלה במאה אף אם לא נפלה אחת מהן מכ"מ כיון שחבית הרי היא דבר חשוב ואינה בטלה מדרבנן אפילו באלף אין החביות מותרות אלא אם כן נפלה אחת מהן לים שאז תלינן לכו"ע בדרבנן, ואמרינן שהאסורה נפלה והותרו כולם.

ויש לעיין מדוע נקט ר"ל שנתערבה חבית של תרומה במאה חביות, לכאורה היה לו לומר שנתערבה בפחות ממאה ואסורות החביות בין משום דבר חשוב שאינו בטל אפילו באלף ובין משום תרומה שאינה בטלה בפחות ממאה, ואעפ"כ כיון שנפלה אחת מהן הותרו כולם ואין לאסור הנשארות לא משום תרומה שאוסרת בפחות ממאה ולא משום תערובת דבר חשוב שאסורה אפילו באלף.

ובחשק שלמה בזבחים שם כתב דדוקא לגבי תרומה שנתערבה במאה דאף דמה"ת סגי בביטול ברוב גם לעניין תרומה ושיעור אחד ממאה אינו אלא מדרבנן מכ"מ כיון דסמכו שיעור זה על הכתוב את מקדשו ממנו חמיר איסור זה טפי ולא אמרינן שאם נפל אחד מהם הותרו כולם ודוקא אם יש בתערובת אחד ומאה דמדין את מקדשו ממנו בטל (אפילו לא נפל כלל) אלא שלא בטל מצד שחבית הוא מצד חשוב לזה מהני שנפלה אחת מהם לתלות שהאיסור נפל ולכך הותרו כולם.

ולדבריו במעשה דידן שלא בטלה החלה במאה לכאורה לא מהני שנאכלה אחת החלמניות בשוגג ולא תלינן דהאיסור נאכל והותרו שאר החלמניות כיון דמיירי באיסור חמור של תערובת חלה שהיא כתרומה דאסמכוה אקרא ולא תלינן להקל כלל.

אמנם יש לדון דלא כסברת החשק שלמה הנ"ל, דהנה בירושלמי בתרומות פרק ד' הלכה ז' אמרינן היו לפיו עשרים תאנים ונפלה אחת של תרומה לתוכן ואבדה אחת מהן ר"ש בן לקיש אמר ספיקן בטל ברוב ותלינן שהתרומה היא שנאבדה, רבי יוחנן אמר כולן נעשו הוכיח (אין תולין וכולן אסורות) ר' זעירא בשם ר' פדיה אמר תרומה אוסרת בודאה במאה וספקה בחמישים הא שישים לא שבעים לא, עד חמישים צריכה רוב (להרבות עליה עד שתתבטל באחד ומאה) מכאן ואילך אינה צריכה רוב. והיינו שלמדנו כאן מחלוקת משולשת, לדעת רשב"ל אף בתערובת של אחד ועשרים אם נאבדה אחת מהן הותרו כולן מפני שתלינן שהתרומה היא שנאבדה, ולדעת רבי יוחנן אין תולים כלל להקל בזו שנאבדה, ולר"ז בשם ר"פ אין תולים אלא בתערובת של יותר מאחד וחמישים.

ונחלקו הראשונים בהכרעת ההלכה במחלוקת זו. הרמב"ם בפרק י"ד מהלכות תרומות הלכה ח' נקט כר"ז שרק בתערובת של יותר מחמישים תלינן להקל אבל לא בפחות מחמישים, אמנם הרשב"א בתוה"ב (ב"ד, ש"ב כו.) מייתי מדברי הרמב"ן שהלכה כרשב"ל דכיון שבבלי (הנ"ל בזבחים עד:) לא הובאו אלא דברי ר"ל נקטינן לדינא כוותיה. וכתב הרשב"א דלפי"ז אפילו נתערבה התרומה חד בתרי ונפל אחד מהם לים תלינן להקל בדרבנן והותרו כולם. ולדבריו מה דאמר ר"ל מאה חביות הוא לאו דוקא, וכמו שמצינו לעיל שם בעמוד א' טבעת של ע"ז שנפלה למאה טבעות ושם ודאי מאה לאו דוקא כי אין בע"ז נפק"מ במנין מאה.

ובשיטמ"ק על גליון הגמ' בזבחים שם אות ז' כתב להדיא על חבית שנתערבה במאה חביות דהוא הדין בפחות ממאה נמי אמרינן דאם נפלה לים הגדול דשרי אלא נקט חביות להשמיענו חשיבות דחבית סתומה דאפילו במאה לא בטלה מדרבנן, עכ"ד. הרי לפנינו דעת הרמב"ן והרשב"א והשיטמ"ק דלא כהחשק שלמה הנ"ל אלא שגם בתערובת תרומה תלינן להקל, ועי' בקרן אורה שם (ואף הרמב"ם הוא דלא כדברי החשק שלמה, ועי' בהשגות הראב"ד).

ועי' בביאור הגר"א ביו"ד סי' ק"י (סק"י וסקכ"א) שדעת השו"ע אינה כהרמב"ם אלא כהרשב"א דבכל תערובת האסורה מדרבנן אם נפל אחת מהם תלינן להקל וכן נקט החזו"א יו"ד סי' ל"ז סק"י ומעשרות סי' ז' סוף סק"ח שהעיקר כדעת הרשב"א והגר"א בזה שבכל תערובת שאיסורה מדרבנן תלינן להקל, ולדבריהם גם במעשה דידן יש להקל שמכיון שנאכלה לחמניה אחת תלינן שהיא החלה והשאר מותרות ובפרט בזמן הזה שפסק השו"ע ביו"ד סי' שכ"ב ס"ב שחלה מדרבנן יש להקל בזה. אמנם צריכים לאכלם שתים שתים ביחד וכנ"ל, והעצה הפשוטה לכך שיחתוך את הלחמניות לאורכן ויאכל את חלקה התחתון של הלחמניה יחד עם חלקה העליון של חברתה (כוונתי בזה באופנים שאינו רוצה לאכול עכשיו שתי לחמניות).

בליעת איסור חלה באפיה בתנור

מיהו בכל זה סגי לתלות שהלחמניה שנאכלה היא החלה ולא אחת מהלחמניות האחרות, אמנם כיון שנאפו כל הלחמניות ביחד בתנור אחד יש לדון שכולן אסורות כיון שכולן בלעו טעם חלה מהלחמניה האסורה שנאפתה יחד איתן וטעם חלה גם הוא צריך ביטול במאה כמו שכתב הט"ז ביו"ד סי' שכ"ג סק"א (ואף התנור עצמו צריך הכשר אם נבלע בו טעם חלה)[2]. ואמנם רבים מגדולי הפוסקים סברו דאין זיעה לדבר יבש כגון פת, עי' שו"ע סי' תס"א ס"ה ובש"ך יו"ד סי' ק"ח סק"א ובביאור הגר"א יו"ד סי' ק"כ סקס"ו ובפתחי תשובה סי' צ"ב סקנ"ו בשם הפרי מגדים, ואמנם עי' ביד יהודה סי' צ"ב סקנ"ג ובאגרות משה יו"ד חלק א' סי' מ'.

אולם יתכן שחלקן של הלחמניות האחרות בלעו מטעם החלה האסורה אף בלא זיעה כגון שנשכו ממנה כשנאפו בסמוך לה או שנאפו בתבנית במקום שנאסר על ידי בליעת החלה ופעמים ייתכן דיש מאה כנגד אותו המקום שבלע מטעם החלה וכגון שאין מקום זה ידוע ואינו בכל הלחמניה.

ומעתה אביא עוד שאלה שהיתה בענין זה באופן שונה קצת ותן לחכם ויחכם. אשה שרגילה שאת החלה שמפרישה מהבצק מניחה בשקית בצד, והנה קרה שהיא לא מוצאת את השקית ונתעורר לה ספק אם נזרקה השקית עם עוד זבל או ששכחה להניח בשקית ושמא נתערב חזרה בבצק ונאפה ביחד עם החלות, וכבר טעמו מהחלות. הנה מצד אחד גם כאן ישנה את אותה שאלה כיון שלא שייך לישאל, אמנם יש לדון כאן אם שייך לומר שכיון שיש צד שמעולם לא נתערבה כאן חלה ובוודאי שהפרישה חלה נאמר שהעיסה בחזקת היתר. ויש להרחיב בזה וכתבתי כדי לעורר.

הרב אברהם זנגר

נתערבו החלות של לחם משנה לאחר הברכה

בענין המעשה הנודע שסיפר הגר"א גנחובסקי זצ"ל אודות מרן הגר"ד לנדו שליט"א, מעשה שאירע לפני שנים רבות, הגרד"ל בירך המוציא בליל שבת על לחם משנה וקודם הברכה עשה רושם קל ע"י הסכין על אחת מהחלות (כמש"כ במשנ"ב סי' רע"ד סק"ה), והיתה דעתו שלא לאכול את החלה השניה כי היה זקוק לה לצורך לחם משנה בבוקר, והנה לאחר הברכה נתערבו לו החלות ונעלם לו הרושם שעשה בסכין, וצידד הגרד"ל שליט"א שאסור לו לאכול משום ספק אכילה בלא ברכה, ולא אמרינן בזה ספק ברכות להקל, כי הטעם דמותר לאכול בספק ברכות הוא מדין ספיקא דרבנן לקולא (כמבואר בב"י סי' ס"ז) וכאן דהוי ספק בתערובת חד בחד דאיקבע איסורא אין מקילים אף בדרבנן כמבואר ביו"ד (סי' ק"א ס"ה), [והביא הגר"א גנחובסקי זצ"ל מעשה זה בספריו (בר אלמוגים עמ' תקי"ב ועמ' תרמ"ז ובני ראם סי' מ"ב)].

והנה הגרד"ל שליט"א מצא עצה ברגע כמימרא ורמז לאחד מן המסובים (שיצא בברכתו) שיפסיק בדיבור שלא מענין הברכה, ואז יברך שוב המוציא על הלחם משנה ויכוין להוציא את כל המסובים על ב' החלות, והגרד"ל טעם מב' החלות כאחד, ועי"ז חלה ברכתו הראשונה על החלה שבירך עליה והברכה השניה חלה אצלו על החלה השניה ולא יצאה שום ברכה לבטלה.

והגר"א גנחובסקי זצ"ל צידד (בבר אלמוגים שם) דאף אם סועד לבדו ואין לו את העצה הנ"ל יוכל לברך שוב המוציא על החלה השניה ולאכול מב' החלות כאחד והברכה השניה איננה הפסק לברכתו הראשונה, לפי שאינו יכול לאכול בלא הברכה השניה והר"ל כאומר הביאו מלח דלא הוי הפסק בדיעבד, והוכיח כן מדקדוק דברי הגרע"א בגליון השו"ע (סי' ר"ט) ע"ש.

---

[1] ולפי"ז יש לעיין אם זה שאכל את הלחמניה עליו לעשות תשובה כאוכל מתערובת חלה או כאוכל חלה ממש שהרי תלינן שהחתיכה שאכל היא החלה, ולכאורה נראה שאעפ"י שהקלו חכמים לתלות שהאיסור הוא שנאכל ושאר התערובת מותרת מכ"מ אין האוכל חשיב כאוכל ודאי חלה דסו"ס אכל חתיכה שנתערבה ואינה ניכרת ולא נאסרה אלא כדין תערובת חלה, ודו"ק.

[2] ...בלע זיעה של איסור מבלי שנגע האיסור בדפנות התנור יש לדון דאין הוא צריך ליבון חמור אלא סגי בליבון קל שמועיל כהגעלה (רמ"א או"ח סי' תנ"א ס"ד ומ"ב סק"ל), וכן משמע קצת מדקדוק דברי הטור תנ"א סי"ד ומ"ב סקפ"ה, ולפי"ז מהני שיחמם התנור בחומו הגבוה ביותר למשך כמה רגעים ויש שמצריכים לחמם את התנור למשך זמן ארוך יותר שבודאי יהיה קש נשרף עליו, ועי' פר"ח (יו"ד סי' קכ"א סקט"ו) דבליעת זיעה של איסור יש להכשירה על ידי זיעה דכבולעו כך פולטו, וכל זה לעניין דפנות התנור אבל התבנית שנבלעה מנגיעת החלה עצמה (באופן שאין עליה נייר אפיה או שנייר אפיה התפורר) דינה חמור יותר וצריכה ליבון חמור.

לתוכן

והנה מה שהורה הגרד"ל לאחד מן המסובים להפסיק בדיבור, צ"ע דבעלמא אסור להפסיק בדיבור אחר שיצא יד"ח מבעה"ב ע"מ לחזור ולברך משום איסור גורם ברכה שאינה צריכה, (דגם מי שיצא בברכה מדין שומע כעונה אסור לו לבטל ברכה זו משום איסור גורם ברכה שא"צ כמבואר בביה"ל סי' כ"ה ס"י וכה"ח סי' קס"ז סקע"ח, וכן נראה בפמ"ג סי' רי"ד מ"ז סק"א ד"ה שאלה, ועי' בר אלמוגים סי' קנ"ה בארוכה).

אך לק"מ, דפשוט דאי"ז נחשב ברכה שאינה צריכה כיון שחוזר ומברך גם על החלה השניה שלא נפטרה בברכה הראשונה, ועוד דגם אותו אחד מן המסובים אינו יכול לאכול מהחלות מפני הספק והו"ל ברכה הצריכה.

ההיתר לאכול בספק בירך - מדין ספק דרבנן לקולא או מפני שאין איסור לאכול כשאסור לברך

אמנם בעיקר ההוראה הנ"ל דאין דין ספק ברכות להקל בתערובת יש מקום לדון, דהנה הוראה זו מיוסדת על כך דההיתר לאכול בספק בירך הוא רק מדין ספק דרבנן לקולא, אולם נראה להוכיח מכמה דוכתי דכל שאסור לו לברך משום ספק איסור ברכה לבטלה מותר לו לאכול, וא"צ לדין ספק דרבנן לקולא כדי להתיר האכילה, (וטעם הדבר יבואר להלן), ובניד"ד נמי אף אם נאמר דאין כאן דין ספק דרבנן לקולא מ"מ הואיל ואסור לו לברך משום ספק ברכה לבטלה[3], על כן מותר לו לאכול, וכמה ראיות לדבר;

לאכול בלא ברכה כשיש רוב או ס"ס שחייב לברך

א] נחלקו האחרונים אם במקום ספק ספיקא או רוב לחומרא מברכים, ודעת הח"א (כלל ה' ס"ו) והפמ"ג בכמה דוכתי דבמקום ס"ס אין מברכים, וכן פסק המשנ"ב (סי' רט"ו סק"כ). וכתב הפמ"ג (סי' רע"א מ"ז סק"ד ובראש יוסף שבת כח:) דלפ"ז גם במקום רוב אין מברכים, דהא ס"ס עדיף מרובא.

והנה יש כמה דרכים באחרונים בטעם הדבר דאין מברכים במקום ס"ס, והפמ"ג (סי' רע"א מ"ז סק"ד ויו"ד סי' כ"ח מ"ז סקט"ז) כתב דהטעם הוא משום חומר איסור ברכה לבטלה, וכ"כ בשו"ת מכתם לדוד (סי' ג'), ומשום טעם זה צידד הפמ"ג דגם במקום רוב אין מברכים, דמשום חומר ברכה לבטלה חיישינן למיעוטא.

והנה לא מבואר להדיא במשנ"ב אם בס"ס לענין ברכה ראשונה יכול לאכול בלא ברכה או לא, ובספר בר אלמוגים (סי' כ"ב עמ' קנ"ז) כתב מו"ר זצ"ל דלכאורה אסור לו לאכול, ולטעמיה אזיל דנקט דאין היתר לאכול בספק אלא כשיש דין ספיקא דרבנן לקולא. אולם בפמ"ג הנ"ל מבואר להדיא דיכול לאכול בלא ברכה הן במקום ס"ס לחומרא והן במקום רוב לחומרא. **הרי דאף דלא שייך כאן דין ספק דרבנן לקולא מ"מ הואיל ואסור לו לברך משום חומר ברכה לבטלה מותר לו לאכול בלא ברכה.**

ושו"ר בשו"ת תשורת ש"י (תנינא סי' פ"ה) שהאריך לחלק בדין ס"ס בברכות, דדוב הברכות אין לברך אף כשיש ס"ס לחיובא לפי שברכות אינן מעכבות ומשום חומר ברכה לבטלה חיישינן למיעוטא, אולם ברכות הנהנין שלפניה יש לברך במקום ס"ס, לפי שהברכות מעכבות ואם יאכל בלא ברכה הרי איכא ס"ס שעובר על איסור אכילה בלא ברכה, ולכן עדיף להחמיר לברך מלהחמיר שלא לברך, עכת"ד. וצ"ב מה ענין זל"ז, לא יברך ולא יאכל. ונראה דנקט כדברינו דאם נאסור עליו לברך בע"כ יהא מותר לו לאכול.

אם מותר לאכול בלא ברכה בספק של חסרון ידיעה

ב] בספק של חסרון ידיעה מבואר בפוסקים דלא אמרינן ספק דרבנן לקולא (שו"ע יו"ד סי' ק"צ סמ"ו, וכ"ה במשנ"ב סי' ק"ס סקמ"ז לענין ספק מים לנט"י וביה"ל סי' רס"א לענין עירוב חצירות בספק לילה), ובשו"ת זרע אמת (סי' א') האריך בדין זה לענין ברכת הנהנין והסיק דא"א לחייבו לברך בספק של חסרון ידיעה משום חומר איסור ברכה לבטלה. [ועי' גם בנשמ"א כלל ה' סק"א]. ומשמע מדבריו דמשום כך מותר לו לאכול ולא אמרינן דאין לו היתר להקל בספק זה ולאכול.

דין ספק ברכות להקל הוא משום ספיקא דרבנן לקולא או משום ספק ברכה לבטלה לחומרא

ג] בעיקר דין ספק ברכות להקל הביא הב"י (סי' ס"ז) ב' דעות בראשונים אם הוא מדין ספק דרבנן לקולא או משום ספק ברכה לבטלה לחומרא, ודעת רבינו מנוח (פ"ב מק"ש הי"ג וסוף הל' ברכות) כצד הב', ומשמע קצת דלדבריו אין להקל משום ספק דרבנן לקולא, והפמ"ג (פתיחה לברכות סק"ד וסוס"י ר"ח) כתב דכן משמע מל' הרמב"ם (פי"א מברכות הט"ז)[4]. אך לא נתברר הטעם לדבריהם אין בספק ברכות דין ספק דרבנן לקולא. והפמ"ג (מ"ז סק"א) ביאר דס"ל דמצד דין ספיקא דרבנן לקולא ראוי להחמיר משום דיכול לברר בקל ולברך, וגם בספק אם בירך יש קצת חזקה דמסתמא לא בירך, ולכן הוצרך לסברא דהוי ספק ברכה לבטלה ומשום כך אין להחמיר ולברך, ומשמע דלדבריו עיקר הטעם להקל הוא משום ספיקא דרבנן לקולא, אלא דלולי חשש ברכה לבטלה היה ראוי להחמיר בדבר.

אולם הריטב"א (שבת כג.) ביאר הטעם דספק ברכות להקל, דאע"פ שאיסור ברכה לבטלה אינו אלא מדרבנן (וא"כ אפשר להקל בו ולברך), מ"מ ביטול ברכה בשוא"ת עדיף מאיסור ברכה לבטלה בקו"ע, עכת"ד. ומשמע דס"ל דאין להקל כלל מדין ספיקא דרבנן לקולא אלא רק משום ספק ברכה לבטלה. וצ"ב מ"ט אין בזה דין ספיקא דרבנן לקולא.

והחוו"ד (יו"ד סי' ק"י דיני ס"ס סק"כ) ביאר עפ"ד הש"ך שם דבמקום חזקת איסור ליכא דין ספיקא דרבנן לקולא, וה"נ י"ל דבמקום חזקת חיוב ברכה ליכא דין ספיקא דרבנן לקולא ולכן רק משום חומר ברכה לבטלה אין להקל ע"ש. והברכ"י (סי' קפ"ו סוף סק"ד) כתב לבאר עפ"מ שהאריך לדון שם ע"פ הסוגיא (פסחים ט. ונדה טו:) דאין ספק מוציא מידי ודאי אף בדרבנן ולא שייך דין ספיקא דרבנן לקולא בכה"ג. [וע"ש בחוו"ד שהקשה דא"כ בספק קרא ק"ש מ"ט אינו חוזר למ"ד ק"ש דרבנן והלא אין בזה חשש ברכה לבטלה, וחידש דגם בזה יש איסור לאומרו בתורת חובה ע"ש, ועי' חלקת יואב (תנינא סוס"י א') שתמה על דבריו].

ומ"מ צ"ב בדעת הראשונים הללו איך מתירים לו לאכול בספק ברכת הנהנין בלא ברכה מחמת חשש איסור ברכה לבטלה, לא יאכל ולא יברך, או עכ"פ עליו לחפש עצות לצאת מהספק, כגון לברך על פרי אחר או לצאת מאחר יד"ח, ולמה מותר לו מדינא לאכול בלא ברכה. **ובע"כ כדברינו דאם אסור לו לברך משום חשש ברכה לבטלה מותר לו לאכול.**

ועד"ז מצאתי בספר ציץ הקודש (סוס"י ל"ב) שהקשה כן ע"ד הראשונים הנ"ל גם על שאר הברכות (ולא רק על ברכות הנהנין) מ"ט לא מצאנו בפוסקים שיזהירו דחייב לחפש עצות לקיים חיובו כגון לצאת יד"ח מאחר, כיון שאינו נפטר מדין ספיקא דרבנן לקולא. וכתב להוכיח מזה בדעת החוו"ד דכל שא"א לו לברך בעצמו אלא רק ע"י שמיעה מאחר לא חייבוהו חכמים בברכה בכה"ג, וע"ש עוד חילוקים בזה[5].

דעת ר"י דספק ברכת הנהנין לחומרא

ד] ז"ל רבינו יונה (ברכות יב.) גבי ספיקא דפתח אדעתא דחמרא וסיים בדשכרא; 'וכיון דלא אפשיטא ה"ל ספיקא דרבנן ולקולא דמספיקא אין אומרים ברכה לבטלה', ומשמע קצת דאזלינן לקולא רק משום ספק ברכה לבטלה.

ואפשר דס"ל כדעת הראשונים הנ"ל דאין דין ספיקא דרבנן לקולא בברכות, אבל י"ל דס"ל הכי רק בברכות הנהנין, דהא נודע דעת תוס' שם בשם ר"י שחולק וס"ל דאזלינן לחומרא בספק זה, ובביאור הדבר הרחיבו האחרונים, ויש מהם שביארו דהוי דין מסוים בספק דפתח אדעתא דחמרא (עי' הפלאה שם), אולם רבים נקטו דס"ל הכי בכל ברכות הנהנין שלפניה, וכ"כ הגרע"א בגליון הש"ס שם, וכן נמצא בכמה ראשונים (כמובא בקה"י ברכות סי' ה').

ובביאור הדבר כתב הפנ"י דמצאנו בכמה דוכתי דאין מקילים בספיקא דרבנן היכא דאיכא טעמא רבא, וה"נ בזה איכא טעמא רבא דסברא הוא דאסור ליהנות מעוה"ז בלא ברכה, וכעי"ז מבואר בארחות חיים (הל' סעודה סי' י"ט) וריטב"א (שבת כג.) דכיון דאסמכוהו אקרא ועשאוהו כמועל בקדשים אזלינן בספיקו לחומרא. והקה"י (שם) ביאר דהו"ל לפי שהוא פוטר בדיעבד כל הפירות ואין כאן חשש ברכה לבטלה, ודבריו מחודשים, והרחבנו בזה בספר בירורי ברכות (סי' ו').

[5] והנה הפמ"ג (פתיחה כוללת ח"ג אות ד') הקשה על דעות הראשונים הללו מ"ט לא יברך בהרהור לדעת הרמב"ם (פ"א מברכות) דכל הברכות אם בירך בלבו יצא, וכיו"ב הקשו האחרונים בכמה גוונים, כגון שיברך בל' לעז וכדו', והרבה מהאחרונים תי' דכל כה"ג יש בזה סרך איסור ברכה לבטלה (עי' חלקת יואב תנינא סוס"י א' ומנחת שלמה ח"ב סי' ז').

ואי"ז סתירה לדברינו, דודאי אם יכול לברך בעצמו כדין חייב בדבר, אבל לאסור עליו לאכול י"ל דאין איסור אם אינו יכול לברך בעצמו מ

[3] לפ"מ שחידש המשנ"ב (סי' רט"ו סק"כ ושעה"צ סקכ"א) דאיסור ברכה לבטלה חמור משאר איסורים דרבנן לפי שהסמיכוהו על לאו דלא תשא שהוא חמור כחייבי כריתות, ועל כן ספיקו אסור כדין ספק דאוריית'א לחומרא ע"ש, וכיוון בזה לספר תוספת יום הכיפורים (יומא פ:) ושו"ת זרע אמת (סי' א').

[4] והפמ"ג (סי' ר"ח א"א סקכ"ו) כתב נפ"מ בזה, דלדעת רבינו מנוח היכא דודאי לא הוי ברכה לבטלה אמרינן ספק ברכות להחמיר, כגון אם אכל פרי שספק אם הוא מין ז' ועל כן הוי ספק אם חייב לברך מעין ג' או בנ"ר, לדעת רוב הראשונים לא יברך כלום, אבל לדעת רבינו מנוח יברך מעין ג'

כדבר שיש לו מתירין ע"ש, וע"ע בביאור הגר"א (סי' תפ"ז) ובאבי עזרי (פ"ד מברכות ה"ד) שביאר בתרי אנפי. ובספר פסק דברי סופרים (ח"ב סי' ו' אות ג') ביאר עפ"ד הש"ך שהביא החוו"ד הנ"ל דבמקום חזקת איסור ליכא דין ספיקא דרבנן לקולא, ולפ"ז י"ל דבברכת הנהנין יש חזקת איסור על האכילה בלא ברכה, וביותר כתב לבאר עפ"מ שהוכיח שם בד' הש"ך דאי"ז משום דין חזקה אלא משום דע"י החזקה איקבע איסורא, וא"כ י"ל דה"נ בברכות הנהנין איקבע איסורא לפי שקודם הברכה היה אסור לו לאכול וספק אם הותר ע"י הברכה. [ויש עוד ניידון בד' התוס' שם, דאף אם אזלינן לחומרא דאסור לו לאכול בספק, מ"מ איך התירו תוס' לחזור ולברך והא הוי ספק ברכה לבטלה, ויש בזה ב' דרכים בדברי הגרע"א בגליון הש"ס (שם ולהלן מט:), ועי' קה"י (סי' ה') שנו"נ בדבריו ואכ"מ].

ועפ"ז יש לבאר גם בדעת רבינו יונה דס"ל דבברכת הנהנין אין דין ספיקא דרבנן לקולא מהטעמים הנ"ל ולכן הוצרך בזה לטעם של ספק ברכה לבטלה.

ומ"מ צ"ב בדעת רבינו יונה כנ"ל איך מתירים לו לאכול בספק בלא ברכה מחמת חשש איסור ברכה לבטלה, לא יאכל ולא יברך, או עכ"פ עליו לחפש עצות לצאת מהספק, כגון לברך על פרי אחר או לצאת מאחר יד"ח, ולמה מותר לו מדינא לאכול בלא ברכה. **ובע"כ כדברינו דאם אסור לו לברך משום חשש ברכה לבטלה מותר לו לאכול.**

והנה לדעת ר"י בתוס' שם והראשונים שכתבו דספק ברכות הנהנין שלפניה לחומרא ואסור לו לאכול מספק, נראה לכאורה דפליגי על יסוד זה וס"ל דאף אם אסור לו לברך משום חשש ברכה לבטלה אסור לו לאכול. אך זה אינו, שהרי הם כתבו דחוזר ומברך, הרי דס"ל דאין כאן חשש ברכה לבטלה, והטעם ביאר הגרע"א בגלה"ש דס"ל דכיון שאסור לו לאכול בלא לחזור ולברך לא הוי ברכה לבטלה (ועי' גם בקה"י שם ד"ה וא"ת), וא"כ י"ל דכו"ע מודו דבמקום חשש ברכה לבטלה מותר לו לאכול, ופלוגתת הראשונים בדין זה היא רק בסברא זו, אם יש איסור ברכה לבטלה במקום שאסור לו לאכול מספק בלא ברכה.

[ועי' קה"י שם שכתב דבנידון זה אם יש איסור ברכה לבטלה כשמחויב לברך מספק נראה דנחלקו תוס' (ר"ה לג.) והרמב"ם (לפי דברי הגרע"א בשו"ת סי' כ"ה), ועי' גם בציץ הקודש (סי' ל"ב ד"ה וכן במה) שדן בזה וכתב דלדעת החוו"ד שנקט דדין ספק ברכות להקל הוא רק משום חשש ברכה לבטלה מוכח דס"ל דאף במקום שחייב לברך מספק יש בזה חשש ברכה לבטלה (ורק כשחייב לברך משום ספק דאורייתא אין בזה איסור ברכה לבטלה לפי שלא העמידו חכמים דבריהם בכה"ג)].

בגדר תקנת ברכת הנהנין - איסור או מצוה

ובביאור הדבר (דאין איסור אכילה במקום שאסור לו לברך משום חשש ברכה לבטלה) יש מקום לומר דתלוי בניידון הידוע בגדר ברכת הנהנין שלפניה, אם יש **איסור** אכילה בלא ברכה או הוי רק **חיוב ומצוה** לברך, ונפ"מ במקום אונס שאינו יכול לברך אם מותר לו לאכול בלא ברכה, והאריכו בזה רבים, עי' גליון הש"ס להגרע"א (ברכות יב.) שהוכיח מדברי המהרש"א (פסחים קב.) דהוי איסור, וכ"כ בביה"ל (סי' ס"ב ס"ד) לענין שתיה במרחץ שא"א לברך שם וז"ל; 'ובאמת לענ"ד דבר זה פשוט מאד שאין להתיר משום שהוא אנוס אלו הברכה שאינו יכול לברך, דזה היה שייך רק אם היו אומרים חז"ל דהוא מצוה לברך, ובאמת הלא אמרו חז"ל ברכות לה. דאסור ליהנות בלי ברכה' וכו' ע"ש. וכן מבואר בארחות חיים וריטב"א הנ"ל לענין ספק ברכות הנהנין שלפניה דהוי ספיקא דאיסורא ולא ספק מצוה, וכ"ה במהרי"ל (הל' פסח) דמספק יש לברך משום דהוי ספק איסורא לחומרא, וכן דקדק האבי עזרי (בגליון הרמב"ם הל' ברכות) מל' הרמב"ם שם. ועי' מנחת שלמה (סי' י"ח) וקה"י (ברכות סי' ה') שהרחיבו בזה, ובחידושי רא"ל מאלין (סוס"י ב') ואשר לשלמה (מועד סי' י"ד) חידשו דב' דינים שונים נאמרו בזה, איסור ומצוה, ואכמ"ל.

והנה אם הוי רק מצוה ולא איסור על האכילה י"ל דלעולם אין ניידון על איסור האכילה אלא רק על חובת הברכה, ועל כן כל שאינו יכול לברך משום ספק ברכה לבטלה הרי הוא אנוס ואינו נחשב מבטל מצוה בידים ע"י אכילתו.

אולם עדיין צ"ב דמ"מ אם יכול לברך על דבר אחר או לצאת יד"ח מאחר שוב אינו אנוס, ומשמעות הדברים דפטור לגמרי מלברך. וכן מבואר במשנ"ב (סי' קס"ז סקמ"ט) דאף אם יכול לבקש מאחר שיוציאנו אינו מחויב מדינא לעשות כן.

והנראה מזה דכך תקנו חכמים, דכל שאסרו עליו לברך משום חשש ברכה לבטלה לא אסרו לאכול בלי ברכה, דאיסור האכילה וחובת הברכה מתלי תלי במה שמותר לו לברך ואין בזה חשש ברכה לבטלה. [וע"ע בספר פסק דברי סופרים ח"ב סי' ג-ד מש"כ בזה].

ובדומה לזה כתבו האחרונים בישוב הסתירות אם הוי מצוה או איסור, דודאי ביסודו ברכת הנהנין הוא מצוה ולא מתיר לאיסור [illegible] אלא דאחר שתקנו חז"ל מצוה לברך תקנו ג"כ איסור אכילה קודם שיברך, וטעם האיסור הוא דכיון שראוי ומוטל עליו לברך להקב"ה על המזון הוי כגזילה ומעילה אם אינו מברך ולכך אסרוהו באכילה, (עי' אבני נזר סי' ל"ז סק"ח, עמק ברכה עמ' נ"ז, מנחת שלמה שם, ובמאמר הגרשז"א שנדפס בספר עץ השדה, שבט הלוי ח"ו סי' נ"ג), וכן מדוקדק מל' רש"י (ברכות לה:) ד"ה גוזל להקב"ה 'את ברכתו', ומשמע דהגזילה היא מחמת שמוטל עליו לברך. ועפ"ז י"ל דכל היכא דפטרוהו מלברך פקע גם האיסור לפי שהאיסור מתלי תלי במצוה, וביארו בזה הא דאונן בעל קרי ופועלים הפטורים מלברך מותר להם לאכול בלא ברכה אף שלא הותרו להם איסורים, וכן סומא שפטור מן המצוות מותר לו לאכול בלא ברכה לפ"ד הסמ"ג (עשה מ"ב) אע"פ שלא הותר באיסורים כמש"כ הגרע"א (ב"ק פז.), והביאור כנ"ל דכל שפטור מהמצוה פקע ג"כ האיסור, ורק לענין מי שנמצא בבית המרחץ שאינו פטור בעצמותו מלברך אלא רק אנוס עתה מלברך לא פקע ממנו האיסור לפ"ד הביה"ל הנ"ל. ויש להאריך בענין זה. ועכ"פ בניד"ד נמי י"ל עד"ז, דאף אם לפי כללי הספקות בחיוב הברכה ואיסור האכילה בלא ברכה אזלינן לחומרא, מ"מ מאחר שדינו שלא לברך מחמת ספק איסור ברכה לבטלה הפקיעו ממנו חובת הברכה ואיסור האכילה בלא ברכה בכה"ג.

והנה במשנ"ב (סי' קס"ז סקמ"ט ושעה"צ סקמ"ח) מבואר דבספק ברכות הנהנין יש מקום להחמיר על עצמו שלא לאכול, ולפי האמור אינו מובן דהא פטור הוא לגמרי. אך י"ל דאין הגדר דפטרוהו מלברך בתורת ודאי אלא דהתירו לו לסמוך על הצד דפטור מלברך לפי שהוא צריך להמנע מלברך מחמת צד זה משום איסור ברכה לבטלה. ונפ"מ דאם בירך שלא כדין ואח"כ נודע שהיה חייב לברך יצא במה שבירך מקודם ולא נימא דברכתו הראשונה היא ודאי ברכה לבטלה לפי שבשעה שבירך היה פטור בתורת ודאי וחייב לברך שנית.

העולה מן האמור, דאם כנים כל הראיות הנ"ל דבספק בירך מותר לו לאכול אף כשלא שייך בזה דין ספק דרבנן לקולא, מוכח מזה דכללא הוא דכל שאסור לו לברך משום ספק איסור ברכה לבטלה מותר לו לאכול, וטעם הדבר נראה דכך תקנו חכמים, דכל היכא דאסרו עליו לברך משום חשש ברכה לבטלה לא אסרו לאכול בלי ברכה, דאיסור האכילה וחובת הברכה מתלי תלי במה שמותר לו לברך בלי חשש ברכה לבטלה. ולפ"ז אם בירך על פרי ונתערב בפרי אחר לאחר הברכה ואינו יודע על מה בירך מותר לו לאכול אחד מהפירות, דאף שאין בזה דין ספיקא דרבנן לקולא משום דהוי ספק של תערובת ותרתי דסתרי, מ"מ הואיל ואינו יכול לברך מספק מותר לו לאכול כמבואר.

הרב זאב פראנק

יין ספק מא"י אם יכול לחתום 'ועל פרי הגפן' ותוכ"ד לחזור ולומר 'גפנה'

עובדא הוה במי ששתה יין וכשבא לברך ברכת מעין שלוש נסתפק אם הוא יין א"י ודינו לחתום 'על הארץ ועל פרי גפנה' או שהוא מחו"ל שאומרים 'ועל פרי הגפן', וכבר כתב המ"ב (ר"ח סקנ"ד) לענין פירות שספק אם הם מא"י או מחו"ל שיאמר 'ועל הפירות', והוא הדין ביין שמספק יחתום בשל חו"ל, אך זה בא לצאת מן הספק ותוכ"ד לחתימת 'ועל פרי הגפן' חזר ואמר 'גפנה' ונתכוין לחזרת תוכ"ד על תנאי שאם הוא יין א"י חוזר בו מתיבת 'הגפן' ותחתיה אומר 'גפנה' ונמצא דממה נפשך חתם כדין, ויש לעיין אי תקנתא מעלייתא היא.

חזרת תוכ"ד על תנאי

והנה ממש"כ המ"ב שמספק יאמר 'ועל הפירות' ותו לא משמע שאין תקנה בחזרת תוכ"ד, ושמא יש לפרש הטעם דהלא אם כלפי שמיא גליא שאכל מפירות חו"ל הרי שחתם כדין, ואינו רוצה בעקירת תיבת 'הפירות' אלא על הצד שמפירות א"י אכל, וי"ל דאין מקום לחזרת תוכ"ד אלא כשחוזר בודאי מדיבורו הראשון ולא בחוזר מספק ועל תנאי.

אמנם יש לדון למש"כ הרמב"ן במלחמות לברכות (עמוד י"ח) בכגון שבירך על שכר כדינו בא"י אמ"ה שהנ"ב ותוכ"ד טעה וחזר בו ואמר בפה"ג, דבהא מספקא ליה להש"ס שמא יצא 'כיון שכבר השלים ברכתו כהלכה וחזרה בטעות שחזר וסיים שלא כראוי לא הויא חזרה לפסלה', וספיקא לקולא בברכות דרבנן כמבואר בסי' ר"ט לדעת שאר הראשונים בביאור הספק, ובחידושי הרשב"א לברכות (י"ב א') נקט בפשיטות שאין הפסד במה שהוסיף לאחר שסיים הברכה, וא"כ בנידון דידן לא יצטרך להתנות על החזרת תוכ"ד שאם חתם כדין אין מתכוין לחזור בו, רק יכול לחזור בו בסתמא על כל הצדדים, וממה נפשך אם חתם שלא כדין שפיר חלה החזרה לתקן החתימה, ואם כדין חתם הרי

לתוכן

לא מהני מה שחוזר בו לקלקל הברכה, וכיון שחזרתו בודאי ולא רק על תנאי שוב צ"ב למה לא יעשה כן לצאת מן הספק.

חזרת תוכ"ד מברכה שיצא בה בדיעבד

אלא דהנה מש"כ הרמב"ן והרשב"א דאחר שנגמרה הברכה לא מהניא חזרת תוכ"ד, לכאו' אינו משום דחזרת תוכ"ד מהניא רק לתקן ולא לקלקל, רק הטעם כהנראה מתו"ד דכיון שכבר השלים הברכה נמצאת החזרה הוספת דברים בעלמא ומילי דכדי שאין בכוחם לבטל מה שכבר חל, וא"כ אפילו חתם שלא כדין ותוכ"ד בא לחזור בו ולחתום כדין, כל שהשינוי אינו מעכב וכבר יצא בדיעבד ידי הברכה י"ל שגם זה בכלל דברי הראשונים דלאחר שנשלמה הברכה לא שייכא חזרת תוכ"ד, וממילא בנידון דידן שבא לחתום 'ועל הפירות' ולחזור ולומר 'פירותיה' או להיפך, הלא בדיעבד שאכל מפירות א"י וחתם 'ועל הפירות' יצא כמש"כ בקצות השולחן (סי' ס' בדה"ש אות ה'), וכן להיפך שהפירות מחו"ל ואמר 'ועל פירותיה' מצדד שם שיצא, וכיון דממה נפשך כבר יצא בחתימה הראשונה שוב אין טעם לחזרת תוכ"ד אחר גמר הברכה.

אמנם בזה יש ללמוד ממש"כ המ"ב (מ"ו סק"כ) במי שבירך מלביש ערומים ותוכ"ד נזכר שלא בירך פוקח עורים וחזר וחתם פוקח עורים, שיצא ידי ברכת מלביש ערומים ויחזור ויברך פוקח עורים, וכ"כ להלן (ר"ט סק"ו) בבירך בורא מאורי האש ותוכ"ד נזכר שלא בירך על הבשמים וחזר וחתם בורא מיני בשמים, שיצא ידי ברכת האש וחזר ומברך על הבשמים, הרי דאחר שנגמרה הברכה לא מהניא חזרת תוכ"ד [אם לא כשמתחילה היה בדעתו לחתימת החזרה רק שטעה בלשונו כמבואר במ"ב].

וכן לענין ברכת יוצר אור דק"ל (נ"ט ס"ב) באמר יוצר אור ובורא חושך אשר בדברו מעריב ערבים, שאם חתם יוצר המאורות יצא אע"פ שהפסיק במעריב ערבים, פירש המ"ב (סק"ט) דאפילו אמר מעריב ערבים תוכ"ד לפתיחת יוצר אור 'אעפ"כ לא אמרינן שנעקר ע"ז התיבות הראשונות של יוצר אור', ומקורו מפמ"ג (מ"ז סק"א), אבל בפר"ח (ד"ה ולענין) כתב בכהאי גוונא שלא יצא, וכן משמע בפרישה (סוף אות ג') שכתב שאם תוכ"ד אמר מעריב ערבים נעקרה אמירת יוצר אור וכאילו אמר רק בא"י אמ"ה אשר בדברו מעריב ערבים, אך דעת הפמ"ג דמה שאמר כדין לא יתבטל מחמת חזרת תוכ"ד.

ואילו לענין חתימת הפורס סוכת וכו' בליל שבת כתב המ"ב (רס"ז סק"ט) שאם טעה ואמר שומר עמו וכו' כבחול ונזכר תוכ"ד יאמר מיד הפורס סוכת וכו', ואם לאחר כדי דיבור יצא בדיעבד בחתימת שומר עמו וכו', הרי דאף שכבר חלה הברכה בדיעבד יש מקום לחזרת תוכ"ד. וכ"ה בספר ברכת הבית (שער י"ט אות י"א) במי שבא לאכול פרי העץ וטעה ובירך בפה"א, דאף שיצא בדיעבד מ"מ כל תוכ"ד יחזור ויאמר בפה"ע.

ושמע מינה דכן יש חילוק בין ברכה שנאמרה כדינה להיכא שחלה רק בדיעבד, דדוקא בבירך מלביש ערומים לא יוכל לעקרו לפוקח עורים כיון שהיא ברכה כהלכתה, וכן מבורא מאורי האש לבורא מיני בשמים ומיוצר אור למעריב ערבים, אבל בחותם שומר עמו וכו' הגם שיצא בדיעבד מ"מ כיון שאינו טופס החתימה לכתחילה בליל שבת שפיר יש לו תקנה בחזרת תוכ"ד, וכן מבפה"א לבפה"ע.

פרי שספק מה ברכתו ובא לומר בפה"א ותוכ"ד בפה"ע

ומעתה בנידון דידן שבא לחזור מחתימת 'ועל הפירות' הלא להך גיסא שמפירות א"י אכל נמצא שחתם שלא כתיקון חכמים וכן היה צריך שיועיל מה שתוכ"ד יחזור ויחתום 'ועל פירותיה' כדין.

ובאמת דכזה יש להתעורר בכל פרי שספק אם ברכתו בפה"ע או בפה"א דק"ל (סו"ס ר"ב בהג"ה) שמספק מברך עליו בפה"א, ולמה לא יאמר בפה"א ותוכ"ד בפה"ע שבזה יצא מן הספק, שאם ברכתו בפה"א יצא בחתימה הראשונה ולא תתבטל בחזרתו, ואם דינו בבפה"ע הרי שתיקן בחזרתו לצאת הברכה כהלכתה כנ"ל מהברכת הבית.

ואף שלהך גיסא שיוצא בחתימת בפה"א נמצא מפסיק בין הברכה לאכילה באמירת בפה"ע, הנה ממש"כ הרמב"ן והרשב"א באומר שהנ"ב בפה"ג שיצא בחתימת שהנ"ב, ולא דנו אלא משום דינא דחזרת תוכ"ד, מוכח דספיקא להו דלא חשיב הפסק (אכן בתהלה לדוד (ר"ט אות א') דן לומר שלהראשונים שפירשו הסוגיא בענין אחר י"ל שבזה ודאי שלא יצא מחמת שהפסיק בין הברכה לאכילה, ויעוי"ש שהניח בצע"ג), והטעם כמש"כ בחידושי המאירי (לברכות שם) שהוא שבחו של מקום ומענין הברכה כמו טול בריך וכו', ואמנם לכתחילה אין להפסיק גם מענין הברכה (קס"ז ס"ו בהג"ה), מ"מ הלא גם לכתחילה אין לברך על פרי העץ בפה"א וזה בא לצאת מאותו ספק ומאי אולמיה דהאי לכתחילה מהאי.

ומצינו להאבן העוזר (ר"ח סי"ד) דאיירי בכע"ז, במי שבירך על יין בפה"ע שלדעתו שם יצא, ותוכ"ד בא לחזור ולחתום בפה"ג, והעולה מדבריו שאם בחזרתו יועיל בודאי שתהא הברכה כתיקון חכמים שפיר דמי, אבל לא באופן שספק שמא לא יועיל בתיקונו, כיון שמן הדין יצא בחתימת בפה"ע ולא הצריכוהו חכמים לתקן, ולהך גיסא שלא יועיל בה נמצא מפסיק בחינם בין הברכה לאכילה. ולפי דבריו גם בספק בפה"ע או בפה"א אחר שחתם בפה"א כבר יצא בדיעבד ואין צריך לתקן, וכיון שספק שמא בירך כדין לא יכנס לספק הפסק בחינם בין הברכה לאכילה.

אם יש לחוש בחתימה שחזר ממנה משום הפסק בברכה

שו"ר במנחת שלמה (ח"ב סי' ד' אות כ"א) שכתב 'במקום שמסתפק אם לברך הגפן או שהכל, לכאו' אפשר שיברך שהכל ובתוכ"ד יאמר הגפן, אבל נראה דא"כ הוי כמכוין לכתחילה להפסיק באמצע הברכה כיון שמכוין לכך כמו יעלה ויבוא וכדומה דבכוונה הרי זה מגרע וכו', ולכאו' המכוון לדין שח בתפילה במזיד דיש אומרים (ק"ד סקכ"ה) שחוזר לראש התפילה, והזכרת מאורע שאר ימים דינה כשיחה (ק"ח סקל"ח).

ולכאו' צ"ע דשאני הכא שחוזר בו תוכ"ד ותועיל החזרה לבטל חתימה הראשונה לגמרי גם לענין שלא תפסיק בברכה, דהלא גם בכגון שבתפילת חג הפסח טעה ביעלה ויבוא ואמר 'ביום ראש החודש הזה' ותוכ"ד חזר ואמר 'חג המצות הזה' ודאי שיצא, הרי דאף שבהזכרת ר"ח חשוב כשח בתפילה, מ"מ מהניא חזרתו גם לתקן ההפסק, ואף שבשיחה בעלמא מסתבר שגם אם תוכ"ד יחזור לתפילתו לא תיקן בזה מאומה, התם היינו טעמא דלא מינכרא מילתא שחוזר מדבריו הראשונים רק כממשיך בתפילתו, משא"כ באמר ראש חודש שחוזר ואומר חג המצות הויא חזרת תוכ"ד מעלייתא לבטל הדיבור המפסיק, והוא הדין באומר שהנ"ב בפה"ג דמוכח שחוזר בו מחתימה הראשונה.

חזרת תוכ"ד כשגם עתה רוצה בדיבור הראשון

עוד יש להציע בזה, דלהכי לא מצינו בכל הספיקות שיחתום כצד אחד ותוכ"ד יחזור ויחתום כהצד השני, בהקדם מש"כ המנחת חינוך (מצוה ד' אות כ') דב"ד שקידשו את החודש אין יכולים לחזור בהם תוכ"ד, וע"פ המבואר בנזיר (ט' א') דלב"ש שאין שאלה בנזירות גם לא מהניא בה חזרת תוכ"ד, דענין החזרה לעשות הדיבור הראשון כדיבור בטעות, וממילא דבקידוש החודש דקי"ל אתם אפילו מוטעים לא שייכא חזרת תוכ"ד.

ולזה י"ל דדוקא כשבעת החזרה אינו רוצה בדיבור הראשון וטפי הוה ניחא ליה שלא היה אומרו כלל, אבל במקום ספק שגם עתה חפץ בחתימה הראשונה שמא היא הראויה, ומתחילה לכך מתכוין שיאמר ושוב יחזור בו, לכאו' אין כאן חזרה גמורה להחשיב הדיבור הראשון כאילו אמרו בטעות.

אבל זה נסתר מנוסח הברכה שעל הפרשת חלה שנחלקו הפוסקים (יו"ד שכ"ח ס"א) אם לומר 'וציונו להפריש תרומה' או 'להפריש חלה', ובש"ך (סק"א) הביא מהב"ח והמהרש"ל שיאמר שניהם 'להפריש תרומה חלה', אך בט"ז (סק"א) תמה על זה דשמא העיקר כנוסח חלה ונמצא מפסיק בתיבת תרומה בין הברכה לתיבת חלה, והש"ך בנקוה"כ כתב עליו 'לא קשיא מידי, דאי אפשר בענין אחר, ועוד דזהו לא הוי הפסק כיון דהוא תוכ"ד', הרי דפסיקא ליה להש"ך דאף שגם עתה חפץ בתיבת תרומה שייך בה ענין חזרת תוכ"ד.

ואכן מצינו לעיצה זו לענין הים התיכון שנחלקו הפוסקים (רכ"ח ס"א ומ"ב סק"ב) אם מברכים על ראייתו 'עושה מעשה בראשית' או 'שעשה את הים הגדול', וכתב המנחת יצחק (ח"א סי' ק"י) שכדי לצאת ידי שניהם יחתום 'עושה מעשה בראשית' ותוכ"ד יחזור ויאמר 'שעשה את הים הגדול' וע"פ המבואר בסי' ר"ט, וכן נהג גם הגרש"ז אויערבך (שער העין פ"ח הערה י"א), אך אינו מתיישב עם מש"כ במנחת שלמה דה"ל כמתכוין להפסיק באמצע הברכה כנ"ל.

מסקנת הדברים

א] בירך על שכר כדינו בא"י אמ"ה שהנ"ב ותוכ"ד טעה וחזר בו ואמר בפה"ג, כתבו הראשונים דכיון שכבר נשלמה הברכה אינה מתבטלת בחזרת תוכ"ד, וגם חשוב מענין הברכה שלא להפסיק בינה לאכילה. **ב]** בירך מלביש ערומים ותוכ"ד נזכר שלא בירך פוקח עורים וחזר וחתם פוקח עורים, יצא ידי מלביש ערומים ויחזור ויברך פוקח עורים, וכך הדין בחוזר מחתימת בורא מאורי האש לבורא מיני בשמים. **ג]** אמר בשחרית בא"י אמ"ה יוצר אור ובורא חושך ותוכ"ד טעה ואמר אשר בדברו מעריב ערבים, נחלקו האחרונים בדינו ובמ"ב סתם שיצא. **ד]** בליל שבת טעה וחתם שומר עמו וכו' ונזכר תוכ"ד, יחזור ויאמר הפורס סוכת וכו'. וכן בבא לאכול פרי העץ וטעה ובירך בפה"א, כל תוכ"ד יחזור ויאמר בפה"ע. **ה]** בברכה שעל הפרשת חלה שספק אם לומר להפריש תרומה או חלה, כתבו האחרונים שיאמר להפריש תרומה ותוכ"ד חלה. **ו]** ולפי זה גם בפרי שספק אם ברכתו בפה"ע או בפה"א יוכל לומר בפה"א ותוכ"ד בפה"ע, אך מדברי האבן העוזר יש ללמוד שלא יעשה כן משום ספק הפסק בין הברכה לאכילה. **ז]** שתה יין שספק אם הוא מא"י או מחו"ל, בזה אין לחוש להפסק ויוכל לומר על הארץ ועל פרי הגפן ותוכ"ד גפנה. **ח]** וכן הורו מחכמי הזמן לענין הרואה את הים התיכון שיאמר עושה מעשה בראשית ותוכ"ד שעשה את הים הגדול.

לתוכן

הרב אליסף פרלמן

איסור לשון הרע בדרך מכתב

א] כתב החפץ חיים לשון הרע כ"א אות ח' וז"ל איסור זה של לשון הרע הוא בין אם הוא מספר עליו בפיו ממש או שהוא כותב עליו דבר זה במכתבו עכ"ל. ומבואר בדברי החפץ חיים דהיה סברא לומר דבזה לא יהא בו איסור לשון הרע, והוצרך לחדש זאת ולהוציא מן הטעות, שלא נאמר דאיסור לשון הרע הוא דוקא במספר דבריו בעל פה ולא באופן שכותב זאת, ולא נתבאר בדבריו מהו הס"ד לומר שיהא חילוק בזה לומר דכל האיסור הוא דוקא במספר בפיו.

ואפשר שהצד טעות בזה, הוא לומר דהאופן שבו דיבר הכתוב לאסור איסור לשון הרע ורכילות נאמר באופן של דיבור, דהא כתיב לא תלך רכיל בעמך, והליכת רכיל הרגיל הוא באופן שמדבר את דברי הרכילות שלו, ולא באופן שעושה ע"י כתב, אך קצת קשה בזה, דהנה בהמשך סעיף זה הביא הח"ח דיש לאסור גם בדרך רמז ומקורו כפי שתרגם אונקלוס לא תלך רכיל 'בלשון קורצין' וביאר רש"י שם דכך דרך הולכי רכיל לקרוץ ולרמוז, הרי לנו שאין דרך הולכי רכיל בדוקא לעשות זאת באופן של דיבור.

ואולי נאמר, דאע"ג דאכן עפ"י דברי האונקלוס הרי בכלל עיקר הקרא נכלל גם אופן של דרך קורצין שהוא דברי לשון הרע ורכילות באופן של רמז ולא באופן של דיבור, מכל מקום עדיין לא נכלל בזה 'דרך מכתב', משום דבדרך קורצין הוא דרגה יותר קרובה לדיבור, דגם זה הוא בדרך שיחת בני אדם דיש בתוך דברי השיחה דברים שאינו רוצה שיבינו כלל השומעים, ועל כן אומרם דרך קורצין, והוא מכלל אופני השיחה, משא"כ דרך מכתב אינו כלל דרך שיחה, אלא דרך אחרת לגמרי שהוא כותב וחברו קורא את הדברים לאחר מכן, ובזה עדיין אפשר שהוא מוצא מכלל משמעות המקרא של האיסור דלא תלך רכיל, ועל כן אינו בכלל האיסור.

ואמנם בדברי הח"ח בהלכה זו, נראה דלחדש את האיסור באופן של מכתב יותר פשיטא וקרוב לו לאיסור מאשר דרך קורצין, שהרי כתב את החידוש של האיסור דרך רמז לאחר החידוש של האיסור דרך מכתב, ומשמע דגם לאחר מה שחידש דיש איסור לשון הרע בדרך מכתב, עדיין היה צריך לחדש את האיסור של דרך רמז, וא"כ המשמעות היא דיותר קרוב הדבר לאסור דרך מכתב מדרך רמז, ולכאו' הוא דלא כדאמרן.

אכן נראה דאין בכך סתירה להמבואר לעיל, משום דז"ל דאיכא אכן צד חידוש בכל אחד מה שאין בשני, דהנה מה שצריך לחדש דיש איסור לה"ר גם בדרך רמז, זהו משום דבהכי הרי חסר בכל צורת הסיפור, כיון שאין כאן סיפור הדברים להדיא אלא רק נותן וגורם לחברו להבין את הדברים מדעתו, והנה לענין זה הרי חמור הוא כתיבת הדברים במכתב מאשר בדרך רמז, שהרי בכתיבת הדברים הוא כותב בהדיא את כל הדבר, ונמצא הוא מעביר את הדברי לשון הרע לחברו ואינו רק גורם לו לדעת אותם כמו בדרך רמז, ומבואר דמצד ענין זה נראה דהקדים הח"ח להדין דדרך מכתב אסור בסיפור לשון הרע, דלפי שהוא בדרך מפורש ראוי להקדימו לאיסור.

ומכל מקום נתבאר לעיל, דעדיין הוצרך הח"ח לבאר הלכה זו של איסור דרך מכתב ולא הייתי לומד דבר זה גם אם הייתי יודע איסור לשון הרע דרך רמז, משום דסו"ס דרך רמז אפשר שהוא נכלל בדרך סיפור של דברים וטפל הוא להמלך של סיפור לשון הרע בדיבור, משא"כ דרך מכתב שהוא דרך נפרדת לגמרי של הודעת הדברים, ואין זה נכלל בתוך עצם צורך דברים של סיפור.

ב] ונראה דכן מתבאר גם כן מתוך המקור שהביא הבאמ"ח ס"ק י"ב לאיסור דרך כתיבה וז"ל פשוט הוא דבכי האי גוונא כתיב ארור מכה רעהו בסתר, וכו' עכ"ל, הרי שהמקום שבו מצא הח"ח להכריח את האיסור הוא דוקא מהאי קרא דארור מכה רעהו בסתר, ולכאו' מדוע לא כתב דפשוט הוא דגם זה נכלל בלא תלך רכיל דמה לי דיבור מה לי כתיבה.

ומתבאר מדבריו דמצד האיסור דלא תלך רכיל לא היינו אומרים מה לי דיבור מה לי כתיבה, דהא אפשר לומר דעיקר קרא מתבאר בפשוטו באופן של דרך הולכי רכיל דהיינו בדיבור, וא"כ גם אם הסברא נותנת לאסור דרך מכתב אבל אין זה בכלל עיקר משמעות דקרא, ולהנ"ל מתבאר דגם לאחר שבהמשך מבאר דרך רמז הוא בכלל הולכי רכיל, עדיין לא הביא זאת כמקור לומר גם דהאי קרא לא מיירי דוקא בדיבור וממילא דכולל גם כתיבה, והביאור כנ"ל די"ל דהאי דרך קורצים הוא טפל לדרך דיבור בין בני אדם, אבל כתיבה הוא גילוי דברים באופן שונה ואין ראיה דהוא בכלל הך קרא.

ג] ויש לבאר עוד, את הצד לומר דאין איסור דלא תלך רכיל כולל גם בדרך מכתב דהיינו משום דדרך מכתב הוא דרך של העברת הדברים [illegible] דאין כל אחד יכול לראות מה הם הדברים הכתובים שם, אלא מי שהמכתב בידו ומסור אליו, וא"כ י"ל דזהו הטעם דאינו נכלל בהכרח בקרא דלא תלך רכיל, שהרי הולכי רכיל אינם עושים זאת דוקא בהסתר דברים, אלא מדברים הדברים בגילוי, אבל מכתב הוא דרך גילוי של סתר שנעשה בין הכותב למי שמראה לו או מוסר לו את הכתב.

ואע"ג דלכאו' גם דרך רמז הוא דרך מסוימת של גילוי בסתר, וכפי שביאר רש"י בקרא דלא תלך רכיל בעמיך, דעל מה שתרגם אונקלוס בלשון קורצין פירש רש"י לשון קורץ בעיניו שכן דרך כל הולכי רכיל לקרוץ בעיניהם ולרמז דברי רכילותן שלא יבינו שאר השומעים עכ"ל. הרי שעושה באופן שלא יבינו שאר השומעים, וא"כ לכאו' נלמד מכאן דגם בדרך הסתר אסרה התורה, והוא הדין לכותב במכתב שנלמד מכאן לאסור.

אכן, נראה דיש לחלק דהקורץ בעיניו אין זה מהות של דרך סתר כמו בדרך מכתב לפי שסו"ס הוא קורץ בגלוי ורק עושה באופן שרק אחד מהם יבין, וכמו שרק אחד מהשומעים מבין שפה אחת וידבר עמו בשפה זו, דאין זה הופך להיות דרך סתר, שהרי גם אם היה מדבר עמו לבד כבר היה נחשב ללשון הרע בגלוי ביניהם ומה לי שיש עוד שומעים, וכי בכך נהפך להסתר, אלא הביאור דרך הסתר דגם כלפי עצמם זה נקרא דרך הסתר, וזהו דרך מכתב דנעשה אופן של הודעת דברים בהסתר, דאין הכל יכולים לראותו כלל, אבל בדרך רמז או שפה אחרת הכל רואים ושומעים, רק שאינן מבינים ולא נהפך להיות דרך הסתר בכך כמו במכתב.

ד] והא דפשיטא לח"ח לאסור משום הך קרא דמכה רעהו בסתר, נראה דהוא משום דבהאי קרא לא רמז לנו שום איסור המתייחס לאיזה אופן בו נעשה הדבר, אלא כל דנעשה דבר של הכאת רעהו בסתר זהו האיסור, והרי לענין מה שיש בו את חומר ההכאת רעהו בסתר, כך לי אם הוא נעשה בדרך מכתב או שהוא נעשה בדיבור, ולפיכך יש ללמוד מהאי קרא דהאיסור הוא גם כן כאשר בדרך מכתב.

ולפי הדרך שנתבאר לעיל לומר, דצד הקולא באופן של מכתב הוא דוקא משום כך שהוא נעשה יותר בסתר ופחות בגילוי, א"כ יבואר טפי דאדרבה כל עיקר הך קרא הרי בא לרבות דוקא חומר דהכאה שבסתר דיש בה צד חומרא יותר גדולה במה שהוא נשמר שלא יוודע הדבר ולא ירגיש בו המוכה, וא"כ אדרבה כשמוסר את הדברים במכתב שיש בו יותר דרך סתר, הרי שיש בו יותר חומרא, מחמת שמונח בו את האופן שלא ידע המוכה מהדבר, שהרי אינו בגילוי כלל זולת המספר והמקבל, ועל כן בודאי שהוא נכלל בהך קרא דמכה רעהו בסתר.

ה] והנה מצד מה שהביא הבאמ"ח דפשוט לאסור גם במכתב משום האי קרא דמכה רעהו בסתר, אם כן אפשר היה ללמוד דזהו אכן כל האיסור שיש בו, ואע"ג דעיקר קרא הוא ענין של קללה וארור, אך מכאן יש ללמוד נמי דין איסור, דבודאי מה שהניחה בו התורה ארור הוא משום איסורו, וא"כ נכלל בו דין איסור, אבל לכאו' אין מכאן מקור דיש לאסור גם מצד קרא דלא תלך רכיל, אלא דבהמשך דברי החפץ חיים בבאמ"ח מבואר דסוף דבר אין זה איסור שנגמר רק בהאי קרא דמכה רעהו בסתר, אלא הרי זה נכלל גם בהאיסור דלא תלך רכיל.

דהנה הביא הבאמ"ח שם סקי"ב ראיה לאסור לשון הרע גם בדרך מכתב וז"ל ועוד גמרא מפורשת היא בסנהדרין (דף ל.) מכתב היכי כתבי רבי יוחנן אומר זכאי משום לא תלך רכיל, ואפילו ריש לקיש גם כן מודה לו בעצם הדין דבכתיבה שייך רכילות, דלא קפליג עליה רק משום דמיחזי כשיקרא, וממילא הוא הדין בלשון הרע דינא הכי עכ"ל.

וא"כ, מבואר ראיתו דהאיסור בלשון הרע דרך מכתב נלמד כבר מהקרא דלא תלך רכיל, ואילו הבאמ"ח פתח דבריו לאסור מקרא דמכה רעהו בסתר, והנראה, דשיעור דבריו כך הוא, דזה פשוט לאסור ואין צריך ראיה משום דבקרא דמכה רעהו בסתר בודאי נכלל נמי איסור בכל הכאת סתר, דממילא נכלל בה גם הכאה דרך מכתב, אבל לענין האיסור לא תלך רכיל אין זה דבר פשוט, ואיכא למימר דלא נאסר [וכמו שנתבאר לעיל הצדדים בזה], אלא דמכל מקום איכא ראיה מהגמרא דגם זה נכלל בהאיסור דלא תלך רכיל.

ובביאור הדבר דנכלל זאת בהאי קרא, נראה לבאר, דבהאי קרא נמי עיקר האיסור נכלל בעצם התוצאה של המעשה, כפי מה שהוא, שבדברי רכילות הוא גורם שנאה בין האנשים, ובלשון הרע האיסור הוא מה שהוא מגלה גנות חברו, וממילא דזהו ענין האיסור, הרי ששפיר יש לומר דנכלל בהאי קרא כל צורת רכילות שהיא, בין אם היא בדרך דיבור ובין אם היא בדרך מכתב, דבכולהו הוא עושה את אותו ענין של האיסור שנאסר בו בקרא

ו] ואם נבוא לדון, מה הדין בכותב מכתב לחברו ומודיעו שם את דברי הלשון הרע בדרך רמז, דהנה אית ביה כביכול תרתי לקולא, מצד עיקר איסור לשון הרע בדרך דיבור, חדא הוא מה שאין זה אלא בדרך מכתב ואינו בדרך דיבור, ועוד חדא דגם בהמכתב אינו אלא מוצפן בדרך רמז ולא בדרך גלוי, ונראה פשוט דאין להקל בזה, דסו"ס דרך רמז אינו היתר, ודרך מכתב אינו היתר, ופשוט שיש לאסור גם בכה"ג.

אוצר
ביכורי הלכה

שיעורים מתוך ספרי הגאון רבי **אברהם טומבק** שליט"א
ראש כולל ובעמח"ס ביכורי הלכה

גליון ס' | פרשת תולדות

האם יוצאים בברכת בפה"א על הפת
ובגדר הא דאם בירך בפה"א על פירות האילן יצא יד"ח

במח' הפוסקים האם כשבירך על הפת ברכת בפה"א יוצא בדיעבד / בספק הב"י באורז שנתבשל ולא נתמעך אי מברך במ"מ או בפה"א ובדעת הט"ז דמספק מברך בפה"א / בשיטת הפמ"ג דתלה הנידון אם מהני בפה"א למזונות ופת במח' הט"ז והמג"א בבירך בפה"ע על היין / במח' המג"א והט"ז האם כשבירך על היין בפה"ע אם יצא בדיעבד / בשיטת הרא"ה והריטב"א דאם בירך על היין בפה"ע יצא דלא נשתנה מינו משא"כ פת ומזונות דאם מברך בפה"א אינו יוצא דנשתנה מינם / יחקור בגדר ברכת שהכל האם יסודו דכל ברכה שאין בה שקר ויש בה הודאה פוטרת בדיעבד, או דשהכל הוי תקנת ברכה דמהני לכל המינים / בשיטת השו"ע דבמסופק בפרי אי הוי עץ או אדמה מברך לכתחילה בפה"א ולא שהכל / יחקור בהא דהמברך בפה"א על פירות האילן יצא, האם הוא מדין ברכה כללית דומיא דשהכל או דגם בפה"א חשיב כברכה פרטית בדיעבד לפירות האילן / בהא דתלתה הגמ' דין בפה"א על פירות האילן במח' ר' יהודה ורבנן ביבש המעין ונקצץ האילן לענין ביכורים, ובקושיית הכס"מ והמאירי על הרמב"ם דפסק בברכות כר"י ובביכורים כת"ק / במח' הב"ח והט"ז האם כשבירך ברכת במ"מ על הפת יוצא יד"ח / במח' השו"ע והיש חולקין היכי דבירך על פרי שברכתו האדמה ונתכון לפטור פרי דברכתו בפה"ע האם יצא או דצריך לברך בפה"ע / בספיקו דהחסד לאלפים בטעה ובירך בפה"א על פרי העץ אם נפטרו פירות האדמה שלפניו.

במח' הפוסקים האם כשבירך על הפת ברכת בפה"א יוצא בדיעבד

בשו"ע סימן קס"ז סעיף י' כתב וז"ל, אם במקום ברכת המוציא בירך שהכל נהיה בדברו, או שאמר בריך רחמנא מלכא מאריה דהאי פיתא יצא, עכ"ל. ולכאורה משמע בשו"ע דאם בירך בפה"א לא יצא, ויעו"ש בשערי תשובה דכתב וז"ל, וע"ש בשיורי ברכה ובסי' ר"ז דגם הרמ"ע באלפסי זוטא ס"ל הכי, ושם כתב דאם בירך על הפת בפה"א יצא, והרא"ה והריטב"א פליגי עליו ע"ש, עכ"ל. ויעו"ש בערוך השולחן סעיף י"ט דכתב וז"ל, אם בירך על הפת שהכל יצא דהיא ברכה כללית, אבל אם בירך בורא מיני מזונות או האדמה לא יצא, ויש מי שאומר דיצא בברכת בורא מיני מזונות, עכ"ל.

ויעוין בברכי יוסף סימן ר"ז דכתב וז"ל, גם מ"ש הרב דאם בירך על הפת בורא פרי האדמה יצא, ראיתי לרבי' אשר בר חיים בספר הפרדס כ"י שער י' פרק ד' סוף אות א' שכתב וז"ל, וכתב רבינו י"ט אלאשביל"י כל שיש לו ברכה פרטית ובירך עליו ברכה כללית יצא, ואם בירך פרטית על מין שברכתו כללית לא יצא וכו', נראין הדברים שאם בירך על הענבים בורא פרי הגפן יצא שהרי פרי הגפן הם, בירך על הפת בורא מיני מזונות יצא, אבל אם בירך בורא פרי האדמה לא יצא, דכיון דנעשה פת אינו נקרא פרי כלל אלא לחם או מזון, וכן דעת מורי הרא"ה, וכן אם בירך על פת אורז ודוחן המוציא לא יצא, עכ"ל. הא למדת דהרא"ה והריטב"א ורבינו אשר הנז' פסיקא להו דאם בירך על הפת בורא פרי האדמה לא יצא, דלא כהרמ"ע, עכ"ל. ומבואר דנחלקו בזה הפוסקים האם מהני ברכת בורא פרי האדמה על הפת בדיעבד, וצ"ב במה נחלקו.

בספק הב"י באורז שנתבשל ולא נתמעך אי מברך במ"מ או בפה"א ובדעת הט"ז דמספק מברך בפה"א

והנה בשו"ע סימן ר"ח סעיף ז' כתב וז"ל, הכוסס, פי' האוכל את האורז מברך עליו בפה"א ואחריו בורא נפשות, ואם בשלו הג"ה, עד שנתמעך (ב"י בשם הרא"ש והר"י), או שטחנו ועשה ממנו פת, מברך עליו בורא מיני מזונות ואחריו בורא נפשות, עכ"ל. ויעו"ש בט"ז ס"ק ח' דכתב וז"ל, עד שנתמעך, הב"י נסתפק בזה אי בעי' דוקא נתמעך כעין דייסא אז מברכין במ"מ, אבל אם הוא שלם אף על פי שנתבשל מברכין בפה"א כמו בחטין, או לא הוי כחטין כיון שדרך לבשל אורז, משא"כ בחטין, ונראה כוונת רמ"א שהגיה עד שנתמעך משום הספק, דהא עכ"פ יוצא בברכת בפה"א שהי' ברכתו תחלה, ואף על גב דבפת דוחן בסמוך מברכין שהכל ולא בפה"א, התם שאני שאין דרך לאוכלו בכך משא"כ בזה, ע"כ יברך בפה"א ולא יברך במ"מ עד שיתברר שברכתו במ"מ בבירור, עכ"ל. ועכ"פ מבואר בט"ז דאם בירך האדמה על דבר שברכתו מזונות יצא יד"ח מדין דהוי ברכה כללית, וכדקימ"ל דאם בירך האדמה על פרי העץ דיצא יד"ח.

ובכס"מ בהל' ברכות פרק ד' הל' ו' כתב וז"ל, וה"נ אפשר לומר

שאם בירך על הפת בורא פרי האדמה יצא, דהא פרי האדמה הוא, ואפשר דאפילו בירך בורא פרי העץ יצא, וכמ"ד עץ שאכל ממנו אדם הראשון חטה היה, וכן י"ל דברכת במ"מ פוטר ברכת תבשיל ופירות וכו', עכ"ל. ומבואר בדבריו כדעת הט"ז דאם בירך בורא פרי האדמה על מאכל שברכתו מזונות יצא יד"ח בדיעבד, אלא דצ"ב בהא דדימה דין זה למברך על פירות בורא מיני מזונות דיצא יד"ח, דאי ס"ל דהא דאם מברך בפה"א יצא יד"ח משום דחשיב כברכה כללית, אמאי לא הביא ראי' מהא דמהני ברכת שהכל לכל המינים, דמהא חזינן דאף בבירך ברכה כללית יוצא בדיעבד, וצ"ב.

בשיטת הפמ"ג דתלה הנידון אם מהני בפה"א למזונות ופת במיח' הט"ז והמג"א בבירך בפה"ע על היין

ובפמ"ג שם ס"ק ח' כתב וז"ל, עיין ט"ז ס"ק ה' דכאן אין ספק ברכה אחרונה בורא נפשות רבות, אבל הט"ז סובר מספק יברך פרי האדמה, ויוצא אף אם ברכתו בורא מיני מזונות מכל מקום פרי האדמה נמי הוא, ועיין מ"א אות כ"ב גפן פרי העץ לא יצא, וכנראה מט"ז סימן ר"ד ס"ק י"א חולק על זה כמו שכתבתי בפריי שם ולשיטתיה כאן, ולפי זה פת מחמשת מיני דגן אם בירך פרי האדמה יצא דיעבד דדרך לאכול כן, ולא דמי לפת דוחן דאין דרכו בכך, ועיין כסף משנה פרק ד' מהלכות ברכות הלכה ו', עכ"ל. ומבואר בפמ"ג דנידון זה אם מהני ברכת האדמה למאכל דברכתו מזונות תלי' במחלוקת הט"ז והמג"א לענין אם בירך בורא פרי העץ על היין אם יצא יד"ח, אכן לכאורה קשה דהנה בריטב"א בברכות דף מ' ע"ב כתב וז"ל, ואיכא למשמע מינה נמי דמי שבירך על היין בורא פרי העץ יצא, דהא חזינן דלא קפדינן בברכה דיליה, דאפילו כשבירך ברכה אחרת שאינה ברכתו יצא, אבל בפת איפשר לומר דכיון שהכתוב קבע לו שם בפני עצמו דכתיב אשר לא במסכנות תאכל בה לחם לא נפיק כשבירך עליה בורא פרי האדמה, עכ"ל. ומבואר להדיא דס"ל דאף דבין יוצא יד"ח בברכת בפה"ע, מ"מ לענין פת ומזונות אינו יוצא בברכת בורא פרי האדמה, ומוכח מזה דהנידון דבפה"א על מזונות ופת לא תלי' בהא דמהני ברכת בפה"ע על היין, דלא כמבואר בפמ"ג, וצ"ב בזה.

והנה ברמ"א סימן ר"ד סעיף ו' כתב וז"ל, זגים שנתנו עליהם תאנים לחזק כח היין, אף על פי שהזגין הרוב מ"מ כל כח התאנים במשקה ואין לברך בפה"ג, עכ"ל. ויעו"ש בט"ז ס"ק י"א דכתב וז"ל, ראה שצ"ל בפה"ע, שכן איתא בב"י בשם הרשב"ץ שכ' בזה היה נראה להלך אחר הרוב, ויש להרהר בזה, משום דתאנים כל כחם בהם, וכתב שאינו סומך לברך עליו בפה"ג עכ"ל, משמע דעכ"פ יברך בפה"ע דממ"נ פרי העץ הוא, ובלבוש ראיתי שכתב ואינו מברך בפה"ג אלא שהכל עכ"ל, ואינו נכון לע"ד דשהכל מאי עבידתיה כאן, דאלו לא היו התאנים היו מברך בפה"ג ועכשיו למה יגרע מכח התאנים שברכתן בפה"ע, אלא פשוט שיברך בפה"ע, עכ"ל. ומבואר בט"ז דאם בירך בפה"ע על היין יצא בדיעבד, דאף דברכתו בפה"ג מ"מ לא יצא מכלל פירות דברכתן בפה"ע.

וכן מבואר שם בפמ"ג ס"ק י"א וז"ל, ואפשר דסובר הט"ז דאם בירך על היין פרי העץ יצא, דלכתחלה אמרו חז"ל צריך ברכה בפני עצמו ומכל מקום פרי העץ הוא, והוה ספק ספיקא שמא הלכה כרא"ש פ"ו סימן י"ח, ושמא עיקר היין, דרשב"ץ מספקא ליה, וא"כ אם אמר פרי העץ יצא מלומר שהכל, דגם כן רק דיעבד יצא וכו', ועיין סימן ר"ח סעיף י"ד ומ"א שם ס"ק כ"ב בשם ר"י לוי דלא יצא, וכדומה שהוא אחיו של הט"ז ז"ל, ואי"ה שם יבואר לדינא אם בירך על היין פרי העץ אם יצא בזה, עכ"ל. ומבואר בדבריו בדעת הט"ז דכל שבירך בפה"ע על היין יצא בדיעבד.

אכן במג"א סימן ר"ח ס"ק כ"ב כתב וז"ל, טעה ובירך על היין בפה"ע צריך לחזור ולברך בפה"ג, ב"ח ר"י לוי מ"ז, ואפי' יין חזק שלא נתן לתוכו מים אם בירך בפה"ע לא יצא עיין ברכות ספ"ז, עכ"ל. ובפמ"ג שם ס"ק כ"ב כתב וז"ל, עיין מ"א, ובשו"ת פנים מאירות ח"א סימן נ"ח חולק ולא היה כעת בידי, ועיין מה שכתבתי בסימן ר"ו במ"א אות א' דמאי שנא מלא נגמר פרי אם אמר פרי העץ יצא הוא הדין כאן, ועיין ט"ז סימן ר"ד אות י"א כנראה שחולק וסובר דיצא דיעבד, וגם שהכל יצא על היין, עכ"ל. ומבואר דנחלקו הפוסקים האם כשבירך על היין בפה"ע אם יצא בדיעבד או לא, וצ"ב במאי תלי' מילתא.

בשיטת הרא"ה והריטב"א דאם בירך על היין בפה"ע יצא דלא נשתנה מינו משא"כ פת ומזונות אינו יוצא בברכת בפה"א משום דנשתנה מינם

ויעוין בחדושי הרא"ה בברכות דף מ' ע"ב דכתב וז"ל, ועל כולן אם אמר שהכל יצא, איתמר רב הונא אמר חוץ מן הפת ומן היין, ורבי יוחנן אמר אפי' פת ויין וכו', ושמעינן מינה דהוא הדין במברך עליו בורא פרי העץ, ומינה דהוא הדין נמי במברך עליו בורא פרי האדמה, שהרי בברכתו המיוחדת לו מזכיר בה לשון פרי דאמר בורא פרי הגפן, וכיון דכן הוא הדין לבורא פרי האדמה דארעא עקר והכל בכלל, אבל לענין פת מסתברא דלא, דלחם כתיב בתורה, וכן כל שברכתו בורא מיני מזונות מסתברא דלא נפיק בברכה דאית ביה לישנא דפירא, עכ"ל. ומבואר בדבריו לחלק בין יין דאף דנשתנה ברכתו משום חשיבותו, מ"מ לא נשתנה מינו וחשיב לפרי העץ, ולהכי אם בירך עליו בורא פרי העץ לא הוי ברכתו שקר ויוצא בדיעבד יד"ח, משא"כ הא דמברכים על פת המוציא וברכת מזונות על מאפה העשוי מה' מיני דגן, אין זה מדין חשיבותו, אלא דמשעה שעשהו פת נשתנה מינו ואי"ז בכלל פרי האדמה, ולהכי אם בירך עליו בורא פרי האדמה הוי ברכתו שקר ולא יצא יד"ח, אלא דלפ"ז צ"ב דאמאי אם בירך על הפת במ"מ יצא יד"ח.

וכן יעו"ש בריטב"א דכתב וז"ל, ואיכא למשמע מינה נמי דמי שבירך על היין בורא פרי העץ יצא, דהא חזינן דלא קפדינן בברכה דיליה, דאפילו כשבירך ברכה אחרת שאינה ברכתו יצא, אבל בפת איפשר לומר דכיון שהכתוב קבע לו שם בפני עצמו דכתיב אשר לא במסכנות תאכל בה לחם לא נפיק כשבירך עליה בורא פרי האדמה, ועוד דבברכתה דקבעו לה רבנן הוציאוה מכלל פרי, כלומר שאינו מזכיר בברכתו פרי שוב אינו יוצא בה בלשון פרי, אבל בשהכל יוצא בכולהו מפני שהוא כולל הכל וכן עיקר, עכ"ל, ומבואר בדבריו כמש"כ הרא"ה דהא דמברכים על פת המוציא הוי מטעם דמשעה שנעשה פת פקע הימנו שם דפרי האדמה ונעשה לחפצא דמין דפת דברכתו המוציא, ולהכי לא מהני בפת ברכת בורא פרי האדמה, ולפ"ז צ"ב דהרי דעת הריטב"א דאם בירך על פת בורא מיני מזונות יצא בדיעבד, ולכאורה אי נימא דברכת המוציא הוי מדין דפת הוי מין בפ"ע דברכתו הראויה לה הוי המוציא, א"כ אמאי יוצא בברכת מזונות, ומאי שנא דאינו יוצא בברכת בורא פרי האדמה ואילו בברכת מזונות יוצא יד"ח, וביותר קשה לפי הטעם הראשון דכתב הריטב"א דלחם הוי מין אחר מאחר שהכתוב קבע לו שם בפנ"ע, לפ"ז קשה דכיון דלחם הוי מין בפנ"ע דברכתו המוציא, אמאי מהני בי' ברכת במ"מ.

והנה כתב הריטב"א בהל' ברכות פרק ב' אות י"ד וז"ל, וכל שיש לו ברכה פרטית ובירך עליו ברכה כללית יצא, ואם בירך ברכה פרטית על מי שברכתו כללית לא יצא, כיצד בירך על היין בורא פרי העץ או

על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא, אבל על פירות האדמה בורא פרי העץ לא יצא שהרי אינן פרי העץ, עכ"ל. ובאות ט"ו כתב וז"ל, נראין הדברים שאם בירך על הענבים בורא פרי הגפן יצא, שהרי פרי גפן הן, עכ"ל. והנה לכאורה צ"ב בדבריו, דהניחא כשבירך בורא פרי האדמה על פרי העץ דיצא, ה"ט משום דבורא פרי האדמה הוי ברכה כללית דשייך גם על פרי העץ, ואף דלכתחילה צריך לברך בורא פרי העץ דהוי ברכה פרטית על הפירות, מ"מ יצא יד"ח בברכה הכללית, דהא אף הפירות באין מן האדמה, אכן בבירך על ענבים בורא פרי הגפן אמאי יצא יד"ח, והרי כאן הוי איפכא דבירך ברכה פרטית השייך ליין על ענבים דהוי פרי ככל הפירות, וצ"ב בזה.

יחקור בגדר הא דעל הכל אם אמר שהכל יצא, האם יסודו דכל ברכה שאין בה שקר ויש בה הודאה פוטרת בדיעבד, או דשהכל הוי תקנת ברכה דמהני לכל המינים

והנראה לבאר בזה, דהנה קימ"ל דשהכל פוטר את כל המינים, והטעם הוא משום דיסוד החיוב דברכת הנהנין הוא להודות על הא דנהנה מאכילתו, ומעיקר הדין תקנו חכמים ברכת שהכל שהוא ברכה כללית שכולל את כל המינים, אלא דלכתחילה תקנו חכמים שיברך ברכה פרטית לכל מין ומין, וכן מבואר בלבוש סימן ר"ב סעיף א' וז"ל, וכתיב ברוך ה' יום יום, ודייקינן ברכות מ' ע"א וכי ביום מברכין ובלילה אין מברכין, אלא לומר בכל יום ויום תן לו מעין ברכותיו, פירוש בשבת מעין שבת, ביום טוב מעין יום טוב, הכי נמי תן לו מעין ברכותיו שמשפיע לך כלומר תהיה הברכה מעין השפע שנתן לך, לפיכך תקנו חז"ל לברך על מה שיהנה, ושתהא ברכה מעין טבע אותו הענין שיהנה ממנו, כמו שנבארם בעז"ה על כל מין ומין ברכתו לפי טבעו וענייניו, עכ"ל. ונמצא דיש שני אופנים לקיים את החיוב דברכת הנהנין, דלכתחילה צריך לברך ברכה פרטית לכל מין את הברכה הראויה לה, ובדיעבד יכול לקיים את חיוב הברכה ע"י ברכת שהכל דהוי ברכת הודאה כללית על כל המינים.

והנה יש לחקור בגדר דברכת שהכל, דאפשר דיסודו הוא דמעיקרא דדינא כל ברכה שיש בו משום הודאה על המאכל שאוכל יצא יד"ח, והא דלא מהני ברכת בפה"ע על פרי האדמה, ה"ט משום דכל שבירך ברכה פרטית שאין לזה שייכות למאכל שאוכל הוי ברכתו שקר ואינה יכולה לחול על המאכל שבירך עליו, ולפ"ז כשם דמהני ברכת שהכל על כל המינים משום דהוי ברכה כללית השייך לכל המינים, ה"ה דמהני בכל ברכה שיש בזה הודאה שיש לה שייכות למאכל שמברך עליו, אכן אפשר דמלכתחילה עצם התקנה דברכת הנהנין הוא שיברך על כל מין ומין את ברכתו הראויה לאותו המין, ומלבד זה תקנו עוד ברכה על כל מאכל שאין לה ברכה מיוחדת, ונמצא דברכת שהכל הוי ברכה מיוחדת דתקנו חכמים לכל המינים, אלא דלכתחילה תקנו לכל מין ומין ברכה פרטית כדי שיפרט את מין המאכל שמברך עליו, אכן אם בירך את הברכה הכללית יוצא יד"ח הברכה בדיעבד.

ולפ"ז, אפשר דבהני תרי צדדי נחלקו המג"א והט"ז לענין אם בירך על היין בפה"ע האם יצא יד"ח, דדעת הט"ז דיסוד הא דמהני ברכת שהכל על כל המינים הוי מדין דכל שבירך ברכה שאין בזה משום שקר והברכה יכולה לחול על המאכל הרי דיוצא בה יד"ח בדיעבד, ואף דלא בירך את הברכה הפרטית שתקנו חכמים לאותו מאכל, מ"מ חשיב דבירך ברכת הנהנין, ומה"ט ס"ל דאם בירך בפה"ע על היין יצא יד"ח, דאף דיין חשיב למין אחר דברכתו בורא פרי הגפן, מ"מ כיון דהיין בא מפרי העץ הרי דאין בברכתו משום שקר ולא גרע מברכת שהכל דיוצא יד"ח בדיעבד, אכן דעת המג"א דלאחר שנעשה יין הרי דהוי גדר דמין אחר וברכתו הפרטית הראוי' לה הוי בפה"ג, ובזה שמברך ברכה פרטית דפרי העץ, כיון דאי"ז הברכה הפרטית הראוי' לה אינו יוצא יד"ח, והא דמהני ברכת שהכל הוי תקנת ברכה מיוחדת שתקנו חכמים לכל המינים דיוצא בזה בדיעבד, אכן בבירך ברכה פרטית השייכת למין אחר לא יצא יד"ח.

ולפמש"כ יתבאר הא דכתב הפמ"ג דהט"ז דכתב דאם בירך בורא פרי האדמה על הפת יצא יד"ח בדיעבד, הוי לשיטתו דס"ל דאם בירך בפה"ע על היין יצא יד"ח, ולהנתבאר א"ש, דס"ל דאף דמשעה שנעשה פת או מזונות חשיב למין אחר דברכתו המוציא או מזונות, מ"מ כל שבירך ברכה שאין בזה משום שקר מהני ברכתו דומיא דברכת שהכל, ואף דהפת חשיב למין אחר מ"מ הרי מקורו הוא מהאדמה, ולא חשיב ברכתו כשקר, דהא מה"ט ס"ל להט"ז דאם בירך בפה"ע על היין יצא יד"ח, ולפ"ז כתב הפמ"ג דלדעת המג"א דפליג עלי' לענין בפה"ע על היין ה"ה דאינו יוצא בברכת בפה"א על הפת, הן אמנם, דלכאורה מבואר בריטב"א להדיא דאם בירך בורא פרי העץ על היין יצא יד"ח, ומ"מ ס"ל דאם בירך בורא פרי האדמה על הפת לא יצא יד"ח, וחזינן דלא תליא הא בהא, וצ"ב בדעת הריטב"א.

בשיטת השו"ע דבספק אי הוי פרי העץ או האדמה מברך לכתחילה בפה"א ולא שהכל, ובשיטת הרמב"ם

ואשר נראה בזה ובהקדם, דהנה בשו"ע סימן ר"ו סעיף א' כתב וז"ל, בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא, אבל אם בירך על פרי האדמה בורא פרי העץ לא יצא, הילכך אם הוא מסופק בפרי אם הוא פרי עץ או פרי האדמה, מברך בורא פרי האדמה, ועל הכל אם אמר שהכל יצא ואפילו על פת ויין, עכ"ל. ומבואר בשו"ע דבספק פרי צריך לברך בורא פרי האדמה ולא שהכל, ולכאורה צ"ב דאי קימ"ל דאי בירך שהכל יצא והוי ברכה כללית לכל המינים, אמאי צריך לברך דוקא האדמה, ועוד יש לדייק, בלש' השו"ע דכתב דכיון דאם בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא, "הילכך" בספק צריך לברך בפה"א, ומבואר דמאותו טעם דאם בירך האדמה על פירות האילן יצא להכי צריך לברך בספק בורא פרי האדמה ולא שהכל, ולכאורה קשה, דאף דקימ"ל דבדיעבד יצא אם בירך בפה"א, מ"מ מאי עדיפא ברכת האדמה דהוי ברכה כללית על פירות האילן מברכת שהכל דבזה יוצא לכ"ע בדיעבד לכל המינים.

ויעוין בשערי תשובה שם ס"ק א' דביאר בזה וז"ל, וע"ש בפנים מאירות שאם על פירות האדמה שטובים מבושלים יותר מחיים שדינן לברך שהכל אם בירך בפה"א יצא בדיעבד ע"ש ופשוט דה"ה איפכא, ואותן שחיין טובים ממבושלין ובירך לאחר הבישול בפה"א יצא, ונראה שאם נסתפק אם פרי זו טובה חייה ממבושלת או איפכא יש לברך בפה"א בין קודם הבישול או אח"כ כיון דבדיעבד יצא, ואף על גב שגם בשהכל בדיעבד יצא, מ"מ בפה"א מבוררת טפי כמ"ש לעיל בשם הבר"י, ומ"ש בס"ס ר"ד במסופק ברכתו שהכל היינו במסופק בענין שאם יברך בפה"א או בפה"ע לא יצא אף בדיעבד, אבל בכה"ג בפה"א עדיף כיון שבדיעבד יצא, עכ"ל. ומבואר בדבריו דאף דגם ברכת האדמה הוי ברכה כללית לגבי פירות האילן, מ"מ עדיף לברך בפה"א דהוי ברכה מבוררת יותר משהכל, אכן מלשון השו"ע משמע דברכת בפה"א הוי ברכה לכתחילה היכי דיש ספק, דלגבי ספק כתב מברך בפה"א, ומשמע דבמצב של ספק זהו ברכתו לכתחילה, משא"כ לגבי ברכת שהכל כתב דאם בירך שהכל יצא,

ומשמע דאי"ז אלא ברכה דיוצא בה בדיעבד.

ובמב"ם בהל' ברכות פרק ח' הל' י' כתב וז"ל, בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא, ועל פירות האדמה בורא פרי העץ לא יצא, ועל כולם אם בירך שהכל יצא, ואפי' על הפת ועל היין, עכ"ל. ובהגהות מימוניות שם כתב וז"ל, כפי זה יברך בכל דבר שהוא מסופק עליו, וכן כתבו התוספות ומורי בשם ר"ח וה"ר יוסף ואפילו לכתחילה, ואף על גב דתנן דוקא דיעבד, הא נמי כיון דמסתפק ביה כדיעבד דמי, עכ"ל. ומבואר לכאורה בדבריו דבכל ספק מה מינו ואף על ספק אם הוא פרי העץ או אדמה מברך שהכל, ודלא כמבואר בשו"ע, וצ"ב במאי פליגי.

אכן יעוין בסדר ברכות למהר"ם מרוטנבורג כמובא בתשב"ץ סימן שכ"ב דכתב וז"ל, מיהו אם מסתפק בברכה ראשונה מה היא מהם אומרים שהכל נ"ב או בפ"א, פר"ח שמברך בתחלה שהכל נ"ב, דכיון דברכה ראשונה אין לה עיקר מן התורה כלל ואינה אלא משום שאסור ליהנות מן העה"ז בלא ברכה, והיכא דמסתפק מברך שהכל נ"ב, וכן פי' רבינו יוסף ז"ל דהיכא דמסתפק על פרי אחד אם הוא פרי עץ או פרי האדמה מברך לכתחילה בורא פרי האדמה, דקיימא לן על פרי העץ אם בירך ב"פ האדמה יצא, ואף על גב דתנן דוקא דיעבד הא נמי כיון דמסתפק כדיעבד דמי, עכ"ל. ומבואר בדבריו כדדייקנו בשו"ע דמחלק בין ספק על מין אם ברכתו האדמה או שהכל, בזה מברך בדיעבד שהכל, משא"כ אם מסתפק אם ברכתו בפה"ע או האדמה, צריך לברך לכתחילה האדמה, וצ"ב במאי תלי' מילתא.

יחקור בהא דהמברך בפה"א על פירות האילן יצא, האם הוא מדין ברכה כללית דומיא דשהכל או דגם בפה"א חשיב כברכה פרטית בדיעבד לפירות האילן

ואשר נראה בזה, דיש לחקור בהאי דינא דאם בירך בורא פרי האדמה על פירות האילן דיצא יד"ח, והנה להצד שחקרנו לעיל דיסוד הא דמהני ברכת שהכל לכל המינים, הוי מטעם דכל ברכה שיש בה משום הודאה ויש לברכה שייכות למאכל שמברך עליו מהני ברכתו בדיעבד, ולפ"ז ה"ה כשבירך בפה"א על פירות האילן, על אף דלא בירך את הברכה הראויה לכתחילה לפירות, מ"מ כיון דברכתו לא הוי שקר, דהרי גם פירות האילן חשיב לפרי האדמה יוצא בה יד"ח, ולא גרע מברכת שהכל דיוצא בה יד"ח, אכן להצד דברכת שהכל הוי תקנה מיוחדת דהוי ברכה שיוצאים בה בכל המינים בדיעבד, ולפ"ז צ"ב דאמאי אם בירך על הפירות בפה"א יצא יד"ח, והא לא בירך לא את הברכה הפרטית ולא ברכה כללית.

בהא דתלתה הגמ' דין בפה"א על פירות האילן במח' ר' יהודה ורבנן ביבש המעין ונקצץ האילן לענין ביכורים, ובקושיית הכס"מ והמאירי על הרמב"ם דפסק בברכות כר"י ובביכורים כת"ק

והנה איתא בברכות דף מ' ע"א, בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא, ועל פירות הארץ בורא פרי העץ לא יצא, ועל כולם אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא, מאן תנא דעיקר אילן ארעא היא, אמר רב נחמן בר יצחק רבי יהודה היא, דתנן יבש המעין ונקצץ האילן מביא ואינו קורא, רבי יהודה אומר מביא וקורא, ע"כ. וברש"י שם כתב וז"ל, עיקר אילן ארעא היא, דעיקר כל הפירות היא הארץ, והכל גדל הימנה, עכ"ל. וכן מבואר שם בשטמ"ק וז"ל, מאן תנא דעיקר אילן ארעא הוא, פירוש דהא פרי העץ לא הוי פרי האדמה, ואפילו הכי יוצא בברכת בורא פרי האדמה, משום דארעא עיקר שיונק ממנה, עכ"ל. ולכאורה מבואר בגמ' מהא דתלי' האם מהני ברכת האדמה על פירות האילן בהאי דינא דביכורים, ע"כ צ"ל דהנידון הוא האם פירות האילן חשיבי לפירות האדמה, וכדמדויק ברש"י ובשטמ"ק דמה"ט יכול לברך בפה"א על פירות, דעיקר כל הפירות הוא מן הארץ, וכן מבואר להדיא בתוס' בד"ה רבי יהודה וז"ל, ונראה דהלכה כרבי יהודה דסתם לן תנא כוותיה, ואם ברך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא, עכ"ל. ומבואר בדבריו דהא דאם בירך האדמה על פרי העץ תלי' במחלו' דר' יהודה ורבנן לענין ביכורים.

והכס"מ בהל' ברכות פרק ח' הל' י' הקשה, דהרמב"ם שם פסק כר"י דמתני' שבירך על פירות האילן בפה"א יצא, ואילו לגבי ביכורים בפ"ד מהל' ביכורים הי"ב פסק כת"ק שיבש המעיין או נקצץ האילן מביא ואינו קורא שאי אפשר לומר שהאדמה אשר נתת לי, ולכאורה הרי מבואר בגמ' דתלי' דין הברכה בהאי דינא דביכורים, וכן הקשה במאירי שם וז"ל, כבר ביארנו במשנה שאם ברך על פירות האילן ב"פ האדמה יצא, ודוגמת זה אמרו בענין בכורים שאם לקט פירותיו לבכורים וקודם שהביאם יבש המעיין שממנו היו משקין את האילן, ואי אפשר עוד לאילן לחיות, או נקצץ האילן מביא וקורא, שהרי מ"מ בכורים מן האדמה יוצאין, ועדיין יכול לומר מן האדמה, וגדולי המחברים פסקו שאינו קורא, ואין הדברים נראין מסוגיא זו, עכ"ל. וצ"ב בדעת הרמב"ם.

ולהנתבאר לעיל נראה, דנחלקו ביסוד הדין דעל כולם אם אמר שהכל יצא, דדעת הרמב"ם דיסודו מטעם דכל ברכה שיש בה משום הודאה ויש לברכה שייכות למאכל שמברך עליו מהני ברכתו בדיעבד, ומה"ט קימ"ל דאם בירך בפה"א על פירות האילן, על אף דלא בירך את הברכה הראויה לכתחילה לפירות, מ"מ כיון דברכתו לא הוי שקר, דהרי גם פירות האילן חשיב לפרי האדמה יוצא בה יד"ח, ולא גרע מברכת שהכל דיוצא בה יד"ח, ולפי דעת הרמב"ם כל הא דהגמ' מדמי דין זה לביכורים אי"ז אלא לענין דחזינן מהתם דשייך לומר לש' האדמה אשר נתת לי על פירות האילן, דמהא חזינן דאין בזה משום שקר, ולהכי מהני ברכתו כשם דמהני ברכת שהכל על כל המינים, וכן נראה ברבינו יהונתן מלוניל על הרי"ף בברכות דף כ"ח ע"ב, וז"ל, ברך על פירות האילן וכו' יצא, לפי שגם חיי האילן מן האדמה הוא. ועל פירות הארץ וכו' לא יצא, לפי ששקר הוא, אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא, לפי שהכל היה ונברא במאמרו, ומדויק בדבריו דכל מה דלא מהני ברכת העץ על פרי האדמה משא"כ שהכל, הוא משום דשהכל אין בזה משום שקר, ונראה לפ"ז דהא דמהני ברכת האדמה על פרי העץ הוי משום דדמיא לשהכל דאין בזה משום שקר.

שו"ר באבודרהם הלכות ברכות שער רביעי דכתב וז"ל, לבאר הדברים שמברכין עליהם בורא פרי האדמה, ראיתי לכתוב ברכה זו סמוכה לברכת שהכל שהיא דומה לה, וכמו שברכת שהכל כללית, כך ברכת בורא פרי האדמה כללית לפירות הארץ ופירות האילן, כדתנן בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא, ועל פירות האדמה בורא פרי העץ לא יצא, עכ"ל. ומבואר בדבריו להדיא דיסוד הא דמהני ברכת האדמה לפירות האילן הוי מדין דברכת האדמה חשיב לברכה כללית לגבי פירות האילן, דומיא לברכת שהכל דהוי ברכה כללית לכל המינים, ומה"ט הסמיך המשנה דין זה להא דברכת שהכל פוטר את כל המינים.

ולפ"ז יתישב קושית הכס"מ על הרמב"ם, דאיה"נ דלענין ביכורים דהנידון הוא על עצם הפרי, דדוקא על פירות שייך הבאת ביכורים, בהא קימ"ל דפירות האילן לא חשיבי כפרי האדמה, אכן לענין ברכות דדינינן האם חשיב כברכה כללית בדיעבד, לענין זה ס"ל להרמב"ם

דכיון דסו"ס יסודו מן האדמה לא חשיב כשקר ויוצא בו בדיעבד.

אכן בדעת התוס' והמאירי וכפי שנראה ברש"י והשטמ"ק המובא לעיל נראה, דס"ל דבדין זה איתחדש דפירות האילן אף דחכמים תקנו לו ברכה מיוחדת מ"מ לא נפיק מתורת פרי האדמה, ולהכי אף דלכתחילה צריך לברך את הברכה המבוררת יותר דהוא בפה"ע, מ"מ מאחר דלא נפיק מפרי האדמה וכדחזינן לענין ביכורים דפרי העץ חשיב לפרי האדמה, מש"ה אם בירך בפה"א יוצא בה ולא מדין ברכה כללית, אלא דגם ברכת האדמה חשיב כברכה פרטית דפירות, ומה"ט הגמ' תלתה דין זה במחלוקת דר' יהודה ורבנן לענין ביכורים, דהנידון הוא במהות המין דפירות האילן האם חשיבי גם לפרי האדמה, ומאחר דקימ"ל כר' יהודה דחשיב פרי האדמה, הרי דאף דלכתחילה תקנו לו ברכת העץ מ"מ אם בירך פרי האדמה יצא יד"ח, דבדיעבד ברכת האדמה חשיב לברכה פרטית אף לפירות האילן.

וכן נראה לדייק מהא דכתב שם הרא"ה וז"ל, ועל כולן אם אמר שהכל יצא, איתמר רב הונא אמר חוץ מן הפת ומן היין, ורבי יוחנן אמר אפי' פת ויין והלכתא כרבי יוחנן פי' וכיון דכן דשמעינן דיוצא הוא במברך על היין ברכה אחרת, ושמעינן מינה דהוא הדין במברך עליו בורא פרי העץ, ומינה דהוא הדין נמי במברך עליו בורא פרי האדמה, שהרי בברכתו המיוחדת לו מזכיר בה לשון פרי דאמר בורא פרי הגפן, וכיון דכן הוא הדין לבורא פרי האדמה דארעא עקר והכל בכלל, עכ"ל. ולכאורה דבריו תמוהין דמהיכי תיתי דאם מהני ברכת שהכל על היין ה"ה דמהני ברכת העץ והאדמה, אכן להנתבאר נראה דדעת הרא"ה כדביארנו בדעת הרמב"ם דיסוד הא דמהני בורא פרי האדמה על פירות האילן הוא מאותו הגדר דמהני שהכל על כל המינים, דיסודו דאף דהפסיד את ברכתו הפרטית מ"מ כל שאמר ברכה כללית השייכת לאותו המין יצא יד"ח, ולפ"ז א"ש דברי הרא"ה, דלמאי דקימ"ל דמהני שהכל אף על יין, הרי דמהני ברכה כללית על יין, ומה"ט מהני גם ברכת העץ והאדמה דהוי ברכה כללית על היין, וכדביארנו לעיל דבהני תרי צדדי נחלקו הט"ז והמג"א אם בירך בפה"ע על היין אי יצא יד"ח.

ודאתינא להכי, נראה דבהני תרי צדדי תלוי הנידון דהשו"ע היכי דהוא מסופק בפרי אם הוא פרי עץ או פרי האדמה, האם צריך לברך לכתחילה דוקא בורא פרי האדמה, או דמאחר דמברך בדיעבד מספק יכול לברך שהכל, דלהצד דהא דקימ"ל דאם בירך בפה"א על הפירות יצא יד"ח מדין דהוי ברכה כללית דומיא דשהכל, לפ"ז היכי דיש לו ספק אם הוא פרי יכול לברך כל ברכה שהוא ברכה כללית, ולפ"ז אפשר דמצד אחד האדמה עדיף דהוי ברכה מבוררת יותר וכדמבואר שם בשערי תשובה, אכן מצד שני שהכל דהוי ברכה כללית על כל המינים אפשר דזה עדיף.

שו"ר בספר מצוות זמניות הלכ' ברכות שער ה' דכתב וז"ל, במה שמברכין עליו בורא פרי האדמה, וראוי לסמוך ברכת בורא פרי האדמה לברכת שהכל מפני שדומה הסדר, כי עיקר זאת הברכה לברכת שהכל כערך המין לסוג בכלל, כי כמו שהמאכלים כשמברך עליו שהכל יצא, כמו כן על כל פירות האדמה ופירות האילן כשמברך עליהם בורא פרי האדמה יצא, ואם אמר על פירות האדמה בורא פרי העץ לא יצא והוא לשון המשנה על פירות האילן אם בירך בורא פרי האדמה יצא, ועל פרי האדמה אם אמר בורא פרי העץ לא יצא, ולזה חייב לברך בורא פרי האדמה על כל מה שיש בו ספק אם הוא פרי האדמה או פרי העץ, ומצד זה היא מעולה ברכת פרי האדמה מברכת בורא פרי העץ, עכ"ל. ומבואר בדבריו דיסוד הא דמהני ברכת האדמה על פירות האילן הוי מאותו הדין דמהני ברכת שהכל על כל המאכלים דהוי ברכה כללית על כל המינים, ומ"מ כתב דבספק עדיף לברך בורא פרי האדמה דהוי ברכה מבוררת יותר לענין פירות וכדכתב בשערי תשובה, ודו"ק.

אכן דעת השו"ע כדעת התוס' והמאירי דהא דקימ"ל דאם בירך בפה"א על הפירות יצא יד"ח איתחדש דפירות האילן אף דחכמים תקנו לו ברכה מיוחדת מ"מ לא נפיק מתורת פרי האדמה, דילפינן מביכורים דפירות חשיבי לפרי האדמה, ולהכי אף דלכתחילה צריך לברך את הברכה המבוררת יותר דהוא בפה"ע, מ"מ מאחר דלא נפיק מפרי האדמה מש"ה אם בירך בפה"א יוצא בה, ולא מדין ברכה כללית, אלא דגם ברכת האדמה חשיב כברכה פרטית דפירות, ולפ"ז פשיטא דהיכי דהוא מסופק על פרי אם הוא פרי העץ חייב לברך דוקא בורא פרי האדמה, דהא גם בפירות חשיב בדיעבד לברכה הפרטית שלו, ואינו יכול לכתחילה להיפטר בברכת שהכל דאי"ז אלא מדין ברכה כללית שיוצא בה בדיעבד.

ולפ"ז יתבאר באר היטב הא דדייקנו לעיל דהשו"ע כתב דכיון דאם בירך האדמה על הפירות יצא יד"ח, "הילכך" בספק צריך לברך האדמה, ולפמשנ"ת א"ש, דהיא היא הנותנת, דמאחר דברכת האדמה חשיב לברכה פרטית אף על הפירות, הלכך היכי דהוא מסופק אם הוא פרי או לא, צריך ממ"נ לברך בורא פרי האדמה, דהא אף על פירות חשיב כברכה פרטית דידי', וכדמבואר להדיא בסדר ברכות למהר"ם מרוטנבורג המובא לעיל, דאף דבכל ספק מה מינו מברך שהכל, מ"מ כתב בשם הר' יוסף דהיכא דמסתפק על פרי אחד אם הוא פרי עץ או פרי האדמה מברך "לכתחילה" בורא פרי האדמה, דקיימא לן על פרי העץ אם בירך ב"פ האדמה יצא, ומבואר דחלוק כל ספיקא דמה מינו, מספק אם הוא פרי העץ, דבכל ספק מה מינו, בהא קימ"ל דכיון דמסופק מה ברכתו הפרטית מברך בדיעבד ברכה כללית דהוא ברכת שהכל, משא"כ בספק אם הוא פרי, מאחר דקימ"ל דגם פירות חשיבי לפרי האדמה, להכי היכי דהוא מסופק אם הוא פרי מברך בורא פרי האדמה לכתחילה, דהא הוי ברכתו הפרטית בדיעבד, והדברים ערבים ומאירים.

ולהנתבאר, אפשר דבהני תרי צדדי נחלקו הט"ז והריטב"א ודעימי' האם יוצא יד"ח בדיעבד בברכת האדמה על פת ומזונות, דהט"ז לשיטתו אזיל דס"ל דמהא דיוצאין בדיעבד בברכת שהכל על כל המינים ילפינן מהא כללא בכל ברכות הנהנין, דכל ברכה שאין בה משום שקר ויש לה שייכות לברכה יוצא בה יד"ח מדין דלא גרע משהכל דהוי ברכה כללית על הנאתו, ומה"ט ס"ל דה"ה אם בירך בפה"ע על היין יצא יד"ח, דאף דיין קבעו לו ברכה לעצמו, מ"מ כיון דאין בברכת העץ משום שקר דהא היין בא מפרי העץ, יוצא בה יד"ח, וכדקימ"ל דאם בירך בפה"א על העץ יצא יד"ח, ומה"ט ס"ל דה"ה דיוצא בברכת האדמה על פת ומזונות, דאף דקבעו להם ברכה לעצמו מ"מ כיון דאין בברכת האדמה משום שקר חשיב לברכה כללית כשהכל, אכן דעת המג"א דהא דמהני ברכת האדמה על פירות האילן אי"ז מדין ברכה כללית, אלא כדביארנו בדעת התוס' והמאירי דילפינן מביכורים דפירות האילן חשיב לפרי האדמה, ואף אם בירך בפה"א על הפירות חשיב לברכה פרטית בדיעבד, ולפ"ז ס"ל למג"א דחלוק יין מפירות האילן ביסודו, דפירות האילן אף דיש להם חשיבות בהיותם פרי העץ, מ"מ חשיבי כמין האדמה, וכדאמרינן בגמ' דעיקר אילן ארעא היא, משא"כ יין משעה שנעשה ליין חשיב לברי' חדשה, ואינו חשיב כלל כמין פירות, וכדאמרינן בב"ב דף קכ"ו ע"ב דמעיקרא ענבי והשתא חמרא דקנייה בשינוי, הרי דחזינן דמשעה שנעשה יין חשיב לברי' חדשה, ומה"ט ס"ל להמג"א דמשעה שנהפך ליין פקע מיני' שם דפירות, ולהכי לא מהני ברכת העץ דאי"ז הברכה הפרטית הראויה ליין.

איברא, דעדיין צ"ב בשיטת הריטב"א דממ"נ, דאי ס"ל כהט"ז דבבירך על היין בפה"ע יצא יד"ח מדין דהוי ברכה כללית, ומאותו הטעם דקימ"ל דאם בירך בורא פרי האדמה על פירות האילן יצא יד"ח מדין ברכה כללית, א"כ אמאי אם בירך בפה"א על פת או מזונות לא יצא יד"ח, אכן נראה דלענין זה סבירא להו דחלוק יין מפת ומזונות, דיין אף דקבעו לו ברכה לעצמו משום חשיבותו, מ"מ אי"ז חשיב דפקע מני' שם ומהות דפרי העץ, ולהכי כשמברך פרי העץ אין בזה משום שקר ומהני ברכתו כברכה כללית, משא"כ פת ומזונות משעה שנעשה פת פקע מיני' לגמרי שם דפרי האדמה, דנעשה מהות ובריה חדשה לגמרי, ומאחר דלא חשיב כלל כפרי נמצא דכשמברך פרי האדמה הוי ברכת שקר ואינו יכול להיחשב כברכה כללית על הפת.

במח' הב"ח והט"ז האם כשבירך ברכת במ"מ על הפת יוצא יד"ח

והנה בשו"ע סימן קס"ח סעי' ז' כתב וז"ל, והלכה כדברי כולם שלכל אלו הדברים נותנים להם דינים שאמרנו בפת הבאה בכסנין, עכ"ל. ויעוין בב"י דכתב וז"ל, ולענין הלכה כיון דספיקא במידי דרבנן הוא נקטינן כדברי כולם להקל, עכ"ל. ובב"ח שם הקשה על הב"י וז"ל, ואיכא לתמוה למה אמר שהוא קולא, הלא אם אינו מברך ברכה הראויה לה בין כך ובין כך הוא חומרא שעובר משום לא תשא, עכ"ל. ובט"ז שם כתב לישב את דברי הב"י וז"ל, ולי נראה דלא קשה מידי, דודאי ברכת בורא מיני מזונות פוטר הכל אפילו עיסה דהא זיין, אלא שמפני חשיבות הפת קבעו עליו המוציא ושלש ברכות, משום הכי כל שאין ברור שיש שם חשיבות ואינו בכלל כיסנין יש להקל שלא להצריך המוציא, עכ"ל. ויעו"ש בדרישה דביאר את שיטת הב"י וז"ל, אפשר משום שהדין שברכת בורא מיני מזונות היא ברכה כוללת כמו ברכת שהכל, ולכן יש לברך על כולם בורא מיני מזונות, עכ"ל. ומבואר בדבריהם לכאורה דדעת הב"י דברכת מזונות אף דלא הוי ברכה הפרטית הראויה לפת מ"מ יוצא יד"ח מדין ברכה כללית, וכן נראה שם בפמ"ג דהבין כך בשיטת הט"ז, דהקשה על הט"ז דאי יוצא יד"ח מטעם דהוי ברכה כללית אמאי שלא יברך שהכל, אכן יעו"ש בערוך השלחן דחולק על הט"ז וס"ל דברכת מזונות לא הוי כברכת שהכל, ואין יכולין לצאת בו מטעם ברכה כללית, וצ"ב במאי תלי' פלוגתייהו.

ולפמשנ"ת, נראה דבהא נחלקו הט"ז והערוך השולחן האם ברכת מזונות הוי ברכה כללית על הפת, דהט"ז לשיטתו אזיל דס"ל דכל ברכה שיכולה לחול על המאכל שמברך עליו ואין במשמעות ברכתו משום שקר יוצא יד"ח מדין ברכה כללית דומיא דמהני ברכת שהכל על כל המינים, ומהאי טעמא ס"ל דברכת מזונות חשיב לברכה כללית דהא כל המאכלים מזינים את האדם, אכן דעת הערוך השולחן, דכללא הוא בכל ברכת הנהנין דאם בירך ברכה פרטית שאין זה הברכה הראויה לאותו המין אינו יוצא יד"ח והוי ברכה לבטלה, ורק ברכת שהכל הוי ברכה כללית שתקנו חכמים לכל המינים, ולהכי משעה שנעשה פת ונהפך לשם לחם צריך לברך דוקא המוציא, ואינו יכול לצאת בברכת מזונות מדין ברכה כללית.

במח' השו"ע והיש חולקין בכה"ג דבירך על פרי שברכתו האדמה ונתכון לפטור אף פרי דברכתו בפה"ע אם יצא או דצריך לברך בפה"ע

ובשו"ע סימן ר"ו סעיף ב' כתב וז"ל, היו לפניו פרי האדמה ופרי העץ, ובירך על פרי האדמה ונתכוון לפטור את פרי העץ יצא, עכ"ל. ויעו"ש במשנ"ב דכתב וז"ל, ועיין בשע"ת דיש חולקין ע"ז, וס"ל שאפילו נתכוין לפטור את פה"ע המונח לפניו לא יצא, וצריך לחזור ולברך בורא פרי העץ, וברכת בורא פה"א לא היתה לבטלה דנתקיימה על פרי האדמה לבד, ומ"מ מסיק דבדיעבד אין לחזור ולברך, וכדעת השו"ע דספק ברכות להקל, ויותר טוב להיות נמלך שלא לאכול מיד הפרי העץ אלא לאחר זמן ויחזור ויברך עליהן, עכ"ל. ומבואר דנחלקו השו"ע והיש חולקין האם היכי דהברכה דבפה"א חל על פרי האדמה, מ"מ מהני הא דנתכון בברכת האדמה על פרי העץ לפטרו מברכת העץ, וצ"ב במאי תלי' פלוגתייהו.

ולפמש"כ, אפשר דנחלקו בהני תרי צדדי בגדר הדין דאם בירך בפה"א על פירות האילן יצא יד"ח, דלהצד דיסודו מדין דהוי ברכה כללית לפירות דומיא דברכת שהכל לכל המינים, לפ"ז היכי דבירך ברכה זו על פרי האדמה, הרי דברכתו היה בתורת ברכה פרטית על פרי האדמה, ולהכי אף דנתכון גם על פרי העץ לא יצא יד"ח, דרק היכי דבירך ברכת האדמה על פרי העץ בתורת ברכה כללית מהני ברכתו בדיעבד, אכן להצד דהא דמהני ברכת האדמה על פרי העץ הוי מדין דגם פרי העץ חשיב לפרי האדמה, ובדיעבד חשיב ברכה זו כברכה פרטית אף לפירות האילן, לפ"ז פשיטא דאף דלכתחילה צריך לברך בורא פרי העץ דהוי הברכה הראויה לה לכתחילה, מ"מ כיון דברכת האדמה יכולה לשמש כברכה פרטית אף לפרי העץ, מהני ברכתו שבירך על פרי האדמה בדיעבד אף לפירות.

בספיקו דהחסד לאלפים בטעה ובירך בפה"א על פרי העץ אם נפטרו פירות האדמה שלפניו

ויעוין בשו"ת הר צבי או"ח חלק א' סימן ק"ו דהסתפק וז"ל, ע"ד ספקו של הרב בעל חסד לאלפים, במי שהיו לפניו פרי העץ ופרי האדמה ודעתו היתה לאכול משניהם, וטעה ובירך בורא פרי האדמה על פרי העץ, אם יצא ידי ברכה גם על פרי האדמה, וכת"ר העלה, דבברכת בורא פרי האדמה שבירך על פרי העץ יצא גם על פרי האדמה, אלא שעומדים נגדו דבריו של ספר מכתם לדוד סימן י"א, שכתב בפשיטות דפרי האדמה שלפניו לא נפטרו בברכת בורא פרי האדמה שברך על פרי העץ, ולע"ד היה נראה לקיים מקצת דברי כת"ר ולחלק במקצתן, והיינו, דאם במזיד בירך ברכת פרי האדמה על פרי העץ, מסתברים דברי כת"ר דיצא ידי ברכה גם על פרי האדמה שלפניו, אבל אם בשוגג בירך ברכת פרי האדמה על פרי העץ וכו' יעו"ש. אכן להנתבאר אפשר דנידון זה תלוי בגדר הא דברכת האדמה פוטרת את פירות האילן, דלהצד דהא דיוצא יד"ח הוי מדין דברכת האדמה חשיב כברכה כללית לפירות האילן, לפ"ז יש מקום להאי ספיקא, דאפשר דכיון דבירך בפה"א בתורת ברכה כללית לא מהני ברכתו לפטור את פרי האדמה דמחייב ברכה פרטית, אכן להצד דהא דמהני ברכתו הוא משום דחשיב כברכה פרטית אף לפירות האילן, לפ"ז לא מסתבר שלא יועיל ברכתו אף לפרי האדמה.

שנה ט' 428

תוספת שבת

לע"נ מרת דבורה בת רבי חיים ע"ה ולרפואת חיים יוסף אריה בן נחמה בלומה בתושח"י

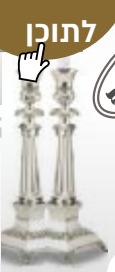

שעון חורף

זמני הדלק"נ שבת פרשת תולדות
ירושלים: 4:05 מוקדם: 3:55
בני ברק: 4:20 מוקדם: 4:10
מודיעין עילית: 4:14 מוקדם: 4:04
חיפה: 4:11 מוקדם: 4:01
טבריה: 4:07 מוקדם: 3:57

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

דברים נשגבים בשבח הזהירות ב"תוספת שבת".

הפרי מגדים (א"א רנו, א) כותב "והמוסיף מחול על הקודש מוסיפין לו חיים".

אמר הרה"ק רמ"מ מרימנוב זי"ע (עטרת מנחם בשם הגאון מפלונסק) על דברי חז"ל (שבת קיח.) 'עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות', **שהאדם העושה שבתו בעת שעדיין חול, בהוסיפו מחול על הקודש, נפתחין לו שערי פרנסה ושוב לא יצטרך לבריות,**

וכפי שאמר הרה"ק מלעכוויטש זי"ע (מובא בספר 'תורת אבות'), לו היו הבעלי בתים שומעים לי, היו נוהגין בביתם 'תוספת שבת' כראוי, וממילא לא ידעו הפסד ומחסור בכל ימות השבוע.

וכך כתב בספר 'תולעת יעקב' (סוד השבת אות ו') שהמוסיף מחול על הקודש הרי הוא מרחיב בזה את גבולות הקדושה, וממילא ינהגו בו מן השמים במידה כנגד מידה וירחיבו לו את כל הצטרכויותיו בריווח, ועליו הכתוב אומר (תהילים קיט, מה) 'ואתהלכה ברחבה'.

ואמר הרה"ק מווארקא (הובא בשש"ק ח"א אות תכח) שאמרו בזוה"ק על הפסוק 'וקראת לשבת עונג' דקאי על תוספת שבת. ולכאורה צריך ביאור מה ענין תוספת שבת לפסוק זה, אלא משום שנאמר לשון קריאה, **ואין אדם 'קורא' למי שעומד בסמוך אליו, אלא להעומד במופלג ממנו, כמו כן, לא יקבל האדם את השבת כשהיא קרובה וכבר נטו צללי ערב לבוא, אלא 'וקראת לשבת' בעוד היום גדול כשהיא מופלגת מאתו.**

הג"ר שלמה קלוגר זצ"ל ('האלף לך שלמה' או"ח סי' קיב) כותב "בדבר מנהגו לקבל שבת שני שעות קודם הלילה הנה ודאי יפה עושה וכל המוסיף יוסיפו לו ברכה מן השמים".

בספר 'תולעת יעקב' (תפילות השבת אות ז) לקדמון הג"ר מאיר בן גבאי זצ"ל כותב וז"ל להוסיף מחול על הקודש להרחיב גבול הקודש סוד השכינה ולהשיג גבול החול לקצר ממשלת אל אחר. כי אז נפרדה מצד שמאל סוד ימי החול ומתחברת למעלה עם דודה המאיר עיניה. ולטעם זה ישראל בניה מקדימין בקדושתה מבעוד יום. והזהיר במצוה זו ירחיב לו השם בעת צרתו מדה כנגד מדה ועליו נאמר (תהילים קיט, מה) "ואתהלכה ברחבה" עכ"ד.

בזוהר (תיקו"ז תיקון מד דף פה, ב) אמרו: וצריך למיהוי מוסיף מחול על הקודש. **וכל המוסיף מוסיפין ליה נפש יתירה בשבת וכל הגורע גורעין ליה ההיא נפש יתירה** חס ושלום.

ובספר 'ערוגת הבשם' (והובא גם ביסושה"ע ח, א) מביא בשם 'ספר התגין' שכותב "ויקדש אותו על ק' ב' תגין המוסיפין עליו. **אם נשמתו בגיהנם בעת שהיה רגיל לשבות ביום ז' באותה שעה מוציאים מן הגיהנם,** ועד עת שהיה מאחר במוצאי שבת מאחרין אותו מלהכניסו בגיהנם", וכן הביא בספר 'לקוט הראובני' (פר' בראשית) בשם המדרש: "ויקדש אותו: 'המוסיף עליו מוסיפין לו' אם נשמתו בגיהנם ביום ו' בעת שהיה רגיל לשבות באותו שעה מוציא נשמתו. ואם לא הוסיף ואחרו מאחרין אותו שלא להכניסו".

טעם נוסף למצוות הדלקת נרות שבת

בספר מגיד מישרים לב"י הביא טעם נוסף להדלק"נ שבת, להוציא מליבם של צדוקים, שאמרו שאסור שיהיה נר דלוק בבית בשבת, שהרי בתורה כתוב לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת, ואנו מרבים בנרות להראות שאינם צודקים, והאיסור דוקא להדליק בשבת ולא בער"ש,

ואכן כך הסביר הדברי שלמה את טעם רבו הגר"א זיע"א שהרבה בנרות שמן בער"ש, (מעשה רב קיב) שסבר שכמו בקצירת העומר היה נעשה בעסק גדול, להוציא מלב הבייתוסים, שאמרו שהקצירה 'ממחרת השבת' ולא במוצאי יו"ט של פסח, וכמו שהביא הבעה"מ בגודל מצוות חמין בשבת (משנ"ב סוף רנ"ז).

" "אנכי בדרך נחני ה"" - סיפור מרבי ירוחם זיע"א: מי שיוצא מאוחר בערב שבת אין לו השגחה!! ודברים נפלאים על פרשת השבוע חיי שרה, ובו יבואר מעלת הזריזות להכנס לשבת,

בפרשתינו מספר מרן המשגיח הג"ר ירוחם ליוואוויץ זצוק"ל בספרו דעת תורה (עמ' קנ"ז) על הפסוק בסיפור אליעזר "אנכי בדרך נחני ה'" (כ"ד כ"ז) והביא גם עדויות מעצמו שלפעמים הולכים בדרכים מסוכנות ורואים השגחה, וכתינוק שלוקחים אותו ביד ולפעמים הולך בדרך סלולה ואם ה' לא ידריכך עליה, לשוא יהיה כל עמלך, (עי"ש בהרחבה),

נביא את הסיפור שרבי ירוחם מספר על עצמו שהלך בלי השגחה. מספר רבי ירוחם שגר בסמוך לקעלם ומעולם לא חזר לביתו בערב שבת, כי כמה עיכובים מתרחשים כשנוסעים בער"ש, והנה פעם אחת היה לי נחיצות גדולה ונסעתי לביתי בער"ש ואמנם יצאתי מוקדם מאד וזמן הרבה קודם השבת, וכמעט שנשארתי על הדרך ובקושי גדול הגעתי סמוך להדלק"נ, כל מיני מכשולים והרפתקאות שיכלו להתרחש עברו עלינו, פעם נשבר הסדן של האופנים ופעם נשבר האופן עצמו, פעם זה ופעם אחרת ממש כל שעה ושעה קרו לנו דברים מחודשים **וראינו ממש בחוש כי אין ה' איתנו בדרך, ומאז קבלתי על עצמי לעולם לא לצאת בערב שבת!!** ומאידך בזמן מלחמה הלך והיה לו ס"ד מיוחדת וידע שזה הדרך הנכונה אשר הוכיח לפני ה'..

ובעמ' קנ"ד הביא רב ירוחם ליבוביץ זצוק"ל יסוד נוסף בפר' חיי שרה על הפסוק ואשביעך בה' אלוקי השמים (כד ג') ששואל

למה אברהם הוצרך להשביע לאליעזר ולא האמין לו בלי שבועה
הרי אליעזר היה עבדו שהשקה מתורת רבו?

ותירץ ר' ירוחם: סוד הדבר, מצינו בתורה ענין של גדרים וסייגים, לכל מצוה ומצוה עשו חז"ל סייגים וגדרים, כמה וכמה איסורי דרבנן יש לנו רק למצוות שבת, והמקור מנזיר שהרחיקוהו מכל היוצא מהיין, ואמרו ז"ל סחור סחור לכרמא לא תקרב (ע"ז י"ז), **ויסוד הגדרים להתרחק מהעבירה ריחוק אחר ריחוק, וכמו אש בוערת שהאדם מתרחק וברוח ממנה הרחק כמטחוי קשת**, ואף שבודאי ברור שלא יקרב ולא יגע בזה בשום אופן אבל כן הוא בטבעו של עולם, אצל אבק שריפה לא ישא אדם אפילו ריח של אש ומפני מה? משום שיכול להתפוצץ, אומות העולם אינם מבינים איסור יחוד וזהו מפני שאינם מפחדים כל כך אם יעברו על העבירה, כשאדם חרד מעבירה כמו מאש בוערת עושה גדרים וסייגים, אבל כשאין הדבר אצלו מסוכן כ"כ, אינו עושה סייגים, אצל מי שהיתה עבירה כחתיכת אש בוערת אצלו היה אימה ופחד מבהיל מאד, כמו שמתיראים מהאש ומתרחקים בתכלית הריחוק. פן חלילה יפול בה וישרף, ודווקא הם עשו איסור יחוד וכיו"ב כל הגדרים והסייגים לתורה

לכאורה מי היה צריך יותר להשביע לשליח שיקיים שליחותו אנחנו או אברהם וסוד הדבר הוא להפך, אנחנו אין אנו יודעים כלל צורך להשביע, סומכים אנו על דיבור בעלמא, **ודוקא האבות הם שהשביעו, משום שידעו מה משנה דיבורו, והסכנה הגדולה שיש בזה, ומאד מאד פחדו ויראו מדיבור שאינו אמיתי, וע"כ עשו גדרים וסייגים, שבועות על שבועות**, אנחנו שאין אנו משביעים הוא משום שאין אנו יודעים כלל הסכנה שיש במשנה דיבורו, ואין זה אצלינו כמו אש, וע"כ אינו יוצא להשביע את יצרו, אברהם לא בטח אפי' באליעזר בלי שבועה ביודעו הסכנה הגדולה שיש בשינוי דיבור, עכ"ל.

ביאור הגר"א בידרמן שליט"א: איך זוכים בזמנינו לבנים ת"ח בזכות השבת?

אמר הרה"ק הריי"צ לאותו רב בישראל, אם תשרה בסביבתך השראת חום דוגמת השוויץ שמשרה חמימות יתירה באש להבת אז תוכל להטיף באזנם מוסר, להדריכם בדרך הטוב והישר, אבל סתם הכאות - סתם הטפת מוסר לא יכנסו כלל לתוככי אזנם, ולא יפעלו כלל פעולה טובה.

בדרך זה יבואר מה שאמרו (שבת כג) 'הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים', **כי אם יהא רגיל בנר להאיר להם ולחמם אותם באש שבנר, אז יוכל גם לומר להם מוסר שיגדלו כתלמידי חכמים**, אך אם אינו 'רגיל בנר', אלא רק צועק ומבקר ומעיר הערות אזי לא ישמעו אליו כלל, ודבריו לא יעשו פירות.

ויתבאר ביותר, כי הנה הנוסעים באישון ליל בדרך חשוכה יודעים הם היטב כי במצב כזה אי אפשר להעלות את האור בתוך הרכב, כי אם יהיה אור מבפנים לא יוכל לראות את הדרך מבחוץ וסכנה יש בדבר, ורק אם יש חושך בתוך הקאר אז יוכל לראות את הנעשה בחוץ. ולדידן ייאמר, גלוי וידוע לכל כי בימינו אנו ה'רחוב' נוצץ ומושך ה"י, אין עצה ואין תבונה אלא להאיר את 'הבית' עד שלא יוכלו 'לראות' את הרחוב, ולא ימשכו אחריו... לעומת זאת אם יש 'חושך' בבית אזי הסכנה גדולה כי ניתן 'לראות' את הרחוב... על כן אמרו הרגיל בנר מי שמאיר ומחמם היטב את הבית, זוכה לבנים תלמידי חכמים...

סגולה לישועה בכל העניינים

וכבר היה מעשה באחד ששפך את מר לבו לפני הרה"ק ה'פני מנחם' זי"ע, על בנו שסר מדרך התורה והמסורה, ועזב את ביתו ואת מולדתו, אמר לו הרבי, **שמעתי מאבי הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע ש'תוספת שבת' היא סגולה גדולה להיוושע בכל העניינים, ע"כ איעצך, אתה ובני ביתך קבלו עליכם להקדים ולהוסיף בכל שבוע מחול על הקודש** (ותאמרו אז תהלים) ותראו פלאות. העיד האיש שלא עברו ימים מועטים ובנו חזר אל ביתו ושב אל אמונתו כבראשונה. (באר הפרשה)

כתב ב'שם אליעזר' להרה"ק מביקסאד זי"ע לבאר את 'כפל הדברים' שבלשון הפסוק (ויקרא כד, ח) 'ביום השבת ביום השבת יערכנו', שכוונת הכתוב לומר **ביום** כשעדיין הוא עומד ביום השישי יענה ויאמר **השבת** - כבר הגיע זמן שבת, ומזדרז לקבל השבת מבעוד יום, וגם 'ביום השבת' השני מדבר בענין זה - **שביום** השבת עצמה בזמן 'צאת השבת' יענה ויאמר **השבת**, עדיין השבת עמנו ואינו ממהר לצאת מן השבת, הרי **יערכנו** מזה ראיה שהוא מעריך ומחשיב עד מאד את יום השבת קודש, **לזה תחזור גם השבת לקיים בו יערכנו כלומר, שהשבת תעריך אותו להשפיע עליו שפע רוב פרנסה וכל משאלותיו כשר וגדול**, שהרי מבית המלוכה מפרנסים את השר יותר מחייל פשוט...

במזמור השבת נאמר טוב להודות לה', וכדי לזכור להודות לה' יש עניין להדליק נר שבת בשמן זית

וכן בחנוכה נאמר: 'כל השמנים כשרים לנר חנוכה וכו', ומיהו שמן זית מצוה מן המובחר', (שו"ע תרעג ס"א, וכן רס"ד ו', ושו"ע הרב) **והטעם הסביר הגר"א בידרמן שליט"א** עפ"י הרה"ק ה'ייטב לב' זי"ע שהנה אנו אומרים (בתפילת נשמת) 'שכן חובת כל היצורים', וראשי התיבות הם 'שכחה', שכן זה דרך הבריות לשכוח מחובתם להודות ולהלל... ומהאי טעמא מחזרים אחר 'שמן זית' שסגולתו הוא להרבות את ה'זכרון' (כדאיתא בהוריות יג:), ולמנוע את השכחה מאותו חובת כל היצורים להודות ולהלל...

אמנם המשנ"ב (ס"ק כ"ג) ביאר שטעם השמן זית שהוא מושך הכי טוב את הפתילה, ולכן בזמנינו עדיף בנרות שבהם גם אין חשש שמא יטה. (רע"ה סק"ד),

ויל"ע האם בשבת יש עניין דווקא בשמן זית הראוי לאכילה דומיא דמנורה וכמו בחנוכה, שהרי גם בשבת מצאנו דומיא דמנורה ולכן פסק השו"ע (רס"ד ח') שידליק רוב היוצא מהפתילה, והמשנ"ב ביאר כמו בהדלקת המנורה, שהלהב יעלה יפה מיד, (אמנם לערוך השולחן הטעם כדי שלא ימהר להכבות) וצ"ע.

לפרטים והנצחות או להצטרפות או לשליחת דרשות וכד'
ניתן לפנות למייל a0732951324 gmail.com
[illegible]עת שיחות חיזוק בנושא שבת בטל: 073-2951324

לתרומות לעלון (ניתן להנציח לע"נ או לרפואת)
ב'נדרים פלוס' ו'קהילות' - קופת דף היומי אליבא דהלכתא
או בטלפון 0527614765

בס"ד, גליון מס' 151 התשפ"ז

בירור הלכה

פרשת תולדות

בירורי הלכה אקטואליים מתוך הסוגיות והפוסקים

הנידון - האם מותר לעשות סופגניה חלבית ללא היכר

ויתבארו כמה סוגי מאפים פרווה, שהדרך לאוכלם גם אם בשר וגם אם חלב, ועירב או התערב בהם בשר או חלב - האם נאסרים כדין פת שלש עם חלב

__א'__ חתכו שום או בצל לסלט בסכין בשרי האם הסלט נאסר. __ב'__ לחמניות בצל או לחמניות שום שחתכו בסכין בשרי או טיגנו במחבת בשרי האם הלחמניות אסורות. __ג'__ דין 'שייק פירות' שעירבו בו חלב. __ד'__ דין מאפה, עוגה, רוגעלך, סופגניה שעירב בעיסה או במילוי או בציפוי - חלב. __ה'__ דין מאפה או עוגה שהתערב בבצק רוטב בשרי. __ו'__ דין בורקס תפו"א שהתערב בו חלב או רוטב בשרי, __ז'__ דין בורקס הממולא בבשר ובורקס גבינה. דין בלינצ'ס הממולא בבשר או חלב. __ח'__ כמחמם כמות גדולה של חלה או קוגל על סיר בשרי האם נאסר מדין פת שלש עם בשר.

הגמ' בפסחים דף לו מביאה ברייתא "אין לשין את העיסה בחלב ואם לש כל הפת אסורה מפני הרגל עבירה".

היות ובד"כ פת הוא פרווה אסרו חז"ל לעשות חלבי שמא יבוא לאוכלו עם בשר, ואסרו לעשות פת בשרי שמא יבוא לאוכלו עם חלב, ואם עשה כן אסור לאכול אפי' את הפת לבדה.

התערב או עירב בפת או במאפה חלב אחר האפיה (כגון סופגניות שנותנים עליהם אחר האפיה ריבת חלב) - בחוו"ד ס"ק ו ובחכמת אדם כלל נ"ג סעי' ה' מבואר דאף כשהפת נאפתה כדינה בלי שום תערובות ורק אחר האפייה זב תחתיו חלב או שומן, דינה כמו עיסה שנילושה והפת אסורה, ובדרכ"ת ס"ק ז האריך בזה, והביא מכמה אחרונים דבכה"ג אפשר להקל לעשות סימן אפי' אחר האפיה וכן אפשר להקל לחלק כעת לכמה אנשים כדי שיהיה כמות קטנה.

(יל"ע מדברי השו"ע סימן צא ג דכתב "צריך ליזהר שלא יגע בשר בלחם, שאם יגע בו בשר, אסור לאוכלו עם גבינה", משמע דמותר לאוכלו בפנ"ע - ולהנ"ל דאסרו הפת אף כשהתערב אחר האפיה, מדוע הפת אינה אסורה. וראיתי ביד יהודה ס' צא ס"ק ט שהק' כן, ות' דאיירי בפת מועטת ולכן הפת עצמה אינה אסורה, ודוחק להעמיד השו"ע בכה"ג וצ"ע).

כמה אופנים דמותר לתת חלב בעיסה

היתר א' אפו פת או מאפה בכמות קטנה מותר, דבזמן מועט אין חשש שישכח.

מהו כמות קטנה - השו"ע כתב כמות שאוכל בבת אחת, היינו בסעודה אחת. הרמ"א הוסיף דפת הנאכל ליומו מותר, ובפרמ"ג מבואר דהרמ"א היקל יותר מהשו"ע ולרמ"א מותר אף שאין נאכל בבת אחת, בכה"ח ס"ק ז' כתב דהספרדים הנוהגים כהשו"ע אין להם להקל כהרמ"א אלא בכמות קטנה שאוכל בסעודה אחת.

האם מועיל לחלק אחר האפיה לכמה אנשים שיהיה כמות קטנה - הפרמ"ג והחוו"ד כתבו דהיתר זה של כמות קטנה הוא רק כשאפו כמות קטנה, אבל אם אפו כמות גדולה ל"מ לחלק להרבה אנשים אחר האפיה, אולם הפליתי הביא מזקנו דמהני, וכתב דשיש עוד צירוף (כגון נפל מאליו) אפשר להקל.

היתר ב' שינה צורת הפת מותר, דעי"ז לא יבוא לאוכלו עם המין האסור.

מהו שינוי שמועיל - כל שינוי בצורת הפת מועיל דעי"ז ישאל או יזכור מה ענינה של פת זו (כן מוכח בגמ' דמועיל לעשות הפת כעין שור וכתב הרשב"א דמי שיראה צורת הפת ישאל מדוע שינו ויגידו לו).

האם מועיל שינוי שלא במאפה עצמו - בגליון מהרש"א נראה דל"מ, אולם בחוכמ"א ובבינת אדם מבואר דמועיל.

האם מועיל שינוי אחר האפיה - החוו"ד כתב דהשינוי צריך להיות קודם האפיה ול"מ שינוי אחר האפיה וביאר דכיון שנאסר ונעשה נבלה א"א כבר לתקנו. וכ"כ הבינת אדם כלל נ ה אות נא והיד יהודה (קצר ס"ק ד ארוך ס"ק ג) והשו"מ (ד' קפט) אולם כתבו דל"מ תיקון משום קנס.

ונפק"מ בין הטעם של החוו"ד לטעם שכתבו שאר האחרונים - __א'__ נפל חלב מאיליו - לטעם של החוו"ד דה"ה נבילה יהיה אסור, ולטעם של האחרונים משום קנס יהיה מותר ע"י שעושה כעת היכר, __ב'__ אדם אחר שעירב את הפת של חברו - לטעם דה"ה נבילה אסור, ולטעם קנס מותר דלא קנסו אותו כשחברו עשה.

היתר ג' אם ניכר הבשר או החלב על הפת מותר.

פת או מאפה שניכר שיש בו מילוי - אם המילוי יוצא לחוץ - הרי"ז היכר ומותר כ"כ דרכ"מ בשם האו"ה (ז"ל הדרכי משה "פלאדי"ן או פשטיד"א מאחר שניכר בהן הבשר או החלב אין צריכין היכר יותר וא"צ להשים עליהם גבינה או עצמות לסימן").

אם המילוי אינו יוצא לחוץ אולם ניכר שיש מילוי - הדרכ"ת ס"ק כב הביא בזה מח' האם זה שניכר שיש מילוי נחשב היכר.

(ז"ל הדרכ"ת "**ראיתי בשיורי ברכה** אות ב' שכתב שבארץ צבי ובארץ טורקא"י נהגו לעשות לחמניות מלאות בבשר וכן עושים כאלו ממולאים בביצים וגבינה ועושין לשניהם סימן כעין תור"א וצריכין להזהירם שיעשו בשל בשר סי' אחר ובשל גבינה סי' אחר כדי דלא אתי לאחלופי עיין שם, **אמנם יעוין בשו"ת תפארת אדם** חיו"ד סי' ט"ו שהביאו וכתב שא"צ להחמיר בזה כולי האי שהרואה יכירו שנעשה לסימן שאינו סתם פת, ושיש בו מולייתא בודאי לא יאכלו לא בבשר ולא בחלב עד שישאל מקודם ויאמרו לו שהוא של בשר או של חלב עיין שם **ועי' בס' שדי חמד** בחלק אסיפות דינים אות ב' מערכת בב"ח סי' ח' שהביאו והסכים עמו וכתב שכן נוהגין בעירו לעשות מין מולייתא וממלאין אותה במיני מתיקה ועושין אותה בשומן ולפעמים עושין אותה בחמאה וממלאין אותה בגבינה ואין עושין שום שינוי ביניהם ואין בזה בית מיחוש כי אין אוכלין אותן עד ששואלין תחלה מה הוא אם של בשר או של חלב עיין שם ועי' בס' דברי יוסף סי' תרנ"ו ועי' בדברינו להלן ס"ק ל"ו).

בתחילת דבריו שם הביא הדרכי תשובה להוכיח מהג' שערי דורא דאף שניכר שיש מילוי במאפה לא מהני, אלא צריך לעשות היכר בצורת המאפה, (ז"ל הדרכ"ת "עי' בהגהות שערי דורא סי' ל"ה מ"ש מהרא"ש שיש לחוש לכתחלה לעשות **במולייתא** של בשר סימן שהוא של בשר דהיינו שיניח עליו קצת עצמות ובשל חלב יעשה סימן שהוא של חלב שיניח עליו קצת גבינה עיין שם, ולפי דבריו ממילא צריך לזהר לכתחלה לשנות צורת הפת של חלב בצורה אחרת ושל בשר בצורה אחרת באופן שיכירו הכל אם הוא של בשר או של חלב או שיניח עליו עצמות בשל בשר וגבינה בשל חלב").

לפי"ד הדרכ"ת שדייק כן בהג' שערי דורא היה נראה דיש להחמיר היות ויש מקור לחומרא זו בראשונים - ולפי"ז כל שהמילוי לא יוצא וניכר מחוץ למאפה אי"ז שינוי אף שניכר שיש מילוי בפת - ולפי"ז בלינצ'ס או טורטיה שפעמים אוכלים אות פרווה ופעמים עם מילוי בשרי ופעמים עם מילוי חלבי באופן שהמילוי לא ניכר בחוץ יהיה אסור לאוכלם.

ובאמת נראה דיש להתיר - לאחר שעיינתי בלשון הג' שערי דורא נראה דאין בדבריו ראיה דמילוי שאינו ניכר בחוץ לא מועיל - דהג' שע"ד מדבר שאפו מאפה בתנור עם פשטידא בשרית ודן שם על **המאפה** דהיות והמאפה קיבל טעם של בשר יש לתת עליו סימן - **היות שדן על המאפה ולא על הפשטידא** אין בדבריו ראיה כלל דדבר שיש בו מילוי שאינו ניכר בחוץ דלא נחשב סימן. (ז"ל הג' שע"ד "כשאופין גאט"י (מאפה) עם פשטידא או פלאדין, לכתחילה יש לעשות סימן (על המאפה), ואם הוא (פשטידת) בשר ישים עליו עצם, וכן להפך").

העולה - למשנת' אין לחומרא זו מקור בראשונים, והיות והדרכ"ת הביא כמה פוסקים דכתבו להתיר, וכתבו דכן המנהג, וטעמא דמסתבר הוא דכיון דרואים שהוא ממולא ורגילים לשאול ולבדוק במה הוא ממולא אין חשש. (ומש"כ מהשיירי ברכה דיש לעשות סימן במאפה, אפשר דהוא רק לכתחילה כמ"ש הדרכ"ת דלא אתי לאחלופי אולם בשיירי ברכה עצמו לא כתב משום אתי לאחלופי).

ובפרט בלינצ'ס וטורטיה יש להתיר - א' כמשנת', היות ותמיד ממלאים אותם - רגילים תמיד לבדוק ולשאול במה הוא ממולא ואפשר דהרי"ז נחשב כהיכר. ב' היות ורגילים למלא אותם בבשר וכן בגבינה - אפשר דאינם מוגדרים כמאכל סתמי (פרווה) ואינם כפת המיועד להיות פרווה.

היתר ד' יש שישים כנגד החלב י"א דמותר - מהרי"ט פר"ח חוכמ"א, אולם ע' צ"צ ס' פ.

היתר ה' כל האיסור לאכול את הפת רק אם התערב טעם ראשון, אולם טעם שני (נ"ט בר נ"ט) אינו אוסר את הפת פרמ"ג ופת"ש. ובחריף י"א דאסור דאין בו היתר נ"ט בר נ"ט וה"ה נחשב כטעם בעין, אולם בחמודי דניאל היקל דאף חריף לא אוסר את הפת.

היתר ו' להרבה אחרונים כל האיסור הוא רק בפת ולא בשאר מאכלים

הט"ז כתב דבמדוכה שדחו בה בשמים שהיה בהם טעם בשר כיון דבשמים ה"ה חריפים ל"מ נ"ט בר נ"ט וה"ה כטעם בעין, לכן דין המדוכה כדין פת שלש עם בשר והמדוכה אסורה בשימוש. מבואר מדברי הט"ז דס"ל דדין זה אינו רק בפת אלא אף בשאר מאכלים שייך דין זה, ומבואר דאף בכלים שייך דין זה.

אולם הרבה אחרונים היש"ש הפר"ח המנח"י החמודי דניאל החת"ס הב"מ החוו"ד וחוכמ"א כתבו דרק בפת שהוא עיקר מאכלו של האדם גזרו, (המנח"י הוכיח דלא כהט"ז דלט"ז כל סכין בשרי שחתך בו חריף יהיה אסור אף לבשרי, בפר"ת ובפרמ"ג כתבו לחלק דמדוכה יש יותר חשש לתקלה ולכן אסור). ביד יהודה ס"ק א ובכנה"ג ובפ"ת החמירו כהט"ז דבכל מאכל שדרך לאוכלו עם בשר וחלב אם עירב בו חלב או בשר המאכל נאסר, אולם העיקר להלכה כמ"ש רוב האחרונים דרק בפת או מיני מזונות שלש עם חלב או בשר המאכל נאסר (מיני מזונות מוכח מהא דהפוסקים דיברו על 'פאלדין ופשטידה').

היתר ז' הדין שהפת אסורה שייך רק בדברים שרגלים לאוכלם יחד עם המין ההופכי דהינו עם בשרי או עם חלבי, אבל לא אסרו מחשש שמא יאכלו תוך שש שעות אחר מאכל זה - שו"ת מהריט (יו"ד ס' יח) פר"ח מנח"י חוכמ"א (לכן רוגעלך שאין רגילות לאוכלו עם בשר מותר לעשותו חלבי). אולם היד יהודה (ס' צז ס"ק ג) כתב דאף שאין רגילות לאוכל הפת עם המין ההופכי מ"מ אסור שמא יאכל אחריו את המין ההופכי.

יל"ע מהו הגדר של אוכלם יחד - האם האיסור רק כשאוכל ומלפת הפת עם בשר או חלב, או אף שאוכלם זה אחר זה ללא הפסק (רוגעלך שנכנס בו טעם בשר האם יהיה אסור כיון שפעמים שאוכלו שותה חלב), דאפשר דהיות ויש בפיו טעם בשר וטעם חלב הרי"ז נחשב שאוכלם, ומאידך י"ל דכל שלא מלפת את הפת עם המין ההופכי חז"ל לא אסרו.

בסברא היה נ"ל דאסור היות ובפיו יש טעם בשר וחלב, אולם יל"ע בלשונו של המהרי"ט שהוא המקור לדין זה, דכתב ז"ל "לא חשו אלא שלא יאכלנו יחד עם הגבינה, אבל במידי שאינו נאכל עמה לא חיישינן שלא יאכלנה אחריו דמילתא דלא שכיחא הוא" - הרי מצד אחד כתב שהאיסור שאוכלם יחד ולא בזא"ז, ומצד שני כתב דכשלא אוכלם יחד מותר משום דלא חוששין שיאכל

אחריו דהוא מילתא דלא שיכחא, ולפי"ז אם שכיח שיאכל אחריו אפשר דהפת אסורה, וצ"ע.

באמת בדברי האחרונים שהביאו היתר זה של המהרי"ט נראה דכל שאוכל זא"ז לא אסרו חז"ל את הפת היות ואכילת בשר וחלב זא"ז הוא חומרא והרחקה חז"ל לא הוסיפו לגזור שהפת תאסר - כן נראה בפת"ש ס"ק ג' שהביא את המהרי"ט (ז"ל הפת"ש "וכתב עוד בתשובת מהרי"ט שם דהא דאסור אם ליכא שינוי דוקא היכא דאיכא חשש שיאכלן עם גבינה ביחד אבל היכא דליכא למיחש להכי כמו אותם הממולאים במיני מתיקה שאין דרך לאכלן עם גבינה מותר ללוש אותם עם שומן ולא חיישינן שמא אחריהם יאכל **גבינה דדיינו במה שאסרו ואין לנו לגזור גזירה אחרת עליה"**). וכן נראה בחכמת אדם כלל נ סעיף ג (ז"ל "דוקא פת שעומד לאכול עם בשר ועם חלב אבל מה שאין דרך לאוכלו רק לקינוח או עם משקה מותר ולא חיישינן שיאכלנו אחר שאכל בשר או גבינה **דכולי האי לא חיישינן"**). וכן נראה בהג' חתם סופר סימן צז (ז"ל "דווקא בפת גזרו כיון **דדרכו לאכול עם בשר רותח דהוי איסורא דאוריי"תא**"). וכן נראה במנחת יעקב ז"ל כלל ס סעיף ג ("דוקא אם יש לחוש שיאכל עם בשר או חלב ממש גזרינן שלא יאכל כלל אבל בדבר שאין לחוש רק שיאכלו אחר אכילת בשר או גבינה אין לחוש כולו האי כיון **שהוא רק תבשיל של בשר או גבינה"**).

באמת המהרי"ט שם כתב עוד כמה סברות להתיר שתיית חלב אחר בשר - א' טעם הבשר הבלוע בפת אינו נמשך בפה, ב' טעם הבשר בטל בפת. ג' אכילת גבינה אחר מאכל בשרי אינה חמורה כ"כ דיש בה כמה קולות ודיינו במה שאסרו ואין לנו לגזור גזירה אחרת עליה.

העולה - דכל שלא אוכל את הפת או המאפה ממש יחד עם המין ההופכי הפת והמאפה לא נאסרים.

מעתה נשוב לנידונים דידן -

עשו סלט וחתכו שום או בצל או פלפל חריף בסכין בשרי והדרך לאכול סלט זה גם עם בשרי וגם עם חלבי - לט"ז - הסלט יהיה אסור אף עם בשרי ואף בפנ"ע.

ולשאר הפוסקים וכן העיקר להלכה דרק פת נאסר אבל שאר מאכלים אינם נאסרים - הסלט מותר עם בשר ומותר בפנ"ע (ואסור רק עם חלבי כיון שיש בו טעם בשר) - ומלבד זה יש לצרף להקל את דברי החמודי דניאל תערובת ב' כט והובא בדרכ"ת ס"ק לז דכתב לענין חומרא זו שהפת אסור יש לסמוך דרק חילתית מחליא לשבח, לכן אם הסכין אב"י יש להקל, ובפרט לבני ספרד יש להקל, דהקילו בחריף שאב"י והוא נ"ט בר נ"ט ע' לעיל ס' צו.

עשו לחמניות בצל או לחמניות שום וחתכו בסכין בשרי או טיגנו את הבצל במחבת בשרי האם יהיו אסורים כמו לחם שלש בחלב (בכמות גדולה, ואין היכר).

(אם חתך הבצל בסכין חלבי או טיגן במחבת חלבי - נראה דהפת לא תהיה אסורה משום דאין רגילים לאכול לחם שום ולחמניות בצל עם בשר, לכן הנידון כשחתך בצל בסכין בשרי או טיגן במחבת בשרי האם הפת נאסרה כיון שרגילים לאוכלה עם חלבי).

בפשטות נראה דאף שנבלע בלחם טעם בשר הבלוע בבצל והשום, מ"מ הלחם עצמו אינו אלא נ"ט בר נ"ט, ובנ"ט בר נ"ט חז"ל לא אסרו את הפת, ומעתה יש לדון רק על הבצל עצמו שהוא חריף ואין בו היתר נ"ט בר נ"ט האם מותר לאוכלו - ולמשנת' לט"ז יהיה אסור, ולשאר האחרונים ולהלכה יהיה מותר.

ומאידך אפ"ל דהיות וכעת הבצל הוא חלק מהפת, א"כ אפשר דהנידון הוא על אכילת הפת והרי פת שהוא עיקר מאכלו של האדם אם מעורב בו חלב ה"ה אסור, ואפשר דכיון שהבצל נמצא על הפת אינו נחשב חלק מהפת וכל הנידון הוא רק על הבצל.

ומיהו אפשר דכיון דהבצל שמן ה"ה מבליע טעם בלחמניות ונחשב דיש בלחמניות טעם חלב. אולם אכתי יש להתיר, דבד"כ הבצל מטוגן וא"כ טעם הבצל שנכנס ללחם כבר אינו חריף ולא אסרו את הפת כשיש נ"ט בר נ"ט.

(היה מקום לומר דכיון שרואים על הלחם את הבצל והשום הרי"ז נחשב היכר, אולם זה אינו דהיות ובד"כ משתמשים לבצל בכלים פרווה, נראה דאף שרואים את הבצל אין זה נחשב היכר דהוא בשרי).

עוד יש סברא להתיר ע"פ דברי החמודי דניאל הנ"ל דכתב דלענין חומרא זו שהפת אסור יש לסמוך דרק חילתית מחליא לשבח לכן אם הסכין אב"י יש להקל, ולבני ספרד בלאו הכי יש להקל דהרי הקילו בחריף שאב"י והוא נ"ט בר נ"ט ע' לעיל ס' צו, ואף לבני אשכנז יש לצרף את דברי הב"מ בסימן צו להיתרים שהתבארו, לכן נראה דיש להקל. (וכמשנת' אם חתך הבצל בסכין חלבי או טיגן במחבת חלבי, וודאי הפת מותרת דאין רגילים לאכול לחם שום ולחמניות בצל עם בשר).

משקה 'שייק פירות' - לכאורה מותר לעשותו חלבי דאין רגילים לשתותו עם בשר וכמשנת' לא אסרו מחשש שמא יאכל תוך שש שעות לאכילת בשר.

מאפה עוגה רוגעלך סופגניה ועירב בעיסה או במילוי או בציפוי ריצ' חלבי - היות ואין רגילות לאוכל אותם עם בשר מותר, ומה שפעמים אוכלם אחר סעודת בשר כבר התבאר דחז"ל לא אסרו את הפת או המאפה באכילה משום חשש שמא יבוא לאכול אחר בשר, ועוד שייך בזה חלק מההיתרים של המהרי"ט - לכן מותר לעשותן חלבי.

(אולם אף שאין דרך לאוכלו עם המין ההופכי ולכן המאפה לא נאסר - מ"מ יש לשים שלט שהוא חלבי כדי שלא יהיה תקלה שיאכלוהו אחר סעודה בשרית, וזה הסיבה שההכשרים דורשים לכתוב על המאפה 'חלבי').

מאפה או עוגה שעירב בבצק חלב - מותר לעשותן חלבי היות ואין רגילות לאוכלם עם בשר כמשנת' לעיל.

מאפה או עוגה שהתערב בבצק רוטב בשרי - אם המאפה או העוגה בא לקינוח ואין דרך ללפתו עם דבר חלבי - אף שיש חשש שישתה אתו קפה וחלב, מ"מ למשנת' המאפה או העוגה אינה נאסרים משום זה, ומותר לאוכלם ללא שתיית חלב. - ואם דרך ללפת את המאפה עם חלב ע' להלן מש"כ לענין בורקס.

בורקס תפו"א שעירב בבצק חלב - היות והדרך לאוכלו עם בשר וכן פעמים נותנים עליו רוטב בשרי, יש לעשותו בכמות קטנה או שיעשה היכר, ובדיעבד אם נתן מעט חלב אפשר לצרף מש"כ המהריט דטעם החלב בטל במאפה.

בורקס תפו"א שהתערב בבצק רוטב בשרי - היות ואין דרך לאכול וללפת עם הבורקס דבר חלבי וכל החשש שיאכלנו עם קפה וחלב, למשנת' הבורקס אינו נאסר משום חשש זה, ומותר

לאוכלו ללא חלב. ואם הדרך ללפתו בגבינה או בחמאה יש לעשותו בכמות קטנה או שיעשה היכר.

בורקס או בלינצ'ס ממולא בבשר או בגבינה - אם המילוי ניכר בחוץ - וודאי מותר.

אם ניכר שהוא ממולא אבל המילוי אינו ניכר בחוץ - התבאר לעיל דנח' בזה הפוסקים, והתבאר באריכות דהעיקר להלכה להקל.

הטעם להתיר - א' היות ותמיד ממלאים אותם - רגילים תמיד לבדוק ולשאול במה הוא ממולא ואפשר דהרי"ז נחשב כהיכר.

ב' היות והם מאפים שרגילים למלא אותם בבשר או בגבינה - אפשר דאינם מוגדרים כמאכל סתמי (פרווה) ואינם כפת המיועד להיות פרווה.

בלינצ'ס י"ל עוד טעם, אפשר דאינו נחשב מאפה אלא כתבשיל - דהרי התבאר לעיל דרוב הפוסקים נקטו דחומרא זו היא רק בפת ולא בשאר מאכלים, ואף שהתבאר דמאפים ה"ה בכלל פת וראיה מהא דדנו הפוסקים לענין פשטידא ופלאדין ופת שיש מילוי מתוק ומוכח דגם מאפים ה"ה בכלל פת לענין זה - מ"מ אפ"ל דרק מאפים אלו שה"ה פת אלא שהיו ממלאים אותם בבשר או גבינה או במני מתיקה ה"ה בכלל פת, משא"כ בלינצ'ס דאינו דומה לפת אפשר דאין דינו לענין זה כפת אלא כתבשיל.

לחמם חלה או קוגל על סיר בשרי - יש מקום להחמיר לא לחמם כמות גדולה ששל חלה או קוגל שישאר מזה לאחר השבת דדעת החוו"ד ס' צה ס"ק ד, וצז ס"ק ה, דאין היתר נ"ט בר נ"ט בשעת הבישול, ולדבריו בחלה ובקוגל שע"ג הסיר יש טעם ראשון של בשר וה"ה בכלל הדין של פת שנילושה עם בשר וה"ה אסורה באכילה אף בפנ"ע.

אולם דעת האבה"ע והפרמ"ג והבית אפרים וכן מוכח בכמה אחרונים דאף בשעת הבישול יש היתר נ"ט בר נ"ט, ולדבריהם החלה או הקוגל לא נאסר, וע"ע דרכ"ת ס' צה ס"ק ז שהאריך במח' זו, ובכה"ח ס' צה ס"ק יב כתב דכיון דיש מח' לכתחילה יש להחמיר - (דבר זה מצוי בזוג שאוכלים לבד לכן יש להם להקפיד לחמם רק כמות קטנה).

להערות והארות: 7623171@gmail.com *א.מ. כימיגרוף 052-7623172*

MACHSHEVES YECHEZKEL
TORAH OF RAV HARTMAN

מחשבה קצרה
על הדף
הרב יחזקאל הרטמן

מסכת בכורות דף מב

בגדר אנדרוגינוס

אנדרוגינוס י"א שהוא ספק, וי"א שהוא בריה בפני עצמה, וי"א שהוא זכר בעל מום.

הראב"ד (בהשגותיו על הרמב"ם פ"ב מהל' שופר ה"ב) כתב שאנדרוגינוס הוא **חצי** זכר **וחצי** נקבה, כעין חצי עבד חצי בן חורין.

במג"א (או"ח תקפט) מביא בשם המרדכי, שאנדרוגינוס ענינו הוא **שלפעמים** הוא זכר **ולפעמים** נקבה, וע"ש בבה"ט שהקשה עליו. ובחת"ס שם כתב בביאור שיטה זו, שהגדרתו תלויה מהיכן מטיל מים (כמו שאמרו בסוגיין לענין טומטום), ולכן יתכן שלפעמים מטיל מכאן ולפעמים מכאן.

ולבאר יותר מהו כל ענין בריה משונה זו, נציע ענין עמוק.

מצינו במדרש (ב"ר ח, א) שכאשר הקב"ה ברא את אדה"ר בראו אנדרוגינוס שנאמר "זכר ונקבה בראם", הרי ששילוב בין זכר ונקבה זהו אנדרוגינוס.

ובשערי אורה (שער חמישי) מבאר שכל המושגים שאנו מתייחסים אליהם בעליונים, מתגלים בעוה"ז על פי צורת אדם. ויש מלאכים שנחשבים צד ימין, צד שמאל, מוח, אוזן, עין וכדומה. כלומר אנו מגדירים את גילוי המלאכים בשמים לפי מושגי צורת אדם בתחתונים.

והנה צורת משפיע הוא זכר, וצורת מקבל הוא נקבה. מלאך שהוא גם משפיע וגם מקבל הוא בבחינת אנדרוגינוס.

נמצא שבבריה שאנו רואים כאנדרוגינוס הוא גילוי של מצב עליון מסוג זה.

ומעתה נבין שההגדרות השונות שמצינו באנדרוגינוס, הם בעצם אופנים שונים של יחסי משפיע ומקבל:

ספק זכר ספק נקבה, הוא צורה אחת של אנדרוגינוס. יש גם בחינה של "בריה בפני עצמה", שאינו משפיע ומקבל מוגדר אלא משהו מורכב. וכן יש מצב שדומה להגדרת הראב"ד שהוא חצי זכר וחצי נקבה, כלומר בעת ובעונה אחת גם משפיע וגם מקבל. ויתכן מצב כעין המג"א שהדבר תלוי בזמנים.

נמצא שאנדרוגינוס אינו יצור מוזר בעלמא, אלא שיש גילויים עליונים שבאים לידי ביטוי דרך בריות כאלו. ודומה הדבר למה שדיברנו בשיעור הקודם שיש נשמות שמתגלגלות בבהמה שנעבדה בה עבירה, כך אנדרוגינוס הוא ביטוי לגילויים עליונים. ותן לחכם ויחכם עוד.

דף מג

פופין פוסלין בכהנים

בעיקר הפסול של כהן בעל מום צריך ביאור, וכי למה פגם בחיצוניות של הגוף, מעכב בעבודת השם?

ויתירה מזו יש להבין, מדוע אצל ישראל ולוי לא מצינו חסרון של מום, וכן אצל כהן באכילת קדשים.

ונשוב ונשנה דברים יסודיים שלמדנו בזבחים דף צ"ח.

בספר קהלת יעקב (ערך מום) מייסד שאברי הגוף מגלים את האור של אברי הנשמה, וכאשר יש פגם באברי הגוף, יש גם פגם בגילוי הנשמה. ואף שהנשמה עצמה אינה חסרה, שהרי "נשמה שנתת בי טהורה היא", מכל מקום יש חסרון בגילוי שלה. על כן מי שהוא בעל מום, גם החלק הנשמתי כאן חסום.

המהר"ל בדרך חיים (ד, יג) מבאר שענין פסול מומין הוא מפני שלכהן יש קדושת הגוף, "שהכוונה בזה שהגוף שלהם נמשך ממדריגה עליונה אלקית, כי גם לגוף האדם יש מדריגה עליונה כאשר תדע ותבין מן רמ"ח אברים של אדם, והכהן שהיה כהן צדק ראשון הוא אברהם אבינו, ואמר הכתוב עליו 'אתה כהן לעולם' ומספרו רמ"ח כמספר אברי האדם".

בשם משמואל (צו תרע"ג) מביא בשם אביו האבני נזר לתמוה מדוע רק אצל כהנים מצינו "בגדי כהונה" ואילו אצל הלויים לא מצינו "בגדי לוייה". ומבאר, שכל דבר קדושה בעולם טעון כיסוי, על כן אצל לויים וישראלים הנשמה מתגלה דרך כיסוי הגוף (וכן אצל כהנים שלא בשעת עבודה), ואילו אצל כהנים הגוף עצמו הינו פנימי ומצורף לנשמה, ועל כן נדרשים בגדי כהונה לכסות את הגוף עצמו. ובשם המהר"ל מביא שהמילה "אהרן" כולה אותיות פנימיות. א' - מרמזת על אחד. ה' - האות האמצעית (-הנסתרת) באחדות. ר' - האות האמצעית במאות. נ' - האות האמצעית בעשרות.

אולם כל זה רק בעידן עבודה, וכפי שמבאר הצמח צדק בספרו "דרך מצוותיך" (עמ' לא פרשת אמור), שהעבודה בבהמ"ק מגלה את האלוקות בחיצוניות, שעל כן מצינו עשרה ניסים בבהמ"ק, שהיה גילוי אלוקות ברובד החיצוני של העולם.

כאשר הכהן עובד, יש כאן **גילוי חיצוני של פנימיות**, ועל כן הנשמה מתגלה יותר בגוף.

נשוב לענין המומין. שכיון שאצל הכהנים הגוף מצורף לגילוי, מובן שכאשר יש חסרון בגוף, גם הנשמה מוגבלת בגילויה. משא"כ בלויים וישראלים, אנו עוסקים רק ברובד הפנימי של האדם, ושם אין שום חסרון. אך בעבודת הכהנים במקדש, הנשמה יוצאת החוצה דרך הגוף, לכן צריכים בגדי כהונה (ככיסוי לנשמה שמתגלה דרך הגוף), ולכן יש פגם במום גופני. העבודה היא "נשמה וגוף" גם יחד.

דף מד-א

פשה רבינו עשר אמות היה

משה רבינו עשר אמות היה.

והנה גובה זה, עצום ורב הוא (לפחות חמשה מטרים), ופלא הוא שהרי משה היה מנהיגם של עם ישראל וקשה לצייר זאת כאשר הוא כ"כ גבוה משאר בני אדם.

המהר"ל (גבורות ה' יח) מביא מדברי המדרש (שמו"ר פ"א) "ויגדל הילד ותביאהו

אל בת פרעה, כ"ד חודש ואת אמרת ויגדל הילד? אלא מלמד שהיה גדל שלא כדרך כל הארץ", ומפרש המהר"ל דגידולו של משה היה שלא כמנהגו של עולם, והוא דבר נפלא על משה רבינו ע"ה להורות מדריגת משה. והביאור, דכל אחד מכלל ישראל, הוא פרט בתוך הכלל. מצד עצמו הוא חסר, ורק ע"י הצירוף אל הכלל הוא שלם. ואילו **משה הוא 'כלל' בעצמו**. ולכאו' כוונתו לדברי המדרש שמשה רבינו שקול כנגד ששים ריבוא.

ובכך מבאר מהר"ל מה שגבהו של משה הוא עשר אמות, שהלא כיצד אנשים פרטיים מצטרפים לכלל - ע"י מנין אנשים. וכשרוצים לומר שמשה רבינו הוא צורה כללית, אומרים שגבהו עשר אמות, שמיניה וביה יש מספר כללי דהיינו עשר.

ובבאר הגולה (באר ה דף צט, ב) מביא המהר"ל את הגמ' במו"ק (יח, א) שפרעה היה גבהו אמה וזקנו אמה וכו', ומבאר שהכוונה לצורה הפנימית והפרטית, שזה מבטא את ייחודיותו. וכשבאים לבטא שהוא אדם בעל מהות קטנה ונמוכה, אומרים שגבהו אמה. ולהיפך אצל משה, שצורתו המהותית היא עשר אמות. ובאמת שגם הצורה החיצונית מצטרפת לפנימית. ונראה שכוונתו לומר שאמנם במציאות היה משה גבוה ופרעה נמוך, אבל לא במידות הנקובות בגמ', דזה קאי על המהות הפנימית, אבל הבחינה החיצונית גילתה קצת מהפנימית.

ובחי' אגדות ב"ב (עג, ב) כתב שכל השיעורים הללו אינם גשמיים חמריים "רק שבא לומר כי דבר זה מצד צורתם המופשטת וכיון שכך הוא מצד הצורה המופשטת, אמרו חכמים עליו השיעור הזה, כי לא יביטו חכמים אל החומר מאחר שכך הוא מצד הצורה... ולכך כאשר בחנו השיעור מה שראוי מצד הצורה, מ"מ יאמר עליו שכך וכך שיעורו מצד הצורה המופשטת. ולכך תמצא דבר זה בכמה מקומות, וכמו ששיערו א"י שהוא ד' מאות על ד' מאות פרסה, ומשה כמה הוי עשר אמה, כי לא יביטו חכמים רק אל הצורה המופשטת מצד עצמה, והבן זה כי א"א לכתוב יותר".

וזהו יסוד גדול לדעת בכל פעם שעוסקים במידות ושיעורי חז"ל.

דף מד-ב

לא יהיה בך עקר ועקרה

"לא יהיה בך עקר ועקרה ובבהמתך, אמר ריב"ל לא יהיה בך עקר מן התלמידים, ועקרה שלא תהיה תפילתך עקורה לפני המקום. אימתי בזמן שאתה משים עצמך כבהמה."

המהר"ל בחי' אגדות מבאר, שהפירוש "משים עצמך כבהמה" הוא שאינו בעל גאווה ותמים, ועליו יש השפעה מהקב"ה בשלימות, הוא מחובר לעליונים. יש השפעה של תורה והשפעה של תפילה. תורה היא מקור התורה העליון, שיוכל ללמד תלמידים ולהביא להם תורה ממקור רוחני. ותפילה היא השפעה ששייכת לעולם הגשמי. **תורה שייכת לעולם העליון ותפילה לעולם התחתון**.

מוסיף המהר"ל שעל כן בכל מקום תורה ותפילה מופיעים יחדיו. ובכמה מקומות מבאר המהר"ל (נתיב התמימות, העבודה, התורה, ובדרך החיים) שתורה היא שורש העליון ותפילה שורש התחתון. ועל כן אנו אומרים "יהי רצון שיבנה בהמ"ק" - היינו מקום התפילה והעבודה. "ותן חלקנו בתורתך" - היינו המקור העליון. אדם שהוא שלם לגמרי זוכה לב' בחינות אלה.

ומו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל היה מבאר שזהו ענין "מערת המכפלה" מלשון כפילות, ששם קבורים אלה שחיברו עליונים ותחתונים.

נצרף לכאן דברי ר"צ הכהן (ליקוטי מאמרים אות יא) שדבריו מצטרפים היטב לדברי המהר"ל. הוא מעיר על הגמ' כאן, מדוע "עקר" בלשון זכר מתייחס לתלמידים, ו"עקרה" בלשון נקבה מתייחסת לתפילה, אלא שעקר הוא זה שאינו יכול להשפיע והיינו שאין לו תלמידים. עקרה היא זו שאינה יכולה להיות מושפעת מהזכר ולהביא ולדות. עיקר הדיבור של תורה הוא מה שאדם מחכים ויודע ומלמד לאחרים. ואילו תפילה היא שמבקש אדם השלמה לעצמו. כשחסר לאדם בתורה הוא דומה לעקר, וכשהוא חסר בתפילה הוא דומה לעקרה, שלא ניתן להשפיע עליו. אלו ב' חלקים בברית הלשון.

ולבאר קצת יותר, מדוע בתורה מתייחסים דוקא לתלמידים ולא לאדם עצמו, נראה כוונת רבי צדוק כך: ההדגש כאן הוא על השימוש בדיבור, והלימוד של אדם עם עצמו הוא לאו דוקא שיך לדיבור, אבל שמוסר לתלמידים הוא דיבור. ונוסיף מה ששמעתי ממו"ר הגר"י ספטימוס שליט"א, דאיתא באריז"ל שהחילוק בין תורה לתפילה הוא, שבתפילה אדם עומד לפני המלך כעבד קמיה מאריה. ואילו בתורה אדם יושב עם הקב"ה ועוסק בתורה, כאילו לומדים בחברותא כביכול..... נמצא שמצד לימוד עצמי אין מתייחסים ל"דיבור" של האדם, שהוא שייכות אל הזולת, דהלימוד העצמי הוא בתוך האדם עצמו, בחיבור פנימי עם בורא העולם. וע"כ כל ההולדה שמתייחסים כאן בגמ' הוא שיך דוקא לדבר חיצוני, ועל כן בתורה זהו תלמידים. אבל בתפילה זה האדם עצמו. דו"ק.

תורה ותפילה יחד הם ב' השלימויות - השפעה וקבלה. ואז הוא לא 'עקר' ולא 'עקרה'.

דף מה

רנ"ב איברים שבאשה

תלמידי ר' ישמעאל מנו את אברי האשה ומצאו בה רנ"ב, ולר"ע יש רנ"ג (כך לפי חלק מהראשונים).

והקשה בשו"ת האלף לך שלמה (או"ח סי' קכ) שבתפילה על החולה אנו מבקשים שה' ישלח רפואה לרמ"ח איברי החולה, ולכאו' כאשר מתפללים על אשה, היו צריכים לנקוב במספר אחר, כמבו' בסוגיין. ומיישב שאנו מבקשים "מי שבירך אבותינו וכו'", כלומר שברכת האבות תעבור לצאצאיהם, וכיון שאצל האבות היו רמ"ח איברים לכל אחד, אין האשה יכולה לקבל ברכה יותר ממה שיש במקור, דהיינו רמ"ח איברים.

אמנם יש שכתבו (שער הכולל ועוד) שבאמת במי שבירך לחולה נקבה, אין לומר רמ"ח איבריה, אלא "לכל איבריה".

ומצינו דרך נוספת ליישב ענין זה.

בירושלמי (סוטה ה, א) איתא ד"מים **המאררים**" עולה פעמיים רמ"ח - כנגד רמ"ח אברי הסוטה ורמ"ח אברי הנואף. והקשו המפרשים מסוגיין דלאשה יש יותר מרמ"ח אברים.

החיד"א (דבש לפי אות ס) מיישב, **דעיקר** מנין אברי האשה הוא רמ"ח, וכדאיתא בסוגיין דהאיברים היתירים שבאשה, אין מטמאין באוהל.

ובספר עלי תמר על הירושלמי מוסיף, דודאי רמ"ח איברים הוא המניין הכללי, וכן מוכח בגמ' כאן, דאמר רבי ישמעאל שהוסיף הכתוב שני צירים ושתי דלתות, ומהו לשון "הוסיף הכתוב", הרי בפשטות יש לה איברים נוספים, אלא כנ"ל, שאותם איברים נוספים אינם עולים למנין הבסיסי.

והדבר מצטרף למה שידוע אודות מנין המצוות, דהנה יש תרי"ג מצוות, ובספר מעלות התורה כתב דאמנם יש הרבה יותר מצוות, אלא שתרי"ג הוא המנין הכללי. וממילא ה"ה באיברים שהם כנגד המצוות, יש איברים כלליים ויש אופן למנות איברים נוספים.

ומובן שאומרים גם על אשה "רמ"ח איבריה", ואין זו טעות.

ונסיים בפירוש נפלא של המג"א בספרו שמן ששון על פרשת חיי שרה.

מוקד השיעור: 31698993 • 6463522597 • SHORTMACHSHAVA@GMAIL.COM • MACHSHEVESYECHEZKEL.COM

הנה איתא במדרש "יודע ה' ימי תמימים, כשם שהם תמימים כך שנותיהם תמימים, בת כ' כבת ז' לנוי וכו' ". וביאור הדבר, דהנה יש באדם רמ"ח איברים וכנגדם מצוות עשה, ושס"ה גידים וכנגדם מצוות לא תעשה. ובתוך המצוות יש שהזמן גרמן, ומספרן - ארבע, שבגמ' בקידושין איתא "סוכה, לולב, שופר, ציצית ותפילין", והתוס' כתבו להשמיט ציצית מפני שיש מ"ד דנוהג בלילה. מעתה ממניין רמ"ח יורדים ד', וזה כנגד ד' איברים יתירים באשה, דכל יתר כנטול דמי (ולר"ע דיש חמשה איברים יתירים, י"ל דמונים גם מצוות ציצית). נמצא שהתוספת נהפכת לחסרון.

וזהו שאמר המדרש "כשם שהם תמימים" פי' צדיקים נשים (כמו שרה), "כך שנותיהן תמימים", פי' שנותיהן הם כנגד לא תעשה (דהיינו שנה שיש בה שס"ה ימים כנגד הגידים וכנגד ל"ת שנוהגות באשה כבאיש), והם תמימים, שאשה חייבת בכל מצוות לא תעשה אע"פ שהזמן גרמא, אבל מצוות עשה שהם כנגד האיברים אינם תמימים, שהרי חסרים ד'.

דף פו

בכור לנחלה ובכור לכהן

יש בכור לנחלה ובכור לכהן, והגדרים שלהם שונים. בכור לנחלה תלוי ב"ראשית אונו" של האב, ובכך ש"לבו דוה עליו". ואילו בכור לכהן תלוי ב"פטר רחם" מצד האמא.

הרש"ר הירש (דברים כא, טז) מסביר מהו ענין בכור לנחלה, שהבכור ממשיך את המהלך של אביו. האב היה מנהיג המשפחה, והבן הבכור נעשה למנהיג תחתיו. ועל כן צריך שיהיה קשר בין האב לבן כדי שיעביר לו את המנהיגות, ועל כן אם אין לבו דוה עליו אין כאן בכורה. ויש להוסיף על דבריו, שמצד שני בכור לכהן תלוי בקדושה, ולעולם הקדושה הבסיסית באה ע"י האם. ועל כן הראשון שמתחיל את קדושת ישראל מחויב בפדיון.

ושתי הבחינות הללו מקבילות ל"מלכות" ו"כהונה". שבכור לנחלה הוא כנגד מלכות, ובכור לכהונה הוא כנגד מלכות.

וניתן להוסיף על דבריו כדלהלן.

הרמב"ן (בראשית מט, י) על הפסוק "לא יסור שבט מיהודה" כתב שמכאן שאין לכהנים לקחת את עטרת המלוכה, וזו היתה הטענה על החשמונאים. ועל כך נענשו שלא היה להם המשך, וכמבואר בירושלמי שהנוטל מלכות שלא כראוי, מאבד את ההמשכיות.

והנה השם משמואל בכמה מקומות יוצא לבאר מה היה טעמם של החשמונאים שלקחו את המלכות. בדבריו לחנוכה (תרע"ב ליל ד) מבאר שבודאי שלפי סדר העולם הרגיל, כהונה ומלכות הם ב' כתרים נפרדים, ואין לערב ביניהם. אך כשנמצאים במקום יותר גבוה בקדושה, אין חילוק, והכהן יכול להיות מלך. וכן מצינו שמשה רבינו היה לוי, ואעפ"כ שימש בכהונה, ואף היה מלך. והביאור, שלרוב מעלת קדושת משה רבינו, לא היתה אצלו הפרדה בין הרשויות.

ובית חשמונאי שנעשה על ידם נס גדול, ויצאו ממעלת החומר למעלת שכלים נבדלים, הגיעו למקום כ"כ גבוה, שאין בו את ההפרדה בין כהונה למלכות. אולם הדורות הבאים שהמשיכו לאחוז בכך, אף שכבר לא היו בדרגת אבותיהם, נענשו.

וכן מבואר במי השילוח (ח"א פרשת קורח) שכאשר קורח אומר "כי כל העדה כולם קדושים ומדוע תתנשאו על קהל ה' ", אין הדבר שטות, שכן לעתיד לבוא הקב"ה יעשה מחול לצדיקים, דהיינו בעיגול שאין שום אחד יותר קרוב מחבירו. ומוסיף תלמידו רבי צדוק הכהן (פרי צדיק קורח אות א) שכן היה במתן תורה, שנתקיים בהם "כל העדה כולם קדושים", ולא היה בהם חילוקי מדרגות. וזו היתה טענת קורח על משה, מדוע שינה את המצב הזה.

ובעבר דיברנו על כך, שהעבודה בבכורות פירושה ש**לכל משפחה** יש נציג שעובד במקדש, ורק אחרי החטא נעשו חילוקי מדרגות בתוך כלל ישראל, ורק הכהנים עובדים. אך קודם החטא, לכל משפחה יש ייצוג הולם במקדש.

מעתה י"ל, דבכור רגיל הוא זה שהוא בכור לנחלה ולכהן, שהכל מתחבר יחד. שאותה קדושה שנתגלתה ביציאת מצרים של "בני בכורי ישראל" כוללת הכל. אך לעתים יש גילוי פרטי של בכור לנחלה, או בכור לכהן. אך בשורש הדברים אין חילוקי מדרגות בין כהונה למלכות, והכל עולה למקום אחד. לבכור יש גם את המלכות של המשך ההנהגה של האב, וכן ענין הקדושה של הכהונה. ויש עוד לעיין בזה, ונראה נכון.

דף פז

בת כהן ובת לוי

בת לוי (או בת כהן) שילדה בכור, פטור מן הבכורה, דבפטר רחם תלא רחמנא.

והדברים תמוהים, דלכאו' אותה לוייה או כהנת מאחר שנישאת לישראל פוסקת מלהחשב לבת לוי ובת כהן, שהרי אינה אוכלת בתרומה.

ובימי חרפי אמרתי כדלהלן, והרציתי הדברים לפני דודי הדגול הרב אליהו הרטמן זצ"ל, ונשאו חן לפניו.

הנה נאמר בפרשת בראשית "על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד", וברש"י שם כתב שמכאן רוה"ק אומרת לאסור על בני נח הערויות, והיו לבשר אחד ע"י הולד.

המשמעות היא שהקורבה שיש בעריות היא מפני שיש ע"ז הולדת ולד. והרמב"ן חולק על רש"י וז"ל:

"ואין בזה טעם, כי גם הבהמה והחיה יהיו לבשר אחד בולדותיהם. והנכון בעיני, כי הבהמה והחיה אין להם דבקות בנקבותיהן, אבל יבא הזכר על איזה נקבה שימצא, וילכו להם, ומפני זה אמר הכתוב, בעבור שנקבת האדם היתה עצם מעצמיו ובשר מבשרו, ודבק בה, והיתה בחיקו כבשרו, ויחפוץ בה להיותה תמיד עמו וכאשר היה זה באדם, הושם טבעו בתולדותיו, להיות הזכרים מהם דבקים בנשותיהם, עוזבים את אביהם ואת אמם, ורואים את נשותיהן כאלו הן עמם לבשר אחד וכן כי אחינו בשרנו הוא, אל כל שאר בשרו, הקרובים במשפחה יקראו "שאר בשר" והנה יעזוב שאר אביו ואמו וקורבתם, ויראה שאשתו קרובה לו מהם".

כלומר, דמפרש ש"והיו לבשר אחד" אינו ההולדה (שזה קיים גם בבע"ח), אלא הכוונה שהם חיים באופן משותף ונדבקים זה בזה לכל החיים, שזה דבר שמיוחד בבני אדם.

ובגור אריה שם מבאר בכוונת רש"י, דשאני אדם שהוולד מתייחס לאביו ואמו, משא"כ אצל בע"ח שאין אומרים שהעגל הזה מתייחס אחר אביו, שאין אומרים "בן שור פלוני". וזהו שאומר רש"י שהחיבור בין איש ואשתו בא לידי ביטוי ע"י הולד, וכלשון רש"י "ושם נעשה בשרם אחד".

מעתה י"ל, שבכל נישואין כשיש איש ואשה, עד שלא מולידים וולד, אין הקשר ביניהם מושלם וגמור. וכשיש כהנת ולוייה, כל זמן שלא נולד להם ולד, הם עדיין בשם כהנת ולוייה ואין מחוברים לבעליהם, ורק בלידה הם נעשים מחוברים לבעליהם, ועל כן בנם פטור מן הבכורה, דעד שלא נולד, האם עדיין כהנת ולוייה. ומהאי טעמא חוזרת לבית אביה אם אין לה ולד. וע"כ נחשב בשעת הלידה כפטר רחם של כהנת ולוייה.

ויש עוד לעיין בזה.

מנהיגם של עם ישראל וקשה לצייר זאת כאשר הוא כ"כ גבוה משאר בני אדם.

המהר"ל (גבורות ה' יח) מביא מדברי המדרש (שמו"ר פ"א) "ויגדל הילד ותביאהו אל בת פרעה, כ"ד חודש ואת אמרת ויגדל הילד? אלא מלמד שהיה גדל שלא כדרך כל הארץ", ומפרש המהר"ל דגידולו של משה היה שלא כמנהגו של עולם, והוא דבר נפלא על משה רבינו ע"ה להורות מדריגת משה. והביאור, דכל אחד מכלל ישראל, הוא פרט בתוך הכלל. מצד עצמו הוא חסר, ורק ע"י הצירוף אל הכלל הוא שלם. ואילו **משה הוא 'כלל' בעצמו**. ולכאו' כוונתו לדברי המדרש שמשה רבינו שקול כנגד ששים ריבוא.

ובכך מבאר מהר"ל מה שגבהו של משה הוא עשר אמות, שהלא כיצד אנשים פרטיים מצטרפים לכלל - ע"י מנין אנשים. וכשרוצים לומר שמשה רבינו הוא צורה כללית, אומרים שגבהו עשר אמות, שמיניה וביה יש מספר כללי דהיינו עשר.

ובבאר הגולה (באר ה דף צט, ב) מביא המהר"ל את הגמ' במו"ק (יח, א) שפרעה היה גבהו אמה וזקנו אמה וכו', ומבאר שהכוונה לצורה הפנימית והפרטית, שזה מבטא את ייחודיותו. וכשבאים לבטא שהוא אדם בעל מהות קטנה ונמוכה, אומרים שגבהו אמה. ולהיפך אצל משה, שצורתו המהותית היא עשר אמות. ובאמת שגם הצורה החיצונית מצטרפת לפנימית. ונראה שכוונתו לומר שאמנם במציאות היה משה גבוה ופרעה נמוך, אבל לא במידות הנקובות בגמ', דזה קאי על המהות הפנימית, אבל הבחינה החיצונית גילתה קצת מהפנימית.

ובחי' אגדות ב"ב (עג, ב) כתב שכל השיעורים הללו אינם גשמיים חמריים "רק שבא לומר כי דבר זה מצד צורתם המופשטת וכיון שכך הוא מצד הצורה המופשטת, אמרו חכמים עליו השיעור הזה, כי לא יביטו חכמים אל החומר מאחר שכך הוא מצד הצורה... ולכך כאשר בחנו השיעור מה שראוי מצד הצורה, מ"מ יאמר עליו שכך וכך שיעורו מצד הצורה המופשטת. ולכך תמצא דבר זה בכמה מקומות, וכמו ששיערו א"י שהוא ד' מאות על ד' מאות פרסה, ומשה כמה הוי עשר אמה, כי לא יביטו חכמים רק אל הצורה המופשטת מצד עצמה, והבן זה כי א"א לכתוב יותר".

וזהו יסוד גדול לדעת בכל פעם שעוסקים במידות ושיעורי חז"ל.

דף מד-ב

לא יהיה בך עקר ועקרה

"לא יהיה בך עקר ועקרה ובבהמתך, אמר ריב"ל לא יהיה בך עקר מן התלמידים, ועקרה שלא תהיה תפילתך עקורה לפני המקום. אימתי בזמן שאתה משים עצמך כבהמה."

המהר"ל בחי' אגדות מבאר, שהפירוש "משים עצמך כבהמה" הוא שאינו בעל גאווה ותמים, ועליו יש השפעה מהקב"ה בשלימות, הוא מחובר לעליונים. יש השפעה של תורה והשפעה של תפילה. תורה היא מקור התורה העליון, שיוכל ללמד תלמידים ולהביא להם תורה ממקור רוחני. ותפילה היא השפעה ששייכת לעולם הגשמי. **תורה שייכת לעולם העליון ותפילה לעולם התחתון**.

מוסיף המהר"ל שעל כן בכל מקום תורה ותפילה מופיעים יחדיו. ובכמה מקומות מבאר המהר"ל (נתיב התמימות, העבודה, התורה, ובדרך החיים) שתורה היא שורש העליון ותפילה שורש התחתון. ועל כן אנו אומרים "יהי רצון שיבנה בהמ"ק" - היינו מקום התפילה והעבודה. "ותן חלקנו בתורתך" - היינו המקור העליון. אדם שהוא שלם לגמרי זוכה לב' בחינות אלה.

ומו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל היה מבאר שזהו ענין "מערת המכפלה" מלשון כפילות, ששם קבורים אלה שחיברו עליונים ותחתונים.

נצרף לכאן דברי ר"צ הכהן (ליקוטי מאמרים אות יא) שדבריו מצטרפים היטב לדברי המהר"ל. הוא מעיר על הגמ' כאן, מדוע "עקר" בלשון זכר מתייחס לתלמידים, ו"עקרה" בלשון נקבה מתייחסת לתפילה, אלא שעקר הוא זה שאינו יכול להשפיע והיינו שאין לו תלמידים. עקרה היא זו שאינה יכולה להיות מושפעת מהזכר ולהביא ולדות. עיקר הדיבור של תורה הוא מה שאדם מחכים ויודע ומלמד לאחרים. ואילו תפילה היא שמבקש אדם השלמה לעצמו. כשחסר לאדם בתורה הוא דומה לעקר, וכשהוא חסר בתפילה הוא דומה לעקרה, שלא ניתן להשפיע עליו. אלו ב' חלקים בברית הלשון.

ולבאר קצת יותר, מדוע בתורה מתייחסים דוקא לתלמידים ולא לאדם עצמו, נראה כוונת רבי צדוק כך: ההדגש כאן הוא על השימוש בדיבור, והלימוד של אדם עם עצמו הוא לאו דוקא שייך לדיבור, אבל שמוסר לתלמידים הוא דיבור. ונוסיף מה ששמעתי ממו"ר הגר"י ספטימוס שליט"א, דאיתא בארי"ז"ל שהחילוק בין תורה לתפילה הוא, שבתפילה אדם עומד לפני המלך כעבד קמיה מאריה. ואילו בתורה אדם יושב עם הקב"ה ועוסק בתורה, כאילו לומדים בחברותא כביכול..... נמצא שמצד לימוד עצמי אין מתייחסים ל"דיבור" של האדם, שהוא שייכות אל הזולת, דהלימוד העצמי הוא בתוך האדם עצמו, בחיבור פנימי עם בורא העולם. וע"כ כל ההולדה שמתייחסים כאן בגמ' הוא שייך דוקא לדבר חיצוני, ועל כן בתורה זהו תלמידים. אבל בתפילה זה האדם עצמו. דו"ק.

תורה ותפילה יחד הם ב' השלימויות - השפעה וקבלה. ואז הוא לא 'עקר' ולא 'עקרה'.

דף מה

רנ"ב איברים שבאשה

תלמידי ר' ישמעאל מנו את אברי האשה ומצאו בה רנ"ב, ולר"ע יש רנ"ג (כך לפי חלק מהראשונים).

והקשה בשו"ת האלף לך שלמה (או"ח סי' קכ) שבתפילה על החולה אנו מבקשים שה' ישלח רפואה לרמ"ח איברי החולה, ולכאו' כאשר מתפללים על אשה, היו צריכים לנקוב במספר אחר, כמבו' בסוגיין. ומיישב שאנו מבקשים "מי שבירך אבותינו וכו'", כלומר שברכת האבות תעבור לצאצאיהם, וכיון שאצל האבות היו רמ"ח איברים לכל אחד, אין האשה יכולה לקבל ברכה יותר ממה שיש במקור, דהיינו רמ"ח איברים.

אמנם יש שכתבו (שער הכולל ועוד) שבאמת במי שבירך לחולה נקבה, אין לומר רמ"ח איבריה, אלא "לכל איבריה".

ומצינו דרך נוספת ליישב ענין זה.

בירושלמי (סוטה ה, א) איתא ד"מים **המאררים**" עולה פעמיים רמ"ח - כנגד רמ"ח אברי הסוטה ורמ"ח אברי הנואף. והקשו המפרשים מסוגיין דלאשה יש יותר מרמ"ח אברים.

החיד"א (דבש לפי אות ס) מיישב, **דעיקר** מנין אברי האשה הוא רמ"ח, וכדאיתא בסוגיין דהאיברים היתירים שבאשה, אין מטמאין באוהל.

ובספר עלי תמר על הירושלמי מוסיף, דודאי רמ"ח איברים הוא המנין הכללי, וכן מוכח בגמ' כאן, דאמר רבי ישמעאל שהוסיף הכתוב שני צירים ושתי דלתות, ומהו לשון "הוסיף הכתוב", הרי בפשטות יש לה איברים נוספים, אלא כנ"ל, שאותם איברים נוספים אינם עולים למנין הבסיסי.

והדבר מצטרף למה שידוע אודות מנין המצוות, דהנה יש תרי"ג מצוות, ובספר מעלות התורה כתב דאמנם יש הרבה יותר מצוות, אלא שתרי"ג הוא המנין הכללי. וממילא ה"ה באיברים שהם כנגד המצוות, יש איברים כלליים ויש אופן למנות איברים נוספים.

השיעור: 31698993 • 6463522597 • SHORTMACHSHAVA@GMAIL.COM • MACHSHEVESYECHEZKEL.COM

ומובן שאומרים גם על אשה "רמ"ח איבריה", ואין זו טעות.

ונסיים בפירוש נפלא של המג"א בספרו שמן ששון על פרשת חיי שרה.

הנה איתא במדרש "יודע ה' ימי תמימים, כשם שהם תמימים כך שנותיהם תמימים, בת כ' כבת ז' לנוי וכו' ". וביאור הדבר, דהנה יש באדם רמ"ח איברים וכנגדם מצוות עשה, ושס"ה גידים וכנגדם מצוות לא תעשה. ובתוך המצוות יש שהזמן גרמן, ומספרן - ארבע, שבגמ' בקידושין איתא "סוכה, לולב, שופר, ציצית ותפילין", והתוס' כתבו להשמיט ציצית מפני שיש מ"ד דנוהג בלילה. מעתה ממניין רמ"ח יורדים ד', וזה כנגד ד' איברים ימים באשה, דכל יתר כנטול דמי (ולר"ע דיש חמשה איברים ימים, י"ל דמונים גם מצוות ציצית). נמצא שהתוספת נהפכת לחסרון.

וזהו שאמר המדרש "כשם שהם תמימים" פי' צדיקים נשים (כמו שרה), "כך שנותיהן תמימים", פי' שנותיהן הם כנגד לא תעשה (דהיינו שנה שיש בה שס"ה ימים כנגד הגידים וכנגד ל"ת שנוהגות באשה כבאיש), והם תמימים, שאשה חייבת בכל מצוות לא תעשה אע"פ שהזמן גרמא, אבל מצוות עשה שהם כנגד האיברים אינם תמימים, שהרי חסרים ד'.

דף מו

בכור לנחלה ובכור לכהן

יש בכור לנחלה ובכור לכהן, והגדרים שלהם שונים. בכור לנחלה תלוי ב"ראשית אונו" של האב, ובכך ש"לבו דוה עליו". ואילו בכור לכהן תלוי ב"פטר רחם" מצד האמא.

הרש"ר הירש (דברים כא, טז) מסביר מהו ענין בכור לנחלה, שהבכור ממשיך את המהלך של אביו. האב היה מנהיג המשפחה, והבן הבכור נעשה למנהיג תחתיו. ועל כן צריך שיהיה קשר בין האב לבן כדי שיעביר לו את המנהיגות, ועל כן אם אין לבו דוה עליו אין כאן בכורה. ויש להוסיף על דבריו, שמצד שני בכור לכהן תלוי בקדושה, ולעולם הקדושה הבסיסית באה ע"י האם. ועל כן הראשון שמתחיל את קדושת ישראל מחויב בפדיון.

ושתי הבחינות הללו מקבילות ל"מלכות" ו"כהונה". שבכור לנחלה הוא כנגד מלכות, ובכור לכהונה הוא כנגד מלכות.

וניתן להוסיף על דבריו כדלהלן.

הרמב"ן (בראשית מט, י) על הפסוק "לא יסור שבט מיהודה" כתב שמכאן שאין לכהנים לקחת את עטרת המלוכה, וזו היתה הטענה על החשמונאים. ועל כך נענשו שלא היה להם המשך, וכמבואר בירושלמי שהנוטל מלכות שלא כראוי, מאבד את ההמשכיות.

והנה השם משמואל בכמה מקומות יוצא לבאר מה היה טעמם של החשמונאים שלקחו את המלכות. בדבריו לחנוכה (תרע"ב ליל ד) מבאר שבודאי שלפי סדר העולם הרגיל, כהונה ומלכות הם ב' כתרים נפרדים, ואין לערב ביניהם. אך כשנמצאים במקום יותר גבוה בקדושה, אין חילוק, והכהן יכול להיות מלך. וכן מצינו שמשה רבינו היה לוי, ואעפ"כ שימש בכהונה, ואף היה מלך. והביאור, שלרוב מעלת קדושת משה רבינו, לא היתה אצלו הפרדה בין הרשויות.

ובית חשמונאי שנעשה על ידם נס גדול, ויצאו ממעלת החומר למעלת שכלים נבדלים, הגיעו למקום כ"כ גבוה, שאין בו את ההפרדה בין כהונה למלכות. אולם הדורות הבאים שהמשיכו לאחוז בכך, אף שכבר לא היו בדרגת אבותיהם, נענשו.

וכן מבואר במי השילוח (ח"א פרשת קורח) שכאשר קורח אומר "כי כל העדה כולם קדושים ומדוע תתנשאו על קהל ה' ", אין הדבר שטות, שכן לעתיד לבוא הקב"ה יעשה מחול לצדיקים, דהיינו בעיגול שאין שום אחד יותר קרוב מחבירו. ומוסיף תלמידו רבי צדוק הכהן (פרי צדיק קורח אות א) שכן היה במתן תורה, שנתקיים בהם "כל העדה כולם קדושים", ולא היה בהם חילוקי מדרגות. וזו היתה טענת קורח על משה, מדוע שינה את המצב הזה.

ובעבר דיברנו על כך, שהעבודה בבכורות פירושה **שלכל משפחה** יש נציג שעובד במקדש, ורק אחרי החטא נעשו חילוקי מדרגות בתוך כלל ישראל, ורק הכהנים עובדים. אך קודם החטא, לכל משפחה יש ייצוג הולם במקדש.

מעתה י"ל, דבכור רגיל הוא זה שהוא בכור לנחלה ולכהן, שהכל מתחבר יחד. שאותה קדושה שנתגלתה ביציאת מצרים של "בני בכורי ישראל" כוללת הכל. אך לעתים יש גילוי פרטי של בכור לנחלה, או בכור לכהן. אך בשורש הדברים אין חילוקי מדרגות בין כהונה למלכות, והכל עולה למקום אחד. לבכור יש גם את המלכות של המשך ההנהגה של האב, וכן ענין הקדושה של הכהונה. ויש עוד לעיין בזה, ונראה נכון.

דף מז

בת כהן ובת לוי

בת לוי (או בת כהן) שילדה בכור, פטור מן הבכורה, דבפטר רחם תלא רחמנא.

והדברים תמוהים, דלכאו' אותה לוייה או כהנת מאחר שנישאת לישראל פוסקת מלהחשב לבת לוי ובת כהן, שהרי אינה אוכלת בתרומה.

וב'מי חרפי אמרתי כדלהלן, והרציתי הדברים לפני דודי הדגול הרב אליהו הרטמן זצ"ל, ונשאו חן לפניו.

הנה נאמר בפרשת בראשית "על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד", וברש"י שם כתב שמכאן רוה"ק אומרת לאסור על בני נח הערויות, והיו לבשר אחד ע"י הולד.

המשמעות היא שהקורבה שיש בעריות היא מפני שיש ע"ז הולדת ולד. והרמב"ן חולק על רש"י וז"ל:

"ואין בזה טעם, כי גם הבהמה והחיה יהיו לבשר אחד בולדותיהם. והנכון בעיני, כי הבהמה והחיה אין להם דבקות בנקבותיהן, אבל יבא הזכר על איזה נקבה שימצא, וילכו להם, ומפני זה אמר הכתוב, בעבור שנקבת האדם היתה עצם מעצמיו ובשר מבשרו, ודבק בה, והיתה בחיקו כבשרו, ויחפוץ בה להיותה תמיד עמו וכאשר היה זה באדם, הושם טבעו בתולדותיו, להיות הזכרים מהם דבקים בנשותיהם, עוזבים את אביהם ואת אמם, ורואים את נשותיהן כאלו הן עמם לבשר אחד וכן כי אחינו בשרנו הוא, אל כל שאר בשרו, הקרובים במשפחה יקראו "שאר בשר" והנה יעזוב שאר אביו ואמו וקורבתם, וידאה שאשתו קרובה לו מהם".

כלומר, דמפרש ש"והיו לבשר אחד" אינו ההולדה (שזה קיים גם בבע"ח), אלא הכוונה שהם חיים באופן משותף ונדבקים זה בזה לכל החיים, שזה דבר שמיוחד בבני אדם.

ובגור אריה שם מבאר בכוונת רש"י, דשאני אדם שהוולד מתייחס לאביו ואמו, משא"כ אצל בע"ח שאין אומרים שהעגל הזה מתייחס אחר אביו, שאין אומרים "בן שור פלוני". וזהו שאומר רש"י שהחיבור בין איש ואשתו בא לידי ביטוי ע"י הולד, וכלשון רש"י "ושם נעשה בשרם אחד".

מעתה י"ל, שבכל נישואין כשיש איש ואשה, עד שלא מולידים וולד, אין הקשר ביניהם מושלם וגמור. וכשיש כהנת ולוייה, כל זמן שלא נולד להם ולד, הם עדיין בשם כהנת ולוייה ואין מחוברים לבעליהם, ורק בלידה הם נעשים מחוברים לבעליהם, ועל כן בנם פטור מן הבכורה, דעד שלא נולד, האם עדיין כהנת ולוייה. ומהאי טעמא חוזרת לבית אביה אם אין לה ולד. וע"כ נחשב

לדעת
מבחנים שבועיים
בדף היומי, משנ"ב, ח"ח ואהבת חסד
0737-289-669

'הדף היומי'
מבחן 358 תולדות
בכורות נ"א עד נ"ז

תמצית
סיכומי גמרא, הלכה ומוסר
7692282@gmail.com

מבחן שבועי בדף היומי

נ"א. היכן אין שוה כסף ככסף?
א' רק מחצית השקל.
ב' מחצית השקל חילול מעשר שני ועולת ראיה.
ג' מחצית השקל חילול מעשר שני עולת ראיה ופדיון הבן.

נ"ב. באיזה אופן נחלקו אביי ורבא האם יבם נוטל את השבח?
א' רק בהשביחו הנכסים לפני היבום.
ב' רק בהשביחו הנכסים אחרי ביבום.
ג' בין בהשביחו לפני היבום בין בהשביחו אחר היבום קודם חלוקה.

נ"ב: האם ירושת האשה דאורייתא או דרבנן?
א' דאורייתא.
ב' דרבנן.
ג' מחלוקת.

נ"ג. מדוע מעשר בהמה לא נוהג בזמן הזה?
א' מפני שמעשר בהמה אינו נוהג אלא בזמן שבית המקדש קיים.
ב' מחשש תקלה.
ג' גזירה משום יתום.

נ"ד. על מה נאמר בגמרא שבשום אופן אינם כלאים זה בזה?
א' תירוש ויצהר.
ב' שני מיני דגן.
ג' שני התשובות אינם נכונות.

נ"ה. איזה חלק מהירדן מפסיק למעשר בהמה?
א' מבית יריחו ומלמעלה.
ב' מבית יריחו ולמטה.
ג' מימה של סיבכי.

נ"ה: מתי אבוה דשמואל עשה מקוה לבנותיו?
א' בימי ניסן.
ב' בימי תשרי.
ג' בימי ניסן ובימי תשרי.

נ"ו. האם בכור ומעשר בהמה שייכים בלוקח ומקבל מתנה?
א' לא.
ב' בכור לא ומעשר בהמה כן.
ג' בכור כן ומעשר בהמה לא.

נ"ו: אחים שקנו בהמות מהירושה לפני החלוקה, האם הם חייבים במעשר בהמה?
א' חייבים.
ב' פטורים.
ג' ספק.

נ"ז. איזה בהמה פטורה ממעשר בהמה (לדעת המשנה)?
א' רובע נעבד ומוקצה.
ב' מחוסר זמן וכלאים.
ג' שתי התשובות נכונות.

לע"נ ר' מרדכי בן ר' יוסף יום טוב ז"ל

לדעת חכמה

נ"א: באיזה אופן יצא ידי חובת פדיון הבן?
א' בנותן המעות לעשרה כהנים בבת אחת.
ב' בנותן ה' סלעים בזה אחר זה.
ג' שתי התשובות נכונות.

נ"ג: קדשים קלים שהפריש מהם מעשר בהמה, מה דינם?
א' המעשר לא חל.
ב' חל המעשר ויש בהם איסור "לא ימכר ולא יגאל".
ג' לרבי יוסי הגלילי שהם ממון בעלים חל המעשר, ואם הם ממון גבוה לא חל המעשר.

נ"ד: מה אין מעשרים מזה על זה?
א' רק מיני דגן.
ב' מיני דגן ומעשר בהמה בבקר וצאן.
ג' מיני דגן ומעשר בהמה אפילו בכבשים ועיזים.

נ"ז: מה מותר לעשות עם הבהמות לפני הפרקים שתיקנו להפריש בהם מעשר בהמה(רש"י)?
א' למכור מותר ולשחוט אסור.
ב' מותר בין למכור ובין לשחוט.
ג' אסור בין למכור ובין לשחוט, אלא שאם מכר או שחט פטור.

שאלה מדברי התוס'

נ"ב. האם בעל היורש את אשתו נוטל מלוה ותשלומי נזיקין משבח?
א' לא.
ב' נוטל רק שבח.
ג' נוטל תשלומי נזיקין ושבח.

לע"נ ר' ישראל יעקב ב"ר יצחק אייזיק ז"ל

ניתן לעשות את המבחנים:
בטל': 0737-289-669
בעמדות 'נדרים פלוס' (לדעת)
במייל: 7692282@gmail.com
ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים:
במייל: 7692282@gmail.com
בפקס: 0799-414-144
בנקודות הפצה (להאזנה: 0737-289-669 שלוחה 4
מערכת המבחנים פתוחה מיום שישי בבוקר עד יום שני בלילה
הגרלות בכל שבוע:
פרס ראשון על 500 ₪ במזומן,
ועוד 8 זוכים בזיכוי 100 ₪ ב'יפה נוף'

לדעת
מבחנים שבועיים
0737-289-669
תמצית
סיכומי גמרא, הלכה ומוסר

משנה ברורה

מסימן תמ"ז סעיף ט' עד סימן תמ"ח סוף סעיף ב'

מה הדין להלכה בתערובת יבש ביבש בחמץ בפסח?
א' בטל חד בתרי, והמחמיר תבוא עליו ברכה.
ב' לשו"ע בטל ולרמ"א אינו בטל.
ג' אינו בטל.

באיזה אופן אפשר להקל בנותן טעם לפגם לפי הרמ"א?
א' במשהו לענין אכילה.
ב' במשהו לענין הנאה למכור לעכו"ם.
ג' הנאה מותרת אפילו בשישים.

באיזה אופן החמץ מותר באכילה לאחר הפסח כשנתערב בשישים?
א' רק בנתערב קודם הפסח.
ב' רק בנתערב לאחר הפסח.
ג' בין בנתערב קודם הפסח, בין בנתערב בפסח או לאחר הפסח.

עיסה שנתחמצה בשמרי שיכר שעבר עליו הפסח, מה דינה?
א' אם יש בה שישים כנגד השמרים מותר.
ב' אם יש בה שישים מותרת בהנאה ואסורה באכילה.
ג' אפילו אם יש בה שישים אסורה בהנאה.

האם חמץ נוקשה מותר בהנאה אחרי פסח?
א' מותר אפילו כשהוא בעין.
ב' מותר רק כשנתערב.
ג' אסור.

חמץ של הפקר שעבר עליו הפסח, האם הוא מותר באכילה ובהנאה?
א' מותר.
ב' אסור.
ג' מותר בהנאה ואסור באכילה.

נכרי שמביא דורון לישראל באחרון של פסח בחו"ל, באיזה אופן הוא מותר לאחר הפסח?
א' שלא יקבלנו ולא יהיה ניכר שחפץ בו, וטוב שיאמר שאינו רוצה שרשותו תקנה.
ב' חייב לומר שאינו רוצה שרשותו תקנה.
ג' אסור שהנכרי יכניס את החפץ לרשותו.

שמירת הלשון שער התורה מתחילת פרק ח' עד פרק ט' 'ולפי שידוע'

מה היה נסיון העקידה (לפי הרמב"ם)?
א' שעשה זאת למרות שכל ימיו עורר שאין להקריב את הבנים.
ב' שנתרצה לעקידה באהבה גמורה.
ג' שלא ניסה לומר שאולי אין כוונת הקב"ה לשוחטו ממש.

בן כמה היה יצחק בזמן העקידה?
א' שלושים ושבע.
ב' ארבעים ושמונה.
ג' שישים ושלש.

ניתן לעשות את המבחנים:
בטל: 0737-289-669 בשחרות עדים פלוס (לדשת) במייל: 7692282@gmail.com
ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים:
במייל: 7692282@gmail.com בנקס: 0799-414-144 בקודות הפצה השמה: 050-289-0737 שמחת 4
מערכת המבחנים פותחה מיום שישי בבוקר עד יום שני בלילה | הגרלות בכל שבוע
פרס ראשון: 500 ₪ ועוד 8 זוכים בזיכוי 100 ש"ח ב'יפה נוף'

ניתן לשמוע שיעורים על פרה"ש ש"ק ומועדים,
משנ"ב, ספרי מוסר ועוד
בטלפון 03-6171132

לתוכן

מבחן 9 כ"ח חשון עד ד' כסלו

חפץ חיים

הלכות לשה"ר מכלל ו' סעיף י"א עד כלל ז' ס"ס י'

אהבת חסד

ח"ב פרק י"ד 'ואם עזרו' עד סוף פרק ט"ו

חפץ חיים

מי שקיבל לשון הרע ולא סיפר דבר זה לאחרים, ורוצה לחזור בתשובה, מה תקנתו?
א' שיוציא הדברים מליבו, ויקבל על עצמו שלא לחטוא עוד בזה, ויתודה.
ב' יפייס את מי שסיפרו עליו על שהאמין לדברים.
ג' שתי התשובות נכונות.

המספר לשון הרע והמדובר מודה לדברים, האם מותר להאמין לסיפור?
א' אסור.
ב' מותר.
ג' יהיה הדבר אצלו בגדר ספק.

על מי מותר לקבל לשון הרע?
א' על אדם שרגיל בעצמו לספר ולקבל לשון הרע.
ב' על מי שנראה הגיוני לומר שהסיפור נכון, אפילו אם אין ניכר שהסיפור הזה עצמו אמת.
ג' מי שהתפרסם עליו כמה פעמים שהוא עובר בשאט נפש על איסורים ידועים כמו ניאוף.

איזה התר מצינו להאמין לסיפור שניכר שהוא אמת?
א' שאם ראה בעצמו דבר שעל ידו ניכר שאותו סיפור עצמו שמספרים הוא אמת, ואין בדבר צד זכות, מותר להאמין.
ב' שאם אותו אדם עשה בעבר דבר כזה, מותר להאמין שהוא עשה זאת שוב.
ג' אין להאמין לשום דבר גם אם ניכר שהדברים אמת.

באר מים חיים

מי שהאמין ללשון הרע וסיפר זאת לאחרים, מה תקנתו (מלבד התשובה בין אדם למקום)?
א' חייב לפייס אותו, ולא יועיל שיוציא את הדברים מלב השומעים.
ב' חייב להוציא את הדבר מלב השומעים, ולא יועיל שיפייס אותו.
ג' יפייס אותו, או שיוציא את הדבר מלב השומעים.

המספר לשון הרע והמדובר מתנצל וניכר שהדברים אמת, האם מותר להאמין לדברים?
א' אסור.
ב' מותר כדין הרואה דברים הניכרים.
ג' מותר רק לחוש לדברים.

מי שנתפקר ויצא מכלל 'עמיתך' ובא אדם ומספר עליו לשון הרע, מתי מותר להאמין?
א' מותר רק בדבר שידוע שנתפקר בו.
ב' נראה שמותר להאמין גם על דברים שלא ידוע שנתפקר בהם.
ג' גם בדבר שידוע שנתפקר בו אסור להאמין, או לפחות לדונו לכף זכות.

השומע סיפור מאדם שנאמן עליו כשנים, האם מותר לשונאו או לצערו באופן שאם הסיפור נכון מותר לצערו?
א' אסור.
ב' מותר לשונאו אבל מסתבר שאסור לצערו.
ג' מותר גם לצערו.

אהבת חסד

מי שיכול לעסוק בעצמו בגמילות חסדים, האם יקח אדם אחר שיתעסק בזה?
א' מצוה בו יותר מבשלוחו.
ב' עדיף ע"י אחרים משום "הצנע לכת".
ג' על זה נאמר "מזה ומזה אל תנח ידך".

איזה דבר טוב כתב הח"ח שיקרה אם כולם יזדרזו בענין הגמחי"ם?
א' לא יהיה אדם שיצטרך הלואה ולא יהיה לו מהיכן ללוות.
ב' יתבטלו כל התלאות והצרות מהעולם.
ג' לא יהיו עניים בעולם, כיון שכל אחד יהיה לו די מחסורו בשכר גמילות חסדים.

על אלו אנשים מזרז החפץ חיים שיהיה להם גמ"ח קבוע בביתם?
א' עשירים בלבד.
ב' כל אדם בין עשיר בין שאינו עשיר.
ג' רק אלו שאין להם ילדים, כדי שיהיה להם שם עולם.

מה מציין הח"ח (פרק ט"ו) שגרם לכך שרבתה העניות בישראל?
א' שמלוים בהיתר עיסקה ולא מקיימים מצות הלואה.
ב' איסור ריבית.
ג' שמלוים שלא בסבר פנים יפות.

האם בעל עסק שיכול להוציא ממונו לסחורה מחויב במצות הלואה?
א' לא מפני שחייו קודמים.
ב' אם באים לבקש ממנו חייב, ואם לאו פטור.
ג' אם יכול לצמצם מעט בעסקיו ולהלוות ממון מחויב לעשות כך.

איזה דבר מביא תועלת לנפטר?
א' דווקא מה שהבן עושה לעלוי נשמתו.
ב' כל מה שמישהו עושה לעלוי נשמתו, ובבן זה מועיל אפילו כשעושה מעצמו.
ג' כנ"ל תשובה ב', ובלבד שלא יהיה אביו רשע.

על מה נאמר שהעושה כך אין לו מחילה עולמית?
א' על איסור ריבית.
ב' על המפקיר עצמו לעשות עבירה כמה פעמים בשאט נפש.
ג' על הנמנע מלהחזיק עני בשעת דחקו.

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

וצודה לי ציד. (כ"ז, ג'). יש לומר במה שאמר לו יצחק צודה 'לי' ציד, דהנה רש"י הביא מפרקי דרבי אליעזר, שפסח היה, ולכן היה צריך שני גדיים, אחד לקרבן פסח והאחד למטעמים וי"א לחגיגה.

והנה הפסח אינו נאכל אלא למנויו וא"כ היה צריך מינוי, ואא"ז זצ"ל בחידושי מרן רי"ז הלוי יסד דמינוי הוא שיהא לו חלק בהקרבן בקנין ממון, וצריך לזכות בקרבן בקנייני ממון בשביל לימנות עליו.

לפי זה יש לומר דזהו שאמר וצודה לי ציד, דר"ל שיזכה בשבילו בבהמה, ויהיה לו קנין ממון בבהמה, ועי"ז יהא נמנה על הפסח.

לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים טובים. (כ"ז, ט'). איתא במדרש ר"ח אמר טובים לך, שעל ידן אתה נוטל את הברכות, וטובים לבניך, שעל ידן הוא מתכפר להם ביום הכיפורים. ומבואר דכפרת יוה"כ ע"י השעירים, הוא אותו ענין כזכיית יעקב בברכות ע"י הגדיים, ובכח הזכיה בברכות ע"י הגדיים, יש הכח שמתכפר ביוה"כ.

ונראה לבאר הדברים דהנה ענין השעיר המשתלח לעזאזל כתב הרמב"ן בפ' אחרי ז"ל ומפורש מזה בפרקי רבי אליעזר הגדול לפיכך היו נותנין לו לס"מ שוחד ביום הכיפורים וכו' וכל עוונותיהם של ישראל עליו, שנאמר ונשא השעיר עליו, ראה ס"מ שלא נמצא בהם חטא ביום הכיפורים וכו', והקב"ה שומע עדותן של ישראל מן הקטיגור שלהם ומכפר וכו', אבל צוה הקב"ה ביום הכיפורים שנשלח שעיר במדבר לשר המושל במקומות החרבן, והוא הראוי לו מפני שהוא בעליו ומאצילות כוחו יבא חורב ושממון וכו', וחלקו מן האומות הוא עשו שהוא עם היורש החרב והמלחמות, ומן הבהמות השעירים והעזים, וכו', כי כן יקראו הוא ואומתו שעיר. מבואר שענין שילוח השעיר לעזאזל הוא נתינת כל העבירות לעשו ולשרו הס"מ, ועי"ז מתכפר להם לישראל. והיינו דענין הדין ביום הכיפורים הוא התעצמות ומלחמה בין ישראל לאומות העולם, כמבואר בחז"ל על נטילת ד' מינים, שאחר יוה"כ אין יודעין מאן נצח אם ישראל או אומות העולם, וכשיוצאין ישראל ולולביהן בידיהן, יודעין שישראל נצחו, הרי שימי הדין אינם רק ימי משפט על מעשיהם של ישראל, אלא הם ימי התעצמות ומלחמה בין כח הקדושה של ישראל, כנגד כח הסט"א והס"מ שהוא שרו של עשו, והתעצמות זו היא המשך של ההתעצמות שהיה בין יעקב לעשו על הברכות, ועל ידי שילוח השעיר שנושא העבירות של ישראל ונותנן לעשו, זוכין ישראל ומתכפר להם. אשר לפי זה מבואר היטב, דענין יום הכיפורים, הוא אותו ענין של מעשה הגדיים, דכאן היה התעצמות ומלחמה בין יעקב לעשו, מי יטול הברכות, ועל ידי הגדיים ניצח יעקב את עשו ונטל הברכות, וביה"כ הוא אותו ענין שנמשכת אותה התעצמות בין ישראל לאומות והס"מ, וע"י השעיר מתכפר להם. וזהו הביאור בד' המדרש דכח הכפרה של יום הכיפורים, נכלל בזכיית יעקב בברכות על ידי הגדיים.

ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול החמודות אשר אתה בבית ותלבש את יעקב בנה הקטן. (כ"ז, ט"ו). בדברי רש"י מבואר שהבגדים היו פקדון בידה. וצ"ב א"כ איך הותר לה ליתנם ליעקב.

ונראה לבאר בזה דהנה איתא בחז"ל שבגדים אלו לקח עשיו מנמרוד, והם הבגדים שעשה הקב"ה לאדם הראשון. ובבעל הטורים על הפסוק 'ויעש ה' אלוקים לאדם ולאשתו כתנות עור' כתב ללמד שעשה הקב"ה לאדם הראשון בגדי כהונה, ואיתא בב"ר שבהם היו עובדין הבכורות, וח' תיבות בזה הפסוק, כנגד ח' בגדי כהונה. ומבואר דבגדים אלו, לא היו סתם בגדים, אלא בגדי כהונה שבהם עובדים עבודת הקרבנות.

ולפי זה יש לומר, דבגדים אלו שייכים למי שמקריב לפני הקב"ה, דכיון דבגדים אלו הם בגדי כהונה, שייכים הם למי שעובד העבודה, מעתה כיון שיעקב לקח את הבכורה מעשיו, כדי שהוא יהיה המקריב לפני הקב"ה, ולהפקיע את עשיו מהעבודה, וכמו שכתב רש"י (כ"ה, ל"א) דיעקב ביקש את הבכורה, לפי שהעבודה בבכורות, אמר יעקב, אין רשע זה כדאי שיקריב להקב"ה, א"כ נמצא שבקנין הבכורה, נעשה הוא הראוי לעבודה, ועשיו הופקע מהעבודה, א"כ ממילא גם הבגדים של יעקב הם, ולא של עשיו, דהבגדים שייכים למי שעובד.

ויגש וישק לו וירח את ריח בגדיו וגו'. (כ"ז, כ"ז). איתא במדרש מלמד שהראה לו הקב"ה בית המקדש בנוי וחרב ובנוי, ראה ריח בני הרי בנוי וכו' אשר ברכו ה' בנוי ומשוכלל לעתיד לבא, כענין שנאמר כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם. נראה לפרש השייכות של בית המקדש לברכות, דהנה המדרש מביא הכתוב 'כטל חרמון היורד על הררי ציון אשר שם ציוה ה' את הברכה', וקשה דאם הטל יורד בחרמון אינו יורד בהררי ציון, ומה ענין חרמון אצל ציון.

אכן הביאור הוא שהכתוב אומר שהטל היורד בחרמון, נחשב טל היורד בציון, כי מכח הזכות והשפע של ציון הוא שיורד טל בחרמון, ועל כן חשיב הטל היורד בחרמון כטל היורד בציון, כי הכח של טל חרמון, בא מכח הזכות של ציון. וזהו שמסיים הכתוב 'כי שם ציוה ה' את הברכה', ר"ל דמקור הברכה והשפע הוא מציון, רק שברכת ציון יורדת בחרמון.

בא אחיך במרמה ויקח ברכתך – לאום מלאום יאמץ

הנה האופן שקיבל יעקב הברכות היה באופן מיוחד שמלכתחילה רצה ליתנם לעשיו, ויעקב בא לבוש בבגדי עשיו ונטל הברכות במרמה.

ובמאור שהדרך והאופן שיקבל הברכות היה דוקא באופן כזה של עקבה וחכמה. וצריך להבין הענין למה היה צריך שיהא הדבר נעשה דוקא באופן כזה, ולמה לא היה יכול לקבל הברכות בדרך הרגיל.

וביותר שהרי כתב רש"י שיצחק אמר שורת הדין שהברכות ליעקב, כיון שקנה את הבכורה. וא"כ למה היה צריך לקבל את המגיע לו בדין באופן של עקבה, ולמה לא יכול היה ליטול להדיא את חלקו המגיע לו. והנה גם בקנין הבכורה היה זה באופן של התחכמות כמו שכתוב ויעקבני זה פעמים, ופירש רש"י שזהו מלשון שארב לו ליטול ממנו את הבכורה, ובתרגום פירש שהיה זה התחכמות של יעקב ליטול ממנו את הבכורה, ומבואר דגם את עצם הבכורה לא היה יכול לקנות מעשיו אלא באופן כזה של 'ויעקבני', וגם בזה צריך להבין הענין למה היה צריך להיות דוקא באופן כזה של אריבה והתחכמות, ולמה לא היה יכול להיות שיקנה הבכורה בלא התחכמות.

והנה במגילה איתא על קסרי וירושלים, אם יאמר לך אדם חרבו שניהן אל תאמין, ישבו שתיהן אל תאמין, חרבה קסרי וישבה ירושלים, חרבה ירושלים וישבה קסרי תאמין, שנאמר 'אמלאה אחרבה' אם מליאה זו חרבה זו אם מליאה זו חרבה זו, ועוד יליף זה מהכתוב 'ולאום מלאום יאמץ'. מבואר דהיחס בין אדום וישראל הוא דוקא באופן של 'לאום מלאום יאמץ', והיינו שהאחד מתאמץ ומתגבר על השני, ולא יתכן כלל אופן שלא יהא האחד מתגבר על השני, ולא שייך שיהיו שניהם יושבים או שניהם חרבים. והענין בזה הוא שהמלחמה בין עשיו וישראל הוא מלחמה על יסוד הקיום והברכה ובסיס החיים והשפע למי הוא ינתן, ודבר זה אינו יכול לינתן כי אם לאחד, ואי אפשר ליתן את יסוד הקיום והברכה אלא לאחד מהם, ולכן מוכרח הדבר שאם האחד זוכה השני נופל וחרב. ולפי זה יש לבאר שהיה צריך ליטול הברכות והבכורה באופן מסוים זה של 'במרמה' ושל 'ויעקבני', כי המהלך של המאבק של עשיו וישראל הוא באופן שהאחד מתאמץ על השני ולאום מלאום יאמץ, לכן התגברות של יעקב צריך לבא באופן של נטילה מעשיו שלוקח ומתגבר על עשיו שבזה הוא מתאמץ ונוצח את עשיו, ובמהלך שירושלים ישבה קסרי חריבה, ואין דרך שיקבל הברכות והבכורה שלא באופן של נטילה והתנצחות והתאמצות על עשיו.

והנה בהפטרה כתוב 'כי תאמר אדום רוששנו ונשוב ונבנה חרבות, כה אמר ה' צבקות המה יבנו ואני אהרוס וקראו להם גבול רשעה וגו', ועיניכם תראינה ואתם תאמרו יגדל ה' מעל גבול ישראל'. והיינו שבעת חורבן ירושלים אדום יאמרו שהם יבנו את חרבותיהם, ואומר להם הקב"ה שבניינם לא יעמוד לעולם, אלא הם יבנו ואני יהרוס, ומסיים ועיניכם תראינה ואתם תאמרו יגדל ה' מעל גבול ישראל. וצריך להבין הרי ענין הפרשה הוא עונש חורבנה של אדום, ומה ענין שה' יגדל בגבול ישראל לחורבנה של אדום.

אכן הביאור כי באמת חורבן ירושלים ובנין אדום תלויין הן זה בזה, ורק כשחרבה ירושלים אז יושבת קסרי, ועל כן אמרו אדום שעכשיו שחרבה ירושלים, נשוב ונבנה החרבות, והם סוברים שיהיה כן לעולם, ואומר להם הקב"ה שעתיד לגאול את ישראל, והיינו דירושלים תהא יושבת, ואז ממילא בהכרח תהא קסרי חריבה, והקב"ה יהרוס ויחריב את אדום, וזהו שאומר הנביא כאן, שכל בניינים של אדום יהא רק בעת חורבן ירושלים, אבל בגאולה העתידה ישובו לחורבן ושממה.

'ולהורות נתן בלבו'

קטע מתוך משא החינוך לדורות בכינוס כל מנהלי בתי החינוך של החינוך העצמאי בארץ

כל רבי וכל מנהל צריך להתפלל. כל בוקר אנחנו מברכים ברכת אהבה רבה, קיבלתי מכבוד אבי מורי זצ"ל ששמע מהמשגיח דקלצק רבי יוסף לייב נענדיק הי"ד שאמר שבשום מקום לא מוצאים כאלה בקשות של ריבוי רחמים כמו שמוצאים בברכה הזו. "אהבה רבה אהבתנו ה' אלוקינו, חמלה גדולה ויתירה חמלת עלינו. אבינו מלכנו בעבור ותלמדנו", אין עוד שום ענין בעולם שיש עליו כל שמבקשים וחוזרים ומבקשים, וגם מבקשים בזכות נלמד. זה לא שאתה פותח גמרא ולומד, מבקשים רחמים באופן עצום, 'תחננו ותלמדנו' אחרי זה להבין', להבין סברא, על שום ענין לא מוצאים כזה

צריך רפואה זה אל"ף שבאל"ף, אדם צריך דעת זה אל"ף שבאל"ף, צריך פרנסה, קיבוץ גלויות ישראל, מלכות בית דוד, אין כל כך הרבה בקשות, פה כל ההקדמה 'אבינו אב הרחמן המרחם רחם עלינו', ובתוך כל הדברים נכלל גם 'ללמד', יש בקשה מיוחדת ללמד. **צריך להתפלל שאוכל ללמד, שיהיה לי את הדברים בפה, את הסברא, שאני אבין מה ללמד. אם אני מבין אני אוכל להסביר לשני, אם אני לא מבין לא אוכל להסביר לשני. אבל באמת ללמד זו אומנות מיוחדת**, כתוב במלאכת המשכן 'לחשוב מחשבות', כתוב בתרגום 'לאלפא אומנוון', 'ולהורות נתן בליבו הוא ואהליאב בן אחיסמך למטה דן', מה זה 'ולהורות נתן בליבו' ללמד אומנות לאחרים, ולזה צריך נתן בליבו, חכמה מיוחדת הקב"ה הכניס בלב של בצלאל, **'להורות', ללמד אחרים את האומנות. מה הבעיה ללמד אחרים? לוקחים את החתיכת זהב ועושים כך וכך, זה פשוט, לא! צריכים 'ולהורות נתן בליבו' לאלפא אומנוון, ללמד אומנות איך לעשות. ללמד זה אומנות מיוחדת, סיעתא דשמיא מיוחדת, ל'נתן בליבו' צריכים רחמים. כל מנהל שיושב פה, כל רבי שיושב פה, שיהיה לו עזר לאלה שישמעו את הדברים, צריך להתפלל טוב, להוריד כמה דמעות בשעה שאומר 'ללמד', שידע שמשפחות שלמות, אומה שלמה מחכה לו, אתה מחנך את האומה, אז תתפלל קצת, תקדיש קצת תפילה. היה מעשה עם הנצי"ב, בכל יום בברכת 'אהבה רבה' הייתה הרצפה שתחתיו רטובה מדמעות שהוריד בברכה זו, פעם אחת לא אמר הנצי"ב את השיעור, לא היה כוזאת בוולאז'ין שלא להגיד השיעור, שאלו אותו מפני מה אינו אומר את השיעור?, השיב מפני שלא בכה מספיק ב'אהבה רבה'. פעם אחת היה אורח אצל נכדו רבינו חיים הלוי שגם אמר שיעור בישיבה בוולאז'ין, ובא האורח להפרד טרם הנסיעה, אמר לו הגר"ח הקטן ותראו איך ה'אלטער' אומר 'אהבה רבה', יש מה לראות.**

נחל אליהו

משיעורי הרב **אליהו דיסקין** שליט"א

לאבד חיי נצח בשביל הנאה של רגע

הלעיטני נא מן האדום האדום הזה

ויאמר עשיו אל יעקב הלעיטני נא מן האדום האדום הזה כי עייף אנוכי על כן קרא שמו אדום - עשיו לא נקרא אדום על שם שהוא היה אדמוני, קוראים לו אדום על שם המאורע הזה של **'הלעיטני נא מן האדום האדום הזה'** , כל מלכות אדום, גלות אדום, שרו של אדום, מעצמה אדירה שמחזיקה מעמד במשך אלפי שנים עד ביאת המשיח שאז נאמר **'משם הורידך נאום ה"** , כל השם של אותה אומה נקרא על שם מאורע חד פעמי שקרה לאבי האומה כשהוא ילד בן חמש עשרה, רואים מכאן שאותו מאורע לא היה מקרה חד פעמי אלא זה מסמל את כל המהות של אותה אומה, וצריך ללמוד מה המשמעות של אותה מאורע ולמה הוא כל כך מסמל את עשיו, ועוד נקודה צריך להבין -המאורע הזה מסמל נהנתנות, אדם שלא מסוגל לדחות סיפוקים אפילו ברגע, לכאורה היה צריך לקרוא לו **'נהנתן'** , למה קוראים לו **'אדום'** על שם הצבע?

האם הצדיק אוהב את עצמו פחות מהרשע?

ונלמד בסייעתא דשמיא את הנושא - מה ההבדל בין צדיק לרשע? ההשקפה הקטנונית היא שרשע זה אדם שאוהב את עצמו וצדיק זה אדם שפחות אוהב את עצמו, הרשע רוצה כל החיים לפנק את עצמו בכל מיני ההנאות הקיימות בעולם והצדיק הוא סגפן שלא דואג לעצמו לשום דבר, אבל ההשקפה הזו היא טעות מוחלטת! הצדיק אוהב את עצמו לא פחות ממה שהרשע אוהב את עצמו, אדם שלא אוהב את עצמו הוא לא צדיק ולא רשע, מוכרחים לשלוח אותו לטיפול פסכייאטרי, הטבע הבריא שהקב"ה נטע באדם שהוא יאהב את עצמו, ואסור לאדם להילחם בטבע הזה, אדרבה מוטל על האדם לפתח את הרגש הזה עוד ועוד, ומה בכל זאת ההבדל בין צדיק לרשע?

איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם ואיזוהי דרך רעה שיתרחק ממנה האדם

נקדים - איתא באבות [פ"ב] **אמר להם צאו וראו איזהו דרך ישרה שידבק בה האדם** , וודאי שכל התנאים מודים שכל המידות שמוזכרות באותה משנה הם מידות טובות שראוי להידבק בהם, השאלה היתה מה היא המידה המרכזית שהיא המעמיד של כל המידות הטובות, וכל אחד מהתנאים אמר מידה **: לב טוב, עין טובה, שכן טוב** , עד שבא ר' שמעון ואמר **'הרואה את הנולד'** , ולכאורה זה פלא פלאות בשלמא לב טוב וכיוצא בזה זה מהמעלות המרכזיות, אבל הרואה את הנולד זה לא מידה אלא חכמה, איך אומר ר' שמעון שזה מידה מרכזית יותר מכל המידות הטובות? והקושיה מתעצמת עוד יותר בסיפא של המשנה, **אמר להם צאו וראו איזוהי דרך רעה שיתרחק ממנה האדם** , כל אחד מהתנאים אמר את ההיפך מהמידה הטובה שהוא הזכיר, ור' שמעון אומר **'הלוה ואינו משלם אחד הלוה מן האדם כלוה מן האדם שנאמר לוה רשע ולא ישלם וצדיק חונן ונותן'** , וגם זה פלא גדול, המשנה עוסקת במידות ותכונות **'לוה רשע ולא ישלם'** זה לא מידה אלא מעשה רע, מה השייכות של זה למשנה? ועוד יש להעיר על הלשון **'לוה רשע ולא ישלם'** הרי הוא רשע כשהוא אינו משלם, היה צריך לכתוב **'לוה ולא שילם רשע'** למה הפסוק מקדים את ה'רשע' לפני הלא ישלם, ולמה כתוב לא ישלם בלשון עתיד ולא בלשון עבר??

הרשע שמאמלל את חיי משפחתו

הביאור בזה הוא : אדם שבזמן שהוא לוה היה לו מאיפה לשלם ואחר כך הוא פשט את הרגל הוא לא רשע אלא מסכן, ואפילו אדם שיש לו מאיפה לשלם והוא מתחמק מלשלם גם לא נקרא רשע אלא סתם גזלן, המשנה מדברת על אדם שבזמן שהוא לוה אין לו מושג מאיפה הוא הולך לשלם, היהודי הזה משתכר בכל חודש עשרת אלפים שקל וההוצאות שלו הם שנים עשר אלף שקל, במשך שנים הוא לווה כל חודש אלפיים שקל, אף אחד כבר לא מוכן להלוות לו וכמובן אף אחד לא חותם לו ערבות, בסופו של דבר הוא יהיה מוכרח למכור את הבית שלו ולהתגלגל ברחובות, אין מכולת בשכונה שמסכימה למכור לו בהקפה והוא ובני ביתו רעבים ללחם, האדם הזה מאמלל את עצמו ואת הילדים בגלל שהוא לא מסכים להדק את החגורה ולחיות ברמת חיים יותר נמוכה, אם אתה מרויח רק עשרת אלפים שקל וכבר יש לך חובות אתה מוכרח להוריד את רמת החיים שלך לשמונת אלפים שקל בחודש ותשלם כל חודש אלפיים שקל, אבל אותו אדם כשהוא צמא הוא לא יודע לשתות מים הוא מוכרח לקנות פחית קולה, יש לו כמה הנאות שהוא לא מסוגל לוותר עליהם ובגלל זה הוא מאמלל את החיים שלו ושל אשתו וילדיו' , **לוה רשע'** הוא **רשע** כבר בזמן שהוא **לוה,** ולמה? **'ולא ישלם'** כי כבר עכשיו הוא לא יודע מאיפה הוא הולך לשלם את זה **, ממשיך ר' שמעון ואומר: 'אחד הלוה מן האדם כלוה מן המקום'** כל החיים הם גמ"ח אחד גדול' **, החנות פתוחה והפנקס פתוח והיד כותבת וכל הרוצה ללוות יבוא וילוה'** היצר הרע מציע לאדם הנאות והאדם לוקח ולוקח ולוקח ולוקח, אבל על הכל משלמים בסופו של דבר, כל הנאה אסורה שהאדם לקח הוא ישלם על זה מחיר מלא, אומר ר' שמעון: מה ההבדל בין צדיק לרשע? צדיק רואה את הנולד ורשע חי את הרגע.

אני מפסיק לעשן

ונמחיש את הדברים עם משל - שני מעשנים כבדים הגיעו לגיל שהגוף כבר לא מחזיק את עצמו, הוא עולה במדרגות ויש לחץ בלב, הם הולכים לרופא ועושים צילום ריאות ומראים להם שהריאות שלהם שחורות משחור, מחורר כמו ספוג, הרופא אומר להם: אם אתם ממשיכים בדרך הזאת אתם כבר בדרך להר המנוחות עם עצירה באמצע לכמה טיפולים קשים במכון שרת, שני האנשים נבהלו והחליטו שמהיום הם מפסיקים לעשן, ראובן החזיק מעמד בקבלה שלו וחי עד זקנה ושיבה וזכה לרוות נחת מהנכדים והנינים שלו, ואילו שמעון החזיק מעמד שלשה שבועות, היה לו באותו יום ארוע במסעדה והחברים הוציאו סגריות והציעו לו: ר' שמעון קח סגריה, הוא אמר לעצמו: מחצי סגריה לא מתים ועישן רק חצי, מהחצי נהיה שלם ועוד חצי ועוד חצי וכמובן תוך כמה ימים הוא חזר לעשן כרגיל, לא עברה תקופה קצרה והוא חלה בסרטן ריאות ומת מתוך יסורים קשים, ואני שואל: מי מהם אוהב את עצמו יותר, ראובן או שמעון? שניהם אוהבים את עצמם, ראובן הפסיק לעשן כי הוא אוהב את עצמו והוא רוצה להמשיך לחיות, ושמעון גם אוהב את עצמו והוא חזר לעשן כדי לפנק את עצמו, ומה בכל אופן ההבדל ביניהם? מי מהם יותר ערכי וחכם? שמעון אוהב את עצמו והוא רוצה את ההנאה של הרגע, הוא יודע שעל ההנאה הזו הוא ישלם מחיר כבד אבל הוא לא יכול להתאפק, ואילו ראובן אוהב את עצמו אבל הוא חושב גם על המחר, זה על רגל אחת כל ההבדל בין צדיק לרשע.

לשלוט על התאוה

אומר ר' שמעון: איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם הרואה את הנולד , מי שרוצה להצליח בחיים מוכרח לראות את הנולד' **, על כן יאמרו המושלים בואו חשבון'** בואו ונחשוב חשבונו של עולם הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסידה, כתוב במסילת ישרים שהמושלים ביצרם הם היחידים שיכולים לתת לנו עצה איך לצלוח ולעבור את גן המבוכה, ומה העצה שהם נותנים לנו? כל פעם שהיצר הרע מציע לנו איזו שהיא הנאה אמרנו לו: ודאי שזה כיף אבל איזה מחיר אני הולך לשלם על זה, כל פעם שהיה צריך להתאמץ בשביל מצוה והיצר הרע בא לצייר לי כמה שזה קשה, אמרתי לו: ודאי שזה קשה, אבל כמה שכר אני הולך לקבל על זה, זוהי המעלה הגדולה של הרואה את הנולד, וההיפך מזה הוא **'לוה רשע ולא ישלם'** הוא לא מוכן לדחות את ההנאה הרגעית שלו גם כשהוא יודע שהוא ישלם על זה מחיר מלא.

הרגשות של עשיו בעל התאוה

ונחזור ליעקב ועשיו - אברהם אבינו היה הדמות הנערצת ביותר בתבל, כשמת אברהם אבינו העולם החשיך, והוא עדיין עטוף בטלית ומסביבו נרות ו

ובוכים, עשיו חוזר מהשדה עם בגדי העבודה שלו ונכנס יש למטבח, לא מעניין אותו כל מה שיש מסביב, הוא רואה נזיד עדשים והריח מגרה אותו, הוא חייב לטעום את זה **'הלעיטני נא מן האדום האדום הזה'** , אבל יעקב אבינו דורש ממנו תמורה גבוהה **'מכרה כיום את בכורתך לי'** , עשיו כזה בעל תאוה והוא לא מסוגל לוותר על הנזיד האדום, הוא מתחיל לשכנע את עצמו למה כדאי לו לוותר על זה, דבר ראשון זה ממש פיקוח נפש **'הנה אנוכי הולך למות'** , כשאדם שקוע בתוך התאוות הוא מרגיש: אני לא יכול, לא מסוגל, זה ממש פיקוח נפש, דבר שני הבכורה לא שוה כלום', **ויאכל וישת ויקם וילך ויבז עשיו את הבכורה', עשיו** היה מוכן למכור חיי נצח בעד ההנאה של רגע שהוא לא היה יכול לשלוט עליה, זה המהות של עשיו ושל אדום.

יודעים הרשעים שדרכם למיתה אלא שחלב להם על כסליהם

אותו עשיוק'ה קרא לכל החברים שלו ועשה **'חפלה'** וסיפר להם על עיסקת החיים שהוא עשה, אתם מכירים את אח של הצולנ'יק שמתנדנד כל היום ליד הסטנדר? הוא מכר לי סיר שלם של עדשים חם חם וטרי יש מהתנור בחינם, הוא ביקש ממני אויר, הוא מאמין בעולם הבא ובכל מיני מסטיקות רוחניות, קניתי סיר עדשים בחינם, וכל החבר'ה יושבים ומתגלגלים מצחוק ונהנים מעיסקא הטובה שעשיו עשה, אבל אתם חושבים שהוא באמת היה מבסוט? בחוץ הוא צחק ביחד עם כל החבר'ה אבל בפנים הלב שלו היה שרוף' **, יודעים הרשעים שדרכם לגהינום אלא שחלב להם על כסליהם'** תראו את כל אלו שעזבו את עולם התורה כמה הלב שלהם אכול ושרוף, כל שונאי הדת שמשחקים את עצמם שמחים ונהנים הלב שלהם אכול מבפנים, וכך גם עשיו בחוץ הוא צחק אבל בתוך הלב פנימה הוא היה אכול מתסכול, באותו זמן הוא היה ילד טיפש בן חמש עשרה, וכעבור ארבעים ושמונה שנה בגיל שישים ושלש הוא הפך את העולם בשביל לזכות לקבל את הברכות מיצחק אבינו, הוא ידע טוב טוב שאם הוא מקבל את הברכות יש לו את הכל ואם הוא לא מקבל לא יהיה לו כלום, וכשהוא קולט שיעקב בא במרמה ולקח את הברכות **'ויצעק צעקה גדולה ומרה'** בכל התנ"ך מצאנו עוד פעם אחת כזו צעקה, במגילת אסתר כשמרדכי שמע את הגזירה של להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד ושללם לבוז, כתוב **'ויצעק צעקה גדולה ומרה'** אותו כאב ואותה צעקה שהיו למרדכי על הגזירה הנוראה היו לעשיו כשהוא שמע שיעקב לקח לו את הברכות, הראש של עשיו נמצא במערת המכפילה כי בהשגות שלו הוא היה שייך לאבות הקדושים, הוא גדל בבית של אברהם ויצחק ורבקה אימנו, הוא ידע והבין טוב טוב מה הוא איבד עכשיו, הוא בוכה ואומר **'הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים את בכורתי לקח והנה עתה לקח ברכתי'** עכשיו הוא נזכר לבכות על הבכורה שהוא מכר לפני ארבעים ושמונה שנים, עשיוק'ה מה קרה לך? הרי עשית **'חפלה'** עם כל החבר'ה וצחקתם כל הלילה, הסברת להם שעשית את עיסקת חייך קיבלת עדשים טריים בעד אויר, זלזלת בכל השטויות והאמונות הטפלות שיעקב מאמין בהם, מה אתה בוכה עכשיו? אבל אוי כמה שהוא ידע והבין מה הוא מכר כאן, כל הצחוק שהיה לו בחוץ בא לחפות על הלב שהיה שרוף מבפנים, ארבעים ושמונה שנים אחר כך זה עדיין כאב לו והוא בכה על זה בכיות נוראות, אם אתה מבין שזה כל כך חשוב למה אתה מוכר את **זה? 'זה דרכם כסל למו, כסל להם על ליבם'** הוא לא יכול להתאפק ולדחות את ההנאה של הרגע' **, על כן קרא שמו אדום'** זה המהות של **אדום** למכור את כל הנצח בשביל הנאה רגעית.

כי אין חפץ בכסילים רק שיאכלו וישתו ויעשו חפצם בעיתם ולא יחושו ליום מחר

את כל הדרשה שאנחנו אומרים עכשיו כתוב ברמב"ן בשתי שורות **'כי אין חפץ בכסילים רק שיאכלו וישתו ויעשו חפצם בעיתם ולא יחושו ליום מחר'** ונתרגם את זה לעברית מדוברת **'כי אין חפץ בכסילים' אין** להם שום רצון ותשוקה, כל השאיפות שלהם הם להנתנות, **'רק שיאכלו וישתו'** הם מתאוים **רק** לאכילה ושתיה, **'ויעשו** [illegible]**'** הם עושים מה שמתחשק להם באותו רגע שמתחשק להם' **, ולא יחושו ליום מחר'** אתה יודע שתאכל את הלב שלך אחר כך בעולם הבא ובעולם הזה, יהיו לך אחר כך חיים אומללים בגלל ההנאה הטפשית והרגעית הזו, אבל הוא לא מסוגל לוותר, זה המהות של עשיו ושל אדום.

אכול ושתה כי מחר נמות

כתוב בישעיה על הרשעים **'אכול ושתה כי מחר נמות'** הדרך של הרשעים שאפילו בעולם הזה הם לא חושבים על המחר, תסתובבו ברחוב ותראו כמה אנשים איבדו ומאבדים את כל החיים שלהם בשביל הנאה של רגע, ככה אנשים מנהלים את החיים הפרטיים שלהם וככה מנהיגי מדינות מנהלים את המדינה שלהם, כשהיטלר ימח שמו וזכרו עלה לשלטון הוא התחיל להעצים את הצבא הגרמני, היה כבר אפשר להבין שההתאוה שלו היא לכבוש את כל העולם, אם בנות הברית היו מחליטים להילחם בו כשהוא דרש מצ'קוסלובקיה את חבל הסודטים היה אפשר להכניע אותו במחיר דמים כואב אבל מאד קטן יחסית, אבל הם רצו את השקט של הרגע וחתמו איתו על הסכמי מינכן ונתנו לו כל מה שהוא רצה, הם ידעו שהשקט של היום זה המוות של מחר אבל הם העדיפו את השקט של הרגע, ואותם מדינות שילמו אחר כל בעשרות מליוני הרוגים ופצועים ונכים על אותה הנאה רגעית, התנועה השמאלנית **'שלום עכשיו'** כשמה כן היא, לא איכפת לי שיהיה מלחמה מחר העיקר שעכשיו יהיה שלום, כל ההתנהלות של העולם מול הגרעין האיראני היא בצורה הזו תן לי את הרגע' **, אכול ושתה כי מחר** נמות' זה המהות של עשיו.

משיכה לחיצוניות

ומה זה קשור לצבע של הנזיד? שמעתי **מהגר' משה שפירא זצ"ל** דבר יקר מאד: כשם שעשיו רואה את הרגע ולא את המחר כך הוא רואה את החיצוניות ולא את הפנימיות, כל היצר הרע הוא **'עין רואה ולב חומד'** , כל העולם בנוי היום על פרסומות צבעוניות שימשכו את העין, כל היצר הרע זה דמיון של משיכה אחרי הצבע והחיצוניות בלי לראות את הפנימיות, זוהי המהות של עשיו, הוא רואה את היום ולא את המחר ורואה את הצבע ולא את הפנימיות, למכור את כל הנצח בשביל ההנאה של הרגע ולמכור את כל הפנימיות בשביל הנאה ומשיכה חיצונית.

מלחמת היצר שלנו

רבותי , התורה היא תורת חיים שבאה ללמד אותנו איך לחיות, לכל אחד מאיתנו יש בפנים יענקל'ה קטן ועשיוק'ה קטן היצר טוב והיצר הרע' **, ויתרוצצו הבנים בקרבה'** הם מתרוצצים ומריבים על נחלת שתי עולמות, כל החיים יש מלחמת עולם בין היענקל'ה לעשיוק'ה, העשיוק'ה רוצה את ההנאה של הרגע והיענקל'ה חושב על המחר, זה מתחיל בלילה כשצריך ללכת לישון, יש לו ספר מעניים לקרוא, יש נייעס עם החברים, אתה יודע שאם תלך לישון מאוחר התפילה שלך לא תהיה תפילה, הלימוד לא יהיה לימוד, אתה תהיה עייף ועצבני כל היום מחר, אבל הוא רוצה את הנייעס את ההנאה של החיי רגע, בבוקר השעון מעורר מצלצל ויענקל'ה אומר **'התגבר כארי לעבודת הבורא'** , אבל העשיוק'ה אומר: תן לי לישון רק עוד חמש דקות מתחת הפוך, אתמול הוא המשיך לישון 'רק' עוד חמש דקות והתעורר כעבור שעתיים, אתה הפסדת ארוחת בוקר וכל היום היית רעב ועצבני, אבל העשיוק'ה מציע מזומן, עכשיו עכשיו כל כך מתוק מתחת השמיכה תן לי לישון עוד חמש דקות, והמלחמה ממשיכה לאורך כל היום, יש נסיון לדבר לשון הרע עסיסי, אתה יודע טוב טוב כמה שתשלם על כל דיבור ודיבור אבל היצר הרע מציע מזומנים כאן ועכשיו, מהבוקר ועד הלילה עשיוק'ה מציע סוכריות עכשיו ויענקל'ה אומר תהיה רואה את הנולד. **ובפרט בחורים צעירים צריכים לדעת שעכשיו זה הזמן לחנך את עצמכם לדחות הנאות של רגע, לא כל מה שמתחשק לי אני עושה מיד, לרכוש את מידת ההתגברות, להיות כובש את יצרו, מי שלא יקנה את המידה הזו ילך בדרך החיים של עשיו שזה אבדון מוחלט בעולם הזה ובעולם הבא, ומי שיקנה את זה ויהיה מהמושלים** ביצרם **יזכה לקנות חיים שמחים ומאושרים בזה** ובבא.

פנימי פרשת השבוע

לעילוי נשמת
הר"ר משה יהודה
ב"ר שלמה ז"ל
מרמורשטיין
נלב"ע כ"ז אייר תשע"ח
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה

לעילוי נשמת
מרת שושנה ע"ה
ב"ר משה יהודה ז"ל
זילברשטיין
נלב"ע כ"ט כסלו תשס"ד
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה

נושא השבוע: **יסודות החינוך**

בס"ד | גליון מס' 606 | פרשת תולדות

פאניקה בקצה הסלון, הצלחות בכנס הזכרון...

ואלה תולדות... (כ"ה, י"ט)

בפרשת השבוע, מתארת התורה את קורות חייהם של יעקב ועשו, בני יצחק אבינו, שנולדו כתאומים דומים, אך אורחות חייהם שונים בתכלית. יעקב הוא יושב אוהלים, מתנהג בצורה הגונה ואצילית, מדבר באופן ישר ומכובד ואוכל בצורה ראויה ועדינה. ואילו עשו אחיו עוסק בציד, התנהגותו פוחזת ומשולחת רסן, דיבורו תקיף ולא מנומס, ואכילתו - ראוי שלא לתארה כלל...

בהמשך הפרשות, נגלה את ההבדל בין האחים ההופך להבדל מהותי בין הבנים: בני יעקב הם שבטי י-ה, זרע ברך השם. ילדים אצילים ומחונכים, ההופכים למייסדי עם ישראל. ואילו בני עשו חיים על חרבם, התנהגותם תואמת לחינוך שקיבלו מבית אבא...

התוצאות, תואמות להפליא למעשי האבות. עשו אולי ניסה להציג מצג שווא של צדיק העוסק בשאלות הלכתיות סבוכות, אך בניו, ואין כמו בנים להכיר במעשי האב, חונכו בביתו של עשו הרשע על כל המשתמע מכך, ראו את הדוגמא האישית האמיתית שקיבלו וגדלו על פיה. ואילו יעקב, ילדיו גדלו בצלו של בחיר האבות, איש תם יושב אוהלים, וחיו את הדוגמא האישית האצילית, המחונכת, הנוהגת בכבוד ושקועה בדברי תורה, וגדלו בדיוק באותה צורה, העתק מושלם של אביהם...

אחת הסוגיות המטרידות ביותר את ההורים, היא החינוך לילדיהם. אינסוף השקעה, משאבים ומאמצים, ימים ולילות, התייעצויות וכנסים, מוקדשים לנושא החינוך - לעשותו באופן המיטבי, הנכון והראוי ביותר, שיבטיח תוצאות ברוכות כשאיפתנו הטהורה. מתברר, שיש גורם אחד שהוא בר השפעה כבירה ויוצאת דופן לאורך ימים, וכדאי להקדיש לכך תשומת לב:

הדוגמא האישית. מה שהילד רואה, הוא מבין ומפנים. ילד שרואה את אביו אוכל בעדינות, מדבר בכבוד, מנצל את זמנו, מכבד כל אדם ונוח לבריות - יעשה בדיוק את אותו הדבר, כי הילד גדל כחיקוי לאביו. ילד שרואה את אמו מדברת בנחת גם ברגעים לחוצים, גומלת חסדים גם כשקשה לה, נזהרת בלשונה גם אם הרגיזו אותה - ילמד ויפנים כי כך צריך לנהוג.

ילד הוא הראי שלנו. הבה ננהג בצורה ראויה וערכית, ונרויח שגם הילדים שלנו יגדלו ויתחנכו בצורה המיטבית, כפי שהיינו רוצים לראותם!

כל יום 18 פרוטות...

אל חדרו של הרה"ק רבי ישכר דב מבעלזא זי"ע, נכנס יהודי והחל להשיח את אשר על לבו: 'רבי', אמר היהודי, 'הנסיונות רבים, בני הנוער לא מצליחים לעמוד בהם, אני רואה רבים מהנערים נופלים חללים לרוחות ההשכלה וההפקרות הנושבות בחוצות. רבי, עוצה לי עצה - אני מבקש להתפלל תפילה או סגולה מיוחדת, למען בניי הנערים לבל יפלו ברשת שטומן להם היצר!' התייפח מרורות...

רבי ישכר דב נשא אליו את עיניו הטובות, כאומר 'מבין אני את המצוקה', השתהה מעט ואמר:

'יהודי יקר! עכשיו באת? הן אני, למען בני רבי מרדכי, מיום לידתו אני ניגש מדי יום לקופת הצדקה, מניח בתוכה ח"י פרוטות ונושא תפילה חרישית למענו! למען הילדים אין עצה ואין תבונה - רק להתפלל ולהתפלל ולהתפלל, מהיום, כל יום ויום!'

כי אנו עוסקים בשיטות, בדרכים, ברעיונות ובהגות. מאמצים את המוח, משקיעים משאבים ומאמצים, אך בל נשכח - על הילדים צריך להתפלל, ולהתפלל עוד, ולהתפלל עוד, ועוד, ועוד, ועוד... הלא כך עשה רבי ישכר דב למען בנו, הוא הרה"ק רבי מרדכי מבילגורייא זי"ע!

וכשנשאל הרה"ק רבי ישכר דב זי"ע בהזדמנות אחרת, היכן ניתנת לנו אפשרות להתפלל על הילדים בתפילת שמונה עשרה, השיב כי המקום לכך הוא בברכת 'מודים', לכוון על כך במילים 'לדור ודור נודה לך ונספר תהילתך'. וכשנשאל מדוע אין ברכה מפורשת למען הילדים בתפילת שמונה עשרה, השיב בפשטות: 'כי התפילה על הילדים כה גבוהה, שכדי למנוע מהמקטרגים להפריע לה הוזכרה רק ברמז...'

מהיום, כל יום, אף פעם לא מאוחר, הרגע זה הזמן להתחיל. תפילה חרישית, במילים שלנו או בשילוב פרק תהלים, עם צדקה או בלי, אבל כל יום, כל יום - להתפלל למען נפש הילדים. היש לנו בעולם נכס יקר מהם?

דמעות שחוללו מהפכה!

השעה שמונה בבוקר. מאיר'קה הקטן השכים קום כבר מזמן, נטל ידיו, התפלל וגם סעד פת שחרית. עתה, הוא ממתין בהתרגשות ובציפיה לבוא האורח...

אמו השכימה קום עוד לפניו. בשעת לפנות בוקר מוקדמת, כבר ניקתה וצחצחה את הסלון, הכינה את השולחן הישן והגדול, הניחה עליו מפה הדורה וסידרה את הכסאות יפה יפה. אחר כך סידרה את הספרים בפינת השולחן בטוב טעם, ולבסוף, נעמדה בזוית החדר והביטה בסדר המופתי בסיפוק. 'הכל מוכן', שחה לבנה בשמחה, 'הוא יכול לבוא ושיהיה בהצלחה...'

הדקות נוקפות, השעות חולפות, אך 'האורח' לא בא. שעת חצות היום הגיעה, והכסאות המסודרים בסלון עודם מיותמים, ממתינים לבואו. אט אט חודרת ההבנה וההכרה, כי ככל הנראה משהו השתבש, ו'האורח' כבר לא יופיע היום...

'הוא כבר לא יבוא היום', נאנחה האם, והחלה מנגבת דמעות אכזבה טהורות. 'חיכינו לו כל כך הרבה זמן, הוא אמר שיבוא בשעה מוקדמת אך טרם הגיע. כנראה כבר לא יבוא היום', נאנחה שוב והדמעות הבודדות הפכו לנחל שוצף...

'האורח' המיועד, זה שהאם ומאיר'קה המתינו לו בכליון עיניים, היה יהודי נשוא פנים, שהתפרנס מהיותו מלמד מומחה לצעירי הצאן. מזה כמה חודשים הוריו של מאיר'קה שמו עיניהם עליו, שיבוא וילמד את בנם תורה, שיאלפו חכמה בינה ודעת, ויסייע לו להתרומם ולהתעלות במעלות התורה והיראה. אחרי נסיונות רבים והבטחה לתשלום שכר רב, ניאות המלמד להגיע לבית משפחת שפירא ללמד את הבן, ואף הבטיח כי יבוא ביום פלוני בשעת בוקר מוקדמת...

אך מה רבה האכזבה כעת, כאשר היום חולף והמלמד איננו. 'בטח טעה בדרכו', אמר הילד, אך הדבר לא הרגיע את האם הבוכיה. היא ישבה על הכסא בקצה הסלון ומיררה בבכי, ממאנת להאמין כי המלמד לא הגיע...

מאיר'קה הקטן התפלא. לא בכל יום רואה ילד את אמו כה נסערת וכאובה, הוא חש כי קרה כאן משהו לא שגרתי. 'אמא', הוא גוחן ולוחש לה בשקט, 'זה באמת לא נורא, היום הוא לא בא, אבל לבטח מחר כבר יגיע. ניחא, בוודאי התבלבל ביום או תעה בדרכו, אך עד מחר בבוקר בוודאי כבר יגיע ונוכל להתחיל ללמוד...' אומר הילד, מנסה להרגיע...

אך עדיין לא נחה דעתה של האם. 'מאיר'קה שלי,' אמרה בקול אוהב, 'הלא תבין כי יום שחולף, לעולם לא ישוב! נכון, הוא עוד יבוא מחר או מחרתיים, אבל היום הנוכחי, היום הזה כבר לא ישוב עוד לעולם! מה שיכולתם ללמוד היום - כבר לא תוכלו להשלים במועד אחר!'

לעילוי נשמת
ר' **שלמה פרץ** ז"ל ב"ר **מאיר הלוי גולדשמיט** (אריאלי)
ת.נ.צ.ב.ה.

מצוה לפרסם! סגולה בדוקה לעורר רצון לקדושה, לסבול לעילוי נשמת
הרה"ח הקדוש רבי **פתחיה סעלישער** בן הר"ר **יוסף יונה** הי"ד **רוזנברג**
מזקני חסידי בעלזא, נעקה"ש בשנות הזעם - י"ג בסיון תש"ד

מאיר'קה הקטן ישב על הספסל, והאזין בהתרגשות לדבריה של אמו, המסבירה את הסיבה לבכי על היום הבודד שחולף: 'מחר בעזרת השם הוא יבוא, אך מחר כבר תלמדו את התורה המיועדת למחר. והתורה של היום מה יהא עליה? התורה של היום הנוכחי - כבר לא תספיקו ללומדה! החושב אתה שאני בוכה כי הוא לא יבוא לעולם? לא, בוודאי אני מאמינה שהוא עוד יבוא, אבל היום הזה שחלף לבלי שוב והתורה שלא נלמדה בו - על אלה אני בוכיה ועיניי יורדות מים...'

הילד האזין בקשב לדבריה של אמו, אכן, את היום הזה כבר לא ניתן להשיב. באותו רגע חדרה ללבו ההכרה מהי משמעותו של כל יום שחולף, מה משמעות העובדה שאת התורה של היום כבר לא יספיק ללמוד...

למחרת, כצפוי, הגיע המלמד. התנצל מעומק הלב, והחל מיד בלימוד. כל הסיפור כמעט נשכח מלב...

כמעט נשכח - - -

חלפו עשרות שנים. מאיר'קה הקטן גדל והלך, ושמו התפרסם ברחבי העולם היהודי כמקים עולה של תורה, הוא הגאון המפורסם רבי מאיר שפירא זצ"ל. הוא יסד את ישיבת 'חכמי לובלין', שהיתה למותג המצטיין של עולם הישיבות בפולין, בצלו למדו טובי הכשרונות ומצוייני הבחורים, בהיכלו נישא קול התורה ברמה, בערוגתו צמח הדור הבא של גדולי התורה...

היה זה בכנסיה הגדולה שנערכה בשנת תרפ"ג בפולין. כל גדולי הדור ומצוקי ארץ התקבצו ובאו לימי דיונים בנושאים העומדים על סדר יומה של היהדות באותם שנים. גם רבי מאיר הוזמן, ומשניתנה לו רשות הדיבור כבש את האולם ואת העולם כולו בחזונו:

'הדף היומי. כל היהודים, בכל רחבי תבל ובכל מקום שהוא, יתחברו ללימוד דף גמרא אחד מדי יום ביומו!'

החזון כבש את הלב, עורר כל נים בכל לב יהודי. לוחות לימוד חולקו, שיעורים הוקמו, חברותות נקבעו. מאז ועד היום המנגינה הזו לא יכולה להפסיק - מאות אלפי יהודים בכל רחבי תבל לומדים דף גמרא משותף מדי יום, מתחברים יחדיו ללימוד משותף ופורה דבר יום ביומו.

לימים, משנשאל רבי מאיר מה עמד בבסיס ההצעה המהפכנית ששינתה את פני עולם התורה לבלי הכר, אמר בפשטות: 'הדמעות של אמא שלי... כי כשראיתי באותו יום את בכיה הזך, את דמעותיה הטהורות הנובעות מעמקי הלב - הבנתי שלכל יום יש 'מנת התורה' שלו, וכל יום שחולף בלי לימוד 'מנת התורה' היומית - הוא אסון בלתי הפיך!

הדמעות של אמא, שלא אמרה כמעט כלום, אבל עצם הבכי שלה, עצם שברון הלב, עצם הכאב והצער שהיתה שרויה בו - אלה חוללו בנפשי טלטלה, זרעו את זרעי מהפכת 'הדף היומי'. כי כשראיתי את אמא בוכה על היום שחולף - זה היה בשבילי יותר מאלף שיעורי מוסר על ימים שחולפים ללא מעש וניצול, וראיתי צורך להעניק לכל יום את המשמעות התורנית שלו, ולהנחיל את הצורך הזה לכל עם ישראל!'

לא ייאמן! עד היום, מאות אלפי יהודים לומדים מדי יום את הדף היומי. השיעורים מתרבים בקצב מסחרר, בשעות הערב היכלי התורה מלאים מפה לפה, הכל עוסקים בלימוד אותו דף גמרא מדי יום, כחזונו הגאוני וחלומו הכמעט דמיוני של רבי מאיר שפירא זצ"ל.

וכולם, כן כן, כ-ו-ל-ם, אינם אלא הודות לבכי מסיעיר ומטלטל, טהור וזך, שבכתה אשה יהודיה אחת בפינת סלון פשוט, אי שם באמצע המאה שעברה. בלי שאמרה מילה, בלי שהטיפה מוסר, בלי שנעצה מבט מוכיח - אבל מה שראו עיני הילד באותו רגע ייחודי, הוא מה שיצר את מהפכת הדף היומי.

הילדים שלנו מסתובבים סביבנו יום יום, כל היום. לעולם לא נוכל לדעת איזו התנהגות שלנו תטלטל את נפשם הצעירה, לנצח לא נוכל לנחש מהו הדבר שיחולל את המהפכה. הם רואים, חכמים, מבינים ומטמיעים בנפשם את המסרים העקיפים, וגם כי יזקינו לא יסורו מהם.

יתכן שישימו לב לכך שנתאמץ להתפלל במנין גם ביום שזה לא בא לנו בקלות, יתכן שמה שיתפוס אותם זה דווקא שנענה למתקשר בטלפון במילים חמות למרות שהיינו עצבניים רגע קודם, ואולי מה שיישאר חרוט בנפשם הוא ריצתנו לשיעור היומי למרות העייפות המכרעת או החתונה שתתחיל עוד מעט...

כשהילד יגדל, יתכן מאוד שמה שילווה אותו הם הזכרונות מהארת הפנים של אמו בכל עת, מסבלנותה לכל פונה. הגיוני מאוד שיעמוד לנגד עיניו המראה, כיצד אמו היתה מתפללת בכוונה בקצה הסלון, מרוכזת בתוככי הסידור. סביר שיזכור כיצד הזדרזה להעניק במאור פנים מוצר מזון למשפחות נזקקות...

מה שבטוח, הילדים שלנו רואים ומבינים. כדאי לנו לנהוג בצורה הראויה, לנהל את חיינו באופן איכותי ומיטבי, והתוצאה תהא שילדינו יפנימו זאת לעצמם ולתשומת לבם, וינהגו כך עד זקנה ושיבה!

הסוד שנחשף לאחר יובל!

אחד המיוחדים במחנכי ירושלים של פעם, מחנך שראה שליחות קודש בעבודתו היומיומית והיה דמות מופת לתלמידיו, היה זקני הרב דוד בטלמן זצ"ל. רבי דוד היה דמות של חינוך בכל הווייתו, מסירותו לתלמידיו היתה לשם דבר, ובנועם הליכותיו ושפתי פיו כבש את לב תלמידיו.

שיא השיאים, היה האכפתיות שלו לתלמידיו. אלה עמדו בראש מעייניו, היתה ניכרת השקעתו בהם כבנים יחידים ממש. ימין מלטפת ומקל חובלים היו כלי עבודתו, אך האכפתיות היתה כל מהותו.

בחלוף יובל מפטירתו, נערך כינוס זכרון בהשתתפות בני משפחתו הנכבדה וחלק מתלמידיו, מתוך מאות שזכה להעמיד בחייו. בין המשתתפים היה גם אבי מורי שליט"א, אשר סיפר לי את הסיפור הבא:

לקראת הכינוס, נערך מבדק-על בין תלמידיו בארץ ובעולם, לברר מה עלה בגורלם, ולהיכן הגיעו איש איש בחייו האישיים. עם סיום המבדק, התבררה תוצאה מדהימה ומפתיעה: מאה אחוזים מתלמידיו של רבי דוד, נותרו נאמנים לדרך ישראל סבא, כולם - כולם בלי יוצא מן הכלל הקימו בתים נאמנים בישראל, צועדים בדרך היהדות המפוארת.

כל זאת, למרות שרבי דוד היה מחנך בתקופה קשה, במהלכה הנסיונות היו קשים ומורכבים. קשיי הפרנסה והחיים הטרידו למעלה ראש, ובלא מעט בתים נפלו נערי ישראל תמימים וטהורים למלתעות היצר הרע. ועם זאת - מתלמידיו של רבי דוד לא נפקד איש...

אין ספק כי לא מדובר בנתון סטטיסטי יבש, ויש הרבה מה ללמוד ממנו... לפיכך, נשאלו התלמידים לשעבר שאלה זהה: 'איך ניתן להסביר את העובדה שרבי דוד הצליח כל כך, שכל מי שעברו שנה תחת ידיו המחנכות נותרו נאמנים לדרך השם?'

רוב מוחלט מהנשאלים, השיבו את אותה תשובה בשינויי לשון קלים. התשובה היתה זהה להפליא, והיא מלמדת יותר ממשהו עבורנו - - -

'אני זוכר, שכשילד היה עושה מעשה לא ראוי, היה רבי דוד מליט פניו בידיו וממרר בבכי,' הייתה התשובה האחידה. 'הוא היה נסער, בוכה וכאוב, היה ניכר שהרגיש כאילו הבן שלו נפל ונכשל, הרגשנו כמו עשרה בנים לאב אוהב אחד. הצער שלו כשעשינו מעשה שלא ייעשה, ושמחתו בעת שחווינו הצלחה לימודית - היו כאילו הוא אבא שלנו, ואולי יותר' - - -

זו היתה התשובה, שהגיעה בשינויי לשון קלים אך עם עיקרון זהה, שזורה בסיפורים אישיים וזכרונות מעלי געגועים לרוב. סיפור כזה או אחר, זכרון דומה או שונה, אך הכלל היה אותו כלל:

רבי דוד חש שכל אחד מהתלמידים בכיתתו הוא בנו יחידו. אם יש שלושים ילדים בכיתה - משמע קיבל אחריות אישית לשלושים ילדים הגדלים בערוגתו ומתחנכים תחת ידיו. הוא לא געל פומבית, גם לא נזף בעוצמה - הוא פשוט הצטער צער נוקב ועמוק, על כי כך עלה בנחלתו!

הסיפור הזה שולח לנו אלומת אור עוצמתית, לדרך חינוכית מוצלחת בסייעתא דשמיא. כולנו מחנכים שרוצים להגיע לתוצאות, מי בכיתתו בת"ת, מי בביתו, מי בשיעורו בישיבה. אך הדרך להגיע לאותן תוצאות ברוכות - היא להיות אכפתי למתרחש, לחוש את הנעשה בין החניכים שלנו באופן אישי ממש, לחוות את השמחה שלהם ולהצטער - אפילו יותר מהם - כשמשהו לא נעים קורה.

אם החינוך יעלה לנו בריאות, זה סימן טוב. אם נרגיש כל תנודה חינוכית על בשרנו ממש, אנחנו בדרך הנכונה. אם נחנך בצורה שלוקחת אחריות, חווה באופן אישי, חיה את המתרחש, אם תופעות לא רצויות יכאיבו לנו ויגרמו לנו לבכות ממש, אם לא נרדם בלילה כי משהו לא רצוי קרה - אנחנו בדרך הנכונה לתוצאות רצויות ומבורכות, בעזרת השם!

משיעוריו של מגיד השיעור הרה"ג אשר קובלסקי שליט"א
לשמיעת השיעורים בדף היומי ובנושאים נוספים חייגו: 073-2951342 | לקבלת העלון במייל: 6778160@gmail.com
לתרומות והנצחות (גם בכ. אשראי) למען הפצת העלון חייגו:053-316-1613 | ניתן לתרום גם בעמדות נדרים פלוס

יעלת חן

תולדות תשפ"ז

דברי חיזוק מהגה"צ רבי **יצחק שמואל גמזו** שליט"א אב"ד חיפה

קריאת השם יעקב ועשו

"ויצא הראשון אדמוני כולו כאדרת שער ויקראו שמו עשו" (כה, כה) . ומפרש"י, ויקראו שמו עשו, הכל קראו לו כן, לפי שהיה נעשה ונגמר בשערו כבן שנים הרבה.

"ואחרי כן יצא אחיו וגו' ויקרא שמו יעקב" (כה, כו). ומפרש"י, הקב"ה אמר, אתם קריתון לבכוריכם שם, אף אני אקרא לבני בכורי שם, הדא הוא דכתיב ויקרא שמו יעקב. (ראה תנחומא שמות ד').

שמעתי מאמו"ר רבי חיים נחמיה ברבי יצחק זללה"ה, כי עשו, לשון עשוי ושלם, גאוה שחשב שהוא מושלם בהכל, ולכן כתוב (בפסוק כ"ז) "ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה", ופרש"י, לצוד ולרמות את אביו בפיו, ושואלו, אבא האיך מעשרין את המלח ואת התבן, כסבור אביו שהוא מדקדק במצות (ב"ר ס"ג י'). והיינו כיון שהיה בעל גאוה, רדף אחר הכבוד לרמות את אביו שיחשוב שהוא צדיק. והבעל גאוה מרמה גם את עצמו כמו שכתוב "ויהי עשו בן ארבעים שנה ויקח אשה" וגו' (כו, לד) ופרש"י וז"ל: בן ארבעים שנה, עשו היה נמשל לחזיר וכו' החזיר הזה כשהוא שוכב פושט טלפיו לומר ראו שאני טהור כך אלו גוזלים וחומסים ומראים עצמם כשרים, כל ארבעים שנה היה עשו צד נשים מתחת יד בעליהן ומענה אותם, כשהיה בן ארבעים אמר אבא בן ארבעים שנה נשא אשה אף אני כן, עכ"ל. והיינו הוא מרמה את עצמו שהוא נושא אשה כאבא. לעומת זה יעקב, מראה על ענוה, שתמיד חושב עצמו כעקב, והקב"ה אמר אף אני אקרא לבני בכורי שם, ובגמרא בחולין (פט,א) אמר הקב"ה לישראל חשקני בכם שאפילו בשעה שאני משפיע לכן גדולה אתם ממעטין עצמכם לפני, וכו'. והענוה כתוב באגרת הרמב"ן שהיא מידה טובה מכל המידות הטובות שנאמר עקב ענוה יראת ה'.

בזכות יעקב נגאלו ישראל ממצרים, ובזכותו נפדה אברהם מן הכבשן

הנה כתב דעת זקנים (פרק כ"ה פסוק כ"ו) וז"ל, ויקרא שמו יעקב, אותיות יעקב ארבע, כנגד ארבע עטרות שעתידין בניו לעטר הקב"ה, י' כנגד עשרת הדברות, ע' כנגד שבעים זקנים, ק' כנגד היכל שבנו לקב"ה שנאמר בו (יחזקאל מ"ב ח') וההיכל מאה אמה, ב' כנגד שתי לוחות, ובזכות יעקב נגאלו ישראל ממצרים, וכו'. ואלמלא יעקב, לא נפדה אברהם מן הכבשן, שנאמר (ישעיה כ"ט כ"ב) כה אמר ה' אל בית יעקב, אשר פדה את אברהם, (תנחומא שמות ד') עכ"ל.

והנה מבואר שבזכות יעקב, עמד לבני ישראל ליגאל ממצרים, וכן זכות יעקב עמד לאברהם אבינו להנצל מן הכבשן.

ואפשר לבאר את המדרש תנחומא על פי מה שמבואר בב"ר (פרשה כ"ט אות ה'). אמר רבי סימון, מצינו שהקב"ה עושה חסד עם האחרונים בזכות הראשונים, ומנין שהקב"ה עושה עם הראשונים בזכות האחרונים ו'נח מצא חן בעיני ה' - באיזו זכות בזכות תולדותיו עכ"ל.

ופירש המתנות כהונה, (שם), שמצינו שהקב"ה עושה חסד עם האחרונים בזכות הראשונים, שנא' וזכרתי להם ברית ראשונים וגו', ונח מצא חן בעיני ה' בזכות תולדותיו, סמיכות פרשיות קדריש. ולכך מתבאר המדרש תנחומא שבזכות יעקב נגאלו אבותינו ממצרים, וכן בזכות יעקב נפדה אברהם מכבשן האש.

-ב- והנה בשו"ת הרשב"א (חלק ה' סימן נ"ה) כתב וז"ל, ובכל מאדך, למאוס כל ממונו אם יצטרך לכך לקיום עבודתו יתברך, כיעקב אבינו ע"ה שמאס בעושר בית אביו ובחר לו להיות יושב אהלים, ואמר וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך וכו' עכ"ל.

ובשם יעקב נרמז כל העתיד של כלל ישראל עשרת הדברות שתי לוחות וזכה לקיים ואהבת את ה' אלקיך לומאוס בכל עושר בית אביו ולהיות איש תם יושב אהלים, ובזכותו עמד לאברם אבינו להנצל מכבשן האש ולבנינו להגאל ממצרים.

הברכות של יעקב

"ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו" (כ"ה כ"ח)

ובתרגום אונקלוס כתב, ורחם יצחק ית עשו ארי מצידה הוה אכל וכו', **ופרש"י וז"ל,** בפיו, כתרגומו בפיו של יצחק. ומדרשו (תנחומא ח') בפיו של עשו שהיה צד אותו ומרמהו בדבריו עכ"ל.

ובמדרש תנחומא כתוב וז"ל, ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו, מהו כי ציד בפיו, היה צד את יצחק הצדיק בפיו, אתה מוצא כל עבירות שהקב"ה שונא כולן היו בעשו וכו' כשהיה בא עשו מן החוץ היה אומר לאביו, המלח מהו שתהא חייבת במעשר, והיה תמה יצחק ואומר ראה בני זה כמה דקדק במצות, והיה אומר לו אביו בני היכן היית היום הזה, והוא אומר לו בבית התלמוד וכו' עכ"ל.

והנה הספורנו כתב וז"ל, ויאהב יצחק את עשו, גם את עשו, אף על פי שידע בלי ספק שלא היה שלם כיעקב, ורבקה אוהבת את יעקב לבדו, מפני שהכירה ברשעו של עשו. עכ"ל.

והנה צ"ב האיך רצה יצחק לברך את עשו, הרי ידע בלי ספק שיעקב יושב אהלים כמו שפרש"י (כה, כז) יושב אהלים, אהלו של שם ואהלו של עבר (ב"ר). ועשו אע"פ ששאלו האיך מעשרים את המלח ואת התבן, הרי הוא אינו בן תורה, וכן על פירוש התרגום שאהב אותו כיון שמצידו היה אוכל, וצ"ב האם בשביל כך יברך את עשו ולא את יעקב?

וכן צ"ב דהנה הגמרא בסנהדרין (לז,א) רבי זירא אמר 'ירח את ריח בגדיו' אל תיקרי בגדיו אלא בוגדיו, היינו שיצחק אבינו הריח את ריח בוגדיו שבכלל ישראל לכן 'ויברכהו', וכן במדרש רבה (ס"ה כ"ב) וכן בילקוט שמעוני (כ"ז ע"ד), וצ"ב האם בשביל הבוגדים שבכלל ישראל לכן בירך את יעקב, הרי לכאורה בשביל הצדיקים היה צריך לברך?

וכן צ"ב כשעשו בא ליצחק וביקש שיברך אותו, ענה יצחק 'ויאמר בא אחיך במרמה ויקח ברכתיך' (כז, לה). ובפסוק (ל"ז) 'ולכה אפוא מה אעשה בני' מפרש"י: איה איפה אבקש מה לעשות לך, והיינו שאין לו מה לברך אותו. ואלו בסוף הפרשה כשיצחק אבינו שלח את יעקב לפדן ארם לקחת לו אשה משם כתוב (כח,ג) 'ואל שדי יברך אותך ויפרך וירבך והיית לקהל עמים' ופרש"י: מי שדי בברכותיו למתברכין מפיו יברך אותך, והספורנו כתב יברך אותך בממון, ויפרך בבנים, וירבך במעלה. ובפסוק ד', ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך לרשתך את ארץ מגוריך וגו', ופרש"י ז"ל: את ברכת אברהם שאמר לו ואעשך לגוי גדול ויתברכו בזרעך, יהיו אותן ברכות האמורות בשבילך, ממך יצא אותו הגוי ואותו הזרע המבורך, עכ"ל. וא"כ עדיין היו ליצחק הרבה ברכות שנתן רק ליעקב, ולמה אמר לעשו שאין לו במה לברכו?

ונראה שודאי יצחק אבינו הכיר במעלת יעקב אבינו ואת הברכות שבירך אותו כשהלך לשאת אשה 'ואל שדי יברך אותך וגו' ויתן לך את ברכת אברהם' וגו'. זה הברכות לא רצה לברך את עשו, רק את יעקב. אלא את הברכות של גשמיות 'ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ ורב דגן' וגו' (כז, כח) את זה רצה לתת לעשו, כי עשו צד אותו בפיו וחשב שהוא מדקדק במצות, וכן ראה שהוא נותן לו מצידו לאכול, והוא מקיים מצות כיבוד אב, לכן רצה לתת לו גשמיות בעוה"ז כדי שיקיים מצות, ועי"ז יזכה לעוה"ב, וזה שאמר יצחק 'בא אחיך במרמה ויקח ברכתיך' ופירש הספורנו וז"ל: ויקח ברכתך, אותה הברכה שהיתה ראויה לחול עליך, שהיתה בעניני העולם הזה ובחוץ לארץ, כי ברכת אברהם אינה ראויה לך עכ"ל. והברכה של עוה"ז רצה לתת לעשו, כיון שיעקב הוא יושב אהלים באהלי שם ואהלי עבר וכל היום עוסק בתורה, לכן אם יתברך בגשמיות זה יפריע לו בעבודת השי"ת, אולם רבקה שהכירה ברשעו של עשו, וכן שיש גם בכלל ישראל שמתעסקים בגשמיות והם צריכים ברכה גם של גשמיות לכן שלחה את יעקב לקבל את הברכות בשביל כלל ישראל שצריכים גם גשמיות לכן כתוב (כז, כז) 'ויריח את ריח בגדיו ויברכהו' וחז"ל דרשו בסנהדרין (לז,א) ובמד"ר ובילקוט, אל תקרי בגדיו אלא בוגדיו שבשביל הבוגדים שיש בישראל, והם צריכים גם גשמיות לכן בירך את יעקב גם בגשמיות ויתן לך האלוקים מטל השמים וגו'.

ולפ"ז מבואר התרגום יונתן בן עוזיאל על הפסוק 'ויריח את ריח בגדיו

ויברכהו ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה' שתירגם: ואמר חמון ריחא דברי כריחא דקטורת בוסמניא וכו', ולמה דוקא אמר כקטורת הסמים ולא כשאר קורבנות, אלא שבקטורת יש גם חלבנה וכתב רש"י (שמות ל, לד) וז"ל: חלבנה בשם שריחו רע ומנאה הכתוב בין סממני הקטורת, ללמדינו שלא יקל בעינינו לצרף עמנו באגודת תעניותינו ותפילותינו את פושעי ישראל, שיהיו נמנין עמנו (כריתות ו,ב) עכ"ל. ולכן כיון שכתוב ריח בגדיו, ודרשו חז"ל ריח בוגדיו היינו פושעי ישראל, לכן מבאר התרגום יונתן שריח שדה אשר ברכו ה' שזה כמו הקטורת שגם החלבנה כשהיא ביחד עם שאר הסממנין זה מעלה ריח טוב, וכן הפושעי ישראל כשהם ביחד מעלין ריח טוב.

לפרסם את שמו יתברך

"ויקרא בשם ה' וגו' ויכרו שם עבדי יצחק באר, ואבימלך הלך אליו" וגו'. (כ"ו, כ"ה-כ"ו)

כתב הספורנו וז"ל, אחר שהתעורר לקרוא בשם ה' כרו שם עבדי יצחק באר מצלחת בלי מריבה, ואבימלך הלך אליו לכרות ברית, ולא הזיקוהו עוד, עכ"ל.

והנה אף שאין לנו שום מושג ביצחק אבינו, וכל הזמן אנחנו מתפללים זכור ברית אברהם ועקידת יצחק, אבל רואים שאבימלך אמר ליצחק (פסוק ט"ז) לך מעמנו וגו'. וכן פלשתים סתמו את הבארות שחפר והתעסקו כמו, אולם אחר שבנה מזבח לה' ויקרא בשם ה', כרו עבדי יצחק באר מצלחת וכן אבימלך הלך אליו מגרר, רואים מכאן אומר הספורנו כמה זה חשוב לקרוא בשם ה', וכן כל אחד לפי דרגתו מה שיותר קורא בשם ה' ומפרסם שמו יתברך כן זוכה להצלחה ברוחניות ובגשמיות, כיון שזכות הרבים תלוי בו שהוא מפרסם את שמו יתברך.

מהזכרת שם שמים ומלדבר בנחת רק מרויחים

"ויאמר יצחק אל בנו מה זה מהרת למצוא בני, ויאמר כי הקרה ה' אלקיך לפני. ויאמר יצחק אל יעקב גשה נא ואמושך בני" וגו' (כ"ז כ'-כ"א)

ומפרש"י וז"ל, גשה נא ואמושך, אמר יצחק בלבו אין דרך עשו להיות שם שמים שגור בפיו, וזה אמר כי הקרה ה' אלקיך (ב"ר ס"ה י"ט), ובפסוק כ"ב פרש"י, קול יעקב שמדבר בלשון תחנונים קח נא, אבל עשו בלשון קנטוריא דיבר יקום אבי עכ"ל. ונראה לדייק דברי המדרש בלשון הפסוק, שבפסוק כ' כתוב ויאמר יצחק אל בנו, ואחר תשובת יעקב כתוב בפסוק כ"א ויאמר יצחק אל יעקב גשה נא ואמושך, ולא כתוב ויאמר יצחק אל בנו, כיון שחשד בו שהוא יעקב כמו שכתוב במדרש וברש"י שאין דרך עשו להיות שם שמים שגור על פיו.

ושמעתי מאמו"ר רבי חיים נחמיה ברבי יצחק זללה"ה דהרי רבקה אע"פ שאמרה ליעקב (כ"ז י"ג) "עלי קללתך בני", ומפרש התרגום אונקלוס וז"ל: ואמרת ליה אמה עלי אתאמר בנבואה דלא ייתון לוטיא עלך" וכו', שאמרה ליעקב שבנבואה נאמר לה שלא יבואו עליו קללות, בכל זאת אין סומכין על הנס, ועשתה כל ההשתדלויות שיצחק אבינו לא ירגיש שהוא יעקב, ולכן כתוב בפסוק ט"ז "ואת עורות גדיי העזים הלבישה על ידיו ועל חלקת צואריו", וא"כ למה יעקב אבינו הזכיר שם שמים כי הקרה ה' אלקיך לפני הרי ידע שעשו אין שם שמים שגור על פיו, וכן למה דיבר בלשון תחנונים קום נא, הרי הוא מכניס עצמו לסכנה כמו שיצחק חשד בו ואמר גשה נא ואמושך בני, ורואים מכן יסוד בחיים, שמלהזכיר שם שמים על כל דבר ולדבר נחת ובלשון תחנונים לא מפסידים רק מרויחים, וזה לימוד בשבילנו להזכיר שם שמים על כל דבר, ולדבר בנחת.

והאור החיים הקדוש בפרשת דברים (א', י'-י"א) כתב וז"ל, ואמרו (בזוה"ק) שבכל מקום שמזכיר שם עליון עליו, אין כח בכוחות הרע לשלוט בו וכו', עכלה"ק, ובין להנצל מעין הרע ובין להנצל מכל מיני הפסדים צריך להזכיר שם הקב"ה על כל דבר.

ההבדל בין ברכת יעקב לברכת עשו.

"ויתן לך האלוקים מטל השמים ומשמני הארץ" וגו' (כ"ז כ"ח).

וכתב החפץ חיים על התורה, יעקב אבינו נתברך ויתן לך האלוקים מטל השמים ומשמני הארץ, וגם עשו נתברך בשתי ברכות הללו. אולם נשתנה הסדר, שכתוב הנה משמני הארץ, יהיה מושבך, ומטל השמים מעל (כ"ז ל"ט) כי יעקב אבינו מבכר את הרוחניות על הגשמיות, ולכן כתוב בתחילה מטל השמים ואח"כ משמני הארץ, אולם עשו הרשע מבכר את הגשמיות, ולכן כתוב בתחילה משמני הארץ ואח"כ מטל השמים. ועוד חילוק אחר שאצל יעקב אבינו כתוב ויתן לך האלוקים, עכת"ד.

וברש"י שם כתב וז"ל, מהו האלוקים בדין, אם ראוי לך יתן לך ואם לאו לא יתן לך, אבל לעשו אמר משמני הארץ יהיה מושבך בין צדיק בין רשע יתן לך וכו'.

ורבינו בחיי (פסוק ל"ט) כתב וז"ל, לא תמצא בברכת עשו זכרון השי"ת, אבל בברכת יעקב הזכיר ויתן לך האלוקים וזה יורה כי נתן לעשו משמנים וטל לא במתת אלוקים כמו ביעקב אלא בדרך מסלות הכוכבים ומזלות אשר זרעו של עשו מסורין להם, ונתנן לו לזמן, וזה לשון מושבך וכו' עי"ש.

והיינו אצל יעקב העיקר זה רוחניות מטל השמים, ובפרשת האזינו כתוב תזל כטל אמרתי (דברים ל"ב ב') ופרש"י וז"ל, שהכל שמחים בו וכו'. וכן ברך את יעקב יתן לך האלוקים מטל השמים, שהכל שמחים בו, ואח"כ גם משמני הארץ, שיהיה לך גם גשמיות, ויתן ויחזור ויתן. אולם בעשו כתוב משמני הארץ יהיה מושבך, וכמו שכתב רבינו בחיי, שלשון מושבך זה לזמן בעוד שתשב בארץ, שאין ברכתו של עשו אלא כשאין ישראל עושין רצונו של מקום, כי הברכות היו על תנאי, ואין הברכות לעשו מזומנות בעוה"ז אלא כשאין ישראל ראויים עי"ש.

עשו נזהר בכבוד אב, ולא בכבוד אם

"ויאמר עשו בלבו יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי" (כ"ז, מ"א)

ופרש"י וז"ל, כמשמעו, שלא אצער את אבא, (ב"ר ס"ז ח') עכ"ל.

וכתב השפתי חכמים וז"ל, אף על פי שהיה רשע, את זה לא עשה שיהא מצער את אביו. כי היה נוהג בו כבוד באביו, והא ראיה ממה שנאמר (להלן כ"ח ח') וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו וגו'. עכ"ל.

וצ"ב למה לא אמר יקרבו ימי אבל אמי, וכן צ"ב הרי גם רבקה אמרה ליצחק קצתי בחיי מפני בנות חת וגו', ושלחה את יעקב אל לבן לקחת לו אשה משם ולמה לא כתוב שראה עשו שבנות כנען רעות בעיני רבקה אמו. ורואים מכאן שעשו היה נזהר רק בכיבוד אב ולא בכיבוד אם.

ובמדרש תנחומא (פרשת כי תצא סי' ד') אמרו, ומה חטא עשו הרשע על אמו, כשיצא ממעי אמו חתך מיתרין שלה שלא תלד וכו'. וברש"י (תהלים ק"ט י,ד) וחטאת אמו אל תמח, שהשחית רחמה. עי"ש, ובילקוט (שופטים רמז נ"א) עשו ביקש להרוג את אמו ושחת רחמה.

-ב- בימי אבלו שלא יעסוק בתורה אין לו שמירה

הכלי יקר (כ"ז, מ"א) כתב, וז"ל, תלה הדבר בימי אבל לפי שאבל אסור לעסוק בתורה כי פקודי ה' משמחי לב, ויצחק אמר והיה כאשר תריד, דהיינו בזמן שלא יעסקו בתורה, ופרקת עלו, ואם כן באבלו ודאי לא יעסוק בתורה ולא יהיה לו דבר המגין עליו ואז אהרגה את אחי, ומטעם זה אמרו רבותינו ז"ל (ברכות מ"ד.) שהאבל צריך שמירה, לפי שאין בו התורה המגינה עליו, שנא' בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך. עכ"ל.

וצ"ב הרי גם בימי אבלו מותר ללמוד דיני אבלות ודברים הרעים.

ונראה דהנה במשנ"ב בהל' תשעה באב סי' תקנ"ד ס"ק ג' כתב וז"ל, וכעין זה כתב גם כן הט"ז דאפילו במקום שמותר ללמוד,היינו שילמוד בפשוטן של דברים אבל לא דרך פלפול, עי"ש.ונראה הא דאמרינן דתורה מגנא ומצלא מכל מיני סכנות זה אם לומדים בעיון עם המ"ח דברים שהתורה נקנית בהם, אבל אם לומדים בפשטות בלא עיון לא זוכים לתורה מגנא ומצלא, ולכן אמר יקרבו ימי אבל אבי, ולא ילמד בעיון גדול, ואז אהרגה את אחי. ובביאורים מביא בשם החזו"א שמותר ללמוד בעיון בדברים המותרים, אולם כתב שיש דרגות בעיון ונראה בעיון מועט מותר, אולם בעיון רב שמתחדש אצלו הלכות וזה שמחה לו אין להתיר.

חפירת הבארות מרמז על בית המקדש וכן אפשר לרמז על להתחזק בלימוד התורה והתפילה

כתב הרמב"ן, שחפירת הבארות שחפר יצחק שלש בארות, זה מרמז על שלשה בתי המקדש, והבארות זה מרמז על באר מים חיים בית המקדש, והבאר הראשונה שנקרא עסק, זה מרמז לבית המקדש הראשון, והבאר השניה שקרא שמה שיטנה מרמז על בית המקדש השני. והבית השלישי קרא שמה רחובות הוא הבית העתיד שיבנה במהרה בימינו עי"ש באריכות.

והחפץ חיים זצוק"ל כתב, שזה גם לימוד בשבילנו על לימוד התורה והעבודת הש"ית, מה שעובר על האדם, שבתחילה לומד ומתפלל, ולא מצליח שלא יתיאש ולא יעזוב את לימוד התורה והתפילה, אלא יתחזק ביותר, ובסוף יצליח, וסוף הכבוד לבוא.

מאמרים בעומק פרשיות השבוע משולחנו של מו"ר הרב **מרדכי יוסף זקוטינסקי** שליט"א, רב דקהל **'מבקשי השם'** בפורסם, ניו יורק

סוד השכינה, אין ויש כאחתא

אהבת יצחק את עשו טעונה ביאור, שכן עשו רימה אותו דווקא בעיסוקו בתיקון המלח והתבן.

בפרשתנו נאמר על טעם אהבתו של יצחק את עשו: **כי ציד בפיו** (בראשית כה,כח), וברש"י: **שהיה צד אותו ומרמהו בדבריו**, וכדברי רש"י לעיל מיניה: "יודע ציד, לצוד ולרמות את אביו ושואלו האיך מעשרין את המלח ואת התבן, כסבור אביו שהוא מדקדק במצות", ויש לבאר עניין רמאות זו, שהטעה את יצחק אבינו דווקא בכך שעוסק בתיקון המלח והתבן.

וביותר יש לדקדק בדברי רש"י שפירש על מה שאמר יצחק **גשה נא ואמשך בני** (בראשית כז, כא): "אמר יצחק בלבו, אין דרך עשו להיות שם שמים שגור בפיו, וזה אמר, 'כי הקרה ה' אלוקיך'", וזה תמוה שאם אין שם שמים שגור בפיו למה יטעה יצחק לחשוב כי צדיק עשו.

ונקדים דברי העץ חיים (שער הארות זו"ן פ"ב) שמאריך לבאר שלפני פרצוף זעיר אנפין עומד פרצוף יעקב, ומצד הימין לפני ז"א עומד בחינת ערב רב, ומצד השמאל עומד בחינת עשו: "כי יש בו תמיה גדולה כלפי הנזכר לעיל, שהרי יעקב עומד לפני ז"א כנזכר לעיל, וא"כ כשזו"ן מזדווגים פנים בפנים, היכן יש מקום לרחל נוק' דז"א לעמוד שם, והנה תשובת שאלה זו רמוזה בפסוק זה, "ועשו אחיו בא מצדו", והענין כי הנה בזהר שיר השירים (בענין אלפא ביתא דא"ת ב"ש) ביארוה שם בענין זווג זו"ן, ואיך הקליפות מתרחקות בעת ההיא, ונמצא שכאשר רחל נוק' דז"א באה להזדווג עם ז"א, אז עשו שהוא בחינת הקליפות אע"פ ששרשו הוא בקדושה הנה הוא יוצא והולך אל השדה ההוא של החיצונים כנודע, בסוד כי בשדה מצאה מדור הקליפות הנקרא סטרא דחורבא כנזכר בספר הזהר, ולפי שעשו נוטה אל הקליפות לכן הולך אל השדה ההוא לצוד ציד, ואז יעקב יורש מקומו ולוקח ברכתו שהיא בחינת הארה הנמשכת לו מיסוד אבא [שבתוך ז"א] בהיותו שם בצידו של יעקב, ועתה לוקח יעקב כל אותם הברכות".

וממשיך שם לבאר: "ואמנם לקיחת הברכות במרמה יובן במה שאיתא שם בזוהר הקדוש שיר השירים, שאין הסט"א הולך משם רק על ידי מרמה ותחבולה שעושים לו, שמכריזין שיבואו כל פמליא של מעלה לראות בכבוד המלך, והנה הקליפות הנקרא מלך זקן וכסיל לא יחפוץ בתבונה לראות בכבודו של מלך, ואדרבה הולך מדעתו ומתרחק משם, ובין כך ובין כך מזדווגים המלך והמלכה, ויעקב לוקח ברכותיו, ונמצא שאלמלא ידע שכוונתם היא להזדווג לא היה הולך משם כדי לקחת חלקו מן השפע ההוא הנשפע אז, וזהו המרמה שמרמין אותו, ועל ידי זה לוקח יעקב העליון את ברכותיו של עשו".

וממשיך לבאר: "שהנה אז הולך יעקב במקום עשו ושם מקבל הארותיו שהם סוד הברכות, ואז נשאר מקום יעקב פנוי ושם באה רחל אשר היתה עומדת באחור כנודע, וחוזרת עם ז"א פנים בפנים בהיותה עומדת במקום יעקב ואז מזדווגים יחד. באופן שאין מקום לרחל לעמוד פנים בפנים עם ז"א להזדווג עמו, עד אשר עשו ילך אל השדה לחורבא כנזכר, ואז יעקב יורש מקומו וברכותיו והארותיו, ואז רחל עומדת במקום יעקב, והבן הקדמה זו וזוכרה".

הרי לן שמציאות עשו בשרשו העליון מונע את מקומה של הנוק' לצורך הייחוד, ומקומה של רחל אינו פנוי אלא ביציאתו של עשו.

שורש עשו העליון עומד כנגד מקומה של הנוקבא, ולכן הוא מתחזה להיות מרכבה לשכינה הקדושה.

והנה כלל זה נקוט בידנו, שטבע הקליפות להתדמות לקדושה כקוף בפני אדם, והיינו שאותו הדבר שהקלי' מתגברת כנגדו, היא מדמה כאילו היא שלימה בעניין ההוא גופא, ועשו ששרשו העליון נגד מקומה של הנוק', ממילא הוא פושט טלפיו לומר טהור אני, באותו הדבר עצמו, כביכול הוא עצמו מקום הנוק' העליונה, שמדמה כאילו הוא הצדיק שהוא מרכבה לשכינה הקדושה, שהנוק' היא בסוד השכינה.

כל ייחוד מורכב מקודשא בריך הוא ומשכינתיה, וההולכים בדרך הביטול הם המרכבה לשכינתיה.

והעניין, שכל ייחוד מורכב מבחינת "קודשא בריך הוא" ומבחינת "שכינתיה", והצדיקים שעיקר עבודתם היא בתורה והשגה הם מרכבה לבחינת "קודשא בריך

א. נאמר בשבת קודש פרשת תולדות תשפ"ה לפני מוסף.

הוא", וצדיקים שעבודתם בבחינת ביטול בסוד "אין" הם מרכבה לבחינת "שכינתיה", והייחוד הוא רק כשיש את שתי הבחינות הללו.

וכמבואר בנתיב מצוותיך (נתיב אמונה ג' ז')ב: "והענין כי א"א שום יחוד ואחדות עם אין סוף עד שיבטל לגמרי כל בחינות יש שלו, עד שיבוא למדריגה לעבוד על מנת שלא לקבל פרס, כי כל בחינות יש ואני הוא מניעה לאחדות להתקשר באין סוף בייחוד וזווג אחדות אור אין סוף, דאנת הוא דקשר להון ומיחד להון, וזה א"א אלא בביטול ואנחנו מה, אין לגמרי, ואינו תופס לעצמו שום דבר לא עולם הזה ולא עולם הבא, וזהו רגע של היחוד אמת בלב אמת, התפשטות הגשמיות כמבואר בשולחן ערוך בעת יחוד התפלה".

יצחק סבר שעבודת עשו היא בבחינת שפלות וריחוק, ולפיכך הוא המרכבה לשכינה ויעקב הוא המרכבה לקודשא בריך הוא.

ויש לומר שסבור היה יצחק שעבודתו של עשו היא בבחינת מרכבה לשכינה, עניין השפלות והריחוק מאלוקות, ויעקב הוא בחינת הצדיק שהוא מרכבה לבחינת "קודשא בריך הוא". וכששאל איך מעשרין את המלח, כסבור היה יצחק שזה מרמז לבחינת מים התחתונים שבוכים על התרחקותם מהקב"ה, שהרי המים עצמם מתאדים ועולים שוב למעלה, ורק המלח שבהם נשאר למטה, וממילא המלח מרמז לבחינת בכיית מים התחתונים על ריחוקם מפני המלך, וכן עניין שאלתו איך מעשרין את התבן מרמז לבחינה זו של ריחוק, שהיא הפסולת הנשארת לאחר הוצאת החיטה.

ומטרת שאלתו איך מעשרין התבן והמלח הייתה להראות כאילו עסקו בתיקון בחינת מרכבה להשכינה, בעוד שבאמת כל עיקרו מתנגד לבחינת השכינה, וכמו שנתבאר.

ולכן יצחק עדיין חשב שהוא צדיק על אף שלא היה שם שמים שגור בפיו, כי חשב יצחק שעשו לא מחזיק עצמו שהוא ראוי לכך, שהיה מראה כאילו עניינו להיות מרכבה לשכינה על ידי עבודת הרגשת ריחוק ושפלות, וממילא היה מראה שהוא רחוק מבחינת השגה באלוקות, שזהו עניין הזכרת השם.

ומה שתלה יצחק בעשו כל זה אינו טעות גמורה, מאחר שחלקי נשמות של צדיקים שזוהי עבודתם, כמו דוד המלך וכל הצדיקים שעניינם להיות מרכבה לשכינה, היו בגלות בעשו הרשע, ויצחק הרגיש את חלקי הנשמות שלהם, אך אחר כך נתבררה האמת שהם שייכים לחלקו של יעקב, והתברר שהיחוד הוא "יחוד מיניה וביה" בבחינת יעקב, שכידוע הוא יחוד יותר מעולה.

ויש להוסיף שעסקו של יצחק היה בניין השכינה, שהרי יצחק הוא בסוד הגבורות, ובניין השכינה הוא בסוד הגבורות, וסבור היה להמשיך בניין השכינה על ידי ברכותיו, וכיון שהיה סבור שעניינו של עשו הוא תיקון בניין השכינה, וכמו שנתבאר, ממילא אהבו ורצה לברכו, להשפיע לו שפע כדי לתקן השכינה.

שפלות אמיתית דקדושה כוללת גם בחינת אני וגאווה דקדושה, ובלעדיה אינה אלא שפלות דסטרא אחרא.

אמנם באמת עשו היה רחוק מאוד משפלות דקדושה, ואדרבה זה היה מצד הקליפה, וזהו מאחר ששפלות אמיתית היא דווקא כזו המשולבת עם אמונה בעצמו, וכדברי בעל היכל הברכה בכמה מקומות (עי' נתיב מצותיך נתיב אמונה שביל שלישי, ועוד), שסוד השכינה היא בבחינת "אין", אך יש בה גם בחינה של "אני", בסוד ויגבה לבו בדרכי השם (דהי"ב יז, ו), וכל שפלות שאין בה גם בחינת גאווה דקדושה הרי זה שפלות דסטרא אחרא.

וכדבריו (נתיב מצותיך שם): "אבל אי אפשר שיהיה זה תמידית, כי יתבטל ממציאות, ולכן בחינת אני ויש נרשם מעט ומושך לשרשו, ועיקר בחינות יש והרחבה ואני לצורך הקדושה הוא כנסת ישראל עם ישראל בניה, שאחר היחוד עד כלות הנפש צריכין לירד ממדריגתן לצורך בירור רפ"ח ניצוצין להעלות נשמות מעמקי הקליפות, ולתפוס איזה התחזקות וישות שלא ליפול לגמרי חלילה ממדריגתן, וכמעט כל מצות צדקה וחסד וכל מצות מעשיות א"א אלא בבחינת אני וישות והתחזקות ויגבה לבו בדרכי ה'".

ועל פי זה נראה לבאר עניין המבואר בדברי הזוהר הנזכרים בשער הכוונות המובא לעיל, שבשעה שמכריזין שיבואו כל פמליא של מעלה לראות בכבוד המלך ברוך הוא, אז דווקא עשו יוצא לצידו, שיש להבין, אם "שדה" הוא מקום הקליפות כמבואר שם בעץ חיים, מהו עניין של "לצוד ציד", כמו שהעיר בבית לחם יהודה (על ע"ח שער ל"ב פ"ב ד"ה לכך הולך), ומבאר שם שהוא עניין העלאת נשמות הנפולות בעמקי הקליפות.

וסוד ועומק דקות קליפת עשו הרשע, שלמרות שעבודה זו של העלאת נשמות הנידחות לבין הקליפות היא מהעבודות הגדולות שבמקדש, מכל מקום אין זה מצד הקדושה, שאם דווקא בשעת הייחוד הוא בורח לעבודות אחרות, הרי שאין לו אמונה בעצמו שהוא שייך להייחוד, והיינו כמו שנתבאר שעניינו של עשו הרשע הוא רק הרגשת הריחוק מהשי"ת, בלי החלק השני שנצרך, שהוא ידיעת והרגשת השווי של ה"אני", שיש לי חשיבות אצל הבורא ב"ה, ועבודתי כמו שהיא לפי מדרגתי בשעה זו יש לה חשיבות עד אין תכלית.

ועשו הרשע, שאינו שייך לכל זה, אזי דווקא בשעת הייחוד הולך כביכול להעלות נשמות הנידחות, בעוד שבאמת הוא בורח מהייחוד העליון, שמרגיש שאינו שייך לזה, שאילו הייתה הרגשת הריחוק שלו נובעת מסוד השכינה, הרי כשנפתח הפתח ונותנים לו הזדמנות לחזות באור פני מלך חיים, היה מתאזר בעזות וגאווה דקדושה לזכות לזה.

וכיון שהוא אינו שייך לשפלות דקדושה, אלא השפלות שלו היא מצד הרע, לכן דווקא באותו זמן מיוחד חלשה דעתו ומרגיש התרחקות גמורה בלא התחזקות, והולך החוצה כביכול כדי להעלות נשמות הנפולות.

לעובדא ולמעשה

ויש לקחת מזה דרך בעבודת ה', שלא יחשוב האדם שכל עיקר עבודתו הוא ברגשי שפלות והרחקה, ויאמר אין אני כלום ואין בי כח לעמוד לפני המלך, שזהו דרך עשו הרשע, שדווקא בשעת הייחוד היה בורח לעבודות

ב. ובעוד מקומות.

ג. וזהו עניין אדמומית של שניהם.

אחרות מחמת חלישות הדעת. אלא צריך לשלב בעבודתו שתי הבחינות יחד: בחינת "אין" של ביטול והרגשת ריחוק, עם בחינת "אני" של אמונה בעצמו, שיש לו חשיבות אצל בוראו ב"ה, ושעבודתו לפי מדרגתו בשעה זו חשובה עד אין תכלית. ובפרט בשעת התפילה והתעוררות הייחוד, אל יאמר האדם איני ראוי לזה, אלא יתאזר בעזות וגאווה דקדושה לחזות באור פני מלך חיים, ואז יזכה להיות מרכבה לשכינה בסוד "ויגבה לבו בדרכי ה'".

יעקב אשר פדה את אברהם

אברהם ניצל מכבשן האש בזכותו של יעקב, ויש לבאר את שורש הקשר בין השניים.

נאמר בישעיה (פרק כ"ט כ"ב): "לכן כה אמר יהו"ה אל בית יעקב אשר פדה את אברהם, לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו", ואמרו חז"ל (בר"ר ס"ג ב') שבזכותו של יעקב ניצול אברהם מכבשן האש, ויש לבאר סוד הדברים, מה עניין כוחו של יעקב להציל את אברהם מכבשן האש.

אברהם נקרא אב לגרים, אך יש להבין כיצד הגר אומר אבותינו הכולל גם את יצחק ויעקב.

שנינו במסכת ביכורים (פ"א מ"ד): "אלו מביאים ולא קורין, הגר מביא ואינו קורא, שאינו יכול לומר אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו וכו', וכשהוא מתפלל בינו לבין עצמו אומר אלוקי אבות ישראל, וכשהוא בבית הכנסת אומר אלוקי אבותיכם".

ובירושלמי שם מובאת דעת רבי יהודה שחולק על תנא דמתניתין: "תני בשם רבי יהודה גר עצמו מביא וקורא, מה טעם 'כי אב המון גוים נתתיך', לשעבר היית אב לארם, מיכן ואילך אב לכל הגוים [כלומר לכל הגוים שיתגיירו]", והראשונים (רמב"ם ביכורים ומתנ"כ פ"ד ה"ג) הכריעו כדעת רבי יהודה.

ויש להקשות בדעת רבי יהודה, התינח אברהם נקרא אב גם לגרים, אך איך יכול הגר לומר "**אבותינו**", שזה כולל גם את יצחק ויעקב. ובדברי הרמב"ן בבבא בתרא (דף פ"א.) יש התייחסות להערה זו, שכתב: "ואע"ג דכתיב בפרשת בכורים 'ארמי אובד אבי' [והיינו יעקב אבינו], שלשה אבות העולם היו כאברהם", ודבריו צריכים ביאור.

וגם הריטב"א במכות (דף יט.) כתב: "דקים לן דכולהו אבות כחד נינהו, וכדאיתקש בכמה דוכתי, ואף הם נעשו אב לגרים כאברהם אבינו ע"ה", ויש לבאר פנימיות דבריהם הקדושים.

בכל פרצוף נכנס תחילה אור הרגלים לכלי הראש, ורק לאחר מכן יורד אור הראש למקומו.

ולבאר את עומק הדברים נקדים לבאר, מה שכל פרצוף ובניין דקדושה כולל בתוכו שלושה חלקים, שהם "**ראש** [חב"ד], **אמצע** [חג"ת], **וסוף** [נה"י]", ובמשל גוף האדם, ראש בטן ורגלים.

והנה כל דבר מורכב מאור וכלים, ונמצא שיש ראש תוך וסוף מצד האור וגם מצד הכלים, ועיקר מקום אור הראש נמצא בכלי הראש, וכן שאר האברים האור שלהם נמצא בכלי שלהם. אכן מצינו בפנימיות התורה שהאופן שהאור יורד בכלים הוא כך, שמתחילה יורד אור הרגלים לכלי הראש, אח"כ יורד אור הבטן לכלי הראש ונדחה אור הרגלים לכלי הבטן, ואחר כך יורד אור הראש לכלי הראש ונדחין אור הבטן והרגלים כל אחד למקומו הראוי לו.

והנה אמרו חז"ל **אין קורין אבות אלא לשלשה** (ברכות טז:), והיינו שלמרות שכל אחד מהאבות חשוב לעצמו, אבל יש בחינה שכולהו כחדא חשיבא, והם חלקים של פרצוף אחד, ואברהם הוא בבחינת הראש, ויצחק בחינת אמצע, ויעקב בחינת רגלין.

ולפי האמור נמצא, שבתחילה נכנס לכלי הראש בחינת אברהם אור הרגלין בחינת האור של יעקב, ולאחר מיכן נכנס לכלי אברהם האור של יצחק, ונדחה האור של יעקב לכלי יצחק, וככל האמור לעיל.

סדר כניסת האור מבאר מדוע יעקב פדה את אברהם, וכיצד נחשבים שלושת האבות כאב המון גויים.

ובזה מבואר שפיר עניין שאברהם אבינו ניצל בזכותו של יעקב, שאברהם אבינו לאחר הנס שנעשה לו באור כשדים, אזי התחילה עיקר עבודתו לקרב את כל העולם אל אמונת הייחוד, כמבואר ברמב"ם בריש הלכות עבודה זרה.

ולפי הנתבאר יש לומר, שבשעה הזו נכנס אצל אברהם אור הרגלים, שזה בחינת יעקב דכללות פרצוף האבות, וזהו עניין "יעקב אשר פדה את אברהם".ה

לעובדא ולמעשה

ולעובדא ולמעשה יש ללמוד מכל הנ"ל יסוד גדול בעבודת ה', שכל אדם הבא להתחיל בעבודתו לקרב עצמו ואחרים לאמונת הייחוד, אף שעיקר שאיפתו היא לבחינת הראש, היינו השגה והתבוננות באלוקות בבחינת אברהם איש החסד והאהבה, מכל מקום בתחילת עבודתו צריך הוא להמשיך עליו בחינת אור הרגלים, שהיא בחינת יעקב, אמונה פשוטה וקבלת עול מלכות שמים בתמימות. כי קודם שיתגלה אור הראש בכלי הראש, צריך תחילה שיכנס אור הרגלים בכלי הראש, ובלא זה אין הכלי יכול לקבל. וזהו עניין "יעקב אשר פדה את אברהם", שהאמונה התמימה היא המצלת את עבודת האהבה וההשגה מליפול ח"ו, והיא המקיימת אותה ומעמידה על תילה.

ד. נאמר בשל"ס פר' תולדות תשפ"ה.

ה. עוד יש להוסיף ביאור ע"פ הנ"ל, איך יכול הגר לומר "אבותינו" על אף שרק אברהם נקרא אב המון גוים, שמבואר בספרים (עי' ע"ח שער ו פרק ה) שבכל אור יש רשימו מהכלי, ונמצא שכיון שהאור של כל האבות עבר דרך הכלים של אברהם אבינו, נמצא שבכולם יש רשימו מאורו של אברהם, ובזה נחשבים כולם כאב המון גויים.

מבחנים ב'עמוד היומי'

תמצית
סיכומי גמרא, הלכה ומוסר
7692282@gmail.com

מבחן 119 > פרשת תולדות

סוכה י"ב. עד ט"ו.

י"ב. מתי סיכוך בחבילי קש או עצים פסול מדאורייתא?
א' אם הניח שלא לשם סיכוך ונמלך לסיכוך.
ב' אף אם הניח לשם סיכוך כל זמן שלא התיר את החבילה.
ג' אף אם הניח לשם סיכוך והתיר את החבילה.

י"ב: האם אפשר לסכך בחיצים?
א' נקבות פסולים מדאורייתא, וזכרים פסולים מדרבנן.
ב' נקבות פסולים מדרבנן, וזכרים כשרים.
ג' נקבות פסולים מדאורייתא, וזכרים כשרים.

י"ג. דבר המחובר מתחילת ברייתו בצד אחד ובצד השני הוא מופרד, האם הוא כשר לסיכוך?
א' כמות שהוא כשר, ואם אגדו בצד השני פסול.
ב' אף אם אגדו בצד השני כשר.
ג' אף אם לא אגדו בצד השני פסול.

י"ג: ירקות הראוים לאכילה והם מתייבשים בתוך ז' ימים, מה דינם לענין סיכוך?
א' כשרים, כיון שגידולם מן הארץ.
ב' פוסלים בד' טפחים כדין סכך פסול, כיון שאוכל מקבל טומאה.
ג' פוסלים בג' טפחים כדין אויר, כיון שהם מתייבשים מהר.

י"ד. באיזה נסר נחלקו רבי יהודה ור"מ אם הוא כשר לסיכוך?
א' לרב נחלקו ברחבים ד' טפחים, ולשמואל נחלקו ברחבים ג' טפחים.
ב' לרב נחלקו ברחבים ג' טפחים, ולשמואל נחלקו אף ברחבים פחות מג' טפחים.
ג' לרב נחלקו ברחבים ג' טפחים, ולשמואל נחלקו אף ברחבים פחות מג' טפחים.

י"ד: סכך פסול בצידי הסוכה במקום שאין דופן, באיזה שיעור הוא פסול (גמרא ורש"י)?
א' ארבע אמות.
ב' ארבעה טפחים.
ג' שלשה טפחים.

ט"ו. מה המחלוקת של ב"ש וב"ה לגבי תקרה שאין עליה מעזיבה?
א' האם תקרת בית שבא לבטלה לשם סיכוך יש בזה גזירת תקרה.
ב' האם יש גזירת תקרה בנסרים רחבים ד' טפחים.
ג' מחלוקת.

ניתן לשמוע שיעורים על פרה"ש ש"ק ומועדים,
משנ"ב, ספרי מוסר ועוד
בטלפון 03-6171132

ניתן לעשות את המבחנים:
בטל': 0737-289-669 בעתרות עדים פלוס (לדעת) במייל: 7692282@gmail.com
ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים:
במייל: 7692282@gmail.com בפקס: 144-414-0799 בקודות הפצה השתנה 050-289-0737 שמחה
מערכת המבחנים פתוחה מיום שישי בבוקר עד יום שני בלילה | הגרלות בכל שבוע
פרס ראשון: 500 ש"ח ועוד 8 זוכים בזיכוי 100 ש"ח ב'יפה נוף'

מענה יחזקאל

הרב יחזקאל הרטמן

פרשת תולדות–ר"ח כסליו תשפ"ז

חודש כסליו ומידתו של יעקב אבינו

תמצית: בספר יצירה נתייחד חודש כסלו לאות סמ"ך, לחוש השינה ולשבט בנימין, ויש להבין מהו הצד השוה שבשלשתם - בירור עניינם של שלשת האבות, אברהם במידת החסד, יצחק במידת הדין, ויעקב במידת הרחמים - מהות מידת הרחמים לעומת החסד, שהחסד נובע מן המשפיע ואילו הרחמים מיוסדים על צרכי המקבל - ביאור עומק מידת יעקב, שעניינה עצם החיבור והיחס שבין המשפיע והמקבל, ובזה מתבארת שייכותו לתורה, לאמת ולתפילת ערבית - שבט בנימין כהמשך וגמר מידת יעקב, המקיים את החיבור בין ישראל לאביהם שבשמים אף בשעת הסתר וחורבן, ועל כן בחלקו נבנה בית המקדש - ענין השינה והאות סמ"ך, המורות על מצב של חסרון והעדר, אשר דוקא מתוכו מתגלה כוח החיבור והסמיכה, סמ"ך מצטרף לנו"ן להיות "נס" - עניין חנוכה גילוי אור הגנוז, החילוק שבין חנוכה לפורים, והטעם שחנוכה ממשיך בחודש טבת - חודש כסלו וימי החנוכה, שבהם מאיר האור הגנוז בתוך החושך, ומתגלה כי אף בשעת ההסתר הגדול ביותר לא פסק הקשר שבין הקב"ה וכנסת ישראל.

א.

עניינו של חודש כסלו – שלשה דברים שיסודם אחד

בספר יצירה, המיוחס לאברהם אבינו, מבואר כי י"ב חדשי השנה מכוונים כנגד י"ב אותיות פשוטות, י"ב כוחות ופעולות שבאדם, וי"ב שבטי ישראל, וכל חודש יש לו אות מיוחדת, כוח מיוחד ושבט מיוחד השייכים למהותו. והנה לדבי חודש כסליו כתוב (פ"ה): "המליך אות ס' בשינה וקשר לו כתר וצרפן זה בזה וצר בהם קשת בעולם וכסלו בשנה וקבה בנפש זכר ונקבה", ועפ"י סדר האר"י מצטרף לזה שבט בנימין. נמצא דחודש כסלו נתייחד בשלשה דברים: האות סמ"ך, חוש השינה, ושבט בנימין.

ויש להתבונן מהו עניינם של שלשה אלו, ומהי השייכות הפנימית שביניהם. דלכאורה אין כל קשר בין האות סמ"ך ובין ענין השינה, ואף שבט בנימין אין נראית שייכותו לאחד מהם. ובהכרח שאין אלו שלשה עניינים נפרדים שנזדמנו לחודש אחד, אלא שלשתם מגלים בחינות שונות של יסוד אחד, שהוא עצם מהותו של חודש כסלו.

וכדי לעמוד על עומק הדברים, יש להקדים ולבאר את עניינו של יעקב אבינו, אשר לידתו מסופרת בפרשתנו, ואת מקומו במהלך שלשת האבות. ומתוך כך יתבאר עניינו של שבט בנימין, שהוא האחרון שבשבטי יעקב, ובו מתגלה שלימות מיוחדת של מידת אביו; ומזה נבוא להבין גם את ענין השינה והאות סמ"ך, ואת האור המיוחד המתגלה בחודש כסלו בימי החנוכה.

ב.

שלשת האבות כנגד שלש המידות שבהן מתקיים העולם

כבר נתבאר בעניני הפרשיות הקודמות, כי שלשת האבות אינם רק שלשה צדיקים אשר מהם יצאה האומה הישראלית, אלא הם מעמידים את יסודות הבריאה מחדש, בבחינת בריאת עולם על ידי כלל ישראל. וכשם שבריאת העולם מיוסדת על מידותיו של הקב"ה שבהן הוא מנהיג את עולמו, כך כל אחד מן האבות העמיד מידה אחת המיוחדת לו, ובצירוף שלשתם נשלם היסוד שעליו עומדת כנסת ישראל.

אברהם אבינו הוא עמוד החסד, וכמו שנאמר (תהלים פט, ג) "עולם חסד יבנה". תחילת הבריאה אינה אלא מכוח חסדו יתברך, שרצה להיטיב ולברוא עולם אשר יוכל לקבל את טובו. ומידה זו היא שהעמיד אברהם אבינו בעולמו, שהיה מחזר אחר הבריות להיטיב עמהן, ולא המתין עד שיבואו לבקש ממנו טובה.

יצחק אבינו הוא עמוד הדין והגבורה, שעניינו העמדת העולם על פי המשפט הראוי לו, שכל דבר יקבל את מקומו כפי מעשיו וכפי מה שהוא ראוי לקבל. וכבר נתבאר כי רבקה אמנו משלימה את מידתו של יצחק, בהיותה בחינת דין רפה, הממתיק את תוקף הדין ומעמידו באופן שהעולם יכול להתקיים בו.

ואילו יעקב אבינו הוא עמוד הרחמים, וכדברי רש"י בתחילת התורה (בראשית א, א), שבתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם במידת הדין, וראה שאין העולם מתקיים, והקדים מידת הרחמים ושיתפה למידת הדין.

אלא שכאן יש להבין: מהי מהותה של מידת הרחמים המיוחדת ליעקב אבינו? וכי מצינו שיעקב היה רחמן יותר מאברהם אבינו, אשר כל חייו היו מוקדשים להיטיב עם הבריות? ועוד, הרי יעקב אבינו נושא עמו מידות נוספות, שהוא עמוד התורה, והוא מידת האמת, כדכתיב (מיכה ז, כ) "תתן אמת ליעקב", וכן הוא כנגד מידת התפארת. ומהו היסוד המשותף לכל העניינים הללו?

ונראה כי אין מידת הרחמים של יעקב מתפרשת רק כרגש של חמלה על הזולת, אלא יש בה עומק אחר לגמרי, אשר ממנו נבין את כל מהותו של יעקב אבינו.

ההבדל בין חסד לרחמים – מידת המשפיע ומידת הקשר שבין המשפיע למקבל

הנה המהר"ל מבאר (נתיב העבודה פי"ח, נתיב גמ"ח פ"ב) את ההבדל היסודי שבין חסד לרחמים, על פי מה שמצינו בדברי חז"ל, שהחסד שייך בין לעניים ובין לעשירים, ואילו הרחמים שייכים דוקא למי שהוא חסר ונצרך.

וביאור הדבר, שמידת החסד נובעת מן המשפיע עצמו. בעל חסד הוא אדם אשר עצם רצונו להיטיב לאחרים, ומתוך כך הוא מחפש ומבקש הזדמנויות

להשפיע מטובו, ואף כאשר המקבל אינו זקוק בהכרח לאותה טובה, מכל מקום יש כאן מקום לחסד, שהרי המשפיע חפץ להיטיב.

וזוהי מידתו של אברהם אבינו, אשר אף בהיותו חולה ביום השלישי למילתו היה מצטער על שלא באו אורחים, עד שהוציא הקב"ה חמה מנרתיקה כדי שלא להטריחו, ואף על פי כן ישב פתח האוהל וביקש אורחים. הרי שאין החסד מתחיל מחסרונו של המקבל, אלא מרצונו של הנותן להשפיע.

לעומת זאת, מידת הרחמים אינה מתחילה מן המשפיע אלא מן המקבל. כאשר אדם רואה את חבירו בצרתו ובחסרונו, ומתוך כך מתעוררים רחמיו לסייע לו ולהשלים את חסרונו, הרי זו מידת הרחמים. נמצא שאין הרחמים רק פעולה של נתינה, אלא הם יחס הנוצר בין שניים: חסרונו של המקבל מעורר את המשפיע, והמשפיע פונה אליו כדי להשלים את מה שחסר לו.

ומעתה נמצא הבדל יסודי ביניהם. החסד הוא מידה העומדת מצד הנותן, ואף אם לא היה המקבל חסר דבר, עדיין היה מקום להשפעת החסד. ואילו הרחמים אינם יכולים להתקיים אלא במקום שיש מקבל הזקוק למשפיע, והם מיוסדים על עצם הקשר שביניהם.

ביאור דברי התפילה "הטוב כי לא כלו רחמיך והמרחם כי לא תמו חסדיך"

ובענין זה שמעתי מפי מורי ורבי הגאון רבי משה שפירא זצ"ל ביאור נפלא בנוסח התפילה שאנו אומרים בברכת מודים: "הטוב כי לא כלו רחמיך, והמרחם כי לא תמו חסדיך".

ולכאורה היה ראוי לומר להיפך, "הטוב כי לא תמו חסדיך, והמרחם כי לא כלו רחמיך", שהרי מידת הטוב היא מידת החסד, ומידת המרחם היא מידת הרחמים. ומדוע שינה הנוסח והעמיד את הרחמים אצל "הטוב" ואת החסדים אצל "המרחם"?

וביאר בזה, שיש חילוק בין לשון כליון ללשון תמימות. כליון פירושו הפסק וכליה קודם השלמת הדבר, ואילו תמימות עניינה השלמה והגעה אל התכלית.

והנה מידת הרחמים, מאחר שהיא נובעת מצרכיו של המקבל, יש לה שיעור וגבול. שהרי כאשר העני חסר סכום מסוים כדי להשלים את צרכיו, הרחמים מחייבים להשלים לו את אותו חסרון, ולא יותר מכך. לעומת זאת מידת החסד, בהיותה תלויה ברצונו של המשפיע, אין לה מצד עצמה שיעור קבוע, שהרי כל זמן שהוא רוצה להיטיב יכול הוא להוסיף ולהשפיע.

אלא שמצד שני, בכל אחת מן המידות הללו יש גם צד של חסרון. מידת הרחמים עלולה להיפסק קודם שהושלם חסרונו של המקבל, אם אין במשפיע די רצון להמשיך ולהיטיב. ומידת החסד, מאחר שאינה מוגדרת על פי צרכי המקבל, אין בה מצד עצמה אמת מידה של השלמה, ואין בה גבול המורה שההשפעה הגיעה אל תכליתה.

וזהו עומק השבח שאנו משבחים בו את הקב"ה, שהוא "הטוב" וגם "המרחם", ושתי המידות משלימות זו את זו. "הטוב כי לא כלו רחמיך", שמכוח טובו וחסדו הבלתי מוגבל אין רחמיו נפסקים באמצע, אלא הוא ממשיך להשפיע עד השלמת החסרון. "והמרחם כי לא תמו חסדיך", שמכוח מידת הרחמים גם החסד אינו עומד כהשפעה בעלמא שאין לה תכלית מוגדרת, אלא הוא מכוון אל המקבל ואל השלמת צרכיו.

נמצא שהחסד נותן לרחמים את כוח ההמשכיות שלא ייפסקו, והרחמים נותנים לחסד את היחס אל המקבל ואת תכלית ההשלמה. ושתי המידות יחד מעמידות את שלימות ההשפעה האלוקית.

מידת יעקב – עצם החיבור שבין הקב"ה לכנסת ישראל

ומעתה נפתח לנו פתח להבין את מידתו של יעקב אבינו. אברהם אבינו, שהוא עמוד החסד, מורה על עצם השפעתו של הקב"ה לעולם, השפעה שמתחילה מצד המשפיע. יצחק אבינו, שהוא עמוד הדין, מורה על העמדת המקבל כפי מה שהוא ראוי לו מצד מעשיו.

אולם יעקב אבינו, שהוא עמוד הרחמים, אינו מורה על המשפיע לבדו ולא על המקבל לבדו, אלא על עצם היחס והחיבור שבין הקב"ה לכנסת ישראל.

וזהו יסוד גדול בהבנת מידתו של יעקב. אין עניינו רק שהקב"ה משפיע טובה לישראל, ואף לא רק שישראל עובדים אותו ומקיימים רצונו, אלא שעצם מציאותם של ישראל היא מציאות של קשר עם הקב"ה. יש כאן יחס מתמיד של משפיע ומקבל, שבו הקב"ה פונה אל ישראל וישראל פונים אליו, והחיבור הזה הוא עצם קיומם.

ועל כן דוקא יעקב אבינו, שהוא מידת הרחמים, נעשה אביהם של י"ב השבטים, שמהם נבנית כנסת ישראל בשלימותה. שכן עניינו אינו רק להעמיד מידה מסוימת בעבודת ה', אלא להעמיד את עצם מציאותה של כנסת ישראל כמי שעומדת בקשר תמידי עם אביה שבשמים.

ג.

יעקב אבינו – תורה, אמת ותפילת ערבית, וכולן יסודן בחיבור ובהמשכיות

והנה אמרו חז"ל (ברכות כו, ב) "תפלות אבות תקנום", אברהם תיקן תפילת שחרית, יצחק תיקן תפילת מנחה, ויעקב תיקן תפילת ערבית. ובצדקת הצדיק נתבאר עניינן של התפילות על פי מידות האבות, ויש בזה עומק מיוחד לפי מה שנתבאר.

תפילת שחרית היא בתחילת היום, כאשר העולם מתחדש והקב"ה משפיע עליו אור וחיים. וכמו שהיה רבי משה שפירא זצ"ל מבאר, שבשעות הבוקר מורגשת התחדשות מיוחדת בעולם, ואף האוויר נושא עמו רעננות וחיות, והרי זו בחינת מידת החסד, שבה מתחילה ההשפעה מלמעלה למטה. ועל כן שחרית היא תפילתו של אברהם אבינו.

תפילת מנחה היא בשעה שהיום הולך ומסתיים, לאחר שהאדם עסק במלאכתו ופעל את פעולותיו, והוא עומד לפני הקב"ה עם כל מה שעשה במשך היום. הרי זו בחינת מידת הדין, שבה נבחנת עבודתו של האדם ומה שהעמיד מצדו. ועל כן מנחה היא תפילתו של יצחק אבינו.

ואילו תפילת ערבית היא בלילה, בשעה שהעולם מתכסה בחושך, ואור היום והפעילות הגלויה מסתלקים. ומהי מהותו של הלילה?

הנה אף שהעולם קיים בלילה כשם שהוא קיים ביום, מכל מקום מצד תפיסת האדם והופעת המציאות לפניו, הרי הלילה הוא זמן של הסתר והעדר. ביום העולם עומד גלוי לפני האדם, ואילו בלילה הוא נעלם מעיניו. וכבר נתבאר בדברי המהר"ל, כי גם האופן שבו המציאות נראית לעיני האדם יש בו משמעות פנימית, אף כאשר אין זו הגדרתה הגשמית המדויקת.

ולכן הלילה מורה על בחינה של חסרון והעדר, וכפי שנרמז בלשון "לילה" שהוא מלשון יללה, וכן החושך מורה על מניעה וחסרון, כלשון הכתוב (בראשית כב, יב) "ולא חשכת את בנך את יחידך ממני".

ודוקא בשעה זו תיקן יעקב אבינו תפילת ערבית.

שכן כאשר העולם מאיר והקב"ה משפיע עליו את חסדו, ניכרת מידת אברהם. וכאשר האדם פועל ועובד ומעמיד את מעשיו, ניכרת מידת יצחק. אולם כאשר מסתלקת ההופעה החיצונית של העולם, ואין לאדם מה להציג מצד פעולותיו והישגיו, עדיין נשאר דבר אחד שאינו תלוי בכל אלו: עצם הקשר שבין האדם לקונו.

וזוהי תפילת ערבית של יעקב אבינו. גם בשעה שאין אור, ואין גילוי, ואין לאדם אחיזה בעולם מצד מה שהוא רואה לפניו, עדיין הוא עומד לפני הקב"ה ומתפלל אליו. כי החיבור שבין ישראל לאביהם שבשמים אינו תלוי בהופעת העולם ובשלימותו, אלא הוא קשר עצמי העומד גם בשעת ההסתר.

מידת יעקב בתפילות השבת

ובזה יש להבין גם את מה שמצינו בתפילות השבת, אשר בכל תפילה מתגלה בחינה אחרת של קדושת היום.

בתפילת ליל שבת אנו מדברים על קדושת השבת מצד הקב"ה, שהוא מקדש השבת ומעמידה בעולם. בתפילת שחרית אנו מדברים על חלקם של ישראל בקדושת השבת, וכמו שאומרים "ישמח משה במתנת חלקו". ואילו בתפילת מנחה מגיעים אל בחינת החיבור והאחדות, ואומרים "אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ", ומסיימים "יעקב ובניו ינוחו בו".

והרי שבשלימות קדושת השבת מתגלה החיבור שבין הקב"ה לכנסת ישראל, עד שהאחדות העליונה מתגלה גם בישראל למטה. וזהו עניינו של יעקב אבינו, שהוא המעמיד את החיבור בין העליונים והתחתונים, ואת ההמשכיות שבין המשפיע למקבל.

יעקב עמוד התורה ומידת האמת

ועל פי זה יתבאר גם מדוע יעקב אבינו הוא עמוד התורה, וכן מדוע נתייחדה לו מידת האמת.

שהרי התורה אינה רק ידיעת חכמתו של הקב"ה, אלא היא עצם החיבור שבין הקב"ה לישראל. על ידי התורה נמסר רצונו יתברך לישראל, ועל ידה ישראל דבקים בו ומקיימים את רצונו. נמצא שהתורה היא המעמידה את היחס המתמיד שבין נותן התורה למקבליה, ועל כן היא שייכת במיוחד ליעקב אבינו.

וכן מידת האמת אינה רק אמירת דברים נכונים, אלא עניינה הפנימי הוא דבר המתקיים בשלימותו, מתחילתו ועד סופו, בלא הפסק ובלא סתירה בין חלקיו. וכדברי הגמ' בשבת, אותיות "אמת" הן אל"ף, מ"ם ותי"ו, ראשית האותיות, אמצעיתן וסופן, לרמז על דבר הנמשך ומתקיים מראשיתו ועד תכליתו.

וזוהי מידתו של יעקב, שהוא המעמיד את ההמשכיות ואת החיבור שבין הראשית לאחרית.

ובזה יש ליישב קושיא ידועה בעניינו של יעקב אבינו. שהרי נאמר "תתן אמת ליעקב", ומאידך מצינו בפרשתנו שיעקב נכנס לפני יצחק אביו כדי לקבל את הברכות באופן שנראה לכאורה כהיפך האמת, עד שאמר "אנכי עשו בכורך". והדבר צריך ביאור, כיצד דוקא יעקב, שהוא עמוד האמת, נוהג בדרך זו?

אלא שאין האמת נמדדת רק לפי התאמת הדיבור למציאות החיצונית של אותה שעה, אלא יש אמת עמוקה יותר, והיא העמדת הדבר על תכליתו האמיתית. וכשם שמצינו שמותר לשנות מפני השלום, אין פירוש הדבר שהשלום מתיר לעקור את מידת האמת, אלא שבמקום שהשינוי נעשה כראוי ולצורך השלום, הרי הוא משמש את האמת הכוללת, שהיא שלימות המציאות.

וכך בענין הברכות, רבקה אמנו ידעה כי יעקב הוא הראוי לקבלן, וכי בו עתידה להתקיים ההמשכיות של עם ישראל ושל הברית עם הקב"ה. ואם היו הברכות ניתנות לעשו, היה הדבר מנוגד לתכלית האמיתית של הברכות. ועל כן ציוותה רבקה על יעקב לפעול בדרך זו, כדי להעמיד את הברכות במקום הראוי להן.

נמצא שדוקא מכוח מידת האמת של יעקב היה עליו לפעול להעמדת המהלך האלוקי בשלימותו, אף שבאותה שעה נצרך לכך שינוי מן האופן הרגיל של הדיבור.

ומעתה נתבאר כי רחמים, תורה ואמת אינם שלשה עניינים נפרדים ביעקב אבינו, אלא כולם גילויים של יסוד אחד: החיבור וההמשכיות שבין הקב"ה לכנסת ישראל, מראשית ועד אחרית, ואף בשעה שהחיבור אינו נראה בגלוי.

ה.

שבט בנימין – המשך מידת יעקב וקיום החיבור גם בשעת ההסתר

והנה יעקב אבינו העמיד י"ב שבטים, וכל אחד מהם מגלה בחינה מיוחדת של מידתו ושל שלימות כנסת ישראל. ואולם השבט האחרון שנולד ליעקב הוא שבט בנימין, ויש בו בחינה מיוחדת של השלמת עניינו של יעקב אבינו.

שכן אם יעקב מעמיד את עצם החיבור שבין הקב"ה לישראל, הרי בנימין הוא המעמיד את קיומו של חיבור זה בכל מצב, ואף בשעה שאין הוא נראה בגלוי.

וראשית הדבר מתגלה בכך שבחלקו של בנימין נבנה בית המקדש. שהרי בית המקדש הוא מקום החיבור שבין העליונים לתחתונים, המקום שבו שורה שכינתו יתברך בתוך ישראל, ובו מתגלה לעיני כל שהעולם התחתון אינו מנותק ממקורו העליון.

ועל כן אין זה מקרה שבית המקדש נתייחד לחלקו של בנימין, אלא הדבר נובע מעצם מהותו. בנימין הוא השבט המעמיד את נקודת החיבור שבין ישראל לאביהם שבשמים, ולפיכך מקום השראת השכינה בישראל שייך אליו.

שאול ומרדכי – בנימין בראשית המלכות ובאחריתה

ועוד מצינו ענין נפלא בשבט בנימין, שהוא עומד הן בראשית המלכות בישראל והן בשעת הסתלקותה והסתרתה.

הנה המלכות הראויה לישראל היא מלכות בית דוד, אשר על ידה מתגלה מלכות שמים בעולם. ואולם המלך הראשון שנמשח על ישראל היה שאול המלך, משבט בנימין. וכן כאשר גלו ישראל מארצם ובטלה מלכותם הגלויה, עמד להם מרדכי היהודי, שהיה אף הוא משבט בנימין, יחד עם אסתר המלכה, להצילם בשעת הגלות.

והנה בברכת יעקב לבנימין נאמר (בראשית מט, כז) "בנימין זאב יטרף בבקר יאכל עד ולערב יחלק שלל". ופירש רש"י שם את ענין הבוקר והערב על שאול ומרדכי ואסתר.

ויש להבין מהו עניינה של שייכות זו, שבנימין עומד בראשית המלכות וגם בשעת גלותה.

ונראה כי מלכות בית דוד היא עצם הופעת מלכות שמים בתוך העולם, ואילו בנימין הוא המעמיד את החיבור שבין מלכות שמים למלכות ישראל. ועל כן קודם שנתגלתה מלכות בית דוד, היה שאול מבנימין המלך הראשון, שהוא המעמיד את ראשית החיבור שבין המלכות העליונה למלכות התחתונה.

וכן בשעה שמלכות ישראל מסתלקת מן העולם בגלות, ואין עוד מלכות גלויה המגלה את מלכות שמים, עדיין עומד בנימין ומקיים את החיבור, והוא המתגלה במרדכי ואסתר. כי אף בשעה שמלכות ישראל אינה נראית, אין פירוש הדבר שנפסק הקשר שבין הקב"ה לכנסת ישראל, אלא שהוא מתקיים בהסתר.

וזהו עומק עניינו של בנימין, שהוא אינו תלוי במצב החיצוני של ישראל, אם הם יושבים בארצם ובית המקדש בנוי, או שהם גולים מארצם ומלכותם בטלה. בכל מצב נשאר החיבור קיים, ובנימין הוא המעמיד אותו.

שלימותו של בנימין – חיבור שאינו נפסק

ובזה יש להבין כמה עניינים שמצינו בבנימין.

ראשית, בנימין לא השתחווה לעשו, שהרי עדיין לא נולד בשעה שנפגש יעקב עם עשו. ויש בזה רמז למעלתו המיוחדת, שאין בו בחינה של הכנעה לכוח זר, אלא הוא עומד בחיבורו אל הקדושה.

ועוד אמרו חז"ל (שבת נה, ב) שבנימין הוא אחד מארבעה שמתו בעטיו של נחש, שלא היה בהם חטא המחייב מיתה מצד עצמם. והרי שיש בבנימין בחינה של שלימות מיוחדת, שאינה נפגמת על ידי החטא.

ואף כאשר בנימין בא לפני יוסף במצרים, ומספר לו על עשרת בניו ושמותיהם, הרי כל שמותיהם קשורים בעניינו של יוסף ובמה שאירע לו, וכמבואר בדברי חז"ל. נמצא שגם כאשר יוסף היה נפרד מאחיו ונראה כאילו נקטעה שלימות בית יעקב, בנימין הוא ששמר את זכרו ואת החיבור אליו.

וכל אלו אינם עניינים נפרדים, אלא כולם מגלים את אותה מידה: בנימין הוא השבט השומר על החיבור גם במקום שיש פירוד, חסרון והסתר.

ה.

חודש כסלו, חוש השינה והאות סמ"ך – גילוי החיבור מתוך החסרון וההעדר

ומעתה נבין מדוע נתייחד חודש כסלו לשבט בנימין. שכן חודש כסלו הוא זמן שבו החושך הולך ומתגבר, והעולם נכנס לתקופה שבה האור מתמעט. ודוקא בזמן זה מתגלה כוחו של בנימין, ללמד שאין החושך מורה על הפסק הקשר, אלא שגם בתוך החושך עצמו נשארת נקודת החיבור קיימת.

והנה נתבאר שבנימין מורה על החיבור המתקיים אף בשעת החסרון. ומעתה יש לבאר את הדבר השני שנתייחד לחודש כסלו, והוא חוש השינה.

אמרו חז"ל (ברכות נז, ב) "שינה אחד מששים למיתה". וביאור הדבר, שהשינה היא מצב שבו כוחות החיים של האדם מסתלקים במידה מסוימת מהופעתם הגלויה. האדם אינו פועל ואינו עוסק בתורה ובמצוות, ואין בו אותה חיות גלויה שיש בו בשעת ערותו.

והרי המיתה היא תכלית ההעדר של חיי האדם בעולם הזה, והשינה היא בחינה מועטת של אותו העדר. ואף שהאדם חי גם בשעת שנתו, מכל מקום מצד פעולותיו והופעת כוחותיו, הרי הוא במצב של חסרון.

ולכאורה, מה שייכות יש בין השינה לבין חודש כסלו, ומדוע נתייחדה פעולה זו דוקא לחודש שבו מתגלה עניינו של בנימין?

אלא שלפי מה שנתבאר, הרי זהו גופא יסודו של החודש. כי כשם שבנימין מעמיד את החיבור גם בשעת ההסתר, כך השינה מלמדת שגם בשעה שהאדם אינו פועל ואינו מגלה את כוחות חייו, אין פירוש הדבר שנפסקה חיותו הפנימית וקשרו אל מקור החיים.

ואדרבה, יש בכוח האדם להעלות גם את השינה עצמה ולהפכה לחלק מעבודת ה', עד שגם בשעה שכוחותיו הגלויים שובתים ממלאכתם, נשמתו ממשיכה את חיבורה אל העליונים.

וכידוע המעשה המסופר על האריז"ל, שפעם היה ישן ותלמידו רבי חיים ויטאל שמע אותו ממלמל דברי תורה בשנתו. וכאשר התעורר שאלו מה היו הדברים ששמע, והשיב לו האריז"ל, שאילו היה צריך ללמדו את מה שנמסר לו באותה שעה מן השמים, היו נצרכות לכך שבעים שנה.

הרי שאף שהשינה נראית כמצב של הסתלקות כוחות החיים, מכל מקום אצל אדם שזיכך את עצמו והעמיד את כל מציאותו בחיבור אל הקדושה, יכולה גם השינה עצמה להיות זמן של השגה עליונה.

ונמצא שאין השינה בהכרח הפסק של החיים הפנימיים, אלא היא מגלה את ההבדל שבין הופעת החיים החיצונית לבין עצם החיבור אל מקור החיים, שאינו נפסק גם בשעת ההסתר.

האות סמ"ך – בין סתימה וחסרון לבין סמיכה והעמדה

ומעתה נבוא לבאר את הדבר השלישי שנתייחד לחודש כסלו, והוא האות סמ"ך.

הנה מצינו שהפעם הראשונה שנזכרה האות סמ"ך בתורה היא בפסוק (בראשית ב, כא) "ויפל ה' אלקים תרדמה על האדם ויישן ויקח אחת מצלעתיו ויסגר בשר תחתנה". והרי שהאות סמ"ך מופיעה לראשונה בענין בריאת האשה, אשר נעשתה בשעה שאדם הראשון היה שרוי בשינה.

ואין זו שייכות מקרית, אלא יש כאן גילוי של יסוד אחד. שכן בריאת האשה היא עצם העמדת מציאות המקבל לעומת המשפיע, והחיבור שביניהם. ובמובן הפנימי, האשה היא בחינת המקבל, וכנסת ישראל נמשלה לאשה המקבלת מבעלה, וכך ישראל מקבלים את השפעתם מן הקב"ה.

והנה מציאות המקבל יש בה שתי אפשרויות הפוכות. כאשר המקבל עומד בחיבור הראוי אל המשפיע, הרי הוא מגיע לשלימות גדולה, וכמו שנאמר "אשת חיל מי ימצא". ואילו כאשר המקבל מתנתק ממקור השפעתו, הרי עצם כוח הקבלה עלול להתהפך לרעה, וכענין אשת זנונים הנזכרת בספר משלי.

נמצא שאותו כוח עצמו יכול להיות מקור לשלימות עליונה או לחסרון גדול, והכל תלוי בשאלה אם הוא מחובר אל מקורו.

וכן יש לבאר את עניינו של השטן, אשר מצד הופעתו הנפרדת נראה ככוח של רע והתנגדות לקדושה, וכמו שאמרו חז"ל (בבא בתרא טז, א) "הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות". אולם מצד תכלית הבריאה, גם כוח זה נברא כדי להעמיד את האדם בניסיון, שעל ידי התגברותו יוכל להוציא את כוחותיו מן הכוח אל הפועל ולזכות בשלימותו.

וכמו שמצינו בעניינו של איוב, שהשטן ביקש לנסותו, ומתוך כך נתגלתה מעלתו של איוב בעמידתו בניסיון. הרי שכאשר מסתכלים על פעולת השטן בפני עצמה, היא נראית כרעה, אולם כאשר מעמידים אותה בתוך התכלית הכוללת של הנהגת הקב"ה, מתברר שגם היא משמשת את הטוב.

וזהו יסוד גדול: דבר הנראה כחסרון וכרע מצד עצמו, יכול להתגלות כחלק מן השלימות כאשר הוא מחובר אל התכלית העליונה.

ובזה יש להבין את האות סמ"ך, אשר מצד אחד יש בה רמז לכוחות ההסתר והחסרון, ומאידך עצם שמה מורה על סמיכה והעמדה, וכמו שנאמר (תהלים קמה, יד) "סומך ה' לכל הנופלים וזוקף לכל הכפופים".

והנה בגמרא (ברכות ד, ב) מבואר הטעם שאין אות נו"ן בפרשת "אשרי", משום שיש בה רמז לנפילתן של ישראל, ומיד חזר דוד וסמכן ברוח הקודש, שנאמר "סומך ה' לכל הנופלים".

הרי שהאות סמ"ך באה דוקא לאחר בחינת הנפילה, והיא המעמידה את הנופל ומחזירה אותו אל מקומו. ונמצא שאין עניינה של הסמ"ך רק למנוע את הנפילה, אלא לגלות שגם לאחר הנפילה יש כוח של סמיכה המחזיק את האדם ומעמידו.

ובזה יש להבין גם את צירוף האותיות נו"ן וסמ"ך, שהן אותיות "נס". כי הנס מגלה את הכוח העליון הפועל בתוך המציאות גם במקום שבו מצד סדרי העולם נראה שאין אפשרות של הצלה וקיום. וכאשר מתגלה כוח הסמיכה בתוך מצב של נפילה וחסרון, הרי זה עצמו עניינו של נס (ועיין עוד בזה בדברי הבני יששכר).

ומעתה נתבארו שלשת העניינים שנתייחדו לחודש כסלו. שבט בנימין הוא המעמיד את החיבור בין ישראל לקב"ה גם בשעת ההסתר; השינה היא מצב של הסתלקות כוחות החיים הגלויים, אשר גם בתוכו יכול להתקיים החיבור הפנימי; והאות סמ"ך מורה על כוח הסמיכה וההעמדה המתגלה דוקא במקום של נפילה וחסרון.

וכל אלו הם גילויים של יסוד אחד, שאין החושך וההעדר מורים בהכרח על ניתוק ממקור החיים, אלא שגם בתוכם קיים כוח פנימי של חיבור, אשר על ידו אפשר להעלות את החסרון עצמו ולהעמידו כחלק מן השלימות.

ו.

אור החנוכה – גילוי האור הגנוז בתוך החושך והשלמת מידת יעקב

והנה חודש כסלו חל בתקופה שבה הימים הולכים ומתקצרים והלילות מתארכים, והחושך הולך ומתגבר בעולם. וכבר נתבאר שאין החושך רק העדר אור במובן הגשמי, אלא הוא מורה על מצב שבו המציאות אינה נראית בשלימותה, והקשר שבין הנבראים למקורם העליון אינו מתגלה לעין.

ודוקא בחודש זה נקבעו ימי החנוכה, שבהם אנו מדליקים נרות בתוך החושך.

והדבר צריך ביאור, מהו עניינם של נרות החנוכה, ומדוע דוקא בזמן שבו החושך מתגבר מתגלה אור מיוחד זה?

והנה הבני ישששכר מאריך בכמה מקומות לבאר כי אור נרות החנוכה הוא

מבחינת אור הגנוז, אותו אור ראשון שנברא בששת ימי בראשית ונגנז לצדיקים לעתיד לבוא.

והרי האור הגנוז אינו אור גשמי בלבד, אלא הוא האור שבו מתגלה המציאות בשורשה ובשלימותה, קודם שנתהווה ההסתר המאפיין את העולם התחתון. ואם כן, יש להבין כיצד אור זה מתגלה דוקא בימי החנוכה, בזמן שבו ישראל נתונים בחושך ובהסתר.

אלא שזהו גופא חידושם של ימי החנוכה. אין עניינם לבטל את החושך לגמרי ולהחזיר את העולם למצב של גילוי גמור, אלא לגלות שבתוך החושך עצמו קיים אור פנימי שאינו מסתלק לעולם.

כי גם בשעה שהקב"ה מסתיר את פניו מישראל, ואין הנהגתו ניכרת בגלוי, אין פירוש הדבר שנפסק הקשר שבינו לבין עמו. החיבור נשאר קיים בפנימיות, אלא שהוא מכוסה ונעלם מעיני האדם. ונרות החנוכה באים לגלות את אותה נקודת אור פנימית, אשר גם החושך הגדול ביותר אינו יכול לכבותה.

וזהו עניינו של האור הגנוז, שהוא אור שאינו מתגלה בהופעת העולם הרגילה, אלא הוא גנוז בפנימיות המציאות. ובימי החנוכה זוכים ישראל לגלות משהו מאותו אור, עד שגם בתוך מצב של גלות והסתר מתברר כי הקשר עם הקב"ה לא פסק.

ועיין מה שהרחבנו בדבר זה במאמר בפנ"ע בספר מענה יחזקאל בראשית-חנוכה.

בין נס פורים לנס חנוכה

ובזה יש לבאר גם את ההבדל שבין נס פורים לנס חנוכה.

בפורים התגלה שהקב"ה מנהיג את עולמו גם בתוך דרכי הטבע, אף כאשר אין נסים גלויים. שהרי כל המאורעות שבמגילת אסתר נראים מצד עצמם כמאורעות טבעיים, ורק כאשר מצרפים אותם יחד מתגלה ההשגחה העליונה שסיבבה את כולם לתכלית אחת.

נמצא שנס פורים מגלה שגם הטבע עצמו אינו מנותק מן הקב"ה, אלא הוא כלי להנהגתו.

ואולם בחנוכה מתגלה בחינה נוספת ועמוקה יותר. שכן אף בזמן הגלות וההסתר, כאשר לכאורה פסקה ההנהגה הנסית הגלויה, עדיין יש כוח של נס המתגלה בתוך החושך עצמו. לא רק שהטבע מונהג בהשגחה נסתרת, אלא שבתוך המציאות החשוכה מתגלה אור שלמעלה מן הטבע, המורה על החיבור הפנימי שאינו נפסק.

וזהו נס פך השמן, שמעט שמן אשר מצד טבעו לא היה בו כדי להדליק אלא יום אחד, דלק שמונה ימים. הרי שבתוך החסרון עצמו נתגלה כוח של השפעה עליונה, אשר אינו מוגבל על פי המידה הגלויה של המציאות.

וכמו שאומרים "מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך". אין הכוונה שהאור המועט הופך את כל העולם לאור גמור, אלא שאפילו בתוך החושך הגדול יש בכוחו של אור קטן לגלות שהחושך אינו מוחלט, ושעדיין קיימת נקודת חיבור אל מקור האור.

וזוהי עבודת ימי החנוכה, למצוא ולגלות את אותה נקודה פנימית של אור, אשר גם כאשר כל המציאות החיצונית נראית חשוכה, היא ממשיכה להאיר.

המשכת אור החנוכה מחודש בסלו לחודש טבת

ובזה יש להבין ענין נוסף המיוחד לימי החנוכה, שהם מתחילים בחודש כסלו ונמשכים אל תוך חודש טבת.

והנה חודש טבת הוא זמן של התגברות החושך, וכפי שנתבאר בדברי הזוהר בעניינם של חדשי השנה. ואף במאורעות ישראל מצינו שחודש זה קשור לתחילת החורבן, שהרי בעשרה בטבת התחיל המצור על ירושלים, שהיה ראשית המהלך שהביא לחורבן בית המקדש.

והשבט המיוחד לחודש טבת הוא שבט דן, אשר עניינו קשור לבחינת הירודים והנחשלים שבישראל, וכמו שנאמר בו "מאסף לכל המחנות", שהיה מאסף את הנחשלים והנפלטים מן המחנה.

ונמצא שחודש טבת מורה על בחינה עמוקה יותר של חושך והסתר, עד למצב שבו האדם או כלל ישראל עומדים בשפלות ובחסרון גדול.

ודוקא משום כך נמשכים ימי החנוכה מחודש כסלו אל תוך חודש טבת. כי עניינו של חודש כסלו הוא לגלות את כוח החיבור הקיים גם בשעת ההסתר, וזהו כוחו של שבט בנימין. ואולם אין די בכך שהאור יתגלה בתוך החושך של כסלו בלבד, אלא צריך להמשיך אותו גם אל תוך החושך העמוק יותר של טבת.

והרי זו המשכת מידתו של בנימין אל בחינתו של דן. בנימין מעמיד את נקודת החיבור שאינה נפסקת, ועל ידי אור החנוכה מתגלה כי גם מי שנמצא בשפל המדרגה, בבחינת הנחשלים והנפלטים מן המחנה, עדיין אינו מנותק מן הקב"ה, ועדיין יש בו נקודת אור שבכוחה להאיר את חשכתו.

ועל כן אין ימי החנוכה מסתיימים עם סיום חודש כסלו, אלא אורם חודר אל תוך חודש טבת, ללמד שאין מקום ואין מצב שבו פסק לגמרי הקשר שבין ישראל לאביהם שבשמים.

ז.

סיכום: שלימות מידת יעקב המתגלה בחודש כסלו

ומעתה נמצא שכל עניינו של חודש כסלו הוא גילוי שלימות מידתו של יעקב אבינו.

יעקב הוא מידת הרחמים, שהיא עצם החיבור שבין המשפיע למקבל, בין הקב"ה לכנסת ישראל. הוא עמוד התורה, שבה מתקיים החיבור הזה, והוא מידת האמת, המעמידה את ההמשכיות מראשית ועד אחרית. ועל כן תיקן תפילת ערבית, שהיא התפילה הנאמרת בשעת החושך, כאשר העולם הגלוי מסתלק, ונשאר עצם הקשר שבין האדם לקונו.

ואולם שלימות מיוחדת של מידה זו מתגלה בבנימין, שהוא האחרון שבשבטי יעקב, והוא המעמיד את החיבור גם במקום שבו לכאורה אין עוד גילוי של קדושה. הוא השבט שבחלקו נבנה בית המקדש, והוא העומד בראשית המלכות ובשעת גלותה, והוא השומר על נקודת החיבור גם כאשר כל הסדר החיצוני של כלל ישראל נראה כאילו נתבטל.

וזהו גם עניינם של השינה והאות סמ"ך. השינה מלמדת שגם בשעה שכוחות החיים נסתרים אין החיים הפנימיים נפסקים, והסמ"ך מלמדת שגם לאחר הנפילה יש כוח עליון הסומך ומעמיד את הנופל.

ובימי החנוכה מתגלה יסוד זה באור הנרות, שהם בחינת האור הגנוז המאיר בתוך החושך. כי אף כאשר ישראל שרויים בגלות, ואף כאשר אין ניכרת השראת השכינה בגלוי, עדיין נשארת נקודת האור הפנימית, ועדיין מתקיים הקשר הנצחי שבין הקב"ה לכנסת ישראל.

וזהו הלימוד הגדול של חודש כסלו: אין החיבור אל הקב"ה תלוי בכך שהאדם נמצא תמיד במצב של אור וגילוי, ואף לא בכך שכל כוחותיו ומעשיו עומדים בשלימותם. כי גם בשעת חסרון, גם בשעת נפילה, וגם כאשר העולם כולו נראה חשוך, עדיין יש כוח של סמיכה, ועדיין מאירה נקודת האור הפנימית שאינה נכבית לעולם.

ועל ידי שנזכה לגלות את האור הזה בתוך החושך, נבוא לידי ההכרה כי מעולם לא פסק החיבור שבין הקב"ה לעמו ישראל, עד שנזכה לגילויו השלם לעתיד לבוא, בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו, כאשר יתברר לעין כל כי גם בכל שנות ההסתר והגלות היה הקב"ה עמנו, ולא עזבנו ולא נטשנו מעולם.

מאמרי "חסד לאברהם" מהרב אורי יצחקי

התגדלות בתפלה - י"א - היחס בין חלק הבקשה שבתפלה לחלק השבח [ב]

הקדמה - בשבוע שעבר התחלנו לעסוק ביחס בין חלק הבקשה שבתפלה לחלק השבח, ועמדנו על החילוק שבין אמירת שבחי המקום שלא בסדר התפלה שעומדת בפני עצמה, והיא ביטוי לכלות הנפש לקירבת השם הנרצית, לבין אמירת שבחי המקום בסדר התפלה שאינה תכלית לעצמה אלא היא אמצעי והכנה לדבר אחר, והיא הבקשות בסדר התפלה!!! ובמאמר זה נעמיק יותר בשני החלקים והיחס ביניהם.

א. הנה במאמר הקודם הבאנו את דברי הרשב"א הנפלאים בפירושי ההגדות [ברכות דף ל"ב ע"א], מובא שוב בקצרה בהערה1, וכלל העולה מדברי קודשו כי תכלית הקדמת השבחים בתפלה לפני הבקשות הוא כדי שיתיסדו יסודי האמונה בלבבו של המבקש!!

הנה כבר יסדו לנו מצוקי ארץ גדולי בעלי המוסר שעיקר תכלית הבקשות אינן להשגת המבוקש, כי הרי הקב"ה יודע יותר טוב מאיתנו מה חסר לנו ורצונו להיטיב עימנו גדול מרצוננו לקבלת הטובה, אלא עיקר התכלית של הבקשות כדי שיתיסד בלבבנו כי הכל מאת השם!!! כל מה שיש בשמים ובארץ וכל מה שיש לנו ואנו מקבלים בתמידות ובכל עת הכל מידו יתברך, ואין עוד שום כח המשפיע מלבדו ואין שום מעצור בפניו בכל אשר יחפוץ להיטיב או ח"ו בהיפך, הכל בגזירת עליון.

ב. נמצא שבשורשי מעמקי התפלה השלמה, הבקשות והשבחים אחד הם, אלא שחלוקים זמ"ז בצורת הפניה לקב"ה ובצורת קביעת יסודות האמונה בלב המתפלל. ומה שאמרו חז"ל שחלק השבחים יסודו ריצוי לקב"ה, גילו לנו בזה סוד נעלם, כי **קביעת יסודות האמונה בלב האדם ע"י אמירת שבחיו בלשון נוכח, אינה ענין שכלי אמוני, אלא הוא הצורה השלמה של הקשר הישיר עם הקב"ה!!** דכמו שאמירת שבחיו של אדם בפניו לא רק **שמבטאת** קשר ישיר של אהבה אלא גם **יוצרת** קשר זה, כמשל איש ואשתו האוהבים זל"ז כשמשבחים זל"ז מתקשרים בקשר של אהבה עד כלות הנפש, ה"ה הפניה אל הקב"ה בלשון נוכח בשבח והלל על גדלותו ונפלאותיו איננה רק ביטוי של אמיתת המציאות, אלא שבדיבור זה עצמו נוצר קשר אישי עם של אהבה עם הקב"ה.

ג. וע"פ הקדמה זו נעמיד את סדר וצורת התפלה הנרצית כפי מה שתיקנו לנו חז"ל ע"פ המקראות - להקדים שבח לבקשה!! הנה חלק השבח בסדר שמונ"ע2 הוא בג' ראשונות, ויש בו ג' חלקים - ברכת אבות מחיה המתים ואתה קדוש.

הנה מה שבחרו חז"ל הק' אנשי כנה"ג מתקני נוסחי התפלה לפתוח בברכת אבות, יש בזה קצת חידוש לפי המשך דברינו, דלכאורה היה נראה שהשגת התכלית של שבחי המקום בהתיסדות הקשר הישיר עם הקב"ה היתה צריכה להיות בהזכרת שבחים הבאים מתוך חוויות שהאדם חווה בזמה"ז שכוחן גדול יותר להתפעלות הנפש באמירת השבחים, ואילו הזכרת זכות אבות היא חויה רחוקה אצל כל אדם. וכיו"ב יש להעיר גם על שתי הברכות האחרות - מחיה המתים ואתה קדוש, שההתקשרות לחוויות נסתרות אלו הרחוקות קצת מהרגשי האדם יש בה קושי ביצירת הקשר הישיר עם הקב"ה.

ד. אבל באמת כ"ז רק בשטחיות ההשקפה, כי לפי אמיתת הענינים יש בזה עצה עמוקה להתיסדות הקשר עם הקב"ה בצורה העמוקה והחזקה ביותר, והביאור בזה כי כשהאדם עומד בתור יחיד לפני הקב"ה ומשבח אותו בתור פרט קטן מכלל הנבראים, הרי אין הקשר הנוצר בזה עם הקב"ה מבטא את אמיתת ההתקשרות הנרצית עימו יתברך, שהרי הקב"ה קשור בקשר אמיץ עם כל כלל ישראל בבחינת אב ואדון, והתקשרות עימו כחלק מכלל ישראל ולא כאדם פרטי, מלבד שהיא **מבטאת** את אמיתת הקשר, עוד היא **יוצרת קשר חזק ואמיץ יותר**, כמשל החבל העשוי נימין נימין שנארגו יחד ועי"ז הפכו לחבל עבה בל ינותק, כן הקשר של כל אדם פרטי עם הקב"ה כחלק מכלל ישראל הוא יצירת קשר בל ינתק!!

ועוד שהזכרת זכות אבות אינה רק אמצעי לזכות בזכות האבות, אלא היא הדרך ליצירת קשר כדמות הקשר שהיה לאבות הקדושים עצמם עם הקב"ה. נמצא שכשאנחנו מזכירים זכות אבות אנחנו מתקשרים לאבות הק' ומתקשרים לכלל ישראל צאצאי האבות וממשיכים בזה את הקשר הישיר של האבות עם הקב"ה!!!

ה. וכיו"ב בברכת מחיה המתים אין הכוונה רק להזכיר את יסוד האמונה בתחית המתים, אלא אנו מתקשרים עם הנצחיות של הקשר עם הקב"ה, שאינו נפסק בהפסד הגופות אלא הוא מציאות רוחנית נצחית, ואין לך קשר אמיץ וחזק יותר מזה. וכן בברכת אתה קדוש לא רק מזכירים את שבח הבורא יתברך בהיותו קדוש ונבדל ונעלה על כל המציאות הגשמית, אלא מתקשרים עם מציאות זו, וכפי העולה ביחוד מהפרוש השני של הברכה "וקדושים בכל יום יהללוך סלה" שקאי על ישראל [ולא קאי על מלאכי מעלה].

ו. הנה זו הצורה השלמה של אמירת שבחי המקום בג' ראשונות, ובמאמר הבא יתבאר בעז"ה המקום והתוכן של הבקשות בהמשך שמנ"ע בנוסח התפלה הקבועה, וכפי שיסדנו כאן שהמכוון שהוא סדר יצירת הקשר עם הקב"ה.

---

1 וז"ל: ולא ישאל צרכיו עד שיקדים לנפשו תכונת שבחיו יתברך ויכיר ויתבונן שהוא אדון הכל, אין לאחד מן הנבראים אצלו גמול ושאין לו מעצור ולא מניעה בדבר, ואין תחבולה להגיע לדבר נאות ולא לברוח מהפכו בלתי אם יגיע לרצונו יתברך. ואחר שיקבע בנפשו תכונת כוונות אלו יהיה ראוי לשאלת הצרכים, עכ"ל.

2 לאפוקי סדר השבחים בפסוד"ז שנאמר בלשון נסתר והוא הקדמה להקדמה, ואכמ"ל.

לידיעת הקוראים - בנוסף ל"מאמרי חסד לאברהם" המתפרסמים כאן באוסף גליונות, מתפרסמת בכל שבוע בתפוצת מייל שיחה שבועית - "שיחות חסד לאברהם", ביאורים יקרים ויסודות במוסר והשקפה ע"ס פרשת השבוע. הרוצה להצטרף לקבוצה לקבלת המייל ישלח בקשה למייל oriyz5455@gmail.com

מעין גנים

עיונים על פרשיות השבוע
מאת הגאון רבי מרדכי גליס שליט"א
ראש כולל זכרון שמשון ירושלים

אינו דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע

א. (בראשית כה, יט) "ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק", וכבר עמדו הראשונים על טעם מה שהוצרך הכתוב לכפול "אברהם הוליד את יצחק", מאחר שכבר אמר הכתוב "אלה תולדות יצחק בן אברהם" אם כן ברור כי "אברהם הוליד את יצחק", ולמה כפל זאת. ראה בפירש"י [מאגדת בראשית (לז), וכעין זה גם בתרגום יונתן], ובאבן עזרא ורמב"ן ועוד.

התמיהה בענין החילוק שבין תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע

גם בענין דרשת רז"ל ביבמות (סד.), על הכתוב (שם כה, כא), "ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו כי עקרה הוא, ויעתר לו ה' ותהר רבקה אשתו", כפי שהובא בפירש"י, ז"ל: "ויעתר לו", לו ולא לה, שאין דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע, לפיכך [תלה בו הכתוב (רש"י יבמות שם)] "לו" ולא לה. עכ"ל. כבר עמדו רבים, למה לא תתקבל תפלת הצדיק בעצמו, מחמת רשעות אביו, ומה לי מה שאביו בעל עבירה.

ואף אם זו סיבה שתתקבל יותר תפלת הצדיק בן צדיק, עכ"פ גם תפלתו של הצדיק בן רשע עדיין אמורה להתקבל על אף שמתקבלת פחות. וכי עלינו ללמוד מכאן שדוקא כשיש תרתי לטיבותא, גם זכותו וגם זכות אביו, רק אז מתקבלות התפלות1. אתמהה.

מה גם שהט"ז (או"ח סי' נג סק"ג) הבין מדברי הרא"ש בתשובותיו (כלל ד' סי' כב), כפי שהובאו בטור (שם סי' נג) להיפך, דעדיף צדיק בן רשע מצדיק בן צדיק. שכן הרא"ש כתב: שאין מעלת הש"ץ תלוי ביחוס משפחה, דאם הוא ממשפחה בזויה וצדיק, טוב לקרב מזרע רחוקים, שנאמר (ישעיה נז, יט) "שלום שלום לרחוק ולקרוב".

ואמנם המהרש"ל (בהגהות הטור)2 כותב, שמכל מקום אם שניהם שוים, בודאי מיוחס קודם לשאינו מיוחס, כי אינו דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק וכו' עכ"ל. אבל הט"ז חולק עליו וכותב: ולענ"ד נראה מדכתב הרא"ש טוב לקרב מזרע רחוקים, דלשון טוב לקרב משמע שיש ברירה, ואפילו הכי טוב לקרב זה שהוא אינו מיוחס, כדי לקרבו לאותו זרע לשכינה, דרחמנא לבא בעי, ותהיה תפלתו נשמעת יותר מצדיק בן צדיק, וזה נלמד מן הפסוק "לרחוק ולקרוב", כן נראה לי. ע"כ דברי הט"ז שם.

ואף שלענין הלכה צריך לעיין היטב במשנה ברורה (שם סקי"ג), מדברי רבותינו האחרונים בפרטי הלכה זו, ושם כתב שדוקא אם אביו אינו מיוחס, אבל לא אם הוא רשע. אך עכ"פ לפי משמעות דעת הט"ז בשיטת הרא"ש, מה ענין וטעם לכך שנעתר ה' ליצחק מפני שהוא צדיק בן צדיק, ולא לה שהיתה צדיק בן רשע. וצ"ב.

ומלשונו של מהרש"א בחידושי אגדות ביבמות (שם סד.) נראה, כי ענין זה של 'אינו דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע, איננו כלל בכל מקום, אלא דוקא בענין תפלה על עקרות. שכן ז"ל המהרש"א (שם): מ"מ לענין שתהא התפלה מקובלת יותר לבטל גזירת העקרות, קיימא הך סברא כדאמר הכא, שאינו דומה תפלת צדיק בן צדיק וכו'. עכ"ל. וצ"ב מה הנושא המיוחד כאן שבו נאמרה סברא זו.

יסודו של הנצי"ב בטעם היות אמותינו עקרות

ב. ונראה לפרש בעז"ה, בהקדם יסודו של הנצי"ב בהעמק דבר (כה, כא), על הכתוב "ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו כי עקרה הוא, ויעתר לו ה' ותהר רבקה אשתו", בטעם מה שהיו אמותינו עקרות.

הנה כידוע כבר רז"ל בתנחומא (תולדות ט) פירשו טעם לכך, ואמרו: ולמה נתעקרו האמהות, א"ר לוי בשם רבי שילא דכפר תמרתא ורבי חלבו בשם ר' יוחנן, שהיה הקב"ה מתאוה לתפלתם. אמר הקב"ה, עשירות הן נאות הן, אם אני נותן להם בנים אינן מתפללות לפני. ע"כ. ועיי' כעי"ז בב"ר (לך לך פר' מה, ד).

אך הנצי"ב כתב בזה טעם נוסף מעצמו, וז"ל: כי עקרה היא, משום שהיתה מארם, ואחות לבן הארמי, והיה בדרך הטבע שיהיו בניה אכזריים, על כן נתעקרה. והיתה לידתה אחר כך בדרך פלא ונס, וממילא לא היה בטבע הראוי. עכ"ל.

ונתחדש בדבריו יסוד נפלא, כי רק אלה המולידים והיולדות בדרך הטבע, אזי ישנה המשכיות טבעית של אופי ומדות הנמשכים מדורות העבר, וכן מאחי האם [כדברי רז"ל (ב"ב קיז.) שרוב בנים דומין לאחי האם]. אך כאשר מצד הטבע הרי היא עקרה, והתחדשות ההולדה באה אצלה בדרך פלא ונס, אז אין האופי הטבעי והמדות המולדות נמשכים מהדורות הקודמים.

1 וראה בתפארת יהונתן (למוהר"י אייבשיץ, כאן בפר' תולדות).
2 ועיי' עוד בתשובת מהרש"ל (סי' כ) וביש"ש (חולין פ' גיד הנשה סי' יז).

קושיא על יסוד הנז'
וביאור ענין התורשה מהאבות הק'

ג. ולכאורה לפי יסוד זה של הנצי"ב תתעורר קושיא גדולה נגדית, כי הנה ביבמות (סד.): אמר ר' יצחק, מפני מה היו 'אבותינו' עקורים, מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים. ע"כ. הרי כי אבותינו היו ג"כ עקורים, לא רק אמותינו. ואם גם הם היו עקורים, הרי שח"ו לא נמשכים אצלנו מדותיהם ואופים של אברהם אבינו ע"ה, כי לידתו של יצחק לא היתה בהמשך טבעי כדי שיתייחס לטבעו של אביו, וכן של יעקב כלפי יצחק. וצ"ע.

וייתכן לבאר, כי באמת כל ענין התורשה של עם ישראל בני האבות הק', שנובעת מן האבות אברהם יצחק ויעקב, איננה בגדר תורשה טבעית, ואכן אין כאן תורשה של אופי ומדות שנובעת מההולדה הטבעית. היות ובאמת לא היתה כאן הולדה טבעית אלא נסית ופלאית, וכיסודו של הנצי"ב.

אך המורשת שלנו 'בני ישראל' מהאבות הקדושים, היא ענין של השתלשלות רוחנית, מכח זכות האבות והאמהות. כלומר, אין זו תורשה רגילה של טבע האבות ואופים, אלא שמכח 'זכות אבות' הוא שקיבלנו את מורשתנו, שהיא מורשת רוחנית שמתלשלת מגבהם העליון, עד למדרגתנו אנו בכל הדורות.

ודוגמא לדבר, מה שידוע מדברי רז"ל בזוה"ק (ח"א בהשמטות דף רסד.), כי אברהם אע"ה הוא שורש מדת ה'חסד' בתחתונים, ויצחק הוא מדת ה'גבורה', ויעקב הוא מדת ה'תפארת'. כלומר, שאין כאן תורשה של המדות מאבן לבן באופן טבעי כלל, אלא השתלשלות של המדות העליונות דרך האבות הקדושים, ואברהם זכה לכך שהשתלשלות מדת החסד תיעשה כאן בעולם דרכו, ויצחק זכה להשתלשלות מדת הגבורה, כי אין הוא יורש טבעי למדתו של אברהם, ויעקב זכה להשתלשלות מדת הרחמים האמצעית.

כך גם בענין כלל המדות, ושורש האופי היהודי הנובע מכוחם של האבות הקדושים, אין התפשטותם מכח התורשה הטבעית, אלא מכח 'זכות אבות', שבזכותם יש בחינת השתלשלות של המדות הטובות והנעלות, מהם אל צאצאיהם בכל הדורות העתידיים.

יישוב הקושיא עפ"י חידושו של המהרש"א
בכוחה של תפלה

ד. עם זאת, יש בידנו בעז"ה יישוב לקושיא זו גם לפי פשוטם של דברים, כלומר, גם אם ננקוט כי באמת יש בנו תורשה טבעית של מדותיהם של האבות הקדושים ושל אופים, ובכל זאת כאין כאן סתירה ליסודו של הנצי"ב.

ונקדים להביא את הסיפור הידוע מהגמ' בקידושין (כט:) שקרה עם רב אחא בר יעקב. שם מסופר כי היה מזיק אחד רגיל לבא לבית מדרשו של אביי [שהיה רחוק מן היישוב], והוא היה תקיף כל כך - שאף אם היו שנים יחד נכנסים לבית המדרש ביום, היו ניזוקים. וכאשר שמע אביי שרב אחא בר יעקב הגיע לאזור, ביקש שאף אדם לא יתן לו אכסניא ללון, כך שעל כרחו ילון בבית המדרש, ואפשר שמתוך חסידותו ייעשה לו נס ויהרוג את המזיק.

ואכן אף אחד לא הזמינו לאכסנייתו, וכלשון הגמ': על בת בהוא בי רבנן [=בא וישן באותו בית מדרש], אידמי ליה כתנינא דשבעה רישוותיה [=נדמה לו - המזיק - כתנין בעל שבע ראשים]. כל כריעה דכרע [רב אחא ומתפלל על אותו מזיק (רש"י)] נתר חד רישיה [=נשר ראש אחד]. אמר להו למחר, אי לא איתרחיש ניסא סכינתין [=אם לא היה מתרחש נס, הרי הייתם מסכנים אותי]. ע"כ.

ורבינו המהרש"א בחידושי אגדות (שם) תמה בתחילה, היאך הכניס אביי את רב אחא בר יעקב לספק סכנה, מפני שסבר 'שמא' מחמת חסידותו ייעשה לו נס, והרי זה ספק סכנה. וגם אם ייעשה לו נס, הרי מנכין לו בכך מזכויותיו (שבת לב.).

ולכן הוא כותב: דודאי סמך אביי על חסידותו, ושמתוך תפלתו לא יהיה ניזוק ויהרוג את המזיק, ואין זה מיקרי נס. אלא שאמר, דשמא קודם תפילה יתרחש ניסא וינכו לו מזכויותיו, ומשום ספק זה אין למנוע הודאי שיהרוג אותו וכו'. עיי"ש עוד בדבריו בביאור הסוגיא.

הנה ייסד לנו המהרש"א ז"ל, כי מי שזוכה להיות נענה על ידי תפילה, הנה אין זה בחינת נס, אלא כביכול כאילו היה הענין נעשה בדרך טבעית. כלומר, כי הקב"ה הטביע כביכול בעולמו, שיהיו בני האדם נענים על ידי כח התפילה, ועל כן אין ההיענות שעל ידי תפילה נחשבת לנס ופלא. וסמך אביי על כח חסידותו וכח תפילתו של רב אחא בר יעקב.

דוקא תפלת יצחק התקבלה
כדי שתמשך התורשה הטבעית מאביו הצדיק

ה. ובזה חוזרים אנו לענינינו, ליישב את הקושיא הנז'.

אמנם האבות הקדושים גם הם היו עקרים, כמבואר ביבמות (שם). אך עם כל זה היחס שלנו אליהם ואל תורשתם, הרי היא כיחס טבעי, ומדותיהם ואופים של 'בני ישראל', הרי הם תורשה טבעית של האופי והמדות הנעלות שהיו אצל האבות הקדושים. וזאת משום שכח ההולדה שלהם באה להם ע"י חסידותם ותפילתם, וכל הנענה על ידי תפילה, אין זה בגדר נס ופלא אלא כביכול בדרך טבעית, וכדברי המהרש"א הנז'.

ומעתה הרי אדרבה, בכך נתפרש לנו היטב מה שאמרו רז"ל 'אינו דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע', ודוקא בענין הזה של העקרות. כי הצדיק בן צדיק, כיצחק בן אברהם ויעקב בן יצחק, הנה בזה דייקא יש ענין שהתפלה תתקבל, כדי שתהא ההולדה בגדר המשך טבעי של היחס והתורשה.

אך אצל רבקה שהיתה 'צדיק בן רשע', בדוקא לא התקבלה תפלתה, כדי שתהא ההולדה אצלה נחשבת כהולדה בדרך נס ופלא, לא כהמשך טבעי של היחס. וממילא לא ירשו בניה וצאצאיה את מדותיהם ואופים של בתואל ולבן הארמי.

ועל זאת רמזה התורה הקדושה בפתיחת הפרשה, "אלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק", לומר, כי אין אנו מתחילים את הנושא מלידת יצחק - שהיה בנו של אברהם, שזה היה נכון גם אם היתה ההולדה אצל אברהם בדרך נס ופלא.

אלא תחילת היחס אצלנו הוא ממה ש"אברהם הוליד את יצחק", דהיינו שהקשר של היחס הטבעי, אשר ממנו התורשה הטבעית של אופי ומדות, מתחיל אצל עם ישראל מזה ש"אברהם הוליד את יצחק". כי בתפילתו של יצחק 'צדיק בן צדיק' שנתקבלה, חודש קשר ההולדה והיחס - בבחינה טבעית.

דעת חכמה

תולדות
תשפ"ז

מאוצרו הנפלא של הרב יוסף חיים אלבוים שליט"א

לתגובות, וניתו להשיג: Oravsa10@gmail.com

התפילין יסדם יצחק אבינו בבארות

(בראשית כו ו) **וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בִּגְרָר:**

בספר מגלה עמוקות (פרשת תולדות) "גרר הוא סוד תפילין. וכו'. ובמדרש ד' בארות נגד ד' דגלים או שישב כל היום בתפילין, ז"ס וישב יצחק בגרר, יש בתפילין תיבות מנין גרר. ז"ש (איכה א) גת דרך ד', דרשו רז"ל על קצוצי תפילין שמצא על אבן א', וקשה מה ענין זה לתפילין, אלא שתיבות של תפילין הם מנין ג"ת".

ויל"ע מה השייכות שבין תפילין לבין גרר, וישיבת יצחק שם, וענין הבארות ושייכותם לזה.

ג' אבות וג' אותות

והנה, ג' מצוות הן אות, א' מצות מילה, כמ"ש (בראשית פרק יז יא) וּנְמַלְתֶּם אֵת בְּשַׂר עָרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם: ב' מצות תפילין, כמ"ש (שמות פרק יג ט) וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל־יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְקֹוָק בְּפִיךָ כִּי בְּיָד חֲזָקָה הוֹצִאֲךָ יְקֹוָק מִמִּצְרָיִם: וכן בפרשת והיה כי יביאך (שם טז) וְהָיָה לְאוֹת עַל־יָדְךָ וּלְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְקֹוָק מִמִּצְרָיִם: ג' במצות שבת, (שמות פרק לא יג) וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ כִּי אוֹת הִוא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְקֹוָק מְקַדִּשְׁכֶם:

ונראה שיש שייכות, ושהאותות נמשכים מצד האבות וענינם. באופן שג' אותות הם מכוונים כנגד ג' אבות. הנה מצות ברית מילה נצטוה עליה אברהם אבינו, וחוק בשארו שם וצאצאיו חתם באות ברית קודש. מצות שבת מישך שייכא מצד יעקב, שהרי נאמר (ישעיה נח יג) אִם־תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת רַגְלֶךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶיךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג לִקְדוֹשׁ יְקֹוָק מְכֻבָּד וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר: (יד) אָז תִּתְעַנַּג עַל־יְקֹוָק וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל־בָּמֳתֵי בָּאֶרֶץ וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ כִּי פִי יְקֹוָק דִּבֵּר: (שבת קיח.) "אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי, כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים, שנאמר אז תתענג על ה' והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך וגו'. לא כאברהם שכתוב בו קום התהלך בארץ לארכה וגו', ולא כיצחק שכתוב בו כי לך ולזרעך אתן את כל הארצת האל, אלא כיעקב שכתוב בו ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה". היינו שליעקב דייקא נאמר נחלה בלי מיצרים, כי מצידו היא מתנת השבת. ובמדרש (ב"ר יא, ז) "ר' יוחנן בשם ר' יוסי בר חלפתא אמר, אברהם שאין כתוב בו שמירת שבת ירש את העולם במדה, שנאמר (בראשית יג) קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה וגו', אבל יעקב שכתוב בו שמירת שבת, שנאמר (שם לג) ויחן את פני העיר, נכנס עם דמדומי חמה, וקבע תחומין מבעוד יום, ירש את העולם שלא במדה שנאמר (שם כח) והיה זרעך כעפר הארץ וגו'". היינו, שדייקא בנקודה זו נזכרת שביתתו, במה שקבע תחומין והגביל עצמו, ולכן זכה לנחלה בלי תחומין ומיצרים.

אמור מעתה, אות מילה מצד אברהם, ואות שבת מצד יעקב, ואות התפילין מצד יצחק. אכן כבר ביאר הרמב"ן שהיו מקיימים ענין הדברים הגם שלא היה תמיד ממש בכלים ובגבולות שנצטוו ישראל לדורותם, אלא שהשיגו את שורש הענין.

יצחק ואות התפילין

והנה בזה"ק (ח"א כד.) "תְּפִלִּין אִינּוּן עוֹז, דְּאִתְיְיהִיבוּ מֵיְרָאָה, דְּאִיהוּ לִשְׁמָאלָא, וְדָא פַּחַד יִצְחָק דְּתַמָּן כָּל מְקַטְרְגִין סָלְקִין לְמִתְבַּע כָּל דִּינִין, וּבְגִין דָּא (ישעיה סב) וּבְזְרוֹעַ עוּזּוֹ, דָּא תְּפִלִּין".

נראה לפרש הדברים, שביאר מהר"ל, שג' הסימנים של עם ישראל, רחמנים ביישנים וגומלי חסדים הם מצד ג' אבות, חסד לאברהם, רחמים מצד יעקב ובושה מצד יצחק, וביאר (נתי"ע נתיב הבושה) "וכן ירשו מדת הבושה מן יצחק, שהרי מדת הבושה הוא מדת היראה, וכדכתיב למען תהיה יראת ה' על פניכם, וזהו מדת יצחק כי מדתו מדת היראה כדכתיב (שם ל"א) ופחד יצחק היה לי, (שם) וישבע יעקב בפחד אביו יצחק".

ובגמ' (ברכות ל:) אמוראים שהיו נראים שמחים יותר מדאי, וביארו שלא פרקו עול, שהרי 'אנא תפילין מנחנא', ופרש"י "תפילין מנחנא - והם עדות שממשלת קוני ומשרתו עלי". מבואר שהתפילין הם 'יראתו על פניכם לבלתי תחטאו', שבמה שמניחים

מראים עבדות וזוכרים את ה'. דייקא מתוך יראה זו על פניכם גם גורם שיהיה לאחרים יראה מפני ישראל, וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך.

ונראה להסמיך נקודה נוספת, שהנה על שלושה דברים שהעולם עומד, תורה עבודה וגמילות חסדים, ביאר מהר"ל שהם כנגד ג' אבות. גמילות חסדים מצד אברהם, ועבודה מצד יצחק, שנעקד על המזבח לשם עבודה, ונערך תמורו איל, ותורה מצד יעקב 'יושב אהלים'. והנה עתה אין עבודה על ידי קרבנות, אלא התפילה היא העבודה, והנה לשון תפילין הגם שהוא לשון ארמי, מכל מקום יש במשמעו גם לשון תפילה וקישור, כמו נפתולי - נפתלתי.

ובגמ' (ברכות יד:-טו.) "ואמר רבי יוחנן, הרוצה שיקבל עליו עול מלכות שמים שלמה - יפנה ויטול ידיו, ויניח תפילין ויקרא קריאת שמע ויתפלל, וזו היא מלכות שמים שלמה. אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, כל הנפנה ונוטל ידיו ומניח תפילין וקורא קריאת שמע ומתפלל - מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן, דכתיב ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך ה'". מבואר שכך צורת עול מלכות שמים שלימה, תפילין ק"ש ותפילה וכאילו הקריב וכו', דהיינו 'עבודה' שלימה.

לפי דרכנו למדנו, שהתפילין מטרתם וענינם מצד פחד יצחק, ומצד הבושה, ולכן הם מטילים גם מורא על אחרים, ובכך הם עוז לישראל, וכמ"ש (ברכות ו.) "אמר רבי אבין בר רב אדא אמר רבי יצחק, מנין שהקדוש ברוך הוא מניח תפילין - שנאמר נשבע ה' בימינו ובזרוע עזו; בימינו - זו תורה, שנאמר מימינו אש דת למו, ובזרוע עזו - אלו תפילין, שנאמר ה' עז לעמו יתן. ומנין שהתפילין עוז הם לישראל - דכתיב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, ותניא, רבי אליעזר הגדול אומר, אלו תפילין שבראש".

ארבעת הבארות

והנה חפרו ד' בארות שניתן להם שם כאן בפרשה. כמ"ש (בראשית כו יט) וַיַּחְפְּרוּ עַבְדֵי־יִצְחָק בַּנָּחַל וַיִּמְצְאוּ־שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים: (כ) וַיָּרִיבוּ רֹעֵי גְרָר עִם־רֹעֵי יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמָּיִם וַיִּקְרָא שֵׁם־הַבְּאֵר עֵשֶׂק כִּי הִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ: (כא) וַיַּחְפְּרוּ בְּאֵר אַחֶרֶת וַיָּרִיבוּ גַּם־עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שִׂטְנָה: (כב) וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֶרֶת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחֹבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי־עַתָּה הִרְחִיב יְקֹוָק לָנוּ וּפָרִינוּ בָּאָרֶץ: (כג) וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שָׁבַע:

והנה כד נעיין בד' הפרשיות של תפילין, שנים הם מצד יציאת מצרים, 'קדש' ו'היה כי יביאך', והנה במצרים הפך לבם לשנוא עמו, ובתחילה היה רק 'ועבדום' שזה ענין 'התעסקו עמו', שהיה להם עסק עם ישראל. וכנגדם העבודה הזאת לכם, ושמרת את החוקה מימים ימימה, היינו לעסוק בעבודת ה', ובפרט בענינים שהם זכר ליציאת מצרים. הבאר השניה היא כנגד השטנה היינו עצם העינוי, ולכן מדבר על ההבאה לארץ ישראל, שהיא תכלית הריפוי לזה, היינו ארץ טובה ורחבה היפך רעה וצרה הנקראת מצרים.

משם השיגו ענין רחובות. שהיא פרשת והיה אם שמוע, שנאמר בה 'למען ירבו ימיכם על האדמה', כי כאשר שומעים בקול ה' אין מריבה עליה.

ומשם עלה באר שבע, שהיא פרשת שמע. שיש בה ז' מצוות, שהם עיקרי הדת. א' ק"ש, ב' אהבת ה', ג' לימוד תורה, ד-ה' תפילין, ו' מזוזה, ז' היחוד השלם. ואמרו בגמ' שכינה דוד את המילה 'על השמינית', שראה עצמו חסר מז' מצוות, שהם ד' ציצית, וב' תפילין, ומזוזה. ועפי"ז יובן שהסמיכו פרשת ציצית לפרשיות שמע והיה אם שמוע, ששניהם באים להעמיד את המצוות הללו כשבעה, באר שבע.

עכ"פ מבואר שיצחק העמיד יסוד ד' פרשיות של התפילין בהנך בארות. ואפשר ש'אחוזת מרעהו ופיכל שר צבאו', הם ב' התפילין, כנגד היד הוא לשון אחוזת מרעהו, כי היד היא מסמלת את כח הזרוע, וזהו לשון 'אחוזה' שאוחז בידו ובחזקה, אולם לישראל הוא כחותם על זרועך. ופיכול שר צבאו, ששר הצבא עיקר כחו בפיו, שאומר כל, וזהו כנגד המח והנשמה שבמח, שכשם שהראש מנהיג את הגוף כך גם שר הצבא את צבאו.

סדר הפרשיות שונה

והיה מקום לומר בהיפך, שפרשת שמע כנגד רחובות, ואילו פרשת והיה אם שמוע כנגד באר שבע. שבפרשת שמע הרחיב בששה מצוות שהם הדביקות וממשלת קונו עליו. אולם בפרשת והיה אם שמוע הגיע לדרגת שבעת המצוות שבהם מסובב את המזבח ומקריב עליו קרבן. שנוסף גם ענין הציצית שגם הם ד' בארות המשפיעים שפע קודש על האדם. שלכן אנו סומכים פרשת ציצית יחד עם קריאת שמע. שבשלמא פרשיות שמע וכן והיה אם שמוע נזכר בהם להדיא 'ודברת בם', אולם פרשת ציצית לא נזכר בה חובת אמירה בכל יום, וחכמינו בקדשם השכילו על דבר אמת שהם חלק מענין ק"ש בכל יום. אלא שמאחר שיש כאן 'קבלת עול מלכות שמים שלימה', וכולם הם 'לזכרון', וכשם שהתפילין הם לזכרון בין עיניך, ולמען תהיה תורת ה' בפיך, כך גם הציצית וראיתם אותו וזכרתם כל מצוות ה', וכשם שהתפילין לראיה 'וראו כל עמי הארץ, כך גם הציצית. נמצא שכאן עלתה הבאר והפכה לבאר שבע, שהם ז' מצוות המקיפים את האדם, חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם. (ע' מנחות מג: ודוק).

בס"ד

עמק השבוע

גליון קמ

פרשת תולדות תשפ"ז והימים שסביבותי'ה

עיונים וביאורים במהות ימי השבוע
מאת הרה"ג ר' ראובן מלך שווארץ שליט"א
מחבר סדרת הספרים גינת ראובן, עמקי ראובן, מנחת ראובן ומעיינת ראובן

שנה ג

חדשי מרחשון וכסלו
נבחרו להיות פעמים מלאים ופעמים חסרים

עיין ברמב"ם בהל' קידוש החודש פ"ח דאיתא וז"ל חדשה של לבנה תשעה ועשרים יום ומחצה ותשצ"ג חלקים כמו שביארנו ואי אפשר לומר שראש החדש יהיה במקצת היום עד שיהיה מקצת היום מחדש שעבר ומקצתו מהבא שנאמר עד חדש ימים מפי השמועה למדו שימים אתה מחשב לחדש ואי אתה מחשב שעות, לפיכך עושין חדשי הלבנה מהן חדש חסר ומהם חדש מלא חדש חסר תשעה ועשרים יום בלבד ואע"פ שחדשה של לבנה יתר על זה בשעות וחדש מלא משלשים יום ואף על פי שחדשה של לבנה פחות מזה בשעות כדי שלא לחשב שעות בחדש אלא ימים שלמים, אילו היה חדשה של לבנה תשעה ועשרים יום ומחצה בלבד היו כל השנים חדש מלא וחדש חסר והיו ימי שנת הלבנה שלש מאות ארבעה וחמשים ששה חדשים חסרים וששה חדשים מלאים אבל מפני החלקים שיש בכל חדש וחדש יתר על חצי היום יתקבץ מהן שעות וימים עד שיהיו מקצת השנים חדשים חסרים יתר על המלאים ובמקצת השנים חדשים מלאים יתר על החסרים וכו', סדר החדשים המלאים והחסרים לפי חשבון זה כך הוא תשרי לעולם מלא וחדש טבת לעולם חסר ומטבת ואילך אחד מלא ואחד חסר על הסדר כיצד טבת חסר שבט מלא אדר חסר ניסן מלא אייר חסר סיון מלא תמוז חסר אב מלא אלול חסר ובשנה המעוברת אדר ראשון מלא ואדר שני חסר, נשארו שני החדשים שהן מרחשון וכסלו פעמים יהיו שניהם מלאים ופעמים יהיו שניהם חסרים ופעמים יהיה מרחשון חסר וכסלו מלא ושנה שיהיו בה שני חדשים אלו מלאים היא שנקראו חדשיה שלמים ושנה שיהיו בה שני חדשים אלו חסרים נקראו חדשיה חסרין ושנה שיהיו בה מרחשון חסר וכסלו מלא נקראו חדשיה כסדרן. עכ"ל. (ועיין בכוזרי דאיתא וז"ל אמר הכוזרי למה לפעמים מרחשון וכסליו שניהם מלאים או שניהם חסרים או כסדרן חשון חסר וכסליו מלא, אמר החבר מפני התש"צגין, שהן שלושת רבעי שעה וכך אזכירם לעתיד ושלושת רבעי שעה יתרות בכל חודש עולין לסוף השנה קרוב לתשע שעות וכשמתחברין שעות של שתים ושלוש שנים, שהן קרוב ליום אחד, מוסיפין אותן על חדש חשון, ונעשה גם כן לתקן חגי שנה הבאה, כדי שלא יפול ראש השנה בימי אד"ו ולא פסח בבד"ו וכו'. עכ"ל.) הרי מבואר דסוף חודש מרחשון הוא אחד מהדברים שאינם קבועים בכל שנה, דיש שנים שיש בחודש מרחשון כ"ט ימים ויש שנים שיש בו ל' ימים (וכן סוף חודש כסלו אינו קבוע).

[עיין בתשובות הראב"ן סימן מ"ח דאיתא וז"ל ועל המחילה שכתב בה בב' בשבת בז' מרחשון ואתם רוצים להכשירה מדתנן אחד אומר בב' בחודש ואחד אומר בג' בחודש עדותן קימת לפי שזה ידע בעיבור של חדש שלפני זה ולהכי אמר בב' בחודש וזה שאמר בג' לא ידע בעיבורו והיה מונה יום ל' של חודש שעבר לחודש זה ולהכי אמר ג', הני מילי בדורות הראשונים שהיו מקדשין את החודש ע"פ הראייה ולא היה גלוי לכל מתי קידשו ב"ד את החודש אם ביום ל' ואם ביום ל"א ולהכי אמרינן טעה, אבל בזמן הזה שדבר גלוי הוא שהחדשים אחד מלא ואחד חסר אם טעו לאו טעות הוא אלא שקר, אבל אם טעו בכסליו שהיה כתוב בב' בשבת שהוא ז' בכסליו ודאי תלינן בטעות, משום שמרחשון פעמים מלא ופעמים חסר ויכול לומר סבור הייתי שמלא היה מרחשון וטעיתי, וה"מ אם לא היה בעיר דלא ידע אם עשו ר"ח כסליו ב' ימים או יום אחד, אבל אם היה בעיר דידע דעשו כסליו יום אחד הרי גלוי כיון דעשו כסליו יום אחד שמרחשון חסר הוא ואינו טעות אלא שקר. עכ"ל. ועיין במשנה ברורה סימן נ"ה ס"ק מ"ה דאיתא וז"ל מי שנולד ביום ראשון בר"ח כסליו והיו אז ב' ימים ר"ח ובשנת י"ג היה חשון חסר וכסליו אינו אלא יום אחד ר"ח אעפ"כ אינו נעשה בר מצוה עד ר"ח כסליו, ומי שנולד בר"ח כסליו ולא היה רק יום אחד ר"ח ובשנת י"ג היו שני ימים ר"ח נעשה בר מצוה ביום א' דר"ח. עכ"ל. ועע"ש בסימן תקס"ח ס"ק מ"ב דאיתא וז"ל מי שמת אביו ביום ראשון דר"ח כסליו ולשנה הבאה היה חשוון חסר ור"ח כסליו אינו אלא יום אחד צ"ע מתי יתענה אם בכ"ט לחשוון שהוא יום א' לפני ר"ח כסליו דהא לעולם יום שני עיקר שמונין למועדות משני וא"כ היה יום פטירת אביו יום אחרון מחודש חשוון וגם עתה יקבע ביום אחרון לחודש זה או נימא דעכ"פ הוי שם ר"ח עליו ולכן יקבע יום היא"צ עתה ג"כ בר"ח ולא להתענות בו דהא אין מתענין בר"ח כדלקמיה אלא להדליק בו נר ולומר קדיש, ומסיק המ"א דאם שנה ראשונה למיתת אביו השנה היא חסרה וכמש"כ וא"כ עדיין לא הוקבע הענין עליו בנדר יקבע היא"צ בכ"ט לחודש חשוון וכמש"כ הטעם אבל כששנה הראשונה היא ג"כ מלאה א"כ צריך ליקבע היום בר"ח ולכן אף בשנים הבאים אחריהם אף שהם חסרים יקבע בר"ח, ויש מאחרונים שסוברין דלעולם יקבע בר"ח והעולם נוהגין כהמ"א. עכ"ל.]

למה בחרו במרחשון וכסלו לעשותם פעמים חסרים ופעמים מלאים

הנה יל"ע למה בחרו במרחשון וכסלו במיוחד לעשותם פעמים חסרים ופעמים מלאים.

עיין בשט"מ במס' ערכין דף ט ע"ב בהשמטות שהביא שהרא"ש עמד בזה וז"ל מרחשון וכסלו וכו' פעמים וכו' מפני שהן רחוקים מן המועדות וישמעו תיקון החדשים ולא יבאו לידי קלקול המועדות וא"ת ויעשו כן מתשרי ומרחשון כמו שהיו עושין מניסן ואייר כדי שיהא רחוק יותר מן המועדות וי"ל מפני שאלת הגשמים דפליגי במס' תענית איכא מ"ד בג' מרחשון שואלין ואיכא מ"ד בשבעה בו ואתי למטעי ביה שלא ידעו אם היה תשרי מלא או חסר. עכ"ל.

ועיין במפרש על הלכות קדוה"ח שם דאיתא וז"ל ואם תשאל מפני מה היה זה השינוי באלו השני חדשים ולא בזולתם והתשובה שמוטב לתקן השנה מתחלתה כדי לידע סידורה ותחלת חדשי השנה אחר תשרי הם אלו השני חדשים, ולא יתכן להוסיף בתשרי ולא לגרוע ממנו לפי שיש בו צומות ומועדים וא"א לשנות בתוספת או בגרעון. עכ"ל.

ועיין בלבוש באו"ח סי' תכ"ח דאיתא וז"ל והטעם שאנו מחסרין או ממלאים אלו השני חדשים מרחשון וכסליו ולא שנים אחרים מפני שכוונתינו לחסר או למלאות החדש הראשון שנוכל בשנה כדי שלא ישתכח הדבר אם נניחנו עד סוף השנה ונצטרך למלאות אדר או לחסרו ולא יהיה רק כ"ח יום דבלאו הכי אינו אלא כ"ט כמו שנתבאר ומניסן עד אלו החדשים שהם אחר תשרי לא נוכל לא לחסר ולא למלאות חדש אחר שהרי מפסח עד העצרת שהוא צריך להיות ששה בסיון שהוא יום מתן תורה אנו צריכין לספור נ' יום א"כ אין אנו יכולים למלאות אייר או לחסר ניסן שא"כ יהיה עצרת ז' בסיון או ה' בסיון ומעצרת עד יום כיפור לא נוכל למלאות או לחסר חדש אחד כדי שיהיה ג' פעמים ארבעים יום מעצרת עד יום כיפור כנגד ג' פעמים ארבעים יום שעמד משה בהר וירד ביוה"כ עם הלוחות שנתכפר להם מעשה העגל וקבע אותו הש"י ליום סליחה ומחילה לדורות ותשרי אי אפשר לחסרו מפני שהוא מלך ויש בו המועדים ונקרא חדש האתנים לפיכך אי אפשר למלאות או לחסר חדש אחר אלא אחד מאלו השנים שהם הראשונים. עכ"ל.

ועי' בספר שקל הקודש על הלכות קדוה"ח שם שהביא עוד טעם בשם כמה מפרשים וז"ל מרחשון וכסלו וכו' שאם יעשו מרחשון וכסלו א' מלא וא' חסר א"כ אם ר"ה יהי' בשבת יחול עשרה בטבת בשבת ויצטרכו להתענות בשבת דכתיב ביה בעצם היום הזה וא"א לדחותו כמש"כ הב"י באו"ח סי' תק"נ בשם האבודרהם ולכן השאירו מרחשון וכסלו שיוכלו לשנותם. עכ"ל.

עוד ביאורים בזה השייכים להתקופה לפני חנוכה

הנה יש להוסיף עוד ביאור בהא דבחרו דוקא במרחשון ובכסלו לעשותם פעמים חסרים ופעמים מלאים.

דהנה עיין במעשה רוקח על הרמב"ם פ"ג מהל' חנוכה שהביא בשם מדרש דגזירת היונים היתה על ג' דברים, שבת מילה וראש חודש. ועיין גם במגילת אנטיוכוס דאיתא בזה"ל אנטיוכוס אמר עתה בואו ונעלה עליהם ונבטל מהם את הברית אשר כרת להם שבת וראש חודש ומילה, וכן בהמשך איתא (דאנטיוכוס אמר לבגריס הרשע) באו ונעלה עליהם ונבטל מהם הברית אשר כרת להם אלהיהם שבת וראש חודש ומילה, אז בגריס הרשע וכל מחנותיו באו לירושלים ויהרוג בהם הרג רב ויגזור בה גזרה גמורה על שבת ראש חודש ומילה, בהיות זה כאשר היה דבר המלך נחפז מצאו איש אשר מל בנו ויביאו האיש ואשתו ויתלו אותם כנגד הילד, וגם אשה אשר ילדה בן אחרי מות בעלה ותמל אותו לשמונה ימים ותעל על חומת ירושלים ובנה מהול בידה, ותען ותאמר לך אומרים בגריס הרשע אתם חושבים לבטל מאתנו הברית אשר כרת עמנו ברית אבתנו לא נבטל ממנו שבת ראש חודש ומילה מבני בנינו לא יוסר. וכן בהמשך איתא ויען בגריס ויאמר לאנטיוכוס המלך אתה המלך שמת ציווי לבטל מן היהודים שבת ראש חודש ומילה מרמה גדולה ומרד בתוכה. ע"כ. הרי מבואר כמה פעמים כנ"ל דגזירת אנטיוכוס היתה על שבת ראש חודש ומילה. וכן עי' בספר פרי צדיק פרשת מקץ אות י' דאיתא וז"ל איתא בכתבי האריז"ל דהיונים רצו לבטל מישראל חודש שבת ומילה ומרומז בראשי תיבות חש"מ. עכ"ל.

הרי מבואר דהענין דקידוש החודש הוא אחד מהדברים העיקריים שעליו נלחמו יון עם כלל ישראל. וא"כ יש לומר בחרו בהני ב' חדשים שקובעים הזמן דחנוכה להניחם כעין קידוש ע"פ הראי', דפעמים מלא ופעמים חסר, דקידוש ע"פ הראי' הוא הקידוש החודש העיקרי.

עוד י"ל בזה, דהנה עיין באור תורה להגריא"ח (אות ע"ח) דאיתא וז"ל ידוע שכלל ישראל הם כגוף אחד בעל אברים רבים, וכלם מחברים זה לזה, ולכן כל ישראל ערבים זה בזה, כמו באדם אם כואב לו אבר אחד מרגיש הכאב בכל גופו, על ידי רוח החיים שבלב, בשולח חיים דרך גידים ודופקים שבו, וחוזרים בכל פעם כלם ללב, ועיני ישראל הם הסנהדרין וזקנים המתמנים עליהם, להשגיח בכל פרטיהם ולהנהיג כל הגוף לשומרם מידי הזק ולקרב להם התועלת, ולכן כתיב והיה אם מעיני העדה וכו' והם נמשלים לבריכות מים המשקים את השדה, כך הם משפיעים תורה לכל ישראל להורות להם דרך חיים, מה הבריכות אין אדם יודע מה שבתוכם וכו', כי באמת חכמת התורה עמוק עמוק, והוא למעלה מגדר שכל האנושי, וכל חכמות חיצוניות זולתם כאין נגדה, וכמו שנאמר כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים, רצה לומר לנגד עיני שאר אמות, היינו החכמים היותר גדולים שבהם, שמכונים בשם עינים מטעם שנתבאר, והוא כמו שאמרו רז"ל איזהו חכמה שהיא לעיני העמים, זו חשבון תקופות וכו', וכמו שהאריכו בזה המחברים, שכל חכמי האמות הודו בזה לחשבון העבור המסור בידינו, "מאי"ב תשצ"ג", **שאי אפשר לידע דבר זה רק על פי נבואה ורוח הקדש**, ובזה יודע שאי אפשר לעמוד על דעתם של חכמים, שחכמת התורה היא חכמה שאין לה סוף ולא תכלית כלל, וזה שאמרו וכו' שנגמרים בעצה וכו', כמו שאמרו בפרק אין דורשין, יועץ, זה שיודע לעבר שנים ולקבוע חדשים. עכ"ל. וכן עיין בהקדמה לס' ערוה"ש חלק חו"מ דאיתא וז"ל כבר אמר אחד מגדולי חכמי יון שחישוב המולד לישראל הוא אות ומופת על הנבואה בישראל. עכ"ל.

הנה לפ"ז נמצא דקידוש החודש מביא לידי ביטוי הא דחכמת התורה היא חכמה מיוחדת למעלה מחכמת האומות, וא"כ מבואר דקידוש החודש מביא לידי ביטוי הא דחכמת התורה היא למעלה ממערכת הטבע.

[הנה חוץ מעצם החכמה דקידוש החודש דהיא למעלה מן הטבע יש עוד נקודה בחכמת קידוש החודש דהיא למעלה מן הטבע, והיינו זה דחכמת קידוש החודש מוכיח דכלל ישראל הם בפועל למעלה מן הטבע, וד' נתן להם הכח לשלוט על הבריאה, וכמו שמביאים המפרשים מהירושלמי בכתובות בביאור הפסוק בתהלים נ"ז:ג' "אקרא לאלוקים עליון לקל גומר עלי" שדרשו בתולה בת ג' שנים ויום א' אין בתוליה חוזרים נמלכו ב"ד לעבר השנה בתוליה חוזרים, שבזה בא לידי ביטוי שליטת ישראל על הטבע בכח התורה. ועיין בספר ימי חנוכה מאמר כ"ג דאיתא וזת"ד בטור בסי' תי"ז מבואר דהי"ב ראש חדשים הם כנגד י"ב שבטים, ונראה בביאור הדברים דהנה יעו' בילקוט שמעוני פ' וישב רמז קמ"ג דאיתא אמר יעקב הרי נפרצה ברית השבטים כמה יגעתי להעמיד י"ב כל מעשיו של הקב"ה כנגד י"ב שבטים י"ב מזלות י"ב שעות ביום י"ב שעות בלילה י"ב חודשים י"ב אבנים באפוד הרי נפרצה ברית השבטים, ועי' בשיח יצחק להגריא"ח ז"ל בדרוש לפ' זכור דאיתא ודע ענין גדול שהוא ית' ברא כל עולמו עליונים ותחתונים הכל בסדר א' שכמו שברא י"ב מזלות להנהיג העולם התחתון בסידור טבעי ושמש וירח הם הכוללים כל הי"ב מזלות והם בבחינת מלכים ומשרתים כמו כן הוא בכל עולם ועולם לפי ערכו ומעלתו וכן בשורש השורשים י"ב צירופי שם הוי"ה וכו', ומבואר די"ב מזלות הם שורש הנהגת העולם התחתון בסדור הטבעי ושורשם בי"ב צירופי שם הוי"ה, ועיי"ש בדרשה לשבת בשלח דאיתא וכו' כי י"ב הוא כלל הנבראים בגבול ומדה, שהם שש קצוות, והם מתחלקים לי"ב גבולי אלכסון, ולכן הם בכסא ע"ב מלאכים, י"ב ע"ג השרשים כידוע, ששים הם תחתיהם, וכולם ממונים להנהיג העולם בהנהגה טבעיית, ולכן מהם מתחלקים למטה ע"ב אומות, שבעים אומות, ועשו וישמעאל על גבם שהם כוללים כולם ותופסים כל הישוב, וכמו כן תמצא באותיות התורה שבהם נברא כל העולם, ובהם תלוי הנהגתם, הם י"ב ושישים, כי ה' אותיות מנצפ"ך במלואם, מ"ם, נו"ן, צד"י, פ"א, כ"ף, הם י"ב אותיות, כי ה' אותיות אלו הם השרשים לכל האותיות כידוע, ושאר כ"ב אותיות במלואם, הם ששים אותיות, ולכן לנגד זה נמצא בישראל ע' נפש עם יעקב, ועם אברהם ויצחק הם ע"ב, כמ"ש רבינו בכ"מ, וי"ב שבטים הם הכללים, וכמ"ש "יצב גבולות עמים למספר בני ישראל", ועי' גם בדבריו בהגדה של פסח בביאור שנים עשר מי יודע הם י"ב מזלות בעולם וי"ב איברים פנימיים שבנפש שהוא נגד י"ב חדשי השנה שהוא ית"ש ברא עולמו ע"י אותיות התורה והם מתחלקים לג' וז' וי"ב וכמ"ש בספר יצירה ג' אמ"ש נכד ג' יסודות אר"מ וז' כפולות בג"ד נגד ז' כוכבי לכת וי"ב פשוטים כנגד י"ב מזלות, ולכך ע"י התורה יכולין לשנות כל הנבראים כרצונם שכולם תלויים בה ונגד זה הם י"ב שבטים בישראל כמ"ש יצב גבולות עמים למספר בני ישראל שהם כלל כל העולם ומתחלקים ג"כ לג' ז' וי"ב ג' אבות ז' רועים י"ב שבטים שהם עמודים שהעולם עומד עליהם ונגד זה יש י"ב צירופים של שם הוי"ה שכל חודש וכל מזל וכל שבט וכל אבר בנפש יש בו צירוף אחר שמו ית' נקרא על ישראל והוא קיום העולם וכן הם שעות ביום כל א' יש בו צירוף אחר וכן י"ב אבנים שבחושן ונשא אהרן את שמות בנ"י על לבו לפני ד' לזכרון שע"י השכינה שורה בישראל והם עולים למעלה מהמזל והוא ענין אורים ותומים שבו היו נשאלין ומתיעצין ומתנהגין כל דבר ע"פ מעשיהן והם י"ב עמודים שהעולם עומד עליהם כמ"ש בפ' אין דורשין וכו', הרי מבואר מכל דברי הגריא"ח דכל סידורו של העולם התחתון בסידורו הטבעי הוא במספר י"ב שעל זה מורה י"ב מזלות י"ב שעות ביום י"ב שעות בלילה י"ב חדשים י"ב גבולי אלכסון וכנגדם באו י"ב שבטים במנין י"ב לומר שכל סידור העולם נמסר לישראל שהם י"ב שבטים שבכח התורה שניתן להם נמסר להם כל סידור העולם הטבעי, וזהו שורש הענין שר"ח בא כנגד י"ב שבטים שכל ענין החדשים שהוא י"ב הוא במהלך הכללי שכל ענייני עוה"ז סידורו והנהגתו הוא במהלך של י"ב וכנגדו עמדו י"ב שבטים שנמסר להם כל סידור העולם והנהגתו ולכן י"ב שבטים הם כנגד י"ב חדשים שהם הפועלים סידור העולם והנהגתו שהוא בי"ב, ולכן מועד של ר"ח שבא על סדר ההתחדשות הנהגת העולם בכל חודש וחודש במהלך של י"ב חדשים הוא מכח י"ב שבטים שהם היסוד ושורש לסדר ההנהגה הטבעית של העולם שהוא במהלך של י"ב חודשים, די"ב חודשים שהם עיקר ההנהגה הטבעית של העולם נמסרו לי"ב שבטים, ועיין בפ' בראשית (א':י"ד) דכתיב "ויאמר אלקים יהי מארות ברקיע השמים להבדיל בין היום ובין הלילה והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים" ופרש"י וז"ל "ושנים" לסוף שס"ה ימים יגמרו מהלכתן בי"ב מזלות המשרתים אותם והיא שנה, וכתב שם הגור ארי' וז"ל אף על גב שמהלך החמה דוקא הוא שס"ה יום, והירח אין מהלכה שס"ה, רק בכל חדש הירח מסבב י"ב מזלות מה שהחמה מסבבת בשס"ה יום, נקט כאן שס"ה יום מפני החמה שמהלכה יותר מאוחר, והיא שגומרת מהלך שלה לסוף שס"ה יום, ומבואר דהשמש והירח שהם השולטים בעולם (כדכתיב בהלל הגדול וכמו שביאר המהר"ל בחידושי אגדות בסנהדרין דף ק"ו ובגור ארי' פ' פנחס כ"ט:ט"ו) מסובבים י"ב מזלות והחמה מסובבת בכל שנה י"ב מזלות והירח מסובב בכל חודש י"ב מזלות, והנה לפי כל הנתבאר נמצא דסיבוב הלבנה שבכל חודש מסביב לי"ב מזלות המשרתים אותה הוא היסוד לכל הנהגת העולם בסידורו הטבעי שהרי החמה והלבנה הם השולטים והמושלים בעולם והמזלות הם המשרתים להנהגתם וכן הבאנו גם לשון הגריא"ח שבארא י"ב מזלות להנהיג עולם התחתון בסידור טבעי ושמש וירח הם הכוללים כל הי"ב מזלות והם בבחינת מלכים ומשרתים ונמצא דסיבוב החמה והלבנה מסביב למזלות הוא היסוד לכל הנהגת העולם בסידורו הטבעי. עכת"ד.]

והנה למה גזרו יון דוקא על הג' דברים הנ"ל חודש שבת ומילה. ויש ללמוד הייחוד של הני ג' דברים מלשון המגילת אנטיוכוס הנ"ל "נבטל מהם הברית אשר כרת להם אלהיהם שבת וראש חודש ומילה". הרי דהני ג' דברים הם "הברית אשר כרת להם אלהיהם". והנה בשלמא במילה ובשבת הענין ד"ברית" הוא מפורש בתורה, במילה כתיב (בראשית י"ז:י"א) ונמלתם את בשר ערלתכם והיה לאות ברית ביני וביניכם, ובשבת כתיב (שמות ל"א:ט"ז) ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם (ואין מצוות אחרות שנקראו ברית, ואף דמלח בקרבנות ומעשה שתי הלחם נקראו ברית, אבל הני מוטלות רק על הכהנים), אבל איפה מצינו דראש חודש נקרא ברית. וראיתי בספר ימי חנוכה (שם) שהסביר הענין ד"ברית ראש חודש" ע"פ הנתבאר, די"ל שיש בראש חודש בחינת "ברית" משום דהרצון של יון לבטל ראש חודש הוא רצון לבטל תורה מישראל ותורה בודאי נקראת ברית כמו שנא' בירמי' (ל"ג:כ"ה) אם לא בריתי יומם ולילה חוקת שמים וארץ לא שמתי, והאי קרא קאי אתורה כמבואר בגמ' נדרים דף לב ע"א. ויש להוסיף דהנה עיקר ההתנגדות של יון היתה נגד תורה שבע"פ כדמבואר בכ"מ, ולפ"ז מובן למה התנגדו דוקא לקידוש החודש, שהרי כח התורה שמתגלה בקידוש החודש הוא כח התורה דתורה שבע"פ, שהרי הכח לקדש חדשים הוא הכח שנמסר לב"ד הגדול שבירושלים, וכבר כתב הרמב"ם בריש הל' ממרים ב"ד הגדול שבירושלים הם עיקר תורה שבע"פ, והרי שכח התורה של ישראל לקדש חדשים הוא כח התורה דתורה שבע"פ, ובמה שבאו יון לבטל מהם קידוש החודש באו לבטל את כח התורה דתורה שבע"פ שמתגלה ע"י קידוש החודש.

הנה מבואר בדברי הגריא"ח הנ"ל (בפ' אור תורה) דהתשצ"ג חלקים הם מעיקרי המופתים דקידוש החודש בכלל ישראל, שלזה התנגדו יון. וא"כ א"ש שבהני שני חדשים, הקובעים הזמן דחנוכה והמלחמה נגד יון, שמוסיפים וגורעים מהחדשים כדי להתייחס להני תשצ"ג חלקים. והוא נפלא.

דעת תורה

מרן ראש הישיבה הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א

בְּקַחְתּוֹ את רבקה בת בתואל הארמי וגו' אחות לבן הארמי לו לאשה [כ"ה, כ']

יש לומר הביאור בזה, על פי דברי רש"י בסוף הפרשה, על הפסוק 'ויקח את מחלת בת ישמעאל בן אברהם אחות נביות', דממשמע שנאמר 'בת ישמעאל', איני יודע שהיא 'אחות נביות', אלא ללמדנו, שמת ישמעאל מִשֶּׁיָּעֲדָהּ לעשו, קודם נשואיה, וְהִשִּׂיאָהּ נביות אחיה, ע"כ. ומקורו בגמ' מגילה דף י"ז ע"א. והכא נמי בא הכתוב ללמדנו, שמת בתואל מִשֶּׁיָּעֲדָהּ ליצחק, קודם נשואיה (וכמבואר בדברי רש"י בסוף פרשת חיי שרה, על הפסוק 'ויאמר אחיה וְאִמָּהּ', שבתואל היה רוצה לעכב, ובא מלאך והמיתו), וְהִשִּׂיאָהּ לָבָן אחיה.

וירא אליו ה' ויאמר אל תרד מצרימה וגו' [כ"ו, ב']

עיין בפירוש רש"י, שהיה בדעתו לרדת למצרים, כמו שירד אביו בימי הרעב, אמר לו 'אל תרד מצרימה, שאתה עולה תמימה, ואין חוצה לארץ כדאי לך', ע"כ.

והנה בפירוש רש"י בסוף פרשת וירא, על הפסוק 'כי עתה ידעתי', הביא דברי המדרש שם, אמר רבי אבא, אמר לו אברהם - אפרש לפניך את שיחתי, אתמול אמרת לי 'כי ביצחק יקרא לך זרע', וחזרת ואמרת 'קח נא את בנך', עכשיו אתה אומר לי 'אל תשלח ידך אל הנער'. אמר לו הקדוש ברוך הוא - 'לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה' (תהלים פ"ט), כשאמרתי לך 'קח', מוצא שפתי לא אשנה, לא אמרתי לך 'שחטהו', אלא 'העלהו', אסיקתיה, אחתיה, עכ"ל. ואשר לכאורה מבואר מזה, שכל הציווי לאברהם היה רק להעלותו על גבי המזבח, ולא נאמר לו לשוחטו כלל, ואם כן הרי לכאורה הדין נותן שמכיון שהעלהו אברהם ליצחק על גבי המזבח נעשית מצוותו, שהרי זהו כל דינו ומצוותו, להעלותו על גבי המזבח, ומכיון שהועלה על המזבח כבר נתקיים בו דין העלאתו, ותו ליכא ביה שום דין ומצוה נוספים, וכיון דנעשית מצוותו, שוב ליכא ביה דין 'עולה'.

אכן ידוע מה שביאר הגר"ח, דלכאורה אחר שאמר לו הקדוש ברוך הוא 'אל תשלח ידך' וכו', והוסיף לו, לא אמרתי לך 'שחטהו' אלא 'העלהו', אם כן כל המצוה היתה 'העלאה' ותו לא מידי, ואם כן כל מה שרצה אברהם לשוחטו הכל היה טעות, ואמר הגר"ח דאינו כן, דאף שהקדוש ברוך הוא אמר לו רק 'העלהו', מכל מקום הרי יש כאן קרבן, והיה חייב אברהם להקריבו כדין קרבן, ורק אחר כך כשאמר לו הקדוש ברוך הוא 'אל תשלח ידך' וכו', שוב לא היה צריך אברהם להקריבו, אבל עד אז היו בו כל דיני הקרבה, עכ"ד הנוגעים לעניינו. ולפי זה יש לומר, דאף שלאחר שאמר לו הקדוש ברוך הוא שלא להקריבו, כבר ליכא ביה דיני הקרבה, מכל מקום לא פקע מיניה שם 'עולה', דרק בנעשית מצותו של הקרבן פקע מיניה שם 'קרבן', אבל כאן דלא נתקיימו דיני הקרבן, ליכא ביה דינא ד'נעשית מצותו', ואכתי איכא ביה שם 'עולה', ומה שאינו עומד להקרבה אינו מפקיע הימנו שם 'קרבן', וכמו ב'קדשים שמתו' דאין הקדשים עומדים להקרבה, ומכל מקום לא פקע שם 'קודש' מינייהו, כמבואר בחדושי רבנו חיים הלוי הלכות מעילה, ואם כן אף דכאן גרע מ'קדשים שמתו', שהרי בטלו דיני ההקרבה, מכל מקום כל זמן שלא נתקיימו דיני ההקרבה, לא פקע מיניה שם 'עולה'.

ואם כן אתי שפיר מאי דחשיב יצחק 'עולה תמימה', גם לאחר שכבר קיים אברהם המצוה להעלותו, דמכל מקום לא נתקיימו בו דיני הקרבתו, ואכתי לא נעשית מצותו.

עמק הפרשה

הרה"ג ר' ראובן מלך שווארץ שליט"א

וימצא מאה שערים

הנה הגדר דוידוי מעשר הוא שאחרי שקיים כל המצוות דתרומות ומעשרות האדם מתודה לפני ד' שקיים כל הני מצוות והוא מתפלל שד' ישלח ברכה לעמו ישראל.

והנה ענין זה דקיום הענין דמעשרות וקבלת הברכה מחמת המעשרות נתחדש אצל יצחק אבינו.

דעיין ברמב"ם בהל' מלכים פ"ט ה"א דאיתא וז"ל על ששה דברים נצטווה אדם הראשון על ע"ז ועל ברכת השם ועל שפיכות דמים ועל גילוי עריות ועל הגזל ועל הדינים אע"פ שכולן הן קבלה בידינו ממשה רבינו והדעת נוטה להן מכלל דברי תורה יראה שעל אלו נצטוה, הוסיף לנח אבר מן החי וכו', בא אברהם ונצטוה יתר על אלו במילה והוא התפלל שחרית, **ויצחק הפריש מעשר** והוסיף תפלה אחרת לפנות היום, ויעקב הוסיף גיד הנשה והתפלל ערבית, ובמצרים נצטוה עמרם במצות יתירות, עד שבא משה רבינו ונשלמה תורה על ידו. עכ"ל. הרי מבואר ש"יצחק הפריש מעשר".

ועי' בכס"מ שפירש שיצחק הוא הראשון שעישר וכו' כפי דרשת חז"ל בויזרע יצחק בארץ ההיא וימצא מאה שערים, וכ"ה בפרדר"א ריש פל"ג וז"ל כתיב ויזרע יצחק בארץ ההיא ר' אליעזר אומר וכי יצחק זרע דגן אלא לקח את כל מעשר ממונו וזרע צדקה לעניים. עכ"ל.

והנה עיי"ש בפסוק דכתיב ויזרע יצחק בארץ ההיא וימצא בשנה ההיא מאה שערים ויברכהו ד'. הרי דמיד אחרי שהפסוק לימד דיצחק הפריש מעשר, כתיב שה' בירך את יצחק.

[הנה גם אצל אברהם ויעקב מצינו עניינא ד"מעשר", דאברהם נתן "מעשר מכל" למלכי צדק, ויעקב אמר "עשר אעשרנו לך", אולם המעשר שלהם אינו המעשר שהוזכר להדיא בתורה, אלא הוא כעין מעשר כספים, אבל המעשר של יצחק הוא המעשר שהוזכר בתורה, דיצחק זרע וממה שזרע נתן מעשר.]

לפניות, הארות, ולהרשמה לקבלת הגיליון מידי שבוע במייל
ניתן לפנות בכתובת: emekhashavua@gmail.com
או להשאיר הודעה במספר: (001)- 516-581-3597
או בפקס: 1532-5326259
לתרומות והנצחות אפשר לפנות להנ"ל

לרכישה מוזלת של ספרי המחבר
במוקד ההזמנות של י. בלוי
bloy.co.il • 054-856-40-33
bloyseforim@gmail.com
כמו"כ ניתנת האפשרות לקבל את הספרים בחינם לכוללים, ישיבות ולבתי כנסיות ומדרשות

אותלמופת
עימוד שהופך מקסם ליצירה

הפצה פרטום ושיווק ספרים
י. בלוי עד הבית

וארטים לפרשת שבוע

כה יט. ואלה תולדות יצחק בן אברהם, אברהם הוליד את יצחק. הבית שמואל (הובא בפרדס יוסף) הקשה, הרי מדברים כאן על זה שיצחק הוליד, ומדוע הוזכר כאן אברהם הוליד את יצחק. **מהר"ם חביב** תירץ על כך ע"פ הרמב"ם: שאדם מקיים מצוות פו"ר רק כשהבן שלו מוליד בן, וכיוון שיצחק היה עקר אביו עדיין לא קיים פו"ר, ורק כאן כשהתורה באה לספר תולדותיו של יצחק, דהיינו שהוא מוליד יש בנותן טעם לכתוב שאברהם הוליד את יצחק, דהיינו שהוא קיים ע"י פו"ר. **והבית שמואל תירץ** דהנה איתא בגמ' שממזר שממזרותו לא ידועה אינו חי מחשש שיתחתנו עמו, וממזר ידוע חי, כי אין חשש שינשאו לו. אבל איתא בירושלמי (יבמות ח' ג') שזה הכל עד שישים שנה אבל אחרי שישים שנה אנשים שוכחים, ואז הקב"ה פעם בשישים שנה הורג את כל הממזרים. וא"כ אומר הב"ש, התורה הביאה שאברהם הוליד את יצחק כדי להפריך את טענת ליצני הדור שאמרו מאבימלך נתעברה שרה (וכמ"ש רש"י כאן), והראיה שלא מאבימלך, כי הוא חי וממזר ידוע אמור למות, ואם תגיד שהוא עקר ולכן לא חשש הקב"ה להשאיר אותו בחיים, אומרת התורה - יצחק הוליד את יעקב ועשיו, ואם תרצה לומר כיוון שהוא ממזר ידוע הקב"ה לא כילה אותו, י"ל שהוא בן שישים שנה בלדת אותם, ופעם בשישים שנה הקב"ה מכלה את כל הממזרים גם הידועים.

כה יט. אברהם הוליד את יצחק. פרש"י שליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה וכו' לכן עשה הקב"ה שיצחק יהיה דומה בקלסתר פניו לאברהם. יש להקשות למה נרמז העניין הזה כאן כשיצחק היה בן שישים. וי"ל ע"פ ב"מ פז. שעד אברהם לא היתה זיקנה בעולם ומי שהיה רוצה לדבר עם אברהם היה מדבר עם יצחק כי היו נראים אותו הדבר בדיוק, וביקש אברהם רחמים על הדבר כדי שיכירו בינו ובין יצחק, ונהיה אברהם זקן. והנה כשהזקין אברהם הוא כבר לא היה כ"כ דומה ליצחק כי נהיה זקן וא"כ שוב ליצני הדור פערו את פיהם, אבל כשיצחק נהיה בן 60 שוב נהיה דומה לאברהם כי תנן באבות בן 60 לזקנה, ולכן הוזכר כאן שוב העניין הזה שקלסתר פניו דומה ליצחק. עדות ביוסף.

כה כא. ויעתר יצחק לנוכח אשתו. הזוהר שואל מדוע כתוב אשתו ולא כתוב רבקה? וי"ל שבא לרמז לדברי המג"א או"ח קיט ב שהמבקש רחמים על חבירו בפניו אינו צריך להזכיר את שמו. ולכן כתב לנכח ולא הוצרך לומר שמה, אלא אשתו. (בעצם אמירת השם יש קטרוג, רק כשלא בפניו אין ברירה, ובפניו ל"א השם). מקרא מפורש.

כה כג. ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר א"כ למה זה אנכי ותלך לדרוש את ה'. ויאמר ה' לה שני גויים בבטנך. י"ל בכוונת הפסוק ע"פ המדרש שכשרבקה נפלה מהגמל יצחק חשבה לסוטה, ואיתא בסוטה כו. שהנחשדת שהיא סוטה והיא לא סוטה, זוכה שתלד בלי צער, ובברכות לא: איתא דשכרה שתלד תאומים, והנה היא נחשדה על כך שהיא סוטה, א"כ היא חשבה שיהיה לה כדברי הגמ' בסוטה שתלד בלא צער ולכן הלכה לדרוש את ה'. א"ל הקב"ה שהשכר שלך הוא כהגמ' בברכות, תאומים.

כה כז. ויהי עשיו איש יודע ציד. וברש"י הוא צד את אביו בפיו. היינו שהוא שאל איך מעשרים את המלח והתבן. רבי אליהו דיסקין הקשה למה הוא לא שאל על חנוכה וטו' בשבט ושבת, מה מצא דווקא במעשר, ותירץ ע"כ, ע"פ הרמב"ם בהלכות מלכים פ"ט שיצחק תיקן הלכות מעשר, וידוע שמי שרוצה לקנות ליבו של ראש הישיבה שלו הוא שואל אותו על הספר שלו... וא"כ ה"ה עשיו רצה להתחנף ליצחק ושאל ע"מ בדיוק הוא תיקן דיני מעשר.

כה כח. ויאהב יצחק את עשיו כי ציד בפיו. איתא בדברים, **כי השוחד יעוור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים.** וכתב בהדר זקנים לבעלי התוס' בשביל שוחד דברים (תבן ומלח) ושוחד דאכילה שנתן עשיו ליצחק, יצחק התעוור, כי אמרו חז"ל (מופיע ברש"י לקמן) למה כהו עיניו של יצחק, ע"מ שיעקב יקבל את הברכות, דאם היה רואה אז לא היה נותן את הברכות ליעקב כי היה מזהה אותו. א"כ זמ"ש, כי השוחד שנתן עשיו וגרם שיצחק ירצה לברך אותו, יעוור עיני חכמים, (היינו עיני יצחק), ויסלף דברי צדיקים, היינו יעקב שהיה צריך לסלף מהאמת ולומר אני עשיו בכורך.

שם. ויאהב יצחק את עשיו כי ציד בפיו ורבקה אוהבת את יעקב. הלשון אצל עשיו הוא ויאהב יצחק את עשיו ואצל רבקה כתוב אוהבת את יעקב בלשון הווה. וי"ל, אומר השל"ה, שיצחק אהב את עשיו אהבה התלויה בדבר כי ציד בפיו ובטל דבר בטלה אהבה. והאהבה קיימת רק אם יביא לו ציד, משא"כ רבקה אוהבת את יעקב בכל מצב.

כה ל. הלעיטני נא מן האדום. לשונו של עשיו היה כידוע בגסות הרוח (וכמ"ש רש"י כז כב יקום אבי עי"ש) והנה כאן פתאום הוא מדבר בלשון יפה ובנימוס רב הלעיטני **נא** דהיינו בבקשה (דאין נא אלא לשון בקשה, רש"י כב ב). וי"ל דהנה מצינו לגבי קרבן פסח אל תאכלו ממנו **נא** ובשל מבושל וגו'. ובפסחים מא', נא הכוונה שאינו צלוי כ"כ, וכאן צ"ל שעשיו הגיע מהשדה וראה מאכל, אבל עדיין זה לא היה מבושל כראוי, (וכמו שמדויק בפסוק, מן האדום הזה, והרי עדשים בסוף הבישול אינן אדומות.) וזה מה שאמר עשיו הלעיטני אפילו שזה נא דהיינו שזה עדיין לא מבושל כל צרכו, אלא רק כמאכל בן דורסאי (שודד רעבתן) שהיה אוכל לאחר שליש בישול, וברור שהוא לא נהיה פתאום צדיק תמים. אבני שוהם.

כה לא. ויאמר יעקב מכרה כיום את בכורתך לי. וכן להלן **השבעה לי כיום.** מה זה **הכיום** הזה. י"ל (אמנם רש"י עומד ע"כ, אבל ע' פנים לתורה) אומר האור החיים דהנה עיקר חשיבות הבכורה הוא בירושה, ולכאו' קשה הרי הירושה זה דבר שלא בא לעולם, ואיך הקניין חל, הא אין אדם מקנה דשלב"ל? אולם איתא בב"מ דבמקום שגומר בדעתו להקנות הקניין חל, וכגון ציד עני שאומר לחבירו מה שתעלה מצודתי **היום** מכור לך אפי' דהוי דשלב"ל מכור, כיון שהוא זקוק לכסף כדי חייו אז הוא גמר ומקני. והנה כאן עשיו בא עייף ורעב, וביקש הלעיטני נא כי היה כמו עני רעב, ולזה אמר יעקב מכרה כיום, הכוונה כדין של ע"מ מה שתעלה מצודתי **היום.** דבהכ"ג מהני קניין אף בדבר שלא בא לעולם, וזה מה שאמר עשיו הנה אנכי הולך למות, והוא כדי חייו וממילא יחול הקניין.

כה לד. ויעקב נתן וגו' נזיד עדשים. הרי זה שייך ליצחק ואיך קנה הבכורה ע"י דבר שאינו שלו? וי"ל שהיה זה סעודת הבראה שהכין יעקב ליצחק כי באותו היום נפטר אברהם, וסעודת הבראה אסור שיהיה משל האבל וע"כ הקנה זאת יצחק לבנו ע"מ שאין לו רשות בהם.

כה לד. ויעקב נתן לעשיו לחם ונזיד עדשים, ויאכל וישת ויקם וילך. למה הפסוק היה צריך לומר שהוא הלך? י"ל היות והמכירה חלה רק אחרי שהוא אכל **ושתה**, ושיכור אין מכירתו מכירה, א"כ הכל בטל. אלא שהגמ' אומרת ששיכור אין מכירתו מכירה רק אם הוא שיכור כלוט שאין יכול להלך ברגליו, וע"ז נאמר ויקם וילך, דהיינו שהלך אח"כ וממילא מכירתו חלה, כי הוא לא כלוט.

שם. למה נתן לו לחם שלא ביקש. י"ל אומר רבי חיים קניבסקי דהגמ' מסתפקת מה הברכה בעדשים מבושלות (שלקות, בברכות לח' ב'.) והוא לא רצה להכשיל את עשיו בברכה לא ראויה, לכן הביא לו קודם לחם שיפטור את המצב. עוי"ל שיעקב רצה שהמכירה תחול ואם לא היה מביא לו לחם מקודם הוא היה אנוס דאיתא במדרש שעשיו תקפתו בולמוס, לכן רצה קודם להרגיע רעבונו ע"י לחם ואז המכירה כבר לא באונס.

כו ה. עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצוותי חקותי ותורתי. וברש"י כאן ע"פ יומא כח: מכאן שאברהם שמר את כל התורה כולל עירובי תבשילין. רבי נתן אדלר מקשה למה כתוב עירובי תבשילין דווקא? וי"ל דהנה איתא שהאבות שמרו את התורה, וגם יצאו מכלל בן נח להקל, והראיה, שהנה בן נח ששבת חייב מיתה, ואילו האבות שמרו שבת. וקשה ע"ז הא בבן נח הלילה הולך אחרי היום, וא"כ אולי שבתו בשבת של היהודים אבל חיללו אותה במוצ"ש ואז יצאו יד"ח שלא שבתו לפי בן נח? וע"ז י"ל ששמרו עירוב תבשילין, דהיינו יו"ט שחל בער"ש שאז הם לא יכולים לחלל את מוצאי יו"ט כי שבת, (וגוי אסור לו לשבות סתם יום וכמ"ש הרמב"ם מלכים י ט גוי שקבע מועד לעצמו חייב מיתה) ואז חזינן ששמרו כל התורה כולה.

כו י. כמעט שכב אחד העם את אשתך. אומר רש"י שהכוונה לאבימלך. וצ"ע מנלן לרש"י לשנות מהפשטות הרי אחד העם זה מישהו מהעמך. וי"ל שכולם היו בטוחים שיצחק משקר כי היו בטוחים שמאבימלך נתעברה שרה, וכולם יודעים שלאבימלך לא היו עוד ילדים משרה כי לא נפגשו יותר, אבל אבימלך עצמו ידע ששרה נתעברה מאברהם, וידע שהיה נס גדול וא"כ יכול להיות שקרה עוד נס שאברהם הוליד עוד אחד, וזה הוכרח לרש"י שרק אבימלך יכול לחשוב אולי היא אחותו באמת.

כו יט – כא. ויחפרו עבדי יצחק בנחל וימצאו שם באר מים חיים. ויריבו רועי גרר עם רועי יצחק וגו' ויקרא שם הבאר עשק. ויחפרו באר אחרת ויריבו גם עליה ויקרא שמה שטנה. יש להקשות מה הטעם לא קרא לראשון שטנה הרי גם על הראשון רבו? וי"ל אומר ה'פני דוד' ע"פ המבואר בקידושין נט. דבסוגיה דעני המהפך בחררה אומר הר"ן דאם היה עשיר ובא עני ונוטלה לא היה רשע לפי שהעשיר מצוי לו. וא"כ בפעם הראשונה הרועים היו עניים ולקחו מיצחק העשיר ואז מותר להם, משא'כ בפעם השניה שהם כבר התעשרו מהראשונה הם כבר עשירים ומיקרו רשעים.

שם ובפסוק כב ויחפור באר אחרת וגו'. בב' הבארות הראשונות נאמר ויחפרו בלשון רבים, ואילו בבאר השלישי נאמר ויחפור באר אחרת בלשון יחיד? וי"ל, אומר ע"כ רבי דב לנדא ע"פ הרמב"ן כאן, ששלושת הבארות הם רמז לשלושת בתי המקדש שייבנו ע"י בניו של יצחק, הראשון נאבד מאיתנו ע"י עשק של מחלוקות ומריבות, השני ע"י שנאה וזהו שיטנה שבפסוק, והשלישי שייבנה לעת"ל לא יחרב לעולם ועיין ברמב"ן, וא"כ י"ל שהבאר השלישי שמרמז למקדש שלישי שייבנה בידו יתברך כתוב ויחפור כי זה נבנה ע"י הקב"ה ולא רבו עליה כי לא יהיה ע"ז מריבה.

כז ד. ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי וגו'. למה יצחק ביקש כאשר אהבתי? וי"ל דלהלן פרש"י שביקש שני גדיי עיזים אחד לקרבן פסח והשני לחגיגה, והנה לגבי אכילת קדשים מצינו שמדינא אוכלם בדרך שערב לחיך (זבחים צ: ובתוס' שם). הבריסקר'רב.

כז ה. ורבקה שומעת בדבר יצחק. בתרגום יונתן מובא שרבקה שמעה ברוח הקודש, ומנלן הא? וי"ל דהנה מצינו ויקרא אל עשיו וידבר **אליו**, ומצינו ויקרא אליו אל משה ופרש"י שכתוב אליו הכוונה שרק משה שמע. וא"כ ה"ה כאן שכתוב אליו, רק עשיו שמע וא"כ מנלן לרבקה? ע"ז ענה התרגום יונתן, ברוח הקודש. רבי יצחק זאב סולוביצ'יק.

כז טו. ותקח רבקה את בגדי עשיו בנה החמודות וגו' ותלבש את יעקב. וברש"י כתב: החמודות שחמד מנמרוד. ומאי נפק"מ שחמד מנמרוד? וי"ל שהוקשה לרש"י היאך עשתה כן להלביש את יעקב בבגדי עשיו הרשע, הא בגדי ע"ה מדרס לפרושים והיא מטמאה אותו עי"כ. וי"ל שזה היה של נמרוד, ואיתא במדרש שנמרוד לקח אותם מאדם הראשון שהקב"ה עשה לו כותנות עור, ואיתא שנעשה מעורו של לויתן שהקב"ה שחטו ומלח הנשאר לעת"ל. וקיי"ל שעור הדג אינו מקבל טומאה, לכך הביאה ליעקב. רמת שמואל – נחל קדומים.

כז כב. הקול קול יעקב, למה יעקב לא שינה את הקול. אומרים חז"ל כי לא הצטווה ע"כ מרבקה. ועיין בבית הלוי שהביא, שעשיו חשד שיעקב יגנוב לו את הברכה, אז הוא סיכם עם יצחק אביו שהוא יעשה קול כיעקב. ואילו יעקב היה משנה את הקול הוא היה נכשל כי יצחק היה מגלה את המירמה, רואים שכשאדם עושה מה שצריך הוא רק מרוויח.

כז לז. ויען יצחק ויאמר לעשיו הן גביר שמתיו לך ודגן ותירוש סמכתיו. ומבאר רש"י שיצחק אמר לעשיו מה תועלת יש לך בברכה הרי מה שתקנה שייך ליעקב, ששמתי אותו אדון לך ומה שקנה עבד קנה רבו. שואל ה'אמרי אמת' א"כ מדוע הפסוק ממשיך 'ודגן ותירוש סמכתיו' הרי בלא"ה אין לו אפשרות לברך כי מה שיהיה לעבד יהיה לרבו וא"כ מה אכפת לן אם יהיה לו דגן ואוכל או לא? וי"ל אומר ה'אמרי אמת' ע"פ גיטין יב. שבשנות בצורת יכול העבד לומר לרבו או פרנסני או הוציאני לחירות, וא"כ היה יכול עשיו לומר שהוא רוצה ברכה כיוון שכאשר תהיה שנת בצורת יוכל לתבוע שטר שחרור ולהתברך. וכנגד זה אמר לו יצחק ודגן ותירוש סמכתיו והיינו שלא יחסר לו אוכל.

כז לט. ויען יצחק אביו ויאמר אליו הנה משמני הארץ יהיה מושבך ומטל השמים מעל. אומר רש"י משמני הארץ זה איטליה של יון. יש לעיין מדוע כשבירך יצחק ליעקב ויתן לך אלוקים מטל השמים הוא לא פירש שם שמדובר על איטליה של יון? וי"ל שבוודאי הברכה ליעקב היתה שכל משמני הארץ יהיו ליעקב ולא דווקא איטליה. ולגבי הברכה לעשיו הוקשה לרש"י הרי יצחק אמר קודם הכל נתתי ליעקב ולך איפוא מה אעשה בני, והיינו שהוא לא יכול לברך כלום ואם כן איך פתאום ברך אותו? וע"ז תירץ רש"י שכשברך יצחק ליעקב איטליה של יון עדיין לא היתה קיימת כי מבואר בסנהדרין כא. שאיטליה של יון נבנתה בשעה שנשא שלמה את בת פרעה נעץ קנה בים ונבנתה רומי שזה איטליה של יון. ולכך ג"כ אמר יצחק לעשו משמני הארץ **יהיה** מושבך, בלשון עתיד, כי כעת זה עדיין לא קיים, ולכך ג"כ הקדים שמני הארץ לטל השמים בשונה מהברכה ליעקב שהקדים טל השמים לשמני הארץ, כי בברכה לעשו כל עוד אין שמני הארץ אין תועלת בטל השמים. רבי העשיל. ורבי חיים מולאז'ין.

כז מא. יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי. מה הטעם שאמר שיהרוג את אחיו רק בימי אבל אביו. כי תמיד תורה מגנא ומצלי ובימי אבל אין תורה אז יכל להורגו, ואע"פ שאפשר ללמוד דברים המצערים, אבל כידוע תורה המגינה היא תורה הנלמדת בשמחה וד"ז לא שייך באבל.

כח ה. רבקה אם יעקב ועשו. רש"י תמה מה הוספנו כאן אם יעקב ועשו. יש תשובה יפה של הרב מבריסק ע"פ נדרים לא. הנודר מזרע אברהם מותר בזרע עשיו, כי ביצחק יקרא לך זרע ולא כל יצחק וה"ה זרע יצחק. אבל הנודר מזרע רבקה אסור בזרע עשיו דהיא אם יעקב ועשיו וזה מה שבא להשמיענו.

הלכות

הלכות הקשורות לפרשה: איסור גניבת דעת: מהות האיסור הוא להטעות את החבר לומר לו שעשה טובה ובאמת לא עשה ונחלקו אם זה מדאוריתא או מדרבנן, איסורים הנכללים בזה הם כדלהלן: **להפציר בחברו** לסעוד אצלו ויודע שלא יסכים ואם היה מסכים לא היה מזמינו, וי"א שאפ"ה אם היה מזמינו אסור. **ולשלוח** הזמנה אפי' שיודע שלא יבוא או להזמין פעם פעמים מפני הנימוס וודאי שרי. **נותן** מתנה למי שלא יקבל או עושה איזה פעולה מיוחדת ונותן לשני להבין שעשה זאת בשבילו או כשחבירו חושב שהביא לו מתנה יותר גדולה ממה שהיא נראית בכל כה"ג אסור וכשחבירו מחזיק לו טובה בחינם והוא חושש להודיע לו שזה חינם כי יפגע יכול לשתוק. **אסור** לעשות מעשה בשביל להסתיר פגם כל שהוא אם מתכונן לרמות בזה את השני וכמו"כ אסור לומר עשיתי לך הנחה מיוחדת באופן שעושה כך לכולם. **אסור** לעשות פרסום המטעה את הבריות. וזה כולל לכתוב הכי זול בעיר וכן לכתוב שיש לי במוסד כך וכך תלמידים אסור. **מי** שמכבדים אותו מחמת מה שאין בו צריך להודיע ע"כ וכן אסור להטעות את דעת הגוי, **הלוקח** אחוזים מתרומות יותר ממה שמקובל הוא צריך להודיע ע"כ לתורם. **המשקר** ע"מ שייעשו עמו חסד כגון שיתנו לו לעקוף את התור אסור. ולצורך מצווה התירו לגנוב דעת.

מאמרי מוסר וסיפורים מענייני הפרשה

כר המצוה כהערכתה: על הסיפור של מכירת הבכורה: איתא במדרש: אותו יום שנפטר אברהם אבינו, היה יעקב מבשל עדשים, להביא לאביו ולנחמו. ואילו עשו באותו יום ממש, היה נמצא בשדה, ועבר על חמש עבירות חמורות. בא על נערה מאורסה, והרג את הנפש, וכפר בעיקר, וכפר בתחיית המתים, וביזה את הבכורה. כאשר חזר עשו מן השדה כשהוא עייף ורעב, נכנס וראה את יעקב שהוא עומד ומבשל עדשים, אמר לו: כל האנשים בעולם אוכלים מכל דבר שנמצא, דגים ושקצים ורמשים וכל הבא ליד, ואתה כה טורח ומתייגע כדי לבשל קערה של עדשים? אמר לו יעקב: ואם אנו עושים כמוהם ואוכלים מאכלים אסורים, היאך נגיע לעולם הבא לאותו יום שבו משלם הקב"ה שכר טוב לצדיקים, ונפסיד את שכרנו? לגלג לו עשו: וכי יש עולם הבא? וכי יש תחיית המתים? אמר לו יעקב: אם אין עולם הבא, ואין תחיית המתים, לשם מה צריך אתה את הבכורה? מכור לי אותה! והטעם שהשתוקק יעקב לקנות את הבכורה משום שבאותו הזמן הקדושה היתה לבכור שהבכורות היו מקריבים את הקרבנות. והנה אמרו חז"ל יפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב יותר מכל תענוגות עוה"ז וא"כ איך חל הקניין של הדבר הענק והרוחני הזה כבכורה תמורת נזיד עדשים? התשובה היא ויבז עשו את הבכורה וביאר רבי חיים שמואלביץ שלמדין מכאן יסוד מבהיל. שערך השכר המגיע לאדם עבור קיום מצוה, אינו יותר ממה שהאדם עצמו מעריך ומחשיב את המצוה. וכענין שמצינו כשעשו מכר את הבכורה בלחם ונזיד עדשים, והרי ברור הדבר שכל הון דעלמא הרי הוא כאין וכאפס לעומת ערך הבכורה, וא"כ איך יתקיים המקח והרי אונאה יותר משתות בטל המקח? אלא מאחר שעשו הנו הבעלים על הבכורה, וכיון שלא העריכו ביותר מכך, הרי הוא באמת שווה רק כערך זה, כי ערך הדבר נערך על פי מה שהוא שוה בעיני בעליו. ועל כן, יתכן באמת לשלם לרשעים שכרם בעולם הזה, והוא הערך שמעריכים בעצמם את המצוות ע"כ. ולכן לצדיקים לא שייך לשלם שכר מצוות כאן בעולם הזה, כי אצל הצדיקים שיודעים להעריך כראוי את המצוות והם יודעים היטב שכל הנאות של העולם הזה לא יגיעו אפילו לאחוז אחד קטן מהתענוג הרוחני שמחכה להם בעולם הבא, א"כ הקב"ה שומר להם את השכר עד לעולם הבא, כיון שבאמת לא שייך להתחיל לתת להם צעצועים פשוטים במקום מתנה יוקרתית של דירה ומכונית וכו'. אצל הצדיקים שמבינים בערך המצוות, כל הנאות העולם הזה אינן נחשבות כלפיהם אלא כצעצוע קטן מול בנייני הפאר והענק שמחכים להם בעולם הבא, ולכן עליהם אמרו חז"ל שכר מצוות בהאי עלמא ליכא, הם לא מתפשרים על צעצועים קטנים, ולכן הקב"ה חייב לחכות להם עד זמן העולם הבא, בכדי להתחיל לחלק להם את האוצרות של שכר המצוות שמגיע להם. ואולם כלפי הרשעים שאצלם המושגים של הנאות ושל שכר ושל תענוג, מתבטאים רק במושגים של העולם הזה, והם רואים את שיא האושר שלהם בהשגה של עוד הנאות ועוד תאוות של העולם הזה, א"כ כלפיהם הקב"ה הולך עימם באותה מידה, ומשלם להם במושגים שהם מבינים. דירה ומכונית ומשרדי פאר שווים אצל הרשעים מחיר יותר יקר מערך המצוות שהם עשו, ולכן הקב"ה משלם להם את הדירה והמכונית כאן בעולם הזה, וסוגר איתם בזה את כל החשבון, ובוודאי שעלינו להשקיע ככל יכולתינו לא להפסיד מצוה בעבור נזיד עדשים. נביא להלן כמה סיפורים איך צריך להעריך שכר כל מצווה. **בישיבת מיר** היו בחורים שלא קמו לתפילה, וכשנשאלו ע"י רבי חיים שמואלביץ לפשר הדבר, אמרו: רבי, קר לנו מאוד... אפשר להתפלל קצת יותר מאוחר בשטיבלך ב'בית ישראל'. אמר להם ר' חיים: ברור לי שבעולם הבא ישלמו לכם עבור תפילתכם ב...שמיכה עבה! לא בתור עונש, אלא כי זה מה שהערכתם. אם בכדי לישון חצי שעה נוספת תחת השמיכה העבה, הנכם מוכנים לוותר על תפילה טובה בישיבה, הרי שזהו ערך התפילה בעיניכם, ובעולם הבא ישלמו לכם על כל תפילה כזו בשמיכה עבה.

מעשה היה, ואל חדרו של הרבי מאפטא נכנס יהודי שבור ורצוץ בבכי שהוא זקוק לאלף רובל בשביל להשיא את בתו ואם לא השידוך יתבטל, וכמה כסף יש לך, התענין הרבי? רובל אחד בלבד. הרהר הצדיק לרגע ואמר: לך לשלום והעסק הראשון אשר יזדמן לך בדרך אותו עליך לעשות וה' יהא בעזרך. עם האמונת חכמים הזאת הוא יצא לדרך לאחר שעות אחדות והחליט לנוח ולסעוד בפונדק שעל אם הדרך, נכנס לפונדק ושם ראה חבורת סוחרי יהלומים המנהלים עתה ביניהם מקח וממכר, על יהלומים ואבני חן שנחו על שולחנם של הסוחרים. מתוך סקרנות קם האיש כדי להתבונן ביהלומים מקרוב, הסוחרים הבחינו בזר הניצב מהצד ומביט בהשתאות ביהלומיהם. מיד שאלוהו האם חפץ אתה לקנות יהלום? מיד עלה בזכורונו דברי הצדיק שהעסקה הראשונה שיציעו לו שיעשה אותו ומיד ענה כן, וכמה כסף יש לך? שאלו הסוחר. רובל אחד היתה תשובתו של האיש. תשובה זו כמובן גררה פרצי צחוק מפי כל המסובים, המתן רגע אמר הסוחר, יש לי הצעה גם תמורת רובל אחד. ומהי? שאל העני. את חלקי לעולם הבא, השיב הסוחר. מסכים ענה העני, הבה נערוך שטר מכירה כדת וכדין ואז יהא העסק שריר וקיים. וכך היה, העני מסר לסוחר את הרובל שלו ותמורת זאת קבל את כתב המכירה והעסקה יצאה לפועל לקול צחוקם של הסוחרים. אחרי שנגמרה העיסקה נכנסה לפונדק אשתו של סוחר היהלומים, וראתה את בעלה וידידיו צוחקים. לשאלתה, [illegible]וק והשמחה? מיד ענה לה בעלה רואה את, את הבטלן ההוא היושב על יד השולחן שבפינה? זה עתה הוציא הוא את הרובל האחרון שלו על כלום שבכלום. מה מכרת לו? שאלה האשה תוך כדי שהיא מתכוננת להשתתף בצחוק הכללי. את חלקי לעולם הבא מכרתי לו, השיב בעלה. האישה שמעה זאת ומיד צווחה החלק הזעום שאולי יכולת לזכות בו בעולם הבא גם אותו מכרת בעבור בצע כסף? ועתה הנך גוי לכל דבר, אינני חפצה להיות אשתו של גוי, רצוני להתגרש ממך. בעלה התחיל לגמגם, זה היה בצחוק... אך האישה בשלה מכירה עם שטר מכר וחתימת עדים זה לא בצחוק, זוהי מכירה של ממש, ועתה אבדת את חלקך לעולם הבא, ועל כן רצוני להתגרש ממך. מה עשה הבעל הוא שלח את אחד ממשרתי הפונדק להביא לפניו את היהודי שקנה ממנו את חלקו בעולם הבא, לאחר רגע היהודי ניצב לפני הסוחר. ר' יהודי, פנה אליו הסוחר בקול ידידותי, בוודאי מבין אתה כי כל אותה מכירה לא היתה אלא מעשה לצון, הבה נחסל את הענין, הנה אני נותן לך את הרובל שלך ואתה השב לי את שטר המכירה. לא היה זה מעשה לצון, השיב היהודי, אני התכונתי לקניה במלוא הרצינות, ובשבילי העסק שריר וקיים. אתה יודע מה, אמר הסוחר בקול מתחנן, אתן לך כמה רובלים ובלבד שתשיב לי את השטר, אך היהודי דחה זאת בפסקנות, אשיב לך את שטר המכירה רק אם תעניק לי אלף רובלים! אלף רובלים? הזדעזע הסוחר כלום נטרפה עליך דעתך? אתה מעז לדרוש סכום אדיר שכזה תמורת גליון נייר עלוב, הברירה בידך או להשאיר את הנייר העלוב בידי, או לתת לי את האלף רובלים חתך קולו של היהודי. אתה יכול רק לחלום שאתן לך סכום שכזה, זעק הסוחר. אך מיד שמע את קולה הצועק של אשתו, אם כך, נלך לרב ויתן לי גט ממך. לא אוכל לשלם לו סכום רב שכזה בעבור הנייר העלוב, הסביר הסוחר לאשתו בקול מעורר חמלה. אך אני אינני מוכנה לחיות עם גוי גמור, זעקה האשה. נפנה הסוחר אל היהודי ונסה להפציר בו להוריד מהמחיר מה דעתך שאשלם לך מאתים רובל או אפילו שלש מאות רובל, אך העני עמד על שלו, אלף רובל ואף לא פרוטה אחת פחות. למעשה לא היתה לו ברירה והוא נאלץ לשלם את מלוא הסכום לאותו יהודי.

מעשה אירע בעיר סלוצק, שהיכה הדים בשעתו. היה שם רופא פורק עול, שנהג לצאת לטיול לפנות ערב מטעמי בריאות. פעם, ביום חמישי עבר ליד האטליז וראה את הקצב מפציר בקונים שייצאו מן החנות, הרוצה ישוב בעוד שעה! אמר הקצב. הקונים התפזרו, נראה שרגילים היו בכך. הרופא הסתקרן ושאל את הקצב לאן הוא ממהר עתה? לבית הכנסת לתפילת מנחה וערבית ולשיעור שביניהם. אבל היום יום חמישי, היום הבוער שבשבוע, והחנות מלאה קונים, איך מלאך ליבך לגרש בכוח את הפרנסה?! ראשית, הפרנסה משמיים, עליך לדעת כי יהודי חייב לדאוג גם לעולם הבא שלו! השיב הקצב. אין דבר כזה הקרוי עולם הבא! ליגלג הרופא. לכבודו אולי אין. לי, אני מקווה שיהיה ענה הקצב והמשיך בדרכו. הרופא נפגע מהתשובה השנונה. שמע נא: לעג אולי תרצה להגדיל חלקך בו מוכן אני למכור לך גם את חלקי בו תמורת רובל אחד במזומן. הקצב עצר הפטיר: למה לא? הוא הוציא מכיסו רובל ומסרו לרופא, הרופא הכניסו לכיסו והמשיך בטיולו הרגוע, תמה על אמונתם התמימה של פשוטי העם. חלפו שנים מספר, אל האטליז נכנסה אישה כבודה, ולאחר התוודעות קצרה עם הקצב, שאלה: כבודו אולי הכיר את בעלי המנוח? כיון שהציגה את עצמה כאלמנת הרופא, זכר הקצב במי המדובר, כן, ראיתיו, כבודו לא שוחח עימו מעולם? התפלאה האלמנה מוזר הדבר. אספר לך מה מטרת בואי. בעלי נפטר לפני זמן קצר, לאחר פטירתו ראיתיו בחלום נרעש עד מאוד, הוא סיפר לי שהוא הובא למשפט לפני כסא הכבוד ועבירותיו רבות מספור, דנו אותו למדור התחתון של הגיהנום. הוא מחה ואמר: אמת שעברתי את כל העבירות האלו, אך מאידך הרי הצלתי נפשות רבות וריפאתי עניים ללא כל תשלום, היכן כל המצוות? ענו לו: אמת, היה בכוח מצוותיך להמתיק את עונשיך, אך מה נעשה ומכרת את כל זכויותיך לקצב, במחיר רובל כסף אחד? בעלי החל לזעוק כך הוא סיפר לי בחלומי, ואמר רחמו עלי אולי יסכים הקצב לחזור בו מן המקח! נתנו לו רשות להופיע בחלומי, ולבקשני לבוא לכאן לבקש שתבטל את הקניה. משהחלום נישנה פעמיים ושלוש, ובעלי החל כבר להתייפח ולבכות מרה, החלטתי לחפשך ולבוא לשאול אותך אם חלום אמת הוא, אם לא. במהלך סיפורה נזכר הקצב בכל אותו מאורע. הוא אמר לה: אמת ויציב! כן, כך היה המעשה. לא שיערתי בזמנו, איזה מקח טוב בא לידי בהיסח הדעת! אם כך הא לך רובל כסף! אמרה האישה בנחרצות בטל את המכירה! השיב לה הקצב בחום, לא עולה בדעתי! לבטל את המכירה, אם על ידי כך זכיתי במצוות רבות של הצלת נפשות מדוע שאוותר עליהם? האישה נואשה ואמרה: טוב, איני אלא שליחה, כשיבוא בחלום אמסור לו את תשובתך. למחרת בבוקר השכימה האישה והלכה לבית הכנסת, היא המתינה לצאתו מן התפילה של רב העיר הרידב"ז. הרב יצא מוקף בנכבדי העיר, והאלמנה עיכבה אותם וסיפרה את סיפורה, בעלה בא אליה גם הלילה בחלום, וכששמע את תשובת הקצב, זעק זעקת שבר, ודחק בה ללכת לרב העיר ולהזמין את הקצב לדין תורה. נרעש הרידב"ז הסיפור עשה לו כנפיים, ותהום כל העיר. לרגל העניין הציבורי קבע הרב, שדין התורה ייערך בהיכל בית הכנסת הגדול. בשעה היעודה היה בית הכנסת מלא מפה לפה, בהיכנס הרב והדיינים. הם ביקשו מהאלמנה שתטען את טענותיה וכך היא תיארה את מה שעבר עליה בחלומות הלילה ולאחמ"כ. הקצב טען שהוא לא מוותר על המקח, בית הדין שמעו את הדברים ופסקו כך: פסק הדין מכיל שלושה סעיפים הסעיף הראשון: המכירה אינה תקפה. כי עולם הבא אינו רכוש היכול לעבור מיד ליד להיקנות או להימכר, פסק הדין הוא איפוא שהאלמנה תשיב לנתבע את הרובל והמקח בטל. סעיף ב' קובע שלמרות שהמכירה בטלה, איבד הרופא את כל חלקו בגן העדן כמבואר בגמרא שהכופר בעולם הבא נדחה מהעולם הבא. והרי זה הוא המקרה שלפנינו, הנפטר כפר בשכר שעתיד לבוא, והסכים למכור את חלקו בו, ועל כן למרות שהמכירה כשלעצמה לא חלה, זילזולו בו וכפירתו בו, טרדוהו ממנו, סעיף ג'! עלה קולו של הרב, הואיל ועקב המאורע, נגרם קידוש שם שמים, ויהודים רבים התחזקו בראותם שיש דין ויש דיין, וכל מעשה יבוא במשפט, קובעים אנו על דעת המקום ועל דעת הקהל, שזיכוי הרבים הזה נזקף לזכותו של הרופא. והמזכה את הרבים אינו נופל לגיהנום, יפטר הרופא מדינה של גיהנום, הקצב טען שגם לו מגיע כי בגללו התקדש ש"ש, הרב פסק שנכון הדבר.

מעשה מרבי אפרים זלמן מרגליות שכידוע תורה וגדולה התאחדו על שלחנו, והיה קובע עת בכל יום עד חצות היום לתלמודו. והורה לאשתו הרבנית, שלא תבטלנו בשום פנים ואפילו יגיע עסק שאפשר להרויח הרבה מאוד. יום אחד הגיעו סוחרים מלעמברג לפני הצהרים לביתו של הרב ובפיהם הצעה למכור לו סחורה שבודאי ירויח כמה אלפי או עשרות אלפי רובל שהיה סכום עתק, אלא שהם ממהרים לילך לאיזה סיבה, והשעה דוחקת ומוכנים למוכרה בזול מאוד. הרבנית השיבתם, שיחכו עד לאחר חצות היום, וענו לה שאין באפשרותם, והשיבה להם הרבנית שזו העת הקבוע לתלמודו, והמשיכו הסוחרים לטעון שסכום עתק כזה, ודאי בעלה יסכים ועל סכום כזה בודאי לא הזהירה, והרי באיזה דקות יעשה העסק ויחזור לתלמודו, והרבנית לא ידעה מה לעשות שהרי בעלה הגאון הזהירה לא לבטלו, ומאידך אולי הפסקה קצרה כל כך עם הצעה כזו אולי בכל זאת יכולה להפסיקו. אבל בגודל צדקותה, מספק לא לקחה על עצמה אחריות של ביטול תורה, והשיבתם שאין לה רשות לבטלו מתלמודו, פנו הסוחרים ועשו עסק עם סוחר אחר. לאחר חצות היום, כאשר יצא הרב מחדר לימודו, סיפרה לו הרבנית את כל המעשה ושאלה אם נכון עשתה? ובשמוע הגאון שהפסיד כמה אלפי רובל על איזה דקות שלא ביטל, נתמלא שמחה עצומה. וביאר הגאון: שבשמים משלמים שכר מצוה כפי שמעריך האדם בעולם הזה, ואם מחבב התורה כל כך שלא לדחות לימודו לכמה דקות עבור כמה אלפי רובל שהיה מתעשר בזכותם, מעתה כל דקה ודקה מלימודו, שמעודו ועד היום לאחר שעמד בנסיון עושר כזה ולא הפסיק מלימודו, יהיה שכרו אלף מונים. רואים שמעשה נסיון אחד מגלה על כל ימי חייו.

מספר רבי יעקב גלינסקי עמדתי ברחובה של תל אביב בפתח בית הכנסת ישן, היה זה חצי שעה לפני השקיעה, עמדתי בצומת הדרכים ליד בית הכנסת וחיפשתי עשירי למנחה, ולצערנו לא מצאתי אפילו יהודי אחד עם כיפה. הבטתי לצדדים פסעתי גם לרחוב הסמוך ו-אין... אין... החלטתי לנסות בתוך החנויות אולי אחד היהודים יאות לנו ויסכים להיכנס לבית הכנסת ולהשלים מנין. ברוך השם מצאתי כי בחנות הסמוכה יושב יהודי שבקצה הראש מונחת לו כיפה, יופי מיהרתי ושאלתי כשאני נושף ממאמץ של חיפוש, ר' יהודי אולי תשלים לנו מנין? אתה עשירי. אבל אני כאן באמצע אבל אתה עשירי ואנו מדברים רק על מנחה בסך הכל רבע שעה וגמרנו, לערבית כבר נמצא מישהו אחר. ואם יבוא קונה מה יהיה? שאל! אז הרווחת מצוה, ואם בכל זאת? אני אפצה אותך, כמה אתה משער שאתה יכול להפסיד שאלתי אותו, חמישים לירות השיב, מה הבעיה אני אשלם לך חמישים לירות, אני בא, טוב הוא עמד בדיבורו ונכנס. התחלנו את התפילה, כל דקה הבטתי לאחור, להיות בטוח שעדיין לא ברח לנו באמצע התפילה, ובס"ד ראיתי שהכל היה בסדר, הוא אפילו הסתכל קצת בסידור, עד שסיימנו מנחה. לאחר עלינו לשבח מיד רצתי אליו, לתת לו את החמישים לירות. אתם לא צריכים לרוץ אחרי, אינני עוזב, אני כבר אשאר עוד עשרים דקות עד ערבית, אמר: בשלווה מסוימת... הושטתי את הכסף, בינתיים קח את מה שאני חייב לך, לא! ח"ו כבוד הרב, אינני רוצה כסף, אבל סיכמנו וברצוני לשלם לך. את המצוה כבוד הרב אני לא רוצה למכור. מה איכפת לך לקחת, אתן לך מאה לירות גם על ערבית. נעמד על רגליו והכריז. החלטי לא גם לא מאה, מאתיים שאלתי בחיוך! לא אמכור את המצוה גם לא באלף, לא אקח גרוש. כיון שראיתי שהוא בשלו, ואף התיישב על מקומו להמתין לערבית עליתי על הבימה, ברצוני להגיד לפניכם כמה מילים. איך באמת קורה דבר כזה אצל יהודים רבים, שלפני שעושים מצוה מזלזלים בה, ואחרי כן כאשר המצוה בכיס, לא מוכנים למוכרה בהון רב? איך מתרחש כזה פלא שאותו יהודי מיאן לבוא מחמת ספק ספיקא של חמישים לירות, והנה בסיום מנחה פתאום כזה לב טהור, כזה רצון יהודי, כבוד הרב אני לא מוכר את המצוה? והביאור בזה הוא: שלפני שמקיים את המצוה, יש ליצר הרע שליטה עליו, אז הוא מבלבל את הראש, כדאי לך לא לעשות, הרי קשה להתגבר וכו' וכו' הוא משגע את הראש, אך כל זה לפני, אבל מיד כשעשה את המצוה, היצר הרע לא נמצא כבר, אין לו מה לחפש לידו, הוא כבר בדרכו למישהו אחר, באותו רגע אפשר לראות זאת בחוש שום יהודי לא מוכן למכור מצוה בכל הון שבעולם. מתוך החוברת דברי חיים. רבי יוסף חיים אליהו דברי חיים.

ידיעות חשובות וכן דברים מגדולי ישראל ערוך בדרך של שאלה ותשובה

שאלה: למה יש לאדם יסורים, ומה הפתרון לכל הדברים? **תשובה:** ביבמות סד. אמרו: א"ר יצחק מפני מה היו אבותינו עקורים מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים. וברבינו בחיי כתב: ומכאן יש ללמוד עוד כח התפלה שהיא גדולה מאד ואפילו לשנות הטבע. ומבואר בחז"ל שיש תפילות שלוקח זמן עד שייענו כי לפעמים הקב"ה רוצה לתת לנו משהו יותר גדול למשל שידוך טוב או ילד מוצלח, או יותר פרנסה וכו' ובשביל זה צריך המון תפילות וע"י שמתעכבת הישועה מתרבות התפילות והתוצאה לבסוף תהיה יותר גדולה ויותר טובה. רואים מכל זה שאסור לאדם להתייאש מלהתפלל הן על ז"ק והן על שאר ענינים, ואפילו נראה לו שכבר התפלל די והותר ואין תפילתו עושה פירות, ימשיך להתעיר בתפילה עד שיוושע. כמו שאמרו בברכות לב: אמר רבי חמא ברבי חנינא אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל שנאמר קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'. ובילקוט שמעוני ישעיה שפח: ר' יוחנן בשם ר' חייא והיה כי הרבתה להתפלל, מכאן שכל המרבה בתפלה נענה. ולפעמים אם התפילה לא מועילה לו מועילה לאחרים או לזרעו אחריו. וידוע שתמיד אצל גדולי הדור כשבאו לבקש ישועה הם היו עונים להמשיך להתפלל. והרב שטינמן היה מביא מאשה אחת מנשי הנביאים שהתפללה 264 פעמים ולא נענתה אך כשהגיעה ל-265 נענתה ובזכות זה התעשרה, כי לעיתים אנו נצרכים להרבה מאות תפילות בשביל לראות את הישועה. ואין עצה ואין תבונה, רק להתפלל להתפלל ושוב להתפלל! **ואל הקב"ה** אפשר להתפלל בכל עת ובכל שעה, אם זה בג' תפילות שנתקנו לישראל, אם זה תפילה פרטית שאדם יכול לשאול מה' בכל שעה שמזדמן לו. ואשרי העם שה' אלוקיו. יסוד התפילה הוא לחזק בליבנו את האמונה והביטחון בה', כי ע"י שאנו מתפללים אליו לכל דבר ולכל צרה זה מראה שאנו מאמינים שהוא יכול להושיע אותנו ובוטחים בישועתו. ידועים ומופרסמים דברי החפץ חיים בליקוטי אמרים בגודל התועלת שיש לתפילה. ואלו דבריו: כל הצרות הבאות עלינו שאיננו ניצלים מהם הוא משום שאין אנו צועקים ומרבים בתפילה עליהם, כי לו התפללנו ושפכנו שיח לפני הקב"ה בוודאי לא ישובו תפילותינו ובקשותינו ריקם. ולא יסתפק אדם במה שמתפלל שמונה עשרה ג"פ ביום אלא מלבד זאת צריך כמה פעמים ביום לשפוך תפילות ובקשות בינו לבין עצמו כשהוא בבית, וצריך שיהיה מעומקא דליבא, כי בינו לבין עצמו הוא יחשוב על מצבו הכלכלי וטרדותיו הרבים ועל משפחתו וכו', ואז הוא ממילא יתפלל בתחנונים. ותפילה כזאת, אומר הח"ח, בוודאי לא תשוב ריקם. וכן החזו"א באגרותיו משבח את הקרבה הגדולה שזוכה לה האדם בעת התפילה, וכך הוא כותב: מה נפלא הדבר כי ביכולת האדם להשיח דאגותיו לפני אדון עולם כאשר הוא משיח לרעהו, ותפילה בעת צרה שהאדם נצטוה עליה היא לו לעזר ותרופה מתמדת. ואכן כותב החזו"א במכתביו הידועים שאדם צריך לקבוע לעצמו נוסח של תפילה שמתאימה לו, ויצייר לעצמו איך הקב"ה עומד על ידו מאזין לו ושומע את תפילותיו. וע"ז הוא יתפלל יותר מעומק הלב. עוד מוסיף החזו"א שבכל עניין שיש לאדם, עליו למעט בהשתדלות ולהרבות בתחנונים לפניו, וע"ז יפעל יותר מהמשתדל. וכדי להיוושע בתפילה על האדם להתפלל מעומק הלב. ובמקום להרבות בהשתדלות לפני בשר ודם עלינו מוטל להתחזק באמונה שאין עוד מלבדו, ורק בורא עולם יכול להושיע אותנו, וכמה שאנו יותר מאמינים בכוח התפילה, התפילות שלנו יתקבלו יותר לפניו לרצון. והתפילה על כל עניין מייצרת אצל האדם קרבת אלוקים שזה רוגע נפלא שיש לאדם שמרגיש שנמצא בידים שלו יתברך. ואין להתייאש גם אם לא נענה מיד הוא ייענה בהמשך אי"ה, כי תפילות לא שבות לעולם ריקם. ותפילות מתקבלות כשאדם מרגיש שאין לו על מי להישען אלא על אביו שבשמים. **החפץ חיים** תמיד כשבאו לבקש ממנו ברכות היה אומר שאבא לא אוהב ששולחים לו שליחים. הקב"ה רוצה שהאדם יפנה אליו ישירות ויבקש את בקשותיו האישיות והקב"ה רק מצפה ורוצה לתת לנו. אלא מה, אנו צריכים להתפלל ולפעמים גם להרבות בתפילה אך לא להפסיק בזה כלל. ובשנים האחרונות רבי חיים קניבסקי היה אומר לפונים אליו ומבקשים על כל מיני בעיות שהקב"ה עושה לנו את זה כי הוא רוצה שנתפלל אליו, וכל הזמן להרבות בתפילה על הילדים על הפרנסה על הבריאות ועל הצלחה בכל העניינים כי זה הדבר היחיד שנשאר בדורינו היתום, וע"י תפילה רואים ללא הרף בחוש את ישועות ה'.

שאלה: מדוע בסופו של דבר עשיו זכה לקבל ג"כ ברכה לא קטנה בכלל, למרות שהיה רשע גדול? **תשובה:** מתרץ ע"כ החידושי הרי"ם שעשיו היה רשע מרושע, אבל היה לו כח אדיר שאי אפשר לזלזל בזה בכלל, והכח הזה היה כח של כיבוד הורים שאין לו אח ורע וזה נשק גדול לזכות לברכות גם כשזה לא מגיע לו כלל, ובמה היה עשיו מכבד את הוריו? במדרש בפרשתנו מסופר שעשיו היה לו בגד מיוחד שבו היה משמש את אביו וזה בגדי עשיו החמודות, ומוסיפים חז"ל ומביאים מעשה מרבי שמעון בן גמליאל שהעיד על עצמו כי ימי הייתי משמש את אבא ולא שימשתי אותו אחד ממאה שעשיו מכבד את אביו שהיה מכבדו בבגדי מלכות, וחז"ל ג"כ אומרים לנו (מובא ברש"י זכריה ב יב) שכל זמן שעשיו לא קיבל את השכר שלו על כיבוד ההורים כל השפע הגדול שמגיע לנו מתעכב, ובשפת אמת הביא שבעיקרון יעקב לא היה ראוי לקבל את ברכת אביו עד שימסור נפשו לכבוד אב, וע"י שמסר נפשו לעשות רצון אמו למרות שהיה חשש שעשיו יהרוג אותו זה הזכות שבשבילה זכה יעקב לקבל את ברכת אביו. ועוד מובא במדרש שעשיו זכה שראשו יקבר במערת המכפילה בזכות שמסר נפשו על כיבוד אב.

שאלה: סגולה להצלחה בניתוח, לידה, מבחן וכדו'? **תשובה:** בספר כף החיים סימן רפא סק"ח כתב בשם רבי יהודה החסיד, שאדם לפני כל דבר שהולך לעבור ורוצה ס"ד והצלחה, יקבל ע"ע לומר נשמת כל חי כשיהיה ניצול ממנה, ויש לכך רמז בפסוק ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו **לנכ"ח** ר"ת **לומר נשמת כל חי**. וידוע שמרן הסטיפלער היה מעורר ע"כ הרבה שיקבלו ע"ע לאחר ניתוח או לידה לומר נשמת בכוונה כולל ישתבח עד ברוך אתה ה' אפילו ביחיד, ויוושעו.

שאלה: לשם מה כ"כ חשוב כיום לבקש על הגשמים, הרי יש התפלה למים (התפלה – לוקחים מי ים מוציאים את המליחות שלהם ושמים את זה בברז של כולנו) ומי ים הרי לא חסר (השאלה היא מבחינה גשמית כמובן כי מבחינה רוחנית ירידת גשמים היא סימן ברכה מהקב"ה ואות שאנו מרוצים בעיניו, וכשח"ו יש עצירת גשמים אות הוא שהקב"ה כועס עלינו. כך שירידת גשמים היא ביטוי למצבינו הרוחני ולא סתם רק השלמת הצורך שלנו במים לשתייה.)? **תשובה:** כיום רוב גדול של המים בברזים מותפלים (בב"ב מי ברק מפרסמים מידי פעם בדפים שהם שולחים את אחוזי המים המותפלים) ומחקרים הוכיחו בבירור שבמים המותפלים חסרים הרבה מרכיבים שחיוניים מאוד לגוף ולהתפתחות השכל. ולכך מי שרוצה להים בריאים וילדים עם שכל, שיתפלל חזק וככל שיש פחות בצורת יש יותר מים טבעיים בברזים שלנו.

שאלה: איזה ברית היסטורית יכול להיות שיחליטו גדולי ישראל להפר לאחר עשרות רבות של שנים? **תשובה:** במשך עשרות רבות של שנים היה ברית בין הייהדות החרדית לבין המפלגה בכנסת המייצגת את הציבור המסורתי בארץ, החרדים בכנסת נתנו הכל לברית הזאת, בעיקר נתנו ובמשך שנים הקמת הממשלה הייתה רק איתם ולא עם הצד השני למרות שהבטיחו הבטחות הרבה יותר גדולות ממה שנתנו בכל השנים אלו המיצגים את המסורתיים, והסיבה שהיה את הברית הזאת למרות שלא קיבלנו עשירית ממה שמגיע לנו הוא משום שאנו מחוייבים לציבור המסורתי שקרוב מאוד לדת ולא מתנהג כערב רב ואינו משמיץ כל הזמן את הציבור החרדי, בשנים האחרונות עולם התורה נמצא במצב מאוד קשה הן מבחינה תקציבית שהורידו את כל התקציבים ששייכים לעולם התורה וגדולי הדור נאלצים לנדוד לכל העולם ע"מ להשלים את החסר הגדול, והן מבחינה שבחור ישיבה ואברך כולל כל הזמן נמצא בפחד גדול מול סכנת מעצר, ומלבד זאת מצירים את עבדיהם של בחורי הישיבות ואברכי הכוללים בכל תחום משלילת מעונות ועד איסור יציאה מהארץ וכל מה שבאמצע, עד שנוצר מצב שכמעט א"א לחיות בארץ, אמנם המפלגה של המסורתיים לא לגמרי אשמה במצב אלא היעומשי"ת וחבר מרעיה שעונש בודאי יגיע. כעת נוצר הזדמנות חד פעמית שכל הצבועים שמייצגים את הציבור הנאור שרודף כל השנים את עולם התורה מסכים לתת לבני הישיבות ואברכי הכוללים לחיות כאן בצורה נורמלית הן בתקציבים וכן כל הרודפים והיועמשי"ם למיניהם יפסיקו לרדוף את עולם התורה, העיקר שיתמכו בהם להקמת הממשלה, לכן יש צד גדול שגדולי ישראל יורו ללכת עם רודפי הדת ע"מ שנוכל לחיות כאן.

שאלה: האם אדם שאוכל סוכריות בורקסים ושוקולדים זה מזיק לו רק בבריאות הגוף או גם בבריאות הנפש? **תשובה:** בארה"ב עשו ניסוי על נוער אלים שהיה סגור במוסד לעבריינים צעירים, שינו להם את התזונה לתפריט בריא יותר היינו קמח מלא ירקות ושאר אבות המזון הנצרכים, וראה זה פלא הנערים הפסיקו להיות אלימים והיפראקטיביים, ואפי' הפסיקו לדבר דברי גנאי וכדו' הם פשוט חזרו להיות בני אדם. ולמה כי מזון בריא הוא מנקה את הרעלים מהגוף מהנפש ומהמוח, ואז מרגישים יותר רוגע ריכוז ויישוב הדעת, כי כשיש רעלים יש חוסר שקט עצבים כעס ואלימות ובעיקר עצבות, כי באוכל מעובד, ולצערנו כיום גם באוכל מקורי, יש חומרים רבים שהם לא לטעיים לגוף והגוף מגיב בהתאם.

שאלה: בפרשת השבוע מצינו שיצחק הרגיש אצל יעקב שיש ממנו ריח גן עד האם גם היום יש תופעות כאלו? **תשובה:** רבי אהרן מבעלז היה גאון וקדוש עליון כשעלה לארץ בסיום השואה עלו רבים לקבל את פניו ביניהם עלו הסטיפלער ורבי חיים קניבסקי שהיה אז בשנות הבחרות, כשניגשו לפניו הרבי ליזוה אותם עד צאתם שאלו אותו מי הם למה מכבדם כ"כ? אמר הרבי אני לא יודע מי הם אבל אני רואה שכינה עליהם. ומי שמקבל על עצמו עול תורה כפי כוחו יזכה להשראת שכינה וכמו שאמרו חז"ל מי שיושב ועוסק בתורה שכינה עמו.

שאלה: בימים אלו יומא דהילולא של המהרש"א יזדוע שגדולי ישראל הורו להשתדל מאוד בלימוד המהרש"א שמיישר את השכל. מה כתבו על לימודו גדולי הדורות?

תשובה: ידוע שגדולי הדורות לאורך השנים הקפידו לומר לתלמידיהם ללמוד מהרש"א ורבים מהם הפליגו מאוד בהערצה מרובה את הלימוד בחידושיו ונביא להלן מדברי החז"א מה שכתב על לימוד המהרש"א: הספר הזה הוא מתנה טובה שנתנה לישראל להרגיל את הלומדים בהתעמלות התורה ומרגיל את האדם בעיון נכון ועמוק ומועיל גם לזיכרון כל סוגיה לפרטיה והפליגו בזה רבות.

שאלה: יעקב איש תם יושב אהלים, כל אדם רוצה להגיע להיות לטעום את דרגת יושב אהלים, דהיינו להיות שקוע בתורה, איך עושים את זה? **תשובה:** ראיתי רעיון נפלא של הרבי מצאנז השפע חיים שהיה אומר שכשהוא רצה לקבל על עצמו קבלה היה מקבלה ליום אחד בלבד והיינו היה אומר היום אני בל"ג מקבל ע"ע למחר היום בלבד כך וכך דפים כך וכך שעות, וכל פעם שהיה מגיע היצה"ר לכשכנע אותי להפסיק הייתי עונה זה רק להיום בלבד מחר אני אעשה את שאר הדברים וכך מחר שוב הייתי מקבל ע"ע ליום אחד והדברים הועילו לי מאוד.

שאלה: מגיע כעת החורף ועמו מגיעה השפעת, איך ניתן למנוע מלחלות בשפעת בהשתדלות טבעית? **תשובה:** לשמור על מערכת חיסונית חזקה ובריאה שזה כולל תזונה נכונה הכוללת ירקות ופירות עם ויטמינים כתפוזים קיווי לימון וכדו', להפעיל את הגוף, מנוחה מספיקה ובשעות נורמליות - שעות סבירות של הלילה, ובעיקר להימנע ממוצרים המכילים סוכר וכן למעט בחלב שוקולד וקפאין.

שאלה: איך ראוי להתנהג עם ילד מוגבל גופנית או עם מחלה מתמשכת? **תשובה:** אם נותנר לו כל הזמן ונפנק אותו הוא לא יצליח להתמודד בחיים עם שום משימה וכמובן שזה כולל שלא יוכל להקים בית כראוי כי הרחמים יוצרים אצלו הרגשה שהוא חלש ואז אין לו חשק להתמודד, אבל אם ניתן לו להתמודד כמובן בדברים שאנו יודעים שהוא יכול אז הוא מתחשל ואח"כ יוכל לחיות כאחד האדם במוגבלות שלו.

שאלה בחוזן משפט: בפרשתינו: אתה עתה ברוך ה'.

סופר אחד כתב ס"ת מאוד מהודר, והבטיח על כל טעות שתמצא 1000 דולר, לבסוף מישהו גילה שהחליף במקום לכתוב אתה עתה, הוא כתב עתה אתה. והיה נידון אם זה נחשב כב' טעויות או כטעות אחת.

התורה חסד: בקשות שנשלחו ע"י הקוראים שמצפים לתשובתכם שתשלח בס"ד למיל שבסוף העלון: **א.** רציתי בבקשה לשאול אם יש עיצה להסיר יבלות? **ב.** מי שיודע איך מונעים יציאת נוצות משמיכת פוך נוצות? **ג.** רציתי לבקש עזרה: בהכנת צ'ולנט סמיך, ללא מים, אך גם לא שרוף. **ד.** כאבים בצוואר, כשכל התרופות הרגילות לא עוזרות. **ו.** מי יודע איך אפשר לטפל בסדקים בדשבורד של הרכב? האם יש חומר שאפשר להדביק או משהו אחר? **ח.** אשמח מאוד אם יש מידע מוכח ויעיל עדיף לא יקר פסוריאזיס בכפות הידיים והרגליים או מתקשה ומתקלף ונוצרים חתכים עמוקים ואם יש גם עצה למנוע חדירת זיהומים במצב כזה. **ו.** אם יש עצה איך להוביל ילד בן שלוש שישמין רזה מאוד גם נראה כך.

חידות

חידות שינון הפרשה: לפי סדר הא – ב: א. מיהו האבא שדומה לבנו? **אברהם. ב.** מה מכר אח גדול לאחיו הקטן? **בכורה. ג.** מה אמרו לרבקה שיש בבטנה שני? **גויים. ד.** משמני הארץ ורוב? **דגן. ה.** למה קרא לבאר עשק כי? **התעשקו עמו. ו.** מה ברך יצחק ליעקב? **ויתן לך. ז.** מתי יצחק הפסיק לראות כשנהיה? **זקן. ח.** על מה עשו יחיה על? **חרבו. ט.** מה היתה רבקה? **טובת מראה. י.** עשו התחתן עם בת דודו? **ישמעאל. כ.** באיזה מצוה עשו היה מיוחד? **כיבוד הורים. ל.** להיכן אמרה רבקה ליעקב שיברח? **ללבן. מ.** על איזה דבר שאל עשו את יעקב אם חייב במעשרי? **מלח. נ.** בעד מה עשו מכר את הבכורה לחם ו-? **נזיד עדשים. ס.** מה עשו פלשתים לבארות? **סתמום. ע.** מי היה אדמוני? **עשו. פ.** מי סתם את הבארות שנחפרו בימי אברהם? **פלשתים. צ.** מה היה עשו איש יודע? **ציד. ק.** ע"פ מה יצחק זיהה את יעקב? **קולו. ר.** מה היה בארץ שיצחק היה צריך ללכת

רעב. **ש.** מה עשו היה? **שעיר. ת.** מה נולד ...שה? **תאומים לרבקה.**

חידות פרשת שבוע: א. מי בפרשה נצטווה לא לצאת לחו"ל ומי נצטווה לצאת? **ב.** אחד משבעת המינים בפרשה מופיע פעמים בשני שמות שונים? **ג.** עשר מילים באותו הפסוק שמתחילות באות א? **ד.** שם מוכר שמוזכר בפרשה לא בתור שם? **ה.** אותה המילה פעמיים ברצף? **ו.** שם של פרשיות מחומש דברים לפחות שתים?

חידות ידע תורני: ז. איזה כספים דינם להשימם בקרקע? **ח.** איזה ג' ברכות אשר יצר יש? **ט.** איזה שלושה הלל יש? **י.** באיזה תאריך לפעמים אומרים הלל לפעמים לא? **יא.** פעמיים בהלל שהמתים לא יכולים להודות? **יב.** איזה פסוק מהלל אומרים ג"פ ביום?

חידות לבוגרים: יג. איזה מילה משמשת גם לקשר וגם לדבר שאין לעשותו? **יד.** לאדם יש חתול עכבר ולחם, הוא צריך לעבור את הנהר ובסירה אפשר להעביר 2 דברים כל פעם, אם ישאיר את החתול עם העכבר העכבר ייטרף, אם ישאיר את העכבר והלחם העכבר יאכל את הלחם, כיצד יעביר את הכל?

חידות לשאול את הילדים בענייני פירות: טו. איזה פרי תחילת שמו הוא כינוי לחול או למשהו שרוף? **טז.** שני פירות ששמותיהם שווים, רק שונים באות אחת? **יז.** איזה פרי הוא גם שם מוכר שגם מופיע בחומש בראשית? **יח.** מאיזה פרי משתמשים הרבה בחודש כסלו? **יט.** באיזה פירות וירקות יש את האות נון פעמיים ברצף? **חידות נוספות לילדים: כ.** באיזה אות אוכלים? **כא.** על איזו שאלה א"א לענות כן? **כב.** איזה מצווה דאוריתא אפשר לקיימה ר"ק ע"י שאוכל קודם?

תשובות: א. כו ב יצחק לא לצאת. כח ה יעקב לצאת לבית לבן. **ב.** כז כה יין. כז כח תירוש. **ג.** כו כד. **ד.** למה לי חיים. **ה.** האדום האדום הזה. **ו.** עקב וילך, (ואולי יש עוד). **ז.** כסף מעשר של עיר הנדחת רמב"ם ע"ז ד טו. **ח.** אשר יצר בחכמה. בצלמו, אתכם בדין. **ט.** הלל המצרי-הלל שלנו. הלל הגדול-פרק לו בתהילים. הלל שבכל יום-פסד"ז. **י.** ג טבת תלוי אם כסלו מעובר. **יא.** לא המתים יהללו קה, לא אמות כי אחיה ואספר מעשי קה. **יב.** ואנחנו נברך קה. **יג.** אסור, זה קשור וכן איסור לעשותו. **יד.** בתחילה יעביר החתול והעכבר, יחזיר העכבר, ישאר העכבר ויעביר את הלחם, יחזור ויביא את העכבר. **טו.** אפר-סק. **טז.** תפוז ותפוח. **יז.** תמר. **יח.** מזית שמן בא מזית. **יט.** אננס בננה. **כ.** כף. **כא.** האם אתה יישן. **כב.** ברכת המזון.

שאלות: [ברכת יצחק ליעקב] **1.** למה כהו עיני יצחק (2) (גמ') **2.** בגדי עשו, של מי הם היו (רש"י) **3.** אולי ימושני אבי והיה בעיניו כמתעתע, מה לומדים מתיבת מתעתע (גמ') **4.** עורות גדיי העיזים, למה לא מספיק לכתוב עורות הגדיים? (גמ') **5.** על חלקת צואריו, למה צואריו לשון רבים (רש"י) **6.** בן כמה היה יעקב בשעה שהתברך (גמ' ורש"י) **7.** ריח בני כריח שדה אשר ברכו ד', לאיזה שדה הכוונה (גמ', תוס') **8.** הקול קול יעקב והידים ידי עשו, על איזה מקרים ודמויות זה רומז (גמ') **9.** ואוכל מכל, מה נלמד מזה שנאמר 'מכל' אצל יצחק (גמ') **10.** הברכה אחת היא לך, האם היה אפשר לענות על זה (גמ' ורש"י)

תשובות: 1. בגמ' מגילה כח מבואר דב' טעמים גרמו ליה [א] מחמת קללתו של אבימלך (וכ"ה גם בב"ק צג ומגילה טו.) [ב] כי הסתכל בפניו של עשו (ועי' מהרש"א יומא כח: ולפירושו בגמ' שם מבואר טעם שלישי). **2.** ברש"י ע"ז יא: כתב דבגדי אדם הראשון הם בגדי החמודות של עשו. **3.** ואמר רבי אלעזר כל המחליף בדבורו כאילו עובד ע"ז כתיב הכא והייתי בעיניו כמתעתע וכתיב התם הבל המה מעשה תעתועים (סנהדרין צב.) **4.** מכאן מוכח דסתם גדי כולל גם בן של פרה ורחל (חולין קיג:, ע"ש) **5.** ברש"י מגילה טז: כתב דכן דרך לשון המקרא לכתוב על צואר לשון רבים ע"ש. **6.** ס"ג מגילה יז. **7.** כריח שדה של תפוחים (גמ' תענית כט:) ובתוס' בשם י"מ דהיינו אתרוגים. **8.** בגיטין נז: הקול- זה אדריינוס קיסר שהרג באלכסנדריא של מצרים ששים רבוא על ששים רבוא כפלים כיוצאי מצרים, קול יעקב- זה אספסיינוס קיסר שהרג בכרך ביתר ארבע מאות רבוא ואמרי לה ארבעת אלפים רבוא, והידים ידי עשו- זו מלכות הרשעה שהחריבה את בתינו ושרפה את היכלנו והגליתנו מארצנו. **9.** שהטעימו הקב"ה מעין עוה"ב (ב"ב טז:-יז.) וע"ע גם סוטה ה. **10.** לא. מבואר בגמ' סנהדרין קא: דעשו הוא אחת מאלו שבאו בעלילה, שאמרו דברים של נצחון שאין להם תשובה.

חידת משמעויות מילים לפרשת תולדות: ט' משמעויות למילה תם: תשובה: א. תם - איש אמת. "ויעקב איש תם". פרשת תולדות כה. כז. רש"י: מי שאינו חריף לרמות קרוי תם. **ב. תם - שלם,** ללא מום. עולה תמימה. **ג. תם - שור תם.** שלא הורגל לנגוח. **ד. תם - נגמר.** "לא נכחד מאדני כי אם תם הכסף ומקנה הבהמה" (בראשית מז, יח). **ה. תם - הסתיים.** "עד תם שנת ממכרו" (ויקרא כה, כט). **ו. תם - תמים.** "כנגד ארבעה בנים... ואחד תם" - רש"י: שאינו לא חכם ולא רשע אלא תמים ואינו חכם לשאול וגו'. (תם=טיפש. ירושלמי פסחים פרק י' ה"ד בגמ'). **ז. תם - מי שאין לו כוונות רעות.** "בתום לבבי" (בראשית כ. ה.). **ח. תם - שם** (בארמית). שלחו מתם (מא"י). **ט. תם - שֵׁם אדם.** רבינו תם.

מדור זה יש להימנע מלקרוא בשבת: רעיונות שנשלחו השבוע ובהם פתרונות לבעיות שהובאו בשבועות קודמים. אין לנו אחריות על הנכתב כאן: א. פתרונות לנדודי שינה. היה בעיתון המודיע בפטנט רשום עיצה שמנסיוני ונסיון חברים שלי, מעידים שזה עוזר מאד. העצה היא: לשים בשקית שום ומלח ולהניח תחת הכר. **בנוסף הביאו:** לגבי השאלה על קושי בהירדמות: יש כדורים בבית מרקחת גם בנחמיה בב"ב שלוקחים חצי שעה לפני השינה וזה מרדים. **עוד כתבו:** לקחת קלונקס חצי מיליגרם שעה לפני השינה זה מרגיע את הגוף ואחרי חצי שעה לקחת מלטונין. **שלחו גם:** לגבי נדודי שינה יש כמה אפשרויות 1 יש כדורי שינה בית טבע בבית מרקחת פרינץ ברבי עקיבא 2 אם לא עוזר אולי זה יושב על משהו נפשי פחדים חרדות יש ללכת לטיפול פסיכולוגי. יש ד"ר לביא בירושלים הוא אחד 1 האלופים שהכרתי נווטורופט וכל המסתעף. שווה ללכת אליו הוא בוחן דרך העיניים עם לייזר מה הבעיה על מה זה יושב ומכין טינקטורה בדיוק לבעיה עלות אצלו היא500 שח שווה לנסות מניסיון שלי ושל עוד מאות אנשים בדידי הוה עובדא מי שרוצה זה המספר שלו 026434885 **ג.** לגבי המייבש שלא עובד כראוי. אם זה מייבש ללא צינור, אז יש מגירה שמתמלאת מים וצריך לרוקנה כשהיא מתמלאת ואז זה יעבוד כראוי. **ד.** עוגיות גליליות וכד' שהתייבשו משהות ארוכה בארון להכניס למקפיא ולאכול כשזה קפוא פשוט טרי! **ה.** על קילופי עור אם לא ניסה שווה לנסות שמפו קטוזול (חייב מרשם רופא). **ו.** בעניין פטריה ברגל אני סובל כבר תקופה ארוכה מפטריות ברגל ניסיתי כל מיני תרופות ועצות, חלקם אף היו כתובים בעלון, וכלום לא עזר או שעזר אבל לא לגמרי, לאחרונה מישהו אמר לי להתקלח כל יום ואחרי המקלחת לנגב היטב את הרגליים ובין האצבעות, אבל להקפיד כל יום על מגבת חדשה (בשביל הרגליים, אפשר מגבת קטנה), ויהי לפלא תוך פחות משבוע הפטריה עברה לגמרי! **ז.** הליקובקטר בבני ברק פאר הטבע 0504137343 ניסיון של שנים רבות. **ח.** לגבי כתמי זיעה בכובע, אפשר לנקות ע"י ששופכים קצת אלכוהול 70% לחיטוי על הכתם ואז לגרד את הכתם בעדינות ותראו פלאות. **ט.** תשובה לשאלה בענין חומר לכתמים מניסיון אישי ישנו חומר חדש של וניש גולד שנקרא ג'ל מרוכז ועוצמתי *2 עושה עבודה מעולה!!! מומלץ מאד מאד מאד!!!

התורה חסה: כאן מתפרסם בקשות עזרה וסיוע שנשלחו ע"י הקוראים, למי שיש פתרונות או רעיונות לשלוח ע"מ לסייע לציבור מתבקש לשלוח למייל שבסוף העלון והקב"ה יחזיר לו בכפלים:

הגיגים המיועדים לאלו שיש להם מזה תועלת

זקן אחד, מתלונן על ירידת הדורות. בזמני, הוא אומר, היו קונים כובע לבר מצוה והיו משתמשים בו כל החיים, והיום כל 25 שנה קונים כובע.

שאלה הלכתית: מצאתי כיפה של נ נח. מצד אחד יש הרבה כאלו ובטח הבעלים התייאשו, מצד שני אם זה של נ נח אז אין יאוש.... מה עושים?

שלום הגעתי לחברת רב בריח? - כן. - רציתי לברר באיזה ריחות מגיעים הרבנים שלכם?

תאחלו לי בהצלחה, מחר בבוקר יש לי משפט, אני מקווה שבני ביתי תיתן לי להגיד אותו....

יום שישי מתקצר אז יש לנו פחות זמן לא לעשות כלום עד הלחץ של שבת.

כל אחד מתחיל להיות צייר כשהוא רואה מראה מלאה אדים או אבק.

שופט: למה הרבצת לו ? אני: הוא החזיר קרטון חלב ריק למקרר. שופט: חכה אני בא להצטרף אליך.

שבת עם אורחים: מנת פתיחה. מנה ראשונה. מנה עיקרית. 2 סוגי קינוחים. פיצוחים. פירות. שבת לבד: הכל באותו הצלחת כולל טחינה על הגלידה.

ליברמן זה אותיות "לבן ארמי", הוא אולי גלגול נשמתו, אך צריך לבדוק אם הוא כבר הספיק לרמות "עשרת מונים" או שהוא כבר עבר אותם מזמן.

סיפור שהיה: אחד הגיע לבית חברו מתנשף ומתנשם. שאלו חברו למה עלית 12 קומות ברגל ולא עלית במעלית? ענה החבר כתוב שהמעלית מיועדת ל-10 איש בלבד ולא היה לי זמן לחכות עד שיגיעו עוד 9 אנשים.

אדם שאינו שותו"מ שאל את נוות ביתו איך ההרגשה שהיא עובדת 3 שעות במטבח להכין ארוחת צהרים והוא בא ותוך עשר דקות גומר את כל האוכל? היא ענתה כמו שאתה מרגיש שאתה עובד חודש ואני בקניות(ן) תוך עשר דקות גומרת את כל הכסף.

מה החלום של כל עקרת בית? לחזור הביתה ולגלות שהכביסה שלה ניסתה להתאבד ותלתה את עצמה.

הילד מבקש מאמא לא לכבות את החשמל בחדר: אם את עושה חושך חזק אני לא רואה בכלל את החלומות.

חדש ממטבחו של שף שרגא: סופגניות בטעם וופל לימון.

אבי המיועדת לשדכן: למה הבחור הגיע לפגישה בלי שרוכים בנעליים? - השדכן: בגלל שאחרי הפגישה הקודמת אמרת לי שמאוד הפריע לבת שלך שהשרוכים בנעליים שלו לא היו קשורים אז כדי שלא יפריע לה הוא החליט שלא להגיע עם שרוכים לא קשורים.

היכן ניתן להשיג את העלון

לקבלת העלון באופן אוטומטי יש לשלוח מייל עם המילה 'הצטרפות' לכתובת זו alonalon+subscribe@googlegroups.com ולאחר מכן תקבלו הודעה, יש להשיב תשובה למייל שקיבלתם, ותקבלו אישור שצורפתם.

הודעות תגובות רעיונות פתרונות למערכת העלון יש לשלוח למייל זה 1@1alon.com ניתן להשיג בכתב גדול במייל הנ"ל.

כמו"כ ניתן להשיג את העלון ב'קובץ גליונות' וכן ב'אוסף גליונות'. ב'כל העלונים' בשם הבית התורני. ובעוד קבצי עלונים. וכן בקול הלשון מקישים על מאגר השיעורים\עברית\תנך\קובץ גיליונות שלמה קולדצקי ומורידים מה שרוצים עלונים מהשבוע ומהחמש שנים אחרונות . **במחשב** ניתן להוריד בדרשו בבינינו ועוד, ע"ש: עלון קולדצקי. או עלון לשבת.

ניתן לקבל את העלון בפקס לקבלת העלון בפקס יש להתקשר למס' 023132641 ולהקיש 1 ואז להקיש קוד עלון שמספרו 1010 ואז שוב 1

כמו"כ יהיה ניתן להשיג עלונים בבני ברק: צמוד לכניסה לתלמוד תורה כתב סופר מצד שמאל של הכניסה, בקופסה בפינה בחצר ברחוב סוקולוב 23. פרטים על מקומות נוספים להשגת העלון התפרסמו בשבועות קודמים ואי"ה יפוסמו בשבועות הבאים.

העלון בכניסה לתלמוד תורה כתב סופר עולה סך של 30 אגורות לעלון (12 שקל לשנה, שקל לחודש ממוצע כי בביהז"מ לא יוצא), אפשר לשלם מראש לכמה שבועות קדימה, אפשר לשלם לאחר השבת, את התשלום יש לשלם בקופה הצמודה. או ב'נדרים פלוס' - רשת הכוללים פרדס כץ-עלון, (שלוחה 2422). אפשר לשלוח משם הודעות. **מי ששילם עבור כמה שבועות קדימה** אין לנו התחייבות לספק לו עלון במידה ויהיה חסר רח"ל או שלא יצא עלון. **הפצת העלון דרך המיל היא ללא תשלום,** וכן התשלום הוא רק על לקיחת העלון מהמקום הנ"ל ולא על צילום העלון באופן עצמאי (וכמובן שהמפיצים שלא לוקחים את העלון מהמקום הנ"ל ומפיצים באופן עצמאי ברור ופשוט שלא צריך לשלם). כל המפיצים הקבועים שרוצים להמשיך להפיץ את העלון נא לשלוח למייל הנ"ל את מקום הפצתם ובע"ה נפרסם אותם. תודה ויישר כח לכולם על זיכוי הרבים.

להלן מקומות שבהם ניתן להשיג את העלון: בירושלים: בישיבת מיר אצל הגאון הצדיק רבי דוד רוטשילד שליט"א. או אצל הגאון האהוב רבי אבי פרידנר שליט"א. עוד בירושלים בבית הכנסת 'בית מרים גיטל' מעלות דפנה, ניתן להוריד את העלון במדור עלוני שבת - עלון לשבת קולדצקי. עוד בירושלים במורדות גילה בבית הכנסת של בני הישיבות אצל משפחת וייס. **ניתן להדפיס את העלון במודיעין עילית** בעמדת אוצר החכמה בביהמ"ד קהילת משך חכמה -רחוב משך חכמה 41 לכתוב עלון לשבת, בעלות סמלית של הוצאות ההדפסה בלבד. **בבית שמש:** בבית הכנסת אור אליהו. ואצל הילד הצדיק אלימלך הכהן גליק, שמדפיס ומפיץ במסירות רבה את העלון בבית הכנסת בית אביי וכן מי שמגיע לקבל את העלון בביתו, הוא מביא לו במאור פנים. **בביתר עילית:** בבית הכנסת שלום רב ברחוב שלום רב גבעה בי. **בהר יונה:** אצל הגאון המופלא רבי שמחה שולמן שליט"א. **ברחובות** בישיבת מאור התלמוד אצל הבחור הגאון רבי יהודה רוזן שליט"א. **ברכסים:** אצל רבי יוסף המאירי שליט"א הצדיק הגדול. **באופקים:** אצל הבחור הצדיק והמופלא צבי המברסטון שליט"א פאר הגידולים של אופקים שרק פורח ועולה.. **עוד באופקים** בבית הכנסת אמרי חיים אצל הנער יהושע דוד הכהן גליק נ"י שתפילותיו כמונה מעות ויש לו הליכות של אדם גדול. **בנתיבות**: באהל החדש בשכונה החרדית החדשה "נחלת בראשית". **בחריש:** במתחם בתי כנסיות בשכונת בצוותא. בבית הכנסת חניכי ק"ק תימן. **בפתח תקווה:** באור ישראל הגדולה והקטנה. באהל אברהם ובשירת מרים. בקהל חסידים. ביוצאי חברון. ובבני ישיבות שבפרי מגדים, ע"י הגאון רבי יואל פינהנדלר שליט"א. **בראשון לציון:** בישיבת עטרת שלמה: ניתן להשיג אצל בחיר עולם התורה הבחור שנושא חן ושכל טוב בעיני כל רואיו ותפילותיו ידועות שעושים רושם אדיר בשמים הבחור המופלג רבי בצלאל פרידמן מחבר קונטרס מחשבת בצלאל: **עוד בראשון לציון:** ברח' דרור 21 /חפץ חיים 1, מניין 'בני תורה', חיידר ראשון לציון. **באלעד:** בתפארתה בחוץ. ובישיבה של הרב אטינגר, בכולל של הרב פכטר, במאור שרגא באבן גבירול, ובאחיעזר ע"י הגאון רבי יואל פינהנדלר שליט"א. **בעפולה:** ניתן להשיג את העלון בעמדת אוצר החכמה בבית הכנסת המרכזי אהל משה - גבעת המורה עפולה - בעלות סמלית של הוצאות ההדפסה בלבד. **בעפולה עילית:** בביהכ"נ בני הישיבות רח' רש"י או אצל האיש שזכה דורינו להתכבד בו הגאון רבי אהרן קולדצקי שליט"א. **עוד בעפולה עילית:** בביהמ"ד דחסידי ויזניץ וכן בביהכ"נ בית ישעיה רח' יצחק שדה. **ברעננה:** בישיבת חייל אורייתא וכן בעלי מוהר 15 אצל הבחור החכם יאיר זכאי 0533100287, ואצל משפחת זכאי בטלפון: 052-6903395. **בבית שאן:** אצל הגאון רבי משה חדש בקהילת בית שאן החדש בבית הכנסת בראשות הגאון רבי יהושע ליב שכטר שליט"א. וכן אצל הגאון רבי יהונתן בכור - בית שאן. והבחור החשוב יעקב בן עזרא שליטא פאר ישיבת דרכי משה בבית שאן

ויאמר יעקב מכרה כיום את בכרתך לי. (בראשית כ״ה, ל״א)

ובמושב זקנים (פסוק ל״ג) הקשה וז״ל: קשה האיך זאת המכירה קיימת והלא אין אדם מוכר דבר שלא בא לעולם, ועדיין לא נפלה הירושה בידו דהרי יצחק עדיין היה קיים עכ״ל

ובפירוש הטור הארוך על התורה (שם) הביא מאביו הרא״ש ליישב הקושיא וז״ל: וא״א הרא״ש ז״ל מדקדק מכאן, מי שמוכר לחבירו דבר שאין הקנין חל עליו, כגון מה שאירש מאבא או מי שמוכר מלוה על פה שיש לו על אחרים שאינה נמכרת בקנין, ונשבע עליו, שהמכר חל מכח השבועה, לא מבעיא שכופין אותו לקיימו בשביל שבועתו, אלא אפילו שם מכר עליו כדקא חזינא הכא דקרי ליה מכר בשביל השבועה עכ״ל.

ומבואר בראש דאף דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, מכל מקום אם נשבע על המכירה, חלה המכירה מכח השבועה.

ובריב״ש (שו״ת שכ״ח) השיג על הדברים הנ״ל בשם הרא״ש, וז״ל: לאו הרא״ש ז״ל ולא הרב ר׳ יעקב בן הרא״ש חתימו עלה, ואיני רואה לתלות בגברי רברבי כוותייהו סברא שאין לה על מה שתסמוך, גם הראיה שהביאו בשמם אין לה עיקר, לפי שהיה קודם הדיבור, ומאן לימא לן שלא היה אדם מקנה אז דבר שלא בא לעולם עכ״ל.

ומבואר בריב״ש שודאי לא אמרו הרא״ש מעולם שע״י שבועה חלה מכירה אף בדבר שלא בא לעולם, וכבר העיר בשואל ומשיב (תליתאה ב׳, קס״ג) שכנראה לא ראה הריב״ש את פירוש הטור על התורה שמפורש כן בשם הרא״ש, ובריב״ש עצמו חידש דמה שהועילה מכירת הבכורה, משום דקודם מתן תורה לא היה חיסרון של דבר שלא בא לעולם.

וביד רמה (ב״ב קכו: ס״ק צ״ט) כתב כהריב״ש וז״ל: והכי נמי מסתברא דאי לא תימא הכי יעקב גופיה במאי קניה לבכורה דעשו, דבר שלא בא לעולם הוא, אלא מאי אית לך למימר קודם מתן תורה שאני עכ״ל.

ובמדרש הגדול (בראשית שם) איתא בזה״ל, ויאמר יעקב השבעה לי כיום, אמר לו הוי יודע שלאחר מתן תורה אין שם מכירה לבכורה ולא תועיל בה שבועה אלא בזמן הזה בלבד, לכך נאמר כיום עכ״ל.

ומבואר במדרש הגדול דמכירה כזאת ע״י שבועה מהני רק קודם מתן תורה, ולכאורה כוונתו דאחר מתן תורה לא מהני הקנין משום שהוא דבר שלא בא לעולם, ויש להעיר דלכאורה לדעת הרא״ש בכל דבר שלא בא לעולם המכירה חלה ע״י שבועה ואף אחר מתן תורה, ואמאי רק קודם מתן תורה מהני שבועה בזה.

והנה חקרו האחרונים בגדר החיסרון של אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, אם הוא חיסרון בסמיכות דעת, דחסר בסמיכות דעת של המוכר והלוקח בדבר שעדיין לא בא לעולם, או דנימא דאין זה חיסרון בסמיכות דעת, אלא החיסרון הוא שאין לקנין על מה לחול.

ובקובץ שיעורים (ב״ב אות רע״ו) כתב וז״ל: בהא דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם משמע בגמ׳ ב״מ דף ט״ז דהטעם הוא משום דלא סמכא דעתיה, והיכא דסמכא דעתיה אפשר להקנות גם דבר שלב״ל, אבל מהא דקאמר בגמ׳ כתובות דף נ״ט שאני קונמות מתוך שאדם אוסר פירות חבירו עליו אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, ואי נימא דהטעם הוא דלא סמכא דעתיה אין זה שייך כלל להא דאוסר פירות חבירו עליו, אלא משמע מהכא דאין לו כח הקנאה בדבר שלב״ל, ובקונמות דיכול לאסור פירות חבירו עליו יכול לאסור גם דבר שלב״ל עכ״ל.

ומבואר בדבריו דבגמ׳ בב״מ מבואר דהא דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, טעמו משום חיסרון בסמיכות דעת, אבל בגמ׳ בכתובות מבואר דהטעם הוא משום דאין לו כח הקנאה בדבר שלא בא לעולם, דכיון דאין לו את החפץ אין לו עדיין כח ההקנאה בחפץ.

ובלבוש (חו״מ ר״ט, ס״ד) כתב וז״ל: אין אדם מקנה לחבירו דבר שלא בא לעולם שאין כאן דבר שיחול על הקנין עכ״ל, וכעי״ז כתב בנודע ביהודה (אבהע״ז מהדו״ת סי׳ נ״ד סקי״ב).

ובנימוקי יוסף (ב״מ סו: ד״ה לא מפקינן) כתב וז״ל: אלא שהענין בעצמו מפני שלא באו עדיין הפירות בעולם לא מהני, משום דלא סמכא דעתיה, ומשום הכי יכול לחזור בו עכ״ל, ומפורש בנימוקי יוסף דהחיסרון של דבר שלא בא לעולם, הוא חיסרון בסמיכות דעת.

ובמרדכי (ב״ב סי׳ תרס״ג) כתב וז״ל: תשובה לרבינו משולם בר קלונימוס על ג׳ אחים שהתנו יחד בקנין על נכסי אחותם שנתן לה בעלה שכל מי שיקבל מתנה מאחותם שיחלקו בשוה שלשתם, ולימים נתנה מתנה לאחד, והשיב אע״ג דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם בההיא הנאה דסמכי אהדדי גמרו ומקנו להדדי עכ״ל, וברמ״א (חו״מ ר״ט, ס״ח) הביאו להלכה.

ומבואר במרדכי דאף דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, בציור הנ״ל שהתנו ביחד שיקנו מתנת אחותם לכולם בשוה, בההיא הנאה דסמכי אהדדי גמרו ומקנו להדדי, ולכאורה מוכח דהטעם של דבר שלא בא לעולם הוא חיסרון בסמיכות דעת, ובכה״ג דסמכי אהדדי גמרו ומקני להדדי, דאם נימא דהחיסרון של דבר שלא בא לעולם משום שאין לקנין על מה לחול, אמאי בציור הנ״ל יש קנין בדבר שלא בא לעולם.

והגרע״א (דו״ח ב״מ עב:) כתב וז״ל: ומזה היה נראה דמה שעיזי חולבות למחר לא מקרי לא בא לעולם, דמצוי הוא דעבידי דאתי בודאי עכ״ל.

ומבואר בדברי הגרע״א דאם עבידי דאתי בודאי, לכו״ע מקנה דבר שלא בא לעולם, ומוכח דהחיסרון בדבר שלא בא לעולם הוא בסמיכות דעת, ובכה״ג דודאי עבידי דאתי יש סמיכות דעת וקונה.

ומעתה יש לומר, דכל דברי הרא״ש דאם יש שבועה חל הקנין אפילו בדבר שלא בא לעולם, אתי שפיר רק אם נימא דהחיסרון של דבר שלא בא לעולם הוא חיסרון בסמיכות דעת, דבזה יש לומר דאם יש שבועה שחייב לקיים דברו יש כבר סמיכות דעת, ואתי שפיר דאזיל לשיטתו דכתב התוס׳ הרא״ש דהחיסרון של דבר שלבל״ע הוא חיסרון בסמיכות דעת.

אמנם בדעת הריב״ש לכאורה מוכח דאין החיסרון של דבר שלא בא לעולם משום סמיכות דעת, דא״כ אמאי קודם מתן תורה אין דין שיהא בעולם, והרי ודאי דאף קודם מתן תורה בעינן סמיכות דעת בקנינים, וע״כ דס״ל דהחיסרון של דבר שלא בא לעולם הוא מהלכות הקנינים דבעינן שהחפץ יהא מצוי אצלו, וחידש הריב״ש דהחיסרון הזה הוא רק אחר מתן תורה ולא קודם מתן תורה, וכעי״ז שמעתי מכבוד מו״ר הגאון ר׳ אשר אריאלי שליט״א.

בס״ד לאחר שיצא לאור ספר שירת התורה על בראשית והתקבל בחיבה אצל הלומדים, בעז״ה לקראת חומש שמות, ייצא לאור שירת התורה על חומש שמות

אֱמֶת מֵאֶרֶץ תִּצְמָח

מרן הגרב"ד ליבוביץ זצוק"ל
עומק העיון, קדושת המחשבה ואצילות הנפש

דמותו של בעל ה'ברכת שמואל'
באספקלריית תורתו,
מסורת רבותיו והליכותיו בקודש

ליום הזיכרון השמונים ושבעה להסתלקותו,
ה' בכסלו

מאת: הרב מיכאל סורוצקין

דבר המערכת

סדרת מאמריו המופלאים של הגאון רבי מיכאל סורוצקין שליט"א על ענקי הרוח ומאורי הדורות כבשה את לב ציבור שוחרי התורה והדעת בסערה, ועוררה הדים יוצאי דופן. נוכח התהודה הנלהבת, הרהבנו עוז לשוב ולבקש ממנו להעלות בקולמוסו המחונן, בעומק עיונו, ברוחב ידיעותיו ובמעוף מחשבתו, את דמותו הכבירה של מרן הגאון רבי ברוך בער ליבוביץ זצוק"ל, בעל ה'ברכת שמואל', מגדולי ראשי הישיבות בליטא שלפני החורבן, לרגל יום הזיכרון השמונים ושבעה להסתלקותו.

והנה שוב לפנינו יצירת מופת תורנית ורבת מעוף, החודרת אל נבכי תורתו וגנזי אישיותו של אותו ענק רוח, ומזמינה את הקוראים, התאבים לאיכות בלתי מתפשרת ולעומק מחשבה נדיר, לאחוז ולו בשיפולי גלימתם של גדולי הדורות, ולהציץ אל עולם של גאונות, קדושה ואצילות נפש, אשר רוממותו ניכרת בכל שורה.

המערכת

ישנם גדולי עולם אשר חידושי תורתם נעשו נחלת הכלל, ואף על פי כן נשארה דמותם האישית חתומה בפני הדורות הבאים, וישנם אשר מתוך עצם דברי תורתם ניתן לעמוד על תכונת נפשם, על מדת הכנעתם לאמת ועל האופן שבו ראו את חובת האדם בעולמו. וכשבאים להתבונן בדמותו של מרן הגאון רבי ברוך דוב ליבוביץ זצ"ל, בעל ה'ברכת שמואל', הרי דומה כי לא ניתן להפריד בין גאונותו המופלגת ובין אותה תמימות עילאית, אצילות הנפש ויראת שמים נוראה אשר היו טבועות בכל הליכותיו. מעיין של אמת אחד היה מפכה בכל חלקי אישיותו, וממנו נמשכו שקידתו העצומה, התקשרותו המופלאה לרבו הגדול מרן הגר"ח מבריסק, מסירותו לתלמידיו ועמידתו לפני קונו ברתת ובזיע. וכל המתבונן בדברי תורתו, בעמל המחשבה המונח בכל סימן ובדקדוק המופלא שבו היה מברר גדרי דינים, מוצא לפניו צורת אדם שכל כוחות שכלו ונפשו היו מכוונים כלפי נקודה אחת, לעמוד על אמיתתה של תורה כפי שנמסרה מסיני ונשתלשלה בדברי חז"ל ורבותינו הראשונים. ונדמה כי זו היא הנקודה אשר ממנה ראוי להתחיל את העיון בדמותו, שהרי כל תכונה מתכונותיו, כשבאים לבודקה בפני עצמה, עלולה להצטייר כמידה פרטית של אדם גדול, ואילו מתוך ההתבוננות בכלל אישיותו מתברר כי כל אותן תכונות היו חלקים משלמות אחת, אשר יסודה בהכרה עמוקה שאין לאדם בעולמו קנין גדול מקנין האמת שבתורה.

המעיין בספרי ה'ברכת שמואל' נוכח לדעת כי דרכו של רבינו בבירור הסוגיות היתה מיוחדת אף בתוך בית מדרשם של תלמידי מרן הגר"ח. פעמים רבות היה פותח בקושיא הנראית תחילה כקושיא מסוימת בדברי הגמרא או הראשונים, ולאחר משא ומתן ארוך מתברר שעיקר הקושי אינו בפרט הדין שעליו נסוב הדיון, אלא בעצם ההגדרה שבה הורגלנו לתפוס את כל הפרשה. שהרי אפשר שיהיו שתי הלכות שוות בתוצאתן המעשית, ואף על פי כן חלוקות הן לגמרי ביסוד חלותן; ואפשר שיהיו שני דינים הנראים נפרדים, אלא ששניהם נמשכים ממחייב אחד. ומעתה כל זמן שלא נתברר מהו עצם הדין ומהו הדבר המחייבו, אין בהעמדת חילוק מקומי כדי ליישב את הענין על אמיתתו. ולכך מצינו בדבריו שהוא חוזר ובוחן כל סברא מכמה צדדים, עד שמתברר אם היא עומדת גם במקום שבו משתנים פרטי המציאות. וכאן מתגלה יסוד גדול בדרכו,

כי בירור הדין אינו מסתיים עם מציאת הסברא המיישבת את הקושיא, אלא עם בירור ההכרח שבהגדרת הסברא עצמה. ויש בזה מן התביעה החמורה ביותר המוטלת על הלומד, שלא יחליף את הדבר המסתבר בדבר המוכרח, ולא יניח את דעתו להתפעל מחריפות החילוק קודם שנתברר אם הוא אכן מבטא את עומק דברי הראשונים. וכמדומה שבמידה זו של אחריות כלפי כל סברא וסברא טמון אחד ממפתחות הבנת גדלותו של רבינו, אשר היה בעל כוחות גאוניים מופלגים, ועם זאת היה שב ומתייגע על כל יסוד כאילו לא נתברר לו דבר עד עתה.

מוקף בתלמידיו

מתוך כך יש לעמוד על התקשרותו העמוקה למרן רבו הגר"ח מבריסק זצ"ל. אותה התקשרות, שנתפרסמה בכל עולם התורה וניכרת מתוך כל דף ודף בחידושיו, היתה מיוסדת על הכרה בדבר מהותה של קבלת תורה. הרי דרך הלימוד שנתחדשה בבית מדרשו של הגר"ח העמידה את בירור הסוגיות על הבנת עצם גדרי הדינים וחלויותיהם, ומתוך כך הוסרו קושיות שנדמו עד אז כסתירות שאין להן יישוב. אולם עצם דרך זו מחייבת את הלומד להכיר היטב את גבולות הסברא, שהרי ההבחנה בין שתי חלויות עשויה להיות נכונה בסוגיא אחת ואינה מוכרחת בסוגיא אחרת, וכל הבנין תלוי בדיוק יסוד החלוקה. רבינו קיבל מרבו את עצם צורת העיון, ובדברי תורתו ניכרת התביעה להעמיד כל יסוד בשיעורו המדויק. וכאן נתגלה ענין עמוק מאד, שהרי לכאורה יש מקום לשאול כיצד אדם אשר כל ימיו היה מתבטל לפני דברי רבו נעשה בעצמו בעל דרך מיוחדת ומקורית כל כך. אולם באמת אין כאן סתירה כלל, כי עיקרה של קבלת תורה הוא שתהא דעתו של התלמיד נבנית מתוך יסודות האמת שמסר לו הרב. וככל שהיסודות נקנים בעומק יותר, כן מתרבה כוחו של התלמיד לגלות את השלכותיהם ולברר מכוחם עניינים שלא נתפרשו תחילה. והרי זו עצמה שלמות המסירה, שתורת הרב נעשית מציאות חיה בדעתו של התלמיד, עד שהוא יכול להוסיף ולבנות מכוחה מבלי שיתרחק משורשה.

יש מקום להעמיק עוד בעצם ההבדל שבין קבלת סברא לקבלת דרך בלימוד. כאשר רב מוסר לתלמיד חידוש מסוים, יכול התלמיד לשמור את הדברים בזכרונו ולהשתמש בהם במקום הצורך, אולם כשנמסרת לו צורת ההבחנה שבין גדרי הדינים, הרי שכל יחסו אל הסוגיא משתנה. שוב אינו שואל בתחילת עיונו כיצד אפשר ליישב את הקושיא, אלא מהו הדבר שעליו דנה הגמרא, מהי חלותו, מהו המחייבו ומהם הדינים הנמשכים ממנו. וממילא גם הקושיות עצמן מקבלות צורה אחרת, כי מה שנראה קודם כסתירה בין שתי הלכות עשוי להתברר כשני דינים הנובעים משני מחייבים שונים, ומה שנראה כמחלוקת בפרט מסוים עשוי להתגלות כמחלוקת בעצם הגדרת החלות. זו היתה אחת מסגולותיו המובהקות של רבינו, שהיה מסוגל להיכנס לעומק דברי הראשונים עד שכל פרטי לשונם היו נעשים חלק מן הבירור. ואפשר שבזה יש להבין את העדות שנמסרה בשם מרן החזון איש זצ"ל, שהיה אומר כי רבי ברוך בער מכניס את עצמו אל תוך הראשונים, בעוד שאחרים מביאים את הראשונים אליהם. לשון זו מגדירה את עיקרה של הישרות הלמדנית. יש שהלומד מעמיד תחילה סברא בדעתו ואחר כך מבקש למצוא לה מקום בדברי הראשונים, ויש שהלומד מבטל את הנחותיו הראשונות ומבקש להיכנס אל תוך מהלך מחשבתו של בעל השמועה. וככל שכוחו השכלי גדול יותר, כן נדרשת ממנו זהירות יתירה שלא להשליט את סברתו על דברי הראשונים. וכך היתה דרכו של רבינו, שהעמיד את כל עוצם שכלו לרשות הבירור, ומתוך כך נעשה כוחו הגדול משועבד כל כולו לאמיתת הדברים.

דוגמא עמוקה לדרך זו יש למצוא בחידושיו בענין קנס, ובפרט בבירור היחס שבין מעשה המחייב לבין העמדה בדין. לכאורה, כאשר דנים אם קנס נעשה ממונו של הניזק משעת המעשה או משעת העמדה בדין, עיקר השאלה היא בקביעת זמן הזכייה. אולם כשמעיינים בעיקר הדבר מתברר כי יש להבחין בין כמה עניינים הנראים בתחילה כרוכים זה בזה. שהרי מעשה הנזק הוא ודאי סיבת הפרשה כולה, אולם עדיין צריך לברר אם כבר משעת המעשה קיימת מציאות של חיוב ממון, אלא שחסר גמר מסוים הנעשה על ידי בית דין, או שמא קודם העמדה בדין אין כאן חלות ממונית כלל, ובית דין הם המעמידים את עצם חיוב הקנס. ואף אם נאמר שהזכייה נשלמת בשעת העמדה בדין, עדיין יש מקום לדון אם ביאור הדבר הוא שבאותה שעה מתחדש עצם המחייב, או שרק אז נגמרת חלות הזכייה בדבר שכבר היתה לו שייכות למעשה הראשון. והרי לפנינו שלושה עניינים שצריך להבחין ביניהם, סיבת החיוב, חלות החיוב וזכיית התובע בממון. ואפשר שיהיו כולם תלויים זה בזה, ואפשר שכל אחד מהם נקבע בדין בפני עצמו. וכשמעיינים במהלך הדברים בברכת שמואל ניכר כיצד בירור נקודה אחת מחייב להעמיד מחדש את כל היחס שבין המעשה לבין החלות הממונית. בזה מתגלה גודל כוחו של רבינו, שהיה רואה את עיקר העיון במציאת ההגדרה שמכוחה נעשים כל פרטי הסוגיא מובנים בהכרח. והרי זו מדרגה עמוקה של עיון, שכן אין השכל רשאי להסתפק בכך שנמצא מקום לדברי הגמרא, אלא עליו לברר מפני מה מוכרח הדין להיות כך מצד עצם מציאותו.

וכאן יש לצרף עדות מפליאה שנמסרה מפי הגאון רבי משה שמואל שפירא זצ"ל, אשר פעם נכנס אל רבו מרן הגרי"ז מבריסק זצ"ל ומצאו שקוע ומתייגע בדברי הברכת שמואל. ואמר לו הגרי"ז כי רבי ברוך בער בחן ועבר בכל סימן על כל הש"ס קודם שכתבו, אלא שצריך לדעת לראות זאת. דבריו טעונים התבוננות, שהרי מה פירוש הדבר שכל הש"ס נבחן קודם כתיבת סימן אחד, והלא הסימן עוסק לכאורה בסוגיא מוגדרת ובדברי ראשונים מסוימים. אלא שכאשר ההגדרה מתייחסת לשם דין כללי, כגון חיוב, שעבוד, קנין או חלות איסור, היא נוגעת לכל מקום בש"ס שבו מופיע אותו שם דין. והרי אם ינועמד

עם חתנו הגאון רבי ראובן גרוזובסקי זצ"ל בעת ביקורו באמריקה

הלומד יסוד מסוים בחיוב ממון, ולפי אותו יסוד לא יתיישב דין אחר הנוגע לאותה חלות, מתברר שעדיין לא הושלם הבירור. וממילא כל סברא צריכה להיבחן לאור מערכת שלמה של הלכות, ורק לאחר שנתברר שאין היא סותרת את יסודותיהן אפשר להעמידה כגדר הדין. ולכך פעמים שמאמר קצר בברכת שמואל טומן בתוכו הכרעות רבות שלא נתפרשו בלשונו, מפני שהן משמשות כהנחות מוכרחות בבניין הסברא. ומעתה דברי הגרי"ז מאירים את דרך כתיבתו של רבינו באור חדש, שהרי כל סימן נעשה תמציתו של עמל מחשבה רחב הרבה יותר מן הדברים הנראים לעיני הקורא, ומי שאינו מעמיד את יסוד הדברים בכל תוקפו עלול להחמיץ את עיקר חידושו.

בשיח סוד עם הגאון רבי שמעון שקופ זצ"ל, לצדו הגאון רבי שרגא פייבל הינדס זצ"ל חתנו של הגר"ש

ולא פחות מופלאה היא המסורת שנמסרה מפי הגאון רבי חיים מיליקובסקי זצ"ל, כי לאחר הסתלקותו של רבינו, בשעה שגדולי עולם הישיבות היו בווילנה, בא פעם רבי אלחנן וסרמן זצ"ל אל מרן הגרי"ז והקשה קושיא חמורה בדינא דגרמי. הגרי"ז התעמק בענין והתחבט אם הביאור שנאמר לפניו הוא פשט אמיתי, ולבסוף נאנח על כך שרבי ברוך בער איננו ואי אפשר לבדוק לפניו אם הדברים נכונים. הרי שלפנינו עדות מפי גדולי בית בריסק על כוח מיוחד שהיה לרבינו בבחינת אמיתתה של סברא. ואין הדבר נמדד במידת חריפותה או בכוח המצאת החילוק, כי גדולי עולם אלו היו בעלי יכולת מופלגת להעמיד כל סברא על צדדיה. אלא שבבחינת אמיתות ההגדרה יש צורך במידה מיוחדת של הבחנה בגדר של 'דק על דק', לראות אם הסברא יוצאת מתוך הסוגיא עצמה או שמא נבנתה מחוץ לה, ואם יש בה כדי לבאר את עצם הדין או שהיא מספקת יישוב מקומי בלבד. במידה זו היה לרבינו כוח מפורסם, עד שגדולי בני דורו ראו בו מי שדעתו מסוגלת להכריע בבירור מהלכם של הדברים. ואפשר שזהו אחד מן הפירושים העמוקים לגדלות בתורה, שככל שהאדם עולה בהשגתו כן הוא נעשה רגיש יותר להבדל הדק שבין סברא הנראית אמיתית לבין סברא שהיא אמת לאמיתה.

ומכאן יש לעמוד גם על עומק התקשרותו של רבינו לרבו הגר"ח. כי אדם שכל כוחותיו נתונים לבירור האמת, הרי שכאשר הוא מכיר במי שגילה לפניו דרך של אמת, נעשית הכרת הטובה שלו עמוקה יותר מכל קשר רגיל שבין רב לתלמיד. עצם מציאותו הרוחנית נבנתה מכוח אותה מסירה, וכל חידוש שנתחדש לו על פי יסודותיה היה מחזירו אל שורש הדברים. לפיכך אין פלא שבספרו היה מרבה להזכיר את רבו בתארים מופלגים של הערצה ויראת הכבוד, עד שדמות הגר"ח נוכחת בתוך כל מהלך תורתו. וכאן יש להתבונן בעובדה שנמסרה על אחד ממסדרי הספר ברכת שמואל, אשר ביקש לצמצם את ריבוי תארי הכבוד שהעניק רבינו לחכמי התורה שהזכיר בספרו, מתוך שסבר שאין דרך חיבורי חידושים להאריך בכך. רבינו תמה עליו ואמר כי כתב את הדברים מתוך אהבת תורה מרובה, ולמה ימחקם. יש בזה גילוי נפלא על מהותה של אהבת תורה אצלו, כי השבח לבעל השמועה היה חלק מהכרת ערכה של השמועה עצמה. שהרי התורה נמסרת על ידי חכמיה, וכל מי שזכה להיות צינור למסירת אמתה של תורה ראוי לכבוד הנובע מעצם הדבר שמסר. ומשום כך גם אהבתו לרבו הגדול היתה קשורה קשר פנימי עם אהבתו לדברי תורתו, ואותה התבטלות מופלגת שבה עמד לפני הגר"ח היתה עצמה מקור כוחו להעמיק ולהוסיף בבניין התורה שקיבל ממנו.

ויש בזה ענין עמוק נוסף הנוגע לעצם מהות מסירת התורה מדור לדור. כאשר תלמיד מקבל דברי רבו מתוך הכרה שדעת הרב היא מקור להעמדת גדרי הדין, הרי שהוא נדרש להבחין בין לשונו המדויקת של הרב לבין הבנתו שלו בדברים, ולהיזהר שלא להכניס לתוך דברי רבו הנחות שאינן מוכרחות. וממילא כל חידוש הנבנה על פי דברי הרב צריך בירור כפול, תחילה לברר מהו עצם היסוד שנמסר, ולאחר מכן לבחון אם ההשלכה החדשה אכן נמשכת ממנו. ומעין זה אנו מוצאים תדיר בחידושי רבינו, שהוא מביא יסוד בשם הגר"ח, חוזר ומברר את אופן חלותו, ומעמיד באמצעותו פרטים נוספים. וכאן ניכרת עצמאותו העיונית דווקא מתוך גודל נאמנותו לרבו, כי ככל שההגדרה הראשונה מדויקת יותר, כן יש בכוחה לשמש יסוד לבניינים נוספים. ועל כן אפשר לראות את כל מפעלו התורני של הברכת שמואל כהמשך חי של בית מדרשו של הגר"ח, שבו לא חדלה מלאכת הבירור עם מסירת היסודות הראשונים, אלא הלכה ונתרחבה בכל מקום שבו נמצאו אותם גדרי דינים. והרי זו מעלתה של תורה הנמסרת מפי רב לתלמיד, שכל דור זוכה להוסיף בה כפי כוחו, וההוספה עצמה היא גילוי לעומק מה שקיבל.

בענין זה יש לעמוד גם על חידושיו של רבינו בדין חיוב השלמה בעבד עברי ובפועל, שבהם מתגלית הבחנתו בין עצם השעבוד לבין החיוב הנמשך ממנו. הרי כאשר אדם מתחייב לעבוד במשך זמן מסוים, יש לדון אם עיקר הזכות היא בכוח עבודתו בתוך הזמן, או שחל חיוב על גברא להמציא את העבודה שעליה נשתעבד. ולכאורה שני הצדדים מגיעים לתוצאה אחת, שהאדם חייב לעבוד, אולם במקום שעבר הזמן ולא נעשתה העבודה מתברר כי ההבדל ביניהם נוגע לעצם האפשרות לחייבו בהשלמה. שהרי אם הזכות היתה מוגדרת כזכות בזמן מסוים של כוח העבודה, יש לדון כיצד אפשר להשלים לאחר שעבר אותו זמן; ואם עיקר הדין הוא חובת עבודה החלה על האדם, יש לברר מהו שיעורה ועד היכן היא נמשכת. ומעתה אף דין השלמה אינו יכול להתברר מתוך המציאות שהמלאכה חסרה, אלא יש לברר מהו הדבר שהיה משועבד מתחילתו. והרי כאן ניכר שוב יסוד דרכו של רבינו, שכל דין צריך להיבחן לפי חלותו הראשונה, ורק מתוכה אפשר להבין את הדינים הנמשכים ממנו. וככל שמעמיקים בזה רואים עד כמה היה נזהר מלערב בין גדרי הזמן, גדרי השעבוד וגדרי החיוב האישי, ואף במקום שהם באים למעשה כאחד היה עומד על ההבדל שבמהותם.

וכשמבקשים לעמוד על אופן מסירת התורה של רבינו לתלמידיו, הרי יש לשים לב להבחנה העמוקה שבין עצם אמירת דברי התורה לבין בניין דעתו של התלמיד. הרב יכול למסור שיעור שלם, ואף להעמיד לפני התלמיד חידושים עמוקים, אולם עדיין אין הכרח שהשיעור נעשה קנין בדעתו. קנין תורה דורש שהלומד יעמוד בעצמו על ההכרח שבדברים, שיכיר את גבולות

הסברא ושיוכל לשוב ולבנות את המהלך מתוך הבנתו. ולכך היתה מסירת התורה אצל רבינו כרוכה בדאגה מופלגת לעצם צמיחתו של התלמיד. במאמרי הזיכרון שנשתמרו על אודותיו מסופר כי היה רואה בתלמידיו בניו ממש, ובענייניהם היה עוסק מתוך אחריות אישית עמוקה. ובדברים אלו יש יותר ממידת חסד פרטית, שהרי מי שרואה את התלמיד כנושא מסירת התורה לדורות הבאים, הרי כל צמיחתו הרוחנית נוגעת לו בעצם שליחותו. ואם התלמיד אינו יכול להתמסר ללימודו מחמת דאגותיו או מחמת שפגעו ברוחו, יש בכך חסרון בעצם האפשרות להעמידו כתלמיד חכם. נמצא כי דאגתו של רבינו לענייניהם הגשמיים והרוחניים של תלמידיו היתה חלק ממעשה הרבצת התורה עצמו.

"ותלמודו בידו"

ומסורות רבות נשתמרו על הדרך שבה היה נזהר בכבוד תלמידיו ועל מידת האהבה שבה היה מקרבם. מסופר כי כאשר בא לפניו בחור ובפיו קושיא שלא היתה מחודדת כל צורכה, היה רבינו מסוגל להרחיב את נקודת הקושי ולגלות בתוכה צד של עומק, כדי שהבחור ירגיש כי דבריו ראויים לעיון ושיש בכוחו להשתתף בבירור הסוגיא. ויש להבין את עומק החינוך שבדבר. הרי מצד האמת הלמדנית, אם הקושיא אינה עומדת על מכונה, אין ראוי להעמידה כאילו היא קושיא מוכרחת. אולם מלאכת הרב מחייבת להבחין בין ערכה של הקושיא כפי שהיא נאמרה לבין הכוח השכלי והנפשי העומד מאחוריה. אפשר שהתלמיד עדיין לא למד להגדיר את הקושי שבדבריו, ואף על פי כן עצם תחושתו שיש כאן ענין הטעון בירור היא תחילתו של מהלך אמיתי. וכאשר הרב מסייע לו להגיע להגדרה הנכונה, הוא מעניק לו גם את הכלים להמשיך ולעמול בכוחות עצמו. וכאן יש לראות את גדלותו של רבינו, אשר עם כל דקדוקו הנורא באמיתת הסברא ידע להבחין בין דין הדברים מצד עצמם לבין חובת הרב כלפי האדם האומר אותם. האמת מחייבת את בירור הסברא, וכבוד התלמיד מחייב לסייע לו להגיע אל האמת מתוך שמירת ערכו וכבודו.

וכיוצא בזה מובנת גם תביעתו מן התלמידים לעמול זמן ממושך בבירור דברי התוספות, ועל כך שלאחר שהעמיד לפניהם תביעה קשה של עמל חזר וביקש את מחילתם מחשש שמא פגע בהם. יש להתבונן בדבר, שהרי מי שמחייב תלמידים לעמול בתורה מקיים את עצם שליחותו כרב ומורה, ומה מקום יש לבקשת מחילה על תביעה שנעשתה לשם חינוכם? אולם כאן ניכרת אותה הבחנה עמוקה שבין עצם החובה לבין אופן קיומה. עמל התורה הוא יסוד שאין לוותר עליו, ואף על פי כן אין בכך כדי להתיר פגיעה בכבודו של תלמיד או צער שלא לצורך. אפשר שדברי התביעה יהיו נכונים ומוכרחים מצד עצמם, ועדיין צריך הרב לשקול אם צורת אמירתם היתה מדויקת ואם לא נגרם על ידם חסרון שאינו נצרך לעצם החינוך. אדם גדול מכיר בכך שגם כאשר המעשה נעשה לשם מצוה, אין הדבר פוטר אותו מלבחון את כל פרטיו. והרי זו מידה מופלאה של אחריות, שדווקא מי שהיה תובע מעצמו ומאחרים עמל בלי גבול, היה נזהר עד מאד שלא לפגוע בנפשו של תלמיד. ומתוך כך אפשר להבין כיצד צמחו בבית מדרשו תלמידי חכמים גדולים, שקיבלו מרבם יחד עם דרך העיון גם את מידת הזהירות בכבודו של כל אדם.

מעדות חיה מבאי ביתו אודותיו מצטיירת דאגתו של רבינו לתלמידיו כדאגת אב לבניו. מסופר שם על זהירותו שלא להניח לתלמידים להיות טרודים במחסורם, ועל השתדלותו לדאוג לצורכיהם כדי שיוכלו להוסיף ולהתמסר ללימודם. וכאן יש מקום להתבוננות עמוקה בעצם מידת החסד של גדול בתורה. פעמים שאדם רואה את צורכי הזולת כעניינים העומדים מחוץ לעבודתו העיקרית, ועל כן הוא מקדיש להם מזמנו כדי לקיים מצות חסד. ואצל רבינו היתה הדאגה לתלמיד חלק מעצם תפקידו בהעמדת תורה, שהרי אין דעתו של אדם פנויה לבירור סוגיא כשמחסורו מטרידו, ואין לבו מתרחב לקנות חכמה כשהוא חש שאין מי שרואה בצערו. נמצא שהדאגה לצורכי התלמיד היא הכשרת התנאים לקניינה של תורה. וכשנתבונן בזה נראה כי יש כאן הבנה עמוקה במעלת האדם, שהרי התלמיד אינו נידון לפי הישגיו העכשוויים בלבד, אלא לפי הכוחות הגנוזים בו ולפי העתיד התורני העשוי לצמוח ממנו. ומכאן נובע גם שיעור האחריות המוטל על הרב, שצריך הוא להכיר את מצבו של התלמיד ולדאוג שלא יאבדו כוחותיו מחמת מכשולים שאפשר להסירם.

ויש להוסיף בזה נקודה הנוגעת ליסוד היחס שבין רב לתלמיד כפי שהוא מתברר מתוך כל מסירת התורה. הגמרא במכות דף י' ע"א אומרת 'הרבה תורה למדתי מרבותי ומחבירי יותר מרבותי ומתלמידי יותר מכולן', והרי יש להתבונן כיצד תלמיד המקבל תורה מרבו נעשה גם מקור לתוספת הבנה אצל הרב עצמו. אלא שעצם מעשה המסירה מחייב את הרב להעמיד את הדברים באופן שיובנו גם בדעת אחרת, וככל שהדעת המקבלת שונה מזו של הרב, כך מתחדדים הצדדים הדורשים בירור. ופעמים ששאלתו של תלמיד מגלה הנחה שהרב לא הוצרך לבררה לעצמו, וכשנעשה הבירור מתגלה עומק נוסף בדברים. לכך היתה שמחתו של רבינו על סברא אמיתית שנתחדשה לתלמיד בעלת משמעות גדולה כל כך, שהרי בכל תלמיד יש אפשרות להרחבה נוספת של עולם התורה. ואין פלא שבשעה ששמע חידוש אמיתי מפי בחור היה מתפעל ושמח כאילו ניתנה לו מתנה יקרה, מפני שראה לפניו הופעה חדשה של דעת תורה בעולם. ומתוך כך אפשר להבין גם את יחסו המיוחד לתלמידיו הגדולים, ובראשם רבי שלמה היימן זצ"ל, אשר אליו כתב בלשון מופלגת שכל יגיעת הדורות היתה כדאית בשביל להעמיד תלמיד כמותו. אין זו לשון של נימוס או שבח בעלמא, אלא ביטוי לתפיסה שלפיה העמדת תלמיד חכם היא מן התכליות הגדולות של חיי האדם, ובתלמיד המוסיף תורה בעולם נמשכת השפעת רבו לדורות.

ומעשה מופלא מסופר על הרידב"ז, אשר בעת שהיה רבינו בסלוצק בא אליו באחד מלילות החורף הקשים, כשבחוץ ירד שלג כבד, כדי לחלוק עמו סברא נפלאה שנתחדשה לו בדברי הרי"ף. הרידב"ז התפעל כל כך מן הסברא עד שאמר שכל חבלי הלידה של אמו ושל כל הדורות שקדמו לה היו כדאיים בשביל חידוש זה, ומרוב שמחה לא יכול היה להמתין עד הבוקר. וכשסיים להרצות את הדברים ביקש רבי ברוך בער לכבדו בכוס תה כדי שיתחמם מן הקור, אולם הרידב"ז סירב מפני קוצר הזמן ושב לביתו בשלג. יש במעשה זה גילוי על עצם מהותה של שמחת התורה, אשר לא היתה אצל גדולי עולם אלו שמחה הנובעת מז

ההנאה שבהמצאת חידוש. הרידב"ז הרגיש כי נתגלה לפניו דבר אמת שהיה נעלם ממנו קודם לכן, וגילוי האמת היה בעיניו דבר כה יקר עד שכל יגיעת הדורות היתה כדאית בשבילו. ורבינו, אשר שמע את הדברים בנערותו, נשא את אותה הכרה בכל ימי חייו, עד שהשתמש בה לתיאור מעלתו של תלמיד חכם שזכה להעמיד. ובזה מתבארת שיטתו בחינוך, כי אם סברא אמיתית אחת היא בעלת ערך מופלג כל כך, הרי שאדם המסוגל להוסיף ולחדש דברי תורה הוא אוצר שאין לשערו, וכל עמל המושקע בהעמדתו מקבל משמעות נצחית.

כשמתבוננים באותה שמחה על גילוי האמת, מתבררת גם תכונתו המיוחדת של רבינו בשקידתו העצומה. הגאון רבי זאב איידלמן זצ"ל סיפר כי בביתו של רבינו היה מחזה מצוי שהרבנית מכינה את מאכלו ומניחתו לפניו, ורבינו היה משיב לה שהדברים נשמעו, אולם מיד היה חוזר ושוקע בלימודו עד שלא טעם מן המאכל. וכשהיתה שבה ומזכירה לו היה עונה שוב וממשיך בעיונו, עד שלפעמים עבר זמן רב והוא עדיין לא אכל מאומה. ואף מסרו תלמידיו כי בשנותיו האחרונות, כאשר היו באים אליו לדבר בלימוד או בעניינים חשובים, היה מבקש מהם בסבר פנים יפות שישובו לאחר זמן, משום שנצרכה לו כחצי שעה כדי לצאת מעומק שקיעותו בסוגיא. יש להתבונן במהות אותה שקיעות. אדם המעמיד לנגד עיניו מערכת שלמה של דינים, ומבקש לברר מהו היסוד המחייב את כולם, נדרש להחזיק במחשבתו כמה צדדים אשר כל שינוי קטן באחד מהם משנה את כל הבנין. וכאשר הדבר נעשה מתוך עמל מתמשך, הרי שכל מהלך הסוגיא עומד לפניו כמציאות חיה, וכל פרט קשור לפרטים האחרים. ממילא אין דעתו יכולה להינתק מן הדברים ברגע אחד, מפני שהניתוק עלול לקטוע את כל מהלך הבירור. אולם דווקא מתוך שקיעות זו ניכרת עדינות נפשו של רבינו, אשר היה מבקש את סליחת הבאים אליו ומסביר את סיבת דחייתם. עמל התורה תבע ממנו את מלוא כוחו, ובאותה שעה לא ניטלה ממנו ההכרה בחובת הכבוד כלפי הזולת.

ובדברי רבינו בענין כוונה ואונס במעשה יציאת עבד בשן ועין ובראשי איברים מתגלית הבחנה דקה הנוגעת לעצם גדרו של מעשה האדם. כאשר התורה תולה חלות מסוימת בפעולה הנעשית על ידי אדם, יש לחקור אם עצם התרחשות התוצאה על ידו היא המחייבת, או שנדרש מעשה המיוחס אליו בגדרי אותה פרשה. שהרי אפשר שיהא האדם סיבה לתוצאה מסוימת, ובכל זאת לא ייחשב הדבר למעשהו לענין החלות הנדונה. וממילא צריך לברר מהו חלקה של הכוונה ומהו דינו של אונס ביחס לעצם המעשה. והרי מכאן יסוד רחב, שיש להבחין בין המציאות העובדתית לבין הייחוס ההלכתי של הפעולה לעושה. לא בכל מקום די בכך שהאדם פעל כדי שתהא הפעולה נחשבת למעשה המחייב באותו דין, ולא בכל מקום שחסרה כוונה נפקע בהכרח שם המעשה. הכל תלוי בגדר הפרשה ובתנאים שבהם התורה קבעה את החלות. ויש בזה מן הדברים המיוחדת לדרכו של רבינו, שבכל

תמונת רבו, מרן הגר"ח הלוי זצ"ל

מקום היה מבקש לברר אם ההלכה מתייחסת אל האדם מצד עצם פעולתו, מצד התוצאה הנולדת ממנו או מצד אחריות מיוחדת שהוטלה עליו. וכשמתרגלים לעיין בדרך זו מתגלה שאין דמיון התוצאות מוכיח על שוויון גדרי הדינים, וכל מעשה צריך להיבחן לפי הגדרתו העצמית.

אולם בעומק הדברים יש לראות כיצד אותה תביעה לבירור גדרי המעשה מתאימה גם למידת האחריות המופלגת שבה נהג רבינו בחייו. אין הכוונה ללמוד דיני הנהגה פרטית מתוך סוגיא ממונית או מדיני יציאת עבד, שהרי כל ענין צריך להיקבע לפי גדרו, אולם אפשר לעמוד על אותה מידת דיוק המתגלה בשני התחומים. כשם שהיה רבינו מבחין בסוגיא בין עצם הפעולה לבין חלותה ההלכתית, כך בהנהגותיו היה מדקדק במעשה הנעשה מתוך כוונה טובה ובוחן אם כל פרטיו ראויים. וזו היא אחת מתכונותיה המופלאות של יראת שמים אמיתית, שהאדם אינו מסתפק בכך שתכליתו רצויה, אלא מבקש שגם הדרך המוליכה אליה תהא נכונה. ומכאן יש להבין את מסורות תלמידיו על זהירותו בכבודם, ואף במקום שהוצרך לתבוע מהם עמל גדול ולחייבם להתייגע בדברי תורה, היה חוזר ובודק אם לא נגרם להם צער שאינו נצרך. כי מי שהרגיל את עצמו לשקול כל הגדרה בדקדוק, עשוי להיות רגיש גם להבדל שבין תביעה המחנכת את האדם לבין תביעה המחלישה את רוחו.

עוד יש להתבונן בדברי רבינו בענין נדר שהותר מקצתו הותר כולו, ובבירור היחס שבין חלקי הנדר לבין עצם חלותו. השאלה היסודית היא אם הנדר יוצר כמה חלויות נפרדות המתייחסות לכל פרט שנכלל בו, או שמא יש כאן חלות אחת הכוללת בתוכה כמה עניינים, וממילא כאשר נשתנה דין מקצתה יש מקום לדון אם כל החלות נפגמה. והרי יש להבחין כאן בין מהות הדיבור המחיל לבין הפרטים שעליהם הוא חל, ובין אפשרות קיומה של חלות חלקית לבין הצורך בשלמות מסוימת בעצם הנדר. וכשמעיינים בדרך זו רואים עד כמה היתה אצל רבינו חשיבות להגדרת השלם וליחסו אל חלקיו, שהרי אין לקבוע דין פרט מסוים קודם שנתברר אם הפרט עומד לעצמו או שהוא חלק מחלות כוללת. ודרך עיון זו, החוזרת בחידושיו במקומות רבים, מלמדת עד כמה היה מבקש לראות את המבנה הפנימי של הדין, מהו עיקרו ומהם ענפיו, ומהי ההשפעה שיש לשינוי בפרט אחד על כל מערכת החלות. ובזה יש משום חינוך עמוק לראיית הדברים בשלמותם, שלא להוציא פרט מן ההקשר שבו נקבע דינו, ושלא לבנות הגדרה כללית מתוך פרט מסוים קודם שנתברר היחס שבינו לבין כלל הפרשה.

ויש להוסיף בזה את חידושיו בענין מפקיר רשותו ולא מפקיר בורו, שבהם נבחן היחס שבין בעלות על ממון לבין האחריות למכשול הנמצא ברשות האדם. לכאורה, כאשר אדם הוא בעליו של דבר המזיק, אפשר להבין שחיובו נמשך מן הבעלות, אולם כאשר מסתלקת בעלותו מן המקום ועדיין קיים המכשול, צריך לברר מהו יסוד חיוב השמירה. האם עצם יצירת התקלה היא המחייבת, או שהחיוב תלוי בהמשך שייכותו

מכתב תודה וברכה

של האדם לדבר המזיק, או שמא יש גדר מיוחד בפרשת בור אשר אינו שווה לשאר אבות נזיקין. והרי כאן נדרשת הבחנה יסודית בין שם בעלים לבין שם מזיק, ובין זכות קניינית לבין אחריות המוטלת על האדם מחמת התקלה. ודברים אלו מגלים שוב את עיקר דרכו של רבינו, שהיה נזהר שלא להשוות שני מושגים מפני שהם מצויים יחד במקרים רבים, שהרי אפשר שהבעלות והאחריות באות כאחת בדרך כלל, ובמקרה שבו הן נפרדות מתגלה שעצם מחייביהן חלוקים. ומכאן כוחו של העיון להעמיד את הדין לאמיתו, על ידי מציאת המקום שבו ההנחות הרגילות אינן מתקיימות יחד, ומתוך כך מתברר מהו היסוד העצמי של כל אחת מהן.

והנה כל מי שזכה להכיר את דרך לימודו של רבינו מתוך חידושיו מבין מדוע היתה תפילתו לקבלת סייעתא דשמיא בלימודו חלק בלתי נפרד מעבודתו. הגאון רבי שניאור קוטלר זצ"ל סיפר כי אביו הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל הביאו ללמוד לפני רבינו בקמניץ, וכי רבינו היה רגיל לספר בשיעוריו כיצד נתחדש לו החידוש, ולפעמים היה מזכיר שהתפלל באותו יום וביקש 'והאר עינינו בתורתך'. ויש בזה גילוי נפלא על יחסו לחכמת התורה. אדם בעל כוח עיון עצום, שהשקיע ימים ולילות בעמל המחשבה, היה רואה את עצם השגת האמת כמתנת שמים שיש לבקש עליה בתפילה. ואין הדברים סותרים את חובת העמל, אלא דווקא ככל שגדלה ההכרה בדקות הדברים ובמידת ההכרח הנצרכת לבירורם, כן מתברר לאדם עד כמה הוא זקוק לסייעתא דשמיא. שהרי השכל יכול להציע מהלכים רבים, אולם ההכרעה איזה מהם מכוון לאמיתת הדברים מחייבת יגיעה גדולה וישרות הדעת, ובכל אלה האדם מבקש עזרת שמים. נמצא כי תפילתו של רבינו היתה חלק מעצם עבודת העיון, משום שראה את מלאכת בירור התורה כעבודה הנעשית לפני הקב"ה ולא כעיסוק שכלי הנתון ברשות האדם.

ומתוך כך יש לעמוד על יראת השמים המופלגת שלו, אשר נשתמרו עליה עדויות מרעישות מפי גדולי דורו ותלמידיו. הגאון רבי יחיאל יעקב וינברג זצ"ל, בעל ה'שרידי אש', סיפר כי מרן הגר"ח דיבר פעם על גודל יראת חטאו של תלמידו רבי ברוך בער, והתבטא בלשון הפלגה כי מרוב פחדו מן העבירה נעשתה פרישתו ממנה כמעט כהכרח טבעי, וכי עצם יראת החטא היא מעלתו הגדולה. ואף רבינו העיד על עצמו, לפי המסופר, שהיה חי בפחד תמידי מפני היצר הרע. ויש להבין את מהותה של יראה זו, שהרי אדם גדול בתורה ומופלג במידותיו לכאורה רחוק הוא מן החשש התמידי שמא ייכשל. אולם ככל שהאדם מכיר יותר בעומק חובת עבודתו ובדקות גדרי הדין, כן הוא נעשה מודע יותר לאחריות המוטלת עליו בכל פרט. ואין היראה תלויה דווקא בגודל הסכנה המעשית של החטא, אלא בהכרת חומרתו של עצם הפירוד מן הרצון האלוקי. לפיכך יראת חטאו של רבינו היתה כרוכה באותה הכנעה לאמיתת התורה אשר שלטה בכל עיונו, כי מי שאינו מרשה לעצמו להעמיד סברא בלא בירור, קל וחומר שיראה לנפשו מלהעמיד את מעשיו בלא בחינה וזהירות. והרי זו שלמות מיוחדת שבהשכל והיראה נעשים מסייעים זה לזה, עד שכל אחד מהם מעמיק את תביעתו של חברו.

מכתב ברכה ובקשה להגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל

תלמידיו מסרו תיאורים מפליאים על אופן ברכותיו והזכרת שם שמים מפיו. לעיתים היה נרעש ונרתע לפני אמירת השם, וכל גופו היה רוטט מאימת המעמד. והעידו כי הרושם שהותירה בהם אפילו ברכת 'אשר יצר' מפיו נחקק בלבם לכל ימי חייהם. וכששהה בארצות הברית והתאכסן בביתו של רבי יעקב יוסף הרמן זצ"ל, סיפרו בנות הבית כי בעת ברכת המזון היה פותח במילת 'ברוך' ונעצר קודם הזכרת השם מרוב יראה, ושוב היה מתחיל ונעצר, עד שהיה מוציא את השם מתוך אימה ורעדה. יש להתבונן בדבר, שהרי ברכה היא מצוה השגורה בפי כל אדם מישראל פעמים רבות ביום, ומתוך ההרגל עלולה ההכרה במעמדה להתמעט. ואצל רבינו היתה כל ברכה מעשה חדש של עמידה לפני מלך מלכי המלכים, עד שלא היה יכול להוציא את השם מפיו בלא שיחוש את מלוא משמעותו. ואם נעמיק בזה נראה כי אותה תביעה לדקדוק המושגי שבתורה היתה כרוכה אצלו בחיים של הכרה מוחשית. כשם שאין שם דין נחשב אצלו למושג מופשט שאין לו תוכן ממשי, כך גם שם שמים היה אצלו מציאות חיה של עמידה לפני הבורא. ומכאן כוח ההשפעה העצום של הנהגותיו על תלמידיו, אשר ראו כיצד גם פעולה השגורה בפי כל מקבלת משמעות אחרת לגמרי כשהיא נעשית מתוך הכרה שלמה.

ואפשר שבזה יובן גם המעשה הנפלא שאירע בעת שהתאכסן בוורשה אצל הגאון רבי משה סולובייצ'יק זצ"ל, בנו של רבו הגר"ח. כאשר הבחינה הרבנית כי רבי ברוך בער אינו אוכל מן המאכל שהגישה לו, וניכר שדבר מה מטרידו, שאלו רבי משה לפשר הדבר. השיב רבינו כי נשאל באותו בוקר שאלה חמורה בענין היתר כתיבת התורה שבעל פה, שהרי היתר זה נסמך על הכתוב 'עת לעשות לה' הפרו תורתך', ומעתה כאשר יבוא משיח צדקנו ויתבטלו התנאים שחייבו את ההיתר, כיצד יהיה דין הספרים שנכתבו? ואף שהיה ברור לו שאין להעלות על הדעת שיידרש לבער את ספרי התורה שבעל פה, עצם הקושיא היתה חזקה בעיניו ולא מצא מנוח. רבי משה ניסה להרגיעו ואמר כי אפשר לברר את הדבר, אולם רבינו השיב כי משיח צדקנו יכול לבוא בכל רגע, ומה יהיה עד שתתברר השאלה. מעשה זה מגלה כיצד שתי תכונות עמוקות נתאחדו בו, דיוק הלכתי מופלג ואמונה חיה בביאת המשיח. הרי אדם אחר היה עשוי לראות את השאלה כענין עיוני הנוגע לעתיד הרחוק, ואילו רבינו הרגיש שהיא עומדת לפניו כהכרעה שיש צורך לבררה עתה, מפני שציפייתו לגאולה היתה מוחשית בכל רגע. ומתוך כך מתברר שגם כאשר היה עוסק בחקירה הלכתית דקה, לא היתה אצלו הפרדה בין ההלכה לבין החיים עצמם, כי כל דברי התורה היו בעיניו מציאות מחייבת אשר האדם עומד בתוכה בכל שעה.

חלק ממכתב המלצה וברכות לשנה החדשה

ומן הראוי להתבונן גם באותו צד של דמותו

אשר בא לידי ביטוי במצבים של צער וייסורים. רבי מרדכי שוואב זצ"ל סיפר כי בשעה שנפטר בן אחותו של רבינו, בחור בן תשע עשרה שהיה מצוין בתורה וביראת שמים, היה השבר גדול מאד בביתו. ואף על פי כן התחזק רבינו והכין את שיעורו לתלמידים, כשהוא חוזר על הכתוב בפרשת עבודת הכהנים 'ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו'. יש כאן גילוי מיוחד על היחס שבין עבודת האדם הפרטית לבין חובתו כלפי הציבור. שהרי אין צערו של אדם נעשה קל יותר מפני שהוא גדול בתורה, ואדרבה, ככל שהלב עמוק ורגיש כן הוא עשוי לחוש את האבדן בכל עוצמתו. אולם האחריות למסירת התורה היתה אצל רבינו חיוב שלא ניתן להניחו מפני הקושי האישי, ומתוך כך מצא כוח להמשיך את עבודתו. ודומה כי עומק המעשה מתגלה דווקא מתוך ההכרה שאין כאן ביטול של הצער, אלא כפיפות של האדם לחובה העומדת לפניו. וכך היתה מסירותו לתלמידים גדולה כל כך עד שאף בשעת שברון לב ידע כי בית המדרש ממתין לתורתו, וכי אותה תורה עצמה מחייבת אותו להתגבר ולהמשיך במסירתה. הרי לפנינו גודל של אחריות המעיד על מהותו של ראש ישיבה, שרואה את קיומו של בית המדרש כשליחות שנמסרה לידו ושאין בידו להסיחה מדעתו.

ובמאמרי הזיכרון על רבינו נשתמרו גם עובדות המעידות על יחסו לאנשים הפשוטים ועל רגישותו לכבוד הבריות. יש בדברים אלו השלמה חשובה להבנת אישיותו, שהרי אדם שכל ימיו שרוי בעומק העיון עלול בעיני המתבונן מן החוץ להיראות כמי שעולם המחשבה מרחיקו מן המציאות האנושית שסביבו. אולם רבינו היה מופלג בכבוד האדם, ומתוך העדויות על הנהגותיו ניכר כי היה רואה בכל יהודי בעל ערך מצד עצמו. ואף כאשר היה עומד לפניו תלמיד צעיר שעדיין לא הגיע למדרגת הבנה גדולה, היה מקרבו ומכבדו מתוך ההכרה שיש בו נשמה הראויה לקנות תורה. ויש בזה ענין עמוק הנוגע לעצם מידת הענווה, כי מי שמכיר שכל השגתו בתורה אינה אלא חלק קטן מאמיתתה שאין לה סוף, נעשה ממילא זהיר שלא לראות את מעלתו שלו כמידת ערכו של הזולת. וככל שמתגדלת הכרתו במעלת התורה, כן מתברר לו שאין אדם יכול למדוד את חלקו של חברו בה מתוך השגתו שלו. על כן לא היתה ענוותנותו של רבינו מחלישה את כוחו להעמיד את דעתו בתוקף במקום שהיה הדבר נוגע לאמת, אלא היתה מלמדת אותו לכבד כל מי שעומד לפניו, גם במקום שלא היתה לו אותה מדרגה של השגה.

ויש להעמיק עוד במעלת ענוותנותו מתוך ההבחנה שבין ידיעת ערך התורה לבין הערכת האדם את עצמו. אדם יכול להיות בעל השגה גדולה מאד ועם זאת להכיר שכל מה שהשיג אינו אלא חלק מן האמת שלפניו. וככל שמתברר לו עומק הדבר, כך הוא נוכח לדעת כמה מן הסוגיא עדיין לא נתברר לו. והרי זו מידה מיוחדת בתלמידי חכמים גדולים, שהעמקות עצמה מלמדת אותם את גבולות הידיעה. ובספר הברכת שמואל ניכר הדבר בכל מקום שבו רבינו חוזר ומקשה על מהלך שכבר העמיד, עד שלפעמים נדמה כי הוא עצמו אינו נותן לסברתו מנוח. אין זו חולשה בביטחון השכלי, אלא תביעה מתמדת שלא לקבוע דבר קודם שנתברר. ומי שמרגיל את עצמו בדרך זו נעשה ממילא עניו כלפי האמת, שהרי אינו יכול להעמיד את ידיעתו כמוחלטת כל זמן שעדיין יש מקום לשאול ולברר. ומכאן אפשר להבין מדוע היתה ענוותנותו כרוכה בישרותו הלמדנית, שכן שתיהן יונקות מן ההכרה שהאדם עומד לפני דבר גדול ממנו, וחובתו לכוון את כל כוחותיו אליו.

מעלה זו התגלתה במיוחד ביחסו לתלמידי חכמים אחרים. כאשר היה מזכיר דבר תורה ששמע מפי חכם, היה מרבה בכבודו ומפליג בשבחו, ומתוך כך נעשה כל לימודו מלא הערכה למי שזכו למסור תורה בעולם. והרי זה ענין שראוי להתבונן בו, כי פעמים שמעמדו של אדם גדול עלול להביאו לראות בדברי חבריו עניינים שהוא רשאי לבחון מתוך גובה השגתו שלו, אולם אצל רבינו היה כל דבר תורה אמיתי ראוי להערכה מצד עצמו, יהיה אומרו מי שיהיה. וכך התבטאה גם שמחתו כאשר שמע סברא נכונה מפי תלמיד צעיר. לא היתה אצלו הפרדה בין התורה הנאמרת מפי גדול הדור לבין עצם האמת שיכול תלמיד לגלות לפי כוחו. ודבר זה הוא מן המידות היקרות ביותר של רב ומורה, שאין הוא מרגיש כי מעלתו נפגעת כאשר תלמידו מחדש דבר שלא נתחדש לו, אלא רואה בכך הצלחה של עצם שליחותו. וכשם ששמח רבי ברוך בער על בירור פשט ברשב"א עד שעמד ורקד עם תלמידו, כך היתה שמחתו גדולה כאשר נתגלה דבר אמת בפי אחרים, מפני שמרכז הכובד של עולמו היה גילוי האמת ולא הכבוד הנלווה אל מי שגילה אותה.

ומתוך כך יש להבין את דאגתו להעמדת ישיבה במקום שבו יוכלו התלמידים לגדול בתורה וביראת שמים. מסופר כי בשעה שנדרש לקבוע את מקום ישיבתו, ביקש תחילה להשתקע בווילנה, אולם הג'ר חיים עוזר זצ"ל יעצו לחפש מקום אחר מחשש להשפעת הסביבה על בני הישיבה. ואף בריסק עמדה על הפרק, עד שלבסוף נקבע מקום הישיבה בקמניץ, שבה נמצאו בעלי בתים יראי שמים שחפצו להביא את הישיבה לעירם וסייעו בהעמדתה. הרי שהכרעה בדבר מקום מושבה של הישיבה נבחנה לפי השפעתה על בניין אישיותם של התלמידים. ויש בזה יסוד עמוק בחובת החינוך, שהרי קנין תורה תלוי בכוחות רבים של האדם, בשקידתו, בטהרת מידותיו, ביראתו ובאווירה שבה הוא חי. ואף אם עצם מסירת השיעור יכולה להתקיים בכל מקום, אין הכרח שהשפעתה על התלמיד תהא שווה בכל תנאי החיים. לפיכך היתה הדאגה לסביבה ראויה חלק בלתי נפרד מאחריותו של רבינו להעמדת תורה, ולא ענין צדדי הנוגע לניהול הישיבה. וכך מתגלה שוב אותה ראייה כוללת שהיתה טבועה בו, אשר לא הסתפקה בבירור פרט מסוים, אלא ביקשה לעמוד על כל התנאים הנצרכים לקיומו בשלמות.

ויש להוסיף בזה את מקומה של עבודת החינוך בתוך בית מדרשו של רבינו. תלמידיו היו מספרים כי עצם הראייה של רבם בשעת לימודו ובשעת תפילתו היתה מחנכת אותם יותר מדברים רבים ששמעו מפיו. שהרי דברי מוסר יכולים להורות לאדם מה עליו לעשות, אולם דמות של אדם אשר כל חייו מבטאים אותה הוראה מעניקה לו אפשרות לראות כיצד הדבר מתקיים בפועל. וכאשר ראו התלמידים את רבם מתייגע על פשט אחד ימים רבים,

עם כל צוות הישיבה ותלמידיה משנת תרצ"א

למדו מהי אחריות כלפי האמת. כאשר ראוהו נרעש בהזכרת שם שמים, למדו מהי עמידה לפני הבורא. כאשר ראוהו מכבד תלמיד צעיר ושמח בחידושו, למדו מהו ערכה של נשמה מישראל ומהי אהבת תורה. וכאשר ראוהו מתאמץ להמשיך במסירת שיעורו אף בשעת צער, למדו מהו גודל חיובה של הרבצת תורה. נמצא כי כל הנהגותיו היו חלק ממעשה המסירה, מפני שהן העמידו לפני התלמידים צורת חיים שבה התורה קובעת את סדר מחשבתו, מידותיו ומעשיו של האדם. וזהו ענין עמוק במצות תלמוד תורה, שאין עניינה העברת ידיעות בלבד, אלא העמדת האדם בדמות הראויה להיות נושא של תורה.

המצבה שעל קברו

וכאשר מתבוננים בספר הברכת שמואל עצמו, הרי שמלבד תוכן החידושים יש ללמוד רבות אף מצורת עריכתם ומן המשא ומתן הארוך הנמצא בהם. פעמים שנראים הדברים כמסובכים וקשים להבנה ראשונה, ואפשר שהמעיין אשר אינו רגיל בדרכו יבקש לקצר את כל הסימן להגדרה אחת או שתיים. אולם יש להיזהר בזה, כי לא כל דבר הניתן לסיכום קצר אכן נתברר בשלמותו מתוך אותו סיכום. פעמים שעיקר חידושו של רבינו אינו בהגדרה האחרונה בלבד, אלא בבירור מדוע אין די בהגדרות הקודמות, ומהו הקושי המכריח להעמיד את הדברים בדרך המדויקת שנבחרה. וממילא הקורא המבקש לדלג על שלבי הבירור עלול להחמיץ את עצם העבודה העיונית. שהרי בסוגיות עמוקות אין השגת המסקנה שווה להשגת ההכרח המוליך אליה, והבנת ההכרח היא עצמה חלק מקנין התורה. וזו אחת ממעלותיהם הגדולות של חידושי רבינו, שהם מחייבים את הלומד להשתתף במלאכת הבירור, להחזיק לפניו כמה אפשרויות ולבחון כל אחת מהן לפי גדרי הדין. ומתוך כך נעשה הלימוד בספרו בית מדרש לחינוך המחשבה, שבו מתרגל האדם שלא להניח הנחה בלא בירור ושלא להסתפק בסברא מפני שהיא נאה ונוחה.

ויש מקום להעמיד כאן נקודה נוספת הנוגעת ליחס שבין עיון התורה לבין עבודת האדם על מידותיו. לעיתים נדמה כי בירור סוגיא בדיני ממונות או בקידושין ויבמות הוא עיסוק שכלי, ואילו יראת שמים ומידות טובות שייכות לתחום אחר של עבודת הנפש. אולם בדמותו של רבינו נתגלה קשר פנימי בין הדברים, אשר אין פירושו שניתן להסיק דין מוסרי מתוך כל הבחנה למדנית, אלא שהאדם העמל בתורה באמיתות יכול לקנות מתוך העמל מידות של ישרות, ענווה ואחריות. כשהוא מרגיל את עצמו להקשיב לדברי הראשונים בלא לכפות עליהם את הבנתו, הוא מתרגל להכיר במציאות שאינה כפופה לרצונו. כשהוא בוחן את סברתו שלו ומוכן לשנותה מפני קושי שהתעורר, הוא מתרגל להעדיף את האמת על פני הכבוד העצמי. וכשהוא שמח בדבר אמת שנאמר מפי חברו, הוא מגלה כי עיקר שמחתו בתורה עצמה. כל אלה אינם תוצאות מוכרחות אצל כל לומד, אולם אצל רבינו נתחברו לכדי אישיות אחת, שבה העיון בתורה והכרת ערכה חדרו לכל חלקי הנפש.

ומכאן יש להבין מדוע היתה דמותו משאירה רושם כה עמוק על כל מי שזכה לבוא במחיצתו. גדלות שכלית מרשימה את המתבונן בכוח ההשגה של בעליה, וגדלות מוסרית מרוממת אותו מתוך מעשיו ומידותיו. אולם כאשר שתיהן מצטרפות באדם אחד מתוך שורש פנימי משותף, נוצר רושם עמוק יותר, מפני שהמתבונן רואה לפניו כיצד התורה יכולה לעצב את כל אישיותו של האדם. ואצל רבינו היה הדבר ניכר בכל פרט. אותו אדם אשר היה מסוגל לבנות מהלך עמוק בדברי הראשונים ולבחון אותו לאור סוגיות רחוקות, היה גם אדם שנחרד מפני הזכרת שם שמים, שמח בשמחת תלמידו ודאג למחסורו. אותה ידיעה עמוקה של גדרי חיובים וחלויות לא היתה עומדת בפני עצמה, אלא היתה חלק מחיים שלמים שבהם הרצון לעשות את האמת וללכת בדרכיה היה הכוח המניע. ואין פלא כי תלמידיו נשאו עמהם את רושם הנהגותיו כל ימיהם, משום שהדברים שראו לא היו מעשים פרטיים של חסידות, אלא הופעות שונות של עולם פנימי אחד.

ויש להדגיש בזה את אצילותו המיוחדת ביחס לחלשים ולצעירים. אדם גדול אשר ידיעתו בתורה רחבה ועיונו עמוק, יכול מטבע הדברים לחוש את המרחק שבינו לבין מי שעדיין לא זכה לאותה מדרגה. אולם רבינו ראה בתלמיד הצעיר אפשרות של גדלות העתידה לצמוח, ומתוך כך היה נזהר לכבדו ולחזקו. הרי כל תלמיד חכם גדול היה בתחילת דרכו בחור צעיר שלא ידע עדיין להגדיר את קושיותיו כראוי, וכל מי שמבקש להעמיד תורה לדורות חייב להביט על האדם לפי הכוח הטמון בו ולא לפי שיעור ידיעתו העכשווית בלבד. ומכאן ערכה הגדול של מילה טובה הנאמרת לתלמיד בראשית צמיחתו, שהרי אפשר שמכוחה ימצא את האומץ להוסיף ולעמול, ואפשר שפגיעה שלא לצורך תחליש את כוחו ותמנע ממנו לגלות את יכולתו. ולפיכך היתה הנהגתו של רבינו מעמידה יחד שתי תביעות חמורות, תביעה לאמת מוחלטת בדברי התורה ותביעה לשמירת כבודו של האדם הלומד אותה. וככל שמעמיקים בזה מתברר כי אין כאן שתי מידות רחוקות זו מזו, שהרי כבוד התלמיד נובע מן הכרת ערכה של התורה שהוא עתיד לקנות, והתביעה העיונית נובעת מאותה הכרה עצמה.

וכשבאים להתבונן בעומק היחס שבין רבינו לתלמידיו הגדולים, יש לעמוד על כך שכל תלמיד שזכה לקבל ממנו את דרך העיון נעשה חוליה נוספת במסירת תורת הגר"ח. רבי שלמה היימן, רבי אהרן קוטלר ושאר תלמידי החכמים שזכו לשמוע תורה מפיו נשאו עמם יסודות מן הדרך שקיבלו, וכל אחד מהם הוסיף להעמידה לפי כוחו ומעלתו. נמצא כי בית מדרשו של רבינו היה מקום שבו תורה שנמסרה מפי הגר"ח נעשתה מקור לצמיחתם של בתי מדרש נוספים. ומכאן אפשר להבין את גודל שמחתו בהצלחת תלמידיו, שהרי כל תלמיד הגדל בתורה הוא המשך של אותה מסירה אשר רבינו ראה בה את עיקר שליחותו. ואף בזה ניכר הקשר העמוק שבין אהבת רבו לאהבת תלמידיו, כי מי שמכיר שזכה לקבל אוצר יקר שאין לו שיעור, מבקש למסרו לדורות הבאים מתוך אותה הכרת ערך שבה קיבלו. ובכך נעשית אהבת תורה כוח המחבר את הדורות, מן הרב אל

תלמידו ומן התלמיד אל תלמידי תלמידיו, וכל חוליה מוסיפה להעמיק ולהרחיב את הבירור לפי כוחותיה.

ואמנם, מתוך כל הדברים מתעוררת שאלה יסודית הנוגעת לעצם מהותה של גדלות בתורה. האם עיקר מעלתו של תלמיד חכם היא בכמות ידיעותיו, בחריפות כוחו, ביכולתו להעמיד חידושים או במידת מסירותו לעמל התורה? וכשמתבוננים בדמותו של רבינו מתברר שכל אחת מן המעלות הללו מקבלת את ערכה מתוך תכליתה, שהיא השגת אמיתתה של תורה והעמדתה בעולם. הידיעה הרחבה היא הכלי המאפשר לבחון כל סברא לאור כלל הסוגיות; החריפות היא הכוח המגלה את ההבחנות הדקות שבין הדינים; השקידה היא המאפשרת להמשיך בבירור עד שיתיישבו הדברים על מכונם; והענווה היא המידה השומרת על האדם שלא יחליף את סברתו באמיתת התורה. וממילא כל הכוחות הללו צריכים לפעול יחד, וכל אחד מהם בלא חברו עשוי להיות חסר. אדם בעל חריפות גדולה בלא יראת האמת עלול להעמיד חילוקים שאינם מוכרחים, ובעל ידיעה רחבה בלא עומק העיון עלול להכיר את פרטי הסוגיות מבלי לעמוד על יסודותיהן. וכאן נתגלה שיעור קומתו של רבינו, אשר כל כוחותיו השכליים והנפשיים היו מכוונים אל אותה תכלית של בירור האמת בשלמותה.

לפי זה אפשר להבין גם את גדלות המעמד שניתן לרבינו בעיני בני דורו. מסופר כי כאשר שלח לרבי חיים עוזר זצ"ל את גליונות חלקו הראשון של הברכת שמואל, עיין בהם הגר"ח עוזר במשך ימים ושבועות והתפעל מכוחו של רבינו לסלול דרך בהבנת מסכת יבמות מתוך כמה יסודות מרכזיים. הרי שההכרה בגדלותו לא היתה מבוססת על ריבוי חידושים בלבד, אלא על כוחו להעמיד את הסוגיות בדרך שבה כל פרט מקבל את מקומו בתוך בנין כולל. ובזה יש לראות את התכונה המייחדת תלמיד חכם גדול, שהוא מסוגל להבחין בשורש המשותף לכמה דינים ולברר כיצד הם נמשכים ממנו. וככל שההבחנה מדויקת יותר, כך מתמעט הצורך בחילוקים פרטיים המיועדים ליישב כל קושיא בפני עצמה. ומתוך כך נעשה העיון בהיר יותר, אף אם הדרך להגיע אל הבהירות ארוכה ומסועפת. וזהו אחד מפלאי תורתו של רבינו, שפעמים שהדרך קשה מאד ללומד, אולם לאחר שנתברר היסוד האחרון נראים הדברים כאילו כך היו מוכרחים להיות מתחילתם. והרי זו תכונתה של סברא אמיתית, שלאחר גילויה היא מאירה את כל מהלך הדברים באור חדש.

ואם נבקש לעמוד על עצם מורשתו של רבינו לדורות הבאים, הרי יש להבחין בין ספר חידושים המשמש מקור לידיעת מהלכים בסוגיות שונות לבין ספר היוצר אצל הלומד צורת מחשבה. ה'ברכת שמואל' שייך במובהק לסוג השני, שכן העיון בו מחייב את האדם להתרגל לשקול כל הגדרה לפי גדרי הדין, לבחון את היחס שבין הסיבה לבין החלות, בין הבעלות לבין האחריות, בין עצם המעשה לבין תוצאתו, ובין החיוב הראשוני לבין הדינים הנמשכים ממנו. וכל הבחנה כזאת, כאשר היא נקנית כראוי, נעשית כלי ללימוד סוגיות רבות נוספות. ולפיכך גם מי שאינו מגיע למסקנה מחודשת מתוך דברי רבינו יכול לקנות מהם קנין גדול בעצם הדרך שבה הוא לומד. הוא מתרגל שלא להסתפק בהבנה ראשונה, שלא להניח לסברא להתפשט מעבר לגבולותיה, ושלא לקבוע מהו הדין קודם שנתברר מהו הדבר המחייבו. ומידות אלו הן מן היסודות שעליהם עומדת גדלות בתורה, מפני שהן מכשירות את השכל להיות נאמן לדברי התורה כפי שנמסרו.

בשיח סוד עם הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל, כשלידם בנו הגאון רבי שניאור זצ"ל בילדותו

ומעתה, כאשר מגיע יום הזיכרון להסתלקותו של מרן הגרב"ד זצ"ל, הרי שההתבוננות בדמותו מחייבת לראות את כל שלמותה. לפנינו גאון עצום אשר עמל בתורה בכל כוחות שכלו, עד שכל חידוש היה נבחן אצלו לאור כל מערכות הש"ס. תלמיד מובהק של מרן הגר"ח מבריסק, אשר נשא בלבו את דברי רבו מתוך הכנעה מופלגת, ומתוך כך העמיד דרך מיוחדת בבירור יסודות התורה. ראש ישיבה אשר ראה בתלמידיו את בניו, שמח בכל סברא אמיתית שנתחדשה להם ודאג לכל צורכיהם מתוך אחריות לבניינם הרוחני. אדם אשר יראת חטאו היתה מפורסמת בין גדולי דורו, והזכרת שם שמים מפיו היתה מעמד של אימה וקדושה. בעל נפש רגישה אשר ידע לשאת בצערם של אחרים ולעמוד על כבודם, ועם זאת היה מסוגל להתגבר על צערו הפרטי כדי להמשיך במסירת התורה שהוטלה עליו. וכל אלה מצטרפים לדמות אחת אשר עצם גדלותה נובעת מן האחדות הפנימית שבין תורה, יראה, מידות ואחריות.

וכשמתבוננים בדברים לעומקם מתברר כי מורשתו הגדולה של רבינו היא התביעה להעמיד את כל החיים תחת מרותה של אמת. אותה אמת אשר מחייבת את הלומד לבחון כל סברא עד שיתברר יסודה, היא גם התובעת ממנו להכיר במעלת רבותיו, לכבד את תלמידיו, להיזהר בכבוד הבריות ולעמוד לפני קונו ביראה. ומכאן שאין לתאר את גדלותו של רבינו על פי מידה אחת בלבד, שהרי כל אחת ממעלותיו נובעת מתוך אותה שלמות שבה כל כוחות האדם נעשים כלי לעבודת התורה. ואף לאחר שמונים ושבע שנים להסתלקותו מוסיפה דמותו לחיות בתוך בתי המדרש, בכל מקום שבו עמלים להעמיד דין על גדרו, בכל מקום שבו שמחים בדבר אמת שנתחדש מפי תלמיד, ובכל מקום שבו נזהרים שלא להחליף את אמיתת התורה בסברא נאה שאינה מוכרחת. זו היא ירושתו של בעל הברכת שמואל, אשר תורתו והליכותיו נעשו יחדיו שיעור נצחי בגדלות האדם הנבנה מתוך עמל התורה, ומתוך הכרת ערכה של האמת שאין לה שיעור.

דמות דיוקנו

בס"ד

הוצאה לאור
צוף

חכמה מפוארת
בכלי מפואר

תורת הכהן

משנת רבינו **צדוק הכהן** מלובלין זיע"א

מאת הגאון
רבי **מרדכי יוסף ז'קוטינסקי**
רב ק"ק מבקשי השם בניו יורק

נודע בשערים עומק ורוחב משנתו של הכהן הגדול, רבי צדוק מלובלין, אשר האיר את פני כל המזרח בתורותיו העמוקות והמקיפות, רבים המבקשים לרדת לשיתין של תורתו ורזי סודותיו, אך מעטים הזוכים לכך.

לא בא עוד כבושם הזה, רזין דאוריתא, וכבשונו של עולם, פרושים כשמלה, בהסברה בהירה, קריאה נעימה וברורה, כל מילה שקולה ומדוייקת, כנוקב מרגליות ומונה מעות.

רב בכמות ובאיכות, שמונה שערים, העוסקים במעלת עם ישראל, בהבנת הסטרא אחרא ודרכי הפעולה נגדה, ובציפיה למשיח ולגאולה, מהות החכמה והנבואה.

הוצאה מיוחדת ומהודרת

"תורת איזבצא מבררת רוממות ישראל!... היא תורה המאירה בגוון מיוחד. **ויש בתכונתה להביא רפואה לשבורי לב, ולברר לכל אחד ואחד לפי מדרגתו והשגתו"**

(הגאון המחבר שליט"א בהקדמתו)

"הם דברים רמים ונשגבים הרבה למעלה, ומשמיא קא זכו ליה לטעום מעץ הדעת ולחדש ולסדר חידושים נפלאים דברים דמטמרן גליין ליה"

(הגאון המקובל רבי גמליאל הכהן רבינוביץ)

"בספרו החדש תורת הכהן המיוסד על תורת אמת דרבינו הכהן הגדול מאחיו הגאון הקדוש מוה"ר צדוק הכהן זי"ע... בחכמה ורוב תבונה העמיק בקדושת דברי הכהן בעומק רום ועומק תחת, ומשמיא קא זכו ליה לפרוש הדברים כשמלה"

(הגאון המקובל רבי יצחק מאיר מארגנשטערן)

"גם הספר וגם האדם הם דבר מיוחד כי ראיתי את הרב - המחבר הזה תוכו כברו במדת הענוה ובבירור התורה"

(הגאון רבי דב קוק שליט"א)

ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות | יו"ל ע"י: צוף הוצאה לאור | הפצה: קולמוס

בס"ד

הוצאה לאור צוף

החדשים של צוף

חדש על המדף

/||| ספרים מבית **'צוף'** הוצאה לאור \|||

| תורת המעילה |

על עניני מעילה בקדשים
ועל מסכת מעילה.
סובב ומקיף כל עניני מעילה
וגדרי ממון הקדש בש"ס
ובדברי הראשונים והאחרונים.

מאת הגאון רבי **בנימין יאיר פוס** שליט"א

| תורת הבמה |

על עניני הקרבת קרבנות
בבמה גדולה וקטנה והמסתעף
ועניני הקרבת קרבנות בבמת בני נח
וביאור הסוגיות בענינם אלו
בפ' פרת חטאת במסכת זבחים

מאת הגאון רבי **בנימין יאיר פוס** שליט"א

| אדרת כהן |

שיחותיו של הגאון רבי **נתן כהן** זצ"ל
מנהל רוחני דישיבות 'קרית מלך' 'אהל יעקב'
ו'תפארת משה'

למועדי השנה כולל שיחות לסדר
מועדי השנה שנמסרו בפני בני הישיבות
ומבקשי תורה במשך שנים רבות, ועתה
סודרו מחדש על פי כתבי יד וסרטי הקלטה.

| רפואה כהלכה |

מהדורה חדשה

מדריך אקטואלי הלכתי
לחולה ולבני משפחתו
עם נספח תשובות מגדולי
הפוסקים בדינים אלו

מאת הגאון
רבי **משה רוטברג** שליט"א
רב דק"ק טאמס ריוואר, ניו ג'רזי

| גדולת מרדכי |

על הגאון רבי **מרדכי גולדשטיין** זצוק"ל
ראש ישיבת התפוצות

מקים עולה של תורה בירושלים
ומייסד תנועת התשובה.
תולדות חייו ומסכת קשריו עם גדו"י
כולל תמונות נדירות ומסמכים רבים.
אוצר בלום של הדרכה בחינוך, בתורה
וביר"ש המחזקים את הלב ואת הנפש.

| דיני משפט |

חדש! כרך ב'

בו נקבצו עיקרי דיני ופסקי
חושן משפט ערוכים ומסודרים
בשפה ברורה לפי סדר נושאים,
המוגשים כפסקי הלכה למעשה
בדיני ממונות תוך ציון מקורות הדין.

מאת מורנו הרב **חיים קאהן** שליט"א
דיין דקהל עדת ישורון, אב"ד בית דין צדק עץ חיים

| מבקשי יחודך |

על סדר התורה | תשפ"ה

כרכים א'-ב'

מאמרים ועיונים משולבים
נגלה ונסתר ודרכי עבודה

מאת הגאון
רבי **מרדכי יוסף זקוטינסקי** שליט"א
רב דקהל מבקשי השם לורנס ניו יארק

| תורת הכהן |

הספר עוסק במעלת עמ"י,
בהבנת הסטרא אחרא
ודרכי הפעולה נגדה, ובציפיה למשיח
ולגאולה,מהות החכמה והנבואה.
משנת רבינו **צדוק הכהן מלובלין** זיע"א

מאת הגאון רבי **מרדכי יוסף זקוטינסקי** שליט"א
רב דקהל מבקשי השם לורנס ניו יארק

בס"ד

בכל שעה מסביב לשעון

בפלטפורמת הספר התורני
הספר שלך תמיד זמין*

לחבר
מעכשיו יש לך חשיפה
משלך, ניתן לקבל מידע
ולעיין בספר שלך

להפיץ
מהבית שלך אל כל העולם
מעלים בקלות את הספר
עם אפשרות **לרכישה מיידית**
ללא תלות באמצעי שיווק נוספים

ללמוד
הספר שלך יוצג
עם כל הספרים המובחרים
מול מאגר לומדים

* **24\6** - זמינות לרכישת הקובץ הדיגיטלי, בפלטפורמת הספר התורני.

הספר התורני
לחבר · להפיץ · ללמוד
מבית צוף הוצאה לאור

hasefer.org.il
office@hasefer.org.il

02-5090089
הבית של מחברי הספרים